V. İ. LENİN

MARX ENGELS MARKSİZM

SOL
YAYINLARI

DÖRDÜNCÜ BASKI
ANKARA 2006

MARX–ENGELS–MARKSİZM

V. İ. LENİN

ÇEVİREN
VAHAP ERDOĞDU

V. İ. Lenin'in
Marx–Engels–Marxism
(Progress Publishers, Moscow 1968)
adlı derleme yapıtını, İngilizcesinden
Vahap Erdoğdu
dilimize çevirdi,
ve kitap,
Marx–Engels–Marksizm
adı ile,
Sol Yayınları
tarafından,
Ekim 2006
(Birinci Baskı: Kasım 1976; İkinci Baskı: Mayıs 1990;
Üçüncü Baskı: Ekim 1997)
tarihinde,
Ankara'da, *Kuban Matbaacılık*'ta bastırıldı.

ISBN 975-7399-61-2

İÇİNDEKİLER

9 Karl Marx, Marksizmin Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özeti
11 Önsöz
13 [Karl Marx]
18 Marksist Öğreti
18 Felsefi Materyalizm
21 Diyalektik
23 Materyalist Tarih Kavramı
26 Sınıf Savaşımı
28 Marx'ın Ekonomik Öğretisi
28 Değer
30 Artı-Değer
41 Sosyalizm
45 Proletaryanın Sınıf Savaşımının Taktikleri
50 Bibliyografya

61 Friedrich Engels

72 Marx-Engels Mektuplaşması
75 1. Genel Gözden Geçirme

80 Marx ve Engels İçin Dikilen Anıtın Açılış Konuşması

82 Marksizmin Üç Kaynağı ve Üç Öğesi
83 I
84 II
86 III

89 Karl Marx Öğretisinin Tarihsel Yazgısı
90 I
91 II
91 III

94 "Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı
94 II. Bolşevik Başarısının Temel Koşullarından Biri

98 "Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal-Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar? — (*Ruskoye Bogatstvo*'da Marksistlere Karşı Yayınlanmış Makalelere Yanıt)
109 Ek III.

113 Rus Sosyal-Demokratlarının Bir Protestosu — Sosyal-Demokratların Onyedi Sayılı Toplantısı (Rusya'da) Bir Yerde Yapıldı, Oybirliğiyle Aşağıdaki Kararı Benimsedi ve Bunu Yayınlamayı ve Bütün Yoldaşların Görüşüne Sunmayı Kararlaştırdı.

127 Programımız

133 Ne Yapmalı? — Hareketimizin Canalıcı Sorunları
133 I. Dogmacılık ve "Eleştirel Özgürlük"
133 A. "Eleştiri Özgürlüğü" Ne Demektir?
137 D. Teorik Savaşımın Önemi Konusunda Engels
143 II. Yığınların Kendiliğindenliği ve Sosyal-Demokratların Bilinçliliği
143 A. Kendiliğinden Gelme Kabarmanın Başlangıcı
148 B. Kendiliğindenlik Önünde Eğilme. *Raboçaya Mıysl*

159 Bir Adım İleri İki Adım Geri — (Partimizdeki Bunalım)
159 R. Diyalektik Üzerine Birkaç Söz. İki Devrim

166 Amerikan "Genel Yeniden Dağılımı" Üzerine Marx

174 Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği
174 Sonsöz — Bir Kez Daha *Osvobojdenye* Eğilimi, Bir Kez Daha Yeni *İskra* Eğilimi
174 III. Diktatörlük Konusundaki Kaba Burjuva Görüşler ile Marksist Görüşler

185 Gerilla Savaşı
185 I
187 II
189 III
195 IV

197 Marx'ın Dr. Kugelmann'a Mektuplarının Rusça Çevirisine Önsöz

207 Johannes Becker, Joseph Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx ve Diğerlerinin, Friedrich Sorge ve Ötekilere Yazdıkları Mektupların Rusçaya Çevirisine Önsöz
218 Klasikler, Sosyal-Demokrasi İçerisindeki Aydın Oportünizmini Nasıl Değerlendirmişlerdir?

227 Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi — Geniş-Ölçekli Sanayi İçin Bir İç Pazarın Oluşması Süreci
227 İkinci Baskıya Önsöz

232 Boykota Karşı — Bir Sosyal-Demokrat Yayıncının Notları
232 V
240 VII

242 Marksizm ve Revizyonizm

252 Materyalizm ve Ampiryokritisizm — Bir Gerici Felsefe Üzerine Eleştirel Notlar
252 Altıncı Bölüm — Ampiryokritisizm ve Tarihsel Materyalizm
252 4. Felsefede Taraflar ve Felsefi Beyinsizler
265 İşçi Partisinin Din Karşısındaki Tutumu

278 Avrupa İşçi Hareketi İçindeki Ayrılıklar

284 Marksizmin Tarihsel Gelişmesinin Bazı Özellikleri

290 Rus Sosyal-Demokrat Hareketi İçindeki Reformculuk

305 Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı
305 8. Ütopyacı Karl Marx ve Pratik Rosa Luxemburg

314 Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine

319 Diyalektik Sorun Üzerine

325 Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı — Tezler
325 5. Ulusal Sorun Üzerine Marksizm ve Prudonculuk

328 Kendi Kaderini Tayin Tartışmasının Özeti
328 7. Marksizm mi, Prudonculuk mu?
337 9. Engels'in Kautsky'ye Mektubu

339 Emperyalizm ve Sosyalizmdeki Bölünme

357 Proletarya Devriminin Askerî Programı
358 I

362 Devrimimizde Proletaryanın Görevleri — (Proletarya Partisi İçin Taslak Platformu)
362 Partimizin —Bilimsel Olarak Doğru ve Proletaryanın Siyasal Bilinçlenmesine Yardımcı Olacak— Adı Ne Olmalıdır?

367 Taktik Üzerine Mektuplar — Birinci Mektup — Şimdiki Durumun Değerlendirilmesi

375 Devlet ve Devrim — Marksist Devlet Teorisi ve Devrimde Proletaryanın Görevleri
375 İkinci Bölüm. — Devlet ve Devrim. 1848-1851 Deneyimi
375 3. Sorunun Marx Tarafından 1852'de Sunuluşu
378 Beşinci Bölüm. — Devletin Sönmesinin İktisadi Temelleri
378 1. Sorunun Marx Tarafından Çözülüşü
380 2. Kapitalizmden Komünizme Geçiş
386 3. Komünist Toplumun Birinci Evresi
390 4. Komünist Toplumun Yüksek Evresi

398 Marksizm ve Ayaklanma — RSDİP(B)'nin Merkez Komitesine Bir Mektup

405 Dışardan Seyreden Bir Kişinin Öğütleri

408 Kahince Sözler
415 Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky
415 Kautsky, Marx'ı, Sıradan Bir Liberale Nasıl Çevirdi?

428 Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri

438 Macar İşçilerine Selam

443 Büyük Bir Başlangıç — Geri Saftaki İşçilerin Kahramanlığı. "Komünist Subotnikler"

460 Devlet

481 Proletarya Diktatörlüğü Döneminde Ekonomi ve Politika
481 1
482 2
484 3
486 4
489 5

493 Gençlik Birliklerinin Görevleri

512 Devrimimiz — N. Suhanov'un Notları Üzerine
512 I
515 II

517 Militan Materyalizmin Önemi Üzerine

528 *Açıklayıcı Notlar*
557 *Adlar Dizini*

KARL MARX[1]
MARKSİZMİN BİR AÇIKLAMASI VE KISA BİR BİYOGRAFİK ÖZETİ

ÖNSÖZ

KARL MARX üzerine, şimdi ayrı bir basım olarak çıkan bu makale, (anımsayabildiğim kadarıyla) 1913 yılında, *Granat Encyclopaedia* için yazılmıştır. Marx üzerine, çoğu yabancı olan, oldukça ayrıntılı bir yazın bibliyografyası makalenin sonuna eklenmiştir. *Encyclopaedia*'nın yayıncıları, kendi yönlerinden, sansür nedeniyle, Marx üzerine makalenin sonunu, yani devrimci taktiklerle ilgili bölümünü çıkardılar. Ne yazık ki, bu son bölümü yeniden koyamıyorum, çünkü müsveddeler, Krakov ya da İsviçre'deki kağıtlarım arasında kaldı. Sadece makalenin sonuç bölümünde, öteki şeyler arasında, Marx'ın 16 Nisan 1856 tarihinde Engels'e yazmış olduğu mektuptan bir pasaj aldığımı anımsıyorum, şöyle diyordu: "Almanya'da her şey, proletarya devriminin Köylü Savaşının bir tür ikinci baskısıyla desteklenmesi olasılığına bağlı bulunmaktadır. Ondan sonra işler daha iyi ola-

cak."* İşte bizim, şimdi boğazına kadar sosyalizme ihanete batmış ve burjuvanın kucağına düşmüş menşeviklerin 1905'ten beri anlamakta güçlük çektikleri budur.

Moskova, 14 Mayıs 1918

N. LENİN

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1,* Sol Yayınları, Ankara 1995, s. 104.

MARX, Karl, (yeni takvime göre) 5 Mayıs 1818'de Trier kentinde (Prusya Renanyası) doğmuştur. Babası, 1824 yılında protestanlığı kabul etmiş bir yahudi avukattır. Ailesi zengin ve kültürlü idi, ama devrimci değildi. Trier'deki gimnazyumdan mezun olduktan sonra Marx, önce Bonn'da üniversiteye girdi, daha sonra Berlin Üniversitesine geçerek, hukuk öğrenimi gördü, tarih ve felsefeye daha çok ağırlık verdi. Üniversite öğrenimini Epiküros felsefesi üstüne bir doktora tezi sunarak, 1841 yılında tamamladı. Bu dönemde Marx, kendi görüşleri yönünden hegelci bir idealist idi. Berlin'deyken Hegel felsefesinden tanrıtanımaz ve devrimci sonuçlar çıkarma çabasında olan (aralarında Bruno Bauer'in de bulunduğu) "sol-hegelciler" çevresine katılmıştı.

Öğrenimini tamamladıktan sonra Marx, profesör olmak umuduyla Bonn'a geçti. Ne var ki, 1832 yılında Ludwig Feu-

erbach'ı kürsüsünden uzaklaştıran, 1836'da üniversiteye dönmesine izin vermeyen, ve 1841'de genç profesör Bruno Bauer'in Bonn'da ders vermesini yasaklayan hükümetin gerici politikası, Marx'ın akademik kariyer yapma düşüncesini terketmesine yolaçtı. Bu sıralarda, Almanya'da sol-hegelci görüşler hızla yayılıyordu. Ludwig Feuerbach, özellikle 1836'dan sonra, tanrıbilimi eleştirmeye, 1841'de kendi felsefesinde egemen duruma geçen materyalizme dönmeye başladı (*Hıristiyanlığın Özü*). 1843 yılı onun *Geleceğin Felsefesinin İlkeleri* adlı yapıtının yayınlandığı yıl oldu. Engels, daha sonraları Feuerbach'ın bu yapıtları için, bu kitapların "kurtarıcı etkisini bir kimsenin bizzat tatması gerek" diye yazıyordu. "Biz (yani Marx dahil, sol-hegelciler) hepimiz, bir anda feyerbahçı olduk." Bu sırada, sol-hegelciler ile ilişkisi bulunan Renanya'daki bir kısım radikal burjuvalar, Köln'de *Rheinische Zeitung* (ilk sayısı 1 Ocak 1842'de yayınlandı) adıyla bir muhalefet gazetesi kurdular. Marx ve Bruno Bauer, başyazarlar olarak çağrıldılar ve 1842 Ekiminde, Marx, başyazar oldu ve Bonn'dan Köln'e gitti. Marx'ın yönetimi altında, gazetenin devrimci-demokratik eğilimi giderek ağırlık kazandı ve gazete üzerinde hükümet ikili ve üçlü sansür koydu ve daha sonra da 1 Ocak 1843'te yayını durdurma kararı aldı. Marx, bu tarihten önce, yöneticilikten çekilmek zorunda kaldı, ama onun çekilmesi de gazeteyi kurtarmadı, Mart 1843'te gazete kapandı. Marx'ın *Rheinische Zeitung*'a yazdığı aşağıda belirtilen (*Bibliyografya*'ya bakınız) başlıca makalelerden başka, Engels, Moselle vadisindeki* bağcı köylülerin durumları üzerine yazılmış bir makaleyi kaydetmektedir. Marx'ın gazetecilik çalışmaları, ona, ekonomi politiği yeterince bilmediğini gösterdi ve tutkuyla bu konuyu incelemeye girdi.

1843'te, Marx, daha öğrenci iken nişanlanmış olduğu, çocukluk arkadaşı Jenny von Westphalen ile, Kreuznach'ta evlendi. Karısı, Prusya soyluluğunun gerici bir ailesinden gel-

* Marx'ın "Moselle Muhabirinin Doğrulanması" adlı yazısı sözkonusudur. –*Ed.*

mekteydi; karısının ağabeyi, en gerici bir dönemin —1850-58— Prusya içişleri bakanlığını yapmıştı. 1843 sonbaharında, Marx, Arnold Ruge ile birlikte (Arnold Ruge, 1802-1880 — sol-hegelci; 1825-30'da hapis; 1848'den sonra siyasal sürgün; 1866-70'ten sonra da bismarkçı), yurtdışında radikal bir dergi çıkarmak üzere, Paris'e gitti. Bu derginin, yani *Deutsche-Französische Jahrbücher*'in, yalnızca bir sayısı yayınlandı; Almanya'da gizlice dağıtılma güçlüğü ve Ruge ile anlaşmazlık yüzünden yayın kesildi. Marx'ın bu dergideki yazıları, onun daha o zamandan "varolan her şeyin amansız eleştirisi"ni ve özellikle "silahla eleştiri"yi* savunan ve *yığınlara* ve *proletaryaya* çağrıda bulunan bir devrimci olduğunu göstermektedir.

Eylül 1844'te, Friedrich Engels, birkaç günlüğüne Paris'e geldi ve bu tarihten sonra Marx'ın en yakın arkadaşı oldu. Her ikisi de, o dönemin Paris'teki devrimci grupların kaynaşma içindeki yaşantısında en etkin yerlerini aldılar, (o zamanlar Proudhon'un öğretisi özel bir önem taşıyordu. Marx, 1847'de yayınladığı *Felsefenin Sefaleti* adlı yapıtı ile bu öğretiyi paramparça etti); küçük-burjuva sosyalizminin değişik öğretilerine karşı zorlu bir savaşım vererek, devrimci *proleter sosyalizmi* ya da komünizmin (marksizmin) teorisini ve taktiklerini geliştirdiler. Marx'ın bu döneme, 1844-48 dönemine ilişkin çalışmaları için *Bibliyografya*'ya bakınız. Prusya hükümetinin ısrarlı isteği üzerine Marx, tehlikeli bir devrimci olarak, 1845 tarihinde, Paris'ten sürüldü. Brüksel'e gitti. 1847 ilkyazında Marx ve Engels, Komünist Birlik[2] adlı gizli propaganda derneğine katıldılar; birliğin ikinci kongresinde (Londra, Kasım 1847) önemli rol oynadılar ve kongrenin isteği üzerine, 1848 Şubatında yayınlanan ünlü *Komünist Manifesto*'yu kaleme aldılar. Bu yapıt, duru ve parlak bir deha ile yeni bir dünya anlayışını, toplumsal yaşamı da kucaklayan tutarlı bir materyalizmi; en geniş ve en derin gelişim öğretisi olarak diyalektiği; sınıf savaşımının kuramını ve proletarya-

* Karl Marx, "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Giriş", *Din Üzerine*, Sol Yayınları, Ankara 1995, s. 37-50. -*Ed.*

nın —yeni, komünist toplumun yaratıcısının— dünya tarihindeki devrimci rolünü açıklar.

1848 Şubat Devriminin[3] patlak vermesi üzerine Marx, Belçika'dan sürüldü. Paris'e döndü, Mart Devriminden[4] sonra buradan da ayrılarak, Almanya'ya, Köln'e geçti ve burda 1 Haziran 1848'den 19 Mayıs 1849'a kadar yayınlanan *Neue Rheinische Zeitung*'un başyazarlığını yaptı. Yeni teori, 1848-49 devrimci olayları sırasında ve daha sonra da dünyanın bütün ülkelerindeki tüm proleter ve demokratik hareketler tarafından parlak bir biçimde doğrulandı. Karşı-devrimcilerin başarısı, Marx hakkında önce adli kovuşturma açılmasına (9 Şubat 1849'da beraat etti) ve sonra da Almanya'dan sürülmesine (16 Mayıs 1849) yolaçtı. Marx, ilkin Paris'e gitti, 13 Haziran 1849 gösterisinden[5] sonra yeniden sürüldü ve bunun üzerine, ömrünün sonuna kadar yaşadığı Londra'ya gitti.

Marx ile Engels arasındaki mektuplaşmalardan da (bunlar 1913'te yayınlandı) açıkça anlaşılacağı gibi, siyasal bir sürgün olarak, hayatı son derece sıkıntılı idi. Yoksulluk Marx ve ailesinin sırtına çökmüştü; Engels'in kesintisiz ve özverili mali yardımı olmasa idi, Marx, sadece *Kapital*'i tamamlayamamakla kalmayacak aynı zamanda yoksulluk altında ezilip gitmesi kaçınılmaz olacaktı. Üstelik, küçük-burjuva sosyalizmi ve genel olarak proleter olmayan sosyalizmin yaygınlık kazanmış olan öğreti ve eğilimleri, Marx'ı sürekli ve amansız bir savaşıma zorluyor ve kimi zaman da onu en kudurgan ve en müthiş kişisel saldırılara karşı koymak zorunda bırakıyordu (*Herr Vogt*).[6] Siyasal sürgün çevrelerinden uzak duran Marx, kendini esas olarak ekonomi politiğin incelenmesine vererek, birkaç tarihsel çalışmasında (*Bibliyografya*'ya bakınız) materyalist teorisini geliştirdi. Marx, bu bilimi (ilerdeki "Marksist Öğreti"ye bakınız), *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* (1859) ve *Kapital*'de (birinci cilt, 1867) devrimcileştirdi.

Ellilerin sonları ve altmışlarda, demokratik hareketlerin yeniden canlılık kazanması, Marx'ı pratik eyleme itti. 1864

(Eylül 28)'te, Uluslararası Emekçiler Derneği —ünlü Birinci Enternasyonal— Londra'da kuruldu. Marx, bu örgütün kalbi ve ruhu idi, onun ilk çağrısının,[7] bir dizi kararın, bildiri ve tebliğin yazarı idi. Çeşitli ülkelerin işçi hareketlerinin birleştirilmesinde, proleter olmayan, marksizm-öncesi sosyalizmin farklı biçimlerinin (Mazzini, Proudhon, Bakunin, İngiltere'deki liberal-sendikacılık, Almanya'daki lasalcıların sağa kaymaları) ortak harekete yöneltilmesi çabalarında ve bütün bu mezhep ve akımların teorileriyle savaşta, Marx, değişik ülkelerin işçi sınıflarının proleter savaşımı için ortak bir taktik oluşturdu. Paris Komününün düşüşünden (1871) sonra —Marx, bunun son derece derin, sade, parlak, *etkin* ve devrimci bir değerlendirmesini (*Fransa'da İç Savaş,* 1871) yapmıştır— ve bakunincilerin Enternasyonalin bölünmesine yolaçmalarından sonra, örgütün Avrupa'da varlığını sürdürmesi olanağı kalmamıştı. Enternasyonalin Lahey kongresinden (1872) sonra, Marx, Enternasyonalin genel konseyinin New-York'a taşınmasını sağladı. Birinci Enternasyonal, tarihsel görevini yerine getirmişti ve yerini bütün dünya ülkelerindeki işçi hareketlerinin büyük boyutlarda geliştiği bir döneme bırakıyordu. Bu dönemde ayrı ayrı ulusal devletlerde işçi sınıfının sosyalist yığın partileri kuruluyor ve hareketin kapsamı genişliyordu.

Enternasyonal içindeki yoğun çabası ve bundan da daha yoğun olan teorik çalışmaları, Marx'ın sağlığını bozmuştu. Politik ekonomiyi yeniden biçimlendirme ve *Kapital*'in tamamlanması işini sürdürdü, bunun için bir yığın yeni malzeme topladı ve birkaç dil üzerinde (örneğin Rusça) çalıştı. Ne var ki, sağlığının bozulması *Kapital*'i tamamlamasını önledi.

2 Aralık 1881'de karısı öldü ve 14 Mart 1883'te Marx, koltuğunda otururken sessiz sedasız göçtü. Eşi ile birlikte, Londra'da Highgate mezarlığında yatmaktadır. Marx'ın çocuklarından birkaçı, aile Londra'da sefalet içinde yaşadığı sırada, çocukken öldüler. Üç kızı, İngiliz ve Fransız sosyalistleri ile evlendiler: Eleanor Aveling, Laura Lafargue ve Jenny Longuet. Sonuncusunun oğlu, Fransız Sosyalist Partisinin üyesidir.

Marksizm, Marx'ın görüş ve öğretilerinin sistemidir. Marx, insanlığın en ileri üç ülkesince temsil edilen, 19. yüzyılın üç temel ideolojik akımını sürdüren ve tamamlayan bir deha idi: klasik Alman felsefesi, klasik İngiliz ekonomi politiği ve genel olarak Fransız devrimci öğretileriyle birleşmiş olan Fransız sosyalizmi. Dünyanın bütün uygar ülkelerinin işçi sınıfı hareketinin teorisi ve programı olarak modern materyalizmi ve modern bilimsel sosyalizmi oluşturan, karşıtları tarafından da teslim edilen, Marx'ın, görüşlerinin dikkat çekici tutarlılığı ve bütünlüğü, marksizmin esas içeriğinin, yani Marx'ın ekonomik öğretisinin bir açıklamasını yapmadan önce, genel olarak onun dünya görüşünün kısa bir özetini vermeye bizi zorlamaktadır.

Felsefi Materyalizm

Görüşlerinin biçimlendiği 1844-45 yıllarından başlayarak, Marx bir materyalistti ve özellikle, —materyalizminin yeterince tutarlı ve kapsamlı olmayışını, soradan tek zayıf noktası olarak gördüğü— Ludwig Feuerbach'ın bir izleyicisiydi. Marx'a göre, Feuerbach'ın, tarihsel ve "çığır açan" özelliği, Hegel'in idealizminden kesenkes kopması ve "18. yüzyılda, özellikle Fransız materyalizmi, yalnızca mevcut siyasal kurumlara ve ... din ve tanrıbilime karşı değil ... aynı zamanda metafiziğin her türüne de karşı" ("aklı başında felsefe"den ayrı olarak "kendinden geçmiş spekülasyonlar" anlamında) bir materyalizmi benimsemiş olmasında yatar. (*Literarischer Nachlass*'taki *Kutsal Aile.*) "Hegel için" diye yazıyordu Marx, "insan beyninin yaşam-süreci, yani düşünme süreci — Hegel bunu "Tin" adı altında bağımsız bir özneye dönüştürür— gerçek dünyanın yaratıcısı ve mimarı olup, gerçek dünya, yalnızca "Tin"in dışsal ve görüngüsel (*phenomenal*) biçimidir. Benim için ise, tersine, tin, maddi dünyanın insan aklında yansımasından ve düşünce biçimlerine dönüşmesin-

den başka bir şey değildir." (*Kapital,* birinci cilt, "[Almanca] İkinci Baskıya Sonsöz".)* Marx'ın bu materyalist felsefesiyle tümüyle uyuşan ve onu yorumlayan Friedrich Engels, (müsveddeleri Marx tarafından okunan) *Anti-Dühring*'de şöyle yazıyor: "Dünyanın birliği, varlığına dayanmaz. ... Dünyanın gerçek birliği, maddeselliğine dayanır, ve bu, ... felsefe ve doğabiliminin uzun ve sıkıntılı bir geliştirilmesiyle tanıtlanır."** "*Hareket, maddenin varoluş biçimidir.* Hiçbir zaman, hiçbir yerde hareketsiz madde ne olmuştur, ne de olabilir."*** "Ama eğer ... düşünce ile bilincin ne oldukları ve nereden geldikleri sorulursa, bunların insan beyninin ürünü oldukları, ve insanın da doğanın çevresi içinde ve çevresi ile birlikte gelişen bir üründen başka bir şey olmadığı görülür; bundan da, doğal olarak son çözümlemede, doğa ürünleri olan insan beyni ürünlerinin, doğanın bütünü ile çelişki durumunda değil, uygunluk durumunda bulundukları sonucu çıkar."****

"Hegel idealistti, yani kafasındaki fikirleri, gerçek şey ve süreçlerin azçok soyut yansıları [*Abbilder,* yansılar; Engels bazan "izlenimler" de demektedir] olarak görecek yerde, tersine nesneler ile, nesnelerin gelişmesini, dünya varolmadan önce bilinmeyen bir yerde varolan "Tin"in gerçekleşmiş yalın kopyaları olarak görüyordu."***** *Ludwig Feuerbach*'ta Engels, —ki bu kitabında Feuerbach'ın felsefesi üzerine kendisinin ve Marx'ın görüşlerini açıklamaktadır ve 1844-45'te Hegel, Feuerbach ve tarihin materyalist anlayışı üzerine Marx'la birlikte yazılmış olan eski müsveddeler Engels tarafından yeniden okunduktan sonra basılmaya gönderilmiştir— şöyle yazar: "Her felsefenin, özellikle modern felsefenin büyük temel sorusu, düşünce ile varlığın ... tin ile doğanın ilişkisi, ... tinin mi, doğanın mı esas öğe olduğu sorusudur. ... Bu soruyu yanıtlayışlarına göre filozoflar iki büyük kampa

* K. Marx, *Kapital* Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 28. –*Ed.*
** F. Engels, *Anti-Dühring,* Sol Yayınları, Ankara 1995, s. 95. –*Ed.*
*** *agy.*, s. 116. –*Ed.*
**** *agy.*, s. 85. –*Ed.*
***** *agy.*, s. 68. –*Ed.*

ayrılıyorlardı. Tinin doğaya göre önce gelme özelliğini ileri sürenler ... İdealizm kampını oluşturuyorlardı. Ötekiler, doğayı esas öğe sayanlar ise materyalizmin değişik okullarında yerahyorlardı."* (Felsefî) idealizm ve materyalizm kavramlarının öteki kullanım biçimleri, ancak karışıklığa yolaçar. Marx, yalnızca şu ya da bu yolla hep din ile bağıntılı olan idealizmi değil, aynı zamanda da —özellikle günümüzde yaygın olan— Hume ve Kant'ın görüşlerini, bilinemezciliği, eleştiriciliği ve olguculuğun değişik biçimlerini de kararlı bir biçimde reddetti; bu felsefeyi idealizme verilmiş "gerici" bir ödün ve en iyimser anlamla "materyalizmi açıktan açığa geri çevirirken, gizlice, utangaç bir biçimde kabul etme"** olarak niteliyordu. Bu sorun ile ilgili olarak, yukarda belirtilmiş bulunan Engels ve Marx'ın yapıtlarından başka, Marx'ın Engels'e 12 Aralık 1868'de yazdığı mektuba bakınız. Bu mektupta Marx, doğacı Thomas Huxley'in alışılagelenden "daha materyalist" olan görüşüne ve onun "gerçekten gözlemlediğimiz ve düşündüğümüz sürece, materyalizmden uzaklaşmamız olanak dışıdır" sözlerine değinerek, Huxley'i bilinemezciliğe ve Hume'culuğa "açık kapı" bıraktığı için, kınamaktadır. Marx'ın özgürlük ve zorunluluk arasındaki ilişki üzerindeki görüşünü belirtmek de özel bir önem taşır: "Özgürlük, zorunluluğun kavranmasıdır. 'Zorunluluk, ancak kavranılmadığı ölçüde körddür'." (Engels, *Anti-Dühring****.) Bu, doğadaki nesnel yasaların kuralını ve zorunluluğun özgürlüğe diyalektik dönüşmesini tanımak anlamına gelir (tıpkı bilinmeyen, ama bilinebilenin, "kendinde-şey"in "bizim için şey"e, "şeylerin özü"nün "görüngü"ye dönüşmesi yolunda olduğu gibi). Marx ve Engels'e göre Feuerbach'ınki dahil, "eski" materyalizmin (hele de Büchner, Vogt ve Moleschott'un "kaba" materyalizmi) şu eksiklikleri vardı: 1) bu materyalizmin "mekanik yanı ağır basmakta" idi, kimya ve biyolojide (bugün, maddenin elektrik teorisini de katmak zorunluluğu vardır)

* Friedrich Engels. *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu,* Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 20, 21, 22. *–Ed.*

** *agy.*, s. 23. *–Ed.*

*** *Anti-Dühring,* s. 184. *–Ed.*

sağlanan en son gelişmeleri hesaba katmıyordu; 2) eski materyalizm ne tarihsel idi, ne de diyalektik (anti-diyalektik anlamda metafizikti), ve gelişim görüşüne tutarlı ve kapsamlı bir biçimde bağlı değildi; 3) eski materyalizm, "insan özü"nü, (somut olarak ve tarihsel olarak saptanmış), "bütün toplumsal ilişkilerin karışımı" olarak değil de, soyut olarak görüyor ve bu yüzden dünyayı yalnızca "yorumluyor"du, oysa bu bir "değiştirme" sorunuydu, yani "devrimci pratik eylem"in önemini kavramamıştı.

Diyalektik

Gelişimin en kapsamlı, en derin ve içerik bakımından en zengin öğretisi olarak, Hegel diyalektiği, Marx ve Engels tarafından, klasik Alman felsefesinin en büyük başarısı olarak kabul edilmekte idi. Gelişim ilkesinin, evrim ilkesinin herhangi bir başka formülasyonunun tek-yanlı ve içerik bakımından yoksul olduğunu düşünüyorlardı, ve doğada ve toplumda gerçek gelişim çizgisini (ki bu, çoğu zaman sıçramalar, altüst oluşlar ve devrimler *yoluyla* ilerler) ancak çarpıtıp, bozacağına inanıyorlardı.

"Alman idealist felsefesinden bilinçli diyalektiği, onu doğanın ve tarihin materyalist anlayışı ile bütünleştirmek üzere [hegelcilik de dahil, idealizmin yıkımından] kurtaran, hemen hemen yalnızca Marx ve ben olduk."* "Doğa, diyalektiğin deneme tezgahıdır ve modern doğabilimi onuruna, onun bu deneme tezgahı için her gün artan zengin [bunlar, radyumun, elektronun, elementlerin birbirine dönüşümünün vb. keşfinden önce yazılmıştır] bir olgular hasadı sağlayarak, böylece doğada her şeyin, son çözümlemede, metafizik olarak değil, diyalektik olarak olup bittiğini ... tanıtladığını söylemeliyiz."**

"Büyük temel düşünce," diye yazıyor Engels, "dünyanın bir tamamlanmış *şeyler* karmaşası olarak değil de, görünüşte durulmuş şeylerin, tıpkı beynimizdeki zihinsel yansıları

* *Anti-Dühring*, s. 50. –*Ed.*
** *agy.*, s. 69. –*Ed.*

olan kavramlar gibi, kesintisiz bir oluş ve yokoluş değişmesinden geçtikleri, son olarak bütün görünüşteki raslantılara ve geçici geriye dönüşlere karşın, ilerleyici bir gelişmenin eninde sonunda belirmeye başladığı bir *süreçler* karmaşası olarak dikkate alınması gerektiği düşüncesi, ... özellikle Hegel'den beri günlük bilince öyle derinlemesine işlemiştir ki, bu genel biçimiyle artık hemen hemen hiçbir itirazla karşılaşmaz. Ama onu sözde kabul etmekle, onu pratikte, ayrıntılı olarak, her araştırma alanında uygulamak ayrı ayrı şeylerdir."* "Diyalektik felsefede, hiçbir şey sonal, kesin, mutlak ve kutsal değildir. Diyalektik felsefe, her şeydeki ve her şeyin içindeki geçici niteliği açıklar; kesintisiz varoluş ve yokoluş süreci ve daha aşağıdan daha yukarıya doğru sonsuz akış süreci dışında hiçbir şey onun karşısında duramaz. Ve diyalektik felsefenin kendisi de düşünen beyindeki bu sürecin salt yansımasından başka bir şey değildir."** Böylece, Marx'a göre, diyalektik, "dış dünya için olduğu kadar insan düşüncesi için de hareketin genel yasalarının ... bilimi"dir.***

Hegel felsefesinin bu devrimci yanı, Marx tarafından benimsenip geliştirilmiştir. Diyalektik materyalizm, "öteki bilimler üstünde yeralan bir felsefeye gereksinme duymaz."**** Daha önce felsefeden artakalan "düşüncenin bilimi ve onun yasaları — formel mantık ve diyalektik"tir.***** Marx tarafından anlaşıldığı biçimiyle ve aynı zamanda da Hegel'e de uygun olarak diyalektik, şimdi bilgi teorisi ya da bilgibilim diye adlandırılan ve gene, bilginin kökenini ve gelişimini bilgi-olmayandan bilgiye geçişi inceleyip genelleştirerek, konusuna tarihsel olarak bakan şeyi de içerir.

Çağımızda, gelişim, evrim düşüncesi, hemen hemen tümüyle toplum bilincine girmiştir, ama başka yollardan, Hegel felsefesiyle değil. Bununla birlikte, Marx ve Engels'in

* *Ludwig Feuerbach,* s. 43. –*Ed.*
** *agy.,* s. 13. –*Ed.*
*** *agy.,* s. 42. –*Ed.*
**** *Anti-Dühring,* s. 69. –*Ed.*
***** *agy.,* s. 69. –*Ed.*

Hegel felsefesine dayanarak formüle etmiş oldukları bu düşünce, bugünkü evrim düşüncesinden içerik bakımından çok daha kapsamlı ve çok daha zengindir. Zaten geçmiş olan aşamaları adeta yineleyen, ama onları farklı bir yoldan daha yüksek bir temel üzerinde yineleyen ("yadsımanın yadsınması") bir gelişme, düz bir çizgi boyunca değil de deyim yerinde ise sarmal bir yolda olan bir gelişme; sıçramalarla altüst oluşlarla, devrimlerle olan bir gelişme: "sürekliliğin kesilmesi"; niceliğin niteliğe dönüşmesi; belirli bir cisim üzerinde, ya da belirli bir görüngü içinde, ya da belirli bir toplum içinde etki eden çeşitli eğilim ve kuvvetlerin çelişki ve çatışmasının doğurduğu, gelişmeye doğru iç itilimler; herhangi bir görüngünün *bütün* yönleri (tarih sürekli olarak yeni yönler çıkarır ortaya) arasında karşılıklı bağımlılık ve en yakın ve çözülmez bağ, belirli yasalar izleyen, hareketin düzgün ve evrensel sürecini sağlayan bir bağ — bunlar, gelişme öğretisi olarak, geleneksel olandan daha zengin olan diyalektiğin bazı özellikleridir. (Marx'ın Engels e 8 Ocak 1868 tarihinde yazdığı ve materyalist diyalektikle karıştırılması çok saçma olan, Stein'ın "aptalca üçlemi" ile alay eden mektubuna bakınız.)

Materyalist Tarih Kavramı

Eski materyalizmin tutarsızlığı, eksikliği ve tekyanlılığının anlaşılması "toplumun bilimini ... materyalist temel ile uyumlulaştırmak ve bu temele dayanarak onları yeniden kurmak."* gerekliliğine Marx'ı inandırdı. Materyalizm, genel olarak, bilinci, varlığın bir sonucu, tersi değil, olarak açıkladığına göre, öyleyse, insanlığın toplumsal yaşamına uygulandığında materyalizm, *toplumsal* bilinci de *toplumsal* varlığın sonucu olarak açıklaması gerekir. "Teknoloji" diye yazar Marx (*Kapital,* birinci cilt**) "insanın doğayı ele alış biçimini, yaşamını sürdürmek için başvurduğu üretim sürecini açıklayarak, toplumsal ilişkilerin oluşum biçi-

* *Ludwig Feuerbach,* s. 28. –*Ed.*
** *Kapital,* Birinci Cilt, s.387 –*Ed.*

mini ve bu ilişkilerden doğan kavramları ve düşünce biçimlerini ortaya koyar." *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'nın "Önsöz"ünde, Marx, insan toplumuna ve tarihine uygulanan materyalizmin temel ilkelerinin tam bir formülasyonunu aşağıdaki sözlerle vermektedir: "Yaşamlarının toplumsal üretiminde insanlar kaçınılmaz ve istençlerinden bağımsız belirli ilişkilere, maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme aşamasına uygun üretim ilişkilerine girerler. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun ekonomik yapısını, üzerinde hukuksal ve politik bir üstyapının yükseldiği ve belirli toplumsal bilinç biçimlerinin tekabül ettiği gerçek temeli oluşturur. Maddi yaşamın üretim tarzı, genel olarak, toplumsal, politik ve zihinsel yaşam sürecini koşullandırır. İnsanların varlıklarını belirleyen bilinçleri değildir, tersine, bilinçlerini belirleyen toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, varolan üretim ilişkileriyle, ya da —aynı şeyin hukuksal ifadesiyle söylenirse— o zamana dek içinde hareket ettikleri mülkiyet ilişkileriyle çatışırlar. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişme biçimleri olmaktan çıkıp onların engelleri olurlar. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. Ekonomik temelin değişmesiyle, bütün o koca üstyapı az ya da çok hızla dönüşür. Böyle dönüşümlerin incelenmesinde, ekonomik üretim koşullarının, doğa bilimindeki kesinlikle belirlenebilen maddi dönüşümleri ile, hukuksal, politik, dinsel, estetik ya da felsefi biçimler, kısaca ideolojik biçimler —ki insanlar bu ideolojik biçimler aracılığıyla bu çatışkının bilincine varırlar ve bu çatışkıyla sonuna dek savaşırlar— her zaman ayırdedilmelidir. Nasıl bir kimse hakkında, kendisi için taşıdığı fikre dayanılarak bir yargıya varılmazsa, böyle bir dönüşüm dönemi hakkında da, kendi bilincine bakarak yargıya varılmaz; tersine, bu bilincin, maddi yaşamın çelişkileriyle, toplumsal üretici güçler ile üretim ilişkileri arasında varolan çatışkıyla açıklanması gerekir. ... Geniş çizgileriyle, asyatik, antik, feodal ve modern burjuva üretim tarzları, ekonomik toplum-biçimlenmesinin ilerleme çağları olarak nitelendirilebilirler."* (Marx'ın, En-

gels'e yazdığı 7 Temmuz 1866 tarihini taşıyan mektubundaki, şu kısa formülasyona bakınız: "Emeğin örgütlenişi, üretim araçları tarafından belirlenir biçimindeki kuramımız.")**

Tarihin materyalist anlayışının keşfi, ya da, daha doğrusu, materyalizmin uyumlu bir biçimde, toplumsal görüngüler alanına kadar genişletilmesi ve bu alanda sürdürülmesi, daha önceki tarih teorilerinde bulunan başlıca iki giderdi. Birinci olarak, bu teoriler, olsa olsa, insanoğlunun tarihsel eylemleri içinde yalnızca ideolojik nedenleri, bu nedenlerin kökenlerini araştırmadan ya da toplumsal ilişkiler sisteminin gelişimine hükmeden nesnel yasaları soruşturmadan ya da bu ilişkilerin, maddi üretimin ulaştığı gelişim düzeyi içindeki köklerini görmeden inceler; ikincisi, tarihsel materyalizm, ilk kez, yığınların toplumsal yaşam koşullarını ve bu koşullardaki değişmeleri, bilimsel doğrulukla inceleme olanağını sağlarken, daha önceki teoriler, halk *yığınları*nın eylemlerini kucaklamamıştı. Marksizm-öncesi "toplumbilim" ve tarih yazarlığı *olsa olsa* gelişigüzel toparlanmış bir kaba gerçekler yığınını ve tarih sürecinin tek tek yönlerinin bir açıklamasını getirmişti. Karşı eğilimlerin *tümünü* inceleyerek, onları, toplumun çeşitli *sınıfları*nın açıklıkla ifade edilebilen üretim ve yaşam koşullarına indirgeyerek, özel bir "egemen" fikrin ya da onun yorumlanmasının seçimindeki öznellik ve keyfiliği ayıklayarak ve ayrım yapılmaksızın, bütün fikirlerin ve bütün çeşitli eğilimlerin maddi üretim güçleri koşulundan *çıktığını* açıklayarak, marksizm, sosyal-ekonomik sistemlerin, doğuş, gelişim ve düşüş sürecinin ayrıntılı ve kapsamlı inceleme yolunu göstermiştir. Halk kendi tarihini yapar, ama halkın, halk yığınlarının güdülerini belirleyen, yani çatışan fikir ve uğraşların çarpışmasına yolaçan nedir? İnsan toplumlarının yığınları içindeki bu çarpışmaların vardığı sonuç nedir? İnsanın bütün tarihsel etkinlik-

* Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı,* "Önsöz", Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 23-24. *–Ed.*

** Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1,* s. 211.

lerinin temelini oluşturan maddi yaşamın üretiminin nesnel koşulları nelerdir? Bu koşulların gelişme yasası nedir? Marx, bunların hepsine dikkatleri çekti ve bütün geniş çeşitliliği ve çelişkililiğine karşın belirli yasalarla yönetilen tek bir süreç olarak, tarihin bilimsel incelenmesinin yolunu gösterdi.

Sınıf Savaşımı

Belli bir toplumda, toplumun bazı üyelerinin uğraşısının, ötekilerin uğraşısı ile çatıştığı, toplumsal yaşantının çelişkilerle dolu olduğu ve tarihin, uluslar ve toplumların kendi içerisinde olduğu kadar, uluslarla toplumların arasında da bir savaşımı ve, gene bunun yanında, birbiri ardından gelen devrim ve gericilik, barış ve savaş, durgunluk ve hızlı ilerleme ya da düşüş dönemlerini ortaya koyduğu herkesçe bilinmektedir. Marksizm, görünüşteki bu labirent ve kaosu yöneten yasaların bulunması için bir kılavuz, yani sınıf savaşımının teorisini sağlamıştır. Belli bir toplumun ya da toplumlar grubunun bütün üyelerinin uğraşıları toplamının incelenmesiyledir ki, bu uğraşıların sonucunun bilimsel bir açıklamasına ulaşılabilir. Şu halde çatışma halindeki uğraşılar, her toplumun bölünmüş olduğu *sınıfların* yaşam biçimi ve konumlarındaki farklılıklarından gelmektedir. "Bugüne dek varolan bütün toplumların tarihi", diye yazıyordu Marx, *Komünist Manifesto*'da (Engels, daha sonra, ilkel toplumun tarihi dışında, diye eklemiştir) "sınıf savaşımları tarihidir". "Özgür insan ve köle, patrisyen ve pleb, efendi ve serf, lonca ustası ve kalfa, tek sözcükle, ezen ve ezilen, biri ötekine sürekli bir karşı-oluş içindeydi, kimi zaman gizli, kimi zaman *açık bir kavga, her defasında, ya* bir devrimle toplumun geniş ölçüde yeniden kurulmasıyla ya da katılan sınıfların ortak yokoloşu ile sonuçlanan bitmez tükenmez bir kavga sürdürüyorlardı. ... Feodal toplumun yıkıntılarından yeşeren, modern burjuva toplum da, sınıf düşmanlıklarını giderememiştir. Eskilerin yerine, yeni sınıflar, yeni baskı koşulları,

yeni savaşım biçimleri koyabilmiştir ancak. Çağımız, burjuvazinin çağı, gene de, şu farklı özelliğe sahiptir: sınıf düşmanlıklarını yalınlaştırmıştır. Toplum, bir bütün olarak giderek daha fazla, iki büyük düşman kampa, birbirleriyle doğrudan doğruya yüzyüze gelen iki büyük sınıfa bölünmektedir. Burjuvazi ve Proletarya." Büyük Fransız Devriminden beri, Avrupa tarihi bir dizi ülkede, olayların altında yatan gerçek şeyin ne olduğunu etkili bir biçimde açığa çıkarmıştır. — Sınıf savaşımları. Fransa'da Restorasyon[8] dönemi, daha o zamandan, olup bitenleri toparlarken sınıf savaşımının bütün Fransız tarihinin anahtarı olduğunu kabul etmek zorunda kalan bir kısım tarihçiler (Thierry, Guizot, Mignet, Thiers) yaratmıştır. Modern dönem —burjuvazinin eksiksiz zafer dönemi, temsilî kurumlar, (genel olmasa bile) yaygın oy hakkı, yığınlar içinde geniş ölçüde dolaşan ucuz günlük basın vb. dönemi, işçilerin, giderek gelişen ve güçlü sendikaları ve işveren sendikaları vb. dönemi— sınıf savaşımının olayların itici gücü olduğunu (kimi zaman pek tek-yanlı, "barışçıl" ve "anayasacıl" biçimde olmasına karşın), daha bir çarpıcılıkla göstermektedir. Marx'ın *Komünist Manifesto*'sundan alman aşağıdaki bölüm, Marx'ın, modern toplumdaki her sınıfın konumunun nesnel bir tahlili açısından, her sınıfın gelişim koşullarının bir tahlili ile ilgili olarak, toplumsal bilimden ne istediğini, bize gösterecektir: "Bugün burjuvazi ile karşı karşıya bulunan bütün sınıflar içinde, yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Öteki sınıflar, modern sanayi karşısında çürümekte ve sonunda yokolmaktadır; proletarya onun özel ve temel ürünüdür. Alt orta sınıf, küçük imalatçı, dükkancı, zanaatçı, köylü, bunların tümü, orta sınıfın parçaları olarak, varlıklarını yokolmaktan kurtarmak için burjuvaziye karşı dövüşmektedir. Bu nedenle, bunlar devrimci değil, tutucudur. Üstelik tarihin tekerleğini geriye döndürmeye çabaladıkları için, gericidirler de. Eskaza devrimci olsalar da, bu, onların yaklaşmakta olan proleterleşmelerinden ötürüdür; böylece, bunlar mevcut çıkarlarını değil, gelecekteki çıkarlarını savunurlar; bun-

lar proletaryanın görüş açısını benimsemek için kendi görüşlerini terkederler." Birçok tarihsel yapıtlarında (*Bibliyografya*'ya bakınız), Marx, materyalist tarih yazarlığının, niçin ve nasıl "her sınıf savaşımının politik bir savaşım olduğu"nu* açık bir biçimde göstererek, ayrı ayrı *her* sınıfın, ve kimi zaman da, bir sınıf içerisindeki çeşitli grup ve tabakaların konumlarının tahlilinin parlak ve derin örneklerini vermiştir. Yukarıya aktarılan bölüm, tarihsel gelişim bileşkesini belirlemek amacıyla Marx'ın nasıl karmaşık bir toplumsal ilişkiler ağını ve bir sınıfın bir başka sınıfa, geçmişten geleceğe *geçiş* aşamalarını tahlil etmiş olduğunun örneğidir.

Marx'ın ekonomik öğretisi, teorisinin en derin, en kapsamlı ve en ayrıntılı doğrulaması ve uygulamasıdır.

MARX'IN EKONOMİK ÖĞRETİSİ

"Bu yapıtın nihai amacı", diyor Marx *Kapital*'in önsözünde, "modern toplumun", yani kapitalist, burjuva toplumun, "ekonomik işleyiş yasasını açığa çıkarmaktır".** Tarihsel olarak belirlenmiş, belli bir toplumdaki üretim ilişkilerinin, bunların başlangıcı, gelişimi ve çöküşünün bir incelenmesi — Marx'ın ekonomik öğretisinin içeriği işte budur. Kapitalist toplumda *meta* üretimi egemendir, ve o yüzden de Marx, metaın bir tahlili ile başlar.

D e ğ e r

Meta, ilk olarak, insanın gereksinmesini karşılayan bir şeydir; ikinci olarak, bir başka şeyle değişilebilen bir şeydir. Bir şeyin yararlılığı onu bir *kullanım-değeri* yapar. Değişimdeğeri (ya da kısaca, değer), her şeyden önce, belirli bir miktardaki kullanım-değerinin bir türünün, belirli bir miktarda-

* Marx and Engels, *Selected Works,* Moscow 1962, vol. I, s. 33-36, 43-45. [Mark-Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri,* Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 109-110, 120, 119 –*Ed.*

** K. Marx, *Kapital,* Birinci Cilt, s. 18.

ki kullanım-değerinin bir başka türü ile değişilebilme oranı, bağıntısıdır. Günlük deneyim bize gösteriyor ki, böylesine milyonlarca değişim, her türlü kullanım-değerini, hatta en farklı ve birbirleriyle karşılaştırılamaz olanları bile, durmadan birbirine eşitlemektedir. Öyleyse, bu farklı şeylerin, belirli bir toplumsal ilişkiler sistemi içinde, sürekli olarak birbirine eşitlenen şeylerin arasındaki ortak olan nedir? Bunların ortak özelliği, onların *emek ürünleri* olmalarıdır. Ürünlerin değişiminde, insanlar en farklı türden emeği eşitlemektedirler. Meta üretimi, içinde tek tek üreticilerin farklı ürünler ürettikleri (toplumsal işbölümü), ve değişim süreci içinde, bütün bu ürünlerin, birbirine eşitlendiği, bir toplumsal ilişkiler sistemidir. Sonuç olarak bütün bu metalarda ortak olan şey, üretimin belirli bir kolunun somut emeği değil, emeğin belli bir türü değil, *soyut* insan emeğidir — genel olarak insan emeğidir. Bütün metaların toplam değeri ile ifade edilen belli bir toplumun emek-gücü, bir ve aynı insan emek-gücüdür. Milyonlarca ve milyonlarca değişim işlemi bunu tanıtlamaktadır. Bunun sonucu olarak, her ayrı meta, sadece, *toplumsal olarak gerekli*-emek zamanının belirli bir bölümünü temsil eder. Değerin büyüklüğü, toplumsal olarak gerekli-emeğin miktarı ile, ya da belli bir metaın, belli bir kullanım-değerinin, üretimi için toplumsal olarak gerekli-emek zamanı ile belirlenir. "Farklı ürünlerimizi değişimle değer olarak eşitlediğimiz zaman, bu davranışımızla, biz, aynı zamanda, bunlara harcanan farklı türden emekleri de insan emeği olarak eşitlemiş oluyoruz. Bunun farkında olmayız, ama gene de yaparız."* Eski iktisatçılardan birinin söylediği gibi, değer iki kişi arasındaki bir ilişkidir; yalnızca şunu da eklemeliydi: maddi bir örtünün altına gizlenmiş bir ilişki. Biz değerin ne olduğunu, ancak ona, özel bir tarihsel toplum tipi içindeki üretimin toplumsal ilişkiler sistemi açısından, üstelik de, değişimin yığınsal görüntüsü, kendini binlerce ve binlerce kez yineleyen bir görüngü içinde ortaya çıkan ilişkiler açısından baktığımızda, anlayabiliriz. "Değer

* *Kapital,* Birinci Cilt, s. 89. –*Ed.*

olarak, bütün metalar, donmuş emek-zamanının belirli kitlelerinden başka bir şey değildir."* Metalara katılan emeğin iki yanlı niteliğinin ayrıntılı bir tahlilini yaptıktan sonra, Marx, *değerin biçimi* ve *parayı* tahlil ederek devam ediyor. Burada, Marx'ın asıl amacı, değerin para biçiminin *kökeni*ni araştırmak, tek tek ve raslansal değişim karakterlerinden başlayarak (belli bir miktardaki metaın, belli miktardaki bir başka meta ile değişildiği "değerin basit ve rasgele biçimi") ... ve değerin para biçimi olan altının —bu özel metaın— evrensel eşdeğer olarak geliştiği tarihsel süreci incelemektir. Değişimin ve meta üretiminin gelişiminin en yüksek ürünü olarak para, bütün bireysel emeğin toplumsal niteliğini, pazarla birleşmiş tek tek üreticiler arasındaki toplumsal bağı maskeler, gizler. Marx, paranın çeşitli işlevlerini çok büyük bir ayrıntı ile tahlil etmektedir; soyut ve zaman zaman salt tümden gelen bir sergileme tarzı gibi görünen şeyin, gerçekte, değişimin ve meta üretiminin gelişiminin tarihine ilişkin, çok büyük bir olgusal malzeme yığınını ele aldığını, buraya özel olarak kaydetmek (genel olarak *Kapital*'in ilk bölümlerinde olduğu gibi) önemlidir. "Parayı ele alsak, varlığı, meta değişiminde belirli bir aşamaya işaret eder. Paranın kendine özgü işlevleri, ister metaların eşdeğeri olsun, ister dolaşım ya da ödeme aracı olsun, ister yığılmış ya da evrensel para olsun, bir işlevin diğerine bakarak büyüklüğü ve nispî önceliğine göre, toplumsal üretim sürecinin çok çeşitli aşamalarına işaret ederler." (*Kapital,* birinci cilt**)

Artı-Değer

Meta üretiminin gelişimi içindeki belli bir aşamada para, sermayeye dönüşür. Meta dolaşım formülü M—P—M (meta—para—meta) idi, yani bir metaın satın alınması amacıyla bir başkasının satılması. Sermayenin genel formülü,

* *Kapital,* Birinci Cilt, s. 54; *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı,* s. 44. *–Ed*

** *Kapital,* Birinci Cilt, s. 185. *–Ed.*

tersine, P—M—P'dir, yani (bir kârla) satma amacıyla, satınalma. Dolaşıma konan paranın ilk değerindeki artışına Marx, artı-değer demektedir. Kapitalist dolaşım içindeki paranın, bu "büyüme" olgusu, bilinen bir şeydir. Gerçekten de paranın özel ve tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal üretim ilişkisi olarak *sermaye*ye dönüşmesini sağlayan, bu "büyüme"dir. Meta dolaşımı, yalnızca eşdeğerlerin değişimi olduğu için, artı-değer bu dolaşımdan ortaya çıkamaz; alıcı ve satıcıların karşılıklı kayıp ve kazanımları, birbirlerini denkleştireceğinden, fiyat artışlarından da ortaya çıkamaz, çünkü burada sözkonusu olan bireysel bir görüngü değil, kitlesel, ortalama ve toplumsal bir görüngüdür. Artı-değeri elde etmek için, "para sahibi ... piyasada, kullanım-değeri, değer kaynağı olmak gibi özel bir niteliğe sahip bulunan bir metaı ... bulacak kadar şanslı olmalıdır."* — tüketimi, aynı zamanda değerin yaratılması süreci olan bir metaı. Böyle bir meta vardır — insanın emek-gücü. Bunun tüketimi emektir, ve emek, değer yaratır. Para sahibi, tıpkı öteki her metaın değeri gibi, üretimi için zorunlu olan, toplumsal olarak gerekli emek zamanı ile belirlenen, değeri üzerinden (yani, işçi ve ailesinin yaşamını sürdürme maliyeti üzerinden) emek-gücünü satın alır. Emek-gücünü satın alarak, para sahibi, onu kullanmaya hak kazanmıştır, yani bütün gün boyunca, —diyelim 12 saat— onu çalıştırmaya hak kazanmıştır. Ancak, bu sürenin altı saatinde ("gerekli"-emek zamanı), işçi kendi yaşamını sürdürmesi için gerekli maliyeti karşılamak için ürün yaratır; öteki altı saatinde de ("artı"-emek zamanı), kapitalistin karşılık olarak ödeme yapmadığı "artı"-ürün, ya da artı-değer yaratır. Bu nedenle, üretim süreci açısından, sermaye içindeki iki bölüm birbirinden ayırdedilmelidir: üretim araçlarına (makineler, aletler, hammaddeler vb.) harcanan değişmeyen sermaye, ki bunun değeri bir değişikliğe uğramadan (doğrudan doğruya, ya da parça parça) mamul maddeye geçer; ikincisi emek-gücüne harcanan değişen sermaye. Bu sonuncu sermayenin değeri sabit değildir, emek

* *Kapital*, Birinci Cilt, s. 183. *-Ed.*

süreci içinde, artı-değer yaratarak büyür. O yüzden, sermayenin emek-gücünün sömürü derecesini ifade ederken, artı-değer, sermayenin tümü ile karşılaştırılmamalı, sadece değişen sermaye ile karşılaştırılmalıdır. Böylece, biraz önce verilmiş olan örnekte, Marx'ın deyişiyle artı-değer oranı, 6 : 6, yani yüzde 100'dür.

Sermayenin ortaya çıkması için, iki tarihsel önkoşul sözkonusuydu: önce belirli miktarda paranın, genel olarak meta üretiminin, nispeten yüksek bir gelişme düzeyi koşulları altında, bireylerin ellerinde birikimi; sonra da, iki anlamda da "özgür" bir işçinin, emek-gücünü satarken, bütün sınırlama ve engellerden uzak, ve genel olarak topraktan ve bütün üretim araçlarından arınmış, özgür ve bağlarından kopmuş, varlığını ancak emek-gücünü satarak koruyabilen, bir emekçinin, bir "proleter"in varlığı.

Artı-değeri artırmanın iki ana yolu vardır: işgününü uzatarak ("mutlak artı-değer"), ve gerekli işgününü azaltarak ("nispî artı-değer"). İlkini incelerken Marx, işçi sınıfının, işgününü kısaltmak için savaşımının ve devletin işgününü uzatmak (14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar) ve işgününün azaltılması (19. yüzyılda fabrika yasalarının çıkarılması) için müdahalesinin en etkileyici bir tablosunu vermektedir. *Kapital*'in çıkışından bu yana, dünyanın bütün uygar ülkelerindeki işçi sınıfının tarihi bu tabloyu süsleme yolunda zengin yeni olgular sağlamıştır.

Nispî artı-değer üretimini tahlil ederken, Marx, kapitalizmin emeğin üretkenliğinin artırılmasındaki, üç temel tarihsel aşamayı inceler: (1) basit elbirliği; (2) işbölümü ve manüfaktür; (3) makine ve geniş-ölçekli sanayi. Şunu da belirtmek gerekir ki, Marx'ın, burada, kapitalist gelişimin temel ve tipik özelliklerini nasıl derinlemesine açığa çıkardığını, Rusya'nın elzanaatları sanayisi konusunda yapılan araştırmaların sağladığı, sözü edilen ilk iki aşamayı örnekleyen bol malzeme de göstermektedir. Marx'ın 1867'de açıkladığı gibi, büyük makine sanayisinin devrimci etkisi o zamandan bu yana geçen yarım-yüzyıl içinde, kendini birkaç "yeni" ülkede

(Rusya, Japonya, vb.) göstermiştir.

Devam edelim. Yeni ve son derece önemli olan bir şey de, Marx'ın *sermayenin birikimi* konusundaki tahlilidir, yani artı-değerin bir bölümünün sermayeye dönüşmesi ve bunun, kapitalistin kişisel gereksinimlerini ya da kaprislerini gidermek için değil de, yeniden üretim için kullanımı. Marx, sermayeye dönüşen tüm artı-değerin değişen sermayeyi oluşturduğunu sanan bütün eski klasik ekonomi politikçilerin (Adam Smith'ten başlayarak) yaptıkları hatayı açığa çıkardı. Aslında bu [yani sermayeye dönüşen artı-değer –ç.], *üretim araçları* ve değişen sermaye olarak bölünmüştür. Kapitalizmin gelişimi ve onun sosyalizme dönüşmesi süreci yönünden çok büyük önem taşıyan bir şey de, değişmeyen sermaye payının (toplam sermaye içinde), değişen sermaye payına göre hızlı büyümesidir.

İşçilerin yerine makinenin geçmesini hızlandırarak ve bir uçta zenginlik öteki uçta sefalet yaratarak, sermaye birikimi, "emeğin yedek ordusu" diye adlandırılan şeye, işçilerin "nispî fazlalığı"na ya da "kapitalist aşırı nüfus"a yolaçar, ve bu da en farklı biçimlere bürünür ve sermayenin son derece büyük bir hızla üretimi genişletmesine olanak verir. Üretim araçları biçiminde kredi ve sermaye birikimi ile birlikte, bunun kapitalist ülkelerde dönemsel olarak oluşan —önce, ortalama her on yılda bir ve daha sonra daha kısa ve daha belirsiz aralıklarla— aşırı üretim *bunalım*larının anlaşılmasında bir anahtar olduğunu belirtelim. İlkel birikim olarak bilinen şeyi, kapitalizm altında sermaye birikiminden ayırmamız gerekir: işçilerin, üretim araçlarından zorla koparılması, köylülerin topraktan sürülüp atılması, komünal toprakların çalınması, sömürgeler ve ulusal borçlar sistemi, koruyucu gümrükler ve benzeri şeyler. "İlkel birikim", bir uçta "özgür" proleteri yaratırken, öte uçta para sahibini, kapitalisti yaratır.

"Kapitalist birikimin tarihsel eğilimi", Marx tarafından şu ünlü sözlerle ifade edilmektedir: "Doğrudan üreticilerin mülksüzleştirilmeleri, acımasız bir vahşetle ve en bayağı, en

rezil, en küçültücü, en çirkin tutkuların dürtüsü altında gerçekleştirilmiştir. Tecrit edilmiş, bağımsız emekçi bireyin deyim yerindeyse, kendi emek koşullarıyla kaynaşmasının sonucu olan özel mülkiyetin yerini, başkalarının, yani ücretli işçilerin sözde serbest emeklerinin sömürülmesine dayanan kapitalist özel mülkiyet alıyordu. ... Şimdi mülksüzleştirilecek olan kimse, artık, kendi hesabına çalışan emekçi değil, birçok emekçiyi sömüren kapitalisttir. Bu mülksüzleştirme, kapitalist üretimin kendi içinde taşıdığı yasaların işlemesiyle, sermayenin merkezileşmesi ile gerçekleşir. Bir kapitalist, daima birçoklarının başını yer. Emek-sürecinin, gitgide boyutları büyüyen kooperatif şekli, bilimin bilinçli teknik uygulaması, toprağın yöntemli bir biçimde işlenmesi, emek araçlarının ancak ortaklaşa kullanılabilir emek araçlarına dönüştürülmesi, bütün emek araçlarının bileşik toplumsal emeğin üretim araçları olarak kullanılmasıyla sağlanan tasarruf, bütün insanların dünya pazarları ağına sokulması ve böylece kapitalist rejimin uluslararası bir nitelik kazanması, bu merkezileşme ya da birçok kapitalistin birkaç kapitalist tarafından mülksüzleştirilmesi ile elele gider. Bu dönüşüm sürecinin bütün avantajlarını sömüren ve tekellerine alan büyük sermaye sahiplerinin sayılarındaki sürekli azalmayla birlikte, sefalet, baskı, kölelik, soysuzlaşma, sömürü de artar; ama gene bununla birlikte, sayıları sürekli artan, kapitalist üretim sürecinin kendi mekanizması ile eğitilen, birleştirilen ve örgütlenen işçi sınıfının başkaldırmaları da genişler, yaygınlaşır. Sermaye tekeli, kendisiyle birlikte ve kendi egemenliği altında fışkırıp boy atan üretim tarzının ayakbağı olur. Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin toplumsallaşması, en sonunda, bunların kapitalist kabuklarıyla bağdaşamadıkları bir noktaya ulaşır. Böylece kabuk parçalanır. Kapitalist özel mülkiyetin çanı çalmıştır. Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilirler." (*Kapital*, birinci cilt.)*

Yine, Marx'ın *Kapital*'in ikinci cildinde vermiş olduğu,

* *Kapital*, Birinci Cilt, s. 781-782. –*Ed.*

toplam toplumsal sermayenin yeniden üretimi konusundaki tahlilleri, son derece önemlidir ve yenidir. Burada da, Marx, tek başına bir görüngü ile değil, bir kitle görüngüsü ile; toplumun ekonomisinin yalnızca bir bölümü ile değil, bir bütün olarak bu ekonomi ile, uğraşmaktadır. Marx, klasik iktisatçıların sözü geçen yanlışını düzelterek, toplumsal üretimin tümünü iki büyük bölüme ayırmaktadır: (1) üretim araçlarının üretimi, ve (2) tüketim nesnelerinin üretimi, ve toplam toplumsal sermayenin dolaşımını —hem eski boyutları içinde yeniden üretildiği zaman ve hem de birikim durumunda— sayısal örnekleriyle, ayrıntılı olarak incelemektedir. *Kapital*'in üçüncü cildi, *ortalama kâr oranının* değer yasası temelinde nasıl oluştuğu sorununu çözmektedir. Marx'ın kişiliğinde, iktisat biliminin yapmış olduğu büyük ilerleme, kaba ekonomi politiğin ve modern "marjinal fayda teorisi"nin[9], sık sık kendilerini sınırlandırma durumunda kaldıkları, tek tek durumlar ya da rekabetin dışsal ve yüzeysel yanları açısından değil, bir bütün olarak toplumsal ekonomi açısından, yığınsal ekonomik görüngüler açısından, bir tahlil yürütmesidir. Marx, önce artı-değerin kökenini tahlil eder, ve bundan sonra, onun kâr, faiz ve toprak rantı halinde bölüşümünü ele alarak bu incelemesini sürdürür. Kâr, artı-değer ile girişime yatırılan toplam sermaye arasındaki orandır. "Yüksek organik bileşim"deki bir sermaye, (yani, toplumsal ortalamadan fazla olarak değişmeyen sermayenin, değişen sermayeye ağır basması ile), ortalamanın altında bir kâr oranı getirir; "düşük organik bileşim"deki bir sermaye, ortalamanın üstünde bir kâr oranı getirir. Kapitalistler arasındaki rekabet, ve onların sermayelerini bir daldan bir başka dala aktarma özgürlükleri, her iki durumda da, kâr oranını ortalamaya indirger. Belli bir toplumda bütün metaların değerlerinin toplam tutarı, metaların fiyatlarının toplam tutarı ile denklenmiştir, ama tek tek girişimlerde ve üretim dallarında, rekabetin bir sonucu olarak, meta kendi değeriyle satılmaz, yatırılan sermaye *artı* ortalama kâra eşit olan *üretim fiyatına* (ya da üretim fiyatlarına) satılır.

Bu yolla, fiyat ve değerler arasındaki fark ve kârların eşitlendirilmesi konusunda çok iyi bilinen ve tartışma götürmez gerçek, Marx tarafından, bütün metaın değerinin toplam tutarının, fiyatların toplam tutarı ile denkleşmesinden hareketle, değer yasasına dayanılarak, kusursuz bir biçimde açıklanmıştır. Bununla birlikte, (toplumsal) değerin, (tek tek) fiyatlara eşitlenmesi, basit ve dolaysız değil, çok karmaşık bir yolda olur. Çok doğaldır ki, birbirlerine yalnızca pazar ile bağlanmış, ayrı meta üreticilerinin bulunduğu bir toplumda, yasaya uygunluk, ancak her yönden tek tek sapmaların karşılıklı olarak birbirlerini denklemesiyle ortalama, toplumsal, kitlesel bir görünüş olabilir.

Emeğin verimliliğindeki bir artış, değişen sermayeye kıyasla değişmeyen sermayenin çok daha hızlı büyümesi anlamına gelir. Artı-değer, yalnızca değişen sermayenin bir işlevi olduğuna göre, kâr oranının (artı-değerin, yalnızca değişen sermayeye değil, sermayenin tümüne oranı), düşme eğilimi göstereceği açıktır. Marx, bu eğilimin ve bunu gizleyen ya da buna karşı koyan bazı durumların ayrıntılı bir tahlilini yapmaktadır. *Kapital*'in üçüncü cildinin, tefeci sermaye, ticaret sermayesi ve para sermayesi ile ilgili, son derece ilginç bölümleri üzerinde durmadan, en önemli bölümüne geçmek zorundayız — *toprak rantı* teorisine. Toprağın alanı sınırlı olduğuna göre ve, kapitalist ülkelerde, toprak, özel mülk sahiplerinin ellerinde ayrı ayrı bulunduğuna göre, tarımsal ürünlerin üretim fiyatları, ortalama nitelikteki topraktan değil de, en kötü topraktan elde edilen ürünlerin maliyetiyle belirlenir; ortalama koşullarda değil de, ürünün pazara arzındaki en kötü koşullarla belirlenir. Bu fiyat ile, daha iyi toprakta (ya da daha iyi koşullarda) yapılan üretimin fiyatı arasındaki fark, *farklılık,* (*differential*) rantını oluşturur. Ayrıntılarıyla bunu inceleyerek ve değişik toprak bölümlerinin verimlilik farklarından, ve toprağa yatırılan sermaye miktarındaki farktan, bunun nasıl ortaya çıktığını göstererek, Marx, farklılık rantının, yalnızca, daha iyi topraktan daha kötü toprağa ardarda geçiş olduğu durumlarda ortaya çıktı-

ğını kabul eden Ricardo'nun yanlışını (bkz: Rodbertus'un eleştirisinin son derece dikkat çekici olduğu *Artı-Değer Teorileri)* tümüyle açığa çıkarmaktadır. Oysa, tersine geçişler olabilir, toprak bir kategoriden, ötekilerine geçebilir (tarımsal teknikteki ilerlemeler, kasabaların büyümesi vb. nedenleriyle), ve doğaya kapitalizmin bozukluğunu, sınırlamalarını ve çelişkilerini yükleyen, o dillerde dolaşan "azalan getiri yasası", kökünden yanlıştır. Ayrıca, sanayinin bütün kollarında ve genel olarak ulusal ekonomideki kâr eşitlemesi, rekabetin tam serbestliği ve sermayenin bir daldan, bir ötekine serbest akışını öngörmektedir. Ama toprağın özel mülkiyeti bu serbest akışı engelleyen tekeli yaratır. Bu tekelleşme yüzündendir ki, sermayenin organik bileşiminin düşük ve bunun sonucu olarak, bireysel kâr oranının daha yüksek olduğu tarımsal ürünler, kâr oranının eşitlenmesinin oldukça serbest olan sürecine girmezler. Bir tekelci olarak toprak sahibi, fiyatı ortalamanın üstünde tutabilir, ve bu tekel fiyatı *mutlak* rantın doğmasına neden olur. Farklılık rantı, kapitalizm ortamında, ortadan kaldırılamaz, ama mutlak rant *kaldırılabilir*— örneğin, toprağın ulusallaştırılması ile, devlet mülkiyeti haline getirilmesiyle. Bu, özel toprak sahiplerinin tekelini yıkacak ve tarımda rekabet serbestliğinin daha tam ve tutarlı işlemesini sağlayacaktır. İşte bu yüzden, Marx'ın da belirttiği gibi, burjuva radikalleri, tarihin gelişimi içinde, tekrar tekrar toprağın ulusallaştırılması yolundaki bu ilerici burjuva talebi, bugün daha özel bir önem ve "duyarlık" taşıyan bir başka tekelleşmeyi —genel olarak, üretim araçlarının tekelleşmesini— çok yakından etkileyeceği için burjuvazinin çoğunu aslında korkutan bir talebi ileri sürmüşlerdir. (Sermaye üzerinden ortalama kâr oranı ve mutlak toprak rantı teorisinin, dikkate değer anlaşılır, öz ve açık bir sergilemesini, Marx, 2 Ağustos 1862 günlü Engels'e yazdığı mektubunda yapmaktadır. *Briefwechsel,* c. 3, s. 77-81'e bakınız; ayrıca bkz: 9 Ağustos 1862 tarihli mektubu, *ibid.,* s. 86-87.*)

Toprak rantının tarihiyle ilgili olarak Marx'ın, emek ran-

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 147-152, 154-155.

tının (köylü, toprakbeyinin toprağında çalışarak artı-ürün yaratır) nasıl ürün olarak ödenen rant ya da ayni (köylü kendi toprağında artı-ürün yaratır ve onu "ekonomik olmayan zorlama" nedeniyle toprakbeyine verir) ranta dönüştüğünü, daha sonra para rantına (meta üretiminin bir gelişmesi sonucu olarak paraya çevrilen, ayni rant — eski Rusya'da *obrok*) ve en sonunda da, köylülerin yerini toprağı kiralanmış emek yardımı ile işleyen tarımsal girişimcinin almasıyla, kapitalist ranta dönüşmesini göstererek yaptığı tahlilleri belirtmek de önemlidir. "Kapitalist toprak rantının doğuşu"nun bu tahlili ile bağıntılı olarak Marx'ın, *tarımda kapitalizmin evrimi* ile ilgili (Rusya gibi geri ülkelerde özel önem taşıyan) bir dizi derin düşüncelerini de belirtmek yerinde olur. "Ayrıca, ayni-rantın para-ranta dönüşmesine, kendilerini para karşılığı kiraya veren mülksüz bir gündelikçiler sınıfının oluşumu, kaçınılmaz olarak eşlik etmekle kalmaz, hatta bu oluşum ondan önce meydana gelir. Bunların doğuşu sırasında, bu yeni sınıfın ancak arasıra ortaya çıktığı dönemde, rant ödemelerine tabi daha gönenç içindeki köylüler arasında, ücretli tarım emekçilerini kendi hesaplarına sömürme göreneği zorunlu olarak gelişir, tıpkı feodal dönemlerde, daha hali-vakti yerinde köylülerin kendilerinin de serf tutması gibi. Bu yolla, giderek, belli bir miktar servet biriktirme ve bizzat, gelecekteki kapitalistler haline dönüşme olanağı elde ederler. Böylece toprakta bizzat çalışan eski zilyedler, gelişmesi, kırın sınırları ötesindeki kapitalist üretimin genel gelişmesi ile belirlenen, kapitalist kiracılar için bir anaokulunun doğmasını bizzat sağlamış olurlar." (*Kapital,* üçüncü cilt, s. 332.)* "Tarımsal nüfusun bir kısmının mülksüzleştirilmesi ve yerlerinden atılmaları, sanayi sermayesi için, yalnız, emekçilerle, bunların geçim araçlarını ve emek maddesini serbest hale getirmekle kalmaz, bir iç pazar da yaratmış olur." (*Kapital,* birinci cilt, s. 778.)** Öte yandan kırsal nüfusun yoksullaşması ve yıkımı,

* K. Marx, *Kapital,* Üçüncü Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 701. *–Ed.*
** *Kapital,* Birinci Cilt, s. 765-766. *–Ed.*

sermaye için yedek emek ordusunun yaratılmasında rol oynar. Her kapitalist ülkede, "Tarımsal nüfusun bir kısmı işte bunun için sürekli olarak kent ya da manüfaktür proletaryasına dönüşme noktasında ve bu dönüşüm için uygun koşulları bekler durumdadır. ... Bu nispî artı-nüfus kaynağı böylece devamlı akış halindedir. ... Tarım emekçisinin ücreti, bu nedenle, asgariye indirgenmiş durumdadır ve bir ayağı daima sefalet batağına saplanmış haldedir." (*Kapital*, birinci cilt, s. 668.)* İşlediği toprak üzerinde köylünün özel mülkiyeti küçük üretimin temelidir ve gelişmesinin ve klasik biçimine ulaşmasının koşuludur. Ama böyle, küçük üretim, ancak, üretimin ve toplumun dar ve ilkel bir çerçevesi ile uyuşabilir. Kapitalizm koşullarında, "köylülerin sömürüsü, sanayi proletaryasının sömürüsünden yalnızca sömürünün biçimiyle ayırdedilir. Sömürücü aynıdır: *Sermaye*. Tek tek kapitalistler, gene tek tek köylüleri, *ipotekler* ve *tefecilik* yolu ile sömürürler. Kapitalist sınıf, köylü sınıfı, devlet *vergisi* yolu ile sömürür." (*Fransa'da Sınıf Savaşımları*.)** "Köylünün küçük toprak parçası, artık, kapitaliste topraktan kâr, faiz ve rantı çekip almasına ve köylünün kendisine de nasıl olup da gündeliğini çıkarabileceğinin tasasını bırakmasına olanak veren bir bahaneden başka bir şey değildir." (*Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i.*)*** Bir kural olarak, köylü, kapitalist topluma, yani kapitalist sınıfa, "özel mülk sahibi olma bahanesi ile *İrlandalı kiracı çiftçi* durumuna" (*Fransa'da Sınıf Savaşımları*)**** düşerek ücretinin bir bölümünü bile terkeder. "Küçük-köylü mülkiyetinin ağır bastığı ülkelerde, tahıl fiyatlarının, kapitalist üretim tarzına sahip ülkeler daha düşük olmasının nedenlerinden biri" (*Kapital*, üçüncü cilt, s. 340.)***** nedir? Bunun nedeni, köylünün, topluma (yani kapitalist sınıfa) artı-ürününün bir bölü-

* *Kapital*, Birinci Cilt, s.659-660. –*Ed.*

** Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşımları, 1848-1850*, Sol Yayınları, Ankara 1996, s. 123. –*Ed.*

*** Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, Sol Yayınları, Ankara 1990, s.142-143. –*Ed.*

**** *Fransa'da Sınıf Savaşımları, 1848-1850*, s. 123. –*Ed.*

***** *Kapital*, Üçüncü Cilt, s. 707.

münü cabadan vermesidir. "Dolayısıyla bu daha düşük fiyat [tahıl ve öteki tarımsal üretimin], üreticilerin yoksulluğunun bir sonucudur ve hiçbir biçimde onların emek üretkenliklerinin bir sonucu değildir." (*agy.*) Kapitalizm koşullarında, küçük-ölçekli üretimin normal biçimi olan küçük-işletme sistemi bozulur, çöker ve yokolur. "Parçalı toprak mülkiyeti, doğası gereği, emeğin toplumsal üretici güçlerinin gelişmesini, emeğin toplumsal biçimlerini, sermayenin toplumsal yoğunlaşmasını, geniş-ölçekli sığır yetiştiriciliğini ve bilimin ilerici uygulamasını kendi dışında tutar. Tefecilik ve vergi sistemi, bunu her yerde zayıflatmak zorunda bırakır. Toprak fiyatındaki sermaye harcaması, bu sermayeyi toprağın işlenmesinden geri çeker. Üretim araçlarının sonu gelmez bölük pörçük oluşu, ve üreticilerin kendilerinin de tek başına kalışları." (Kooperatif toplulukları, yani küçük köylü birlikleri, aşırı ilerlemeci burjuva görevi görürlerken, bu eğilimi yalnızca zayıflatır, onu ortadan kaldırmazlar; öte yandan unutmamak gerekir ki, bu kooperatif toplulukları, hali-vakti yerinde köylüler için çok yararlı olurlarken, yoksul köylü yığınlarına çok az yararlı olmakta ya da hiç yararlı olmamaktadır; böylelikle birliklerin kendileri de ücretli emeğin sömürücüsü olurlar.) "İnsan enerjisinin korkunç heba edilişi. Üretim koşulunun giderek elverişsiz hale gelmesi ve üretim araçlarının fiyatlarının yükselmesi — toprak parçaları mülkiyetinin kaçınılmaz bir yasası." Tarımda, sanayide olduğu gibi, kapitalizm, üretim sürecini ancak "üreticinin kurban edilmesi" pahasına dönüştürür. "Kır emekçilerinin geniş bölgeler üzerinde dağılmaları, bunların direnme güçlerini kırdığı halde, kent emekçilerinin yoğunlaşmaları bu gücü arttırır. Kent sanayilerinde olduğu gibi, modern tarımda da, emeğin üretkenliğindeki artış ve harekete geçirilen emek kitlesi, bizzat emek-gücünün israfı ve kemirilip tüketilmesi pahasına olur. Üstelik, kapitalist tarımdaki her gelişme, yalnız emekçiyi soyma sanatında değil, toprağı soyma sanatında da bir ilerlemedir. ... Kapitalist üretim, bu nedenle, teknolojiyi geliştirir, ve ancak bütün zenginliğin asıl kaynağını, yani toprağı ve emekçiyi kuruta-

rak çeşitli süreçleri toplumsal bir bütün içinde bileştirir." (*Kapital*, birinci cilt, 13. bölümün* sonu).**

SOSYALİZM

Yukarıdan beri açıkça görülmektedir ki, Marx, kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüşmesinin kaçınılmazlığını, tümüyle ve yalnızca, çağdaş toplumun gelişiminin ekonomik yasasından çıkarmaktadır. Marx'ın ölümünden bu yana, yarım yüzyıl boyunca, geniş-ölçekli üretimin büyümesiyle kapitalist karteller, sendikalar ve tröstlerle olduğu kadar, mali sermayenin boyutları ve gücündeki çok büyük artışla da kendini çok çarpıcı bir biçimde ortaya koyan ve binlerce biçime bürünerek görülmemiş bir hızla ilerleyen emeğin toplumsallaşması, sosyalizmin kaçınılmaz doğuşunun başlıca maddi temelini hazırlamaktadır. Bu dönüşümün düşünsel ve manevi itici gücü, bizzat kapitalizm tarafından eğitilmekte olan proletaryadır. Proletaryanın burjuvaziye karşı her gün biraz daha içerik yönünden zenginleşerek bir sürü biçimlerde ifadesini bulan savaşımı, politik gücün proletarya tarafından ele geçirilmesine ("proletaryanın diktatörlüğü") yönelen, politik bir savaşım halini kaçınılmaz olarak alır. Üretimin toplumsallaşması, sonunda, üretim araçlarının toplumun malı olmasına, "mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesi"ne yolaçmak zorundadır. Emeğin üretkenliğinde görülmemiş bir artış, daha kısa işgünü, küçük-ölçekli, ilkel ve dağınık üretimin kalıntı ve yıkıntılarının yerini kolektif ve gelişkin emeğin alması — bu dönüşümün dolaysız sonuçları bunlardır. Kapitalizm, her zaman, tarım ve sanayi arasındaki bağları koparır, ama aynı zamanda da, çok yüksek gelişimi içerisinde, bu bağların yeni öğelerini, bilimin bilinçli olarak uygulanması ve kolektif emeğin yoğunlaşması, ve insan nüfusunun yeniden dağılımı (böylece, hem kırsal bölgenin geriliğine, tecrit edilmişlik ve barbarlığa, ve büyük kentlerde geniş halk yığınlarının yoğunlaş-

* *Sol Yayınları* baskısında "Onbeşinci Bölüm". *-Ed.*
** *Kapital*, Birinci Cilt, s. 517-518. *-Ed.*

masına bir son verir) temeline dayanarak sanayi ve tarım arasında bir birliği hazırlar. Yeni bir aile biçimi, kadınların durumunda ve genç kuşağın yetiştirilmesinde yeni koşullar, bugünkü kapitalizmin en yüksek biçimleri ile hazırlanır: Kadınların ve çocukların emeği ve ataerkil ailenin kapitalizm tarafından yıkılması, kaçınılmaz olarak, en korkunç, en yıkıcı ve en iğrenç biçimleri ile modern toplumda görülür. Böyle olmakla birlikte, "büyük sanayi, üretim sürecinde, kadınlara, gençlere ve her iki cinsiyetten çocuklara, ev alanının dışında önemli bir rol vermekle, daha üst düzeyde bir aile şekli ve cinsiyetler arası ilişki konusunda yeni bir ekonomik temel yaratır. Cermen-hıristiyan aile şeklini mutlak ve değişmez saymak, birarada alındığı zaman bir dizi tarihsel gelişmenin halkaları olan, eski Roma, Yunan ya da doğu aile şekline bu özelliği vermek kadar saçmadır. Ayrıca, her iki cinsiyetten ve her yaştan bireylerden oluşan kolektif çalışma grubunun, uygun koşullar altında, zorunlu olarak, insanı geliştiren bir kaynak halini alacağı açık bir gerçektir; oysa üretim sürecinin işçi için değil, işçinin üretim süreci için varolduğu, kendiliğinden ortaya çıkan, zalim ve kapitalistçe şekliyle bu durum, durmadan çevreye veba mikrobu gibi yayılan bir yozlaşma ve kölelik kaynağı olur. (*Kapital,* Birinci Cilt, 13. bölümün sonu.)* "Fabrika sistemi içinde atılmış ve filizlenmeye başlamıştır; bu tür bir eğitimle, belli bir yaşın üzerindeki her çocuk, üretici işi öğrenim ve jimnastik ile birarada yürütecek ve bu yalnızca üretimdeki etkinliğin artırılmasında bir yöntem olarak değil, tam anlamıyla gelişmiş bir insanın yetiştirilmesinde tek yöntem olarak uygulanacaktır." (*agy.*.)** Marx'ın sosyalizmi, milliyet ve devlet sorunlarını da, yalnızca geçmişi açıklamak anlamında değil, aynı zamanda, geleceğin cüretli bir önceden görmesi ve ona ulaşılması için cüretli pratik eylem anlamında da, aynı tarihsel yere oturtmaktadır. Uluslar, toplumsal gelişimin burjuva çağının, kaçınılmaz bir ürünü, kaçınılmaz bir biçimidir. İşçi sınıfı "bizzat ulusu oluş-

* *Kapital*, Birinci Cilt, Onbeşinci Bölüm, Dokuzuncu Kesim, s. 500. –*Ed.*
** *agy.*, s.494. –*Ed.*

turmak sızın, "ulusal" olmaksızın ("sözcüğün burjuva anlamıyla değil elbet"), güçlenemezdi, olgunlaşamazdı ve biçimlenemezdi. Ne var ki, kapitalizmin gelişimi, her gün biraz daha, ulusal sınırları kırıp atmakta, ulusal yalnızlığı bozmakta, ulusal uzlaşmaz karşıtlık yerine, sınıf uzlaşmaz karşıtlığını koymaktadır. Onun için gelişmiş kapitalist ülkelerde "işçilerin vatanı yoktur" ve işçilerin "eylem birliği", en azından uygar ülkelerdeki "proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir" sözleri, eksiksiz doğrudur (*Komünist Manifesto**). Zorun örgütlenmesi olan devlet, toplum gelişiminin belirli bir aşamasında, toplumun uzlaşmaz sınıflara bölündüğü, ve görünüşte toplumun üzerinde duran ve belirli ölçüde toplumdan ayrı olan bir otorite olmaksızın toplumun varolamayacağı zaman ortaya çıkmıştır. Sınıf çelişkilerinden çıkan devlet, "en güçlü sınıfın, iktisadi bakımdan egemen olan, ve bunun sayesinde, siyasal bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devleti" olur. "İşte bundan ötürüdür ki, antik devlet, her şeyden önce, köleleri boyunduruk altında tutmak için, köle sahiplerinin devletiydi: tıpkı feodal devletin, serf ve angaryacı köylüleri boyunduruk altında tutmak için soyluların organı, ve modern temsilî devletin [de], ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesi aleti olması gibi". (Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*,** yazarın, kendisinin ve Marx'ın görüşlerini açıkladığı bir yapıt.) En özgür ve en ilerici burjuva devlet biçimi olan demokratik cumhuriyet bile, bu gerçeği hiçbir şekilde yok edemez, olsa olsa, (hükümet ile borsa arasındaki ilişkilerin, memurlar ve basının —dolaylı ve dolaysız— bozulmalarının vb.), biçimini değiştirir. Sosyalizm sınıfların ortadan kaldırılmasına yolaçmakla devletin ortadan kaldırılmasına da yolaçacaktır. *Anti-Dühring*'de Engels, şöyle diyor: "Devletin gerçekten tüm toplumun temsilcisi olarak göründüğü ilk ey-

* Marx and Engels, *Selected Works*, Moscow 1962, vol. I, s. 51. [Marx-Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, s. 129, 130.] –*Ed.*

** Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 177 –*Ed.*

lem, —üretim araçlarına toplum adına elkonması—, aynı zamanda onun devlete özgü son eylemidir de. Devlet erkliğinin toplumsal ilişkilere karışması, bir alandan sonra bir başkasında gereksiz duruma gelir, ve sonra kendiliğinden uykuya dalar. Kişilerin hükümeti, yerini şeylerin idaresi ve üretim işlemlerinin yönetimine bırakır. Devlet " 'ilga' edilmez, *söner.*"* "Üreticilerin özgür ve eşitçi bir birlik temeli üzerinde üretimi yeniden düzenleyecek olan toplum, bütün devlet makinesini, bundan böyle kendine layık olan yere, bir kenara atacaktır: âsâr-ı atika müzesine, çıkrık ve tunç baltanın yanına." (Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*)**

Son olarak, mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesi döneminde de varlıklarını sürdürecek olan küçük köylü karşısında, sosyalizmin tutumu konusunda Marx'ın görüşlerini ifade eden, Engels tarafından yapılan açıklamaya değinmeliyiz: "... iktidara geçtiğimizde, büyük toprak sahipleri için yapmak zorunda kalacağımız gibi, küçük köylüleri (karşılığını ister ödeyerek, ister ödemeyerek) zorla kamulaştırmayı aklımızdan bile geçiremeyeceğimiz de bir o kadar açık. Küçük köylü karşısındaki ödevimiz, ilkin, onu buna zorlayarak değil, ama örnekler aracıyla buna götürerek, ve toplumun yardımını onun buyruğu altına koyarak, onun bireysel mülkiyeti ve işletmesini, kooperatif işletmeye dönüştürmektir. Ve bu konuda, daha bugünden gözlerine çarpacak üstünlükleri, küçük köylüye belli belirsiz de olsa gösterme araçlarımız eksik değil." (Engels, *Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu,* s. 17,*** Alekseyeva tarafından yayınlanmıştır. Rusça çevirisinde yanlışlar vardır. Orijinali *Die Neue Zeit*'tadır.[10])

PROLETARYANIN SINIF SAVAŞIMININ TAKTİKLERİ

Daha 1844-45'ten başlayarak, eski materyalizmin temel eksikliklerinden birini, yani devrimci pratik eylemin önemi-

* *Anti-Dühring,* s. 400. –*Ed.*

** *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni,* s. 179. –*Ed.*

*** Friedrich Engels, "Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu", *Köylüler Savaşı,* Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 148-149 –*Ed.*

ni kavramada ya da koşullarını anlamadaki yetersizliğini inceledikten sonra, Marx, teorik çalışmalarının yanında, bütün yaşamı boyunca, proletaryanın sınıf savaşımının taktiksel sorunlarına sürekli bir dikkat göstermiştir. Bu konuyu kapsayan çok geniş bir malzeme yığını Marx'ın *bütün* çalışmalarında, özellikle dört cilt halinde 1913'te yayınlanmış olan Engels'le olan yazışmalarında vardır. Bu malzeme daha biraraya getirilmemiş, toplanmamış, incelenmemiş ve üzerinde çalışılmamıştır. O yüzden biz, burada, Marx'ın pek yerinde olarak, *bu* yanı olmaksızın, materyalizm eksik, tek-yanlı ve cansızdır dediğini vurgulayarak, en genel ve en kısa açıklamalar üzerinde durmak zorunda kalacağız. Proletarya taktiklerinin temel görevi, Marx tarafından, materyalist diyalektik *Weltanschauung*'unun bütün postulatları ile kesin uyuşum içinde tanımlanmıştır. Yalnızca, belirli bir toplumdaki tüm olarak bütün sınıflar arasındaki ilişkilerin genel toplamının nesnel bir değerlendirilmesi, ve bunun sonucu olarak, bu toplumun ulaştığı nesnel gelişim aşamasının ve onunla öteki toplumlar arasındaki ilişkilerin bir değerlendirilmesi, ileri bir sınıfın doğru taktikleri için temel görevi görebilir. Aynı zamanda, bütün sınıflar ve bütün ülkeler, statik olarak değil de, dinamik olarak, yani bir hareketsizlik durumu içinde değil de, (yasaları her sınıfın varlığının ekonomik koşullarıyla belirlenen) hareket hali içinde ele alınmaktadır. Hareket de, yalnızca geçmiş açısından değil, aynı zamanda gelecek açısından, ve gene yalnız yavaş değişimleri gören "evrimcilerin" anladığı kaba anlamında değil, ama diyalektik olarak ele alınmaktadır: "... bu çaptaki gelişmeler içinde yirmi yıl, bir günden fazla değildir, gerçi daha sonra yirmi yılı kapsayacak günler gelebilir" diye Engels'e yazıyor Marx. (*Briefwechsel,* cilt 3, s. 127.) Gelişimin her aşamasında, her anında, proletarya taktikleri, bir yandan ileri sınıfın sınıf bilincini, gücünü ve militanlığını geliştirmek için siyasal durgunluk ya da ağır, sözde "barışçı" gelişme dönemlerinden yararlanırken, öte yandan da bu yararlanmanın tüm çabasını, bu sınıfın ilerlemesi "nihai amacı"na doğru, onda, "yirmi yılı

kapsayan" büyük günlerin büyük amaçları için pratik çözümler bulmak yeteneğinin yaratılmasına doğru yönelterek, insan tarihinin bu nesnel olarak kaçınılmaz diyalektiğini hesaba katmak zorundadır. Marx'ın tezlerinden ikisi, bununla ilgili olarak özel önem taşımaktadır: Bunlardan biri *Felsefenin Sefaleti* içindedir ve proletaryanın ekonomik savaşımı ve ekonomik örgütlenmesiyle ilgilidir, öteki *Komünist Manifesto*'dadır ve proletaryanın siyasal görevleriyle ilgilidir. İlki şöyledir: "Geniş-ölçekli sanayi, birbirini tanımayan bir insan yığınını bir yerde yoğunlaştırır. Rekabet bunların çıkarlarını böler. Ama ücretlerin idamesi, patronlarına karşı sahip oldukları bu ortak çıkar, onları ortak bir direnme —birlik— düşüncesinde birleştirir. ... Başlangıçta tecrit edilmiş olan birlikler gruplar haline gelirler ... ve daima birleşmiş sermaye ile yüzyüze oluşları, birliğin korunmasını onlar için [yani işçiler için] ücretlerin korunmasından daha çok gerekli hale getirir. ... Bu savaşımda —gerçek bir iç savaşta— yaklaşmakta olan kavganın gerekli tüm unsurları birleşir ve gelişir. Bir kez bu noktaya ulaştığında, birlik siyasal bir niteliğe bürünür."* Biz, burda, birkaç on yıl sürecek olan ekonomik savaşımın ve sendika hareketinin proletaryanın güçlerini "geleceğin kavgasına" hazırlayacağı bütün bu uzun dönemin program ve taktiklerini buluruz. Bunun tümü, Marx ve Engels'in birçok kez atıflar yapmış oldukları, sanayi "refahı"nın, nasıl "proletaryayı satınalma" girişimlerine, onları savaşımdan uzaklaştırmaya yolaçtığını gösteren, İngiliz işçi hareketi örneği ile (*Briefwechsel*, cilt I, s. 136.); bu refahın genel olarak nasıl "işçileri demoralize ettiğini" (cilt 2, s. 218); İngiliz proletaryasının nasıl "burjuvalaştığını" — "bütün ulusların bu en burjuvası, açıkça eninde sonunda burjuvazinin yanında bir burjuva aristokrasisine ve bir burjuva proletaryasına sahip olmayı amaçlamaktadır" (cilt 2, s. 290); onun "devrimci enerjisinin" nasıl sızıp kaybolduğunu (cilt 3, s. 124); "İngiliz işçilerinin kendilerini açık burjuva salgınından kurtarmalarından önce oldukça uzun bir zaman boyunca na-

* Marx, *Felsefenin Sefaleti*, Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 156-157.

sıl beklemek gerekeceğini" (cilt 3, s. 127); İngiliz işçi hareketinin nasıl "çartist hırstan yoksun olduğunu" (1866, cilt 3, s. 305); İngiliz işçi liderlerinin nasıl "radikal burjuva ve işçi" arasında bir tip haline geldiği (Holyoak'a atfen, cilt 4, s. 209); nasıl İngiliz tekelciliği yüzünden, ve tekelcilik devam ettiği sürece, "İngiliz işçisinin yerinden kımıldamayacağı"nı (cilt 4, s. 443) gösteren örneklerle karşılaştırılmalıdır. İşçi sınıfı hareketinin genel gidişi (*ve sonucu*) ile bağıntılı olarak, ekonomik savaşım taktikleri, burda, göze çarpan bir genişlikte, ayrıntılı, diyalektik ve gerçekten devrimci açıdan ele alınmaktadır.

Komünist Manifesto, politik savaşımın taktikleri üzerinde temel bir marksist ilkeyi geliştirmiştir: "Komünistler, işçi sınıfının ivedi hedeflerine ulaşılması ve o andaki çıkarlarının gerçekleşmesi için savaşırlar; ama mevcut hareket içerisinde, bu hareketin geleceğini de temsil eder ve gözetirler."* İşte bu yüzden Marx, 1848'de Polonya'daki "tarımsal devrim" partisini, "1846'da Krakov Ayaklanmasını düzenleyen partiyi" destekledi.[11] Almanya'da Marx, 1848 ve 1849'da aşırı devrimci demokratları destekledi, ve taktikler konusunda o zaman söylemiş olduklarından, daha sonra hiç geri dönmedi. Alman burjuvazisini, "daha başında, halka ihanet etme" (yalnızca köylülükle bir ittifak, burjuvazinin amaçlarını tümüyle gerçekleştirmesini sağlayabilirdi), "ve eski toplumun taçlı temsilcileriyle uzlaşma eğiliminde" olan bir unsur olarak değerlendirdi. Burjuva demokratik devrim döneminde, Alman burjuva sınıfının konumunu Marx şöyle özetlemektedir — bu arada şunu da belirtelim ki, bu tahlil, toplumu hareket içerisinde, üstelik de yalnızca *geriye doğru* bir hareket yönünden değil, inceleyen bir materyalizm örneğidir: "Kendine güvenmeksizin, halka güvenmeksizin, yukardakilere homurdanan, aşağıdakiler önünde titreyen ... dünya fırtınasıyla yılan, ... hiçbir yönüyle enerjisi olmayan, her yönüyle aşırmacılık ... inisiyatifsiz ... bunak çıkarları uğruna kendini

* Marx and Engels, *Selected Works,* Moscow 1962, vol. I, s. 64. [Marx-Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri,* s. 146]. *–Ed.*

gürbüz bir halkın ilk gençlik dürtülerini yönlendirmeye ve saptırmaya mahkum olmuş gören murdar bir ihtiyar..." (*Neue Rheinische Zeitung,* 1848; Bkz: *Literarischer Nachlass,* cilt 3, 212.)* Yirmi yıl kadar sonra, Marx, Engels'e yazdığı bir mektupta (*Briefwechsel,* cilt 3, s. 224), 1848 Devrimi, burjuvazinin, barış içinde köleliği, salt bir özgürlük uğruna, savaş umuduna yeğlemesi nedeniyle başarısızlığa uğramış olduğunu belirtmişti. 1848-49 devrimci dönem sona erdiği zaman, Marx, her türlü ihtilalcilik oyunu girişimlerine karşı çıktı (Schopper ve Willich'e karşı olan savaşımı), görünüşte "barışçı" bir yoldan yeni devrimleri hazırlamakta olan yeni dönemde çalışabilme olanağında direndi. Marx'ın bu çalışmanın yürütülmesini istediği hava gericiliğin en karanlık dönemi olan 1856 Almanyası'ndaki durumu değerlendirmesinde görülebilir: "Almanya'da her şey, proleterya devriminin Köylü Savaşının bir tür ikinci baskısıyla desteklenmesi olasılığına bağlı bulunmaktadır." (*Briefwechsel,* cilt 2, s. 108.) Almanya'da demokratik (burjuva) devrim tamamlanmadığı sürece, Marx, bütün dikkatleri sosyalist proletaryanın taktiklerine, köylülüğün demokratik enerjisinin gelişmesi üzerine çevirdi. Lassalle'ın tutumunu "nesnel olarak ... Prusya uğruna, işçi hareketinin tümüne ihanet" olarak kabul etti (cilt 3, s. 210), bu arada şunu da belirtelim ki, Lassalle, junkerlere ve Prusya milliyetçiliğine karşı hoşgörülü bir tutum takındığı için böyle düşündü. Basına verecekleri ortak bildiri üzerine Marx'la görüş alışverişinde bulunurlarken, Engels, 1865'te şöyle yazıyordu: "Tarımın ağır bastığı bir ülkede, ... sanayi proletaryası adına burjuvaziye yalnız başına bir saldırıya geçmek, ama büyük feodal aristokrasinin kırbacı altındaki kırsal proletaryanın ataerkil sömürüsüne tek bir sözcük bile ayırmamak, korkaklıktır." (cilt 3, s. 217.) 1864'ten 1870'e kadar, Almanya'da burjuva-demokratik devrimin tamamlanma dönemi biterken, Prusyalı ve Avusturyalı sömürücü sınıfların şu ya da bu yolda, bu devrimi *yukardan* ta-

* Marx and Engels, *Selected Works,* vol. I, s. 69. [Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar 1,* Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 173]. –*Ed.*

mamlama savaşımı verdiği dönemde, Marx, yalnızca Bismarck ile cilveleşen Lassalle'ı, azarlamakla kalmamış, "Avusturyacılık"a ve tikelciliğin savunuculuğuna sapan Liebknecht'i de doğru yola getirmiştir; Marx, Bismarck ve Avusturyacıların her ikisine karşı da eşit ölçüde amansız savaşacak devrimci taktikler, "muzaffer"e —Prusya Junkeri[12]— uyan değil de, Prusya askerî zaferleri ile yaratılan *koşullara karşın,* ona karşın devrimci savaşımı acil olarak yenileyen taktikler istiyordu (*Briefwechsel,* c. 3, s. 134, 136, 147, 179, 204, 210, 215, 218, 437, 440-41). Ünlü 9 Eylül 1870 Enternasyonal Çağrısında, Marx, Fransız proletaryasını zamansız bir başkaldırma konusunda uyarmıştır, ama her şeye karşın bir ayaklanma olunca (1871), Marx, "göğü titreten" (Marx'ın Kugelmann'a mektubu) yığınların devrimci inisiyatifini coşkuyla selamladı.* Marx'ın diyalektik materyalizmi açısından, bu durumda devrimci eylemin yenilgisi, öteki birçokları gibi, proletaryanın savaşımının genel gidişi *ve sonucu* içersinde, halihazırda işgal edilmiş bir konumu bırakmaktan, savaşmadan teslim olmaktan daha az kötüydü. Böylesine bir teslimiyet, proletaryayı demoralize edecek ve onun militanlığını zayıflatacaktı. Siyasal durgunluk ve burjuva legalitesi egemenliği dönemlerinde, legal araçların kullanılmasının önemini tümüyle kavrarken Marx, 1877 ve 1878'de Sosyalistler Yasasının[13] çıkmasından sonra, Most'un "devrimci sözlerini" şiddetle suçlarken; bir yandan da eğer daha fazlasıyla değilse, en az onun kadar bir şiddetle de, bir süreden beri Sosyalistler Yasasına karşı kararlılık, metanet, devrimci bir ruh ve illegal bir savaşıma başvurma hazırlığını göstermeyen Sosyal-Demokrat Parti yetkililerine saldırmıştır. (*Briefwechsel,* cilt 4, s. 397, 404, 418, 422, 424, ayrıca karş: Sorge'e yazdığı mektuplar.)

* Marx and Engels, *Selected Works,* vol. II, s. 463. –*Ed.*

BİBLİYOGRAFYA

MARX'ın yapıtları ve mektupları, henüz tümüyle biraraya getirilip yayınlanmamıştır. Marx'ın yapıtlarından, Rusçaya çevrilenler, diğer dillere çevirilenlerden daha fazladır. Marx'ın yapıtlarının aşağıdaki listesi tarih sırasına göre düzenlenmiştir. 1841 de Marx, Epiküros felsefesi üzerine tezini yazdı. (Bu, ileride daha çok sözünü edeceğimiz, *Literarischer Nachlass*'ın kapsamına alınmıştır.) Bu tezinde, Marx, hâlâ, hegelci idealist bakış açısına sıkı sıkıya bağlıdır. 1842'de, Marx, *Rheinische Zeitung*'a (Köln) makaleler yazdı, bunların arasında, Altıncı Ren Diyetindeki özgür basın tartışmalarının bir eleştirisi, odun kaçakçılığına ilişkin yasa konusunda bir makale, siyasetin, ilahiyattan ayrılmasını savunan bir diğer makale (kısmen *Literarischer Nachlass*'ın kapsamına alınmıştır) vb. bulunmaktadır. Burada, Marx'ın, idealizmden materyalizme ve devrimci demokrasiden komünizme geçişinin belirtilerini görürüz. 1844'te, Paris'te Marx ve Arnold Ruge'un yönetiminde, *Deutsche-Französische Jahrbücher* ortaya çıktı, burada, bu geçişin sonunda gerçekleştirildiği görülür. Marx'ın, bu dergide yayınlanan makaleleri arasında, en dikkate değer olanları şunlardır: *Hegelci Hukuk Felsefesinin Bir Eleştirisi (Literarischer Nahlass*'ın yanısıra, ayrı bir broşür olarak da yayınlanmıştır) ve *Yahudi Sorunu Üzerine,* (gene *Literarischer Nachlass*'da; *Znaniye* Yayınevi tarafından, ucuz kitaplık serisinden 210 numaralı broşür olarak çıkarılmıştır). 1845'te, Marx ve Engels, birlikte Main'daki Frankfurt'ta, *Kutsal Aile, Bruno Bauer ve Ortaklarına Karşı* başlıklı bir broşür yayınladılar. (*Literarischer Nachlass*'ın yanısıra, broşür olarak iki Rusça baskısı vardır: Biri, 1906'da, St. Petersburg'da *Novy Golos* tarafından, öteki 1907'de, St. Petersburg'da, *Vestnik Znaniya* tarafından yayınlandı.) 1845 ilkyazında, Marx, Feuerbach üzerine tezlerini yazdı. (Friedrich Engels, *Ludwig Feuerbach* başlıklı broşüründe ek olarak yayınlanmıştır. Rusça bir çevirisi bulunmaktadır.) 1845-1847'de, Marx, *Vorwärts*, *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, (1847); *Westphalisches Dampfboot* (Bielefeld, 1845-48); *Der Gesellschaftsspiegel* (Elberfeld, 1846) gazetelerine, birçok makaleler yazdı. (Bunların çoğu, biraraya getirilmemiş, yeniden basılmamış ya da Rusçaya çevrilmemiştir.) 1847'de Marx, Proudhon'a karşı temel yapıtını, Proudhon'un *Sefaletin Felsefesi*'ne yanıt olarak *Felsefenin Sefaleti*'ni yazdı. Kitap, Brüksel ve Paris'te yayınlandı. (Rusçada, *Novy Mir*'in çıkardığı, biri G. Lvoviç, diğeri Alekseyeva, sonuncusu da Prosveşçeniyev tarafından çevrilmiş ve hepsi de 1905-1906'da yayınlanmış olan üç baskı vardır.)

1848'de, Brüksel'de, *Serbest Ticaret Üzerine Konuşma* yayınlandı (Rusça çevirisi mevcuttur) bunu, Londra'da, Engels'in işbirliği ile yayınlanan ve sanırım, Avrupa'nın bütün dillerine ve diğer birkaç dile çevrilmiş olan ünlü *Komünist Parti Manifestosu* izledi. (Bu yapıtın, 1905 ve 1906 yıllarına ait, Molot, Kolokol, Alekseyeva vb. tarafından çevrilmiş hemen hemen sekiz Rusça baskısı vardır, çoğuna elkonulmuştur. Bunlar çeşitli başlıklar altında çıktılar: *Komünist Manifesto, Sosyal Sınıflar ve Komünizm, Kapitalizm ve Komünizm, Tarih Felsefesi.* Hem bunun, hem de Marx'ın diğer yapıtlarının tam ve en doğru çevirileri, Emeğin Kurtuluşu Grubunun dışarda yayınlanmış basımları arasında bulunabilir.) 1 Haziran 1848'den, 19 Mayıs 1849'a kadar, Köln'de Marx'ın gerçekte baş yöneticiliğini yaptığı *Neue Rheinische Zeitung* yayınlandı. Marx'ın, günümüze kadar devrimci proletaryanın en iyi ve hâlâ aşılmamış organı olarak kalan bu gazetede yayınlanmış olan makaleleri, tümüyle biraraya getirilmemiş ve yeniden basılmamıştır. Bunların en önemlileri, *Literarischer Nachlass*'ın kapsamına alınmıştır. Bu gazetede basılmış olan *Ücretli Emek ve Sermaye* (1905 ve 1906'da, Kozman, Molot, Myagkov ve Voviç tarafından, dört Rusça baskısı yapılmıştır) ve gene aynı gazeteden *Yönetimdeki Liberaller* (1906'da St. Petersburg'da, *Znaniye* Yayınevi tarafından, ucuz kitaplar serisinden, 272 numaralı broşür olarak basılmıştır) tekrar tekrar broşür halinde çıkartılmıştır. 1849'da, Marx, Köln'de, *İki Siyasal Duruşma*'yı (Marx'ın basın yasasına aykırı davranmak ve hükümete karşı silahlı direniş çağrısında bulunmak suçlamasıyla yargılandığı ve bir jüri tarafından beraat ettirildiği duruşmada kendini savunurken yaptığı iki konuşmanın, 1905 ve 1906'da çıkartılan ve Alekseyeva, Molot, Myagkov, *Znaniye ve Novy Mir*'e ait, beş baskı halinde Rusça çevirileri mevcuttur), 1850'de, Hamburg'da, Marx, *Neue Rheinische Zeitung* dergisini, altı sayı çıkardı. Burada basılan en önemli makaleler, daha sonra, *Literarischer Nachlass*'ın kapsamına alınmıştır. Bunların içinde özellikle dikkate değer olanlar, 1895'te, Engels tarafından, *Fransa'da Sınıf Savaşımları, 1848-1850* başlıklı bir broşür halinde tekrar basılan, makalelerdir. (Rusça çevirisi, M. Malih Kitaplığınca, 59-60 numara ile basılmıştır; ayrıca, Bazarov ve Stepanov'un çevirdiği ve 1906'da, St. Petersburg'da Skirmunt tarafından yayınlanan *Toplu Tarihsel Çalışmalar*da ve bir de *Yirminci Yüzyılın Düşünceleri ve Görüşleri* St. Petersburg, 1912'de de mevcuttur.) 1852'de, New York'ta, Marx'ın, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* başlıklı bir broşürü yayınlandı. (Yukarda adı geçen yayınların da Rusça çevirisi mevcuttur.) Aynı yıl, Londra'da, *Enthüllungen über*

den Kommunistenprozeß in Köln, (Rusça çevirinin başlığı, Komünarlarm *Köln Duruşması,* Halk Bilimi Kitaplığı, n^{0} 43, St. Petersburg, 28 Ekim 1906) yayınlandı. Ağustos 1851'den 1862'ye kadar,* Marx, *New York Tribune*'e düzenli olarak yazı verdi, buradaki makalelerin çoğu, imzasız, başyazı olarak çıktı. Bunların arasında en göze çarpanı, Marx ve Engels'in ölümünden sonra, Almanca olarak tekrar basılan bir dizi makaledir: *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim* (Bazarov ve Stepanov'un çevirdiği toplu yapıtlarda bir Rusça çevirisi mevcuttur, ve sonra 1905-06'da, Alekseyeva, *Obşçestvennaya Polza, Novy Mir, Vseobçkaya Bilioteka* ve *Molot* tarafından çıkartılan, beş baskı halinde, broşür biçiminde çıkmıştır). Marx'ın *Tribune*'deki makalelerinin bazıları, daha sonra, Londra'da, ayrı broşürler halinde yayınlandı; örneğin, 1856'da yayınlanan Palmerston üzerine makale: *18. Yüzyılın Diplomatik Tarihinin Açıklanması* (liberal İngiliz bakanlarının, sürekli olarak Rusya'ya rüşvet karşılığı bağlılıkları konusunda), ve diğerleri. Marx'ın ölümünden sonra, kızı Eleanor Aveling, onun doğu sorunuyla ilgili *Tribune* makalesinden birkaçını *Doğu Sorunu* başlığı altında, 1897'de Londra'da yayınladı. Bir kısmı Rusçaya çevrilmiştir: *Savaş ve Devrim,* Sayı I, Marx ve Engels: *Yayınlanmamış Makaleler* (*1852, 1853, 1854*), Harkov 1919 (*Düşüncemiz* Kitaplığı). 1854'ün sonlarından itibaren ve 1855 yılı boyunca Marx, *Neue Oder-Zeitung*'a ve 1861-62'de Viyana gazetesi *Presse*'e katkıda bulundu. Marx'ın sayısız mektupları gibi, bu makaleler de derlenmemiştir ve ancak birkaçı *Die Neue Zeit*'ta yeniden basılmıştır. Aynı durum, Marx'ın 1859 İtalya Savaşının diplomatik tarihi üzerine yazdığı *Das Volk* (Londra 1859) makaleleri için de geçerlidir. 1859'da, Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*sı Berlin'de yayınlandı (Rusça çevirileri: Moskova 1896, Manuilov tarafından hazırlanmıştır; St, Petersburg 1907, Rumyantsev tarafından çevrilmiştir). 1860'ta Marx'ın *Herr Vogt* başlıklı bir kitapçığı Londra'da yayınlandı.

1864'te, Marx tarafından yazılan *Uluslararası Emekçiler Derneğinin Çağrısı* Londra'da çıktı (Rusça çevirisi mevcuttur). Marx, Enternasyonal genel konseyinin sayısız manifestolarının, çağrılarının ve kararlarının yazarı idi. Bu malzeme tahlil edilmiş ya da hatta derlenmiş olmaktan çok uzaktır. Bu çalışmaya ilk yaklaşım, Gustav Jaevkh'in Marx'ın birkaç mektubunu ve karar taslaklarını

* Engels, *Handwörterbuch der Staatswissenschaften,* Band VI, s. 603'teki Marx üzerine makalesinde, ve Bernstein, *Encyclopaedia Britannica,* 1911, onbeşinci baskısına yazdığı Marx konusundaki makalesinde yanlışlıkla tarihleri 1853-60 olarak vermektedirler. Bkz: Marx ve Engels, *Briefwechsel,* 1913 baskısı.

içeren *Die Internationale* başlıklı kitabıdır (Rusça çevirisi: St. Petersburg 1906, *Znaniye* Yayınevi). Genel konseyin "Paris Komünü Üzerine Söylevi", Marx tarafından yazılmış olan Enternasyonale ait belgelerdendir. Bu belge, 1871'de, Londra'da *Fransa'da İç Savaş* başlıklı bir kitapçık halinde çıktı (Rusça çeviriler: Lenin tarafından hazırlanmış olan bir çeviri *Molot* Yayınevi ve diğerleri). 1862 ve 1874 arasında Marx, Enternasyonalin bir üyesi olan Kugelmann'la mektuplaştı (İki Rusça çeviri: biri Goihbarg adlı birine ait, öteki Lenin tarafından hazırlanmış). 1867'de Marx'ın temel yapıtı *Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi,* birinci cilt, Hamburg'da çıktı. İkinci cilt 1885'te ve üçüncü cilt 1894'te, Marx'ın ölümünden sonra Engels tarafından yayınlandı. Rusça çevirileri: birinci cilt, beş baskı halinde (ikisi Danielson'un çevirisi olarak, 1872 ve 1898; diğer ikisi E. A. Gurvich ve L. M. Zak'ın çevirisi olarak ve Struve'nin baskıya hazırlamasıyla; 1. baskı — 1899, 2. baskı — 1905; bir diğeri ise Bazarov ve Stepanov'un baskıya hazırlamasıyla). İkinci ve üçüncü ciltler Danielson'un çevirisi olarak (pek yeterli değildir) ve bir de Bazarov ve Stepanov'un baskıya hazırlamasıyla (bu daha iyidir) çıktı. 1876'da Marx, Engels'in *Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft (Anti-Dühring)* adlı yapıtının yazılmasına katkıda bulundu; tüm çalışmanın elyazmasını gözden geçirdi ve ekonomi politiğin tarihi üzerine bütün bir bölüm yazdı.

Marx'ın aşağıdaki yapıtları ölümünden sonra yayınlanmıştır: *Gotha Programının Eleştirisi* (St. Petersburg 1906, ve *Die Neue Zeit*'ta Almanca olarak, 1890-1891, sayı 18); *Değer, Fiyat ve Kâr** (26 Haziran 1865'te verilen bir konferans; *Die Neue Zeit,* XVI, 1897-1898; Rusça çevirileri, *Molot,* 1906, ve Lvoviç 1905, tarafından çıkarılmıştır); *Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle,* üç cilt, Stuttgart 1902 (Rusça çevirisi, Akselrod ve diğerleri tarafından baskıya hazırlanmıştır, 2 cilt, St. Petersburg 1908: birinci cilt, ayrıca E. Gurviç tarafından da baskıya hazırlanmıştır, Moskova 1907. Ayrı olarak yayınlanan, Lassalle'ın Marx'a yazdığı mektuplar *Literarischer Nachlass*'a dahil edilmiştir); *K. Marx'ın, F. Engels'in ve Başkalarının F. A. Sorge'ye ve Başkalarına Mektupları* (Rusçada iki baskı, biri Akselrod tarafından hazırlanmış, öteki Lenin'in önsözü ile Dauge tarafından yayınlanmıştır); *Kapital*'in dördüncü cildinin elyazması olan ve Kautsky tarafından yayınlanan *Theorien über den Mehrwert* [*Artı-Değer Teorileri*], dört bölümlü üç cilt, Stuttgart 1905-10. (Yalnızca birinci cilt Rusçaya çevrilmiştir; üç baskı; St. Petersburg 1906; Ple-

* Daha sonra *Ücret, Fiyat ve Kâr* olarak yayınlandı. —*Sol Yayınları.*

hanov tarafından baskıya hazırlanmıştır; Kiev 1906, Jeleznot tarafından baskıya hazırlanmıştır ve Kiev, 1907, Tuçapski tarafından baskıya hazırlanmıştır.) 1913'te *Marx-Engels Yazışmaları*'nın dört büyük cildi Stuttgart'ta yayınlandı, bunlardan I, Eylül 1844 ve 10 Ocak 1883 arasında yazılmış olan 386 mektubu içeriyor ve Marx'ın biyografisinin ve görüşlerinin incelenmesi için çok değerli bir malzeme yığını sağlıyordu. 1917'de, Marx ve Engels'in yapıtlarının iki cildi çıktı, bunlar 1852-62 dönemine ait makalelerini içeriyordu (Almanca). Marx'ın yapıtlarının bu listesini bitirirken, çoğunlukla *Die Neue Zeit, Vorwärts* ve öteki Almanca sosyal-demokrat yayınlarda çıkan daha kısa makalelerinin ve mektuplarının sayılmadığını belirtmek gerek. Marx'ın Rusça çevirilerinin listesi de, özellikle 1905-1906'da çıkan kitapçıklar açısından, kuşkusuz tamam değildir.

Marx ve marksizm üzerine olan yazın çok geniştir. Yalnızca en önde gelenlerine değineceğiz ve yazarları üç ana gruba ayıracağız: Önemli sorunlarda Marx'ın görüş açısına bağlı kalan marksistler; özünde marksizme düşman olan burjuva yazarlar; ve marksizmin bazı temellerini kabul ettiklerini öne sürerlerken, aslında onun yerine burjuva kavramlar koyan revizyonistler. Narodniklerin Marx'a karşı tutumu, revizyonizmin özellikle bir Rus türü sayılmalıdır. Werner Sombart, *Ein Beitrag zur Bibliographie des Marxismus (Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik,* XX, 2. Heft.* 1905, s. 413-430), adlı yapıtında tamam olmaktan çok uzak bir liste halinde üç yüz kadar başlık verir. Gerek *Die Neue Zeit* —1883-1907 ve devamı— dizininde, gerekse Jozef Stammhammer'in *Bibliographie des Sozialismus und Kommunismus,* Bd. I-III,** Jena (1893-1909) başlıklı yapıtında daha fazlası bulunabilir. Marksizm üzerine ayrıntılı bir bibliyografya için ayrıca *Bibliographie der Sozialwissenschaften*'e bakınız. Berlin, Jahrgang I, 1905 u. ff..*** Ayrıca da N. A. Rubakin'in *Kitaplar Arasında* adlı yapıtına bakınız (cilt 2, 2. baskı). Burada yalnızca en önemli bibliyografyalara değiniyoruz. Marx'ın biyografisi konusunda her şeyden önce, Friedrich Engels'in 1878'de Brunswick'te Bracke tarafından yayınlanan *Volkskalender*'deki**** ve *Handwörterbuch der Staatswissenschaften,* Bd. 6, s. 600-03'teki***** makalelerine dikkat çekilmelidir; W. Lieb-

* "Marksizm Bibliyografyasına Bir Katkı", *Toplumsal Bilim ve Toplumsal Politika Arşivi,* c. 20, kitap 2 de yayınlandı. *–Ed.*

** *Sosyalizm ve Komünizm Bibliyografyası,* c. 1-3. *–Ed.*

*** *Toplumsal Bilimler Bibliyografyası,* Berlin, yayının ilk yılı, 1905 ve onu izleyen yıllar. *–Ed.*

**** *Halk Günlüğü. –Ed.*

***** *Politik Bilimler Sözlüğü,* c. 6, s. 600-603. *–Ed.*

knecht, *Karl Marx Zum Gedächtniss** Nuremberg 1896; Lafargue, *Karl Marx Persönliche Erinnerungen;*** W. Liebknecht, *Karl Marx*, 2. baskı, St. Petersburg 1906; P. Lafargue, *Karl Marx'a Ait Anılarım*, Odessa 1905 (orijinali için bkz: *Die Neue Zeit*, IX, 1); *Karl Marx: Anısına*, St. Petersburg 1908, 410 sayfa, Y. Nevzorov, N. Rojkov, V. Bazarov, Y. Steklov, A. Finn-Yenotayevsky, P. Rumyantsev, K. Renner, H. Roland-Holst, V. İlyin, R. Luxemburg, G. Zinovyev, Y. Kamenev, P. Orlovski, M. Taganski'ye ait makalelerin bir derlemesi; Franz Mehring, Karl Marx. Marx'ın, Amerikan sosyalisti Spargo tarafından İngilizce olarak yazılmış olan geniş biyografisi (John Spargo, *Karl Marx, His Life and Work*, London 1911) yeterli değildir. Marx'ın eylemlerinin genel bir gözden geçirilmesi için ise Karl Kautsky'nin *Die Historische Leistung von Karl Marx. Zum 25. Todestag des Meisters**** başlıklı yapıtına bakınız, Berlin 1908. Bu yapıtın Rusça çevirisi *Karl Marx ve Tarihsel Önemi* başlığını taşımaktadır. St. Petersburg 1908. Ayrıca Clara Zetkin'in *Karl Marx und sein Lebenswerk***** başlıklı popüler broşürüne de bakınız (1913). Marx'a ait anılar: *Vestnik Yevropi*'de Annenkov'un anıları, 1880, n° 4 (ayrıca *Anılar*'ında cilt 3, *Olağanüstü Bir Onyıl*, St. Petersburg 1882); *Ruskoye Bogatstvo*, 1906, n° 12'de Karl Schurz'un anıları; *Vestnik Yevropi*, 1909, n° 6 ve devamında M. Kovalevski'nin anıları.

Marksist felsefe ve tarihsel materyalizm konusunda en iyi açıklamayı G. V. Plehanov vermiştir, *Yirmi Yıl*, St. Petersburg 1909, 3. baskı; *Savunmadan Saldırıya*, St. Petersburg 1910; *Marksizmin Temel Sorunları*, St. Petersburg 1908; *Eleştirmenlerimizin Bir Eleştirisi*, St. Petersburg 1906; *Birci Tarih Görüşünün Gelişmesi*, St. Petersburg 1908 ve diğer yapıtları. Antonio Labriola, *Materyalist Tarih Görüşü Üzerine* [Rusça], St. Petersburg 1898; ayrıca *Tarihsel Materyalizm ve Felsefe*, St. Petersburg 1906; Franz Mehring, *Tarihsel Materyalizm Üzerine* [Rusça], (*Prosveşçeniye* ve *Molot*'a ait iki baskı), St. Petersburg 1906 ve *Lessing Menkıbesi* [Rusça], St. Petersburg 1908 (*Znaniye*); ayrıca bakınız Charles Andler (marksist değildir), *Komünist Manifesto. Tarih, Giriş, Yorumlar* [Rusça], St. Petersburg 1906, ayrıca bakınız *Tarihsel Materyalizm*, St. Petersburg 1908, Engels, Kautsky, Lafargue ve daha birçoklarına ait makalelerden oluşan bir derleme; L. Akselrod, *Felsefi Taslaklar*,

* W. Liebknecht, *Karl Marx, Bibliyografik Anılar. –Ed*

** Paul Lafargue, *Marx'ın Kişisel Anıları. –Ed.*

*** Karl Kautsky, *Karl Marx'ın Tarihsel Katkısı, Ustanın Ölümünün Yirmibeşinci Yıldönümü Üzerine. –Ed.*

**** Clara Zetkin, *Karl Marx ve Mesleği. –Ed.*

Tarihsel Materyalizmin Felsefi Eleştirmenlerine Bir Yanıt, St. Petersburg 1906. Dietzgen'in marksizmden başarısız sapmalarının özel bir savunması, E. Untermann'ın *Die Logischen Mängel des engeren Marxismus** adlı yapıtında bulunabilir, Münih 1910, 753 sayfa (geniş ama pek ciddi olmayan bir çalışma). Hugo Riekes'in, *Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft,* 62, Jahrgang, 1906, 3. Heft, s. 407-32'deki *Die Philosophische Wurzel des Marxismus*** başlıklı çalışması, marksist görüşlerin bir muhalifi tarafından yazılmış, materyalizm açısından bu görüşlerin felsefi bütünlüğünü gösteren *ilginç* bir çalışmadır. Benno Erdmann'ın *Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft (Schmollers Jahrbuch).* 1907, 3. Heft, s. 1-56'daki, *Die Philosophischen Voraussetzungen der materialistischen Geschichtsauffassung**** başlıklı çalışması Marx'ın felsefi materyalizminin bazı temel ilkelerinin çok yararlı bir formülasyonu ve bugünkü kantçılık ve genel olarak bilmesinlercilik açısından ona karşı ileri sürülen iddiaların bir özetidir. Rudolph Stammler (kantçı), *Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung,***** 2. baskı, Leipzig 1906; Woltmann (gene bir kantçı) *Tarihsel Materyalizm* (Rusça çevirisi, 1901); Vorländer (gene bir kantçı) *Kant ve Marx* [Rusça], St. Petersburg 1909. Ayrıca bir yandan A. Bogdanov, V. Bazarov ve diğerleri, öte yandan ise V. İlyin****** arasındaki polemiğe de bakınız. (Birincilerin görüşleri *Marksizm Felsefesinin Bir Özeti,* St. Petersburg 1908; A. Bogdanov, *Büyük Bir Fetişizmin Çöküşü,* Moskova 1909 ve diğer yapıtlarda, V. İlyin'in görüşleri ise *Materyalizm ve Ampiryokritisizm,* Moskova 1909'da mevcuttur.) Tarihsel materyalizm ve ahlak üzerine: Karl Kautsky, *Ahlak ve Materyalist Tarih Anlayışı,* St. Petersburg 1906 ve Kautsky'nin birçok başka yapıtı; Louis Boudin, *Bugünkü Eleştiriler Işığında Karl Marx'ın Teorik Sistemi,* V. Zasuliç'in editörlüğü altında İngilizce'den çevrilmiştir, St. Petersburg 1908; Hermann Gorter, *Der Historische Materialismus,*******
1909. Marksizme karşı olanların yapıtlarından Jugan-Baronovski'nin *Marksizmin Teorik Temelleri*'ni, St. Petersburg

* E. Untermann, *Dar Marksizmin Mantıksal Kusurları. –Ed.*

** Hugo Riekes, "Marksizmin Felsefi Kökleri", *Bütün Siyasal Bilimler Dergisi,* 62'nci yayın yılı, 1906, s. 407-37 *–Ed.*

*** Benno Erdmann, "Tarihin Materyalist Anlayışının Felsefi Varsayımları" *Yasama Yönetim ve Ulusal Ekonomi Yıllığı*'nda (*Schmoller Yıllığı*), 1907, kitap 3, s. 1-56 *–Ed.*

**** Rudolph Stammler, *Tarihin Materyalist Anlayışına Göre İktisat ve Yasa. –Ed.*

***** V. İlyin, V. İ. Lenin'in yazınsal takma adlarından biri. *–Ed.*

****** Hermann Gorter, *Tarihsel Materyalizm. –Ed.*

1907; S. Prokopoviç'in *Marx'ın Bir Eleştirisi*'ni, St. Petersburg 1901; Hammacher'in *Das philosophisch-ökonomische System des Marxismus** adlı yapıtını, Leipzig 1910 (730 sayfa, alıntılar derlemesi); Werner Sombart'ın *Sosyalizm ve Ondokuzuncu Yüzyılda Sosyal Hareket*'ini [Rusça], St. Petersburg; Marx Adler'in (kantçı) *Kausalität und Teleologie,* Viyana 1909; *Marx-Studien* ve gene aynı yazarın *Marx als Denker* adlı yapıtlarını** sayabiliriz.

Hegelci bir idealist olan Giovanni Gentile'in *La filosofia di Marx**** Pisa 1899, başlıklı kitabı da dikkate değer. Yazar, genellikle kantçıların, pozitivistlerin vb. dikkatinden kaçan Marx'ın materyalist diyalektiğinin bazı önemli yönleri üzerinde durmaktadır. Gene bunun gibi: Lévy'nin *Feuerbach*'ı, Marx'ın esas felsefi öncellerinden biri hakkında bir çalışmadır. Marx'ın bazı yapıtlarından alıntılardan oluşan yararlı bir derleme de Çernişevski'nin *Bir Marksistin Not Defteri*'nde bulunabilir, St. Petersburg (*Dyelo*), 1908. Marx'ın ekonomik öğretisi üzerine aşağıdaki kitaplar dikkate değer: Karl Kautsky, *Karl Marx'ın Ekonomik Öğretileri* (Rusça pek çok baskısı vardır), *Tarım Sorunu, Erfurt Programı* ve pek çok broşür. Ayrıca bkz: Bernstein, *Marx'ın Ekonomik Öğretisi, Kapital'in Üçüncü Cildi* (Rusça çeviri, 1905); Gabriel Deville, *Kapital* (*Kapital*'in birinci cildinin açıklaması, Rusça çeviri 1907). Tarım sorunu konusunda, marksistler arasındaki, revizyonizm denen şeyin bir temsilcisi Edvard David'dir, *Sosyalizm ve Tarım* (Rusça çeviri, St. Petersburg 1902). Revizyonizmin bir eleştirisi için ise, V. İlyin, *Tarım Sorunu,* I. kısma bakınız, St. Petersburg 1908. Ayrıca V. İlyin'in aşağıdaki kitaplarına bakınız: *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi,* 2. baskı, St. Petersburg 1908; *Ekonomik Denemeler ve Makaleler,* St. Petersburg 1899; *Tarımda Kapitalizmin Gelişme Yasaları Üzerine Yeni Veriler,* kitap 1, 1917. Fransa'daki tarımsal ilişkilere ait en son verilere Marx'ın görüşlerinin, bazı sapmalarla uygulanması Compère-Morel'in *La Question agraire et le Socialisme en France*'ında**** bulunabilir. Paris 1912, 455 sayfa. Marx'ın ekonomik görüşlerinin, ekonomik yaşamın son görüngülerine uygulanarak, daha da gelişmiş hali için Hilferding'in *Finans Kapital*'ine [Rusça], St. Petersburg 1911, bakınız (Yazarın değer teorisine ilişkin görüşlerindeki önemli hatalar Kautsky'nin "Gold, Papier und Ware" —"Altın, Kağıt Para ve Metalar"— başlıklı makalesinde dü-

* Hammacher, *Marksizmin Felsefi-İktisadi Sistemi.* –*Ed.*
** Marx Adler, *Nedensellik ve Erekbilim ve Düşünür Olarak Marx.* –*Ed*
*** Giovanni Gentile, *Marx'ın Felsefesi.* –*Ed.*
**** Compère-Morel, *Fransa'da Tarım Sorunu ve Sosyalizm.* –*Ed.*

zeltilmiştir, *Die Neue Zeit,* XXX, 1; 1912. s. 837 ve 866) ve ayrıca V. İlyin'in *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması,* 1917; başlıklı yapıtına bakınız. Pyotr Maslov, *Tarım Sorunu*'nda (iki cilt) ve *Ekonomik Gelişmenin Teorisi*'nde bulunabilir, *Die Neue Zeit,* XXIX, 1, 1911.

Burjuva profesörler arasında pek yaygın olan marjinal fayda teorisi denen teori açısından Marx'ın ekonomik öğretisinin bir eleştirisi aşağıdaki yapıtlarda bulunmaktadır: Böhm-Bawerk, *Zum Abschluss des Marxschen Systems** (Berlin 1896, *Staatswiss. Arbeiten, Festgabe für K. Knies*'de), Rusça çevirisi, St. Petersburg 1897. *Marx'ın Teorisi ve Eleştirisi* ve ayrıca *Kapital und Kapitalzins,* 2. baskı, iki cilt, Innsbruck, 1900-1902 (Rusça çevirisi, *Kapital ve Kârlar,* St. Petersburg 1909). Ayrıca bkz: Riekes, *Wert und Tauschwert* (1899),** von Bortkiewicz, *Wertrechnung und Proisrechnung im Marxschen System (Archiv für Sozialwissenschaft,* (1906-1907);*** Leo von Buch, *Über die Elemente der politischen Ökonomie. I. Th. Die Intensität d. Arbeit, Wert u. Preis***** (Rusça da yayınlanmıştır). Marksist açıdan Böhm-Bawerk'in eleştirisinin bir tahlili için Hilferding'in *Böhm Bawerks Marx Kritik*'ine****** (*Marx-Studien.* I. band, Vienna, 1904) ve *Die Neue Zeit*'ta yayınlanmış olan daha kısa makalelere bakınız.

Marksizmin yorumunda ve gelişmesinde iki temel akım —"revizyonist" ve radikal ("ortodoks")— ile ilgili olarak bkz: Eduard Bernstein'ın *Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* (Almanca orijinali, Stuttgart 1899; Rusça çevirisi: *Tarihsel Materyalizm,* St. Petersburg 1901 ve *Toplumsal Sorunlar,* Moskova 1901); ayrıca bkz: *Tarihten ve Sosyalizmin Teorisinden* başlıklı yapıtı, St. Petersburg 1902. Bernstein'a bir yanıt, Karl Kautsky'nin *Bernstein und des sozialdemokratische Programm*'ında (Almanca orijinali, Stuttgart 1899, dört baskı halinde Rusça çevirisi; 1905-1906). Fransız marksist yazım için bkz: Jules Guesde. *Quatre ans de lutte des classes, En garde;* ve *Questions d'hier et d'aujourd'hui* (Paris 1911):******* Paul Lafargue, *Le*

* Böhm-Bawerk, *Karl Marx ve Sisteminin Sonucu.* –*Ed.*

** Riekes, *Değer ve Değişim Değeri,* (1895). –*Ed.*

*** Von Bortkiewicz, *Marksist Sistemde Değerin Hesaplanması ve Fiyatın Hesaplanması (Toplumsal Bilimler Arşivi 1906-07).* –*Ed.*

**** Leo von Buch, *Ekonomi Politiğin Öğeleri Üzerine, Emeğin Yeğinliği, Değer ve Fiyat.* –*Ed.*

***** Hilferding. *Böhm-Bawerk'in Marx'ı Eleştirisi.* –*Ed.*

****** Jules Guesde, *Sınıf Savaşımının Dört Yılı, Dikkat! Günün Sorunları,* Paris 1911. –*Ed.*

déterminisme économique de K. Marx (Paris 1909);* Anton Pannekoek, *Zwei Tendenzen in der Arbeiterbewegung.***

Marksist sermaye birikimi teorisi üzerine Rosa Luxemburg'un yeni bir yapıtı vardır, *Die Akkumulation des Kapitals* (Berlin 1913)*** ve onun Marx'ın teorisini yanlış yorumlamasına ilişkin bir tahlili de Otto Bauer yapmıştır. *Die Akkumulation des Kapitals* (*Die Neue Zeit*, XXX, 1, 1913, s. 831 ve 862).**** Ayrıca bkz: *Vorwärts*'de Eckstein ve 1913 yılında *Bremer Bürger-Zeitung*'da Pannekoek.

Marksizm üzerinde eski Rus yazınından şu aşağıdakileri belirtmek gerek: B. Çiçerin, 'Alman Sosyalistleri", Bezobrazov'un *Siyasal Bilim Derlemesi*'nde, St. Petersburg 1888 ve *Siyasal Doktrinler Tarihi*, kısım 5, Moskova 1902, 156 sayfa; yukardakine Zieber tarafından verilen bir yanıt, "Bay Çiçerin'in Gözlükleriyle Alman İktisatçıları", *Toplu Yapıtlar*ında, c. II, St. Petersburg 1900; L. Slonimski, *Karl Marx'ın Ekonomik Öğretisi*, St. Petersburg 1898; N. Zieber, *Sosyal Ekonomik Araştırmalarında David Ricardo ve Karl Marx*, St. Petersburg 1885 ve iki ciltlik *Toplu Yapıtlar*'ında St. Petersburg 1900. Ayrıca J. Kaufmann'ın (J. K.-n) 1872 *Vestnik Yevropi*, 1872, n^{0} 5'te *Kapital* üzerine bir gözden geçirmesi — bu makale, Marx'ın *Kapital*'in ikinci baskısına ekinde J. K.-n'ın savlarını diyalektik-materyalist yönteminin doğru bir açıklaması olarak kabul etmiş ve aktarmış olması gerçeğiyle dikkati çekmektedir.

Marksizm konusunda Rus Narodnikleri —N. K. Mihaylovski— *Russkoye Bogatstvo*'da, 1894, n^{0} 10 ve 1895, n^{0} 1 ve 2; ayrıca *Toplu Yapıtlar*ında yeniden basılmış olan P. Struve'nin *Eleştirel Notlar*'ı (St. Petersburg 1894) üzerine görüşler. Mihaylovski'nin görüşleri marksist bir açıdan, K. Tulin (V. İlyin) tarafından *Ekonomik Gelişmemizi Niteleyen Veriler*'inde tahlil edilmiştir (St. Petersburg 1895, sansür tarafından yok edilmiştir), sonradan V. İlyin'in *Oniki Yıl Boyunca*'sında yeniden basılmıştır, St. Petersburg 1908. Diğer narodnik yapıtlar: V. V., *Siyaset Çizgilerimiz*, St. Petersburg 1892 ve *Yetmişlerden Yirminci Yüzyıla*, St. Petersburg 1907; Nikolay-on, *Reform Sonrası Toplumsal Ekonomimizin Özeti*, St. Petersburg 1893; V. Çernov, *Marksizm ve Tarım Sorunu*, St. Petersburg 1906 ve *Felsefi ve Sosyolojik Denemeler*, St. Petersburg 1907.

* Paul Lafargue *İktisadi Belirlenimcilik, Karl Marx'ın Tarihsel Yöntemi*, Paris 1909. *-Ed.*

** Anton Pannekoek, *Emek Hareketinde İki Eğilim*. *–Ed.*

*** Rosa Luxemburg, *Sermayenin Birikimi*. Berlin 1913. *–Ed.*

**** Otto Bauer, *Sermayenin Birikimi* (Die Neue Zeit, XXX, I, 1913, s. 831 ve 862). *–Ed.*

Narodniklerin yanısıra şu aşağıdakilere de değinebiliriz: N. Karayev, *Tarihsel Materyalizm Üzerine Eski ve Yeni Denemeler*, St. Petersburg 1896, 1913'te *Ekonomik Materyalizmin Bir Eleştirisi* başlığı altında 2. baskı; Masarik, *Marksizmin Felsefi ve Sosyolojik Temelleri* [Rusça], Moskova 1900; Croce, *Tarihsel Materyalizm ve Marksçı İktisat* [Rusça], St. Petersburg 1902.

Marx'ın görüşlerinin doğru bir değerlendirmesi için, onun en yakın düşünce ve çalışma arkadaşı Friedrich Engels'in yapıtlarını tanımak esastır. Engels'in tüm yapıtlarını hesaba katmadan marksizmi anlamak ve sunmak olanaksızdır.

Anarşizm açısından Marx'ın bir eleştirisi için bkz: V. Çerkezov, *Marksizmin Öğretileri*, iki bölüm, St. Petersburg 1905; V. Tucker, *Bir Kitabın Bedeli* [Rusça], Moskova 1907; Sovel (sendikalist), *Modern Ekonominin Toplumsal İncelemeleri*, Moskova 1908.

FRIEDRICH ENGELS

Nasıl bir zeka meşalesi söndü
Nasıl bir yürek durdu![*]

5 Ağustos (yeni sistemde) 1895'te Friedrich Engels, Londra'da öldü. Dostu (1883'te ölen) Karl Marx'tan sonra, Engels, bütün uygar dünyanın modern proletaryasının en yetkin bilim adamı ve öğretmeniydi. Kaderin Karl Marx ve Friedrich Engels'i biraraya getirdiği tarihten bu yana, iki arkadaş, yaşamlarını, çalışmalarını ortak bir amaca adadılar. Ve bu yüzden Friedrich Engels'in proletarya uğruna neler yapmış olduğunu anlamak için, çağdaş işçi sınıfı hareketinin gelişiminde Marx'ın öğretisi ve çalışmasının önemi konusunda açık bir fikre sahip olmak gerekir. Marx ve Engels, işçi sınıfı ve onun taleplerinin, burjuvazi ile birlikte kaçınılmaz olarak proletaryayı yaratan ve örgütleyen mevcut iktisadi sistemin zorunlu bir sonucu olduğunu ilk gösterenlerdir. Onlar, insanlığı, onu halen ezmekte olan kötülüklerden kurtaracak ola-

[*] Bu satırlar, *Dobrolibov'un Anısına*, Nikolay Nekrasov'un bir şiirinden alınmıştır. –*Ed.*

nın, yüce duygulu bireylerin iyi niyetli girişimleri değil de örgütlenmiş proletaryanın sınıf savaşımı olduğunu gösterdiler. Marx ve Engels, bilimsel çalışmalarıyla, sosyalizmin, hayalcilerin bir buluşu olmadığının, ama modern toplumdaki üretici güçlerin gelişiminin nihai amacı ve zorunlu bir sonucu olduğunun ilk açıklamasını yapanlardır. Günümüze kadar olan kayıtlı tarih, sınıf savaşımlarının, belirli toplumsal sınıfların ötekiler üzerindeki birbirini izleyen egemenlik ve zaferlerinin tarihi olmuştur. Ve, sınıf savaşımı ve sınıf egemenliğinin temelleri —özel mülkiyet ve anarşik toplumsal üretim— kayboluncaya dek bu sürecektir. Proletaryanın çıkarı, bu temellerin yıkılmasını gerektirir ve bu nedenle, örgütlenmiş işçilerin bilinçli sınıf savaşımı bunlara karşı yöneltilmelidir. Ve her sınıf savaşımı, politik bir savaşımdır.

Marx ve Engels'in, bu görüşleri, şimdi, kurtuluşları için kavga veren bütün proleterler tarafından benimsenmiştir. Ama kırklarda, iki arkadaş zamanlarının sosyalist yazınına ve toplumsal hareketlerine katıldıklarında, tamamen yeniydiler. O yıllarda siyasal özgürlük savaşımına, kralların, polis ve din adamlarının despotizmine karşı savaşıma katılan, yetenekli ve yeteneksiz, dürüst ve dürüst olmayan, burjuvazinin çıkarları ile proletaryanın çıkarları arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı gözlemleyemeyen birçok insan vardı. Bu kimseler, işçilerin bağımsız bir toplumsal güç olarak hareket etmeleri düşüncesini kabul edemiyorlardı. Öte yandan, yalnızca yöneticileri ve egemen sınıfları çağdaş toplumsal düzenin adaletsizliklerine inandırmanın yeterli olacağına ve o zaman yeryüzünde barışın ve evrensel refahın kolayca kurulacağına inanan, kimi de deha sahibi, birçok hayalci vardı. Savaşımsız bir sosyalizmin düşünü görüyorlardı. Ensonu, o zamanın sosyalistlerinin hemen hepsi ve genel olarak işçi sınıfının dostları, proletaryayı yalnızca bir *çıban* olarak görüyorlar, ve sanayinin büyümesiyle, onun da nasıl büyüdüğünü dehşetle seyrediyorlardı. Bu yüzden de, tümü, sanayinin ve proletaryanın gelişimini durduracak, "tarih tekerleğini" durduracak araçlar arıyorlardı. Marx ve Engels, proletaryanın gelişmesi

konusundaki genel korkuyu paylaşmıyorlardı; tam tersine, bütün umutlarını proletaryanın sürekli büyümesine bağlıyorlardı. Proleterler ne denli çoğalırsa, devrimci sınıf olarak güçleri o denli büyük, sosyalizm o kadar yakın ve o kadar olanaklı olacaktır. Marx ve Engels'in işçi sınıfına yapmış oldukları hizmetler, birkaç sözcük içinde şöyle ifade edilebilir: Onlar işçi sınıfına kendini tanımayı, kendi bilincine ulaşmayı öğrettiler, ve hayallerin yerine bilimi koydular.

İşte bunun içindir ki, Engels'in adı ve yaşamı her işçi tarafından bilinmelidir. İşte bunun içindir ki, bütün yayınlarımızda olduğu gibi, Rus işçi sınıfının bilincini uyandırmayı amaçlayan bu makaleler derlemesinde de, modern proletaryanın iki büyük öğretmeninden biri olan Friedrich Engels'in yaşamını ve çalışmasını özetlemek zorundayız.

Engels, 1820 yılında, Prusya krallığının Ren eyaletindeki Barmen'de doğdu. Babası bir imalatçı idi. 1838'de Engels, aile koşullarının zorlaması nedeniyle, lise öğrenimini yarıda bırakarak, Bremen'deki bir ticarethaneye katip olarak girmek zorunda kaldı. Ticari işler, Engels'in, siyasal ve bilimsel eğitimini sürdürmesini engellemedi. Daha lisede iken otokrasi ve bürokratların zorbalığına karşı kin beslemeye başlamıştı. Felsefe çalışmaları onu daha da ileri götürdü. Bu sırada Hegel'in öğretisi, Alman felsefesine egemendi, Engels, onun izleyicisi oldu. Her ne kadar Hegel'in kendisi Berlin Üniversitesinde bir profesör olarak hizmetinde bulunduğu mutlakiyetçi Prusya devletinin bir hayranı idiyse de, Hegel'in *öğretileri* devrimciydi. Hegel'in insan aklına ve haklarına olan inancı, ve evrenin durmadan değişen ve gelişen bir süreç içinde olduğu yolundaki Hegel felsefesinin temel tezi, Berlinli filozofun bazı öğretilerini —mevcut durumu kabul etmeyi reddedenleri— bu duruma karşı savaşımın da mevcut yanlışa ve hüküm süren kötülüklere karşı savaşımın da evrensel öncesiz ve sonrasız gelişmenin yasası içinde kök saldığı düşüncesine götürdü. Eğer her şey gelişiyor, eğer bir türden kurum, yerini bir başkasına bırakıyorsa, neden Prusya kralının mutlakiyeti ya da Rus çarının mutlakiyeti, geniş

bir çoğunluğun zararına, ufak bir azınlığın zenginleşmesi, ya da burjuvazinin halk üzerine egemenliği, sonsuzluğa dek devam etsindi? Hegel'in felsefesi aklın ve düşüncelerin gelişiminden sözediyordu; *idealist*ti. Aklın gelişiminden, doğanın, insanın, ve insan ilişkilerinin, toplumsal ilişkilerin gelişimi çıkarılıyordu. Marx ve Engels, Hegel'in öncesiz ve sonrasız gelişim süreci düşüncesini alıkoyarlarken* peşin yargıyla kabul edilen idealist görüşü reddettiler, yaşama bakarken gördüler ki doğanın gelişimini açıklayan şey zihnin gelişimi değildir, tersine, zihnin açıklanması doğadan, maddeden çıkarılmalıdır... Hegel ve öteki hegelcilerden farklı olarak Marx ve Engels, materyalisttiler. Dünyaya ve insanlığa materyalist açıdan bakarak, tıpkı bütün doğal görüngülerin temelinde maddi nedenler olduğu gibi aynı şekilde insan toplumunun gelişmesinin de maddi güçlerin, üretici güçlerin gelişimiyle koşullandırıldığını gördüler. Gereksinmelerinin giderilmesi için gerekli olan şeylerin üretiminde insanların birbiriyle olan ilişkileri, üretici güçlerin gelişimine bağlıdır. Ve toplumsal yaşamın bütün görüngülerini, insanın özlemlerini, fikirlerini ve yasalarını açıklayan da bu ilişkilerdir. Üretici güçlerin gelişimi, özel mülkiyet temeline dayanan toplumsal ilişkileri yaratmaktadır, ama şimdi görüyoruz ki, üretici güçlerin bu aynı gelişimi, çoğunluğu mülkiyetten yoksun bırakıyor ve onu ufak bir azınlığın elinde biriktiyor. Modern toplumsal düzenin temeli olan mülkiyeti ortadan kaldırıyor, bizzat o, sosyalistlerin önlerine koydukları hedefin ta kendisine doğru çabalıyor. Sosyalistlerin yapması gereken tek şey, modern toplumdaki durumuna bağlı olarak, hangi toplumsal gücün sosyalizmin gerçekleştirilmesinde çıkarı olduğunu kavramak ve bu güce çıkarlarının ve tarihsel görevinin bilincini vermektir. Bu güç, proletaryadır. Engels proletaryayı İngiltere'de, babasının ortağı bulunduğu ticarethane-

* Marx ve Engels, entelektüel gelişmelerinde büyük Alman filozoflarına, özellikle de Hegel'e çok şey borçlu olduklarını sık sık belirtmişlerdir. "Alman felsefesi, hele Hegel felsefesi olmasaydı" diyor Engels, "bilimsel sosyalizm hiçbir zaman kurulamazdı". [Friedrich Engels, *Köylüler Savaşı* , Önsöz, Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 25. –*Ed.*

de çalışmak için 1842 yılında geldiği, İngiliz sanayisinin merkezi olan Manchester'da tanıdı. Engels, burda, fabrikanın bürosunda oturmakla yetinmedi, işçilerin tıkıldıkları kenar mahalleleri gezdi, onların çektikleri yoksulluk ve eziyeti kendi gözleriyle gördü. Ama kendini kişisel gözlemleriyle sınırlamadı. İngiliz işçi sınıfının durumu hakkında kendinden önce yazılanların tümünü okudu, ele geçirebildiği bütün resmî belgeleri büyük bir dikkatle inceledi. Bu çalışma ve gözlemlerin ürünü 1845'te yayınlanan bir kitap oldu: *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*. Engels'in *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*'nu yazarak, yapmış olduğu büyük hizmetin ne olduğunu, yukarda belirtmiştik. Engels'ten önce de, birçok kimse, proletaryanın acılarını yazmış ve ona yardımın gerekli olduğunu belirtmiştir. Proletaryanın *yalnızca* acı çeken bir sınıf *olmadığını*; aslında proletaryayı dayanılmaz bir biçimde ileri iten ve nihai kurtuluşu için savaşmaya zorlayan şeyin içinde bulunduğu utanç verici ekonomik durum olduğunu söyleyen *ilk* kişi *Engels*'tir. Ve savaşan proletarya *kendine yardım edecektir*. İşçi sınıfının politik hareketi, kaçınılmaz olarak, işçileri tek kurtuluşlarının sosyalizmde olduğunu kavramaya götürecektir. Öte yandan sosyalizm ancak, işçi *sınıfının siyasal* savaşımının amacı olduğu zaman, bir güç olacaktır. Engels'in İngiltere'de işçi sınıfının durumu üzerine yazmış olduğu kitabının temel fikirleri, şimdi düşünen ve savaşım veren proletaryanın tümü tarafından benimsenen, ama o zaman, tümüyle yeni olan fikirlerdir. Bu fikirler, İngiliz proletaryasının sefaletinin gerçeğe en yakın ve en çarpıcı görüntüleriyle dolu ve çekici bir üslupla yazılmış bir kitaba yerleştirilmişlerdi. Kitap, kapitalizmin ve burjuvazinin müthiş bir suçlaması idi ve derin bir etki yarattı. Engels'in kitabı, modern proletaryanın durumunu en iyi biçimde sergileyen bir belge olarak, her yerde anılmaya başlandı. Ve, gerçekten de, ne 1845'ten önce, ne de daha sonra, işçi sınıfının sefaletinin öylesine çarpıcı ve öylesine gerçek bir betimlemesi çıkmıştır.

Engels'in sosyalist oluşu, İngiltere'ye gelmesinden sonra-

dır. Manchester'da o zamanın İngiliz işçi hareketinde etkin olan kişileriyle ilişki kurdu ve İngiliz sosyalist yayınları için yazmaya başladı. 1844'te Almanya'ya dönerken, Paris'te, daha önceden mektuplaştığı Marx ile tanıştı. Paris'te, Fransız sosyalistleri ve Fransız yaşamının etkisiyle Marx da sosyalist olmuştu. Burada, iki dost, *Kutsal Aile, ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi* adı altında ortaklaşa bir kitap yazdılar. *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*'ndan bir yıl önce yayınlanan ve büyük bölümü Marx tarafından yazılan bu kitap, temel düşüncelerini yukarıda anlatmış olduğumuz, devrimci materyalist sosyalizmin temellerini içermektedir. "Kutsal Aile", filozof olan Bauer kardeşler ve onların izleyicilerine verilen mizahi addır. Bu beyler, bütün gerçeklerin üstünde, partiler ve siyasetin üstünde duran, bütün pratik eylemleri reddeden, ve yalnızca çevredeki dünyayı ve orda oluşan olayları "eleştirel" bir biçimde seyreden bir eleştiri öğütlüyorlardı. Bu beyler, Bauerler, proletaryayı eleştirel olmayan bir kitle olarak horgörüyorlardı. Marx ve Engels, bu saçma ve zararlı eğilime şiddetle karşı çıktılar. Egemen sınıflar ve devlet tarafından horlanan işçinin gerçek (asıl) insani kişiliği adına, kenardan seyreden bir tutum değil de, daha iyi bir toplum düzeni uğruna savaşım istiyorlardı. Onlar, kuşku yok ki, proletaryayı, bu savaşımı yürütebilecek olan ve bundan yararlanacak olan güç olarak görüyorlardı. Daha *Kutsal Aile*'den önce, Engels, Marx ve Ruge'un *Deutsche-Französische Jahrbücher*'inde,* özel mülkiyet kuralının zorunlu sonuçları olarak değerlendirdiği, çağdaş iktisadi düzenin başlıca görüngülerini, sosyalist bir açıdan incelediği "Ekonomi Politiğin Bir Eleştiri Denemesi"ni yayınladı. Marx'ın ekonomik politik bilimini, çalışmalarının gerçek bir devrim yarattığı bu bilimi, incelemeye karar vermesinde, Engels'le temasının bir etken olduğunda kuşku yoktur.

1845'ten 1847'ye kadar Engels, Brüksel ve Paris'te bilimsel incelemeler ile Brüksel ve Paris'teki Alman işçileri ara-

* Engels'in "Ekonomi Politiğin Bir Eleştiri Denemesi" (Karl Marx, *1844 Elyazmaları*, Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 352-383.). –*Ed.*

sındaki pratik çalışmaları birleştirerek yaşadı. Burda, Marx ve Engels, gizli Alman Komünist Birliği ile ilişkiler kurdular, birlik, onları, kendi kurmuş oldukları sosyalizmin temel ilkelerinin açıklanması ile görevlendirdi. Marx ve Engels'in ünlü *Komünist Parti Manifestosu* böyle doğdu, 1848'de yayınlandı. Bu küçük kitapçık ciltler değerindedir: bu güne kadar onun ruhu uygar dünyanın örgütlenmiş ve savaşım vermekte olan tüm proletaryasına güç vermiştir ve ona yol göstermiştir.

Önce Fransa'da patlayan ve sonra da öteki batı Avrupa ülkelerine yayılan 1848 Devrimi, Marx ve Engels'i gerisingeri, doğdukları ülkeye götürdü. Burada, Renan Prusyası'nda, Köln'de yayınlanan demokratik *Neue Rheinische Zeitung*'un yönetimini aldılar. İki arkadaş Renan Prusyası'ndaki bütün devrimci-demokratik amacın candamarı oldular. Gerici güçlere karşı, halkın özgürlüğünü ve çıkarlarını savunmada sonuna kadar savaşım verdiler. Bildiğimiz gibi, gericiler üstün geldiler. *Neue Rheinische Zeitung* yasaklandı. Sürgün olduğu sırada Prusya yurttaşlık hakkını yitirmiş olan Marx, sınırdışı edildi; Engels silahlı halk ayaklanmasında yerini aldı, üç muharebede, özgürlük için dövüştü, ve isyancıların yenilgisinden sonra, İsviçre yoluyla Londra'ya kaçtı.

Marx da Londra'ya yerleşti. Engels kırklarda çalışmış olduğu Manchester ticari firmasında, kısa zaman sonra yeniden katip oldu, daha sonra da, oraya ortak oldu. 1870'e kadar, Marx Londra'da yaşarken o Manchester'da yaşadı, ama bu, onların en canlı bir fikir alışverişini sürdürmelerini engellemedi: aşağıyukarı her gün mektuplaştılar. Bu mektuplaşmalarda, iki arkadaş, karşılıklı görüşlerini ve buluşlarını birbirlerine ilettiler ve bilimsel sosyalizmin hazırlanmasında işbirliğini sürdürdüler. 1870'te Engels, Londra'ya geçti ve en etkin nitelikteki ortak entelektüel yaşantıları, 1883'te Marx'ın ölümüne kadar sürdü. Bu çalışmaların meyvesi, Marx yönünden, çağımızın ekonomi politiğinin en büyük yapıtı olan *Kapital*, Engels yönünden de irili ufaklı bir dizi yapıt oldu. Marx, kapitalist iktisadın karmaşık olgularının tah-

lili üzerinde çalıştı. Engels, yalın bir dille yazılmış, çoğu polemik niteliğinde tarihin metaryalist anlayışı ve Marx'ın iktisadi teorisinin ışığında, daha genel bilimsel sorunları ve geçmişin ve bugünün değişik olgularını kapsayan yapıtlar yazdı. Engels'in yapıtları arasında şunları sayabiliriz: Dühring'e karşı (felsefe, doğa bilimleri ve toplumsal bilimlerin çok önemli sorunlarını tahlil ettiği) polemik yapıt.* *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*** (Rusçaya çevrilmiş ve 3. baskı St. Petersburg'da 1895'te yayınlanmıştır), *Ludwig Feuerbach**** (Rusça çevirisi ve notları G. Plehanov tarafından yapılmıştır. Cenevre 1892), Rus hükümetinin dış politikası üzerine bir makale (Rusçaya çevrilmiş ve Cenevre'de *Sotsial Demokrat*,[14] n° 1 ve 2'de yayınlanmıştır), konut sorunu üzerine parlak makaleler,***** ve ensonu, Rusya'nın ekonomik gelişimi konusunda, iki küçük ama çok değerli makale (*Rusya Konusunda Friedrich Engels****** Zasuliç tarafından 1894'te Cenevre'de Rusçaya çevrilmiştir). Marx, sermaye üzerine yapmış olduğu engin çalışmanın son düzeltmelerini yapmadan öldü. Ne var ki, müsveddeler tamamlanmıştı, arkadaşının ölümünden sonra, Engels, *Kapital*'in ikinci ve üçüncü ciltlerinin hazırlanması ve yayınlanması gibi ağır bir görevi yükümlendi. İkinci cildi 1885'te, üçüncü cildi de 1894'te yayınladı (ölümü dördüncü cildin hazırlanmasını önledi)[15]. Bu iki cilt son derece büyük bir emek gerektirmiştir. Avusturyalı sosyal-demokrat Adler, haklı ola-

* Bu hayranlık verici ölçüde zengin ve öğretici bir kitaptır [Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, Sol Yayınları, Ankara 1995. *–Ed.*]. Ne yazık ki, ancak küçük bir bölümü, sosyalizmin gelişmesinin tarihsel anahatlarını içeren bir bölümü, Rusçaya çevrilmiş bulunmaktadır. [Friedrich Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, Anti-Dühring*'in üç bölümüne dayanılarak hazırlanmıştır. *–Ed.*]

** Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Ankara 1992. *–Ed.*

*** Friedrich Engels, *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, Sol Yayınları, Ankara 1992. *–Ed.*

**** Engels'in "Konut Sorunu" adlı makalesi (Marx and Engels, *Selected Works*, vol. I, s. 546-635) [*Konut Sorunu*, Ankara 1992, Sol Yayınları]. *–Ed.*

***** Engels'in "Rusya'da Toplumsal İlişkiler Üzerine" adlı makalesi ve ona düştüğü not, *Frederik Engels on Russia* adıyla, Cenevre'de, 1894'te yayınlanmıştır. *–Ed.*

rak *Kapital*'in ikinci ve üçüncü cildini yayınlamakla Engels'in, dostu olan bir dehaya yüce bir anıt, farkında olmadan, üzerine, silinmez bir biçimde kendi adını kazıdığı bir anıt diktiğini belirtmiştir. Gerçekten de *Kapital*'in bu iki cildi, iki insanın yapıtıdır: Marx ve Engels'in. Eski hikayeler, dostluğun çeşitli dokunaklı örnekleriyle doludur. Avrupa proletaryası diyebilir ki, onun bilimi, aralarında, insan dostluğu konusunda en dokunaklı eski hikayelerin de ötesine geçen bir ilişki bulunan iki bilim adamı ve savaşçı tarafından yaratılmıştır. Engels, her zaman —ve, genel olarak, çok haklı olarak— kendisini Marx'tan sonraya koymuştur. Eski bir arkadaşına "Marx hayatta iken, ben ikinci keman oldum"* diye yazmaktadır. Yaşayan Marx'a olan sevgisi ve ölen Marx'ın anısına saygısı sınırsızdı. Bu boyun eğmez savaşçı, ve bu sert düşünür, derin bir sevgi ile dolu bir ruh taşıyordu.

1848-49 hareketinden sonra, Marx ve Engels sürgünde kendilerini yalnızca bilimsel araştırmalarla sınırlamadılar. 1864'te Marx, Uluslararası Emekçiler Derneğini kurdu, ve bu kuruluşa bir on yıl boyunca önderlik etti. Engels de bu çalışmalarda aktif bir görev aldı. Marx'ın fikirlerine uygun olarak, bütün ülkelerin proletaryasını birleştiren Enternasyonal Derneğin çalışması, işçi sınıfı hareketinin gelişmesinde son derece önemli bir yer tutmaktadır. Ama, Enternasyonal Derneğin yetmişlerde kapatılması bile, Marx ve Engels'in birleştirici rollerini aksatmadı. Tersine, denilebilir ki, işçi sınıfının manevi önderleri olarak, önemleri, hareketin kendisinin kesintisiz büyümesi nedeniyle, sürekli olarak arttı. Marx'ın ölümünden sonra Engels, Avrupa sosyalistlerinin danışmanı ve önderi olmayı tek başına sürdürdü. Onun öğüt ve direktifleri, aynı ölçüde, hükümetin zulmüne karşın, hem güçleri hızla ve durmadan büyüyen Alman sosyalistleri tarafından, hem de ilk adımlarını iyi düşünmek ve tartmak zorunda olan İspanyol, Romanyalı ve Ruslar gibi geri kalmış ülkelerin temsilcileri tarafından tutuluyordu. Bunların hepsi, yaşlı Engels'in zengin bilgi ve deneyim hazinesinden ya-

* Engels'in J. F. Becker'e 15 Ekim 1884 tarihli mektubu. –*Ed.*

rarlanıyorlardı.

Rusça bilen ve Rusça kitaplar okuyan Marx ve Engels, bu ülkeye canlı bir ilgi duymuşlardı, Rus devrimci hareketini sempatiyle izlemişler ve Rus devrimcileri ile ilişkiyi sürdürmüşlerdi. Her ikisi de, *demokrat* olduktan sonra sosyalist olmuşlardı, ve siyasal despotluğa karşı duydukları demokratik *kin* son derece güçlü idi. Siyasal despotlukla ekonomik baskı arasındaki bağın derin bir teorik anlayışı ile bu dolaysız siyasal duygunun birleşmesi, ve ayrıca da zengin yaşam deneyimleri, Marx ve Engels'e, benzersiz bir *siyasal* duyarlılık kazandırmıştı. İşte bunun içindir ki, bir avuç Rus devrimcisinin zorlu çar yönetimine karşı kahramanca savaşımı, bu iki güngörmüş devrimcinin kalbinde en sempatik yankısını bulmuştu. Öte yandan, aldatmaca ekonomik yararlar uğruna, Rus sosyalistlerinin en acil ve en önemli görevinden, yani sayasal özgürlüğün kazanılması görevinden yüz çevirme eğilimi, doğal olarak onlarca kuşkuyla karşılandı, hatta bu, toplumsal devrimin büyük davasına doğrudan bir ihanet olarak değerlendirildi. "İşçilerin kurtuluşu, işçi sınıfının kendi eseri olmalıdır"* — Marx ve Engels durup dinlenmeden bunu öğrettiler. Ama iktisadi kurtuluş uğruna dövüşmek için proletarya, belli *siyasal* haklar kazanmak zorundadır. Ayrıca Marx ve Engels, Rusya'daki bir siyasal devrimin, aynı zamanda batı Avrupa işçi sınıfı için de çok büyük önemi olacağını açıklıkla görmüşlerdi. Mutlakiyetçi Rusya, her zaman, genel olarak Avrupa gericiliğinin bir kalesi olmuştur. Almanya ve Fransa arasında uzun bir süre için anlaşmazlık tohumları eken 1870 Savaşının bir sonucu olarak, Rusya'nın yararlandığı olağanüstü elverişlilikteki uluslararası durum, hiç kuşku yok ki yalnızca gerici bir güç olarak mutlakiyetçi Rusya'nın önemini artırmış oldu. Ancak özgür bir Rusya, ne Polonyalıları, Finlileri, Almanları, Ermenileri ya da öteki

* K. Marx, "Uluslararası Emekçiler Derneğinin Genel Tüzüğü" [Marx-Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara 1989, s. 151], ve F. Engels, "1890 Almanca Baskıya Önsöz", *Manifesto of the Communist Party*, [Marx-Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, s. 97]. *–Ed.*

küçük uluslardan birini ezme, ne de durmadan Fransa ve Almanya'yı birbirlerine düşürme gereğini duymayan bir Rusya, modern Avrupa'nın savaş yükünden kurtulmasını, özgürce nefes almasını sağlayacak, Avrupa'daki bütün gerici unsurları zayıflatacak ve Avrupa işçi sınıfını güçlendirecektir. İşte bu yüzden Engels, Rusya'da siyasal özgürlüğün yerleşmesini, batıda işçi sınıfı hareketlerinin ilerlemesi için de, gönülden istemişti. Onun kişiliğinde Rus devrimcileri en iyi dostlarını yitirmiş oldu.

Friedrich Engels'in, proletaryanın büyük savaşçısının ve öğretmeninin anısı hep yaşayacak!

1895 Sonbaharı

MARX-ENGELS MEKTUPLAŞMASI

BİLİMSEL sosyalizmin, ünlü kurucularının mektuplaşmalarının çoktan vaadedilen baskısı, sonunda yayınlanmış bulunuyor. Bunun yayınlanmasını, Engels, Bebel'e vasiyet etmişti, Bebel de, ölümünden kısa bir süre önce, baskıya hazırlama işinin, kendi payına düşen kısmını tamamlamayı başardı.

Birkaç hafta önce, Dietz, Stuttgart, tarafından yayınlanan Marx-Engels mektuplaşması, dört büyük ciltten oluşmuştur. Bunlar Marx ve Engels'in 1844'ten 1883'e kadar, geniş bir dönemi kapsayan, 1.386 mektubun tümünü içerirler.

Editörlük işi, yani, çeşitli dönemlerdeki mektuplaşmalara önsözler yazılması, Eduard Bernstein tarafından yapılmıştır. Bekleneceği gibi, bu iş, hem teknik hem de ideolojik açıdan doyurucu olmamıştır. Bernstein, aşırı oportünist görüşler doğrultusundaki ünlü "evriminden" sonra, baştanbaşa

devrimci ruhla dolu mektupları baskıya hazırlama işine asla girişmemeliydi. Bernstein'ın önsözleri, kısmen anlamsız ve kısmen de tümden yanlıştır — örneğin, Lassalle ve Schweitzer'in Marx ve Engels tarafından sergilenen, oportünist yanlışlarının kesin, açık ve kısa anlatımı yerine şu tip seçmeci tümcelere ve sataşmalara raslıyoruz: "Marx ve Engels, Lassalle'a karşı çıkmakta her zaman haklı değillerdi" (cilt III, s. XVIII) ya da taktiklerinde, Liebknecht'e değil, Schweitzer'e "çok yakınlardı" (cilt IV, s. X). Bu saldırıların, oportünizmi gizlemek ve süslemekten başka bir amacı yoktur. Ne yazık ki, Marx'ın, çoğu muhalifleriyle yaptığı ideolojik savaşıma karşı takınılan bu seçmeci tutum, bugünkü Alman sosyaldemokratları arasında gitgide yaygınlaşmaktadır.

Teknik açıdan, dizin yetersizdir — bütün ciltler için bir tane dizin var (örneğin Kautsky ve Stirling atlanılmış); tek tek mektupların notları son derece eksik ve Sorge'da ve başkalarında olduğu gibi, ait oldukları mektuplara yakın konacakları yerde, editörün önsözleri içinde kaybolmuşlar.

Yayının fiyatı gereğinden çok fazla — dört cilt için 20 ruble kadar tutuyor. Kuşkusuz, mektuplaşmanın tamamı, daha az lüks bir baskı halinde, ve daha elverişli bir fiyatla yayınlanabilirdi ve yayınlanmalıydı, buna ek olarak, işçiler arasında daha geniş ölçüde dağıtılabilmesi için ilke açısından en önemli olan paragraflar seçilip ayrıca yayınlanabilirdi ve yayınlanmalıydı.

Basıkının, bütün bu kusurları, elbette ki mektuplaşmanın incelenmesinde zorluk yaratacak. Bu da üzücü bir şey, çünkü onun bilimsel ve siyasal değeri çok büyüktür. Burada, Marx ve Engels, okurun önünde, bütün büyüklükleriyle apaçık canlanmakla kalmıyorlar, ayrıca, marksizmin son derece zengin teorik içeriği, kusursuz bir biçimde sergileniyor, çünkü, Marx ve Engels, mektuplarında öğretilerinin en çeşitli yönlerine tekrar tekrar dönüyorlar, (eski görüşlere göre) en yeni, en önemli ve en zor görüşleri —bazan tartışarak ve çekişerek— vurguluyor ve açıklıyorlar.

Burada —en önemli dönemeçlerdeki durumuyla ve en ya-

şamsal noktalarıyla— bütün dünyadaki işçi sınıfı hareketi tarihinin çarpıcı canlı bir görünümü, okurun gözleri önüne seriliyor. Daha da değerli olan, işçi sınıfı siyasetinin tarihidir. Marx ve Engels, en farklı durumlarda, Eski ve Yeni Dünyanın çeşitli ülkelerinde ve değişik tarihsel anlarda, işçi sınıfının *siyasal görevlerinin sunulmasının* en önemli ilkelerini tartışıyorlar. Ve mektuplaşmanın kapsadığı dönem, işçi sınıfının burjuva demokrasisinden ayrıldığı, bağımsız bir işçi sınıfı hareketinin doğduğu, proletarya taktiklerinin ve siyasetinin temel ilkelerinin tanımlandığı bir dönemdir. Günümüzde çeşitli ülkelerdeki işçi sınıfı hareketinin, burjuvazinin durgunluğu ve çürümesi sonunda, günün bayağılıklarına dalan işçi liderlerinin uğraşması sonunda, vb. oportünizinden neler çektiğini gözlemleme fırsatını buldukça, oportünizme ve devrimci lafazanlığa en ufak bir ödün vermeden, proletaryanın, değişiklik getirmekteki *temel* amaçlarını en derin bir kavrayışla ortaya seren ve bu devrimci amaçlar açısından, o andaki görevlerin ve taktiklerin az raslanır bir bükülgenlikte tanımını veren mektuplaşmanın içerdiği malzemenin zenginliği daha değerli hale gelmektedir.

Eğer bütün mektuplaşmanın odak noktasını, açıklanan ve tartışılan fikirlerin tümünün yöneldiği merkezî noktayı bir tek sözcükle tanımlamaya kalkarsak — bu sözcük, *diyalektik* olacaktır. Materyalist diyalektiğin, ekonomi politiğe ta temelden yeniden biçim verilmesine uygulanması, tarihe, doğal bilime, felsefeye, ve işçi sınıfının siyasetine ve taktiklerine uygulanması — işte Marx ve Engels'i en çok ilgilendiren şey, en özlü ve yeni katkılarını yaptıkları nokta ve devrimci düşünce tarihine getirdikleri ustaca ilerlemeyi oluşturan şey budur.

Aşağıdaki açıklamada, mektuplaşmayı genel olarak gözden geçirdikten sonra, mektupların içeriklerinin ayrıntılı açıklamasını verdiğimizi iddia etmeden, Marx ve Engels'in ilginç sözlerinin ve tezlerinin bir özetini vermek istiyoruz.

Mektuplaşma, 1844'te 24 yaşındaki Engels'in Marx'a yazdığı mektuplarla başlıyor. Almanya'nın o zamanki durumu, çarpıcı bir canlılıkla ortaya konmuş. İlk mektup, 1844 Eylül sonu tarihini taşıyor ve Engels'in doğduğu ve ailesinin yaşadığı Barmen'den postalanmış. O zamanlar, Engels 24 yaşında bile değildir. Aile yaşamından sıkılıyor ve uzaklaşmak istiyordu. Babası, oğlunun durmadan siyasal toplantılarda dolaşmasına ve komünist inançlarına pek öfkelenen bir despot, sofu bir fabrikatördü. Engels, çok sevdiği annesi olmasa, ayrılmadan önceki birkaç günü bile evde geçirmeyeceğini yazıyordu. 'Asla inanamazsın", diye Marx'a yakınıyordu, "aile, ayrılışıma karşı ne de basit nedenler, ne de batıl korkular öne sürüyor".

Daha Barmen'de iken —bir aşk meselesi yüzünden, burada biraz fazla kalmıştı— babasının önerisini kabul etti ve iki hafta kadar fabrikanın yazıhanesinde çalıştı (babası fabrikatördü). Marx'a şöyle yazıyordu: "Çekişe çekişe yapılan pazarlık çok korkunç, Barmen çok korkunç, zaman öldürmek çok korkunç; ama hepsinden öte, salt bir burjuva değil ama girişimleriyle proletaryaya karşı çalışan bir burjuva olarak, bir fabrikatör olarak kalmak korkunç".* Engels, işçi sınıfının durumu üzerine yazdığı kitapta (bu kitap, bildiğimiz gibi, 1845'te çıktı ve dünya sosyalist yazınının en iyi kitaplarından biridir) kendini avuttuğunu söyleyerek devam ediyor. "Ve belki de, insan, yazı yazmadığı sürece, komünist olduğu halde, dış durumu açısından bir burjuva, pazarlıkçı bir canavar olarak kalabilir, ama geniş komünist propaganda yürütmek ve aynı zamanda pazarlıkla ve sanayi ile uğraşmak, yürümez. Yeter. Paskalyada burayı bırakıyorum. Bir de buna, tam hıristiyan-Prusyalı bir ailenin, uyuşuk yaşantısını ekle — artık dayanamayacağım; sonunda bir Alman darkafalısına dönüşüp, komünizmin içine darkafalılığı sokabilirim."**

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 20.
** *agy*, s. 20.

İşte genç Engels bunları yazıyordu. 1848 Devriminden sonra, yaşamın gereksinmeleri onu babasının bürosuna dönmek ve uzun yıllar boyunca bir "pazarlıkçı canavar" olmak zorunda bıraktı. Ama, o, sağlam durmayı ve kendine hıristiyan-Prusyalı çevreler değil, ama tümüyle farklı yoldaşça çevreler sağlamayı ve yaşamının sonuna kadar "komünizmin içine darkafalılığın sokulmasının" amansız bir düşmanı kalmayı bildi.

1844'te Alman eyaletlerindeki toplumsal yaşantı, 20. yüzyılın başlarında, 1905 Devriminden önceki Rus toplumsal yaşantısına benziyordu. Siyasal yaşam için genel bir zorlama, hükümete karşı kaynayan genel bir öfke vardı; rahipler, tanrıtanımazlıklarından ötürü gençliğe ateş püskürüyor; burjuva ailelerde, çocuklar, "hizmetçilere ve işçilere aristokratça davranıyorlar" diye, ana-babalarıyla tartışıyorlardı.

Genel muhalefet havası, herkesin kendini komünist ilan etmesi biçiminde yansıdı. Engels Marx'a "Barmen'deki polis komiseri, komünisttir" diye yazıyordu. Köln'de, Düsseldorf'ta, Elberfeld'de iken — ne tarafa dönse, komünistlere rastlıyordu! "Seel adında ... ateşli bir komünist karikatürist iki ay içinde Paris'e gelecek. Ona senin adresini vereceğim; heyecanlı yaradılışı ve müzik sevgisinden dolayı onu pek seveceksin, ayrıca bir karikatürist olarak çok yararlı olabilir."*

"Burada, Elberfeld'de mucizeler oluyor. Dün [bu, 22 Şubat 1845'te yazılmıştır] kentin en büyük salonunda ve en iyi lokantasında, üçüncü komünist toplantımızı yaptık, ilk toplantıya 40, ikincisine 130, üçüncüye ise en az 200 kişi katıldı. Paralı aristokrasiden küçük dükkan sahiplerine kadar, bütün Elberfeld ve Barmen, proletarya dışında herkes, toplantılarda temsil edildi".

İşte Engels, harfi harfine bunları yazıyordu. O zamanlar Almanya'da herkes komünistti, proletarya hariç. Komünizm, herkesin ve başta burjuvazinin muhalefet duygularını yansıtma biçimiydi. "Dünyada hiçbir şeyle ilgilenmeyen, en aptal, en tembel ve en darkafalı insanlar, komünizm konusun-

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 14.

da adeta heyecan duyuyorlar." O zaman, komünizmin baş vaizleri, bizim narodnikler, "sosyalist-devrimciler",[16] "halkçı sosyalistler" ve başkaları tipinde adamlardı, yani hükümete karşı kimi daha çok, kimi daha az öfke duyan, iyi niyetli burjuvalar. Ve bu koşullar altında Engels, sayısız sahte sosyalist eğilimler ve gruplar arasında ateşli devrimciler ama kötü komünistler olan, bir yığın iyi niyetli insanla ilişkileri koparmaktan çekinmeden, onu *proletarya* sosyalizmine ulaştıracak yolu bulabildi.

1846'da Engels Paris'te idi. O zamanlar Paris, siyasetle ve değişik sosyalist teorilerin tartışmalarıyla kaynıyordu. Engels, hevesle, sosyalizmi inceledi, Cabet, Louis-Blanc ve diğer önde gelen sosyalistlerle tanıştı ve bir dergi yönetim yerinden ötekine, bir çevreden diğer çevreye koştu durdu.

Esas olarak, o zamanın en önemli ve en yaygın sosyalist teorisi prudonculukla ilgileniyordu. Ve, Proudhon'un *Sefaletin Felsefesi* adlı yapıtının yayınlanmasından (Ekim 1846; Marx'ın ünlü yanıtı, *Felsefenin Sefaleti* 1847'de çıktı) bile *önce,* Engels, acımasız bir alay ve görülmemiş bir derinlikle, o zamanlar özellikle Alman sosyalist Grün tarafından savunulan, Proudhon'un temel görüşlerini eleştirdi. Kusursuz İngilizcesi (Marx İngilizceyi çok sonraları öğrenmiştir) ve İngiliz yazını hakkındaki bilgisi, Engels'in, hemen (16 Eylül 1846 tarihli mektup) İngiltere'deki ünlü prudoncu "İşçi Pazarlarının" iflası örneğini belirtmesini olanaklı kıldı. Engels öfkeyle, Proudhon, sosyalizmi *gözden düşürüyor* diye ilan etmektedir — Proudhon'un ortaya koyduğuna göre, işçilerin sermayeden pay *satın almaları* gerek.

26 yaşındaki Engels, "gerçek sosyalizmi" tamamen ortadan kaldırıyor. *Komünist Manifesto*'dan çok önce, 23 Ekim 1846 tarihli mektubunda, bu deyime raslıyoruz ve Grün'den bunun baş savunucusu olarak sözediliyor. "Anti-proleter, küçük-burjuva, darkafalı" bir öğreti, "salt gevezelik", her çeşit "insansever" emeller, " 'kaba' komünizme karşı boş korkular" (*Löffel-Kommunismus,* sözcük anlamıyla "kaşık komünizmi", "mide komünizmi"), insanlığa "mutluluk getirmek için barış-

çı planlar"* — bunlar, Engels'in kullandığı ve Marx-öncesi sosyalizmin *bütün* türleri için geçerli olan sıfatlardır.

Engels şöyle yazıyor "Proudhon'vari birlik tasarımı, üç akşam boyu tartışıldı. İlkin, neredeyse grubun tümü bana karşıydı. ... Önemli olan, zor yoluyla devrimin zorunluluğunu kanıtlamaktı." (23 Ekim 1846.)** Yazdığına göre Engels, sonunda çok öfkelendi, muhaliflerini öyle sıkıştırdı ki, bunlar açıkça komünizme saldırmak zorunda kaldılar. Komünist olup olmadıkları konusunda oylama yapılmasını istedi. Bu Grün'cüler arasında büyük bir kızgınlığa yolaçtı, "insanlığın iyiliği"ni tartışmak için biraraya geldiklerini, komünizmin *gerçekte ne olduğunu* bilmeleri gerektiğini öne sürmeye başladılar. Engels, hiçbir kaçamağa fırsat vermemek için, onlara son derece basit bir tanım verdi. Engels, "işte bu çerçevede komünistlerin amaçlarını şöyle tanımladım", diye yazıyor, "(1) burjuvazinin çıkarlarına karşı proletaryanın çıkarlarını güven altına almak; (2) bunu özel mülkiyeti kaldırarak ve onun yerine malların ortaklaşalığını koyarak yapmak; (3) bu amaçları gerçekleştirmenin zora dayalı demokratik bir devrimden başka bir yolu olmadığını bilmek." (1848 Devriminden bir-buçuk yıl önce yazılmıştır.)***

Tartışma, toplantıda, iki Grün'cünün oyuna karşı onüç oyla Engels'in tanımının kabul edilmesiyle sona erdi. Bu toplantılara, yirmi kadar marangoz ustası da katılıyordu. Böylece, Alman Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin temelleri altmışyedi yıl önce Paris'te atılmış oldu.

Bir yıl sonra, 23 Kasım 1847 tarihli mektubunda, Engels, Marx'a, *Komünist Manifesto*'nun bir taslağını hazırladığını bildiriyor ve bu arada, başta önerilen soru-yanıt yöntemine karşı olduğunu açıklıyordu. Engels, "Komünizm nedir? Sonra, doğrudan proletaryaya geçiyorum — onun kökeninin tarihi, daha önceki dönem emekçilerinden farklılık, proletarya ile burjuvazi arasındaki karşıtlığın gelişmesi, bunalımlar, sonuçlar. ... Sonunda, komünistlerin parti siyaseti."****

* *Seçme Yazışmalar 1*, s. 28.
** *agy.*, s. 25-26.
*** *agy.*, s. 26, 27.

diye yazıyor.

Engels'in bütün dünyayı dolaşmış olan ve bugün de bütün temel noktalarıyla doğru ve sanki dün yazılmışçasına gerçek ve güncel olan bir yapıtının ilk taslağı üzerine yazdığı bu tarihsel mektup, Marx ve Engels'in adlarının, modern sosyalizmin kurucusu olarak yanyana geçmesinin ne kadar haklı olduğunu açıkça kanıtlar.

1913 sonunda yazılmıştır.

* *agy.*, s. 44-45.

MARX VE ENGELS İÇİN DİKİLEN ANITIN AÇILIŞ KONUŞMASI

7 KASIM 1918

DÜNYA işçileri devriminin önderleri, Marx ve Engels için dikilen bir anıtı törenle açıyoruz.

İnsanlık, milyonlarca çalışana işkence eden, ufak bir avuç sömürücünün baskısı altında, çağlar boyu acı çekti ve zayıf düştü. Ama, bir önceki dönemin sömürücüleri, toprak ağaları, birleşmemiş, dağınık ve cahil köylü serfleri soyar ve ezerken, yeni dönemin sömürücüleri, kapitalistler, karşılarında, ayaklar altında ezilmiş halkın öncüsünü, kent, fabrika, sanayi işçilerini gördüler. Fabrika onları birleştirmiş, kent yaşantısı bunları uyandırmış, grevlerdeki ve devrimci eylemdeki ortak savaşım onları sertleştirmişti.

Marx ve Engels'in büyük tarihsel hizmeti, kapitalizmin çöküşünü ve artık insanın insan tarafından sömürülmeyeceği komünizme geçişin kaçınılmazlığını bilimsel tahlille kanıtlamalarıdır.

Marx ve Engels'in büyük tarihsel hizmeti, bütün ülkelerin proleterlerine, rollerini, görevlerini, uğraşlarını; serma-

veye karşı devrimci savaşta ilk başkaldıran olmayı ve bu savaşımda *bütün* çalışanları ve sömürülenleri etraflarında birleştirmeyi göstermeleridir.

Büyük sosyalistlerin bu kehanetlerinin gerçekleşmeye başladığı, olağanüstü bir dönemde yaşıyoruz. Hepimiz, birçok ülkede, proletaryanın dünya sosyalist devriminin şafağını görüyoruz. Ulusların emperyalizm tarafından katledilmesinin anlatılmaz dehşeti, her yerde ezilenlerin kahramanca ayaklanmasına yolaçıyor ve kurtuluş uğruna savaşımda, güçlerini, kat kat artırıyor.

Marx ve Engels'in bu anıtı, milyonlarca işçiye ve köylüye, savaşımda yalnız olmadığımızı tekrar tekrar hatırlatsın. Daha ileri ülkelerin işçileri, bizimle yanyana, başkaldırıyor. İlerde onları da, bizleri de, daha zor savaşlar bekliyor. Ortak savaşım ile kapitalist baskı kırılacak ve sonunda sosyalizm kazanacaktır!

UYGAR dünyanın her köşesinde, Marx'ın öğretileri, marksizme bir çeşit "zararlı mezhep" gözü ile bakan, (resmî ve liberal) bütün burjuva bilimin aşırı düşmanlığını ve nefretini uyandırmaktadır. Ve, başka bir tutum da beklenemez, çünkü sınıf çatışması temeline dayanan bir toplumda, "tarafsız" toplumsal bilim yoktur. *Bütün* resmî ve liberal bilim, şu ya da bu biçimde ücretli köleliği *savunmaktadır;* oysa marksizm bu köleliğe karşı amansız bir savaş açmıştır. Ücretli köle temeline dayanan bir toplumda bilimin tarafsız olmasını beklemek, sermayenin kârlarını azaltarak işçilerin ücretlerini artırmak gerekip gerekmediği sorununda, fabrikatörlerden tarafsızlık ummak kadar aptalca bir saflıktır.

Dahası var. Felsefe tarihi ve toplumsal bilim tarihi bize tam bir açıklıkla gösteriyor ki, maksizmde, dünya uygarlığının gelişim çizgisi *dışında* doğmuş, dar görüşlü, taşlaşmış bir

öğreti olan "sektarizm"e benzer hiçbir şey yoktur.

Tam tersine, Marx'ın dehası, tamamen, insanlığın en önde gelen beyinlerinin getirdiği sorulara yanıtlar sağlamış olmasındadır. Onun öğretisi, felsefenin, ekonomi politiğin ve sosyalizmin en büyük temsilcilerinin öğretilerinin, dolaysız ve doğrudan bir *devamı* olarak doğmuştur.

Marksist öğreti güçlüdür, çünkü doğrudur. Kapsamlı ve uyumludur ve insana kör inancın, gericiliğin, ve burjuva baskısını savunmanın hiçbir biçimiyle bağdaşmayan, eksiksiz bir dünya görüşü sağlar. Alman felsefesi, İngiliz ekonomi politiği ve Fransız sosyalizminin temsil ettiği, insanlığın 19. yüzyılda yarattığı en iyi ürünlerin, meşru mirasçısıdır.

İşte, kısaca özetleyeceğimiz, marksizmin üç kaynağı ve aynı zamanda üç öğesi bunlardır.

I

Marksizmin felsefesi *materyalizm*dir. Avrupa'nın modern tarihi boyunca ve özellikle 18. yüzyıl sonlarında, her türlü ortaçağ saçmalığına, kuruluş ve düşüncelerdeki serfliğe karşı kesin bir savaş verilen Fransa'da, materyalizm, doğal bilimlerin öğretilerine bağlı, kör inanca, yobazlığa, ve bunun gibi şeylere düşman, tek tutarlı felsefe olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, demokrasi düşmanları, her zaman, materyalizmi, "çürütmek", yıkmak ve türlü lekelemelerle gözden düşürmek için çok çaba harcamışlar ve eninde sonunda dinin savunulması ya da desteklenmesi anlamına gelen, felsefi idealizmin çeşitli biçimlerinin savunuculuğunu yapmışlardır.

Marx ve Engels, felsefi materyalizmi en kararlı bir tutumla savundular ve bu temelden her sapışta ne derin hatalar işlendiğini tekrar tekrar açıkladılar. Bu görüşler, Engels'in, —her bilinçli işçinin el kitabı olan *Komünist Manifesto*'da olduğu gibi—, *Ludwig Feuerbach* ve *Anti-Dühring* isimli yapıtlarında da bütün açıklık ve ayrıntılarıyla ortaya konmuştur.

Ama Marx 18. yüzyıl materyalizmi ile yetinmedi, felsefe-

yi daha yüksek bir düzeye çıkardı. Onu, Alman klasik felsefesinin başarılarıyla, özellikle sonradan Feuerbach'ın materyalizmine yolaçmış olan, Hegel sisteminin başarılarıyla zenginleştirdi. Esas başarı, *diyalektik*ti, yani en tam, en derin ve en kapsamlı biçimiyle, gelişim öğretisi, bize, sonsuz bir biçimde gelişen maddeyi yansıtan insan bilgisinin göreceliği öğretisiydi. Doğal bilimlerin son buluşları —radyum, elektronlar, elementlerin biçim değiştirmeleri— eski ve çürümüş idealizme "yeniden" dönen, burjuva filozoflarının öğretilerine karşın, Marx'ın diyalektik materyalizmini kesinlikle doğrulamıştır.

Marx, felsefî materyalizmi, bütünüyle derinleştirmiş, geliştirmiş ve doğanın kavranmasını, *insan toplumu*nun kavranması şeklinde genişletmiştir. Onun *tarihsel materyalizmi*, bilimsel düşüncede büyük bir başarıdır. O güne dek, tarih ve siyaset konusundaki görüşlere egemen olan karışıklık ve gelişigüzelliğin yerini, üretici güçlerin büyümesi sonucu, bir toplumsal yaşantı sisteminden daha üst düzeyde bir başka sistemin nasıl doğup geliştiğini —örneğin, feodalizmin bağrından kapitalizmin nasıl çıktığını— anlatan uyumlu ve çarpıcı bir bütünlüğe sahip, bilimsel bir teori aldı.

İnsanın bilgisi, nasıl ondan bağımsız olarak varolan doğayı (yani, maddenin gelişmesini) yansıtırsa, insanın *toplumsal bilgisi* (yani onun çeşitli felsefî, dinsel, siyasal vb. görüşleri ve öğretileri) de, toplumun *iktisadi sistemini* yansıtır. Siyasal kuruluşlar, iktisadi temele dayanan bir üstyapıdırlar. Örneğin, görüyoruz ki, çağdaş Avrupa devletlerindeki çeşitli siyasal biçimler, burjuvazinin proletarya üzerindeki egemenliğini güçlendirmeye yarıyor.

Marx'ın felsefesi, insanlığa ve özellikle işçi sınıfına, güçlü bilgi araçları veren, tam bir felsefî materyalizmdir.

II

İktisadi sistemin, siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği temel olduğunu kavrayan Marx, bütün dikkatini bu iktisadi

sistemin incelenmesine verdi. Marx'ın temel yapıtı *Kapital,* modern, yani kapitalist toplumun iktisat sisteminin incelenmesine ayrılmıştır.

Klasik ekonomi politik, Marx'tan önce en gelişmiş kapitalist ülke olan İngiltere'de doğdu. Adam Smith ve David Ricardo, iktisadi sistemler üzerindeki araştırmalarıyla, *emek-değer teorisi*nin temellerini attılar. Marx, onların çalışmalarını sürdürdü; teorinin kanıtlarını sundu ve tutarlı bir biçimde geliştirdi. Her metaın değerinin, onun üretiminde harcanan toplumsal bakımdan gerekli-emek zamanı miktarı ile belirlendiğini gösterdi. Marx, burjuva iktisatçıların, nesneler arasında bir ilişki olarak gördükleri şeyin, (bir metaın diğeri ile değişimi) *insanlar arasında bir ilişki olduğu*nu ortaya koydu. Metaların değişimi, tek tek üreticiler arasında, pazar aracılığıyla kurulan bağlantıyı ifade eder. *Para,* bu bağlantının gitgide daha çok yakınlaştığının, tek tek üreticilerin bütün iktisadi yaşantısını ayrılmaz bir bütün halinde birleştirdiğinin belirtisidir. *Sermaye* ise bu bağlantının daha da geliştiğini gösterir: İnsanın emek-gücü meta haline gelmiştir. Ücretli işçi, toprağı, fabrikaları ve iş aletlerini elinde tutanlara emek-gücünü satar. İşçi, günün bir bölümünde, kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak için çalışır (ücretler), günün öteki bölümünde ise, karşılıksız çalışarak, kapitalist için, kapitalist sınıfın zenginliklerinin kaynağı, kârın kaynağı, *artı-değer*i yaratır.

Artı-değer öğretisi, Marx'ın iktisadi teorisinin temel taşıdır.

İşçinin emeği ile yaratılan sermaye, işçiyi ezer, küçük mülk sahiplerini mahveder ve bir işsizler ordusu yaratır. Sanayide, büyük üretimin zaferi hemen görülebilir, ama aynı olgu, geniş-ölçekli kapitalist tarımın üstünlüğünün ağır bastığı, makine kullanımının arttığı ve para-sermayenin tuzağına düşen köylü ekonomisinin kullanılan geri tekniğin yükü altında dağıldığı ve yıkıma sürüklendiği tarımda da gözlenebilir. Tarımda, küçük üretimin çöküşü değişik biçimler alır, ama, çöküşün kendisi tartışılmaz bir gerçektir.

Sermaye, küçük üretimi yıkarak, emeğin üretkenliğinin artmasına ve büyük kapitalistlerin birlikleri için bir tekel durumunun doğmasına yolaçar. Üretimin kendisi gitgide, daha çok toplumsallaşmaktadır, —yüzbinlerce ve milyonlarca işçi, düzenli bir iktisadi yapı altında birbirlerine bağlanırlar— ama bu ortak emeğin ürününe, bir avuç kapitalist elkoymaktadır. Üretimdeki anarşi, bunalımlar, delice pazar peşinde koşma ve nüfusun çoğunluğunun yaşantısındaki güvensizlik yoğunlaşmaktadır.

Kapitalist sistem, işçilerin sermayeye bağımlılığını artırarak, birleşmiş emeğin büyük gücünü yaratır.

Marx, kapitalizmin gelişmesini, rüşeym halindeki meta ekonomisinden, basit değişimden başlayarak, en yüksek biçimlerine, büyük üretime varıncaya kadar adım adım incelemiştir.

Ve eski ve yeni bütün kapitalist ülkelerin deneyimi, her geçen yıl, biraz daha çok sayıda işçiye, Marx'ın bu öğretisinin doğruluğunu, açıkça sergilemektedir.

Kapitalizm, bütün dünyada zafer kazanmıştır, ama bu zafer, emeğin sermayeye karşı kazanacağı zaferin başlangıcından başka bir şey değildir.

III

Feodalizm yıkılıp, "özgür" kapitalist toplum dünyaya gelir gelmez, bu özgürlüğün yeni bir baskı sistemi ve işçi sınıfının sömürülmesi anlamına geldiği hemen belli oldu. Bu baskının yansıması ve ona karşı bir protesto olarak, hemen çeşitli sosyalist öğretiler doğdu. Ancak, ilk sosyalizm, *ütopik* sosyalizmdi. Kapitalist toplumu eleştiriyor, mahkum ediyor ve lanetliyordu, onun yıkımını hayal ediyordu, daha iyi bir düzen konusunda tasarılar kuruyor ve zenginleri, sömürünün ahlaksızlık olduğuna inandırmaya çabalıyordu.

Ama ütopik sosyalizm, gerçek çözümü bulamıyordu. Kapitalizmdeki ücretli köleliğin gerçek niteliğini açıklayamıyor, kapitalist gelişimin yasalarını ortaya koyamıyor, hangi *top-*

lumsal gücün yeni toplumun yaratıcısı olabileceğini gösteremiyordu.

Bu arada, feodalizmin, serfliğin çöküşüyle Avrupa'nın her yerindeki ve özellikle Fransa'daki fırtınalı devrimler, bütün gelişmenin temelinin ve itici gücünün, *sınıf savaşımı* olduğunu gitgide daha büyük bir açıklıkla ortaya koydu.

Feodal sınıftan şiddetli bir direniş görmeden kazanılmış hiçbir siyasal özgürlük zaferi yoktur. Hiçbir kapitalist ülke, kapitalist toplumun çeşitli sınıfları arasında, bir ölüm-kalım savaşımı olmaksızın, azçok özgür ve demokratik bir temel üzerine oturtulmamıştır.

Marx'ın dehası, bundan, dünya tarihinin öğrettiği dersi çıkartan ve bu dersi tutarlı bir biçimde uygulayan ilk insan olmasında yatar. Onun çıkardığı bu sonuç, *sınıf savaşımı* öğretisidir.

İnsanlar, her zaman, siyasetteki aldatmaların ve aldanmaların aptal kurbanları olmuşlardır ve bütün ahlaksal, dinsel, siyasal ve toplumsal sözler, bildiriler ve vaadler arkasındaki şu ya da bu sınıfın *çıkarlarını* aramayı öğrenmedikleri sürece de, böyle kalacaklardır. Reform ve ilerleme şampiyonları, ne kadar barbarca ve çürümüş görünürse görünsün, her eski kuruluşun, belirli egemen sınıfların zorlamasıyla ayakta durduğunu görmedikçe, her zaman eski düzenin savunucularının oyununa geleceklerdir. Ve bu sınıfların direnişini kırmanın *ancak bir tek* yolu vardır; bu da, çevremizdeki toplumun içinde, eskiyi silip atabilecek ve yeniyi yaratabilecek kuvveti oluşturabilen —ve toplumsal durumları yüzünden oluşturmak *zorunda olan*— güçleri bulmak, ve bu güçleri, savaşım için bilinçlendirmek ve örgütlemektir.

Proletaryaya, o güne kadar, bütün ezilen sınıfların içinde boğulduğu manevi kölelikten kurtuluş yollarını gösteren, yalnızca Marx'ın felsefî materyalizmi olmuştur. Genel kapitalist sistem içinde, proletaryanın gerçek durumunu açıklayan, yalnızca Marx'ın ekonomik teorisi olmuştur.

Proletaryanın bağımsız örgütleri, Amerika'dan Japonya'ya, İsveç'ten güney Afrika'ya kadar, dünyanın her yerinde

çoğalıyor. Proletarya, sınıf savaşımı vererek bilinçleniyor ve eğitiliyor; burjuva toplumun önyargılarından kurtuluyor; saflarını daha da sıklaştırıyor ve başarılarının ölçüsünü değerlendirmeyi öğreniyor; kuvvetlerini çelikleştiriyor ve karşı konulmaz bir biçimde büyüyor.

Mart 1913

KARL MARX ÖĞRETİSİNİN TARİHSEL YAZGISI

MARX'ın öğretisindeki asıl şey, sosyalist toplumun kurucusu olarak proletaryanın tarihsel rolünün açığa çıkarılmasıdır. Dünyanın her yanındaki olayların gelişimi, Marx'ın onu açıklayışından bu yana bu öğretiyi doğrulamış mıdır?

Marx, bu öğretiyi ilk kez 1844'te geliştirmiştir. Marx ve Engels, 1848'de yayınlanan *Komünist Manifesto*larında, bu öğretinin tam ve sistematik bir açıklamasını, bugüne kadar en iyisi olarak kalmakta devam eden bir açıklamasını verdiler. O zamandan beri dünya tarihi, açık-seçik üç ana döneme bölünmüştür: (1) 1848 Devriminden Paris Komününe (1871) kadar; (2) Paris Komününden Rus Devrimine (1905) kadar; (3) Rus Devriminden bu yana.

Şimdi bu dönemlerin her birinde Marx'ın öğretisinin yazgısının ne olduğunu görelim.

I

Birinci dönemin başında, Marx'ın öğretisi hiç de egemen değildi. Sosyalizmin birçok grup ya da eğilimlerinden yalnızca biri idi. Egemen olan sosyalizm biçimleri çoğunlukla, bizim narodizme yakın olanlarıydı: tarihsel hareketin materyalist temelinin anlaşılmamış olması, kapitalist toplumda her sınıfın rolünün ve öneminin ayırdedilmesinde yeteneksizlik, demokratik reformların burjuva niteliğinin, "halk", "adalet", "hak" ve benzeri konulardaki çeşitli yarı-sosyalist tümcecikler altında gizlenmesi.

1848 Devrimi, Marx-*öncesi* sosyalizmin bütün bu şamatacı, karmakarışık ve gösterişçi biçimlerine öldürücü bir darbe vurdu. Bütün ülkelerde, devrim, toplumun çeşitli sınıflarını *hareket içinde* ortaya çıkardı. 1848 Haziran günlerinde işçilerin Paris'te cumhuriyetçi burjuvazi tarafından kurşunlanması, doğası gereği, *yalnızca* proletaryanın, sosyalist olduğunu sonunda açığa çıkardı. Liberal burjuvazi, bu sınıfın bağımsızlığından, herhangi bir tür gericilikten korktuğundan yüz defa daha fazla korkuyordu. Korkak liberaller, gericilik karşısında alçalıyorlardı. Köylülük, feodalizmin kalıntılarının ortadan kaldırılışından hoşnuttu ve *işçilerin demokrasisi ile burjuva liberalizmi* arasında bir o yana bir bu yana yalpalayarak düzenin destekçilerine katılmıştı. Sınıf-*dışı* sosyalizmin ve sınıf-*dışı* siyasetin bütün öğretilerinin saçmalıktan başka bir şey olmadığı kanıtlanmıştı.

Paris Komünü (1871) burjuva değişimlerinin bu gelişimini tamamladı, cumhuriyet, yani içerisinde sınıf ilişkilerinin en gizlenmez biçiminde göründüğü siyasal örgütlenme biçimi, sağlamlığını yalnızca proletaryanın kahramanlığına borçluydu.

Bütün öteki Avrupa ülkelerinde daha çok karışık ve daha az tamamlanmış gelişim aynı sonuca ulaşmıştı — belirli bir biçim almış olan bir burjuva toplum. Birinci dönemin sonuna doğru (1848-71) fırtınalar ve devrimler döneminde, Marx-öncesi sosyalizm *öldü*. Bağımsız *proletarya* partileri or-

taya çıktı: Birinci Enternasyonal (1864-72) ve Alman Sosyal-Demokrat Partisi.

II

İkinci dönem (1872-1904), birinciden, "barışçı" niteliğiyle, devrimlerin bulunmayışıyla ayrılır. Batı, burjuva devrimlerini tamamlamıştır. Doğu, bu devrimlere henüz başlamamıştır.

Batı, gelmekte olan değişimlerin "barışçı" hazırlığı evresine girdi. Sosyalist partiler, özellikle proleter nitelikte olanlar, her tarafta kuruldu ve burjuva parlamentarizmi kullanmayı ve kendi günlük basınını, kendi eğitim kurumlarını, kendi sendikalarını ve kendi kooperatif birliklerini kurmayı öğrendiler. Marx'ın öğretisi tam bir zafer kazandı ve *yayılmaya başladı*. Proletaryanın güçlerinin seçilmesi ve toparlanması ve geleceğin savaşları için hazırlanması, yavaş ama sürekli bir gelişim gösteriyordu.

Tarihin diyalektiği öyleydi ki, marksizmin teorik zaferi, onun düşmanlarını, marksist *kılığa bürünmeye* zorladı. İçten çürüyen liberalizm kendini sosyalist *oportünizm* biçiminde canlandırma yolunu denedi. Güçlerin büyük kavgalara hazırlanması dönemini, bu kavgalardan vazgeçme biçiminde yorumladılar. Ücret köleliğine karşı savaşımda, kölelerin koşullarının iyileştirilmesini, kölelerin birkaç kuruş uğruna özgürlük haklarını satmaları anlamında aldılar. Sınıf savaşımından vazgeçerek, alçakça "toplumsal barış" (köle sahipleriyle barış), öğüdünü verdiler vb.. Bunlar parlamentonun sosyalist üyeleri arasında, işçi sınıfı hareketinin çeşitli yetkilileri arasında, ve aydın "sempatizanlar" arasında pek çok yandaş bulmuşlardı.

III

Ne var ki, oportünistler, Asya'da büyük dünya fırtınasının yeni bir kaynağı ortaya çıkınca, kendilerini, "toplumsal

barış" ve demokrasi koşullarında fırtınanın gereksizliği konularında pek kutlayamadılar. Sovyet Devrimini, Türkiye'de, İran'da, ve Çin'de devrimler izledi. İşte şimdi biz bu fırtınalar döneminde ve bu fırtınaların Avrupa'daki "yansımaları" döneminde yaşıyoruz. Artık çeşitli "uygar" sırtlanların diş gıcırdattığı Çin cumhuriyetinin yazgısının ne olacağı bir sorun değildir, yeryüzünde hiçbir güç, Asya'da eski serfliği yeniden canlandıramaz ya da asyatik ve yarı-asyatik ülkelerdeki yığınların destansı demokrasilerini silemez.

Kitle savaşımının hazırlanması ve gelişmesi koşulları konusunda hesapsız bazı kimseler, Avrupa'daki kapitalizme karşı kesin savaşımın uzun bir gecikmeye uğramasıyla, umutsuzluğa ve anarşizme itilmişlerdi. Şimdi biz bu anarşist umutsuzluğun ne denli kısagörüşlü ve yüreksizce olduğunu görebiliyoruz.

Asya'nın, sekizyüz milyon nüfusu ile, Avrupa ile aynı ülküler uğruna savaşıma sokulmuş olması gerçeği, bize iyimserlik vermelidir, umutsuzluk değil.

Asya devrimleri, bir kez daha, liberalizmin omurgasız ve temelsiz olduğunu, demokratik yığınların bağımsızlığının olağanüstü önemini, ve proletarya ile burjuvazinin her çeşidi arasındaki kesin ayrımı, bize göstermiştir. Hem Avrupa'da hem de Asya'daki deneyimden sonra, sınıf-*dışı* siyaset ve sınıf-*dışı* sosyalizmden sözeden bir kimseye yapılması gereken şey, hemen onu bir kafese koyup Avustralya kangurusu ya da benzeri bir şeyle birlikte sergilemektir.

Asya'dan sonra Avrupa da, Asya'daki gibi olmamakla birlikte, karışmaya başladı. 1872-1904 "barışçı" dönemi bir daha dönmemek üzere geçip gitti. Yüksek geçim maliyeti ve tröstlerin zorbalığı, liberalizmle en çok bozulmuş olan İngiliz işçileri bile harekete getiren ekonomik savaşımı, görülmemiş bir keskinliğe itmektedir. En "kalın kafalı" burjuva junker ülkesi Almanya'da bile, siyasal bir bunalımın mayalanmakta olduğunu görüyoruz. Çılgınca silahlanma ve emperyalizm siyaseti, modern Avrupa'yı, daha çok bir barut fıçısına benzeyen bir "toplumsal barış"a dönüştürüyor. Bu sırada, *bütün*

burjuva partilerin çürümesi ve proletarya partilerin olgunlaşması sürekli gelişme gösteriyor.

Marksizmin ortaya çıkmasından beri, dünya tarihinin her üç büyük dönemi de, marksizme yeni doğrulamalar ve yeni zaferler getirmiştir. Ama, tarihin gelmekte olan döneminde, proletaryanın öğretisi olarak marksizmi, daha büyük bir zafer beklemektedir.

Mart 1913

"SOL" KOMÜNİZM, — KOMÜNİZMİN ÇOCUKLUK HASTALIĞI

[PARÇA]*

II. BOLŞEVİKLERİN BAŞARISININ TEMEL KOŞULLARINDAN BİRİ

Sanıyorum, artık bugün, bolşeviklerin, partimiz içinde en sert ve demir disiplin olmadan, ya da işçi sınıfı kitlesinin bütününden, yani geri katmanlara önderlik etme yeteneğinde ya da onları birlikte sürükleme yeteneğinde olan işçi sınıfı içerisindeki düşünen, namuslu, özverili ve etkin bütün unsurlardan tam ve eksiksiz destek sağlamadan, değil iki-buçuk yıl, iki-buçuk ay bile iktidarı tutamayacakları, herkesçe bilinmektedir.

Proletarya diktatörlüğü, yeni sınıfın, *daha güçlü* bir düşmana karşı, (tek bir ülkede bile olsa) devrilmesiyle direnme gücü *on kat* artan ve gücünü yalnızca uluslararası sermayenin gücünden, uluslararası bağlantılarının gücü ve dayanıklılığından değil, aynı zamanda *alışkanlık gücü*nden, *küçük*

* *'Sol' Komünizm, Komünizmin Çocukluk Hastalığı*, "Bolşevik Başarısının Temel Koşullarından Biri", Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 11-14. –*Ed.*

üretimin gücünden alan burjuvaziye karşı verdiği en kararlı, en acımasız bir savaş anlamına gelir. Ne yazık ki, küçük-ölçekli üretim hâlâ dünyada yaygın durumdadır ve küçük-ölçekli üretim, sürekli olarak, her gün, her saat, kendiliğinden ve yığın halinde kapitalizmi ve burjuvaziyi *doğurmaktadır.* Bütün bu nedenler, proletarya diktatörlüğünü gerekli kılmaktadır, ve proletaryanın burjuvazi üzerindeki zaferi, kararlılığı, disiplini ve sağlam ve eğilmez bir iradeyi gerektiren, uzun, inatçı ve kıyasıya bir ölüm-kalım savaşı olmadan olanaklı değildir.

Yineliyorum: Rusya'daki başarılı proletarya diktatörlüğü deneyimi, düşünme yeteneğinde olmayan ya da soruna eğilme fırsatı bulamamış olanlara bile, proletaryanın mutlak merkeziyetçiliği ve sert disiplininin burjuvazi üzerindeki zaferinin temel bir koşulu olduğunu açıkça göstermiştir.

Bunun üzerinde sık sık durulmaktadır. Ne var ki, bunun ne anlama geldiği ve bunun hangi koşullar altında olanaklı olduğu üzerinde yeterince düşünülmemektedir. Sovyetlere ve bolşeviklere sunulan övgülere, devrimci proletaryanın gereksindiği disiplinin bolşevikler tarafından *niçin* kurulabildiğinin nedenlerinin *derin bir tahlili daha sık* eşlik etmiş olsaydı, daha iyi olmaz mıydı?

Siyasal bir düşünce akımı olarak ve siyasal bir parti olarak bolşevizm, 1903'ten beri vardır. Yalnızca bolşeviklik tarihi, varlığının *bütün* dönemi boyunca, en zor koşullar altında, proletaryanın zaferi için gerekli olan demir disiplinini niçin kurabildiğini ve onu sürdürebildiğini doyurucu bir biçimde açıklayabilir.

Ortaya çıkan ilk sorular şunlardır: Proletaryanın devrimci partisinin disiplini nasıl korunmaktadır? Nasıl denetlenmektedir? Nasıl güçlendirilmektedir? Önce, proletarya öncüsünün sınıf bilinci ile ve onun kendini devrime adamasıyla, onun sağlamlığı, özverisi ve kahramanlığı ile. İkincisi çalışan insanların en geniş yığınlarıyla, başta proletarya ile, *ama aynı zamanda* çalışan insanların *proleter olmayan* yığınlarıyla, belirli ölçüde bağ kurma, en yakın ilişkiler sür-

dürme, ve —eğer dilerseniz— onların içinde erime yeteneğiyle. Üçüncüsü, bu öncü tarafından uygulanan siyasal önderliğin doğruluğuyla, geniş yığınların, doğru olduklarını *kendi öz deneyimleriyle* görmeleri kaydıyla, siyasal strateji ve taktiklerinin doğruluğuyla. Bu koşullar olmaksızın, görevi burjuvaziyi devirmek ve toplumun tümünü değiştirmek olan, gerçekten ileri sınıfın partisi olma yeteneğindeki bir partide, disiplin sağlanamaz. Bu koşullar olmaksızın, disiplini yerleştirmek için yapılan bütün girişimler, kaçınılmaz olarak başarısızlığa uğrar ve lafebeliği ve soytarılıkla sonuçlanır. Öte yandan bu koşullar birden ortaya çıkmaz. Bunlar ancak uzun çaba ve çetin deneyimlerle yaratılırlar. Bunların yaratılması, bir dogma olmayan, ancak son biçimini gerçek yığın hareketinin ve gerçek devrimci bir hareketin pratik eylemi ile yakın ilişkisi içinde alan, doğru devrimci teoriyle kolaylaştırılır.

Bolşevizm, 1917-20'de, görülmemiş zor koşullar altında, en katı merkezileştirmeyi ve demir disiplini başarı ile kurabilmişse, bu gerçek, yalnızca Rusya'nın bir dizi tarihsel özelliklerine dayanmaktadır.

Bir yandan, bolşevizm, 1903'te marksist teorinin son derece sağlam temeli üzerinde yükseldi. Bu devrimci teorinin doğruluğu, ve tek başına onun doğruluğu, yalnızca 19. yüzyıl boyunca dünya deneyimi ile değil, aynı zamanda, özellikle Rusya'daki devrimci düşüncenin arayış ve yalpalama deneyimiyle, yanlışlarıyla ve hayal kırıklıklarıyla kanıtlandı. Aşağıyukarı yarım yüzyıl boyunca —yaklaşık olarak, son yüzyılın kırklarından doksanlarına kadar— Rusya'daki ilerici düşünce, en vahşi ve gerici çarlığın baskısı altında, büyük bir istekle, doğru devrimci bir teori aradı, ve Avrupa'da ve Amerika'da bu alandaki her türden "en son bulguları" olağanüstü bir dikkat ve titizlikle izledi. Rusya, marksizme —biricik doğru devrimci teoriye—, yarım yüzyıl boyunca geçirdiği eşi görülmemiş sıkıntıların ve özverilerin, eşi görülmemiş kahramanlıkların *acıları* içinde inanılmaz enerji, feragatli araştırma, inceleme, pratik deneyim, hayal kırıklığı, Avrupa de-

neyimiyle doğrulama ve karşılaştırma yoluyla ulaşmıştır. Çarlığın neden olduğu siyasal sürgünler sayesinde, devrimci Rusya, 19. yüzyılın ikinci yarısında, hiçbir ülkenin sahip olmadığı kadar, dünya devrimci hareketinin biçimleri ve teorileri üzerinde son derece yararlı bilgiler ve zengin uluslararası ilişkiler sağladı.

Öte yandan teorinin bu kaya gibi temeli üzerinde yükselen bolşevizm, deneyim zenginliği yönünden dünyanın hiçbir yerinde eşi olmayan onbeş yıllık (1903-17) bir tarih pratiği yaşadı. Bu onbeş yıl boyunca hiçbir başka ülke, bu devrimci deneyime, hareketin —legal ve illegal, sessiz ve fırtınalı, yeraltında ve açık, yerel çevreler ve kitle hareketi, parlamenter ve terörist— birbirini izleyen hızlı ve değişik biçimlerine, yaklaşık biçimlerde de olsa bir deneyim yaşamamıştır. Hiçbir başka ülkede, böylesine kısa bir dönemde, modern toplumun *bütün* sınıflarının savaşımının, ülkenin geriliği ve çarlık boyunduruğunun şiddeti yüzünden görülmemiş bir hızla olgunlaşan ve Amerika ve Avrupa'nın siyasal deneyimlerinin uygun düşen "en son bulgularını" en istekli ve en başarılı bir biçimde özümleyen bir savaşımın böylesine zengin biçimleri, zengin çeşitleri ve yöntemleri biraraya toplanmamıştır.

Nisan-Mayıs 1920

"HALKIN DOSTLARI" KİMLERDİR VE SOSYAL-DEMOKRATLARA KARŞI NASIL SAVAŞIRLAR?

(*RUSKOYE BOGATSTVO*'DA[17] MARKSİSTLERE KARŞI YAYINLANMIŞ MAKALELERE YANIT)

[PARÇA]*

GENEL olarak, Rus komünistleri, marksizm yandaşları, herkesten fazla kendilerine *Sosyal-Demokrat* adını vermelidirler ve etkinliklerinde, *demokrasi*nin büyük önemini asla unutmamalıdırlar.**

Rusya'da, ortaçağa ait, yarı-feodal kurumlar (batı Avrupa'ya oranla) hâlâ öylesine güçlüdürler ki, proletarya ve genel olarak halk üzerinde, tüm tabaka ve sınıflarda siyasal düşüncenin büyümesini geciktiren öyle ezici bir boyunduruk halindedirler ki, tüm feodal kurumlara, mutlakiyete, kast sistemine ve bürokrasiye karşı savaşımın işçiler için taşıdığı büyük önem üzerinde ısrar etmemek olanaksızdır. Bu kurumların ne korkunç bir gerici güç olduğunu, emeğin serma-

* Bkz: "*Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal-Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar?*, Sol Yayınları, Ankara 1996, s.173-183, 211-217. –*Ed.*

** Bu, çok önemli bir noktadır. Plehanov, devrimcilerimizin "iki düşmanı" olduğunu söylerken çok haklıdır; "bir yandan, henüz tümüyle yokedilmemiş olan eski önyargılar, öte yandan da yeni programa ilişkin dar bir anlayış." Bkz: Ek III. [Bu kitabın 109-112. sayfaları. –*Ed.*]

ye tarafından ezilmesini nasıl yoğunlaştırdığını, çalışan halk üzerinde ne alçaltıcı bir etki yaptığını, sermayeyi, emeğin sömürüsü bakımından modern sınai biçimler almaktan geri kalmayan, ama kurtuluş uğruna savaşın yoluna korkunç güçlükler çıkararak bu sömürüyü artıran ortaçağ biçimlerinde nasıl tuttuğunu işçilere göstermek gerekir. İşçiler bilmelidirler ki, gericiliğin bu temel direkleri* yıkılmadıkça, burjuvaziye karşı başarılı bir savaşım vermeleri kesinlikle olanaksız olacaktır, çünkü bunlar varoldukça, desteği işçi sınıfının başarısı için esas koşul olan Rus kır proletaryası, mağdur ve yılgın olmaktan kurtulamayacak, zekice ve sürekli bir protesto ve savaşım değil, yalnızca kasvetli bir umutsuzluk gösterebilecektir. İşte bunun içindir ki, radikal demokrasiyle yanyana mutlakiyete, gerici toplumsal tabaka ve kurumlara karşı savaşmak, işçi sınıfının doğrudan görevidir — sosyal-demokratlar bütün bu kurumlarla savaşımın yalnızca burjuvaziye karşı savaşımı kolaylaştırmakta bir araç sıfatıyla gerekli olduğunu, işçinin genel demokratik istemlerinin gerçekleştirilmesine, yalnızca çalışan halkın baş düşmanına karşı, niteliği gereği salt demokratik olan bir kuruma karşı, Rusya'da demokrasiyi feda etmeye ve işçileri ezmek, işçi sınıfı hareketinin doğuşunu daha çok engellemek üzere gericilerle ittifaka girmeye özellikle eğilimli olan *sermaye*ye karşı zafere giden yolu açmak için gereksinme duyduğunu, işçilere

* Devrimcilerimizin nispeten az önem verdiği özellikle heybetli bir gerici kuruluş da Rus devletini *de facto* [fiilen –ç.] yöneten *bürokrasi*mizdir. Esas olarak orta sınıf aydınlarından oluşan bürokrasi, gerek kaynağı açısından, gerekse etkinliklerinin amacı ve niteliği açısından tamamen burjuvazidir; ama mutlakiyet ve toprak sahibi soyluların büyük siyasal ayrıcalıkları, bu bürokrasiye özellikle zararlı nitelikler vermiştir. Bürokrasi, toprakbeyinin çıkarlarıyla burjuvazinin çıkarlarını birleştirmeyi kendisi için yüce bir görev sayan hep hareket halindeki bir rüzgar gülüdür. Bu feodal sempatilerini ve bağlantılarını işçileri aldatmak için kullanan ve çalışan halkı feodal toprakbeylerinin eline teslim ederek ve burjuvaziye karşı iyice savunmasız bırakarak, onları "aşağılık ayaktakımı" durumuna düşüren önlemleri uygulamak için "ekonomik bakımdan zayıf olanları koruma" ve kulağa ve tefeciye karşı "muhafızları" olarak hareket etme bahanesinden yararlanan Joduşkadır.[18] Bürokrasi Batı Avrupa'nın şampiyon gericilerinin deneyini emmiş olan, ve Arakçeyev[19] planlarını, halkı sevmeye dair sözlerin örtüsü ardında başarıyla saklayan en tehlikeli riyakardır.

anlatmayı bir an için elden bırakmaksızın, yukardaki görevi de işçilere anlatmalıdırlar.

Kanımca, söylenenler, sosyal-demokratların mutlakiyete ve siyasal özgürlüğe karşı ve ayrıca da son zamanlarda özellikle güçlenen ve siyasal özgürlüğün kazanılması için bütün devrimci grupların "karışması"nı ve "ittifakı"nı amaçlayan eğilime[20] karşı tutumunu tanımlamak için yeterlidir.

Bu eğilim oldukça tuhaf ve tipiktir.

Tuhaftır, çünkü "ittifak" önerileri belli bir gruptan ya da şu ya da bu noktada çakışan belli programlara sahip belli gruplardan gelmemektedir. Eğer öyle olsaydı, ittifak sorunu her ayrı durum için bir sorun, birleşen grupların temsilcileri tarafından çözümlenecek somut bir sorun olurdu. O zaman hiçbir özel "karışma" eğilimi olamazdı. Ama böyle bir eğilim vardır ve yalnızca eskiden kopmuş ve yeni hiçbir şeye bağlanmamış insanlardan gelmektedir. Anlaşılan mutlakiyete karşı savaşanların şimdiye kadar dayandıkları teori, çökmekte ve savaşım için esas olan dayanışma ve örgütlenme koşullarını yok etmektedir. Bu durumda da, bu "karışımcılar" ve "ittifak savunucuları", böyle bir teorinin yaratılması için en kolay yolun, sosyalist ve sosyalist olmayan bütün öteki sorunlardan kaçınarak, bu yolun mutlakiyete karşı bir protesto ve bir siyasal özgürlük istemi düzeyine indirilmesi olduğuna inanıyor gibiler. Söylemeye gerek yok ki, böyle bir birlik için girişilen ilk çabada bu safça aldatmaca, kaçınılmaz olarak paramparça olacaktır.

Ama tipik olan şu ki, bu "karışma" eğilimi, militan, devrimci narodizmin siyasal yönden radikal demokrasiye dönüşmesi sürecindeki, yukarda özetlemeye çalıştığım bu süreçteki son aşamalardan birini temsil eder. Bütün sosyal-demokrat olmayan devrimci kuruluşların sözü edilen bayrak altında sürekli olarak karışması, ancak eski Rus istisnacılığının önyargılarına bir son verecek *demokratik* istemlere ilişkin sürekli bir program hazırlandığı zaman olanaklı olacaktır. Elbette, sosyal-demokratlar böyle bir demokratik partinin oluşmasının ileri doğru atılmış yararlı bir adım olacağı-

na inanırlar; onların narodniklere karşı etkinliği ilerletecek, bütün önyargıların ve efsanelerin sökülüp atılmasını, sosyalistlerin marksizm bayrağı altında toplanmasını ve öteki gruplar tarafından bir demokratik partinin oluşturulmasını kolaylaştıracaktır.

İşçilerin ayrı bir işçi partisi içinde bağımsız örgütlenmesini esas kabul eden sosyal-demokratlar, elbette böyle bir partiyle "karışamazlar", ama işçiler, demokratların gerici kurumlara karşı verdikleri bütün savaşımları en güçlü biçimde destekleyeceklerdir.

Narodizmin en sıradan küçük-burjuva radikal teorisi halinde yozlaşması —"halkın dostları", bunun (yozlaşmanın) en çarpıcı kanıtını verirler—, işçilere, toplumsal ilişkilerimizdeki, burjuva ideologlarının da siyasal özgürlükten yana çıkmalarına neden olan uzlaşmaz karşıt niteliği açıklamadan —tüm çalışan halkın kurtuluşu için çalışan bir savaşçı olarak Rus işçisinin tarihsel rolünü açıklamadan—, işçiler arasında mutlakiyete karşı savaşmak fikirlerini yayanların ne büyük bir hata işlediklerini gösterir.

Sosyal-demokratlar çoğu kez Marx'ın teorisini tekellerine almakla suçlanırlar, oysa iddia edildiğine göre onun ekonomik teorisi bütün sosyalistlerce kabul edilmektedir. Ama şu soru ortaya çıkıyor: Eğer Rusya'da çalışan halkın sömürülmesi, genel olarak ve herkes tarafından, toplumsal ekonominin burjuva örgütlenmesi ile değil de, örneğin toprak yetersizliği, bedel ödemeleri ya da yetkililerin zulmü ile açıklanıyorsa, işçilere değer biçimini, burjuva sistemin yapısını, ve proletaryanın devrimci rolünü anlatmanın ne anlamı var?

Eğer bu teori işçinin patronla ilişkisini bile açıklamıyorsa (bizim kapitalizmimiz, hükümet tarafından yapay olarak yerleştirilmiştir), işçiye sınıf savaşımı teorisini açıklamanın ne anlamı var? Tam olarak belirginleşmiş fabrika işçileri sınıfına dahil olmayan "halk" yığınına değinmedik bile.

Eğer ülkemizdeki insanlar, kapitalizmin ve onun yarattığı proletaryanın aracılığının dışında komünizme giden yollar bulmaya çalışıyorlarsa, Marx'ın ekonomik teorisi ve onun ge-

rekli sonucu —kapitalizm yoluyla komünizmin örgütleyicisi olarak proletaryanın devrimci rolü— nasıl kabul edilebilir?

Açıktır ki, bu koşullar altında, işçiyi siyasal özgürlük için savaşmaya çağırmak, ilerici burjuvazi hesabına başını belaya sokmak olacaktır, çünkü, siyasal özgürlüğün esas olarak burjuvazinin çıkarlarına yarayacağı ve işçilerin durumunu kolaylaştırmayacağı, ama... yalnızca onların... *tam da bu burjuvaziye karşı* savaşım koşullarını kolaylaştıracağı yadsınılamaz (işin tipik yanı, narodniklerin ve Narodovoltsiler'in[21] bile bunu yadsımamış olmasıdır). Bunu, sosyal-demokratların teorisini kabul etmezken, yalnızca işçiler arasında devrimci öğeler bulunacağına ampirik olarak inanıp, ajitasyonlarını işçiler arasında sürdüren sosyalistlere karşı söylüyorum. Bu sosyalistlerin teorisi, pratikleri ile çelişmektedir ve bunlar, işçilerin zihnini *sosyalist bir işçi partisi örgütlemek* biçimindeki doğrudan görevlerinden başka tarafa çekerek, çok ciddi bir hata işlemektedirler.*

Bu hata, burjuva toplumunun uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının hâlâ pek gelişmemiş olduğu ve serflik tarafından örtbas edildiği, bu sonuncusunun tüm aydınların oybirliğiyle protestosuna ve savaşımına yolaçtığı ve böylece aydınlarımızda kendine özgü demokratik bir şey olduğu ve liberallerin fikirleriyle sosyalistlerin fikirleri arasında derin bir uçurum olmadığı hayalini yarattığı bir zamanda, doğal olarak doğmuş olan bir hatadır. Ekonomik gelişmemizin, eskiden Rusya'da kapitalizm için bir temel olduğunu yadsıyanların bile kapitalist gelişme yoluna girmiş olduğumuzu kabul edecekleri kadar çok ilerlediği bugün ise — bu konudaki tüm

* İşçinin mutlakiyete karşı harekete geçirilmesi gerektiği sonucuna iki yoldan varılabilir: *ya* işçiye sosyalist sistem için savaşımın tek savaşçısı gözü ile bakarak ve bu yüzden siyasal özgürlüğü, onun savaşımını kolaylaştıran koşullardan biri olarak görerek; bu sosyal-demokratların görüşüdür: *ya da* ona yalnızca mevcut sistemde en çok acı çeken, kaybedecek daha fazla şeyi olmayan ve mutlakiyete karşı savaşta en büyük kararlılığı gösterebilen biri olarak başvurarak. Ama bu, işçiyi, tüm "halkın" mutlakiyete karşı dayanışması ardında, burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı görmeyi reddeden burjuva radikallerin dümen suyuna girmeye zorlamak anlamına gelecektir.

hayaller artık olanaksızdır. "Aydınlar"ın bileşimi, tıpkı maddi değerlerin üretimiyle uğraşan toplumun bileşimi kadar açık bir biçime bürünmüştür: toplum, kapitalist tarafından yönetilir ve hükümet edilirken, hızla büyüyen bir kariyeristler ve burjuva uşakları sürüsü aydınlar arasında, memnun ve doygun, bütün çılgınca fantezilere yabancı ve ne istediklerini çok iyi bilen "aydınlar" modası yaratmıştır. Radikallerimiz ve liberallerimiz, bu gerçeği yadsımak şöyle dursun, onu güçlü bir biçimde vurguluyorlar ve onun ahlaka aykırılığını tanıtlamak, onu mahkum etmek için çaba harcıyor, onu lanetlemeye, utandırmaya... ve yok etmeye çalışıyorlar. Burjuva aydınlarını burjuvalıklarından *utandırma* yolundaki bu safça çabalar küçük-burjuva iktisatçılarımızın, burjuvazimizi ("büyük kardeşler"in deneyimini anımsatarak), onun halkın yıkımına, yığınların yoksulluğu, işsizliği ve açlığına doğru gittiğini söyleyerek korkutma çabaları kadar gülünçtür; burjuvazinin ve onun ideologlarının bu yargılanışı, insana nehre atılmaya mahkum edilen turnabalığının yargılanışını anımsatıyor. Bu sınırların ötesinde, ilerleme, bilim, gerçek, halk vb. hakkında sayısız sözler döktüren ve hiçbir uyumsuzluğun, bunalımın, karamsarlığın ve tembelliğin olmadığı, tüm kalplerin demokrasi aşkıyla yandığı altmışların geçip gitmesine yakınmayı seven liberal ve radikal "aydınlar" başlar.

Bu beyler kendilerine özgü basitlikleriyle, o zamanlar hüküm süren oybirliğinin nedeninin, o zamanlar varolan, ama bir daha geri gelmemek üzere geçip gitmiş bulunan maddi koşullar olduğunu anlamayı reddediyorlar: o zamanlar, serflik, herkesi —biraz para biriktirmiş olan ve rahat yaşamak isteyen serf-kahyayı; haraç aldığı, işine karıştığı ve onu işinden kopardığı için beyden nefret eden girişimci mujiği; proleterleşmiş malikane-serfini ve tüccara köle olarak satılan yoksullaşmış mujiği— eşit ölçüde eziyordu; serflik, imalatçı tüccara ve işçiye, elzanaatçısına ve taşerona acı getirmişti. Bütün bu insanları birbirine bağlayan tek bağ serfliğe karşı düşmanlıklarıydı, bu görüş birliğinin ötesinde en kes-

kin ekonomik uzlaşmaz karşıtlıklar başlıyordu. Bu uzlaşmaz karşıtlığı, bugün, böylesine büyük ölçüde gelişmiş olduğu bir zamanda bile görmemek için, durumun savaşım gerektirdiği, *isteyerek* ya da *istemeyerek* burjuvazinin yardakçılığını yapmak istemeyen herkesin proletaryadan yana tutum takınmasını gerektirdiği bir zamanda, eski görüş birliği günlerinin geri gelmesi uğruna gözyaşı dökmek için, insanın nasıl da tatlı hayallerle uyutulmuş olması gerek.

Eğer "halkın çıkarları"na ilişkin tumturaklı sözlere inanmayı reddeder ve daha derine inmeye çalışırsanız, küçükburjuvazinin (kendi deyişlerince "halkın") ekonomisini çeşitli masum ilerici önlemlerle geliştirme, destekleme ve onarmayı düşleyen ve hüküm süren üretim ilişkileri altında bu tür ilerici önlemlerin tek etkisinin yığınları daha da proleterleştirmek olacağını anlamak yeteneğinden tümüyle yoksun olan, tam anlamıyla küçük-burjuva ideologlarıyla uğraştığınızı görürsünüz. Aydınlarımızın sınıfsal niteliğini açığa vurmakta bu kadar çok iş yaptıkları için ve böylece küçük üreticilerimizin küçük-burjuva oldukları yolundaki marksist teoriyi güçlendirdikleri için, "halkın dostları"na minnet duymadan edemeyiz. Onlar, eskiden beri, Rus sosyalistlerinin kafalarını karıştırmış olan eski hayal ve efsanelerin dağılmasını kaçınılmaz olarak hızlandırmak zorundadırlar. "Halkın dostları" bu teorileri öylesine hırpalamışlar, tüketmişler ve kirletmişlerdir ki, bu teorileri savunan Rus sosyalistleri, şu karşı konulmaz ikilemle karşı karşıyadırlar: ya bunları düzeltmek, ya da tümüyle terketmek ve kendini beğenmiş bir ciddiyetle, *urbi et orbi*,* zengin köylülerin gelişmiş aletler satın aldığını ilan eden ve ciddi bir edayla, kumar masalarında oturmaktan bıkmış kişileri sevinçle karşılamamız gerektiğine inandırmaya çalışan beylerin kullanımına bırakmak. Ve işte bu çabayla, "halkın dostları", bir "halk sistemi"nden ve "aydınlar"dan sözetmekte — yalnızca ciddi bir havayla değil ayrıca gösterişli, heybetli tümceler kullanarak büyük ülkülerden, yaşam sorunlarının ülküsel bir biçimde ele alınmasından sö-

* Kente ve dünyaya. –*Ed.*

zetmekteler!...

Sosyalist aydınlar ancak hayallerini terkettikleri ve Rusya'nın istenen değil, gerçek gelişmesinde olanaklı olan değil, gerçek toplumsal ekonomik ilişkilerinde destek aramaya başladıkları zaman, verimli bir çalışma yapmayı umabilirler. Dahası, onların *teorik* çalışmaları, *Rusya'daki ekonomik uzlaşmaz karşıtlıkların bütün biçimlerinin incelenmesine, bunların bağlantılarının ve ardışık gelişmelerinin incelenmesine* yöneltilmelidir; *siyasal tarihin, hukuksal sistemin özelliklerinin ya da yerleşmiş teorik önyargının onu gizlediği her yerde bu uzlaşmaz karşıtlığı açığa çıkarmaları* gerekir. *Gerçekliklerimizin belli bir üretim ilişkileri sistemi olarak bütün bir görünümünü sunmaları, çalışan halkın sömürülmesinin ve mülksüzleştirilmesinin bu sistem altında esas olduğunu göstermeleri ve ekonomik gelişme tarafından belirtilen bu sistemden çıkış yolunu göstermeleri* gerekir.

Rusya tarihinin ve gerçeklerinin ayrıntılı bir incelemesine dayanan bu teori, proletaryanın istemlerine yanıt vermelidir — ve eğer bu teori, bilimin gereklerini yerine getirirse, proletaryanın protestocu düşüncesinin her uyanışı, bu düşünceyi kaçınılmaz olarak sosyal-demokrasi mecrasına itecektir. Bu teorinin geliştirilmesinde ne kadar ilerleme gösterilirse sosyal-demokrasi o kadar hızlı büyüyecektir; çünkü mevcut sistemin en usta bekçileri bile proletarya düşüncesinin uyanışını engelleyemez, bizzat bu sistem zorunlu ve kaçınılmaz olarak üreticilerin en yoğun mülksüzleştirilmesini, proletaryanın ve onun yedek ordusunun sürekli büyümesini öngörür — bu, toplumsal zenginliğin ilerlemesine, üretici güçlerdeki dev büyümeye ve emeğin kapitalizm tarafından toplumsallaştırılmasına paralel olur. Bu teoriyi geliştirmek için ne kadar çok şey yapılması gerekirse gereksin, bunu, sosyalistler yapacaklardır; bunun güvencesi, tek bilimsel yöntem olan ve her programın gerçek sürecin kesin bir formülasyonu olmasını gerektiren materyalizmin onlar arasında yayılmasıdır; bunun güvencesi bu fikirleri benimseyen sosyal-demokrasinin başarısıdır — bu başarı liberallerimizi

ve demokratlarımızı öyle canlandırmıştır ki, bir marksistin dediği gibi, aylık dergileri sıkıcı olmaktan çıkmıştır.

Sosyal-demokratların teorik çalışmasının gerekliliğini, önemini ve genişliğini böyle vurgularken hiç de bu çalışmanın *pratik* çalışmadan önde geleceğini* söylemek istemiyorum — hele, bu sonuncusunun birincisi tamamlanıncaya kadar ertelenmesi gerektiğini hiç söylemiyorum. Ancak "öznel toplumbilim yöntemi"nin hayranları ya da ütopik sosyalizmin izleyicileri böyle bir sonuca varabilirler. Elbette, sosyalistlerin görevinin ülke için (gerçek olandan) "farklı" "gelişme yolları" aramak olduğu varsayılırsa, o zaman, doğal olarak, pratik çalışma, ancak, felsefî dehalar, bu "farklı yolları" bulduğu ve gösterdiği zaman olanaklı olur ve, tersine olarak da, bu yollar bir kez bulundu ve belirtildi mi, teorik çalışma biter ve "anayurt"u "yeni keşfedilen" "farklı yollar"da yönlendirecek olanların çalışması başlar. Sosyalistlerin görevi, *gerçek* toplumsal ve ekonomik gelişme yoluna çıkan fiilî ve gerçek düşmanlarına karşı gerçek savaşımında proletaryanın ideolojik önderleri olmak olduğu zaman, durum tümüyle farklıdır. Bu koşullar altında teorik ve pratik çalışma, kıdemli Alman sosyal-demokratı Liebknecht tarafından yerinde olarak şöyle tanımlanan tek bir çalışma içinde kaynaşır.

*Studieren, Propagandieren, Organisieren.***

Yukarda değinilen teorik çalışma olmaksızın ideolojik lider olamazsınız, bu çalışmayı davanın gereksinmelerini karşılamaya yöneltmeden, ve bu teorinin sonuçlarını işçiler arasında yaymadan ve onların örgütlenmesine yardımcı olmadan ideolojik lider olamayacağınız gibi.

Görevin böyle sunulması, sosyal-demokrasiyi, sosyalist grupların çoğu kez acısını çektikleri kusurlardan, yani dogmatizm ve sekterlikten korumaktadır.

* Tersine, propaganda ve ajitasyon pratik çalışması her zaman önde gelmektedir, çünkü, birinci olarak, teorik çalışma yalnızca pratik çalışmanın öne sürdüğü sorunlara yanıt sağlar ve ikinci olarak da, sosyal-demokratlar ellerinde olmayan nedenlerle öyle sık teorik çalışma ile kendilerini sınırlamak zorunda kalmışlardır ki, pratik çalışmanın olanaklı olduğu her ana, büyük değer verirler.

** İnceleme, Propaganda, Örgütlenme. –*Ed.*

Bir öğretinin en üst ve tek ölçütünün gerçek toplumsal ve ekonomik gelişme sürecine uygunluğu olduğu yerde, dogmatizm olamaz; görev, proletaryanın örgütlenmesini ilerletmek olduğu zaman ve, bu yüzden de, "aydınların" rolü, aydınlar arasından özel liderler çıkmasını gereksiz kılmak olduğu zaman, sekterlik olamaz.

Dolayısıyla, çeşitli teorik sorunlar üzerinde marksistler arasında farklılıklar olmasına karşın, siyasal etkinlik yöntemleri, grup doğduğundan beri hep aynı kalmıştır.

Sosyal-demokratların siyasal etkinliği, Rusya'daki işçi sınıfı hareketinin gelişme ve örgütlenmesini ilerletmek, bu hareketi, içinde bulunduğu yönlendirici bir fikirden yoksun, dağınık protesto, "isyan" ve grev girişimleri durumundan çıkararak, *tüm* Rusya işçi *sınıfının,* burjuva rejime karşı yöneltilmiş ve mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesine ve çalışan halkın ezilmesine dayanan toplumsal sistemin kaldırılmasına çalışan örgütlü bir savaşıma dönüştürmektir. Bu etkinliklerin altında yatan şey, marksistlerin, Rus işçisinin, Rusya'nın tüm çalışan ve sömürülen halkının tek ve doğal temsilcisi olduğuna ilişkin ortak kanılarıdır.*

Doğal diyoruz, çünkü serf ekonomisinin cançekişen kalıntılarını hesaba katmazsak, Rusya'da çalışan halkın sömürülmesi *her yerde kapitalist niteliktedir;* ama üretici yığınlarının sömürülmesi küçük-ölçekli, dağınık ve gelişmemiş iken, fabrika proletaryasının sömürülmesi büyük-ölçekli, toplumsallaşmış ve yoğunlaşmıştır. Birinci durumda, sömürü, hâlâ, çalışan halkın ve ideologlarının çalışan halkı ezen sistemin özünü görmesine, bu sistemden çıkış yolunun nerede ve nasıl bulunabileceğini görmesine engel olan ortaçağ biçimlerine çeşitli siyasal, hukuksal ve geleneksel tuzaklara, hile ve oyunlara sarılmıştır. İkinci durumda ise, tersine sömürü tamamen gelişmiştir ve hiçbir zihin karıştıran ayrıntı olmaksızın arı biçimiyle ortaya çıkmaktadır. İşçi, *sermaye*

* Rusya'nın gelecekteki insanı mujiktir — köylü sosyalizminin temsilcileri, sözcüğün en geniş anlamıyla narodnikler böyle düşünüyorlardı. Rusya'nın gelecekteki insanı işçidir — sosyal-demokratlar böyle düşünüyorlar. Bir elyazmasında, marksist görüş böyle formüle edilmiştir.

tarafından ezildiğini, savaşımının burjuva *sınıfına* karşı verilmesi gerektiğini görmeden edemez. Ve ekonomik gereksinmelerinin karşılanmasını, maddi koşullarının iyileştirilmesini amaçlayan bu savaşım, kaçınılmaz olarak işçilerin örgütlenmesini gerektirir ve, kaçınılmaz olarak, bireylere karşı değil, bir *sınıfa,* çalışan halka yalnız fabrikalarda değil, her yerde baskı ve zulüm yapan sınıfa karşı bir savaşım haline gelir. İşte bunun için, fabrika işçisi, tüm sömürülen nüfusun en önde gelen temsilcisinin ta kendisidir. Örgütlü, sürekli bir savaşımdaki bu temsilcilik işlevini yerine getirebilmesi için, onu "umutlarla" şevke getirmek hiç de gerekli değildir; gereken tek şey, yalnızca *onun kendi durumunu anlamasını sağlamak,* onu ezen sistemin siyasal ve ekonomik yapısını ve bu sistem altında uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının zorunlu ve kaçınılmaz olduğunu anlamasını sağlamaktır. Fabrika işçisinin, genel kapitalist ilişkiler sistemi içindeki bu durumu, onu, işçi sınıfının kurtuluşu uğruna savaşımın tek savaşçısı yapar, çünkü yalnızca kapitalizmin gelişmesinin daha yüksek aşaması, büyük-ölçekli makineli sanayi, bu savaşım için gerekli maddi koşulları ve toplumsal güçleri yaratır. Kapitalist gelişme biçimlerinin düşük olduğu başka her yerde, bu maddi koşullar mevcut değildir, üretim binlerce ufak işletme arasında dağıtılmıştır (ve bunlar en eşitlikçi ortaklaşa toprak *mülkiyeti* biçimleri altında bile, dağınık *işletmeler* olmaktan çıkmazlar), çünkü sömürülenlerin çoğu, hâlâ küçük işletmelere sahiptir ve böylece savaşım vermeleri gereken burjuva sisteme bağlanmışlardır; bu, kapitalizmi kaldırabilecek toplumsal güçlerin gelişmesini geciktirir ve engeller. Dağınık, bireysel, küçük sömürü, çalışan halkı bir yere bağlar, onları böler, sınıf dayanışması bilincine ulaşmalarını engeller; baskıya özel bir bireyin değil, tüm ekonomik sistemin neden olduğunu anlar anlamaz birleşmelerini engeller. Büyük-ölçekli kapitalizm ise, tesine tüm işçilerin eski toplumla, belli bir yerle ve belli bir sömürücüyle olan bağlarını koparır; onları birleştirir, düşünmeye zorlar ve örgütlü bir savaşıma başlamalarını olanaklı kılan koşullar içine sokar. Bundan

dolayı da, sosyal-demokratlar tüm dikkatlerini ve tüm etkinliklerini işçi sınıfı üzerinde yoğunlaştırırlar. Onun ileri temsilcileri, bilimsel sosyalizm fikirlerini, Rus işçisinin tarihsel rolü fikrini iyice kavradıkları zaman, bu fikirler yaygınlaştığı zaman, ve işçilerin bugünkü dağınık ekonomik savaşını bilinçli sınıf savaşımına dönüştürmek üzere işçiler arasında sağlam örgütler kurulduğu zaman — Rus *işçisi,* tüm demokratik öğelerin başını çekerek mutlakiyeti devirecek ve *Rusya proletaryasını* (*bütün ülkelerin* proletaryasıyla yanyana) *açık siyasal savaşımın düz yolundan, komünist devrimin zaferine* götürecektir.

1894

EK III

Marksizmin dar bir biçimde anlaşılmasından sözettiğim zaman, marksistlerin kendilerini düşünüyorum. Bununla ilgili olarak, liberallerimiz ve radikallerimiz yasal basının sayfalarında marksizmi yorumlamaya giriştikleri zaman, marksizmin en korkunç biçimde darlaştırıldığını ve tahrif edildiğini belirtmeden geçemeyiz. Ne yorumlamadır o! Düşünün bir. Rus sansürünün Procrustes'un* yatağına sığması için bu devrimci öğretinin nasıl da kuşa çevrilmesi gerekti! Oysa bizim yayıncılarımız bu ameliyatı gönül rahatlığıyla yapıyorlar. Marksizm, onların yorumladıkları biçimde, hemen hemen mal sahibinin emeğine dayanan bireysel mülkiyetin kapitalist sistem altında nasıl bir diyalektik gelişmeye uğradığı, nasıl yadsınmasına dönüştüğü ve sonra da toplumsallaştırıldığı öğretisine indirgenmiştir. Ve ciddi bir edayla marksizmin toplumbilimsel yönteminin bütün belirli özelliklerini sınıf savaşımı öğretisini ve araştırmanın doğrudan amacını, yani proletaryanın bunları kaldırmasına yardımcı olmak için tüm uzlaşmaz karşıtlık ve sömürü biçimlerini açığa çıkar-

* Eski Yunan da kurbanlarını yatağına sığdırabilmek için onların ayaklarını gererek uzatan ya da keserek kısaltan efsanevi bir haydut. –*Ed.*

mak amacını görmezlikten gelerek, marksizmin tüm içeriğinin bu "plan"da yattığını varsaymışlardır. Sonucun böylesine soluk ve dar bir şey olması, radikallerimizin de zavallı Rus marksistleri için yas tutmaya başlamaları şaşırtıcı değildir. Bunu düşünmeliydik! Eğer Rus mutlakiyeti ve Rus gericiliği varken marksizmin etraflı, doğru ve tam bir açıklamasını vermek, hiçbir koşul koymaksızın sonuçlarını ortaya sermek olanaklı olsaydı, Rus mutlakiyeti ve Rus gericiliği, mutlakiyet ve gericilik olmazdı! Ve eğer liberallerimiz ve radikallerimiz marksizmi (yalnızca Alman yazınından bile olsa) doğru dürüst bilselerdi, onu sansürlü bir basının sayfalarında böyle tahrif etmekten utanırlardı. Eğer bir teori açıklanamıyorsa — susun, ya da onun tam olmaktan çok uzak bir açıklamasını verdiğinizi, en önemli özelliklerini dahil etmediğinizi söyleyin; ama onu yalnızca bölük-pörçük açıklamak ve sonra da dar oluşundan yakınmak niye?

Sınıf savaşımı üzerine, kapitalist toplumun yapısında zorunlu olarak bulunan uzlaşmaz karşıtlık üzerine, ve bu uzlaşmaz karşıtlığın gelişmesi üzerine hiçbir fikri olmayan insanlara; proletaryanın devrimci rolüne ilişkin hiçbir kavrama sahip olmayan insanlara; hatta, özellikle marksist sayılabilmeleri için bay Milhaylovski'nin tüm aydın derinliğini gerektiren "para ekonomisi", bunun "zorunluluğu" gibi sloganlar ve benzeri ifadeler içermesi koşuluyla, salt burjuva tasarılar öne süren insanlara marksist gözü ile bakılması biçimindeki yalnızca Rusya'da olanaklı olan saçmalığın tek açıklaması gerçekten de budur.

Öte yanda ise, Marx, teorisinin tüm değerinin, "özünde eleştirel* ve devrimci"** olmasında yattığını kabul ediyordu. Ve bu son nitelik gerçekten de tam ve koşulsuz olarak *mark-*

* Marx'ın burada, bilimsel göz ile baktığı tek eleştiri olan materyalist eleştiriden — yani siyasal, hukuksal, toplumsal, geleneksel ve öteki olgular, ekonomi ile, üretim ilişkileri sistemi ile, tüm uzlaşmaz karşıt toplumsal ilişkiler temeli üzerinde kaçınılmaz olarak biçimlenen, sınıf çıkarları ile karşılaştıran eleştiriden sözettiğine dikkat edin. Rus toplumsal ilişkilerinin uzlaşmaz karşıt olduğundan hemen hiç kuşku duyulamaz. Ama henüz hiç kimse bunları *böyle* bir eleştirinin temeli olarak almaya çalışmamıştır.

** K. Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, s. 29. –*Ed.*

sizmin yapısında vardır, çünkü bu teori, modern toplumdaki bütün uzlaşmaz karşıtlık ve sömürü biçimlerini *açığa çıkarma*, bunların evrimini izleme, geçici niteliklerini, farklı bir biçime dönüşmelerinin kaçınılmazlığını gösterme ve *böylece tüm sömürüyü elden geldiğince çabuk ve kolayca sona erdirmesinde bir araç olarak proletaryaya hizmet etme* görevini doğrudan doğruya önüne koymuştur. Tüm ülkelerdeki sosyalistleri kendine çeken bu teorinin dayanılmaz çekiciliği, tam da, kesinlikle, ve en üstün biçimde bilimsel olmak (toplumsal bilimde son söz olmak) niteliği ile devrimci olmak niteliğini birleştirmiş olması olgusunda yatar, bunları rasgele ve yalnızca öğretinin kurucusunun kendi kişiliğinde bir bilimcinin ve bir devrimcinin niteliklerini birleştirmiş olduğu için değil, kendi yaradılışı gereği ve ayrılmaz bir biçimde birleştirmiş olduğu için yapar. Gerçekten de, teorinin görevi, bilimin amacı, burada, gerçek ekonomik savaşımında ezilen sınıfa yardım olarak tanımlanmıştır.

"*Dünyaya şunu söylemiyoruz: savaşımı bırakın — tüm savaşımınız anlamsızdır. Bütün yaptığımız, ona, doğru bir savaşım sloganı sağlamaktır.*"*

Demek ki, Marx'a göre bilimin doğrudan görevi, doğru bir savaşım sloganı sağlamak, yani bu savaşımı, belli bir üretim ilişkileri sisteminin ürünü olarak nesnel bir biçimde sunmak, bu savaşımın zorunluluğunu, içeriğini, seyrini ve gelişme koşullarını *anlayabilmektir.* Savaşımın genel niteliğini ve genel amacını yani tüm sömürü ve baskının tam ve kesin olarak kaldırılmasını gözden kaçırmadan herhangi bir anda durumu tanımlayabilmek için her ayrı savaşım biçimini inceden inceye incelemedikçe savaşımın her aşamasını bir biçimden ötekine geçişi sırasında izlemedikçe, bir "savaşım sloganı" sağlamak olanaksızdır.

Marx'ın "eleştirel ve devrimci" teorisini "bizim ünlü" N. K. Mihaylovski'nin "eleştiri"sinde açıkladığı ve sonra da savaştığı renksiz süprüntü ile karşılaştırın, kendilerine "çalı-

* Lenin, Marx'ın Ruge'a yazdığı (Eylül 1843 tarihli) mektuptan aktarma yapıyor. –*Ed.*

şan halkın ideologları" gözüyle bakan ve yayıncılarımızın, içinde canlı olan ne varsa yok ederek, marksist teoriyi dönüştürdükleri ... o "geçmez akçe" ile yetinen insanların gerçekten de varolabileceğine şaşıp kalacaksınız.

Bu teorinin istemlerini, her şeye karşın, çalışan halkın ideolojik sözcüsü olmak isteğiyle hareket eden narodnik yazınımızla, genel olarak, ekonomik sistemimizin ve özel olarak köylülüğün tarihine ve bugünkü durumuna hasredilmiş olan yazınla karşılaştırın, sosyalistlerin, çekilen acıları incelemek ve tanımlamakla ve bu konuda ahlak dersleri vermekle kendini sınırlayan bir teoriyle tatmin olabileceklerine şaşıp kalacaksınız. Serflik, şu ya da bu sömürüye, şu ya da bu uzlaşmaz karşıt sınıflara, bazı siyasal, hukuksal ve öteki sistemlere yolaçmış olan belli bir ekonomik örgütlenme biçimi olarak değil, yalnızca toprakbeyleri tarafından kötüye kullanmalar ve köylülere yapılan haksızlıklar olarak tanımlanmıştır. Köylü Reformu belli ekonomik biçimlerin ve belli ekonomik sınıfların bir çarpışması olarak değil de, çok iyi niyetlerine karşın, yanlışlıkla "yanlış bir yol" "seçmiş olan" yetkililerin aldığı bir önlem olarak tanımlanmıştır. Reform sonrası Rusya, belirli bir gelişmeye sahip uzlaşmaz karşıtlıktaki üretim ilişkilerinin belli bir sistemi olarak değil de, çalışan halkın çektiği acıların eşlik ettiği, doğru yoldan bir sapma olarak tanımlanmıştır.

Ama, şimdi, hiç kuşku yok ki, bu teori saygınlığını yitirmiştir ve Rus sosyalistleri, mevcut bilgi düzeyinde, marksizmden başka devrimci teori olamayacağını ne kadar çabuk anlarlarsa, tüm çabalarını bu teorinin teorik ve pratik olarak Rusya'ya uygulanmasına ne kadar çabuk hasrederlerse — devrimci çalışmanın başarısı o kadar emin ve çabuk olacaktır.

İlkbahar-yaz, 1894.

RUS SOSYAL-DEMOKRATLARININ BİR PROTESTOSU

SOSYAL-DEMOKRATLARIN ONYEDİ SAYILI TOPLANTISI (RUSYA'DA) BİR YERDE YAPILDI, OYBİRLİĞİYLE AŞAĞIDAKİ KARARI BENİMSEDİ VE BUNU YAYINLAMAYI VE BÜTÜN YOLDAŞLARIN GÖRÜŞÜNE SUNMAYI KARARLAŞTIRDI

SON zamanlarda Rus sosyal-demokratları arasında, Rus sosyal-demokrasisinin kurucuları ve en önde gelenleri, Emeğin Kurtuluşu[22] grubunun üyeleri tarafından olduğu kadar, doksanların Rus işçi örgütlerinin sosyal-demokrat yayınları tarafından da ilan edilmiş olan Rus sosyal-demokrasisinin temel ilkelerinden bir uzaklaşma eğilimi gözlemlenmektedir. Aşağıda verilen ve bazı ("genç") Rus sosyal-demokratlarının temel görüşlerini ifade ettiği varsayılan *Credo,* bu "yeni görüşler"in sistemli ve belirli bir sergileme girişimini temsil etmektedir. Metnin tümü söyledir:

"Batıda lonca ve manüfaktür dönemi, daha sonra gelen bütün tarih ve özellikle sosyal-demokrat tarih üzerinde belirgin bir iz bırakmıştır. Burjuvazinin özgür biçimler uğruna savaşmak zorunda kalması, üretime köstek olan lonca kurallarından kendini kurtarma çabasında olması olgusu, burjuvaziyi devrimci bir unsur yaptı; batıda her yerde *liberté, fra-*

ternité, égalité (özgürlük, kardeşlik, eşitlik) ile, özgür siyasal biçimlere ulaşılması ile başladı. Ne var ki bu kazançlara karşılık, Bismarck'ın ifade ettiği gibi, gelecekte kendi karşıtına —işçi sınıfına— ödenebilecek olan bir fatura çıkardı. Batının hemen hiçbir yerinde, işçi sınıfı, bir sınıf olarak, demokratik kurumları getirmedi, onları kullandı. Buna karşı olarak işçi sınıfının devrimlerde yeraldığı ileri sürülebilir. Tarihe yapılan bir atıf, bu görüşü çürütecektir, çünkü, tam da 1848'de, batıda anayasaların güçlendirilmesi sağlanırken, işçi sınıfı, şehir zanaatçısı unsurunu, küçük-burjuva demokrasisini temsil ediyordu; büyük sanayide çalışan proletarya (Hauptmann tarafından belirtilen Alman dokumacılar, Lyon dokumacıları), yalnızca kargaşalık yaratma yeteneğinde olan, ama herhangi bir siyasal talebi getirmeyen, yabanıl bir yığını temsil ederken, bir fabrika proletaryası pek yoktu. 1848 anayasalarının burjuvazi ve küçük şehir zanaatkarları tarafından kazanılmış olduğu kesin bir biçimde belirtilebilir. Öte yandan, işçi sınıfı (zanaatkarlar, fabrika işçileri, matbaacılar, dokumacılar, saat yapımcıları, vb.), ortaçağdan beri örgüt üyeliğini karşılıklı yardım derneklerini, dinsel dernekleri vb. biliyordu. Bu örgütlenme anlayışı batıdaki usta işçiler arasında hâlâ canlılığını korumaktadır, bunlar, örgüte kötü ve yavaş bir biçimde boyun eğen ve kurallı ve tüzüklü sürekli örgütlenme değil yalnızca *gevşek-örgütlenme* (geçici örgütler) yeteneğinde olan fabrika proletaryasından kesin bir biçimde ayrıdırlar. Sosyal-demokrat partilerin çekirdeğini oluşturanlar bu usta manüfaktür işçileri olmuştur. Böylece biz şu görünümü elde ediyoruz: bir yandan siyasal savaşımın göreli kolaylığı ve bunun için her türlü olanak, öte yandan, manüfaktür döneminde eğitilmiş olan işçilerin yardımıyla bu savaşımın sistemli örgütlenmesi olanağı. Batıda, teorik ve pratik marksizmin büyüyüp geliştiği temel buydu. Hareket noktası, bir yandan —köken olarak tümüyle farklı olan ama yüzeysel olarak blankiciliğe[23] benzeyen— iktidarı ele geçirme umudu; ve öte yandan bir *Zusammenbruch* (çöküş) umudu ile parlamenter siyasal savaşım idi. Marksizm, hüküm

süren pratiğin ekonomik savaşıma üstün gelen siyasal savaşımın teorik ifadesiydi. Belçika'da, Fransa'da, ve özellikle Almanya'da, işçiler, siyasal savaşımı inanılmaz bir kolaylıkla örgütlediler; ama iktisadi savaşımı son derece büyük güçlükle ve çok zorlu anlaşmazlıklarla örgütlemişlerdi. Bugün bile, iktisadi örgütlerle karşılaştırıldığında, siyasal örgütler (İngiltere bir yana bırakılırsa) son derece zayıf ve istikrarsızdır, ve her yerde *laissent à désirer quelque chose* (geride istenilen bir şeyler bırakın). Siyasal savaşımdaki enerji tümüyle tükenmediği sürece, *Zusammenbruch,* son derece önemli bir tarihsel rol oynayacak olan temel bir örgütlenme *Schlagwort*'u (slogamı) olarak kabul edilmişti. İşçi sınıfı hareketinin incelenmesiyle görülebilecek olan temel yasa, en az direniş çizgisidir. Batıda bu çizgi, siyasal eylemdi, ve marksizm *Komünist Manifesto*'da formüle edildiği gibi hareketin alabileceği olanaklı olan en iyi biçimdi. Ama ne zaman ki, siyasal eylemde tüm enerji tükendi, ne zaman ki, siyasal hareket aşılması zor ve hemen hemen olanaksız olan bir yoğunluk noktasına ulaştı (son dönemde oylardaki yavaş artış, kamuoyunun mitinglere karşı duyarsızlığı, edebiyatta karamsarlık belirtileri), bu ve, parlamenter eylemin etkisizliği ve cahil yığınlar, örgütlenmemiş ve hemen hemen örgütlenmesi olanaklı olmayan fabrika proletaryası arenasına girişle birlikte, batıda şimdi bernştaynçılık denen şeyin, marksizmin bunalımının doğmasına yolaçtı. Emek hareketinin *Komünist Manifesto*'dan bernştaynçılığa doğru gelişmesi dönemindekinden daha mantıklı bir yol düşünmek zordur, bu sürecin bütününün dikkatli bir incelemesi, bu "bunalım"ın sonucunu şaşmaz bir doğrulukla belirleyebilir. Kuşkusuz, burada sözkonusu olan bernştaynçılığın yenilgisi ya da zaferi değildir — *bunun pek önemi yoktur*—; *sözkonusu* olan uzun süreden beri parti içerisinde giderek yer bulan pratik eylemdeki köklü değişmedir.

"Bu değişme, yalnızca iktisadi savaşımın daha canlı bir biçimde yürütülmesine ve iktisadi örgütlerin güçlendirilmesine doğru bir değişme değil, aynı zamanda, ve çok daha

önemli olarak da, partinin öteki muhalefet partilerine olan tutumu yönünde bir değişmedir. Hoşgörüsüz marksizm, olumsuz marksizm, ilkel marksizm (ki, toplumun sınıflara bölünmesi kavramı çok şematiktir), yerini demokratik marksizme bırakacaktır ve modern toplumdaki partinin toplumsal konumu keskin bir değişmeye uğramak zorundadır. Parti toplumu *tanıyacaktır;* dar korparatif ve, çoğu durumlarda, sekter görevler, toplumsal görevlere doğru genişleyecek, iktidarı alma çabası, bir değişme çabasına, bugünün mevcut toplumunu, emekçi sınıfların haklarını (bütün haklarını) en etkin ve en eksiksiz bir yolda korumak amacı ile, bugünkü duruma uyan demokratik doğrultularda yeniden düzenlenmek çabasına dönüşecektir. 'Siyaset' kavramı genişletilecek ve gerçekten toplumsal bir anlam kazanacaktır, ve anın pratik talepleri en büyük ağırlığını kazanacak ve şimdiye kadar olandan daha büyük dikkat görebilecektir.

Batıdaki işçi sınıfı hareketinin izlediği gelişim yolunun bu kısa açıklamasından, Rusya açısından sonuçlar çıkarmak zor değildir. Rusya'da, en az direniş çizgisi, hiçbir zaman siyasal eyleme eğilim göstermeyecektir. İnanılmaz siyasal zulüm, bu konuda çok konuşmayı gerektirecek ve dikkatin açıkça bu sorunda toplanmasına yolaçacak, ama hiçbir zaman pratik eylemi zorlamayacaktır. Batıda, işçilerin siyasal eyleme çekilmesi onların zayıf güçlerini geliştirmeye ve bu güçlerinin billurlaşmasına yardım ettiği halde, Rusya'da, tam tersine, bu zayıf kuvvetler siyasal zulmün duvarı ile karşı karşıyadırlar. Yalnızca bu zulme karşı ve bu nedenle, aynı zamanda da kendi gelişimleri uğruna savaşım vermenin pratik yollarından yoksun değiller, ayrıca da sistemli olarak nefes almaz duruma getirilmekte ve zayıf bir ses bile çıkaramamaktadırlar. Eğer buna biz, ülkemizdeki işçi sınıfının, onu batının savaşçılarından ayrı tutan, örgütlenme geleneğinin olmamasını da eklersek, fazladan her fabrika bacasının, varlığının kaçınılmaz bir gereği olarak, büyük bolluk getireceğine inanan en iyimser marksisti bile umutsuzluğa düşürebilecek, karanlık bir görüntü elde ederiz. İktisadi

savaşım da zor, son derece zordur, ama bu savaşımı vermek olanağı vardır, ve gerçekte de bu, yığınlar tarafından verilmektedir. Bu savaşımda örgütlenmeyi öğrenerek, ve bu savaşım sırasında siyasal rejimle sürekli çatışarak, Rus işçisi, sonunda, emek hareketinin bir biçimi olarak adlandırılabilecek şeyi Rusya koşullarına en uygun örgüt ya da örgütleri yaratacaktır. Şimdiki durumda, kesinlikle denilebilir ki, Rus işçi sınıfı hareketi hâlâ amip durumundadır ve henüz herhangi bir biçim almamıştır. Her örgüt biçimiyle sürdürülen grev hareketi, henüz Rus hareketinin billurlaşmış bir biçimi olarak tanımlanamaz, illegal örgütler ise, salt nicel açıdan bile dikkate değer değildirler (bugünkü koşullarda yararlılıkları sorununu bir yana bırakıyoruz).

"Durum budur. Eğer buna biz *Streikbrecher*-izmi* kolaylaştıran kırsal kesimin açlığını ve yıkımını da eklersek, ve, bunun sonucu olarak, işçi yığınlarının daha katlanılabilir bir kültürel düzeye yükseltilmesinde karşılaşılacak daha büyük güçlükleri eklersek, o zaman ... Rus marksisti için yapacak ne kalıyor? Bağımsız bir siyasal işçi partisinden sözetmek doğrudan doğruya yabancı amaçların, ve yabancı başarıların bizim toprağımıza taşınmasının bir sonucudur. Rus marksisti, bugüne kadar kötü bir görünümdedir. Bugünkü pratik görevlerinin değeri yoktur, teorik bilgisi, onu *bir araştırma aracı değil de,* eylemin bir şeması olarak kullandığı sürece, bu yavan pratik görevlerin gerçekleştirilmesi amacı için de bir değer taşımaz. Ayrıca bu ödünç örnekler pratik açısından da zararlıdır. Bizim marksistler, batıdaki işçi sınıfının siyasal eyleme bu alan iyice temizlendikten sonra girdiklerini unutarak, toplumun işçi olmayan öteki bütün tabakalarının radikal ve liberal direniş eylemlerini çok fazla küçümsemektedirler. Halkın, liberal nitelikteki siyasal çıkışlarına en hafifinden bir dikkat gösterme girişimi bile, batılı marksistler gibi olmamızı engelleyen bir sürü tarihsel koşulların olduğunu, Rusya'nın koşullarına uyan ve Rusya için zorunlu, farklı bir marksizmin bizden istendiğini unutan ortodoks marksist-

* Grev kırıcılığı. –ç.

lerin tepkilerine yolaçmaktadır. Açıktır ki, her Rus yurttaşındaki siyasal duygu ve anlayış eksikliği, siyaset konusunda konuşmak ya da varolmayan bir gücü çağırmakla giderilemez. Bu siyasal anlayış, yalnızca eğitimle, yani Rusya koşullarının getirdiği yaşantı içine (her ne kadar marksist olmasa da), katılmak yoluyla elde edilir. 'Yadsıma', batıda uygun (geçici olarak) olmasına karşın, Rusya'da zararlıdır, çünkü, örgütlenmiş ve gerçek güce sahip bir şeyden gelişen yadsıma başka şeydir, dağınık bireylerin biçimlenmemiş yığınından gelişen yadsıma başka şey.

"Rus marksisti için yalnızca tek bir yol vardır: proletaryanın ekonomik savaşımına katılmak, yani ona yardımcı olmak, ve liberal direnme eylemlerine katılmak. Bir 'yadsıyan' olarak Rus marksisti, sahneye çok erken çıktı, ve bu yadsıma, onun, siyasal radikalizm doğrultusuna yönelmesi gereken enerji payını zayıflattı. Şimdilik bu pek korkunç değildir; ama sınıf şeması, Rus entelektüelinin yaşamda etkin bir yeralmasını önlerse ve onu muhalefet çevrelerinden çok uzak tutarsa, bu, henüz siyasal amaçlar öne sürmemiş olan işçi sınıfından ayrı olarak legal yollar uğruna kavga etmek zorunda olan herkes için ciddi bir kayıp olacaktır. Rus marksist entelektüelinin siyasal konulardaki düşünsel etkinliğinin ardına gizlenen siyasal saflık ona zararlı olabilir."

Bu görüşleri paylaşan Rus sosyal-demokratları çok mudur, bilmiyoruz. Ama kuşku yok ki, bu tür düşüncelerin yandaşları vardır, ve bu nedenle böylesine görüşleri kesinlikle protesto etmek, ve bütün yoldaşları, Rus sosyal-demokrasisinin belirlemiş olduğu —proletaryanın sınıf savaşımından ayrılmaz olan ve acil amacı siyasal özgürlüğünü kazanmak olan bağımsız bir siyasal partinin oluşturulması— yoldan saptırma tehlikesine karşı uyarmak zorunluluğunu duyuyoruz.

Yukarda aktarılan *Credo,* önce "batıdaki işçi sınıfı hareketinin izlediği gelişim çizgisinin kısa bir açıklamasını", ve, ikinci olarak "Rusya için sonuçları" sergilemektedir.

Her şeyden önce, *Credo*'nun yazarları, Batı Avrupa işçi

sınıfı hareketinin tarihi konusunda tümüyle yanlış bir anlayışa sahipler. İşçi sınıfının, batıda siyasal özgürlük savaşımında ve siyasal devrimlerde yeralmadığını söylemek doğru değildir. Çartist hareketin tarihi[24] ve Fransa'da, Almanya'da, ve Avusturya'daki 1848 devrimleri tarihi tersini tanıtlamaktadır. "Marksizm egemen pratiğin, siyasal savaşımın ekonomik savaşıma üstün gelmesinin teorik bir ifadesidir" demek kesinlikle yanlıştır. Tam tersine, "marksizm" siyasal olmayan sosyalizmin egemen olduğu (Owen'cılık, "Fourier'cilik", "hakiki" sosyalizm[25]) bir sırada ortaya çıkmıştır ve *Komünist Manifesto,* siyasal olmayan sosyalizme karşı derhal yerini almıştır. Marksizmin teoriyle (*Kapital*) tam olarak silahlanmış olduğu ve ünlü Uluslararası Emekçiler Derneğini örgütlediği sıralarda bile, siyasal savaşım hiç de pratikte üstünlük sağlamış değildi (İngiltire'de dar sendikacılık, Latin ülkelerinde anarşizm ve prudonculuk). Almanya'da Lassalle tarafından yerine getirilen büyük tarihsel görev, işçi sınıfını liberal burjuvazinin kuyruğu olmaktan çıkarıp bağımsız bir siyasal partiye dönüştürmek olmuştu. Marksizm, işçi sınıfının iktisadi ve siyasal savaşımını ayrılmaz bir bütün halinde kenetledi; ve *Credo* yazarlarının, savaşımın bu biçimlerini ayırma çabası, onların marksizmden en beceriksiz ve acınacak sapmalarından biridir.

Dahası, *Credo* yazarları, Batı Avrupa işçi sınıfı hareketi ve bu hareketin, bayrağı altında ilerlediği marksizmin teorisinin bugünkü durumu konusunda da tümüyle yanlış kavramlara sahipler. "Marksizmin bunalımı"ndan sözetmek, sosyalistler arasındaki her anlaşmazlığı kızıştırmak ve onu sosyalist partiler arasında bölünmeye dönüştürmek için ellerinden geleni yapan burjuva kiralık kalemlerinin zırvalarını yinelemekten başka bir şey değildir. O ünlü bernştayncılık[26] —genel kamuoyu tarafından, ve özel olarak *Credo* yazarları tarafından çoğunlukla anlaşıldığı anlamda— marksizmin teorisini daraltmak, devrimci işçi partisini reformcu bir partiye çevirmek girişimidir. Bekleneceği gibi, bu girişim Alman sosyal-demokratlarının çoğunluğu tarafından şiddetle suç-

lanmıştır. Oportünist eğilimler, Alman sosyal-demokrasisi saflarında birçok kez kendilerini göstermişlerdir, ve her seferinde, bunlar, uluslararası sosyal-demokrasinin devrimci ilkelerini sadakatle koruyan parti tarafından reddedilmişlerdir. Biz inanıyoruz ki, oportünist görüşleri Rusya'ya taşımak için yapılan her girişim, Rus sosyal-demokratların büyük bir çoğunluğunun aynı ölçüde kararlı bir direnmesiyle karşılaşacaktır.

Aynı şekilde, *Credo* yazarlarının söylediklerine karşın, Batı Avrupa işçi partilerinin "pratik eylemlerinde köklü bir değişimin" olması konusunda bir öneri yapılamaz: proletaryanın iktisadi savaşımının son derece büyük önemi, ve böyle bir savaşımın zorunluluğu, marksizm tarafından ta başında kabul edilmişti. Daha kırklarda, Marx ve Engels, bu savaşımı görmezlikten gelen ütopik sosyalistlere karşı bir polemik açtılar.*

Yirmi yıl kadar sonra, Uluslararası Emekçiler Derneği kurulduğu zaman, sendikaların ve iktisadi savaşımın önemi sorunu, 1866'da Cenevre'deki ilk kongresinde ortaya atılmıştı. Bu kongrede kabul edilen karar, iktisadi savaşımın öneminden açıkça sözetmekte ve sosyalistleri ve işçileri bir yandan bunun öneminin abartılmasına (İngiliz işçileri, bu sırada bunu yapmak eğilimindeydi) karşı ve, öte yandan da öneminin küçümsenmesine (Fransızlar ve Almanlar, özellikle lasalcılar, bu eğilimde idi) karşı uyarmaktaydı. Karar, sendikaların kapitalizm ortamında yalnızca doğal değil, aynı zamanda da temel bir olgu olduğunu kabul etmiş ve sendikaların, işçi sınıfının sermayeye karşı ve ücretli emeğin ortadan kaldırılması uğruna günlük savaşımında örgütlenmesi için son derece önemli araçlar olduğunu değerlendirmiştir. Karar, sendikaların tüm dikkatini yalnızca "sermayeye karşı acil savaşıma" vermemeleri gerektiğini, işçi sınıfının genel siyasal ve toplumsal hareketinden uzak kalmaması gerektiğini; "dar" amaçları izlemesi, ezilen milyonlarca işçinin genel kurtuluşuna çalışması gerektiğini belirtmiştir. O zamandan

* Bkz: Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti*. Sol Yayınları, Ankara 1992. –*Ed.*

bu yana, çeşitli ülkelerin işçi partileri, sorunu —herhangi bir anda, proletaryanın iktisadi ya da siyasal savaşımına çok ya da az dikkat gösterilip gösterilmemesi sorununu— birçok kez tartışmışlardır ve, kuşku yok ki, tekrar tekrar tartışacaklardır; ama genel sorun, ya da ilke olarak sorun, bugün, marksizmin koyduğu gibi durmaktadır. Sınıf savaşımının bir bütün halinde iktisadi ve siyasal savaşımı birleştirmesinin zorunluluğu inancı, uluslararası sosyal-demokrasinin etine ve kemiğine işlemiştir. Ayrıca tarihin deneyimi, özgürlüğün bulunmayışının, ya da proletaryanın siyasal haklarının sınırlandırılmasının, her zaman, siyasal savaşımı zorunlu olarak ön plana aldığını tartışmasız bir biçimde kanıtlamıştır.

İşçi partilerinin öteki muhalif partilere karşı tutumlarında ciddi bir değişiklik olması yolunda bir öneri hele hiç yapılamaz. Bu yönden de marksizm, siyasetin öneminin abartılmasından, komploculuktan (blankicilik vb.), ve siyaseti kötülemekten ya da onu oportünist, reformcu sosyal tamirciliğe indirgemekten, (anarşizm, ütopik ve küçük-burjuva sosyalizmi, devlet sosyalizmi, profesör sosyalizmi vb.), eşit ölçüde uzak olan doğru çizgiyi çizmiştir. Proletarya, asıl amacı, sosyalist toplumu örgütleme ereğiyle proletaryanın siyasal iktidarı ele geçirmesi olması gereken, bağımsız, siyasal işçi partilerini kurmak uğruna çaba göstermelidir. Proletarya, öteki sınıflara ve partilere "bir gerici yığın"[27] gözü ile bakmamalı; tersine tüm siyasal ve toplumsal yaşama katılmalı, gerici sınıflara ve partilere karşı, ilerici sınıf ve partileri desteklemeli, mevcut sistemin karşısındaki her devrimci hareketi desteklemeli, ezilen her ulus ve ırkın, her baskı altındaki dinin, hakkından yoksun bırakılmış cinsiyet vb.'nin çıkarlarını savunmalıdır. *Credo* yazarlarının bu konuda geliştirdikleri iddialar, yalnızca, proletaryanın savaşımının sınıf niteliğini gözden saklamak, anlamsız bir "toplumun tanınması" ile bu savaşımı zayıflatmak, ve devrimci marksizmi, değersiz bir reformcu eğilime indirgemek dileğini açığa vururlar. Biz inanıyoruz ki, Rus sosyal-demokratların çok büyük bir çoğunluğu, sosyal-demokrasinin temel ilkelerinin çarpıtılmasını ka-

rarlı bir biçimde reddedeceklerdir. Batı Avrupa işçi sınıfı hareketi ile ilgili yanlış varsayımları, *Credo* yazarlarını, "Rusya için" daha da çok yanlış "sonuçlar" çıkarmaya götürmüştür.

Rus işçi sınıfının "henüz siyasal amaçlar öne sürmediği" yolundaki iddia, yalnızca, Rus devrimci hareketi konusundaki bilisizliği açığa vurur. 1878'de kurulan Kuzey Rusya İşçiler Birliği[28] ve 1875'te kurulan Güney Rusya İşçiler Birliği[29], daha o zaman bile programlarında siyasal özgürlük istemini öne sürmüşlerdi. Seksenlerin gericiliğinden sonra, işçi sınıfı, doksanlarda aynı istemi üstüste ileri sürdü. "Bağımsız bir siyasal işçi partisinden sözetmek, doğrudan doğruya yabancı amaçların ve yabancı başarıların bizim toprağımıza taşınmasının bir sonucudur" tezi, Rusya işçi sınıfının tarihsel rolünün ve Rus sosyal-demokrasisinin yaşamsal görevlerinin hiç anlaşılmamış olduğunu göstermektedir. Açıktır ki, *Credo* yazarlarının programı, "liberal muhalefet unsurlar", marksistlerin "katılmasıyla", "legal biçimler" uğruna dövüşürlerken, işçi sınıfı "en az direnme çizgisini" izleyerek, kendini iktisadi savaşıma vermelidir düşüncesine eğilim göstermektedir. Böylesine bir program uygulamak, Rus sosyal-demokrasisinin siyasal intiharı demek olacak, Rusya işçi sınıfı hareketini ve Rusya devrimci hareketini (bizim için iki kavram içiçedir) geniş ölçüde geciktirecek ve saygınlığını azaltacaktı. Böyle bir programın ortaya çıkmasının olanaklı olması şeklindeki basit gerçek, Rus sosyal-demokrasisinin en önde gelen savunucularından biri olan P. B. Akselrod'un, 1897 sonunda, şu aşağıdaki olasılıktan sözederken ifade ettiği korkuların ne denli yerinde olduğunu gösterir:

"İşçi sınıfı hareketi, işçilerle işverenler arasındaki salt iktisadi anlaşmazlığın daracık izini izlemektedir ve, kendi başına, bir bütün olarak alındığında, siyasal nitelikte değildir, siyasal özgürlük uğruna savaşımda ise, proletaryanın gelişkin tabakaları, aydın adı verilen devrimci çevre ve grupların ardına düşmektedir." (Akselrod, *Rus Sosyal-Demokratlarının Bugünkü Görev ve Taktikleri,* Cenevre

1898, s. 19.)

Rus sosyal-demokratları, *Credo*'da ifade edilen düşüncelerin tümüne karşı kararlı bir savaş ilan etmelidirler, çünkü, bu düşünceler, doğrudan doğruya bu olasılığın gerçekleşmesine yolaçar. Rus sosyal-demokratları, P. B. Akselrod tarafından şu sözlerle özetlenen bir başka olasılığı gerçekleştirmek için her çabayı harcamalıdırlar:

"Öteki olasılık: sosyal-demokrasi, Rusya proletaryasını, *kısmen* burjuva devrimci gruplar (eğer böyleleri varsa) *ile yanyana ve ittifak içinde*, ve kısmen de, aydınlar içerisindeki en demokrat görüşlü ve en devrimci unsurları saflarına katarak ya da onların kendisini izlemesini sağlayarak, özgürlük uğruna dövüşen bağımsız bir siyasal parti halinde örgütler." (*Ibid.*, s. 20.)

P. B. Akselrod'un yukardaki satırları yazdığı sırada, Rusya'da sosyal-demokratlar tarafından yapılan açaklamalar açıkça gösterdi ki, onların büyük çoğunluğu aynı görüş noktasına bağlıdırlar. St. Petersburg işçi gazetelerinden birinin, *Raboçaya Mıysl*ın *Credo* yazarlarının düşüncelerine doğru eğilim gösterdiği doğrudur. Programını koyan bir başyazısında (sayı 1, Ekim 1897), "hareketin iktisadi temelinin", "siyasal ideali sürekli olarak akılda tutma çabası ile gözden kaybolabileceği" şeklindeki baştanbaşa yanlış bir düşünceyi, sosyal-demokrasiye aykırı düşen bir düşünceyi, ne yazık ki, ifade etmiştir. Bununla birlikte, aynı sırada, bir başka St. Petersburg işçi gazetesi, *S. Peterburgskye Raboçi Listok* (sayı 2, Eylül 1897) "Otokrasinin devrilmesi ... ancak iyi örgütlenmiş ve sayıca güçlü bir işçi sınıfı partisi tarafından gerçekleştirilebilir" ve "güçlü bir partide örgütlenen" işçilerin "kendilerini ve tüm Rusya'yı bütün siyasal ve iktisadi baskılardan kurtaracağı" yolundaki düşünceyi üstüne basarak ifade etmiştir. Bir üçüncü gazete, *Raboçaya Gazeta*, 2. sayıdaki başyazısında (Kasım 1897) şunları yazıyordu: "Siyasal özgürlük için otokratik hükümete karşı savaş, Rus işçi sınıfı hareketinin acil görevidir." "Rus işçi sınıfı hareketi, eğer ortak bir ad altında ve iyi kaynaşmış bir örgütlenme ile,

uyum içinde, bir tek bütün halinde ortaya çıkarsa, gücünü on kat artıracaktır..." "Birbirinden ayrı işçi çevrelerinin ortak bir parti içinde birleşmesi gerekir." "Rus işçi partisi, bir sosyal-demokrat partisi olacaktır." *Raboçaya Gazeta*'nın bu görüşlerinin Rus sosyal-demokratlarının geniş bir çoğunluğu tarafından tamamen paylaşıldığı, Rus sosyal-demokratları kongresinin 1898 baharında Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisini kurması, bildirisini yayınlaması ve *Raboçaya Gazeta*'yı resmî parti organı olarak benimsemesi gerçeğinden de anlaşılmaktadır. Böylece, *Credo* yazarları, Rus sosyal-demokrasisinin daha şimdiden ulaşmış olduğu ve *Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Bildirisi*'nde değindiği aşamasından geriye doğru çok büyük bir adım atmaktadır. Rus hükümetinin çılgınca işkenceleri sonunda, partinin eylemlerini geçici olarak yavaşlattığı ve resmî organının yayınını kestiği bugünkü duruma gelindi. Partinin olabildiği kadar güçlendirilmesi için her çabayı göstermek, bir parti programı çıkarmak ve resmî organını yeniden canlandırmak bütün Rus sosyal-demokratlarının görevidir. Yukarda incelenen *Credo* gibi programların ortaya çıkabilmesi gerçeğiyle tanıtlanmış olan ideolojik yalpalamalar karşısında, *Bildiri*'de açıklanan ve Rus sosyal-demokrasisi için son derece önemli olan aşağıdaki temel ilkelerin üzerinde durmanın özel bir zorunluluk olduğunu sanıyoruz. Birincisi, Rus sosyal-demokrasisi, "örgütlenmiş emekçi yığınlarının sınıf hareketi olmayı ve öyle kalmayı istemektedir." Bundan Rus sosyal-demokrasisinin sloganının şu olması gerektiği sonucu çıkar: işçi sınıfına yalnız iktisadi savaşımında değil, aynı zamanda siyasal savaşımında da yardım; yalnızca acil iktisadi gereksinmeleri ile ilgili değil, aynı zamanda siyasal baskının bütün belirtileri ile ilgili olarak da ajitasyon; yalnızca bilimsel sosyalizmin düşüncelerinin değil, aynı zamanda, demokratik düşüncelerin propagandası. Ancak devrimci marksizm teorisi, işçilerin sınıf hareketinin bayrağı olabilir, ve Rus sosyal-demokrasisi bu teorinin daha da gelişmesi ve tamamlanması ile uğraşmalı ve "modaya uygun teorilerin" çoğu kez başına gelen (ve Rus-

ya'da devrimci sosyal-demokrasinin başarısı daha şimdiden marksizmi "modaya uygun" bir teori yapmıştır) çarpıtılmalar ve bayağılaştırılmalara karşı onu korumalıdır. Bugünkü bütün güçlerini fabrika ve maden işçileri arasındaki eyleme yoğunlaştırırken sosyal-demokratlar, hareketin yayılmasıyla, ev işçileri, zanaatkarlar, tarım emekçileri, ve açlık ve sefalet içindeki milyonlarca köylünün, örgütlemekte oldukları emekçi yığınlarının saflarına çekilmesi gerektiğini unutmamalıdırlar.

İkincisi: "Güçlü omuzları üzerinde Rus işçisi, siyasal özgürlüğün kazanılması davasını sonuçlandırmalıdır ve sonuçlandıracaktır." Acil görevi otokrasiyi devirmek olduğuna göre, sosyal-demokrasi, demokrasi uğruna savaşta öncü olarak davranmak zorundadır, ve dolayısıyla, salt bu nedenle bile, Rusya halkının tüm demokratik unsurlarına her desteği sağlamalı ve onları yandaş olarak kazanmalıdır. Ancak bağımsız bir işçi sınıfı partisi, otokrasiye karşı savaşta güçlü bir siper olarak görev yapabilir, ve ancak böyle bir partiyle ittifak içinde, ancak onu destekleyerek, tüm diğer siyasal özgürlük savaşçıları etkin bir rol oynayabilirler.

Üçüncüsü ve sonuncusu: "Sosyalist bir hareket ve akım olarak Rus Sosyal-Demokrat Partisi, Rusya'da daha önceki bütün devrimci hareketin davasını ve geleneğini sürdürmektedir; bir tüm olarak partinin, en önemli acil görevinin siyasal özgürlüğü kazanmak olduğunu gözönünde tutarak, sosyal-demokrasi eski *Narodnaya Volya*'nın şanlı temsilcilerinin daha o zaman açıkça belirtmiş oldukları hedefe doğru ilerlemektedir." Önceki bütün devrimci hareketin geleneği, sosyal-demokratların bugün bütün gücünü partinin örgütlenmesinde, iç disiplininin güçlendirilmesinde ve illegal çalışma tekniğinin geliştirilmesinde yoğunlaştırmalarını gerektirmektedir. Eğer eski *Narodnaya Volya*'nın üyeleri, ancak dar bir toplumsal tabakanın birkaç kahramanı desteklemiş olması gerçeğine karşın, ve hareketin bayrağı görevini görebilecek devrimci bir teorinin bulunmamasına karşın, Rusya'nın tarihinde çok büyük bir rol oynamayı başardılar-

sa, o zaman, proletaryanın sınıf savaşımına dayanan sosyal-demokrasi yenilmez hale gelebilecektir. "Rus proletaryası sosyalizmin tam zaferi için sermaye ve burjuvaziye karşı savaşımını daha büyük enerji ile sürdürmek üzere otokrasinin boyunduruğunu kıracaktır."

Biz, Rusya'daki bütün sosyal-demokrat grupları ve bütün işçi çevrelerini, bütün ayrılıkları giderebilmek ve Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin örgütlenmesini ve güçlendirilmesini hızlandırabilmek için, yukarıya alınan *Credo*'yu ve bizim kararımızı tartışmaya, ve ortaya çıkan sorun konusunda kesin bir düşünce belirtmeye çağırıyoruz.

Gruplar ve çevreler, kararlarını, Rus sosyal-demokratlarının 1898 kongresi kararının 10. maddesi ile, Rus Sosyal-Demokrat Partisinin bir parçası ve onun yurtdışı temsilcisi olan Rus Sosyal-Demokratlarının Yurtdışı Birliğine gönderebilirler.

Ağustos-Eylül 1899

PROGRAMIMIZ

ULUSLARARASI sosyal-demokrasi, bugün ideolojik bir sarsıntı içindedir. Şimdiye dek Marx ve Engels'in öğretileri devrimci teorinin sağlam temeli olarak kabul edilmekteydi, ama şimdi bu öğretilerin yetersiz ve geçersiz olduğu konusunda, her yerden sesler yükseliyor. Kendini bir sosyal-demokrat olarak ilan eden ve bir sosyal-demokrat *organ* yayınlamaya niyetlenen herkes, Alman sosyal-demokratların ve ayrıca daha başkalarının, dikkatlerini yoğunlaştırdığı bir soruna karşı tutumunu açıkça belirlemek zorundadır.

Biz, tümüyle marksist teorik konumdan yanayız: Sosyalizmi bir ütopyadan bir bilime ilk dönüştüren, bu bilim için sağlam bir temel koyan, ve bütün yanlarıyla onu daha da geliştirmede ve yetkinleştirmede izlenmesi gereken yolu gösteren ilk teori, marksizm olmuştu. Marksizm, emekçinin kiralanmasının, emek-gücünün satın alınmasının, bir avuç kapi-

talist, toprak, fabrika, maden sahibi vb. tarafından, milyonlarca mülksüz insanın köleleştirilmesini nasıl gizlediğini açıklayarak, modern kapitalist ekonominin yapısını açığa çıkarmıştır. Marksizm göstermiştir ki, bütün modern kapitalist gelişme, büyük üretimdeki, küçük üretimi ortadan kaldırma eğilimini yansıtır ve toplumun sosyalist sistemini olanaklı ve zorunlu hale getiren koşulları yaratır. Marksizm, bize, kök salmış geleneklerin, siyasal entrikaların, anlaşılmaz yasaların, ve muğlak öğretilerin kara örtüsü altındaki şeyi —*sınıf savaşımını*, her türden mülk sahibi sınıflar ile, mülksüz yığınlar, mülksüzlerin başında bulunan *proletarya* arasındaki savaşımı— sezmeyi öğretmiştir. Devrimci bir sosyalist partinin gerçek görevini açıklığa kavuşturmuştur: toplumu yeniden biçimlendirmek için planlar kurmak değil, işçilerin aldığı payı iyileştirmek konusunda kapitalistlere ve onların çanak yalayıcılarına öğüt vermek değil, komplo planları hazırlamak değil, *ama proletaryanın sınıf savaşımını örgütlemek ve nihai amacı proletaryanın siyasal gücü ele geçirmesi ve sosyalist bir toplumun örgütlenmesi olan bu savaşıma önderlik etmek.*

Ve şimdi soruyoruz: Günümüzde bu denli gürültü koparan ve Alman sosyalisti Bernstein etrafında toplanan yaygaracı "yenilikçiler" bu teoriye yeni bir şey getirmişler midir? Kesinlikle hayır. Marx ve Engels'in bize geliştirmek üzere bıraktıkları bilimi bir tek adım bile ileri götürmemişlerdir; proletaryaya, savaşımın herhangi bir yeni yöntemini öğretmemişlerdir; geri teorilerin kırıntılarını alarak ve proletaryaya savaşım teorisini değil de, teslimiyet teorisini —proletaryanın en kötü düşmanlarına, sosyalistlere eziyet etmekte yeni araçlar aramaktan hiç bıkmayan hükümetlere ve burjuva partilere teslimiyet— öğütleyerek geri çekilmişlerdir. Rus sosyal-demokrasisinin kurucularından ve önderlerinden biri olan Plehanov, Bernstein'ın en son "eleştirisini" acımasızca eleştirmekte tamamen haklıydı; Bernstein'ın görüşleri şimdi Alman işçilerinin temsilcileri tarafından da (Hannover kongresinde) reddedilmiştir.[30]

Bu sözlerden ötürü bir suçlama yağmuru beklemekteyiz; bizim, sosyalist partiyi, "dogma"dan sapmalardan ötürü, her bağımsız düşünceden ötürü, "kafirleri" cezalandıran bir "gerçek müminler" mezhebine dönüştürmek istediğimiz vb. konusunda sesler yükselecektir. Biz, bütün bu modaya uygun ve keskin tümcecikleri biliriz. Ne var ki, bunların içinde gerçeğin ve mantığın bir dirhemi bile yoktur. Bütün sosyalistleri birleştiren, onların bütün inançlarına dayanak olan ve savaşım yöntemlerine ve eylem araçlarına uyguladıkları devrimci bir teori olmadan, güçlü bir sosyalist parti olamaz. Böyle, bildiğiniz kadarıyla doğru gördüğünüz bir teoriyi, temelden yoksun saldırılara ve onu bozma girişimlerine karşı savunmak, sizin *her* eleştirinin düşmanı olduğunuzu göstermez. Biz, Marx'ın teorisini tamamlanmış ve dokunulmaz bir şey olarak görmüyoruz; tersine biz onun, eğer yaşama ayak uydurmak istiyorlarsa, sosyalistlerin her doğrultuda geliştirmek *zorunda* oldukları bilimin yalnızca bir temel taşını koyduğuna inanıyoruz. Biz inanıyoruz ki, Marx'ın teorisinin *bağımsız* geliştirilmesi Rus sosyalistleri için özellikle önem taşımaktadır; çünkü bu teori yalnızca, *özel olarak,* İngiltere'de Fransa'dakinden farklı, Fransa'da Almanya'dakinden farklı, ve Almanya'da Rusya'dakinden farklı olarak uygulanan genel *yol gösterici* ilkeler sağlamaktadır. Bu nedenle biz, teorik sorunlar üzerinde makalelere gazetemizde sevinçle yer ayıracağız ve bütün yoldaşları anlaşmazlık noktaları üzerinde açık tartışmaya çağırmaktayız.

Bütün sosyal-demokratların ortak programının Rusya'ya uygulanmasında ortaya çıkan temel sorunlar nelerdir? Belirtmiştik ki bu programın özü, proletaryanın sınıf savaşımını örgütlemek ve nihai amacı proletaryanın siyasal iktidarı ele geçirmesi ve sosyalist bir toplumun kurulması olan bu savaşıma önderlik etmektir. Proletaryanın sınıf savaşımı, iktisadi savaşım (tek tek kapitalistlere karşı ya da tek tek kapitalist gruplarına karşı işçilerin koşullarının iyileştirilmesi savaşımı) ile, siyasal savaşımdan (hükümete karşı, halkın haklarının genişletilmesi uğruna, yani demokrasi uğruna, ve

proletaryanın siyasal gücünün genişletilmesi uğruna savaşımdan) oluşur. Bazı Rus sosyal-demokratları (anlaşılan bunların arasında *Raboçaya Mıysl*'ı yönetenler de vardır) iktisadi savaşımı kıyaslanamaz ölçüde daha önemli saymakta ve siyasal savaşımı azçok uzak bir geleceğe ertelemeye kadar işi vardırmaktadırlar. Bu tutum, temelden yanlıştır. Bütün sosyal-demokratlar, işçi sınıfının iktisadi savaşımının örgütlenmesinin zorunlu olduğu konusunda, işçiler arasında bu temele dayanarak ajitasyon yürütmenin, yani patronlara karşı günlük savaşımlarında işçilere yardımcı olmanın, baskının her biçimine ve her türüne onların dikkatlerini çekmenin ve bu yolla onlara birliğin gerekli olduğunu açıkça kavratmanın zorunlu olduğu konusunda görüş birliği içerisindedirler. Ama siyasal savaşımı, iktisadi savaşım uğruna unutmak, uluslararası sosyal-demokrasinin temel ilkesinden ayrılmak anlamına gelir, emekçi hareketinin tüm tarihinin bize öğrettiğini unutmak anlamına gelir. Burjuvazinin ve ona hizmet eden hükümetin tescilli yandaşları, işçilerin salt iktisadi birliklerini örgütlemek ve bu yolla onları "siyasetten", sosyalizmden uzak tutmak konusunda birçok girişimlerde bile bulunmuşlardır. Rus hükümeti de, sadece ezildikleri ve haklarından yoksun bırakıldıkları gerçeğini onlara unutturmak için her zaman halkın önüne bir parça kemik attığı ya da atıyormuş gibi yaptığına göre, böyle bir girişimde de bulunabilir. Almanya'da ve öteki bütün Avrupa ülkelerinde (Türkiye ve Rusya hariç) işçilerin yaptıkları gibi, işçiler özgürce toplantılar düzenleme, birlikler kurma hakkına, kendi gazetelerine sahip olma hakkına, ve temsilcilerini ulusal meclislere gönderme hakkına sahip olmadan, hiçbir iktisadi savaşım, onlara sürekli bir iyileştirme sağlayamaz, ya da bu savaşım geniş boyutlarda yürütülemez. Ama bu hakları kazanabilmek için *siyasal bir savaşım* yürütmek zorunludur. Rusya'da yalnızca işçiler değil, tüm yurttaşlar siyasal haklardan yoksundurlar. Rusya mutlak ve sınırsız bir monarşidir. Tek başına çar yasaları çıkarır, memurları atar ve onları denetler. Bu nedenden ötürü, Rusya'da çar ve çarlık

hükümeti sanki bütün sınıflardan bağımsız ve herkese eşit davranıyormuş gibi *gözükmektedir.* Ama, *gerçekte* bütün memurlar, yalnızca mülk sahibi sınıflardan seçilmektedir ve bakanları kendi havalarına göre oynatan ve istedikleri her şeyi gerçekleştiren büyük kapitalistlerin etkisi altındadırlar. Rus işçi sınıfı çifte bir boyunduruk altına sokulmuştur; kapitalistler ve toprakbeyleri tarafından soyulup soğana çevrilmektedir, ve onlara karşı savaşmasını önlemek için de polis elini ayağını bağlamakta, ağzını tıkamakta ve halkın haklarını savunmak yolunda yapılan her girişim ezilmektedir. Kapitaliste karşı her grevde, işçiler üzerine askerî birlikler ve polis birlikleri salıverilmektedir. Her iktisadi savaşım zorunlu olarak siyasal savaşıma dönüşür, ve sosyal-demokrasi, birini öteki ile, *proletaryanın tek bir sınıf savaşımında* çözülmez bir biçimde birleştirmek zorundadır. Böyle bir savaşımın birinci ve baş amacı, siyasal hakların kazanılması, *siyasal özgürlüğün kazanılması* olmalıdır. Eğer yalnız başına St. Petersburg işçileri, sosyalistlerin birazcık yardımıyla, hükümetten bir ayrıcalık koparıp almakta hızlı bir başarı sağladılarsa —işgününün kısaltılması konusundaki yasanın kabulü[31]— öyleyse bir tüm olarak Rus işçi sınıfı tek bir Rus Sosyal-Demokrat Işçi Partisi önderliğinde, kararlı savaşım ile karşılaştırılmayacak kadar çok daha önemli ayrıcalıkları kazanabilecektir.

Rusya işçi sınıfı, öteki sınıfların yardımı olmasa da, tek başına, iktisadi ve siyasal savaşımını yürütmek yeteneğindedir. Ama siyasal savaşımda, işçiler, tek başına değildir. Halkın haklarından tümüyle yoksun oluşu ve *başı-bozuk** memurların vahşi kanunsuzlukları, özgür düşüncenin ve özgür konuşmanın cezalandırılmasını hoşgörmeyen tüm namuslu eğitilmiş insanların öfkesini kabartmıştır; eziyet gören Polonyalıların, Finlilerin, yahudilerin ve Rus mezhep gruplarının öfkesini kabartmıştır; memurların ve polisin eziyetinden hiçbir yerde kurtulamayan küçük tüccarların, imalatçıların ve köylülerin öfkelerini kabartmıştır. Halkın bu gruplarının

* Lenin, bu sözcüğü, özgün metinde de Türkçe olarak kullanmıştır. –ç.

hepsi, ayrı ayrı, kararlı bir siyasal savaşım yürütme yeteneğinden yoksundur. Ama işçi sınıfı bu savaşımın bayrağını yükselttiği zaman, her yandan destek sağlayacaktır. Rus sosyal-demokrasisi halkın hakları için savaşanların, demokrasi için savaşanların tümünün başına geçecek ve yenilmezliğini kanıtlayacaktır!

Bunlar bizim temel görüşlerimizdir ve biz bunları düzenli olarak ve her yönüyle gazetemizde geliştireceğiz. İnanıyoruz ki, bu yolla biz, Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin yayınlamış olduğu *Bildiri*'sinde belirtilen yolda yürüyeceğiz.

1899

NE YAPMALI?
HAREKETİMİZİN CANALICI SORUNLARI
[PARÇALAR]*

I. DOGMACILIK VE "ELEŞTİRİ ÖZGÜRLÜĞÜ"

A. "Eleştiri Özgürlüğü" Ne Demektir?

"Eleştiri özgürlüğü", hiç kuşkusuz, günümüzün en moda sloganı ve tüm ülkelerde sosyalistler ve demokratlar arasındaki tartışmalarda en sık kullanılan slogandır. İlk bakışta, tartışmaya giren taraflardan birinin eleştiri özgürlüğüne ciddiyetle başvurmasından daha garip gözüken bir şey olamaz. Avrupa ülkelerinin çoğunluğunun, bilim ve bilimsel araştırma özgürlüğünü güvence altına alan anayasal hukukuna karşı, ileri partiler içerisinde sesler mi yükseltilmiştir? Her fırsatta yinelenen bu moda sloganı duyan ama tartışanlar arasındaki anlaşmazlığın özüne henüz girememiş olan dışardan bir gözlemcinin yorumu, "burda yanlış bir şeyler olsa gerek" olacaktır; "besbelli ki bu slogan, tıpkı lakaplar gibi kullanıla kullanıla meşru hale gelen ve neredeyse genel terim-

* Bkz: V. İ. Lenin, *Ne Yapmalı?* Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 12-16, 28-33, 34-48. –*Ed.*

ler halini alan, alışılagelen sözlerden biridir."

Aslında da, bugünkü uluslararası sosyal-demokrasi* içerisinde bu iki eğilimin oluşmuş olduğu, kimse için bir sır değildir. Bu iki eğilim arasındaki çatışma kimi zaman alev alev parlamakta, kimi zaman da "ateşkes kararlarının" heybetli külleri altında sönmeye yüz tutmakta ve içten içe yanmaktadır. "Artık eskimiş dogmacı" marksizme karşı "eleştirel" bir tutum benimseyen bu "yeni" eğilimin özü, Bernstein tarafından yeterli açıklıkta *sunulmuş* ve Millerand tarafından *sergilenmiş* bulunmaktadır.

Sosyal-demokrasi bir toplumsal devrim partisi olmaktan çıkıp, toplumsal reformların demokratik bir partisi haline gelmelidir. Bernstein bu siyasal istemi, koskoca bir iyi uyum sağlanmış "yeni" kanıtlar ve nedenlemeler dizisiyle kuşatmıştır. Yadsınan, sosyalizmi bilimsel bir temel üzerine oturtma ve tarihin materyalist kavrayışı açısından onun gerekliliği ve kaçınılmazlığını sergileme olanağı idi. Yadsınan, artan yoksulluk, proleterleşme süreci, ve kapitalist çelişkilerin yeğinleşmesiydi; "*nihai amaç*" kavramı bile geçersiz ilan edildi, ve proletarya diktatörlüğü düşüncesi ise tümden reddedildi. Yadsınan, liberalizm ve sosyalizm arasındaki ilke yönünden karşıtlıklardı. Yadsınan, çoğunluğun iradesine uygun olarak yönetilen tam demokratik bir topluma uygulanamayacağı tezine dayanılarak *sınıf savaşımı teorisi* idi vb..

* Yeri gelmişken belirtelim ki, modern sosyalizmin tarihinde bu, belki de eşi olmayan ve kendine göre pek avutucu, yani sosyalist hareket içerisinde çeşitli eğilimlerin çekişmelerinin ulusal olmaktan uluslararası olmaya dönüştüğü bir olaydır. Eskiden, lasalcılar ile ayzenahçılar[32] arasında, guesdcilerle olanakçılar[33] arasında, fabiyanlarla sosyal-demokratlar arasında, *Narodnaya Volya* yandaşları ile sosyal-demokratlar arasında sürdürülen anlaşmazlıklar, tamamen ulusal çerçeveler içerisinde, tümüyle ulusal özellikleri yansıtan, ve sanki farklı yüzeyler üzerinde yürütülen sınırlar içerisinde kalıyordu. Şimdi ise (şimdi açıkhğa kavuştuğu gibi), İngiliz fabiyanları[34], Fransız bakanlıkçıları,[35] Alman bernştaynçıları, ve Rus eleştirmenleri[36] — bunların hepsi de aynı aileden, hepsi de birbirlerini övmektedir, birbirlerinden öğrenmektedir, ve "dogmacı" marksizme karşı birlikte silaha sarılmaktadır. Sosyalist oportünizmle bu ilk gerçek uluslararası savaşta, uluslararası devrimci sosyal-demokrasi, Avrupa'da uzun zamandan beri hüküm süren siyasal gericiliğe bir son vermede belki de yeterli güce ulaşacaktır.

Böylelikle, devrimci sosyal-demokrasiden burjuva toplumsal-reformculuğuna kesin bir dönüş istemine, marksizmin tüm temel düşüncelerinin burjuvaca eleştirisine daha az kesin olmayan bir dönüş eşlik ediyordu. Marksizmin bu eleştirisinin uzun zamandan beri siyasal kürsülerden, üniversite koltuklarından, sayısız broşürlerde ve bilgiççe yazılmış bir dizi incelemelerde yönlendirilmekte olduğu olgusu karşısında, eğitim görmüş sınıfların genç kuşaklarının tümünün on yıllar boyunca sistemli bir biçimde bu doğrultuda yetiştirilmesi olgusu karşısında, bu "yeni eleştirel" eğilimin sosyal-demokrasi içerisinde, tıpkı Minerva'nın Jupiter'in kafasından fırlaması gibi, eksiksiz olarak fırlayıp çıkmasında şaşırtıcı bir şey yok. Bu yeni eğilimin içeriğinin büyümesine ve biçimlenmesine gerek yoktu, burjuva yazınından sosyalist yazına olduğu gibi aktarılmıştı.

Devam edelim. Eğer Bernstein'ın teorik eleştirisi ve siyasal özlemleri kimileri için hâlâ bulanık kalıyorduysa, Fransızlar, bu "yeni yöntemi" çarpıcı bir biçimde sergilime zahmetine katlandılar. Bu kez de Fransa, "sınıf savaşımlarının, her seferinde, herhangi başka bir yerde olduğundan daha fazla, kesin sonuca kadar sürdürüldüğü ... ülke" (Engels, Marx'ın *Der 18 Brumaire*'ine Giriş)* olma yolundaki eski ününü kanıtladı. Fransız sosyalistleri teoriyi yürütmeye değil, eyleme başladılar. Fransa'daki demokratik olarak oldukça yüksek bir düzeye ulaşmış siyasal koşullar, bütün sonuçlarıyla birlikte "bernştaynculığı pratiğe" hemen koymaya olanak sağlamıştı. Millerand, pratik bernştaynculığın kusursuz bir örneğini verdi; Bernstein ve Vollmar'ın onu böylesine büyük bir gayretkeşlikle savunmaları ve övmeleri nedensiz değildir. Gerçekten de, eğer sosyal-demokrasi, özünde salt bir reform partisi ise ve bunu apaçık kabul etmek yürekliliğini göstermek zorunda ise, o zaman, bir sosyalist, yalnızca burjuva kabinesine katılma hakkına sahip olmakla kalmaz, bu yolda her zaman çaba göstermek zorundadır da. Eğer de-

* Bkz: Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* "Üçüncü Almanca Baskıya (1885) Friedrich Engels'in Önsözü", Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 11. –*Ed.*

mokrasi, özünde, sınıf egemenliğinin ortadan kaldırılması anlamına geliyorsa, öyleyse niçin bir sosyalist bakan, tüm burjuva dünyasını sınıf işbirliği üzerine söylevlerle büyülemesin? İşçilerin jandarmalar tarafından kurşunlanması, sınıfların demokratik işbirliğinin gerçek niteliğini yüzlerce ve binlerce kez gözler önüne serdikten sonra bile, niçin bu bakan kabinede kalmasın ki? Bugün Fransız sosyalistlerinin celladı, kırbaççı ve sürgüncüden (*knouteur, pendeur et deportateur*) başka bir ad vermedikleri çarın selamlanmasına niçin katılmasın ki? Ve bütün dünyanın gözleri önünde sosyalizmin böylesine aşağılanması ve kendi kendini alçaltmasının karşılığındaki ödül, çalışan yığınların —zaferimizi güvenceye alabilecek bu biricik temelin— sosyalist bilincinin çürümesi karşılığındaki ödül, bütün bunların ödülü, zavallı reformlar, aslında burjuva hükümetlerden daha da fazlası elde edilmiş bulunan bu zavallı reformlar için şatafatlı *projeler*dir!

Gözlerini bilerek kapatmayan bir kimse, sosyalizm içindeki bu yeni "eleştirel" eğilimin, *oportünizmin* yeni bir türünden ne daha fazla ne de daha az bir şey olduğunu görmemezlik edemez. Ve eğer insanları kuşandıkları parlak üniformaları ya da kendilerine verdikleri gösterişli unvanlarıyla değil de, eylemleriyle ve gerçekte savundukları şeylerle değerlendirirsek, "eleştiri özgürlüğünün", sosyal-demokrasi içinde oportünist bir eğilim özgürlüğü, sosyal-demokrasiyi demokratik bir reform partisine dönüştürme özgürlüğü, sosyalizme burjuva düşüncelerini ve burjuva unsurlarını sokma özgürlüğü anlamına geldiği apaçık ortaya çıkacaktır.

"Özgürlük" büyük bir sözcüktür, ama sanayi özgürlüğü bayrağı altında en yağmacı savaşlar verilmiştir, emek özgürlüğü bayrağı altında çalışan halk soyulup soğana çevrilmiştir. "Eleştiri özgürlüğü" teriminin modern kullanımı, aynı, doğuştan taşıdığı sahteliği içermektedir. Bilimde ilerlemeler kaydettiklerine kendilerini gerçekten inandırmış olanlar, eski görüşlerle yanyana yürümek için yeni görüşlerin özgürlüğünü istemezler, eskilerin yerine yeni görüşlerin konulma-

sını isterler. Bugün işitilmekte olan "yaşasın eleştiri özgürlüğü", boş fıçı masalını pek fazla anımsatıyor.

Kaynaşmış bir grup halinde, sarp ve zorlu bir yolda, birbirimizin ellerine sıkı sıkıya sarılmış olarak ilerliyoruz. Düşman tarafından her yandan sarılmış durumdayız ve bunların ateşi altında hemen hemen hiç durmadan ilerlemek zorundayız. Özgürce benimsediğimiz bir kararla, düşmanla savaşmak amacıyla, daha başında kendimizi tek başına bir grup olarak ayırdığımız için ve uzlaşma yolu yerine savaşım yolunu seçmiş olduğumuz için, bizi suçlayan kimselerin bulunduğu yakınımızdaki bataklığa çekilmemek amacıyla birleşmiş bulunuyoruz. Ve şimdi aramızdan bazıları şöyle bağırmaya başlıyorlar: Gelin bataklığa gidelim! Ve onları ayıplamaya başladığımız zaman da, karşılıkları şu oluyor: Ne geri insanlarsınız! Sizi daha iyi bir yola çağırma özgürlüğünü bize tanımamaktan utanmıyor musunuz?! Evet beyler! Yalnızca bizi çağırmakta değil, istediğiniz yere, hatta bataklığa bile gitmekte özgürsünüz. Aslında bize göre sizin gerçek yeriniz bataklıktır, oraya ulaşmanız için *size* her türlü yardımı yapmaya da hazırız. Yeter ki ellerimizi bırakın, yakamıza yapışmayın ve o büyük özgürlük sözcüğünü kirletmeyin, çünkü biz de dilediğimiz yere gitmekte "özgürüz"; yalnızca bataklığa karşı değil, yüzlerini bataklığa doğru çevirenlere karşı da savaşmakta özgürüz!

D. Teorik Savaşımın Önemi Konusunda Engels

"Dogmacılık, doktrincilik", "partinin kemikleşmesi —düşüncenin zincire vurulmasının sonucu olan kaçınılmaz ceza—" bunlar *Raboçeye Dyelo*'daki "eleştiri özgürülüğünün" şövalyece savunucularının silaha sarıldıkları düşmanlardır. Bu sorunun gündeme alınmasından pek memnunuz ve yalnızca bir başka sorunun da eklenmesini öneririz:

Peki yargıçlar kimlerdir?

Önümüzde iki yayıncı ilanı var. Biri, "Yurtdışındaki Rus Sosyal-Demokratlar Birliğinin[37] Yayın Organının Programı

— *Raboçeye Dyelo*" (*Raboçeye Dyelo*'nun 1. sayısından yeniden basılmış) ve öteki, "Emeğin Kurtuluşu Grubunun Yayınlarının Yeniden Başlayacağı İlanı". Her ikisi de 1899 tarihini, "marksizmin bunalımı"nın uzun süreden beri tartışma konusu olduğu bir tarihi taşıyor. Peki ne buluyoruz? Birinci ilanda bu olayla ilgili herhangi bir değinmeyi ya da bu sorunla ilgili olarak bu yeni organın benimsemek eğiliminde olduğu konuma ilişkin belirli bir ifadeyi boşuna aramış olacağız. Bu programda olsun, yurtdışındaki birliğin 1901'deki üçüncü kongresinde benimsenmiş olan ek kararda olsun (*İki Konferans* s. 15-18), teorik çalışma konusunda ve şu anda karşı karşıya bulunduğu acil görevler konusunda tek bir sözcük söylenmemektedir. Bütün bu zaman boyunca *Raboçeye Dyelo*'nun yazıkurulu, bu teorik sorunları, bu sorunlar bütün dünyadaki sosyal-demokratların zihinlerini karıştıran sorunlar olmasına karşın, görmezlikten gelmişlerdir.

Öteki ilan ise tersine her şeyden önce son yıllarda teoriye karşı azalan ilgiye parmak basıyor, "proletaryanın devrimci hareketinin teorik yönüne uyanık bir dikkat" gösterilmesini ısrarla istiyor ve hareketimiz içindeki "bernştayncı ve öteki karşı-devrimci eğilimleri amansızca eleştirmeye" çağırıyor. *Zarya*'nın[38] bugüne kadarki sayıları bu programın nasıl yürütülmekte olduğunu göstermektedir.

Böylece, görüyoruz ki, düşünce kemikleşmesi vb.'ye karşı üst perdeden söylenen sözler, teorik düşüncenin gelişmesi konusundaki ilgisizliği ve çaresizliği gizlemektedir. Rus sosyal-demokratlarının durumu, genel olarak Avrupa'daki (çok önceleri Alman marksistleri tarafından da belirtilen) bir olguyu, yani o pek övülen eleştiri özgürlüğünün bir teorinin yerine bir başkasının konması demek olmayıp, her türden bütünleşmiş ve işlenmiş teoriden özgür olmak anlamına geldiğini; seçmecilik ve ilke yoksunluğu anlamına geldiğini açıkça göstermektedir. Hareketimizin gerçek durumuyla azçok tanışıklığı olanlar, marksizmin geniş bir biçimde yaygınlaşmasının yanında, teorik düzeyin belli ölçüde düşmekte olduğunu görmemezlik edemezler. Pek çok insan, çok az bir te-

orik eğitimle, hatta hiç eğitilmeden, hareketin pratik önemi ve pratik başarıları yüzünden, harekete katılmışlardır. Bundan, *Raboçeye Dyelo*'nun, bir zafer havasıyla Marx'ın şu sözlerini aktarırken nasıl üstünkörü olduğunu değerlendirebiliriz: "İleriye doğru atılan her adım, her gerçek ilerleme bir düzine programdan daha önemlidir."* Teorik kargaşalık döneminde bu sözcükleri yinelemek tıpkı bir cenazede yaslılara "gözünüz aydın!" demeye benzer. Üstelik Marx'ın bu sözleri, içerisinde ilkelerin formülasyonundaki seçmeciliği *şiddetle mahkum ettiği,* Gotha Programı[39] konusunda yazdığı mektuptan alınmıştır. Eğer birleşmek zorundaysanız, diye yazıyordu parti liderlerine Marx, hareketin pratik amaçlarını karşılayacak anlaşmalara girin, ama ilkeler konusunda herhangi bir pazarlığa izin vermeyin, teorik "ödünler" vermeyin. Marx bu düşüncede idi, ve hâlâ aramızda —onun adına— teorinin önemini küçümseme yolunu arayan kimseler var!

Devrimci teori olmadan, devrimci hareket olamaz. Moda halinde oportünizm övgüsünün, pratik eylemin en dar biçimlerine delicesine bir kapılmayla elele gittiği bir zamanda bu düşünce üzerinde pek güçlü olarak direnilemez. Ancak Rus sosyal-demokratları için teorinin önemi, çoğu kez unutulan şu üç durumdan ötürü önem kazanmaktadır: birincisi, partimizin yalnızca oluşum sürecinde olması, özelliklerinin daha yeni belirlenmeye başlaması, ve hareketi doğru yolundan saptırma tehdidinde bulunan devrimci düşüncenin öteki eğilimleriyle henüz hesaplaşmadan uzak oluşuyla. Tersine tam da şu yakın geçmiş, (Akselrod'un uzun zaman önce ekonomistleri uyardığı bir durum olan) sosyal-demokrat olmayan devrimci eğilimlerin yeniden canlanışı ile damgalanmıştır. Bu koşullar altında, ilk bakışta "önemsiz" gibi görünen bir yanılgı en kötü sonuçlara yolaçabilir, ve ancak burnunun ötesini göremeyenler, hizip tartışmalarını ve görüş ayrılıklarını arasındaki en keskin farklılıkları zamansız ya da gereksiz

* Bkz: K. Marx - F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi,* "W. Bracke'ye Metnin Sunuluşunda Marx Tarafından Yazılan Mektup — 5 Mayıs 1875", Sol Yayınları, Ankara 1989, s. 20 –*Ed.*

sayabilir. Rus sosyal-demokrasisinin yazgısı gelecek birçok yıllar boyunca şu ya da bu "ayrılığın" güçlenmesine bağlıdır.

İkincisi, sosyal-demokrat hareket, özünde uluslararası bir harekettir. Bu, yalnızca ulusal şovenizmle savaşmak zorunda olmamız demek değil, genç bir ülkede yeni bir hareketin ancak öteki ülkelerin deneyimlerinden yararlanacak olursa başarılı olabileceği demektir de. Bu deneyimlerden yararlanmak için bunları salt tanımak ya da yalnızca en son kararlarını kopya etmek yetmez. Gerekli olan, bu deneyimleri eleştirici bir tutumla ele almak ve bunları bağımsız olarak sınamadan geçirmektir. Modern işçi sınıfı hareketinin ne büyük ölçüde geliştiğini ve dallandığını kavrayan bir kimse, bu görevi yerine getirmek için nasıl bir teorik kuvvetler yedeğine ve siyasal (aynı zamanda da devrimci) deneyime gerek olduğunu anlayacaktır.

Üçüncüsü, Rus sosyal-demokrasisinin ulusal görevleri, dünyada başka hiçbir sosyalist partinin daha önce karşılaşmadığı türdendir. İlerde, halkın tümünün otokrasinin boyunduruğundan kurtarılması işinin bize yüklediği siyasal ve örgütsel görevlere eğilme fırsatını bulacağız. Şu noktada, yalnızca, *öncü savaşçı rolünün ancak en ileri teorinin kılavuzluk ettiği bir parti ile yerine getirilebileceğini* belirtmek istiyoruz. Bunun ne demek olduğunun somut bir kavrayışına sahip olmak için okur, Herzen, Belinski, Çernişevski gibi Rus sosyal-demokrasisinin öncellerini ve yetmişlerin parlak, devrimci yıldızlarını anımsasın; Rus yazınının şimdi kazanmakta olduğu dünya ölçüsündeki önem üzerinde kafa yorsun; bir de ... ama bu kadar yeter!

Sosyal-demokrat harekette teorinin önemiyle ilgili Engels'in 1874'te söylediklerini aktaralım. Engels, sosyal-demokrasinin büyük savaşımının, aramızda olduğu gibi *iki* biçimini (siyasal ve iktisadi) *değil, teorik savaşımı ilk ikisi ile bir tutarak üç* biçimini kabul ediyor. Hem pratik yönden hem de siyasal yönden güçlü hale gelmiş bulunan Alman işçi sınıfı hareketine öğütleri, bugünün sorunları ve anlaşmazlıkları yönünden öylesine öğreticidir ki, uzun zamandan beri

kütüphanelerde büyük bir güçlükle bulunabilen *Der deutsche Bauernkrieg*'e* yazdığı önsözden uzunca bir bölüm aktardığımızdan ötürü okuru sıkmayacağımızı umarız:

"Alman işçilerinin, öteki Avrupa işçilerine göre, başlıca iki üstünlüğü var. Birincisi, Alman işçileri, Avrupa'nın en teorisyen halkına mensupturlar; üstelik, sözümona 'kültürlü' Almanya'da iyiden iyiye yitip gitmiş olan teorik anlayışı korumuşlardır. Eğer daha önce Alman felsefesi, hele Hegel felsefesi olmasaydı Alman bilimsel sosyalizmi —olmuş olacak tek bilimsel sosyalizm— hiçbir zaman kurulamazdı. İşçilerin teorik anlayışı olmasaydı onlar bu bilimsel sosyalizmi hiçbir zaman özümlemiş oldukları derecede özümleyemezlerdi. Ve bu üstünlüğün ne kadar büyük bir üstünlük olduğunu, bir yandan her türlü teoriye karşı, çeşitli sendikaların kusursuz örgütlenişine karşın, İngiliz işçi hareketinin pek bir ilerleme göstermemesinin başlıca nedenlerinden biri olan kayıtsızlık, ve öte yandan da, prudonculuk tarafından, ilk biçimi içinde Fransızlar ve Belçikalılarda, sonradan, Bakunin eliyle karikatürleştirilmiş biçimi içinde, İspanyol ve İtalyanlarda yaratılan anlaşmazlık ve karışıklık tanıtlar.

"İkinci üstünlük, Almanların, işçi hareketine, zaman bakımından aşağıyukarı en son gelmiş olmalarıdır. Tıpkı teorik Alman sosyalizminin, doktrinlerinin tüm fantezi ve ütopyalarına karşın, bütün zamanların en büyük kafaları arasında sayılan ve bugün doğruluklarını bilimsel olarak tanıtladığımız birçok fikirleri öncelemiş bulunun üç adamın, Saint-Simon, Fourier ve Owen'ın omuzları üzerinde yükseldiğini hiçbir zaman unutmayacağı gibi, pratik Alman işçi hareketi de, İngiliz ve Fransız [işçi –ç.] hareketinin omuzları üzerinde geliştiğini, onların pahalıya edinilmiş deneylerinden yalnızca yararlanıp, şimdi o zaman çoğu kaçınılmaz olan yanılgılarından kaçınılabildiğini hiçbir zaman unutmamalıdır. İngiliz *trade-union*ları ile Fransız siyasal işçi savaşımlarının geçmişi olmasaydı, hele Paris Komünü tarafından verilen devsel

* Dritter Abdruck, Leipzig 1875, Verlag der Genossenschaftsbuchdruckerei. (*Köylüler Savaşı*, Sol Yayınları, Ankara 1990.) –*Ed.*

atılım olmasaydı, bugün hareketin neresinde olurduk?

"Alman işçilerinin, durumlarının üstünlüklerinden, az görülür bir kavrayışla yararlanmasını bildiklerini kabul etmek gerek. Bir işçi hareketi varolalı beri, savaşım, ilk kez olarak, teorik, siyasal ve pratik iktisadi (kapitalistlere karşı direnç) üç yönü içinde uyum, bağlantı ve yöntem ile yürütülmüştür. Alman [işçi –ç.] hareketinin yenilmez gücü, işte, deyim yerindeyse, bu tekmerkezli (*concentrique*) saldırıdadır.

Bir yandan, elverişli konumları nedeniyle, öte yandan İngiliz [işçi –ç.] hareketinin adasal özellikleri ve Fransız [işçi –ç.] hareketinin zorla bastırılması sonucu, Alman işçileri, şimdilik proleter savaşımın ön safında yeralmış bulunuyorlar. Olayların, bu şeref yerini ne kadar zaman onlara bırakacağı önceden söylenemez. Ama, bu yeri tuttukları sürece, görevlerini gerektiği gibi yerine getireceklerdir, bunu ummak gerek... Bunun için, tüm savaşım ve ajitasyon alanlarındaki çabalarını bir kat daha artırmalıdırlar. Önderlerin görevi, özellikle, bütün teorik sorunlar üzerinde gitgide daha çok bilgi edinmek, günü geçmiş dünya görüşlerinin geleneksel kalıntılarının etkisinden kendilerini gitgide daha çok kurtarmak, ve sosyalizmin bir bilim durumuna gelmesinden bu yana, bir bilim olarak yürütülmek, yani irdelenmek istediğini hiç mi hiç unutmamak olacaktır. Buna göre, böylece kazanılan gitgide daha açık görüşleri işçi yığınları arasında, artan bir çabayla yaymak, ve parti ve sendikalar örgütünü gitgide daha güçlü bir biçimde sağlamlaştırmak önem kazanacaktır. ...

"Eğer Alman işçileri böyle devam ederlerse, hareketin başında yürüyeceklerdir demiyorum —yalnızca herhangi bir ulus işçilerinin hareketin başında yürümeleri, hareketin yararına değildir—, ama savaş çizgisi üzerinde şerefli bir yer tutacaklar ve, hesapta olmayan ağır sınavlar ya da büyük olaylar, onlardan daha çok cesaret, daha çok karar ve daha çok enerji istediği zaman, pusatlanmış ve hazır olacaklardır."*

* Bkz: Friedrich Engels, *Köylüler Savaşı*, Önsöz, Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 24-27. –*Ed.*

Engels'in sözlerinin kehanet olduğu ortaya çıktı. Birkaç yıl içerisinde Alman işçileri, Sosyalistler Yasası biçiminde beklenmedik çetin sınavlarla karşı karşıya geldiler. Ve bu sınavları savaşa hazır durumda karşıladılar ve bundan zaferle çıkmayı başardılar.

Rus proletaryası çok daha çetin sınavlardan geçmek zorunda kalacaktır; onun savaşmak zorunda kalacağı canavar yanında, anayasal bir ülkedeki anti-sosyalist yasa ancak bir cüce olarak kalır. Tarih bizi şu anda herhangi başka bir ülkenin proletaryasının karşı karşıya kaldığı bütün *ivedi* görevlerin *en devrimcisi* olan bir görevle karşı karşıya getirmiştir. Bu görevin yerine getirilmesi, yalnızca Avrupa gericiliğinin değil, (şimdi denebilir ki) Asya gericiliğinin de bu en güçlü kalesinin yıkılması, Rus proletaryasını, uluslararası devrimci proletaryanın öncüsü yapacaktır. Ve biz, bin kez daha geniş ve daha derin olan hareketimizi, aynı fedakar kararlılık ve tutkuyla başlatacak olursak, öncellerimizin, yetmişlerin devrimcilerinin kazanmış bulundukları bu onurlu unvanı elde edeceğimize güvenme hakkına sahip olacağız.

II. YIĞINLARIN KENDİLİĞİNDENLİĞİ VE SOSYAL-DEMOKRATLARIN BİLİNÇLİLİĞİ

A. Kendiliğinden Gelme Kabarmanın Başlangıcı

Bir önceki bölümde, Rusya'nın eğitim görmüş gençliğinin doksanların ortalarında marksizmin teorilerini *genel olarak* nasıl yuttuğunu belirttik. Aynı dönemde, ünlü 1896 St. Petersburg sanayi savaşını izleyen grevler, aynı şekilde genel bir niteliğe büründü.[40] Bunların bütün Rusya'ya yayılması, daha yeni uyanmakta olan halk hareketinin derinliğini açıkça gösterdi, ve eğer "kendiliğinden öğeden" sözedeceksek, o halde, hiç kuşkusuz, kendiliğinden olarak kabul edilmesi gereken şey, her şeyden önce bu grev hareketidir. Ama kendiliğindenlik vardır, kendiliğindenlik vardır. Yetmişlerde ve altmışlarda (ve hatta 19. yüzyılın ilk yarısında) Rusya'da grev-

ler oldu, ve bunlara makinelerin vb.'nin "kendiliğinden" tahribi eşlik etti. Bu "başkaldırmalarla" karşılaştırıldığında doksanların grevleri bu dönemde işçi sınıfı hareketinin yaptığı ilerlemeyi belirtmesi ölçüsünde, "bilinçli" diye bile tanımlanabilirdi. Bu da göstermektedir ki, "kendiliğinden öğe", özünde *tohum halindeki* bir bilinçlenmeden başka bir şey değildir. İlkel başkaldırmalar bile, bilinçliliğin belli bir ölçüde uyanmış olduğunu ifade ediyordu. İşçiler, kendilerini ezen sistemin kalıcılığına ilişkin çağlar boyu sürüp gelen inançlarını kaybediyorlardı... Otoriteye kölece boyun eğmeyi kesin bir biçimde terkederek ortak direnmenin gereğini anlamaya demeyeceğim ama, hissetmeye başlıyorlardı. Ama bu gene de bir *savaşım* niteliğinden çok, umutsuzluk ve öç alma patlamaları niteliğindeydi. Doksanların grevleri, bilinçliliğin çok daha büyük parıltılarını açığa vuruyordu; belirli istemler ileri sürülmüştü, grevin zamanı iyi seçilmişti, başka yerlerdeki durumlar ve örnekler üzerinde tartışılmıştı vb.. Başkaldırmalar ezilenlerin yalnızca direnmeleriydi, oysa sistemli grevler tohum halindeki sınıf savaşımını temsil ediyordu, ama yalnızca tohum halindeki. Kendi başlarına alındıklarında, bu grevler, salt sendika savaşımlarıydı, henüz sosyal-demokrat savaşımlar değillerdi. Bunlar işverenlerle işçiler arasında uyanmaya başlayan düşmanlıkları gösteriyordu; ama işçiler, kendi çıkarlarının, modern siyasal ve toplumsal sistemin tümüyle uzlaşmaz bir biçimde çatıştığının bilincinde değillerdi ve olamazlardı da, yani onların bilinci henüz sosyal-demokrat bir bilinç değildi. Bu anlamda, doksanların grevleri, "başkaldırmalarla" karşılaştırıldığında çok büyük bir ilerlemeyi temsil etmelerine karşın, salt kendiliğinden bir hareket olarak kaldı.

İşçiler arasında sosyal-demokrat bilincin *olamayacağını* söyledik. Bu bilinç onlara dışardan getirilmeliydi. Bütün ülkelerin tarihi göstermektedir ki, işçi sınıfı, salt kendi çabasıyla yalnızca sendika bilincini yani sendikalar içerisinde birleşmenin, işverenlere karşı savaşım vermenin ve hükümeti gerekli iş yasalarını çıkarmaya zorlamanın vb. gerekli ol-

duğu inancı geliştirebilir.* Oysa sosyalizm teorisi, mülk sahibi sınıfların eğitim görmüş temsilcileri tarafından, aydınlar tarafından geliştirilen, felsefi, tarihsel ve iktisadi teorilerden doğup gelişmiştir. Toplumsal konumlarıyla modern bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels'in kendileri de, burjuva aydın tabakasına mensuptular. Tam aynı yolda, Rusya'da sosyal-demokrasinin teorik öğretisi, işçi sınıfı hareketinin kendiliğinden gelişmesinden tamamen bağımsız olarak doğmuştur; devrimci sosyalist aydın tabaka arasındaki düşünce gelişmesinin doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olarak doğmuştur. Sözünü etmekte olduğumuz dönemde, doksanların ortalarında, bu öğreti yalnızca Emeğin Kurtuluşu Grubunun tam olarak formüle ettiği programını temsil etmekle kalmamış, Rusya'daki devrimci gençliğin çoğunluğunu da kendi yanına kazanmış bulunuyordu.

Böylece, hem çalışan yığınların kendiliğinden uyanışına, onların yaşam bilincine ve savaşım bilincine yönelik bir uyanışına, hem de sosyal-demokrat teoriyle silahlanmış ve işçilere yönelmeye zorlanan devrimci bir gençliğe sahiptik. Buna ilişkin olarak bu dönemin *ilk* sosyal-demokratlarının *ekonomik ajitasyonu büyük bir gayretle yürüttükleri* halde (bu eylemlerinde, onlara, o zamanlar hâlâ elyazması halinde bulunan *Ajitasyon Üzerine* adlı kitapçığın içerdiği gerçekten de yararlı görüşler kılavuzluk etmekteydi), bunu tek görevleri olarak görmedikleri yolundaki çoğu kez unutulan (ve oldukça az bilinen) bir olguyu belirtmek özel önem taşımaktadır. Tersine *daha başında Rus sosyal-demokrasisi* için genel olarak en uzak tarihsel görevleri, ve özel olarak da otokrasiyi devirme görevini koymuşlardı. Böylece, 1895'in sonlarına doğru İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliğini[41] kuran sosyal-demokratların St. Petersburg grubu *Raboçeye Dyelo* adındaki bir gazetenin ilk sayısını hazırladı. Bu sayı, 8 Aralık 1895 gecesi grubun üyelerinden olan Anotoli Aleksе-

* Sendikacılık (*trade-unionism*), kimilerinin sandığı gibi, "siyaset"i tümüyle dıştalamaz. Sendikalar her zaman bazı siyasal (ama sosyal-demokrat olmayan) ajitasyon ve savaşım yürütmüşlerdir. Bir sonraki bölümde sendika siyaseti ile sosyal-demokrat siyaset arasındaki ayrılığı ele alacağız.

yeviç Vanayev'in* evine yapılan bir baskınla jandarmanın eline geçirdiğinde baskıya hazır durumdaydı, böylelikle *Raboçeye Dyelo*'nun ilk baskısı günışığına çıkma fırsatına kavuşamadı. Bu sayının başyazısı (belki de otuz yıl sonra bir *Russkaya Sterina,* polis arşivlerinden bunu günışığına çıkaracaktır), Rusya'daki işçi sınıfının tarihsel görevlerini özetliyor ve siyasal özgürlüklerin gerçekleştirilmesini bu görevlerin başına koyuyordu. Bu sayı aynı zamanda "Bakanlarımız Ne Düşünüyor?" başlığı altında, polisin temel eğitim komitelerini ezmesini ele alan bir makaleyi de içeriyordu. Bunlardan başka, St. Petersburg'dan ve Rusya'nın başka yerlerinden gelen mektuplar da (örneğin Yaroslavl Guberniasındaki işçilerin katliamı[42] konusunda bir mektup) vardı. Doksanların Rus sosyal-demokratlarının, eğer yanılmıyorsak bu "ilk çabası", tümüyle yerel, hele de "ekonomik" bir gazete değildi, tersine otokrasiye karşı grev hareketini devrimci hareketle birleştirmeye ve gerici bilisizlik politikası altında ezilen herkesi sosyal-demokrasinin saflarına kazanmayı amaçlıyordu. Bu dönemin hareketinin durumuyla biraz olsun tanışıklığı olan hiç kimse, böyle bir gazetenin başkentin işçileri ve devrimci aydın tabaka arasında sıcak bir karşılık göreceğinden ve yaygın bir tiraj sağlayacağından kuşku duyamazdı. Girişimin başarısızlığı, yalnızca, bu dönemin sosyal-demokratlarının devrimci deneyim ve pratik eğitimden yoksun oluşları yüzünden zamanın acil gereksinmelerini karşılayamadıklarını göstermiştir. Bunlar *S. Petersburgski Raboçi Listok*[43] için ve özellikle *Raboçaya Gazeta* ve 1898 ilkyazında kurulan Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin *Bildiri*'si için de söylenmelidir. Kuşkusuz, o zamanın sosyal-demokratlarını hazırlıksız oldukları için kınamak aklımızın ucundan bile geçmez. Ama bu hareketin deneyiminden ya-

* A. A. Vaneyev, sürgünden önce hapisanede tek başına hücrede tutulduğu sırada 1809'da doğu Sibirya'da yakalandığı veremden öldü. Yukardaki bilgilerin yayınlanmasını bu nedenle olanaklı görüyoruz. Bu bilgilerin güvenilir olduğunu güvenle söylüyoruz, çünkü bu bilgiler, A. A. Vaneyev ile yakın ilişkisi olan ve onu yakından tanıyan bir kişi tarafından aktarılmaktadır.

rarlanabilmek ve ondan pratik dersler çıkarabilmek için şu ya da bu eksikliğin nedenlerini ve önemini iyice anlamamız gerekir. Bu nedenle, 1895-98 döneminde etkin olan sosyal-demokratların bir bölümünün (belki de hatta çoğunluğunun), haklı olarak, o zaman bile, "kendiliğinden" hareketin hemen başında, en kapsamlı bir programla ve en militan taktiksel bir çizgiyle çıkmanın olanaklı olduğunu düşündükleri olgusunu belirtmenin büyük önemi vardır.* Devrimcilerin çoğunluğunun eğitimden yoksun oluşu, bu tümüyle doğal olgu, herhangi bir özel korku yaratamamıştı. Bir kez görevler doğru bir biçimde belirlenince, bir kez bu görevleri gerçekleştirmek yolunda yinelenen girişimler için enerji olunca, geçici başarısızlıklar yalnızca küçük talihsizlikleri temsil ediyordu. Devrimci deneyim ve örgütsel yetenek elde edilebilecek şeylerdir, yeter ki bunları elde etmek isteği olsun, yeter ki eksiklikler kabul edilsin, devrimci eylemde bu eksikliklerin kabul edilmesi bunların yarı yarıya giderilmesi demektir.

Ama, bu bilinç (ki bu, sözü edilen grubun üyeleri arasında çok canlı idi) sönmeye başladığında, eksikliklere erdemler olarak bakmaya hazır, hatta *kendiliğindenlik önünde kölece boyun eğişlerine teorik* bir temel bulmaya çalışan kimseler —ve hatta sosyal-demokrat organlar— boygöstermeye başladığında, yalnızca ufak tefek talihsizlikler olan şeyler, başlı başına talihsizlikler haline geldi. Bu eğilimden, içeriği yanlış

* "Doksanların sonlarının sosyal-demokratlarının etkinliklerine karşı düşmanca bir tutum takman *İskra,* o sıralarda küçük istemler uğruna savaşımdan başka herhangi bir çalışma için koşulların bulunmadığım görmezlikten geliyor" diye söylüyor ekonomistler "Rus Sosyal-Demokrat Organlarına Mektup"unda (*İskra,* n° 12). Yukarıda verilen olgular, "koşulların bulunmadığı" konusundaki tezin *gerçeğe yüzseksen derece ters olduğunu* gösteriyor. Değil sonlarında, doksanların ortalarında bile, küçük istemlerin yanında *öteki* çalışmalar için de koşullar vardı — liderlerin yeterince eğitilmesi dışında bütün koşullar vardı. Bizim, ideologların, liderlerin yeterli eğitimden yoksun olduğumuzu içtenlikle kabul etmek yerine, ekonomistler, bütün suçu "koşulların bulunmayışına", hiçbir ideologun hareketi saptıramayacağı maddi ortamın belirlediği yolun etkilerine yüklemeye çalışıyorlar. Bu, kendiliğindenlik önünde kölece eğilmek değil de nedir, "ideologların" kendi kusurlarına sevdalanmaları değil de nedir?

olarak ve çok dar bir biçimde ekonomizm olarak nitelenen bu eğilimden, sonuçlar çıkarmanın zamanıdır.

B. Kendiliğindenlik Önünde Eğilme
Raboçaya Mıysl

Kendiliğindenliğe bu boyun eğişin yazınsal ifadelerini ele almadan önce, Rus sosyal-demokrasisindeki geleceğin iki çatışan eğiliminin, St. Petersburg'da çalışan yoldaşlar arasında hangi koşullar altında doğduğu ve büyüdüğüne ışık tutan (yukarda sözü edilen kaynak tarafından bize ulaştırılan) şu ilginç olguyu belirtmek isteriz. 1897'nin başında, sürgünlerinden hemen önce, A. A. Vaneyev ve birkaç yoldaşı, İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliğinin "eski" ve "genç" üyelerini biraraya getiren özel bir toplantıya katıldılar.[44] Konuşmaların ağırlık noktalarını örgüt sorunları, özellikle de son biçimi ile "*Listok" Rabotnika*'nın[45] 9-10. sayı, 46. sayfasında yayınlanmış olan "işçilerin karşılıklı yardım fonu tüzüğü" konusu oluşturuyordu. "Eski" üyelerle (St. Petersburg sosyal-demokratları bunları alaya alarak "aralıkçılar" olarak adlandırırlardı) "genç" üyeler (ki bunlar, daha sonra *Raboçaya Mıysl* çalışmalarına aktif olarak katıldılar) arasında kesin ayrılıklar hemen kendini gösterdi, ve aralarında şiddetli tartışmalar başladı. "Genç" üyeler yayınlanmış haliyle tüzüğün temel ilkelerini savunuyorlardı. "Eski" üyeler birincil gereksinmenin bu olmadığını, ama Savaşım Birliğinin bütün değişik işçi yardımlaşma fonlarının, öğrenci propaganda çevrelerinin, vb.'nin bağlı olacağı bir devrimciler örgütü halinde güçlendirilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Hiç söylemeye gerek yok ki, tartışma içinde bulunan taraflar, bu sıradaki anlaşmazlıkların bir bölünmenin başlangıcı olduğunu kavramaktan uzaktılar; tersine, bunları tek başına ve raslansal şeyler olarak görüyorlardı. Bu olgu da gösteriyor ki, Rusya'da da ekonomizm, "eski" sosyal-demokratlara karşı bir savaşım olmaksızın ortaya çıkmış ve yaygınlaşmış değildir (ki bu, bugünün ekonomistlerinin unutmak istedikleri bir şey-

dir). Ve eğer, esasında, bu savaşım, ardından "belgesel" izler bırakmamış ise, bunun *tek* nedeni o sırada etkinlik gösteren çevrelerin üyeliğinin öylesine sürekli bir değişiklikten geçmesidir ki, hiçbir süreklilik sağlanamamış ve bunun sonucu olarak da görüş ayrılıkları herhangi bir belge ile kaydedilmemiştir.

Raboçaya Mıysl'ın kuruluşu ekonomizmi günışığına çıkardı, ama bir vuruşta değil. Yeni eğilimin çeşitli kentlerdeki başarıları ve başarısızlıklarında raslantının ne ölçüde olduğunu ve bunun gerçekte ayrı bir eğilimi mi ifade ettiği, yoksa salt belli kimselerin eğitim yoksunluğundan mı ileri geldiği konusunda ne "yeni"nin savunucularının ne de karşıtlarının karar verebildikleri —ve bunu yapma fırsatını gerçekten de bulamadıkları— zaman süresini anlayabilmek için, eylem koşullarını ve Rus çalışma gruplarının çoğunluğunun kısa ömürlü niteliğini somut bir biçimde kafamızda canlandırmamız gerekir (bu ancak bunu bizzat yaşamış olanların yapabilecekleri bir şeydir). Örneğin, *Raboçaya Mıysl*'ın ilk teksir edilmiş kopyaları sosyal-demokratların büyük bir çoğunluğuna hiçbir zaman ulaşmadı ve eğer ilk sayısındaki başyazıya değinebiliyorsak, bunun tek nedeni yukarıda belirtilen gazetelerden ve gazete projelerinden oldukça farklı olan bu yeni gazeteyi, hiç kuşkusuz, büyük bir gayretle olduğundan fazla abartan V. İ. tarafından yazılan bir makalede (*"Listok" Rabotnika,* n° 9-10, s. 47 ve devamı) yeniden yayınlanmış olmasıdır.* *Raboçaya Mıysl*'ın *tüm havasını* ve genel olarak ekonomizmi büyük bir açıklıkla ortaya koyduğu için, bu başyazı üzerinde durmaya değer.

"Mavi ceketliler"in** silahının işçi sınıfı hareketini hiçbir zaman duraksatamayacağını belirttikten sonra, başyazı, şöyle devam ediyor: "... işçi sınıfı hareketinin canlılığı, işçi-

* Geçerken kaydetmek gerekir ki, *Raboçaya Mıysl*'ın Kasım 1898'de ekonomizmin bütün yönleriyle açıklanmış olduğu bir sıradaki övgüsü, özellikle de yurtdışında, çok kısa bir süre sonra *Raboçeye Dyelo*'nun yöneticilerinden biri olan V. İ.'nin *ta kendisinden* kaynaklanmıştı. Ama yine de *Raboçeye Dyelo,* Rus sosyal-demokrasisi içinde iki eğilimin olduğunu yadsımıştı ve bugün bile yadsımasını sürdürmektedir.

** Çarlık Rusyası'ndaki jandarmalar mavi üniforma giyerlerdi. *–Ed.*

lerin sonunda kendi yazgılarını liderlerinin ellerinden koparıp kendi ellerine almaları olgusundan ileri gelmektedir"; bu temel tez daha sonra daha ayrıntılarıyla geliştirilmektedir. Gerçekte, liderler (yani sosyal-demokratlar, Savaşım Birliği örgütleyicileri), denebilir ki, polis tarafından işçilerin ellerinden koparılıp alınmıştır;* ama işçiler liderlerine karşı savaşım veriyorlarmış gibi ve liderlerinin boyunduruğundan kendilerini kurtarıyorlarmış gibi gösterilmektedir! Devrimci örgütün güçlendirilmesi ve siyasal etkinliğin genişletilmesi yönünde ileri adımlar atma çağrısı yerine, tümüyle sendika savaşımına *geri çekilme* çağrısı yapılmıştır. "Hareketin ekonomik temelinin siyasal ülküyü hiçbir zaman unutmama çabasıyla gölgelendiği" ve işçi sınıfı hareketinin parolasının "ekonomik koşullar için savaşım" (!) ya da daha da iyisi "işçiler işçiler içindir" parolası olduğu ilan edildi. Grev fonlarının "hareket için öteki örgütlerden yüz kez daha yararlı olduğu" (1897 Ekiminde söylenmiş bu sözleri, 1807'nin başlangıcında genç üyelerle "aralıkçılar" arasındaki tartışmayla kıyaslayınız) vb. açıklandı. "İşçilerin 'kaymağına' değil, 'ortalamaya', işçi yığınlarına ağırlık vermeliyiz"; "siyaset her zaman itaatle ekonomiyi izler"** vb., vb. gibi ucuz deyişler, hareket tarafından çekilen ama çoğu durumlarda, ancak legal olarak ortaya çıkan yayınlardaki kadarıyla marksizm kırıntılarıyla tanışıklığı olan gençlik yığınları üzerinde, karşı durulmaz bir etki yaratan moda haline geldi.

* Bu olayın doğru olduğu şu ilginç olgu ile gösterilmektedir. Aralıkçıların yakalanmalarından sonra, hareketin ortaya çıkarılmasının ve tutuklamanın "aralıkçılar"la işbirliği yapan bir grupla ilişkisi olan bir *ajan-provakatör*, dişçi N. N. Mihaylov tarafından sağlandığı haberi Schlüsselburg karayolları işçileri arasında yayılınca, işçiler öylesine öfkeye kapılmışlardı ki, onu öldürmeye karar verdiler.

** Bu alıntılar *Raboçaya Mıysl*'ın ilk sayısındaki aynı başmakaleden alınmaktadır. Siyaset ile iktisat arasındaki ilişkiler konusunda *benzer* görüşleri savunduğu için uzun zaman önce "tutucu işlerin eski bir ustası" unvanını almış olan gerçek bay V. V.'ye karşı marksistlerin yazınsal bir savaş yürüttüğü bir sırada "ekonomik materyalizmin" acemice vulgarizasyonunu yineleyip duran "Rus sosyal-demokrasisinin V.V.'leri"nin[46] sahip oldukları teorik eğitim düzeyi bundan anlaşılabilir!

Siyasal bilinç, kendiliğindenlik —bay V. V.'nin "fikirlerini" yineleyen "sosyal-demokratların" kendiliğindenliği, bir rubleye bir kopek katmanın her türlü sosyalizmden ve siyasetten daha değerli olduğu ve "gelecek kuşaklar için değil de kendileri ve çocukları için savaştıklarını bilerek savaşmaları" gerektiği (*Raboçaya Mıysl,* sayı 1, başyazı) yolundaki savlarla kandırılan işçilerin kendiliğindenliği— tarafından tümüyle boğulmuştur. Bu çeşit sözler sosyalizme olan nefretleri içerisinde, İngiliz sendikalizmini kendi topraklarına taşımak ve işçilere, salt sendikal savaşıma girişmekle,* geleceğin bilmem hangi sosyalizmi için, bilmem hangi kuşakları için değil, kendileri ve çocukları için savaşım vermiş olacaklarını öğütlemeye çalışan (Alman "*Sozial-Politiker*"i Hirsch gibi) Batı Avrupa burjuvazisinin her zaman gözde bir silahı olmuştur. Ve şimdi de "Rus sosyal-demokrasisinin V. V.'leri", bu burjuva sözlerini yinelemeye girişmişlerdir. Bu noktada *çağdaş* ayrılıkları, tahlilimizin bundan sonrası için yararlı olacak üç durumu kaydetmek önemlidir.**

Birincisi, yukarda değindiğimiz siyasal bilincin kendiliğindenlik tarafından boğulması da *kendiliğinden* oldu. Bu bir sözcük oyunu gibi görünebilir, ama ne yazık ki acı gerçek bu. Bu, birinin ötekine üstün geldiği birbirlerine tamamen karşıt iki görüş arasındaki açık bir savaşımın bir sonucu olarak olmamıştır, bu, giderek daha çok "eski" devrimcinin jandarma tarafından "koparılıp alınması" ve giderek daha çok sayıda "Rus sosyal-demokrasisinin" "genç" "V. V.'lerinin" sahnede gözükmesi olgusu yüzünden olmuştur. *Bugünkü* Rus hareketine katılmış olanlar demeyeceğim, ama en azından onun havasını koklamış olan herkes, durumun tamamen bu olduğunu pek iyi bilir. Ve eğer biz, yine de bu her-

* Almanların da, "katıksız sendika" savaşımını savunma anlamına gelen *Nur-Gewerkschaftlerei* diye özel bir deyimleri var.

** Biz, *çağdaş* sözcüğünü, ikiyüzlülükle omuzlarını silkip, şunları söyleyebileceklere yararlı olur diye vurguluyoruz: *Raboçaya Mıysl*'a şimdi, saldırmak pek kolaydır ama bütün bunlar eski hikaye değil mi? *Raboçaya Mıysl*'ın düşüncelerine tam boyun eğişleri daha sonra *tanıtlanacak* olan böyle çağdaş iki yüzlülere yanıtımız, *mutato nomine de te fabula narratur*'dur (adını değiştir, hikaye seni anlatır).

kesçe bilinen olgu konusunda okurun iyice açıklığa kavuşması yolunda fazla direniyorsak, ve eğer, daha da açıklığa kavuşturmak için *Raboçeye Dyelo*'nun ilk baskısındaki ve 1897'nin başında "eskiler" ile "gençler" arasındaki tartışmalardaki olguları aktarıyorsak, bunu "demokrasi"leriyle övünen kimselerin geniş kamuoyunun (ya da çok genç kuşağın) bu olgular konusundaki bilisizliği üzerinde spekülasyona girmelerinden ötürü yapıyoruz. Bu nokta üzerinde daha ilerde duracağız.

İkincisi, ekonomizmin yazınsal ifadesinin hemen başlarında, "emek hareketinin katıksız ve yalın" yandaşlarının, proleter savaşım ile en yakın "organik" ilişkilere (*Raboçeye Dyelo*'nun deyimi) tapanların, işçi olmayan aydın tabakanın (sosyalist bir aydın tabakanın bile) karşıtlarının, durumlarını savunmak için "katıksız" *burjuva* "sendikacılığı" tezlerine sığınmak zorunda kalmaları gibi son derece ilginç bir durum —bugünün sosyal-demokratları arasında egemen olan bütün ayrılıkları anlamak için çok tipik bir durum— gözlemliyoruz. Bu, *Raboçaya Mıysl*'ın, daha hemen başında —bilinçsiz olarak—, *Credo*'nun programını uygulamaya başladığını göstermektedir. Bu, (*Raboçeye Dyelo*'nun kavrayamadığı bir şeyi) işçi sınıfı hareketinin kendiliğindenliğinin *her türlü* putlaştırılmasının, "bilinçli öğenin", sosyal-demokrasinin rolünün her türlü küçümsenmesinin, *bunu küçümseyenin onu isteyerek yapıp yapmamasından tamamen bağımsız olarak, işçiler üzerinde burjuva ideolojisinin etkisini güçlendirmek anlamını taşıdığını* göstermektedir. Bütün bu "ideolojinin öneminin abartılması"* konusunda, bilinçli öğenin rolünün abartılması** vb. konusunda sözedenler, katıksız ve yalın emek hareketinin, eğer işçiler yalnızca "kendi yazgılarını liderlerinin ellerinden kurtarırlarsa", kendisi için bağımsız bir ideolojiyi geliştirebileceğini ve geliştireceğini düşünmektedirler. Ama bu derin bir yanılgıdır. Yukarda söylenenleri tamamlamak için Karl Kautsky'nin Avusturya Sosyal-Demokrat Partisi-

* Ekonomistlerin Mektubu, *İskra,* Sayı 12.
** *Raboçeye Dyelo,* sayı 10.

nin yeni program taslağıyla ilgili olarak şu son derece doğru ve önemli sözlerini aktaracağız:*

"Revizyonist eleştirmenlerimizden pek çoğu, Marx'ın, ekonomik gelişme ve sınıf savaşımının yalnızca sosyalist üretimin koşullarını yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda ve doğrudan doğruya onun gerekliliğinin *bilincini* [italikler K. K.] de yarattığını ileri sürdüğüne inanırlar. Ve bu eleştirmenler, İngiltere'nin, kapitalist gelişmenin en yüksek düzeyine ulaştığı bu ülkenin, bu bilince herhangi başka bir ülkeden daha uzak olduğunu öne sürerler. Taslağa bakıldığında, böylece çürütülen bu sözde ortodoks marksist görüşün Avusturya programının taslağını hazırlayan komitece de paylaşıldığını düşünmek olanaklıdır. Program taslağında şöyle denmektedir: "Kapitalist gelişme arttıkça, proletaryanın sayısı da artar, proletarya arttıkça kapitalizme karşı savaşa zorlanır ve bu savaşa uygun duruma gelir. Proletarya sosyalizmin olabilirliği ve zorunluluğu 'bilincine' ulaşır." Demek oluyor ki, sosyalist bilinç, proleter sınıf savaşımının zorunlu ve doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ama bu kesenkes yanlıştır. Kuşkusuz bir öğreti olarak sosyalizmin kökleri tıpkı proletaryanın sınıf savaşımı gibi, modern ekonomik ilişkilerde bulunmaktadır ve sosyalizm, ikincisi gibi kapitalizmin yığınlarda yarattığı yoksulluk ve sefalete karşı savaşımdan ortaya çıkar. Ama sosyalizm ve sınıf savaşımı yanyana doğar, birbirinden değil; her biri farklı koşullarda ortaya çıkar. Modern sosyalist bilinç, yalnızca derin bilimsel bilgi temeli üzerinde yükselebilir. Gerçekten de, modern ekonomi bilimi, diyelim modern teknoloji kadar, sosyalist üretim için bir koşuldur, ve proletarya, ne denli isterse istesin, ne birini ne de ötekini yaratabilir; her ikisi de modern toplumsal süreçten ortaya çıkar. Bilimin taşıyıcısı proletarya değil, *burjuva aydın tabakasıdır* [italikler K. K.]: modern sosyalizm, bu tabakanın tek tek üyelerinin zihinlerinden kaynaklanmıştır, en-

* *Neue Zeit* 1901-02, XX, I, Sayı 3, s. 79. Kautsky'nın değindiği komite taslağı Viyana kongresi[47] tarafından (geçen yılın sonunda) ufak tefek değişikliklerle kabul edildi.

telektüel olarak daha gelişmiş olan ve koşulların elverdiği yerlerde, proletaryanın sınıf savaşımının içine sokanlar proleterlere iletenler de bunlar olmuştur. Demek oluyor ki, sosyalist bilinç, proleter sınıf savaşımına dışardan [*von aussen hinein Getragenes*] verilen bir şeydir, onun içinden kendiliğinden çıkan [*urwüchsig*] bir şey değildir. Bu yüzdendir ki eski Hainfeld programı pek haklı olarak, sosyaldemokrasinin görevi proletaryayı, konumunun *bilinci* ve görevinin bilinci ile doldurmaktır [aslında: proletaryayı doyurmak] diyor. Eğer bilinç, sınıf savaşımından kendi başına doğsaydı buna gerek olmazdı. Yeni taslak, bu önermeyi, eski programdan aynen almıştır ve bunu yukarda belirtilen önermeye iliştirmiştir. Ama bu, düşünce çizgisini tümüyle koparmaktadır. ..."

Çalışan yığınların hareketlerinin süreci içerisinde kendi başlarına formüle edecekleri bağımsız bir ideolojiden sözedilemeyeceğine göre,* *tek* seçim şu oluyor — ya burjuva ideolojisi, ya da sosyalist ideoloji. İkisi arasında bir orta yol yoktur (çünkü insanlık "üçüncü" bir ideoloji yaratmamıştır ve ayrıca da sınıf karşıtlıklarıyla parçalanmış bir toplumda sınıf-dışı ya da sınıf-üstü bir ideoloji sözkonusu olamaz). Öyleyse, *herhangi bir biçimde* sosyalist ideolojiyi küçümsemek, *ona birazcık olsun yan çizmek,* burjuva ideolojisini güçlendirmek anlamına gelir. Kendiliğindenlikten çok sözedilmektedir. Ama işçi sınıfı hareketinin *kendiliğinden* gelişimi onun bur-

* Kuşkusuz, bu demek değildir ki, böyle bir ideolojinin yaratılmasında işçilerin payı yoktur. Ama bunlar, işçi olarak değil, sosyalist teorisyenler olarak, Proudhonlar ve Weitlingler olarak katıldılar; bir başka deyişle, bunlar, yapabildikleri zaman, yaşadıkları çağların bilgisini şöyle böyle kazanabildikleri ve bu bilgiyi şöyle böyle geliştirebildikleri ölçüde, katıldılar. Ama, işçinin *bunda daha sık başarı gösterebilmesi* için, genel olarak işçilerin bilinç düzeylerini yükseltmek için her türlü çaba gösterilmelidir; işçilerin kendilerini "işçi yazınının" sınırları içerisinde yapay olarak hapsetmemeleri, *genel yazında* giderek artan bir biçimde ustalık kazanmayı öğrenmeleri zorunludur. "Kendilerini hapsetmemeli"dirler yerine "hapsedilmemelidirler" demek daha da doğru olacaktır, çünkü işçilerin kendileri de aydınlar için yazılan bütün şeyleri okumak istiyorlar ve okuyorlar, ve yalnızca pek az (kötü) aydın, "işçiler için" fabrika koşulları konusunda birazcık şeyler söylemenin ve uzun zamandan beri bilinen bu şeyleri bir daha, bir daha yinelemenin yeterli olduğuna inanır.

juva ideolojisine tabi olmasına, *Credo programı doğrultusunda gelişmesine* yolaçar; çünkü kendiliğinden işçi sınıfı hareketi, sendikalizmdir, *Nur-Gewerkschaftlerei*'dır, ve sendikalizm, işçilerin burjuvaziye ideolojik köleliği demektir. Demek oluyor ki, görevimiz, sosyal-demokrasinin görevi, *kendiliğindenliğe karşı savaşmak,* işçi sınıfı hareketini burjuvazinin kanatları altına sokmak yolundaki bu kendiliğinden sendikalist çabadan *uzaklaştırmak,* ve devrimci sosyal-demokrasinin kanadı altına getirmektir. *İskra*'nın 12. sayısında yayınlanan ekonomist mektubun yazarları tarafından kullanılan, en güçlü ideologların işçi sınıfı hareketini maddi öğelerin karşılıklı etkileşimi ve maddi ortamla belirlenmiş yolundan uzaklaştırma çabalarının başarısızlığa uğradığı yolundaki sözleri bu nedenle, *sosyalizmden vazgeçmeyle birdir.* Eğer bu yazarlar, yazın ve toplumsal etkinlik alanına giren herkesin yapması gerektiği gibi ne söylediklerini korkusuzca, tutarlı bir biçimde ve derinlemesine değerlendirebilselerdi, onlar için "o işe yaramaz kollarını boş göğüsleri üzerinde bağlamak" ve eylem alanını, işçi sınıfı hareketini "en az direnme çizgisine" doğru, yani burjuva sendikalizmi çizgisine doğru çeken Struveler'e, Prokopoviçler'e, ya da bu hareketi kilise ve jandarma "ideolojisi" çizgisine doğru çeken Zubatovlar'a terketmekten başka yapacakları bir şey kalmazdı.

Almanya örneğini anımsayalım. Lassalle'ın Alman işçi sınıfı hareketine sunduğu tarihsel hizmet neydi? Bu hareketi, (*Schulze-Delitzsch ve benzerlerinin iyi yürekli yardımlarıyla*), ilerlemeci sendikalizm ve kooperatifçilik yolundan uzaklaştırıp, kendiliğinden gitmekte olduğu yola *çevirmiş olmasıydı.* Böyle bir görevi yerine getirmek için kendiliğinden öğenin değerinin küçümsenmesinden, süreç olarak taktiklerden, öğelerle ortam arasındaki karşılıklı etkileşimlerden, vb.'den sözetmekten oldukça farklı bir şeyler yapmak gerekiyordu. *Kendiliğindenliğe karşı amansız bir savaşım* gerekiyordu, ve ancak birçok yılları kapsayan böyle bir savaşımdan sonradır ki, örneğin Berlin'in çalışan halkını ilerlemeci partinin bir dayanağı olmaktan çıkarıp sosyal-demokrasinin en

sağlam kalelerinden biri haline getirmek, olanaklı olabilmiştir. Bu savaşım bugün bile (Alman hareketinin tarihini Prokopoviç'ten, felsefesini ise Struve'den öğrenenlerin sanabilecekleri gibi) hiçbir biçimde bitmiş değildir. Şimdi bile Alman işçi sınıfı, deyim yerindeyse, bir sürü ideolojiler arasında parçalanmıştır. İşçilerin bir kesimi katolik ve kralcı sendikalar içerisinde örgütlenmiştir; bir başka kesimi İngiliz sendikalizminin burjuva müritleri tarafından kurulan Hirsch-Duncker sendikaları[48] içerisinde örgütlenmiştir; üçüncü kesimi sosyal-demokrat sendikalar içerisinde örgütlenmiştir. Son grup, geri kalanlardan çok daha kalabalıktır, ama sosyal-demokrat ideoloji bu üstünlüğü yalnızca bütün öteki ideolojilere karşı kararlı bir savaşım vererek sağlayabilmiştir ve böyle koruyabilecektir.

Ama niye, diye soracaktır okur, kendiliğinden hareket, en az direnme çizgisini izleyen hareket, burjuva ideolojisinin egemenliğine yolaçıyor? Şu basit nedenle ki, burjuva ideolojisi köken bakımından sosyalist ideolojiden çok daha eskidir, çok daha gelişkindir, ve *boy ölçüşülemeyecek* kadar daha çok yayılma olanaklarına sahiptir.* Ve herhangi bir ülkede sosyalist hareket ne denli genç ise, sosyalist olmayan ideolojiyi güçlendirme yolundaki bütün girişimlere karşı o denli gayretli savaşım verilmeli, ve işçiler o denli kararlı bir biçimde, "bilinçli öğenin değerini önemsemeye" vb.'ye karşı feryat eden kötü danışmanlara karşı uyarılmalıdır. Ekonomist mektubun yazarları, *Raboçeye Dyelo* ile birlik içinde, hareketin çocukluğunun özelliği olan hoşgörüsüzlüğe sövüp saymaktadır. Buna bizim yanıtımız şudur: evet, hareketimiz

* İşçi sınıfının *kendiliğinden* sosyalizme çekildiği sık sık söylenir. Bu, sosyalist teorinin işçi sınıfının sefaletenin nedenlerini, başka herhangi bir teoriden daha köklü ve daha doğru bir biçimde ortaya çıkarmıştır, ve bu nedenden ötürü, işçiler bunu çok kolaylıkla özümlerler, ama *yeter ki,* bu teori kendiliğindenliğe varınasın, *yeter ki,* bu teori kendini kendiliğindenliğe bağlı kılmasın. Çoğu kez bu üstü örtülü bir biçimde kabul edilir. Ama *Raboçeye Dyelo*'nun unuttuğu ve çarpıttığı da işte budur. İşçi sınıfı kendiliğinden sosyalizme doğru çekilir; ne var ki, en yaygın (ve sürekli olarak ve çeşitli biçimler altında canlandırılan) burjuva ideolojisi kendiliğinden kendini işçi sınıfı üzerinde daha da büyük ölçüde kabul ettirir.

gerçekten de çocukluk dönemindedir, ve onun daha hızla büyümesini sağlamak için, kendiliğindenliğe yaltaklanmalarıyla onun büyümesini geciktirenlere karşı hoşgörüsüzlükle dolu olmalıdır. Hiçbir şey, çok uzun süre önce savaşımın her türlü kesin aşamalarını geçirmiş olan "ustalar" olma havasına bürünmemiz kadar gülünç ve zararlı olamaz.

Üçüncüsü, *Raboçaya Mıysl*'ın ilk sayısı "ekonomizm" teriminin (ki kuşkusuz, biz, bu ifade şu ya da bu yolda kendini kabul ettirmiş olduğuna göre, onun terkedilmesini önermiyoruz) bu yeni akımın gerçek niteliğine tam olarak uymadığını gösteriyor. *Raboçaya Mıysl,* siyasal savaşımı tümden reddetmiyor; ilk sayısında yayınlanan işçilerin yardım sandığının tüzüğü, hükümete karşı savaşım vermekten sözetmektedir. Ne var ki *Raboçaya Mıysl* "siyasetin ekonomiyi itaatle izlediğine" inanmaktadır (*Raboçeye Dyelo,* programında "Rusya'da ekonomik savaşımın siyasal savaşımdan, herhangi başka bir ülkeden çok daha fazla *ayrılamaz* olduğunu" ileri sürdüğünde bu tezi değişikliğe uğratmaktadır). *Eğer siyasetten kasıt sosyal-demokrat siyaset ise,* o zaman *Raboçaya Mıysl* ve *Raboçeye Dyelo*'nun tezleri baştanbaşa yanlıştır. İşçilerin ekonomik savaşımı (ayrılmaz olmamakla birlikte) burjuva siyasetiyle, kilise siyasetiyle, vb., görmüş olduğumuz gibi çoğu kez ilişkilidir. Eğer siyasetle, sendika siyasetini, yani bütün işçilerin, hükümetin, içerisinde bulundukları durumu ortadan kaldırmayan, yani emeğin sermayeye bağımlılığını yok etmeyen, ama bu koşulların ortaya çıkardığı sıkıntıları hafifleten önlemler almasını sağlamak yolundaki ortak çabalarını kastediyorsa, *Raboçeye Dyelo*'nun tezleri doğrudur. Bu çaba, sosyalizme karşı olan İngiliz sendikalistlerinin, katolik işçilerin, "Zubatov" işçilerinin, vb. gerçekten de ortak özelliğidir. Siyaset vardır, siyaset vardır. Böylece görüyoruz ki *Raboçaya Mıysl* siyasal savaşımın *kendiliğindenliğine,* bilinçsizliğine boyun eğdiği ölçüde, siyasal savaşımı yadsımıyor. Bizzat işçi sınıfı hareketinden kendiliğinden çıkan siyasal savaşımı (daha doğrusu işçilerin siyasal istek ve istemlerini) tümüyle kabul ederken, sosyalizmin ve Rus-

ya'nın günümüz koşullarının genel görevlerine uygun düşen özel bir *sosyal-demokrat politikanın bağımsız olarak ortaya çıkarılmasını* kesenkes reddediyor. Daha ilerde *Raboçeye Dyelo*'nun da aynı yanılgılara düştüğünü göstereceğiz.

1901 Sonbaharı — 1902 Şubatı

BİR ADIM İLERİ İKİ ADIM GERİ
(PARTİMİZDEKİ BUNALIM)
[PARÇA]*

R. DİYALEKTİK ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ. İKİ DEVRİM

Partimizdeki bunalımın gelişmesine genel bir bakış, ufak tefek istisnalar dışında savaşım veren tarafların bileşiminin başından sonuna kadar değişmediğini hemen gösterecektir. Bu, partinin devrimci ve oportünist kanatları arasındaki bir savaşımdı. Ama bu savaşım birçok değişik aşamalardan geçmiştir ve daha şimdiden birikmiş olan çok geniş yazında, bölük-pörçük kanıtlar yığınında, özünden kopartılmış pasajlarda, tek tek suçlamalarda vb., vb. yolunu bulmak isteyen bir kimse, bu aşamalardan her birinin özelliklerini iyice tanımalıdır.

Bu başlıca ve açıkça farklılık gösteren aşamaları sıralayalım: 1° Tüzüğün birinci maddesi üzerindeki tartışmalar. Örgütlenmenin temel ilkeleri üzerinde tamamen ideolojik

* Bkz: V. İ. Lenin, *Bir Adım İleri İki Adım Geri,* Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 261-267. –*Ed.*

bir savaşım. Plehanov ve ben azınlıktayız. Martov ve Akselrod oportünist bir metin öneriyorlar ve kendilerini oportünistlerin kolları arasında buluyorlar. 2° Merkez komitesi aday listeleri üzerinde *İskra* örgütünde bölünme: Fomin ya da Vasilyev beş kişilik komitede, Trotski ya da Travinski üç kişilik komitede. Plehanov ve ben, bir ölçüde, birinci madde üzerinde azınlıkta kaldığımız için bu noktada çoğunluğu elegeçiriyoruz (yediye karşı dokuz). Martov'un oportünistlerle koalisyonu, benim tertip komitesi olayı sorunundaki en kötü korkularımı doğruluyor. 3° Tüzüğün ayrıntıları üzerindeki tartışmaların devamı. Martov gene oportünistler tarafından kurtarılıyor. Biz gene azınlıktayız ve merkez organlarındaki azınlığın hakları için savaşıyoruz. 4° Yedi aşırı oportünist kongreden çekiliyor. Biz çoğunluk haline geliyoruz ve seçimlerde koalisyonu (*iskracı* azınlık, "Bataklık" ve *iskracılara* karşı olanlar) yeniyoruz. Martov ve Popov, bizim üçlülerimizde sandalye kabul etmeyi reddediyorlar. 5° Üye seçme sorunu üzerinde, kongre sonrası yaygara. Aşırı derecede anarşist davranışlar ve anarşistçe lafebeliği. "Azınlık"taki en az istikrarlı ve en az sebatlı unsurlar üstün geliyor. 6° Bir bölünmeyi önlemek için Plehanov "nezaketle öldürme" politikasını benimsiyor. "Azınlık", merkez organın yazıkurulunu ve konseyi işgal ediyor ve bütün gücüyle merkez komitesine saldırıyor. Yaygara her şeyi kapsamaya devam ediyor. 7° Merkez komitesine yapılan ilk saldırı geri püskürtülüyor. Yaygara bir ölçüde yatışmış görünüyor. Nispeten daha sakin bir ortamda, partiyi ta derinden altüst eden iki salt ideolojik sorunun tartışılması olanaklı hale geliyor: a) Partimizde, ikinci kongrede biçimlenen ve bütün eski bölünmelerin yerini alan "azınlık", "çoğunluk" parçalanmasının açıklaması ve siyasal önemi nedir? b) Yeni *İskra*'nın,[49] örgütlenme sorununa ilişkin yeni tutumunun, ilke olarak önemi nedir?

Bu aşamaların her birinde, savaşımın, koşulları ve o andaki saldırı hedefi tamamen farklıdır; her aşama, adeta bir genel askerî harekat içindeki ayrı bir savaştır. Her savaşın somut koşulları üzerinde durulmadıkça, savaşımımız, hiçbir

biçimde anlaşılamaz. Ama bu bir kez yapılınca, gelişmenin, çelişkiler yoluyla, gerçekten diyalektik bir ilerleme gösterdiğini açıkça görürüz. Azınlık çoğunluk haline gelir ve çoğunluk azınlık haline gelir; her iki taraf da saldırıdan savunmaya, savunmadan saldırıya geçer; ideolojik savaşımın başlangıç noktası (birinci madde) "yadsınır" ve yerini, her şeyi kapsayan bir yaygaraya bırakır;* ama bunun ardından "yadsımanın yadsınması" başlar ve farklı merkez organlarda kısmetinize düşen eşinizle tam da azçok iyi geçinme yolunu bulmuşken, başlangıç noktasına, salt ideolojik savaşıma döneriz; ama bu noktada, bu "tez", "anti-tez"in ortaya koyduğu bütün sonuçlarla zenginleşmiş ve daha üst bir sentez haline gelmiştir; bu sentez içinde birinci maddeye ilişkin tecrit edilmiş raslansal yanılgı, örgüt sorunları üzerine oportünist görüşlerin sözde sistemi haline dönüşmüş ve partimizin devrimci ve oportünist kanatlara bölünüşü ile bu gerçek arasındaki ilişki gittikçe artan bir şekilde herkes için açık hale gelmiştir. Kısacası, yalnızca yulaflar Hegel'e göre büyümekle kalmaz, Rus sosyal-demokratları da Hegel'e göre birbirleriyla savaşırlar.

Marksizmin başaşağı çevirip kendi malı haline getirdiği büyük hegelci diyalektik, partinin devrimci kanadından oportünist kanadına kayan politikacıların zikzaklarını haklı gösterme biçimindeki bayağı hile ile, tek bir sürecin değişik aşamalarına ait özel gelişme etkenlerini ve özel ifadeleri aynı kaba koymak biçimindeki bayağı alışkanlık ile karıştırılmamalıdır. Gerçek diyalektik, bireylerin yanılgılarını haklı göstermez, ama bütün somutluğu içinde gelişme sürecinin ayrıntılı bir incelemesi ile, kaçınılmaz olduklarını tanıtlayarak, kaçınılmaz dönüşleri inceler. Diyalektiğin temel ilkelerinden biri, soyut gerçek diye bir şey olmadığı, gerçeğin her zaman somut olduğudur... Ve bir şey daha, büyük hegelci diyalektik, şu İtalyan deyişinin çok güzel ifade ettiği kaba,

* Kavgayla ilke ayrılığı arasında ayrım yapma güçlüğü, şimdi kendiliğinden bir çözüme ulaşmıştır: Üye seçme ile ilgili her şey yaygaracılıktır; kongredeki savaşımı, birinci madde üzerindeki çatışmayı ve oportünizme ve anarşizme doğru kaymayı tahlile ilişkin her husus bir ilke farklılığıdır.

dünyevi hikmetle asla karıştırılmamalıdır: *metere la coda dove non va il capo* (kafanın geçmeyeceği yerden kuyruğu geçirmek).

Bizim parti savaşımımızın diyalektik gelişmesinin sonucu, iki devrim olmuştur. Martov yoldaşın, *Bir Kez Daha Azınlıkta* adlı broşüründe haklı olarak belirttiği gibi, parti kongresi, gerçek bir devrimdi. "Dünya devrimlerle ilerliyor; güzel, biz bir devrim yaptık" diye alay ederken, azınlık da haklıdır. Kongreden sonra gerçekten bir devrim yaptılar. Üstelik dünyanın devrimlerle ilerlediğini de genel olarak söylersek, doğrudur. Ama her somut devrimin somut anlamı bu genel atasözü ile tanımlanamaz. Unutulmaz yoldaş Mahov'un unutulmaz sözünü bir başka türlü ifade edersek, bazı devrimler vardır ki, daha çok gericilik gibidirler. Devrimi yapan gerçek gücün, partinin oportünist kanadı mı yoksa devrimci kanadı mı olduğunu bilmek zorundayız, savaşçıları esinlendiren ilkelerin, devrimci ilkeler mi, yoksa oportünist ilkeler mi olduğunu bilmek zorundayız. Bunları bilmeden, somut belli bir devrimin "dünyayı" (partimizi) ileri mi, yoksa geri mi götürdüğüne karar veremeyiz.

Parti kongremiz, Rus devrimci hareketinde eşsiz ve öncelsiz bir kongreydi. Gizli, devrimci bir parti, ilk kez yeraltı yaşamının karanlıklarından günışığına çıkmayı başarmış ve parti içi savaşımımızın bütün gidişini ve sonucunu, program, taktik ve örgüt sorunlarında partimizin ve onu oluşturan azçok dikkati çeken unsurlardan her birinin tüm niteliğini herkese göstermişti. Grup gevşekliği geleneğini ve devrimci darkafalılığı üzerimizden atmayı, çoğu kendi aralarında şiddetle savaşan ve yalnızca bir fikir bağı ile birbirine bağlı bulunan ve şimdi bütün grup ayrılıklarını ve grup bağımsızlıklarını, büyük bir bütün adına, gerçekte ilk kez yarattığımız *parti* adına feda etmeye hazırlanan (yani ilke olarak) çok farklı düzinelerle grubu biraraya getirmeyi ilk kez başarmıştık. Ama politikada fedakarlıklar bedava olmaz, bu fedakarlıkların savaşta kazanılması gerekir. Örgütleri boğazlama savaşı, zorunlu olarak korkunç bir şiddete yolaçtı. Açık ve özgür bir

savaşımın hafif rüzgarı, bir fırtınaya dönüştü. Fırtına, eski çevre çıkarlarının, duygularının ve geleneklerinin bütün kalıntılarını, istisnasız önüne katıp sürükledi —çok da iyi etti!— ve ilk kez, gerçek parti kurumlarını yarattı.

Ama insanın kendine bir şeyim demesi başka, öyle olması başkadır. Parti uğruna ilke olarak grup sistemini feda etmek başka bir şey, birinin kendi grubundan vazgeçmesi başka bir şeydir. Taze hava, küflü darkafalılığa alışmış kişilere fazla taze geldi. Martov yoldaşın *Bir Kez Daha Azınlıkta* adlı broşüründe (elinde olmayarak) doğru bir biçimde belirttiği gibi "parti, ilk kongresinin gerginliğine dayanamadı". Örgütlerin boğazlanmasından duyulan incinme çok güçlüydü. Şiddetli fırtına, bizim parti akıntısının dibindeki bütün çamurları havaya kaldırdı ve çamur öcünü aldı. Eski kafalı grup anlayışı, henüz pek genç olan parti anlayışını zor gücüyle yendi. Partinin oportünist kanadı, bozguna uğramış olsa da, Akimov'un raslansal kazancından kuvvet alarak —kuşkusuz geçici olarak— devrimci kanada üstün geldi.

Sonuç, yazıkurulu üyelerinin parti kongresinde işledikleri yanılgıları geliştirmek ve derinleştirmek zorunda olan yeni *İskra*'dır. Eski *İskra*,[50] devrimci savaşımın gerçeklerini öğretiyordu, yeni *İskra*, başeğme ve herkesle iyi geçinme biçimindeki dünyevi hikmeti öğretiyor. Eski *İskra,* militan ortodoksluğun organıydı. Yeni *İskra,* bize, —özellikle örgütlenme sorunlarında— nükseden bir oportünizm sunuyor. Eski *İskra* Rus ve Batı Avrupalı oportünistlerin nefret ettikleri bir organ olma şerefini kazanmıştı. Yeni *İskra* ise "akıllanmış"tır ve yakında aşırı oportünistlerin yağdırdıkları övgülerden de utanmaz hale gelecektir. Eski *İskra,* hedefine, asla sapmaksızın yürümüştü ve sözüyle eylemi arasında bir farklılık yoktu. Yeni *İskra*'nın içindeki yanlışlık ise —herhangi bir kişinin istek ve niyetinden bağımsız olarak— kaçınılmaz şekilde siyasal ikiyüzlülüğe yolaçmaktadır. Yeni *İskra,* parti anlayışına grup anlayışının egemen oluşunu gizlemek için grup anlayışına çatmaktadır. Yeni *İskra,* örgütlü herhangi bir partide bölünmeden sakınabilmenin, azınlığın çoğunluğa

tabi olmasından başka bir yolu düşünülebilirmiş gibi, parçalanmayı ikiyüzlüce mahkum ediyor. Yeni *İskra*, devrimci kamuoyuna dikkat edilmesi gerektiğini söylerken, bir yandan da Akimovlar'ın övgülerini gizleyerek, partinin devrimci kanadının komiteleri hakkında adi dedikodular yapılmasına göz yumuyor.* Ne utanç verici! Bizim eski *İskra*'mızı ne kadar itibarsız hale getirdiler!

Bir adım ileri, iki adım geri... Bireylerin yaşamında, ulusların tarihinde ve partilerin gelişmesinde böyle şeyler olur. Ama bir an için bile olsun, devrimci sosyal-demokrasinin ilkelerinin proletarya örgütünün ve parti disiplininin kaçınılmaz ve tam zaferinden kuşkulanmak en canice korkaklık olacaktır. Daha şimdiden çok şey kazanmış bulunuyoruz, ve tersliklerden umutsuzluğa kapılmayarak savaşı sürdürmeliyiz; sebatla, yaygaracı çevrenin darkafalı yöntemlerini küçük görerek; bütün Rus sosyal-demokratlarını birbirine bağlayan, güçlükle elde edilmiş tek parti bağını korumak için elimizden gelen her şeyi yaparak; bütün parti üyelerinin ve özellikle işçilerin, parti üyelerinin görevlerini, ikinci parti kongresindeki savaşımı, ayrılığımızın bütün nedenlerini ve bütün aşamalarını, program ve taktik alanlarında olduğu gibi, örgütlenme alanında da burjuva psikolojisine çaresizce teslim olan, burjuva demokrasisinin görüşlerini eleştirisiz kabullenen ve proletaryanın sınıf savaşımı silahını körelten oportünizmin kesinlikle felaket getireceğini tam ve bilinçli bir biçimde anlamalarını, ısrarlı ve sistemli bir çalışma sağlamaya çalışarak savaşı sürdürmeliyiz.

İktidar savaşımında proletaryanın örgütten başka silahı yoktur. Burjuva dünyasındaki anarşik rekabet kuralı ile birbirinden ayrı düşmüş, sermaye için zorunlu emekle beli bükülmüş, sürekli olarak yoksulluğun, vahşetin ve bozulmuşluğun "derin çukurlarına" itilmiş olan proletarya, ancak çalışan milyonlarca insanı bir işçi sınıfı ordusu halinde kaynaş-

* Bu sevimli eğlence için kalıp halinde bir biçim bile geliştirilmişti: Özel muhabirimiz X, çoğunluğa bağlı Y komitesinin azınlık mensubu yoldaş Z'ye çok kötü davrandığını bildirmektedir.

tıran maddi örgüt birliğinden kuvvet alan marksizm ilkeleri üzerindeki ideolojik birliği ile kaçınılmaz biçimde yenilmez bir güç haline gelebilir ve gelecektir. Ne yaşını doldurmuş Rus otokrasi yönetimi, ne de gittikçe ihtiyarlayan uluslararası sermaye bu orduya dayanabilir. Bütün zikzaklara ve geriye atılan adımlara karşın, bugünkü sosyal-demokrasinin jirondenlerinin oportünist lafebeliğine karşın, gerileyen grup anlayışının kendi yüksekliğine kendini inandırmasına karşın, *entelektüel* anarşizmin yaygarasına ve cicili bicili gösterişine karşın, proletarya ordusu, gittikçe daha sağlam bir biçimde saflarını sıklaştıracaktır.

Şubat-Mayıs 1904

AMERİKAN "GENEL YENİDEN DAĞILIMI" ÜZERİNE MARX

VPERYOD'un 12. sayısında, tarım sorununda Marx'ın Kriege'e karşı yürütmüş olduğu tartışmaya bir atıf yapılmıştı. Yıl, yoldaş —ın yanlış olarak makalede koyduğu 1848 değildi — 1846 idi. Marx'ın çalışma arkadaşı ve o zamanlar daha çok genç olan Hermann Kriege 1845'te Amerika'ya gitmiş ve orda komünizmin propagandasını yapmak amacıyla bir gazete, *Volkstribun*'u çıkarmaya başlamıştı. Ama bu propagandayı öyle bir biçimde yürütüyordu ki, Marx, Alman Komünist Partisi adına, Hermann Kriege'nin Komünist Partisinin itibarını düşürmesine çok şiddetle karşı koymak zorunda kaldı. 1846'da *Westphälische Dampfboot*'ta yayınlanan ve Marx'ın yapıtlarının Mehring baskısının ikinci cildinde yeniden basılan Kriege eğiliminin eleştirisi, bugünün Rus sosyaldemokratları için büyük önem taşımaktadır. Bugünkü Rusya'da olduğu gibi, Amerikan toplumsal hareketinin seyri de

o zamanlar tarım sorununu ön plana geçirmişti; bu gelişmiş bir kapitalist toplumun bir sorunu değil, tam tersine, kapitalizmin gerçek bir gelişiminin başlıca ve temel koşullarının yaratılması sorunu idi. Bu durum, Marx'ın Amerikan "genel yeniden dağılımı" düşünceleri karşısındaki tutumu ile, Rus sosyal-demokrasisinin bugünün köylü hareketine karşı tutumu arasında bir paralellik kurmak için ayrı bir önem taşımaktadır.

Kriege, gazetesinde Amerikan toplumsal düzeninin ayırıcı özellikleri konusunda somut bir inceleme için ve rantın kaldırılması yolunda kampanya yürüten çağdaş tarım reformcularının hareketinin gerçek niteliğini tanımlamak için hiçbir veri sunmamıştır. Kriege'in bütün yaptığı (bizim "sosyalist-devrimcilerimiz"e oldukça benzer bir biçimde), tarım devrimi sorununa abartılı ve gürültülü tümcecikler giydirmekti: "Her yoksul insan" diye yazıyordu Kriege, "üretici bir işle uğraşma fırsatı verilir verilmez, insan toplumunun yararlı bir üyesi olacaktır. Eğer toplum ona kendisi ve ailesi için elinde tutabileceği bir toprak parçası verirse, böyle bir fırsatı her zaman güvence altına almış olacaktır. ... Eğer bu uçsuz bucaksız alan (Kuzey Amerika'nın kamu malı olan 1.400.000.000 akrlık mülk) alım-satımdan alıkonacak olursa ve sınırlandırılmış miktarlar halinde emeğe ayrılırsa,* Amerika'da yoksulluğa bir darbede son verilecektir. ..."

Buna Marx şöyle karşılık vermektedir: "Kriege'in, yasa koyucuların onun istediği ataerkil sistemin sanayi sistemine dönüşmesinin engellenmesi için, ya da doğu kıyılarının sanayi ve ticari devletlerinin ataerkil barbarlığa geri itilmesi için emir verecek güçleri olmadığını anlaması gerekirdi."

Böylece, önümüzde Amerikan yeniden dağılımı için gerçek bir plan vardır: geniş ve büyük bir toprak alanının ticaretten çekilmesi, toprağın tasarruf hakkının güvenceye alın-

* *Revolutsionnaya Rossiya*'nın 8. sayısında başlayan, toprağın sermayeden emeğe geçmesi konusunda, Rusya'da devlet topraklarının önemi üzerine, dengelenmiş toprak imtiyazı konusunda, toprağın ticari alışverişe sokulması yolundaki burjuva düşünceleri konusunda, vb. yazdıklarını anımsayın. Tam da Kriege'e benziyorlar!

ması, toprak sahipliğinin ya da toprağın zilyedinin sınırlandırılması. Ve daha ilk başında Marx, bu hayalciliği ciddi bir biçimde eleştiriden geçirmektedir, ataerkil sistemin kaçınılmaz olarak sanayi sistemine dönüşeceğini belirtmektedir, yani bugünün deyimini kullanarak, kapitalist gelişmenin kaçınılmazlığını belirtmektedir. Ama hareket içerisindeki kimselerin ütopik düşlerinin, Marx'ın, genel olarak harekete karşı olumsuz bir tutum almasına yolaçtığını düşünmek, büyük bir yanlış olurdu. Böyle bir şey yok. O sırada, bilimsel etkinliğinin daha ilk başında, Marx, bir hareketin gerçek ve ilerici içeriğini, süslü ideolojik yavanlıklardan ayrıştırma yeteneğindeydi. Eleştirinin "*Volkstribun*'un Ekonomisi [yani ekonomi politiği] ve Bunun Genç Amerika'ya Karşı Tutumu", başlığını taşıyan ikinci bölümünde Marx, şöyle yazıyordu:

"Amerikan Ulusal Reformcularının hareketinin tarihsel mazeretini tümüyle anlıyoruz. Bu hareketin, modern burjuva toplumunun sanayileşmesine geçici bir itiş verecek bir sonuç uğruna çaba gösterdiğini biliyoruz, ama bu sonuç, proleter hareketin bir ürünü olarak, ve genel olarak toprak mülkiyetine bir saldırı olarak, özellikle mevcut Amerika koşulları altında, kendi yarattığı sonuçlar gereği, komünizme kaçınılmaz olarak yolaçmak zorundadır. New-York'taki Alman komünistleriyle birlikte bulunan Ranta-Karşı *Bewegung* [hareketine] katılan Kriege, bu basit gerçeği hareketin içeriğine girmeksizin, abartmalı tümceciklerle ötüyor, böylece, genç Amerika ve Amerikan toplumsal koşulları arasındaki bağıntı açısından, oldukça şaşırmış olduğunu kanıtlıyor. Amerikan ölçüsünde, toprağın parsellenmesi için tarım planı üzerine insanlık uğruna içinden taşan heyecanın bir başka örneğine dokunacağız.

"*Volkstribun*'un 10. sayısında 'Ne İstiyoruz?' başlıklı makalede şunları okuyoruz: 'Amerikan Ulusal Reformcuları toprağa tüm insanlığın ortak mirası diyorlar ... ve ulusal yasama meclisinin, henüz yağmacı spekülatörlerin ellerine düşmemiş olan 1.400.000.000 akrlık toprağın, tüm insanlığın devrolunamaz ortak mülkiyeti halinde korunması için ön-

lemler almasını istemektedir.' Bu 'devrolunamaz ortak mülkiyetin' bütün insanlık için korunmasını sağlamak için, Ulusal Reformcuların planını benimsemektedir: 'Hangi ülkeden gelmiş olursa olsun, her köylüye, geçinmesi için 160 akr Amerikan toprağı verilmesi'; ya da, 14. sayıda "Conze'a Bir Yanıt"ta da ifade edildiği gibi: 'Mülkedinilmemiş bu kamu toprağında hiç kimse 160 akrı aşan bir alana sahip olmamalı, ve bu da ona ancak kendisi işlemesi koşuluyla verilmelidir.' Böylece, toprağı 'devrolunmaz ortak mülkiyet' olarak korumak için, ve bunun yanında 'insanlığın tümü' için, onu hemen paylaştırmak zorunludur. Üstelik Kriege, bu paylaşımın zorunlu sonuçlarını —yoğunlaşma, sanayi ilerlemesi, ve benzeri şeyleri, yasa yoluyla— önleyeceğini sanıyor. Bu 160 akrlık toprağı, böyle bir alanın değeri niteliğine göre değişmeyecekmiş gibi, değişmez bir nicelik sayıyor. 'Köylüler' eğer toprağın kendisini değişmeseler bile, kendi aralarında ve başkaları ile toprağın ürününü değişmek zorunda kalacaklardır, ve, işi buraya vardırınca, 'köylüler'den birinin, sermayesi olmasa bile, emeği ve 160 akrının başlangıçtaki daha büyük verimi sayesinde bir başkasını kendi çiftlik işçisi durumuna düşürdüğünü hemen göreceklerdir. Ayrıca, 'toprağın' mı yoksa toprak ürünün mü 'yağmacı spekülatörlerin ellerine düştüğünün' ne önemi var? Kriege'in insanlığa sunduğu armağını ciddi olarak inceleyelim. Bin dörtyüz milyon akr toprağın, her 'köylü'ye 160 akr düşecek biçimde, 'tüm insanlığın devrolunamaz ortak mülkiyeti' olarak korunması gerekiyor. Biz, onun için, Kriege'in 'insanlığının' boyutlarını hesaplayabiliriz: bir ailede beş kişi olduğu hesabıyla tam 8.750.000 'köylü', 43.750.000 nüfusu temsil etmektedir. 'Proletaryanın, bütün insanlığın temsilcisi olarak', en azından ABD'de, toprağın tümüne sahip çıkabileceği, bu 'her zamanı' da hesaplayabiliriz. Eğer ABD'nin nüfusu bugünkü temposuyla artmaya devam ederse, yani, eğer 25 yılda iki katına çıkarsa, o zaman bu 'her zaman', 40 yıldan az sürecektir; o zaman bu 1.400.000.000 akr işgal edilmiş olacaktır, ve gelecek kuşağın 'hak talep edeceği' bir şey kalmayacaktır. Ama

toprağın serbest bağışı göçü büyük ölçüde artıracağına göre, Kriege'in 'her zamanı' daha da erken bitebilir, hele de, 44.000.000 insana ayrılan toprağın bugün Avrupa'da varolan yoksulluk için bile uygun bir çıkış yolu olamayacağı akılda tutulursa; Avrupa'da her on kişiden biri sadakaya muhtaçtır ve tek başına, İngiliz adalarında yoksullar 7.000.000'u bulmaktadır. Buna benzer bir ekonomi politik bönlüğü örneği de 13. sayıda 'Kadınlara' adlı makalede bulunabilir; Kriege, bunda New-York kendi, Long Island'daki 52.000 akrlık toprağından vazgeçerse, bunun New-York'u tüm yoksulluktan, sefaletten, ve cinayetten 'bir darbede' ve ebedi olarak kurtarmaya yeteceğini söylüyor.

"Kriege, toprağın serbest bırakılması hareketini, proletarya hareketinin belirli koşullar altında zorunlu bir ilk biçimi olarak, doğduğu sınıfın toplumsal yaşantıdaki konumu nedeniyle, zorunlu olarak bir komünist harekete dönüşecek bir hareket olarak değerlendirseydi; Amerika'daki komünist emellerin, neden kendini başlangıçta, komünizmin tümüyle çelişiyor gözüken bu tarımcı biçimde ortaya koymuş olduğunu gösterseydi, buna bir şey denmezdi. Ama o, belirli, gerçek halkın bir hareketinin yalnızca ikincil biçimi olan şeyi, genel olarak insanlığın davası olarak ilan ediyor. O, bu davayı ... genel olarak her hareketin nihai ve en yüksek amacı olarak sunuyor, böylece hareketin belli amaçlarını salt abartmalı bir saçmalığa dönüştürüyor. Aynı makalede (sayı 10), zafer şarkısını söylemeye devam ediyor: 'Ve böylelikle Avrupalıların eski düşleri sonunda gerçekleşmiş olacaktır. Onlar için, okyanusun bu yakasında, yalnızca ellerini uzatıp almaları ve kendi ellerinin emeği ile meyvelendirmeleri gereken bir yer hazırlanmış olacaktır, öyle ki, dünyanın tüm zalimlerine gururla, 'bu, sizin kurmadığınız *benim* evimdir; bu, sıcaklığıyla yüreğinize kıskançlık dolduran *benim* ocağımdır' diye ilan edebileceklerdir.' "

"Şunu da eklemeliydi, bu, benim, karımın, çocuklarımın, erkek hizmetçimin ve sığırlarımın oluşturduğu *benim* gübre yığınımdır. Ve 'düşleri' böylece gerçekleşmiş olan Avrupalı-

lar kimlerdir? Komünist işçiler değildir, iflas etmiş dükkancılar ve zanaatkarlar ya da Amerika'da bir kez daha küçük-burjuva ve köylü olarak iyi bir baht özleminde olan yıkılmış köylülerdir. Ve bu 1.400.000.000 akr yoluyla gerçekleştirilecek olan 'düş' nedir? Bütün insanları özel mülk sahiplerine dönüştürmek düşü, bütün insanları imparator, kral ve papa yapma düşü kadar gerçekleştirilmesi olanaksız ve ancak onun kadar komünistçe bir düştür."

Marx'ın eleştirisi iğneleyici alayla doludur. Kriege'e, şimdi bizim "sosyalist-devrimcilerimiz"in arasında gözlemlediğimiz, yani lafebeliği, en yüksek devrimci hayalciliğin temsil ettiği küçük-burjuva hayalleri, modern iktisadi düzenin gerçek temellerini ve gelişmesini anlamama gibi şeyleri benimsemiş olduğu için, saldırmaktadır. O zamanlar daha bir iktisatçı *adayı* olan Marx, dikkat çekici bir kavrayışla, değişim ve meta üretiminin rolüne işaret etmektedir. Köylüler, diyor, eğer kendisini olmasa bile, toprağın ürününü değişeceklerdir, ve bu, çok şey söylemektedir! Bu sorun, bir yanıyla Rus köylü hareketine ve onun küçük-burjuva "sosyalist" ideologlarına geniş ölçüde uygulanabilecek bir biçimde ele alınmıştır.

Ne var ki, Marx, bu küçük-burjuva hareketi "reddedip" geçmiyor, dogmatik bir biçimde onu görmezlikten gelmiyor, devrimci küçük-burjuva demokratlarının hareketiyle ilişki kurmakla ellerinin kirleneceğinden korkmuyor — bu korku, birçok doktrincinin bir özelliğidir. Hareketin gösterişli ideolojik saçmalıklarıyla acımasız bir biçimde alay ederken, Marx, onun *gerçek* tarihsel içeriğini, çeşitli bireylerin düşleri ve teorilerine, istek ve bilincine bakılmaksızın, nesnel koşullarından kaçınılmaz olarak ortaya çıkan sonuçları ciddi, materyalist bir biçimde belirlemeye çalışmaktadır. Bu nedenle Marx, hareketin komünist desteğini kınamamakta, tersine tümüyle onaylamaktadır. Diyalektik yaklaşımı benimseyerek, yani, hareketi her yönüyle inceleyerek, geçmişi ve geleceği hesaba katarak Marx, toprakta özel mülkiyete saldırının devrimci yanına değinmektedir. O, küçük-burjuva hare-

ketini, proleter, komünist hareketin özel bir başlangıç biçimi olarak görmektedir. Bu hareket yoluyla düşlediğin şeyi gerçekleştirmeyeceksin diyor Marx, Kriege'e: Kardeşlik yerine, küçük-burjuva içe kapalılığım elde edeceksin; devredilemez köylü paylaşımı yerine toprağın ticarete sokulmasıyla karşılaşacaksın; yağmacı spekülatörlere bir darbe indirmek yerine, kapitalist gelişmenin temelinin genişlemesine tanık olacaksın. Ama, boşuna kaçınmak istediğin kapitalist şeytanı, toplumsal gelişimi çok büyük ölçüde çabuklaştıracağından ve komünist hareketin yeni ve daha yüksek biçimlerini de her zamankinden çok yaklaştıracağından tarihsel bir kazançtır. Toprak mülkiyetine bir darbe indirmek, kaçınılmaz olarak mülkiyete genel olarak daha çok darbeler indirmeyi kolaylaştıracaktır. Hiç de herkesi kapsamayan ve sınırlı bir refahı geçici olarak sağlayacak olan, alt sınıfın devrimci eylemi, tüm ezilenler için tam insan mutluluğunu gerçekten güvence altına alacak olan bir değişiklik için, en alt sınıfın daha da devrimci eylemini kaçınılmaz olarak kolaylaştıracaktır.

Marx'ın Kriege'e karşı sorunu koyuşu, biz Rus sosyal-demokratları için bir örnek olmalıdır. Bugün, Rusya'daki köylü hareketinin gerçek bir küçük-burjuva niteliğinde olduğundan kuşku duyulamaz. Bu gerçeği elimizdeki bütün araçlarla açıklamalıyız, ve bütün "sosyalist-devrimciler"in ya da ilkel sosyalistlerin bu konudaki bütün aldatmacaları ile acımasız ve uzlaşmaz bir biçimde savaşmalıyız. Bütün demokratik altüst oluşlar içerisinde, tam bir sosyalist devrim uğruna çaba gösterecek olan bağımsız bir proletarya partisinin örgütlendirilmesi, bizim değişmez amacımız olmalı ve bu amaç bir an olsun gözden ırak tutulmamalıdır. Ama bu nedenden ötürü köylü hareketinden uzaklaşmak doğrudan doğruya darkafalılıktır ve bilgiçlik taslamaktır. Hayır, bu hareketin devrimci ve demokratik niteliğinden kuşku duyulamaz, ve biz tüm gücümüzle onu desteklemek, onu geliştirmek, onu siyasal olarak bilinçli ve belirgin bir sınıf hareketi haline getirmek, onu ilerletmek ve sonuna dek onunla elele

gitmek zorundayız — çünkü biz her türlü köylü hareketinin sonundan çok daha ötelere gideriz; biz toplumun sınıflara bölünmesinin en sonuna kadar gideriz. Dünyada köylülerin Rusya'daki kadar acı çektiği, böylesine ezildiği, böylesine aşağılandığı bir başka ülke hemen hemen hiç yoktur. Bu baskı ne denli ağır olmuşsa şimdi de köylülüğün uyanışı o kadar güçlü olacak, devrimci hücumu o kadar karşı konmaz olacaktır. Sınıf bilincine varmış olan devrimci proletarya bu hücumu tüm gücü ile desteklemelidir, desteklemelidir ki, bu eskimiş, lanetli, feodal, mutlakiyetçi ve köleci Rusya'nın dayanacağı tek bir taş kalmasın; desteklemelidir ki, özgür ve yiğit halkın yeni bir kuşağını sosyalizm uğruna proleter savaşımımızın özgür olarak yayılabileceği yeni bir cumhuriyet ülkesi yaratabilsin.

Nisan 1905

DEMOKRATİK DEVRİMDE SOSYAL-DEMOKRASİNİN İKİ TAKTİĞİ
[PARÇA]*

SONSÖZ. — BİR KEZ DAHA *OSVOBOJDENYE*[51] EĞİLİMİ, BİR KEZ DAHA YENİ *İSKRA* EĞİLİMİ

III. DİKTATÖRLÜK KONUSUNDAKİ KABA BURJUVA GÖRÜŞLER İLE MARKSİST GÖRÜŞLER

Mehring 1848'de, *Neue Rheinische Zeitung*'da yayınladığı Marx'ın makalelerine eklediği notlarda, burjuva basın tarafından bu gazeteye yöneltilen suçlamalardan bir tanesinin bu gazetenin hiçbir şeye dayanmaksızın "demokrasiyi sağlamanın tek aracı olarak diktatörlüğün acilen kurulması'nı istemek olduğunu söylüyor bize (Marx, *Nachlass*, c. III, s. 53). Kaba burjuva görüş açısından diktatörlük ve demokrasi terimleri, birbirlerini karşılıklı olarak dıştalar. Sınıf savaşımı teorisini anlamadan ve politik arenayı çeşitli burjuva çevre ve zümrelerinin küçük hırgürleri olarak görmeye alışmış olan burjuva, diktatörlükten, bütün özgürlüklerin ve demokrasinin güvencelerinin ortadan kaldırılmasını, her türlü keyfiliği, diktatörün kişisel çıkarları uğruna iktidarın her tür

* Bkz: V. İ. Lenin, *Demokratik Devrimde, Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği,* Sol Yayınları, Ankara 1992, s.125-134. –*Ed.*

kötüye kullanılmasını anlar. Aslında, *Vperyod* ve *Proletari*'nin[52] diktatörlük sloganından yana çıkışlarını, Lenin'in "talihini deneme tutkusu"na bağlayarak, yeni *İskra*'da 'yeni kampanya"yı hızlandıran bizim Martinov'un yazılarında ortaya çıkan işte bu kaba burjuva görüştür (*İskra,* n° 103, s. 3, sütun 2). Martinov'a kişisel diktatörlükten farklı olarak, sınıf diktatörlüğünün anlamını ve sosyalist diktatörlükten farklı olarak, demokratik diktatörlüğün görevlerini açıklayabilmek için *Neue Rheinische Zeitung*'un görüşleri üzerinde durmak yanlış olmayacaktır.

"Bir devrimden sonra, diye yazıyordu *Neue Rheinische Zeitung* 14 Eylül 1848'de, devletin her geçici örgütü, bir diktatörlüğü ve etkin bir diktatörlüğü gerektirir. Ta başından beri Camphausen'ı (18 Mart 1848 sonrasında bakanlar kurulu başkanı) diktatörce hareket etmediğinden ötürü, eski kurumların kalıntılarını hemen ezmediği ve yok etmediği için suçladık. Bay Camphausen kendisini anayasal düşlerle oyalarken, yenik düşmüş olan parti (yani gerici parti) bürokrasi ve ordu içindeki durumunu güçlendirmiş ve hatta şurada burada açık savaşıma bile başlamıştı."

Mehring'in haklı olarak işaret ettiği gibi, bu sözler birkaç önerme içerisinde *Neue Rheinische Zeitung*'daki Camphausen hükümeti konusundaki uzun makalelerde ayrıntılarıyla işlenmiş olan her şeyi özetlemektedir. Marx'ın bu sözleri bize ne anlatıyor? Geçici bir devrim hükümetinin diktatörce davranmak *zorunda* olduğunu (diktatörlük sloganından kaçındığı için *İskra*'nın hiç anlayamadığı bir önerme) ve böyle bir diktatörlüğün görevinin eski kurumların kalıntılarını yok etmek olduğunu (ki tam da bu, Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin karşı-devrime karşı savaşım konusunda üçüncü kongre kararına açıkça koyduğu ve yukarda da gösterildiği gibi konferans kararında yeralmayan bir şeydir) anlatıyor. Üçüncü ve son olarak, bu sözlerden, Marx'ın devrim ve açık bir iç savaş döneminde burjuva demokratları "anayasal düşler" ile avundukları için kınadığı sonucu çıkmaktadır. Bu sözlerin anlamı 6 Haziran 1848 tarihli *Neue Rheinische Zeitung*'daki

makalede özellikle açık-seçik hale gelmektedir. "Ulusal bir kurucu meclis, diye yazıyordu Marx, her şeyden önce, aktif, devrimci yönden aktif bir meclis olmalıdır. Ama Frankfurt meclisi hükümeti başıboş bırakırken, kendisini okul ödevi düzeyinde parlamentoculukla oyalıyordu. Diyelim ki, bu çok bilmiş meclis, derin düşüncelerden sonra, olabilecek en iyi gündemi ve en iyi anayasayı hazırlamış olsun, ama eğer Alman hükümetleri bu arada süngüyü gündeme getirmişse, olabilecek bu en iyi gündemin ve bu en iyi anayasanın yararı ne?"

Diktatörlük sloganının anlamı işte budur. Buradan Marx'ın "bir kurucu meclis toplama kararı"nı kesin bir zafer sayan, ya da bizi "aşırı muhalefet partisi olarak kalma"ya çağıran kararlara karşı tutumunun ne olacağını kestirebiliriz!

Ulusların yaşamlarındaki bellibaşlı sorunlar, ancak kuvvet yoluyla çözümlenirler. Şiddete, iç savaşa ilk başvuranlar, çoğu kez gerici sınıfların kendileridir; Rus otokrasisinin sistemli ve şaşmaz bir biçimde 9 Ocaktan beri her yerde yaptığı gibi, "süngüyü gündeme getiren" önce kendileri olmaktadırlar.[53] Ve böyle bir durum ortaya çıkmış bulunduğuna göre, süngü gerçekten siyasal gündemin ana maddesi haline gelmiş bulunduğuna göre, ayaklanma kaçınılmaz ve acil hale gelmiş olduğuna göre — anayasal düşler ve okul ödevi düzeyindeki parlamentoculuk, olsa olsa burjuvazinin devrime ihanetinin bir örtüsü, burjuvazinin devrime "yüz çevirmesi" olgusunu gizlemenin bir örtüsü haline gelir. Bu durumda gerçek devrimci sınıfın öne sürmek zorunda olduğu slogan, işte bu diktatörlük sloganıdır.

Bu diktatörlüğün görevleri sorununda Marx, *Neue Rheinische Zeitung*'da şunları yazmıştır: "Ulusal Meclis, eskimiş hükümetlerin gerici girişimlerine karşı diktatörce davranmalıydı; böylece bütün süngüleri ve dipçikleri paramparça edecek kamuoyunun gücünü kendinden yana kazanmış olurdu. ... Ama bu meclis, Alman halkını ardından sürükleyeceğine ya da onların ardından sürükleneceğine, halkı bıktırı-

yor." Marx'ın görüşüne göre, ulusal meclis, "Almanya'da fiilen varolan rejimden halkın egemenliği ilkesiyle çelişen her şeyi çıkarıp atmalıydı", ve bunun ardından "devrimle kazanılmış olan halk egemenliğini bütün saldırılara karşı korumak için, dayanmakta olduğu devrimci temeli pekiştirmeliydi."

Bunun sonucu olarak, Marx'ın 1848'de, devrimci hükümetin ya da diktatörlüğün önüne koyduğu görevler, içerikleri bakımından, ilkin ve her şeyden önce, bir *demokratik* devrimdi: Karşı-devrime karşı savunma ve halkın egemenliği ile çelişen her şeyin fiilen tasfiyesi. Bu da, devrimci diktatörlükten başka bir şey değildir.

Devam edelim: Bu görevi (halkın egemenliği ilkesini gerçekten eksiksiz olarak sağlamayı ve karşı-devrimin saldırılarını altetmeyi) başarabilecek ve başarması gereken sınıflar, Marx'ın görüşüne göre, hangileridir? Marx "halk"tan sözediyor. Ama biz biliyoruz ki, kendisi "halk"ın birliği ve halk arasında sınıf savaşımının yokluğu konusundaki küçük-burjuva yanılsamalara karşı her zaman amansız bir biçimde savaşmıştır. "Halk" sözcüğünü kullanmakla Marx, sınıf farklılıklarının üstünü örtmüyor, devrimi sonuna dek götürebilecek belirli unsurların birliğini kastediyor.

18 Martta Berlin proletaryasının zaferinden sonra, *Neue Rheinische Zeitung,* devrimin sonucunun iki yönlü olduğunu yazıyordu: "Bir yandan, halkın silahlanması, örgütlenme hakkı, halk egemenliğinin fiilen gerçekleştirilmesi; öte yandan, monarşinin ve Camphausen-Hansemann hükümetinin, yani büyük burjuvazinin temsilcilerinin hükümetinin sürdürülmesi. Böylece devrim, birbirlerinden ayrılmaları kaçınılmaz olan iki sonuçlar dizisi vermiştir. Halk, zafere ulaşmıştı; kesinlikle demokratik nitelikte özgürlükler kazanmış, ama mevcut iktidar kendi ellerine değil, büyük burjuvazinin eline geçmişti. Kısacası, devrim, tamamlanmamıştı. Halk, büyük burjuvazinin temsilcilerinin hükümet kurmalarına izin vermiş ve büyük burjuvazinin bu temsilcileri eski Prusya soylularına ve bürokrasisine bir ittifak önererek neyin pe-

şinde olduklarını hemen ortaya koymuşlardı. Arnim, Canitz ve Schwerin hükümete katıldılar.

"*Her zaman karşı-devrimci olan üst* burjuvazi, halktan, yani işçilerden ve demokratik burjuvaziden korktuğu için gericilerle bir savunma ve saldırı ittifakı kurdu.*" (İtalikler bize ait.)

Böylece, yalnızca "bir kurucu meclis toplama kararı" değil bu meclisin fiilen toplanması bile devrimin kesin zaferi için yeterli değildir! Silahlı bir savaşımın kısmi zaferinden sonra (Berlin işçilerinin 18 Mart 1848'de askerî birlikler üzerinde sağladığı zafer) bile "tamamlanmamış" bir devrim, "sonuna dek götürülmemiş" bir devrim olanaklıdır. Şu halde devrimin tamamlanması neye bağlıdır? Bu, mevcut iktidarın kimin eline geçeceğine, Petrunkeviçler'in, ve Rodiçevler'in, yani Camphausenler'in ve Hansemannlar'ın eline mi yoksa *halkın,* yani işçilerin ve demokratik burjuvazinin eline mi geçeceğine bağlıdır. Birinci durumda burjuvazi iktidara, proletarya ise, "eleştiri özgürlüğü"ne, "aşırı muhalefet partisi olarak kalma" özgürlüğüne sahip olacaktır. Zaferin hemen ardından burjuvazi gericilerle ittifak kuracaktır (örneğin St. Petersburg işçileri askerî birliklerle sokak savaşında yalnızca kısmi bir zafer sağlar ve bunu Petrunkeviçler'e ve ortaklarına bir hükümet kurmaları için terkederlerse, bu kaçınılmaz olarak Rusya'da da böyle olacaktır). İkinci durumda, devrimci demokratik diktatörlük, yani devrimin kesin zaferi olanaklı olacaktır.

Şimdi geriye, Marx'ın, büyük burjuvazinin karşısında bulunan ve işçilerle birlikte halk diye adlandırdığı "demokratik burjuvazi" (*demokratische Bürgerschaft*) ile gerçekte ne kastettiğini daha kesin bir biçimde tanımlamak kalıyor.

Bu sorunun açık bir yanıtı, 29 Temmuz 1848 tarihli *Neue Rheinische Zeitung*'da bir makaledeki şu pasajda verilmiştir: "... 1848 Alman Devrimi, 1789 Fransız Devriminin beceriksiz bir taklididir ancak.

* İngilizce metinde *upper* (üst, yüksek), Fransızca metinde *grande* (büyük). –ç

"4 Ağustos 1789'da, Bastille fırtınasından üç hafta sonra, Fransız halkı, tek bir günde, bütün feodal yükümlülüklerin üstesinden geldi.

"11 Temmuz 1848'de, Mart barikatlarından dört ay sonra, feodal yükümlülükler Alman halkının üstesinden geldi. *Teste Gierke cum Hansemanno.**

"1789'un Fransız burjuvazisi, müttefiklerini, köylüleri bir an olsun zor durumda bırakmadı. Biliyordu ki, egemenliği, kırda feodalizmin yıkılmasına, özgür toprak sahibi (*Grundbesitzenden*) köylü sınıfının yaratılmasına dayanıyordu.

"1848'in Alman burjuvazisi, hiç vicdanı sızlamaksızın, en doğal müttefikleri olan, eti etinde olan ve onlar olmaksızın aristokrasiye karşı güçsüz olduğu köylülere ihanet ediyor.

"Feodal hakların sürdürülmesi, (aldatıcı) tazminat maskesi altında feodal hakların pekiştirilmesi — 1848 Alman Devriminin sonucu işte budur. Dağ fare doğurmuştur."

Bu, bize, dört önemli önerme getiren çok öğretici bir bölümdür: 1° Tamamlanmamış Alman Devrimi, tamamlanmış Fransız Devriminden yalnızca Alman burjuvazisinin genel olarak demokrasiye ihaneti ile değil, özel olarak da köylülüğe ihaneti bakımından da ayrılır. 2° Özgür bir köylüler sınıfının yaratılması, demokratik devrimin tamamlanmasının temelidir. 3° Böyle bir sınıfın yaratılması, feodal hizmetlerin ortadan kaldırılması, feodalizmin yıkılması demektir, ama henüz sosyalist devrim demek değildir. 4° Köylüler, burjuvazinin, yani gericiliğe karşı onlar olmaksızın "güçsüz" kalan demokratik burjuvazinin "en doğal" müttefikleridirler.

* "Gierke ve Hansemann tanıktırlar." (Hansemann, büyük burjuvaziyi temsil eden bir bakandı (Rusya'daki karşılığı: Trubetskoy ya da Rodiçev ve benzerleri); Gierke ise, Hansemann kabinesinde "feodal yükümlülükleri kaldıran" bir plan, "yürekli" bir plan hazırlamış olan tarım bakanıydı. Bu plan, görünürde bu yükümlülükleri "tazminatsız" kaldırmaktaydı, ama aslında bu plan önemli yükümlülükler için tazminatları korurken ya da tazminat getirirken, yalnızca daha küçük ve önemsiz yükümlülükleri kaldırmaktaydı. Herr Gierke, "köylü mülkiyetinin genişlemesini" isteyen toprakbeylerini de gücendirmek istemeyen Rus Kablukovlar, Manilovlar, Hertzensteinlar ve benzeri mujik dostu burjuva liberaller gibi bir şeydi.

Somut ulusal özellikler akılda tutulduğunda ve feodalizmin yerine serflik konulduğunda, bütün bu önermeler eksiksiz olarak 1905 Rusyası'na uygulanabilirler. Hiç kuşku yok ki, Marx'ın açıklığa kavuşturduğu Alman deneyiminden ders alarak devrimin kesin zaferi için şu slogandan başka bir sloganа ulaşamayız: proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü. Hiç kuşku yok ki Marx'ın 1848'de direnen gericilerin ve hain burjuvazinin karşısına koyduğu "halk"ın bellibaşlı unsurları proletarya ve köylülüktür. Hiç kuşku yok ki, Rusya'da da liberal burjuvazi ve *Osvobojdenye* birliğinin bayları, köylülüğe ihanet ediyorlar ve ihanet edeceklerdir, yani sahte bir reformla yetinecekler ve toprakbeyleri ile köylüler arasındaki kesin savaşımda toprakbeylerinin yanını tutacaklardır. Bu savaşımda köylüleri sonuna dek destekleyebilecek olan yalnızca proletaryadır. Ensonu, hiç kuşku yok ki Rusya'da da köylü savaşımının başarısı, yani tüm toprakların köylülere devredilmesi, eksiksiz bir demokratik devrimi simgeleyecek ve kesin sonuçlarına götürülen devrimin toplumsal temelini oluşturacak, ama bu hiçbir zaman bir sosyalist devrim, ya da küçük-burjuva ideologlarının, sosyalist-devrimcilerin sözünü ettikleri "toplumsallaştırma" olmayacaktır. Köylü ayaklanmasının başarısı, demokratik devrimin zaferi, demokratik bir cumhuriyet temeli üzerinde sosyalizm uğruna gerçek ve kesin bir savaşımın yollarını açacaktır. Bu savaşımda, toprak sahibi bir sınıf olarak köylülük, burjuvazinin demokrasi uğruna savaşımında şimdi oynamakta olduğu tutarsız ve haince rolü oynayacaktır. Bunu unutmak, sosyalizmi unutmaktır, proletaryanın gerçek çıkarları ve görevleri açısından insanın kendisini ve başkalarını aldatmasıdır.

1848'de Marx'ın savunduğu görüşlerin ortaya konmasında herhangi bir eksik yan bırakmamak için, o zamanın Alman sosyal-demokrasisi (o dönemin dilini kullanacak olursak, proletaryanın komünist partisi) ile bugünün Rus sosyaldemokrasisi arasındaki temel bir ayrılığı kaydetmek gerekir. Mehring şöyle diyor:

"*Neue Rheinische Zeitung,* politik arenaya, 'demokrasi organı' olarak çıktı. Tüm makalelerine egemen olan eğilimin bu olduğundan kuşku yoktur. Ama ilk planda, burjuvazininkiler karşısında proletaryanın çıkarlarını savunmaktan çok, mutlakiyete ve feodalizme karşı burjuva devriminin çıkarlarını savunuyordu. Devrim yılları sırasında, bu gazetenin sütunlarında bağımsız bir işçi sınıfı hareketi konusunda çok az şey yeralıyordu ama şunu da unutmamak gerekir ki, bu gazeteyle birlikte Moll ve Schapper'in yönetiminde haftada iki kez Köln İşçileri Birliğinin özel bir organı da çıkmaktaydı.[54] Bununla birlikte bu gazetenin en yetenekli beyni Stephan Born'un Paris ve Brüksel'de Marx ve Engels'in öğrencisi olmasına ve 1848'de onların gazetelerinin Berlin muhabiri bulunmasına karşın, *Neue Rheinische Zeitung*'un o zamanın Alman işçi sınıfı hareketine çok az eğilmiş olmasına bugünün okuru şaşacaktır. *Anılar*'ında Born, Marx ve Engels'in, işçiler arasında kendisinin yürüttüğü ajitasyonu onaylamadıklarını gösterir tek sözcük olsun etmediklerini söylüyor. Ancak, Engels'in daha sonradan yaptığı açıklamalar, kendilerinin bu ajitasyonun yöntemleri konusunda hiç değilse, hoşnutsuzluk duymuş olabileceklerini göstermektedir. Born'un, Almanya'nın büyük bir kesimindeki sınıf bilinci henüz tam olarak gelişmemiş proletaryaya birçok ödünler, *Komünist Manifesto*'nun bakış açısından eleştirildiğinde ilertutar tarafı kalmayan ödünler vermek zorunda kalmış olması bakımından, gösterdikleri hoşnutsuzlukta haklıydılar. Born'un ajitasyonunu her şeye karşın oldukça yüksek bir düzeyde tutabilmiş olması bakımından ise, gösterdikleri hoşnutsuzlukta haksızdılar. ... Kuşku yok ki Marx ve Engels, işçi sınıfının birincil çıkarının burjuva devrimi olabildiğince ileriye götürmek olduğu yolundaki düşüncelerinde, tarihsel ve siyasal açıdan haklıydılar. ... Gene de Nisan 1849'da özel bir işçi örgütünden yana olduklarını açıklamaları ve özellikle Doğu Elbe [Doğu Prusya] proletaryası tarafından hazırlanmakta olan işçi kongresine katılmaya karar vermeleri işçi sınıfı hareketinin basit içgüdüsünün nasıl en parlak düşü-

nürlerin anlayışlarını bile düzeltebilme yeteneğine sahip bulunduğunu çarpıcı bir biçimde tanıtlamıştır."

Böylece, ancak Nisan 1849'da devrimci bir gazetenin çıkmaya başlamasından aşağıyukarı bir yıl sonradır ki (*Neue Rheinische Zeitung*, yayına, 1 Haziran 1848'de başlamıştır), Marx ve Engels, özel bir işçi örgütünden yana olduklarını açıklamışlardır! O zamana dek bir işçi sınıfı partisiyle herhangi bir örgütsel bağı olmayan bir "demokrasi organı" çıkarmakla yetiniyorlardı. Bugünkü durumumuz açısından bize, korkunç ve olanaksız gibi görünen bu olgu, o günlerin Alman Sosyal-Demokrat Partisiyle bugünün Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi arasında çok büyük farklar olduğunu açıkça göstermektedir. Bu olgu, Alman demokratik devriminde hareketin proleter özelliklerinin, proleter akımın, ne denli az olduğunu göstermektedir (1848'de Almanya'nın hem ekonomik ve hem de politik geriliği —devlet bütünlüğüne sahip olmayışı— yüzünden). Bu dönemde ve daha sonrasında, bağımsız bir proletarya partisinin örgütlendirilmesinin gereği konusunda Marx'ın yineleyerek yaptığı açıklamaların değerlendirilmesinde, bu unutulmamalıdır. Marx, bu pratik sonuca, demokratik devrim deneyiminin bir sonucu olarak ancak aşağıyukarı bir yıl sonra varmıştır — bu sırada Almanya'da esmekte olan hava o denli darkafalı, o denli küçükburjuvacaydı ki. Bu sonuç, bizim için, uluslararası sosyaldemokrasinin yarım yüzyıllık deneyiminin çok iyi bilinen ve sağlam bir kazanımıdır — bu temel üzerinde Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisini örgütlemeye *başladığımız* bir kazanım. Bizim durumumuzda, örneğin proletaryanın sosyaldemokrat partisinin dışında kalan devrimci proleter gazeteler, ya da bunların bir an için bile salt "demokrasi organları" olarak yayınlanmaları diye bir sorun sözkonusu olamaz.

Ama Marx ile Stephan Born arasında pek ortaya çıkmamış bulunan çelişki, bizim durumumuzda, devrimimizin demokratik akışı içerisinde, kendisini çok daha güçlü bir biçimde ortaya koyan proletarya akımı yüzünden çok daha gelişmiş bir biçimde mevcuttur. Marx ve Engels'in Stephan Born

tarafından yürütülen ajitasyon konusundaki olası hoşnutsuzluklarından sözederken Mehring, çok yumuşak ve kaçamaklı bir dil kullanmıştır. Engels'in Born hakkında 1885'te söyledikleri şunlardır (*Enthüllungen über den Kommunistenprozess zu Köln,* Zürich 1885 adlı yapıta yazdığı önsözde):*

"Komünist Birlik üyeleri her yerde en uçtaki demokratik hareketin başında bulunmuşlar ve böylelikle Birliğin kusursuz bir devrimci eylem okulu olduğunu tanıtlamışlardır. Birliğin etkin bir üyesi olarak Brüksel ve Paris'te çalışmış olan mürettip Stephan Born, Berlin'de oldukça yaygınlaşan ve 1850'ye dek varlığını sürdüren İşçi Kardeşliğini [*Arbeiterverbrüderung*] kurmuştur. Ancak, siyasal bir kişi olmakta çok acele etmiş, ardına bir kalabalık takabilmek için her türden ayaktakımı [*Krethi und Plethi*] ile 'kardeşleşmiş' olan Born, bu çok yetenekli genç adam, hiç de çelişmekte olan eğilimleri birleştirebilecek ve kargaşalığa ışık tutabilecek bir kimse değildi. Bunun sonucu, derneğin resmî yayınlarında *Komünist Manifesto*'nun temsil ettiği görüşler lonca anıları, lonca hevesleri, Louis Blanc ve Proudhon kırıntıları, himayecilik vb. ile birbirlerine karıştırılarak çorba haline getirilmişti; kısacası herkesi [*allen alles sein*] hoşnut etmek istemişlerdi. *Özellikle, grevler, sendikalar ve üretici kooperatifleri ile uğraşılıyor,* ama *her şeyden önce,* bunun, bu gibi şeylerin kalıcı bir temel üzerinde gerçekleştirilebilecekleri tek şey olan *bu alanın, önce siyasal zaferler yoluyla ele geçirilmesi sorunu olduğu unutuluyordu* [italikler benim]. Daha sonra, gericiliğin zaferleri kardeşliğin önderlerini devrimci savaşıma doğrudan katılmanın gerekliliğini kavramaya zorladığında, çevrelerine toplamış oldukları şaşkın kitle tarafından doğal olarak yalnız bırakılmışlardır. Born, Mayıs 1849 Dresden ayaklanmasına katıldı ve şans eseri olarak paçayı kurtardı. Ama proletaryanın büyük siyasal hareketinin tersine, İşçi Kardeşliğinin yalnızca kağıt üzerinde kalan ve gericiliğin

* *Köln'de Komünistlerin Yargılanması Konusunda Açıklamalar,* Zürich 1885. –*Ed.*

1850'ye kadar, ve geri kalan şubelerini de daha sonraki yıllara kadar kapatmaya gerek duymadığı ikincil bir rol oynayan salt bir *Sonderbund* (ayrı bir birlik) olduğu ortaya çıktı. Gerçek adı Buttermilch* olan Born, siyasal bir kişi değil, artık Marx'ı lonca diline çevirmeyi bırakıp uysal Renan'ı kendi dalkavuk Almancasına çeviren bir küçük İsviçre profesörü oldu."

Demokratik devrimde sosyal-demokrasinin iki taktiğini Engels işte böyle değerlendiriyordu!

Bizim yeni iskracılar da ekonomizme eğilim duyuyorlar, ve hem de bunu monarşist burjuvaziden "gerçeği gördüler" övgüsünü almak için, akılalmaz bir gayret göstererek yapıyorlar. Bunlar da ekonomistlere yağ çekerek, "inisiyatif", "demokrasi", "özerklik", vb., vb. sloganlarıyla geri yığınları demagojik bir biçimde kendilerine çekerek, kendi çevrelerinde ne idüğü belirsiz bir kalabalık topluyorlar; bunların işçi birlikleri de çoğu kez Klestakov tipi[55] yeni *İskra*'nın sayfalarında kalmaktadır. Bunların sloganları ve kararları "proletaryanın büyük siyasal hareketi"nin görevlerini kavramada benzer bir başarısızlık ortaya koymaktadır.

Haziran-Temmuz 1905

* Engels'i çevirirken, birinci baskıda Buttermilch sözcüğünü özel isim olarak değil de cins isim olarak almakla bir hata yaptım. Bu hata, doğal olarak, menşeviklerde büyük bir sevinç yarattı. Koltsov "Engels'i daha da derinleştirdiğimi" yazdı (makaleler derlemesi olan *İki Yıl*da yeni baskısı yapılmıştır) ve Plehanov şimdi bile bu hatayı *Tovariş*'te anımsatıyor — kısacası, bu hata, Almanya'da 1848'in *işçi sınıfı hareketi içindeki iki eğilim*, Born eğilimini (bizim ekonomistlere yakındır) ve marksist eğilim *sorununu geçiştirmek için mükemmel bir bahane* yaratmıştır. Born'un adıyla ilgili olsa bile, bir muhalifin hatasından yararlanmaktan daha doğal bir şey olamaz. Ama bir çeviri düzeltmesini iki taktik sorununun özünü geçiştirmek için kullanmak asıl sorundan kaçmak demektir. [*Yazarın 1907 baskısına notu.*]

GERİLLA SAVAŞI

GERİLLA eylemi sorunu, partimizi ve işçi yığınlarını büyük ölçüde ilgilendirmekte olan bir sorundur. Bu sorunla biz geçmişte birçok kez ilgilendik, ve şimdi de vaadettiğimiz gibi, görüşlerimizin daha tamamlanmış bir açıklamasını sunmayı amaçlıyoruz.

I

Başından başlayalım. Savaşım biçimleri sorununun incelenmesinde her marksistin temel istemleri nelerdir? İlkin, marksizm, öteki tüm ilkel sosyalizm biçimlerinden tek bir özel savaşım biçimine bağlı kalmamakla ayrılır. En değişik savaşım biçimlerini kabul eder, ve onları "uydurmaz", ama devrimci sınıfların, hareketin gelişimi içinde kendisini gösteren savaşım biçimlerini yalnızca genelleştirir, örgütler ve

bunlara bilinçli bir ifade verir. Bütün soyut formüllere ve bütün doktrinci reçetelere kesenkes düşman olan marksizm, hareket geliştikçe, yığınların sınıf bilinci arttıkça, iktisadi ve siyasal bunalımlar keskinleştikçe, savunma ve saldırının yeni ve daha değişik yöntemlerinin sürekli bir biçimde doğmasını sağlayan ilerleme içindeki *kitle* savaşımına karşı dikkatli bir tutum takınılmasını gerektirir. Bu nedenle, marksizm, kesin olarak herhangi bir savaşım biçimini reddetmez. Marksizm, mevcut toplumsal durum değiştikçe, *kaçınılmaz olarak,* bu döneme katılanlarca bilinmeyen yeni savaşım biçimlerinin doğacağını kabul ederek, yalnızca o anda olanaklı ve varolan savaşım biçimleriyle kendini hiçbir koşul altında sınırlamaz. Bu yönden marksizm, kitle pratiğinden, eğer öyle ifade edebilirsek, *öğrenir,* ve "sistem yapanların" tek başına çalışmalarıyla keşfedilen savaşım biçimlerini yığınlara *öğretmek* yolunda hiçbir iddiada bulunmaz. Biz biliyoruz ki —toplumsal devrim biçimlerini incelerken örneğin Kautsky böyle demiştir— yaklaşan bunalım, bizim şimdiden görmek yeteneğinde olmadığımız yeni savaşım biçimleri getirecektir.

İkinci olarak, marksizm, savaşım biçimleri sorununun kesenkes *tarihsel* bir incelemesini ister. Bu sorunla, somut tarihsel durumdan uzak olarak uğraşmak, diyalektik materyalizmin esas ilkelerinin anlaşılamadığını gösterir. İktisadi evrimin farklı aşamalarında, siyasal, ulusal-kültürel yaşam ve öteki koşullardaki farklılığa bağlı olarak, farklı savaşım biçimleri öne geçer ve savaşımın başlıca biçimleri halini alır; ve bununla bağıntılı olarak, ikincil, yedek savaşım biçimleri de değişikliğe uğrar. Belirli bir hareketin, belirli bir aşamasındaki somut durumunun ayrıntılı bir incelenmesini yapmaksızın, herhangi bir özel savaşım aracının kullanılıp kullanılmayacağı sorusuna evet ya da hayır biçiminde verilecek bir yanıt, marksist tutumu tümden bırakmak anlamına gelir.

Bunlar bize önderlik etmeleri zorunlu olan iki temel teorik önermedir. Batı Avrupa'daki marksizmin tarihi, söylenmiş olanları doğrulayan sayısız örnekler vermiştir. Bugün

Avrupa sosyal-demokrasisi, parlamentarizm ve sendika haraketine, savaşımın başlıca biçimleri olarak bakmaktadır; geçmişte ayaklanmayı kabul etmişti, ve gelecekte koşullar değişecek olursa, onu kabul etmeye tamamen hazırdır — Rusya kadetleri[56] ve *Bezzaglavtsi*[57] gibi, burjuva liberallerin düşüncelerine karşın. Yetmişlerde, sosyal-demokrasi, genel grevi, her derde deva toplumsal bir ilaç olarak, burjuvaziyi bir darbede alaşağı etmenin siyasal olmayan aracı olarak reddetmişti — ama sosyal-demokrasi kitle siyasal grevini (özellikle Rusya'nın 1905 deneyiminden sonra), *belirli* koşullar altında başta gelen savaşım yöntemlerinden *biri* olarak tamamen kabul etmiştir. Sosyal-demokrasi, kırklarda sokak barikat savaşını benimsemişti, belli nedenlerden ötürü, 19. yüzyılın sonunda bunu reddetti, ve bu son görüşü gözden geçirmeye ve K. Kautsky'nin sözleriyle yeni barikat savaşı taktikleri başlatan Moskova deneyiminden sonra barikat savaşı siyasetini kabul etmeye tamamen hazır olduğunu belirtti.

II

Marksist önermeleri koyduktan sonra, Rus Devrimine dönelim. Onun ortaya koymuş bulunduğu savaşım biçimlerinin tarihsel gelişimini anımsayalım. Önce işçilerin ekonomik grevleri (1896-1900) vardı, daha sonra işçilerin ve öğrencilerin siyasal gösterileri (1901-02), köylü ayaklanmaları (1902), çeşitli gösterilerle birleşen kitle siyasal grevlerinin başlangıcı (Rostov 1902, 1903 yazı grevleri, 9 Ocak 1905 grevleri), tüm Rusya'yı kapsayan siyasal greve, yer yer, yerel barikat savaşlarının eşlik etmesi (Ekim 1905), kitle barikat savaşı ve silahlı ayaklanma (Aralık 1905), barışçı parlamenter savaşım (Nisan-Haziran 1906), kısmi askerî ayaklanmalar (Haziran 1905-Temmuz 1906) ve kısmi köylü ayaklanmaları (1905 sonbaharı-1906 sonbaharı).

Genel olarak savaşım biçimleri ile ilgili olarak, 1906 sonbaharında durum böyledir. Otokrasinin "ıslah" olarak seçtiği savaşım biçimi kara-yüzlerin Kışinev'de 1903 baha-

rından, Sedlet'te 1906 sonbaharına kadar yapmış olduğu katliamdır.[58] Bütün bu dönem boyunca kara-yüzlerin katliam örgütlemesi ve yahudilerin, öğrencilerin, devrimcilerin ve sınıf bilincine ulaşmış işçilerin dövülmesi, sürekli olarak gelişti ve yetkinleşti, kara-yüzler birliklerinin şiddeti, parayla tutulmuş zorbaların şiddeti ile birlikte, kasaba ve köylerde toplar kullanılmasına, herkesin önünde işkence gösterilerine, işkence trenlerine vb. kadar vardırıldı.

Görünümün esas dekoru böyledir. Bu dekorun önünde bu makalede incelenecek ve değerlendirilecek olan —kısmi, ikincil ve yedek olduğu tartışma götürmeyen— olgu durmaktadır. Bu olgu nedir? Biçimleri nelerdir? Nedenleri nelerdir? Ne zaman doğmuştur ve nereye kadar uzanmıştır? Devrimin genel gidişi içinde önemi nedir? Sosyal-demokrasinin örgütlediği ve önderliğini yaptığı işçi sınıfı savaşımı ile bağı nedir? Görünümün genel dekorunu çizdikten sonra, şimdi incelenmesine geçmemiz gereken sorular bunlardır.

Bizim ilgilenmekte olduğumuz olgu, *silahlı* savaşımdır: Bu savaşım bireyler ve küçük-gruplar tarafından yürütülmektedir. Bir kesimi devrimci örgütlere ait iken, öteki kesimler (Rusya'nın belirli kesimlerinde *çoğunluğu*) herhangi bir devrimci örgüte bağlı değildirler. Silahlı savaşım, birbirlerinden *kesenkes* olarak ayrılması gereken, *farklı* iki amaca yöneliktir: Bu savaşım, önce kişilere, liderlere ve ordu ve polisteki görevlilere suikast yapmayı amaçlar, ikinci olarak, hem hükümete ait, hem de özel kişilere ait para kaynaklarına elkoyar. Elkonulan kaynaklar kısmen parti kasasına, kısmen özel silahlanma amacına ve ayaklanma hazırlığına, ve kısmen de tanımlamakta olduğumuz savaşıma katılan kişilerin geçimine gider. Büyük elkoymalar (Kafkasya'daki 200.000 rublelik, Moskova'daki 875.000 rublelik gibi olanlar) gerçekten de öncelikle devrimci partilere gitmiştir — küçük elkoymalar çoğunlukla, bazan da tümüyle "elkoyucuların" geçimine gider. Savaşımın bu biçimi, kuşku yok ki, ancak 1906'da yani Aralık ayaklanmasından sonra geniş ölçüde gelişti ve yaygınlaştı. Siyasal bunalımın, silahlı savaşım nokta-

sına dek yoğunlaşması, ve özellikle yoksulluk, açlık ve işsizliğin kasaba ve köylerde yoğunlaşması, tanımlamakta olduğumuz savaşımın önemli nedenlerinden biriydi. Bu savaşım biçimi, toplumsal savaşımın tercih edilen ve hatta *tek* biçimi olarak, halkın başıboş unsurları, lumpen proletarya ve anarşist gruplar tarafından benimsenmiştir. Sıkıyönetimin ilanına, taze birliklerin harekete geçirilmesine, kara-yüzler katliamına (Sedletler) ve askerî mahkemelere otokrasi tarafından benimsenen bir "misilleme" savaşım biçimi olarak bakmak gerekir.

III

Sözünü etmekte olduğumuz savaşımın alışılagelen değerlendirilmesi, bunun, işçilerin moralini bozan, halkın geniş tabakalarını geri iten, hareketin örgütlenmesini dağıtan ve devrimi yaralayan anarşizm, blankicilik, eski terörizm, yığınlardan kopmuş bireylerin hareketi olduğu yolundadır. Bu değerlendirmeyi destekleyen örnekler, her gün gazetelerde verilmekte olan olaylar arasında kolayca bulunabilir.

Ama bu örnekler inandırıcı mıdır? Bunu sınamak için, incelemekte olduğumuz savaşımın *en* gelişkin olduğu bir yeri ele alalım — Litvanya toprakları, *Novoye Vremya*[59] (9 ve 12 Eylül sayılarında) Litvanya sosyal-demokratlarının eylemlerinden böyle yakınmaktadır. Litvanya Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin (Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin bir bölümü) gazetesi[60] düzenli olarak 30.000 baskı yapmaktadır. İlan sütunlarında her dürüst insanın onu yok etmeyi görev sayacağı casusların listesini yayınlamaktadır. Polise yardımcı olan bir kimse, yok edilmeyi layık ve hatta mallarına elkonulması gereken "devrim düşmanları" olarak ilan edilmektedir. Halkın, sosyal-demokrat partiye, yalnızca imzalı ve mühürlü makbuz karşılığında para vermesi öğütlenmektedir. Partinin en son raporunda, yıllık toplam geliri 48.000 ruble olarak gösterilmektedir, burada Libau silah kolunun katkıda bulunduğu, elkonularak elde edilmiş 5.600 rublelik bir toplam vardır. Do-

ğaldır ki, *Novoye Vremya* bu "devrimci yasa"ya karşı, bu "terör yönetimine" karşı ateş püskürmektedir.

Hiç kimse Litvanya sosyal-demokratlarının bu eylemlerini anarşistlik olarak, blankicilik olarak ya da terörcülük olarak nitelemek cesaretini gösteremeyecektir. Ama niçin? Çünkü burda biz, savaşımın yeni biçimi ile Aralıkta patlak veren ve yeniden mayalanmakta olan ayaklanma arasında *açık* bir bağıntı görüyoruz. Bu bağıntı, bir tüm olarak Rusya hesaba katıldığında pek öyle anlaşılır değildir, ama bu bağ vardır. Aralıktan sonra "gerilla" savaşlarının belirgin bir biçimde yaygınlaşması gerçeği, ve onun yalnızca iktisadi bunalımın değil, aynı zamanda da siyasal bunalımın şiddetlenmesi ile de bağıntısı tartışma götürmez. Eski Rus terörizmi, aydın komplocunun işi idi; bugün, genel bir kural olarak, gerilla savaşı, işçi savaşçılarca, ya da doğrudan doğruya işsiz işçilerce verilmektedir. Blankicilik ve anarşizm, klişecilik zaafı olan kimselerin kafasında kolayca oluşur, ama bir ayaklanma ortamında, ki bu Letonya toprağında çok açıktır, böylesine bilinen yaftaların işe yaramazlığı artık herkesçe bilinmektedir.

Litvanyalıların örneği, aramızda çok yaygın olan, bir ayaklanma ortamının koşullarına değinmeden gerilla savaşının tahlilini yapmanın ne denli yanlış, bilimsel ve tarihsel olmaktan uzak olduğunu açıkça göstermektedir. Bu koşullar akılda tutulmalıdır, büyük ayaklanma hareketleri arasındaki ara dönemin kendine özgü özelliklerini düşünmeliyiz, bu tür koşullar altında ne tür savaşım biçimlerinin kaçınılmaz olarak ortaya çıkacağını anlamalıyız, ve papağan gibi öğrenilen bir söz yığını ile, tıpkı kadetler ve *Novoye Vremya*cıların kullandıkları anarşizm, soygunculuk, serserilik gibi sözlerle sorundan kaçmaya çalışmamalıyız.

Gerilla hareketinin bizim çalışmamızı örgütsüzleştirdiği söyleniyor. Şimdi bu iddiayı 1905 Aralığından bu yana varolan duruma, kara-yüzlerin katliam ve sıkıyönetim dönemine uygulayalım.

Böyle bir dönemde hareketi daha çok ne dağıtmaktadır:

direnmenin bulunmayışı mı, yoksa örgütlü gerilla savaşı mı? Rusya'nın merkezini, batı sınırlarıyla, Polonya ve Litvanya toprakları ile karşılaştırın. Tartışma götürmez ki, batı sınır bölgelerinde gerilla savaşı çok daha yaygındır ve çok daha gelişkindir. Ve gene tartışma götürmez ki, genel olarak devrimci hareket ve özel olarak da sosyal-demokrat hareket, merkezî Rusya'da, batı sınır bölgelerine göre *çok daha dağınıktır.* Elbette, bundan Polonya ve Litvanya sosyal-demokrat hareketinin gerilla savaşı *sayesinde* daha az dağınık olduğu sonucu aklımıza gelmemelidir. Hayır. Çıkarılabilecek tek sonuç, Rusya'da 1906'da, sosyal-demokrat işçi sınıfı hareketinin dağınıklığından ötürü gerilla savaşının suçlanmaması gerektiğidir.

Bu açıdan, ulusal koşulların özelliklerine, sık sık anıştırmada bulunulur. Ama bu anıştırma pek açık olarak, yaygın iddianın zayıflığını göstermektedir. Eğer bu bir ulusal koşullar sorunu ise, o zaman, anarşizm, blankicilik ya da terörizm sorunu değildir —bunlar bir tüm olarak Rusya'nın ve hatta özellikle Rusların ortak günahlarıdır— ama başka bir şeyindir. Bu başka bir şeyi *somut olarak* inceleyin baylar! O zaman göreceksiniz ki, ulusal baskı ya da karşıtlık bir şey açıklamaz, çünkü bunlar batı sınır bölgesinde her zaman varolmuştur, oysa gerilla savaşı, ancak bugünün tarihsel döneminde ortaya çıkmaktadır. Ulusal baskının ve karşıtlığın bulunduğu çok yer vardır, ama kimi zaman ulusal baskı ve benzeri şeylerin olmadığı yerlerde olan gerilla savaşı, burada yoktur. Sorunun somut bir tahlili, bunun bir ulusal baskı sorunu olmadığını ama ayaklanma koşullarının bir sorunu olduğunu gösterecektir. Gerilla savaşı, yığın hareketinin bir ayaklanma noktasına gerçekten ulaştığı ve iç savaşın "büyük girişimleri" arasında oldukça geniş bir aralık olduğu bir sıradaki kaçınılmaz bir savaşım biçimidir.

Hareketi dağıtan, gerilla eylemleri değildir, ama böylesine eylemleri *denetimi altına* alma yeteneğinde olmayan partinin zayıflığıdır. İşte bunun için biz Rusların gerilla eylemine karşı sık sık savurduğumuz aforozlar, gerçekten de parti-

nin dağınıklığına yolaçan, gizli, raslansal ve örgütlenmemiş gerilla eylemleriyle elele gider. Bu savaşımın doğmasına yolaçan tarihsel koşulların neler olduğunu anlayamayışımız yüzünden, onun zararlı yanlarını gidermede yeteneksiz kalıyoruz. Oysa savaşım sürüyor. Güçlü iktisadi ve siyasal nedenler yüzünden bu savaşım ortaya çıkmıştır. Bu nedenleri önlemek ya da bu savaşımı önlemek, bizim gücümüz içerisinde değildir. Bizim gerilla savaşından yakınmalarımız, bir ayaklanma olayında partimizin güçsüzlüğüyle ilgili yakınmalardır.

Dağınıklık konusunda söylediklerimizi moral bozukluğu için de söyleyebiliriz. Moral bozukluğu yaratan gerilla savaşı değildir, ama *örgütlenmemiş,* düzensiz, parti-dışı gerilla eylemleridir. Biz, gerilla eylemlerini suçlayarak, ona söverek, bu *en tartışma götürmez* moral bozukluğundan birazcık olsun kendimizi kurtaramayız, çünkü suçlama ve sövme, derin iktisadi ve siyasal nedenlerden ötürü ortaya çıkmış bulunan bir olguyu, kesin olarak durdurmak gücünden yoksundur. Denebilir ki, anormal ve moral bozan bir olguya eğer bir son verme gücünde değilsek, bu, *partinin* anormal ve moral bozucu savaşım yöntemlerini benimsememesi için bir neden olamaz. Böyle bir itiraz, katıksız bir burjuva-liberal itirazdır, marksist bir itiraz değildir; çünkü bir marksist, iç savaşa ya da onun biçimlerinden biri olan gerilla savaşına *genel olarak* anormal ve moral bozucu olarak bakamaz. Bir marksist, kendini sınıf savaşımına dayandırır, toplumsal barışa değil. Belirli keskin siyasal ve iktisadi bunalım dönemlerinde, sınıf savaşımı doğrudan bir iç savaş, yani toplumun iki kesiti arasındaki silahlı savaşıma doğru gelişme gösterir. Böyle dönemde, marksistler, iç savaştan yana yerlerini almak *zorundadırlar.* İç savaşın herhangi bir ahlaksal suçlaması, marksist açıdan kesenkes benimsenemez.

Bir iç savaş döneminde, proletaryanın ideal partisi *savaşan partidir.* Bu kesinlikle itiraz götürmez. İç savaş açısından herhangi bir özel andaki iç savaşın özel bir biçiminin *elverişsizliğini* savunma ve tanıtlanmanın olanağını kabul et-

meye tamamen hazırız. *Askerî elverişsizlik* açısından farklı iç savaş biçimlerinin eleştirisini tümüyle kabul ediyoruz ve *bu* sorunda son sözü söylemesi gerekenin, her özel yöredeki sosyal-demokrasinin pratik işçilerinin olduğunu kesin olarak benimsiyoruz. Ama biz, marksizm ilkeleri adına, iç savaşın koşullarının bir tahlilinden, anarşizm, blankicilik ve terörizm konusundaki harcıalem ve klişeleşmiş sözler yüzünden kaçınılmamasını istiyoruz, ve sosyal-demokrat partinin, genel olarak gerilla savaşına katılması gibi sorunların tartışılması sırasında, Polonya Sosyalist Partisinin[61] şu ya da bu örgütünün, şu ya da bu anda, benimsediği anlamsız gerilla eylemleri yöntemlerinin bir öcü olarak kullanılmamasını istiyoruz.

Gerilla savaşının hareketi dağıttığı tezine eleştirici bir gözle bakılmalıdır. Elbette yeni tehlikeler ve yeni fedakarlıkları da birlikte getiren savaşımın *her* yeni biçimi, bu yeni savaşım biçimine hazırlıksız olan örgütleri, kaçınılmaz olarak "dağıtır". Bizim eski propaganda çevrelerimiz, ajitasyonun yöntemlerine başvurulmasıyla dağıldı. Gösteriler yolunun seçilmesinin sonucu olarak komitelerimiz dağıldı. Herhangi bir savaşta, her askerî harekat, belli ölçüde savaşçıların saflarını dağıtır. Ama bu, bir kimsenin savaşmaması gerektiği demek değildir. Bu bir kimsenin savaşmayı *öğrenmesi* gerektiği anlamına gelir. Hepsi bu.

Sosyal-demokratların gururla ve böbürlenerek, "biz anarşist, hırsız, soyguncu değiliz, biz bunların çok üstündeyiz, gerilla savaşını kabul etmiyoruz" dediklerini görünce kendime soruyorum: Bu adamlar ne söylediklerinin farkındalar mı? Ülkenin her yerinde kara-yüzler hükümeti ile halk arasında silahlı çatışmalar ve çarpışmalar oluyor. Devrimin gelişmesinin bugünkü aşamasında, bu, kesinlikle kaçınılmaz bir olgudur. Halk da kendiliğinden ve örgütsüz bir biçimde —ve işte tam da bu nedenden ötürü, çoğunca talihsiz ve *istenilmeyen* biçimlerde— bu olguya silahlı çatışma ve saldırı yoluyla tepki gösteriyor. Ben, örgütümüzün zayıflığı ve hazırlıksız oluşu yüzünden, belli bir yerde ya da belli bir zamanda, *bu* kendili-

ğinden savaşımda parti önderliğinden kaçınmamızı anlayabilirim. Ben, bu sorunun yerel eylem işçileri tarafından saptanması gerektiğini, ve zayıf ve hazırlıksız örgütlerin yeniden biçimlendirilmesinin kolay bir şey olmadığını kavrıyorum. Ama, bir sosyal-demokrat teorisyen ya da yayıncının bu hazırlıksızlığı kınamadan çok, gururlu bir böbürlenme ve kendini beğenmiş bir edayla anarşizm, blankicilik ve terörizm konusunda gençliğinde papağan gibi öğrendiği tümceleri yinelediğini gördükçe, dünyanın en devrimci öğretisinin bu aşağılanması, bana dokunuyor.

Gerilla savaşının, sınıf bilincine ulaşmış proleterleri, aşağılık, sarhoş ayaktakımı ile yakın işbirliğine sokacağı söyleniyor. Bu doğrudur. Ama bu yalnızca demektir ki, proleteryanın partisi, gerilla savaşına, biricik, ya da hatta baş savaşım yöntemi olarak hiçbir zaman bakamaz; bu demektir ki, bu yöntem öteki yöntemlere bağlı kılınmalıdır, yani savaşın baş yöntemleriyle uygun hale getirilmelidir ve sosyalizmin aydınlatıcı ve örgütleyici etkisiyle yüceltilmelidir. Ve bu *sonuncu* koşul olmaksızın, burjuva toplumu içindeki savaşımın *tüm,* kesinlikle tüm savaşım yöntemleri, proletaryayı, altındaki ve üstündeki proleter olmayan çeşitli katmanlarla yakın ilişkiye sokar ve, olayların kendiliğinden akışı içine bırakılırsa, yıpranır, bozulur ve rezilleşir. Grevler, eğer olayların kendi akışı içine bırakılacak olursa, "ittifaklar" halinde —tüketicilere *karşı* işçilerle patronlar arasında anlaşmalar halinde— bozulur gider. Parlamento, bir burjuva politikacıları çetesinin, "ulusal özgürlük", "liberalizm", "demokrasi", cumhuriyetçilik, anti-klerikalizm, sosyalizm ve talep edilen bütün öteki satılık şeyleri toptan ve perakende trampa ettikleri kokuşmuş bir geneleve dönerek bozulur. Basın, bir orta pezevengine, avamın düşük içtepilerinin muhabbet tellallığını yapan bir yığın kokuşturma aracına dönerek bozulur vb., vb.. Sosyal-demokrasi, proletaryayı, birazcık altında ya da birazcık üstünde bulunan katmanlardan aralarına Çin seddi çekerek ayıracak hiçbir evrensel savaşım yöntemi bilmemektedir. Sosyal-demokrasi, farklı dönemlerde farklı yöntemler

kullanır, bunların seçimini *kesenkes* tanımlanmış ideolojik ve örgütsel koşullara bağlar.*

IV

Rus Devrimindeki savaşım biçimleri, Avrupa'nın burjuva devrimleriyle karşılaştırıldığında, çok büyük çeşitliliğiyle ayırdedilir. Kautsky, 1902'de, geleceğin devrimi, (Rus Devrimi *belki de* istisnadır diye ekliyordu), halkın yönetime karşı savaşımından çok, halkın iki kesimi arasındaki savaşım biçiminde olacaktır dediği zaman, bunu kısmen önceden görmüştür. Rusya'da, kuşku yok ki, bu *sonuncu* savaşımın gelişiminin batıdaki burjuva devrimlerindekinden daha yaygın olduğunu görüyoruz. Devrimimizin düşmanları halkın arasında sayıca pek azdır, ama savaşım keskinleştikçe, bunlar gitgide daha çok örgütlenmekte ve burjuvazinin gerici katmanlarının desteğini almaktadırlar. Onun için, *böyle* bir dönemde, ülke çapında siyasal grevlerin olduğu bir dönemde, bir *başkaldırmanın* çok küçük bir zamanla ve çok küçük bir alanla sınırlanmış eski bireysel eylem biçimini alamayacağı kesinlikle doğal ve kaçınılmaz bir şeydir. Başkaldırmanın bütün ülkeyi kucaklayan uzun bir iç savaş, yani halkın iki kesimi arasındaki silahlı bir savaşım şeklinde daha yüksek ve daha karmaşık bir biçim alacağı kesinlikle doğal ve kaçı-

* Bolşevik sosyal-demokratlar, gerilla eylemlerine karşı anlamsız bir tutku taşıdıkları suçlamasıyla sık sık karşılaşırlar. Gerilla eylemleri konusundaki karar taslağında (*Partiiniye Izvestia*, sayı 2, ve Lenin'in kongreye raporu), gerilla eylemlerini savunan bolşevik *kesimin* bu eylemlerin benimsenmesi için aşağıdaki koşulları önerdiğini anımsamak, bu nedenle, yanlış olmayacaktır: Hangi koşul altında olursa olsun, özel mülkiyete "elkonulmasına" izin verilmemeliydi; hükümet mallarının "elkonulması" salık verilmemeliydi ama ancak bunların *partinin denetimi altında olması* ve gelirleri *bir ayaklanmanın gereksinmeleri için* kullanılması *kaydıyla kabul edilirdi.* Gerilla eylemleri, şiddet biçimi içinde zalim hükümet memurlarına ve karayüzlerin *aktif* üyelerine karşı *salık verilmeliydi*, ama bu da ancak su koşullarla: 1) Yığınların *duyguları hesaba* katılmalıdır; 2) o yöredeki işçi sınıfı hareketinin koşulları hesaba katılmalıdır; ve 3) proletaryanın kuvvetlerinin ziyan olmaması konusuna dikkat gösterilmelidir. Bu taslak ile birlik kongresinin benimsediği karar arasındaki pratikteki farklılık, *özellikle* hükümet mallarına "elkonulmasına" izin verilmemesi olgusunda yatar.

nılmazdır. Böylesine bir savaş, oldukça uzun aralıklarla çok az sayıda büyük çarpışmalar ve bu aralıklar sırasında çok sayıda küçük çatışmalar dizisinden başka bir şey olarak anlaşılamaz. Böyle olunca —ve kuşku yok ki, böyledir— sosyal-demokratların, bu büyük çarpışmalarda ve aynı zamanda da, olabildiği kadarıyla, bu küçük çatışmalarda yığınlara en iyi bir biçimde önderlik edecek örgütlerin yaratılmasını kendilerine görev edinmeleri kesinlikle zorunludur. Sınıf savaşımının iç savaş noktasına kavuştuğu bir dönemde, sosyal-demokratlar, yalnızca *bu iç savaşa* katılmayı değil, aynı zamanda önderlik rolünü oynamayı da görev edinmelidirler. Sosyal-demokratlar, örgütlerini, düşman güçlerine zarar verecek bir tek fırsatı bile kaçırmayan bir *savaşçı parti* olarak gerçekten hareket edebilecek biçimde eğitmek ve hazırlamak zorundadırlar.

Bunun zor bir görev olduğu yadsınamaz. Bu görev bir anda başarılamaz. İç savaşın gelişimi içinde, tıpkı halkın tümünün yeniden eğitilmesi ve savaşmayı öğrenmesi gibi, bizim örgütlerimiz de eğitilmelidir ve bu görevi karşılayabilecek şekilde, deneyimden çıkan derslerle uygunluk içinde yeniden kurulmalıdır.

Bizim, savaşımın herhangi bir yapay biçimini, eylem içindeki işçilere zorla kabul ettirme, ya da hatta Rusya'daki iç savaşın genel gelişimi içinde, gerilla savaşının herhangi bir özel biçiminin hangi rolü oynayacağına koltuğumuzda oturarak karar verme konusunda en ufak bir eğilimimiz yoktur. Belli gerilla eylemlerinin somut değerlendirilmesine, sosyal-demokrasi içindeki bir *eğilim* göstergesi olarak bakma düşüncesinin çok uzağındayız. Ama biz, pratik yaşamın doğurduğu yeni savaşım biçimlerinin doğru bir *teorik* değerlendirilmesine ulaşmada elden geldiğince yardımcı olmayı görev saymaktayız. Biz, yeni ve zor bir sorunun doğru olarak konmasında ve çözümüne doğru olarak yaklaşmada sınıf bilincine sahip işçileri engelleyen basmakalıp klişelerle ve önyargılarla, durmaksızın savaşmayı görevimiz olarak görürüz.

30 Eylül 1906

MARX'IN DR. KUGELMANN'A MEKTUPLARININ RUSÇA ÇEVİRİSİNE ÖNSÖZ

ALMAN sosyal-demokrat haftalığı *Neue Zeit*'ta yayınlanan Marx'ın Kugelmann'a mektuplarının tam bir derlemesini ayrı bir broşür olarak yayınlamaktaki amacımız, Rus kamuoyunun Marx ve marksizm ile daha yakın bir tanışıklığını sağlamaktadır. Tahmin edileceği gibi Marx'ın yazışmalarında oldukça büyük bir yer, kişisel sorunlara ayrılmıştır. Bu, biyografi yazarı için çok büyük değer taşıyan bir malzemedir. Ama genel kamuoyu için ve özel olarak da Rus işçi sınıfı için, mektuplarda teorik ve siyasal malzeme içeren bölümler, ölçülmez önem taşımaktadır. Şimdi içinde yaşamakta olduğumuz devrimci dönemde, Marx'ı işçi hareketinin ve dünya siyasetinin bütün sorunlarına doğrudan yanıt veren bir kimse olarak ortaya koyan bu malzemenin dikkatli bir incelenmesi, bizim için ayrıca öğretici olmaktadır. *Neue Zeit*'in editörleri "Biz, büyük karışıklıklar döneminde düşün-

ce ve iradesi biçimlenmiş olan insanların kişilikleriyle tanışmakla yüceldik" dediklerinde tamamen haklıdırlar. Böyle bir tanışma 1907'deki Rus sosyalistleri için iki katlı bir gereklilik göstermektedir, çünkü bir ülkenin içinde yaşamakta olduğu her devrimde, sosyalistlerin yüzyüze geldikleri doğrudan görevleri gösteren birçok değerli malzeme zenginliği vermektedir. Rusya, şimdilerde bir "büyük karışıklık" geçirmektedir. Bugünkü Rus Devriminde, sosyal-demokrat, Marx'ın altmışlardaki oldukça fırtınalı politikasını çok daha sık kendine örnek olarak almalıdır.

Biz, o yüzden, Marx'ın yazışmalarında, teorik açıdan özel önem taşıyan bölümlerine yalnızca kısaca değinmekle yetineceğiz, ve proletaryanın bir temsilcisi olarak, onun devrimci siyaseti üzerinde daha ayrıntılı olarak duracağız.

Marksizmin daha tam ve daha derin kavranılmasına bir katkı olması yönünden 11 Temmuz 1868 tarihli mektup (s. 42, vd.) son derece ilginçtir. Kaba iktisatçılara karşı polemik biçiminde, Marx, bu mektubunda, çok açık bir biçimde değerin "emek" teorisi denilen şeyi, *kendisinin* nasıl anladığını açıklamaktadır. Marx'ın değer teorisine, *Kapital*'in en az eğitilmiş okurlarının doğal olarak akıllarına gelen ve bu nedenle de "profesörce" burjuva "biliminin" sıradan ya da bahçe temsilcilerinin çok büyük bir şevkle sarıldıkları belli itirazlar, burada, Marx tarafından kısa, basit ve dikkate değer bir açıklıkla tahlil edilmektedir. Marx, burada, değer yasasının açıklığa kavuşturulması yönünde yürümüş olduğu ve yürünmesi gereken yolu göstermektedir. En yaygın itirazları örnek alarak kendi *yöntemini* bize öğretmektedir. Değer teorisi gibi böylesine salt (öyle görünen) teorik ve soyut sorun ile "*karışıklığı sürekli kılması*" gereken "egemen sınıfların çıkarı" arasındaki bağıntıyı aydınlığa kavuşturmaktadır. Marx'ı incelemeye ve *Kapital*'i okumaya başlayan herkesin, bu kitabın ilk ve en zor bölümlerini incelerken bu mektubu tekrar tekrar okuması ümit edilir.

Mektuplardaki teorik açıdan çok ilginç olan öteki bölümler, Marx'ın çeşitli yazarlar hakkındaki yargılarıdır. Marx'ın

—canlı bir biçimde yazılmış, hırsla dolu ve bütün büyük ideolojik akımları derin bir ilgi ile açıklayan ve bunların tahlilini veren— bu düşüncelerini okuduğunuz zaman, büyük bir düşünürün sözlerini dinlemekte olduğunuzu kavrarsınız. Dietzgen üzerine dokunularak geçilen görüşlerden ayrı olarak prudoncular (s. 17) üzerine yapılan yorumlar, okurun özel dikkatini gerektirir. Toplumsal karışıklık dönemlerinde "proletarya kalabalığı içine" atılan ve işçi sınıfının görüş açısını kavramak ya da proletarya örgütlerinin "sıradan üyeleri" arasında direngen ve ciddi çalışmayı sürdürme yeteneğinde olmayan "parlak" genç burjuva entelektüelleri birkaç kalem darbesinde dikkate değer bir canlılıkla gözler önüne serilmektedir.

Engels tarafından (Marx'la irtibatlı olarak) dokuz yıl sonra yazılmış olan ünlü *Anti-Dühring*'in içeriğini sanki daha önceden belirleyen, Dühring üzerine yorumu (s. 35) alınız. Bu kitabın, ne yazık ki yalnız atlamalarla değil, yanlışlarla da dolu çok kötü bir çevirisi Rusçaya Zederbaum tarafından yapılmıştır. Burada da, aynı şekilde, Ricardo'nun rant teorisine değinen, Thünen üzerine bir yorum var. Marx, 1894'te yayınlanan *Kapital*'in üçüncü cildinin sonunda çürüttüğü ama bugüne kadar —bizim ultra-burjuvamız ve hatta "karayüz" bay Bulgakov'dan "hemen hemen ortodoks" Maslov'a kadar— tüm revizyonistlerce yinelenen "Ricardo'nun hatalarını", daha 1868'de şiddetle reddetmişti.

Kaba materyalizm ve ("profesörce" burjuva felsefesinin genel olarak kaynağı olan!) Lange'den kopya edilen "yüzeysel saçmalığın" bir değerlendirilmesiyle birlikte Büchner üzerine yorum da ilginçtir (s. 48).

Marx'ın devrimci siyasetine geçelim. Rusya'daki sosyaldemokratlar arasında, şaşılacak kadar yaygın darkafalıca bir marksizm anlayışı vardır ki, buna göre, özgün savaşım biçimleri ve özel proleter görevleriyle devrimci bir dönem hemen hemen bir uygunsuzluk sayılırken, bir "anayasa" ve bir "aşırı muhalefet" kural sayılmaktadır. Şu anda, dünyada başka hiçbir ülkede Rusya'da olduğu kadar böylesine derin

bir devrimci bunalım yoktur — ve dünyanın hiçbir ülkesinde, devrime karşı böylesine kuşkulu ve darkafalı bir tutum takınan "marksistler" (marksizmin küçük düşürücüleri ve bayağılaştırıcıları) yoktur. Devrimin içeriği yönünden burjuva olması gerçeğinden, devrimin *yönlendirici gücü*nün burjuvazi olduğu yüzeysel sonucunu, bu devrimde proletaryanın görevlerinin, bağımsız nitelikte değil, tabi nitelikte olduğunu ve devrimde proletaryanın önderliği olanağının olmadığı sonucunu çıkarıyorlar.

Marksizmin bu sığ yorumunu, Marx, Kugelmann'a yazdığı mektuplarında ne de güzel sergilemektedir! İşte 6 Nisan 1866 tarihini taşıyan bir mektup. O tarihte Marx temel yapıtını bitirmişti. Bu mektubun yazılmasından ondört yıl önce 1848 Alman Devrimi üzerindeki son yargısını vermişti. Kendisi de, 1850'de, 1848'de bir sosyalist devrimin yaklaşmakta olduğu yolundaki sosyalist hayallerinden vazgeçti. Ve 1866'da, yeni siyasal bunalımların büyümekte olduğunu gözlemlemeye henüz başladığında şöyle yazıyor:

"Bizim darkafalılar [Alman burjuva liberallerini kastediyor], Hapsburglar ve Hohenzollernler'i uzaklaştıran bir devrim olmadıkça ... sonunda bir başka Otuz Yıl Savaşının gelmesinin zorunlu olduğunu sonunda kavrayamayacaklar mı!" (s. 13-14.)

Kapıyı çalan devrimin (Marx'ın umduğu gibi aşağıdan değil, yukarıdan geldi) burjuvaziyi ve kapitalizmi uzaklaştıracağı konusunda, burda en ufak bir hayal kırıntısı bile yoktur, ama bu devrimin yalnızca Prusya ve Avusturya monarşisini ortadan kaldıracağı konusunda en açık ve en kesin deyimler vardır. Ve Marx bu burjuva devrimine nasıl da güven duymaktadır! Sosyalist hareketin ilerlemesi için burjuva devriminin engin yararını kavramış olan bir proleter savaşçısının ne devrimci tutkusudur bu!

Uç yıl sonra, Fransa'da napolyoncu imparatorluğun düşüşünün arifesinde, "çok ilginç bir" toplumsal harekete değinirken, Marx, *olumlu bir heyecan patlamasıy*la diyordu ki, 'Parisliler kapıyı çalan yeni devrimdeki görevlerine kendile-

rini hazırlamak üzere, yakın devrimci geçmişlerinin düzenli bir incelemesini yapıyorlar." Ve geçmişin bu incelemesinden ortaya koyduğu sınıf savaşımını tanımlarken, Marx, şöyle bağlıyor (s. 56): "Ve böylece tarihsel cadı kazanlarının tümü kaynıyor. *Bizim ülkemiz* [Almanya] ne zamana kadar bundan uzak kalacaktır?"

Kuşku ile düşünceye dalmış, bilgiçlikle sersemlemiş, pişmanca konuşmaya eğilimli, devrimden çabucak bıkmış, ve devrimin gömülmesini ve yerine anayasal metnin konulmasını bir bayram bekler gibi özleyen Rus marksist entelektüellerinin Marx'tan öğrenmeleri gereken ders budur. Teorisyenden ve proletaryanın önderinden, onlar, devrime inancı, işçi sınıfını, acil devrimci amaçlarını sonuna kadar götürmek yolunda savaşa çağırma yeteneğini, ve devrimin geçici ters gidişi arkasında yufka yürekle hıçkırıklara yer vermeyen bir ruh direngenliğini öğrenmelidirler.

Marksizmin bilgiçleri bunun tümünün törel herzeler, romantizm, gerçek duygusundan yoksunluk olduğunu düşünüyorlar! Hayır, baylar, bu onsuz, marksizmin Brentano'culuğa, Struve'ciliğe ve Sombart'çılığa dönüşeceği devrimci teori ve devrimci siyasetin bileşimidir. Marksist öğreti, sınıf savaşımının teorisini ve pratiğini tek bir ayrılmaz bütün içinde eritmiştir. Nesnel durumu aklı başında bir biçimde anlatan bir teoriyi alıp onu mevcut düzenin haklı çıkarılması şeklinde çarpıtan ve hatta kendini devrimin her geçici gerilemesine elden geldiğince çabuk uyarlayacak, "devrimci hayalleri" elden geldiğince çabuk bırakacak ve "gerçekçi" tamirciliğe dönecek kadar ileri giden kişi marksist değildir.

En barışçıl zamanlarda, Marx'ın ifade ettiği gibi görünüşte "saf ve sevimli" ve (*Neue Zeit*'ın koyduğu gibi) "berbat bir biçimde durgun" zamanlarda, Marx, devrimin yaklaştığını duymak ve proletaryayı gelişen devrimci görevlerinin bilinci yolunda *uyarmak* yeteneğini göstermişti. Bizim Marx'ı darkafalı bir biçimde basitleştiren entelektüellerimiz, en devrimci zamanlarda, proletaryaya, bir pasiflik, bir boyun eğerek "akıntıyla sürüklenme', zamana uygun bir liberal

partinin en tutarsız unsurlarının ürkek desteği siyasetini öğretmektedirler!

Marx'ın Komünü değerlendirmesi, Kugelmann'a mektuplarını taçlandırmaktadır. Ve bu değerlendirme, Rus sağ kanat sosyal-demokratlarının yöntemleriyle karşılaştırıldığında, özel bir değer taşımaktadır. 1905 Aralığından sonra yüreksizce feryat eden Plehanov, "silaha sarılmamalıydılar" derken kendini Marx'la karşılaştırma alçakgönüllülüğünü göstermeliydi. Marx da, diyor Plehanov, 1870'teki devrimi frenledi.

Evet, Marx *da* devrimi frenledi. Ama, Plehanov'un kendi karşılaştırmasında, Plehanov ile Marx arasında nasıl bir uçurum olduğunu görün!

1905 Kasımında, Rusya'da ilk devrimci dalganın doruğuna ulaşmasından bir ay önce, Plehanov, proletaryayı üstüne basa basa uyarmaktan çok uzak bir biçimde, doğrudan doğruya *silah kullanmanın öğrenilmesinin ve silahlanmanın* zorunluluğundan sözetmişti. Ancak, bir ay sonra savaşımı ateşlendiği zaman, Plehanov, savaşımın önemini, olayların genel akışı içindeki rolünü ve daha önceki savaşım biçimleriyle olan bağıntısını tahlil etme yolunda en ufak bir girişim yapmadan, pişman bir entelektüel rolünü oynamakta acele etti ve "silaha sarılmamalıydılar" diye feryat etti.

1870 Eylülünde Komünden *altı ay önce* Marx, Fransız işçilerine doğrudan bir uyarma yaptı: Ayaklanma *umutsuz bir budalalık eylemi* olacaktır, diyordu ünlü Enternasyonal Çağrısında. 1792 ruhunda bir hareketin olasılığına ilişkin milliyetçi yanılsamaları *önceden* sergiledi. *Olaydan sonra değil,* ama olaydan birkaç ay önce, "silaha sarılmayınız" diyebilmişti.

Ve Eylülde *umutsuz* diye adlandırdığı bu dava Mart 1871'de fiilen biçimlendiğinde, nasıl davrandı? O, (Plehanov'un Aralık olaylarında yapmış olduğu gibi) bunu, düşmanlarına, Komüne önderlik eden prudoncu ve blankicilere karşı "iğnelemek" için kullandı mı? O bir bayan öğretmen gibi azarlayıp "ben size dememiş miydim, sizi uyarmamış

mıydım; bu sizin romantizminiz, sizin devrimci çılgınlığınızdan geliyor" demiş midir? Komüncülere, Plehanov'un Aralık savaşçılarına yapmış olduğu gibi, kendini beğenmiş darkafalıların vaazıyla, "silaha sarılmamalıydınız" öğüdünde bulunmuş mudur?

Hayır. 12 Nisan 1871'de, Marx, Kugelmann'a *heyecan dolu bir mektup* yazar — her Rus sosyal-demokratının ve her okumuş Rus işçisinin evinin duvarında asılı görmeyi istediğiniz bir mektuptur bu.

Eylül 1870'te, Marx, ayaklanmayı umutsuz bir budalalık eylemi olarak adlandırıyordu; ama Nisan 1871'de, halkın kitle hareketini gördüğü zaman, tarihsel devrimci harekette ileri bir adım olarak damgasını vuran büyük olayların içinde yeralan bir kimsenin keskin dikkatiyle onu gözlemiştir.

Bu, diyor, bürokratik askerî mekanizmayı yerle bir etme *girişimidir*, ve başka ellere aktarma girişimi değil. Ve prudoncu ve blankicilerin önderlik ettiği "*kahraman*" Parisli işçiler için en yüce övgüler söylemiştir. "Bu Parislilerdeki" *diye* yazıyor, "*ne esneklik, ne tarihsel inisiyatif, ne fedakarlık yeteneği!* ... [s. 88]. Tarih bu büyüklükte benzer bir örneğe sahip değildir."

Marx'ın her şeyin üzerinde değer verdiği şey, yığınların *tarihsel inisiyatifi* idi.

Ah, bizim Rus sosyal-demokratları, Marx'tan Rus işçileri ve köylülerinin Ekim ve Aralık 1905'deki *tarihsel inisiyatifini* değerlendirmeyi bir öğrenebilselerdi! Yanılgıyı altı ay önceden gören derin bir düşünürün, yığınların *tarihsel inisiyatifine* gösterdiği saygı ile cansız, duygusuz, bilgiç "silaha sarılmamalıydılar" sözlerini karşılaştırın! Bunlar, yerle gök kadar birbirlerinden ötede değil midir?

Ve bütün kendine özgü ateşliliği ve isteğiyle, tepki gösterdiği kitle savaşımında *yeralan biri gibi* Marx, o sırada Londra'da yaşadığı sürgünde, "*göğü titretmeye hazır*" olan "pervasız kahraman" Parislilerin *acil adımlarını* eleştirmeye koyuldu.

Ah, 1906-07'de, Rusya'daki devrimci romantizmle alay

eden marksistlerimiz arasındaki mevcut "gerçekçi" alıklar, bu sırada Marx'a nasıl da dudak bükeceklerdi! İnsanlar, *göğü* titretme "girişimi" önünde saygı ile eğilen, *bir materyaliste, bir iktisatçıya,* ütopya düşmanına nasıl da horgörü ile bakacaklardı! İsyancı eğiliminden, hayalciliğinden, vb., vb. ötürü ve göğü titreten hareketi benimseyişinden ötürü, bu "keçe içerisindeki adamlar"[62] nasıl da gözyaşı, lütufkar tebessüm ya da acıma yağdıracaklardı!

Ama Marx, devrimci savaşımın daha yüksek biçimlerinin *tekniğini* tartışmaktan korkan çocuk sürüsünün aklıyla[63] hareket etmiyordu. Onun tartıştığı, tamamıyla ayaklanmanın *teknik* sorunlarıydı. Savunma mı yoksa saldırı mı? — diye soruyordu, sanki askerî hareket hemen Londra'nın biraz dışarısında oluyormuş gibi. Ve bunun kuşkusuz saldırı olması gerektiği kararına vardı: "*Hemen Versay'a yürümeliydiler...*"

Bu, Nisan 1871'de, büyük ve kanlı Mayıstan birkaç hafta önce yazılmıştır...

"Hemen Versay'a yürümeliydiler" — göğü titretmek biçimindeki "umutsuz budala eylemine" başlayan (Eylül 1870) ayaklanmacılar böyle yapmalıydı.

1905 Aralığında kazanılmış olan özgürlüklerin geri alınması yolundaki ilk girişimlere güçle karşı koymak için "onlar silaha sarılmamalıydılar"...

Evet, Plehanov kendini Marx'la karşılaştırmakta pek de haklı!

Marx *teknik* eleştirisine devam ederken: "İkinci hata", diyordu; "merkez komitesi" (*askerî kumanda* —buna dikkat ediniz— Ulusal Muhafızın merkez komitesi kastediliyor) "iktidarını *pek çabuk* teslim etti...".

Marx, *önderlerin* olgunlaşmamış kalkışıma karşı nasıl uyarılacağını biliyordu. Ama göğü titreten *proletaryaya* karşı tutumu, Blanqui ve Proudhon'un yanlış teorileri ve yanılgılarına karşın *tüm* hareketi *daha yüksek bir düzeye* çıkaran yığınların *savaşımı* içine katılan bir kimsenin, pratik bir öğütleyicinin tutumuydu.

"Bununla birlikte", diye yazıyordu, "Paris'teki bu kalkışım —eski toplumun kurtları, domuzları ve aşağılık köpekleri tarafından ezilmiş olsa bile— Haziran ayaklanmasından bu yana, partimizin en şanlı hareketidir. ..."

Ve Komünün *tek bir* yanılgısını bile proletaryadan gizlemeksizin, Marx bu *kahramanca harekete, bugüne kadar* "gökyüzü" uğruna savaşta en iyi kılavuz olan ve liberal ve radikal "*domuz*" için de korkutucu bir umacı görevi yapan bir yapıt armağan etti.*

Plehanov, Aralık olaylarına gerçekten de kadetlerin incili olacak bir "yapıt" armağan etti.

Evet, Plehanov kendini Marx'la karşılaştırmakta pek de haklı.

Kugelmann, anlaşılan savaşımın umutsuzluğuna ve romantizme karşı olarak realizme değinerek Marx'a bazı kuşkularını ifade eden bir yanıt verdi — her durumda, Komünü, bir *ayaklanmayı,* 13 Haziran 1849'da Paris'teki barışçı gösteri ile kıyaslıyordu.

Marx, hemen (17 Nisan 1871) Kugelmann'a sert bir ders verdi.

"*Eğer savaşıma yalnızca yanılmaz uygunluktaki fırsatlar koşuluyla girişilmiş olsaydı*" diye yazıyordu, "*dünya tarihini yapmak gerçekten çok kolay olurdu.*"

Eylül 1870'de Marx, ayaklanmayı umutsuz bir budalalık eylemi olarak niteliyordu. Ama *yığınlar* ayağa kalkınca, Marx, savaşımın süreci içerisinde onlarla birlikte yürümek, onlarla birlikte öğrenmek istedi, ve onlara bürokratik öğütler vermek istemedi. Önceden fırsatları *kusursuz bir doğrulukla* hesaplama girişiminin şarlatanlık ya da iflah olmaz bir bilgiçlik olacağını anlıyordu. Onun *her şeyin üstünde* değer verdiği şey, işçi sınıfının kahramanca ve fedakarca dünya tarihini *yapmada* inisiyatifi ele alması idi. Marx, dünya tarihini, "önceden tahmin etmek zor değildi ... bunu yapmamaları

* Lenin, Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ına atıfta bulunuyor (Marx and Engels, *Selected Works,* Vol. I, s. 473-545). [K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991] –*Ed.*

gerekirdi..." öğütlerini veren darkafalı aydın açısından değil de, fırsatları önceden *yanılmaz bir biçimde* hesaplama durumunda olmaksızın onu *yapanların görüşü* açısından görmüştür.

Aynı zamanda Marx, tarihte, umutsuz bir dava için bile olsa *yığınların* umutsuz bir savaşımının, bu yığınların daha ileri eğitiminde ve *bir sonraki* savaşım için yetişmesinde *temel* olduğu anların bulunduğunu değerlendirebilmişti.

Sorunun böyle bir *ifadesi*, boşuboşuna Marx'ın adını anmayı ve geleceği belirleme konusundaki yeteneğini değil de, sırf geçmiş konusundaki yargılarını almayı seven, günümüzün sahte marksistleri için tamamen anlaşılmaz ve hatta ilke olarak yabancı bir şeydir. Plehanov 1905 Aralığından sonra "*fren yapmak için*" işe giriştiği zaman, bunu düşünmemişti bile.

Ama, Marx'ın bizzat kendisinin Eylül 1870'te ayaklanmayı umutsuz bir budalalık eylemi olarak gördüğünü hiç unutmaksızın, ortaya attığı sorun tam da bu sorundu.

"... Versay'ın *canaille** burjuvası" diye yazıyordu, "... Parislilere ya dövüşe girişme ya da savaşım vermeksizin yenilme seçeneğini sunmuştu. İkinci durumda *işçi sınıfının moralinin bozulması*, ne kadar olursa olsun, 'liderlerin' yenilgisinden *çok daha büyük* bir bahtsızlık olacaktı".

Ve bununla biz, Marx'ın Kugelmann'a mektuplarında öğrettiği proletaryaya layık bir politikaya ilişkin dersler konusundaki kısa gözden geçirmemizi tamamlıyoruz.

Rusya işçi sınıfı, "göğü titretme" yetisinde olduğunu daha önce bir kez tanıtlamıştır ve daha birkaç kez yeniden tanıtlayacaktır.

5 Şubat 1907

* Ayaktakımı. –ç.

J●HANNES BECKER, J●SEPH DİETZGEN, FRIEDRICH ENGELS, KARL MARX VE DİĞERLERİNİN, FRİEDRİCH S●RGE VE ÖTEKİLERE YAZDIKLARI MEKTUPLARIN RUSÇAYA ÇEVİRİSİNE ÖNSÖZ

MARX'ın, Engels'in, Dietzgen'in, Becker'in ve geçen yüzyıldaki uluslararası işçi sınıfı hareketinin öteki önderlerinin mektuplarının derlemesinin burada Rus kamuoyuna sunulması, bizim ileri marksist yazınımızı tamamlayan vazgeçilmez bir parçadır.

Burada biz, sosyalizmin tarihi için ve Marx ve Engels'in etkinliklerinin kapsamlı bir tahlili için bu mektupların önemleri üzerine ayrıntılarıyla eğilmeyeceğiz. Konunun bu yanının açıklanması gereksizdir. Yayınlanan mektupların anlaşılmasının, Enternasyonalin tarihi üzerindeki (bkz: Jaeckh, *The International, Znaniye* tarafından yayınlanan Rusça çevirisi), ve aynı zamanda da Alman ve Amerikan işçi sınıfı hareketinin tarihi (bkz: Franz Mehring, *Alman Sosyal-Demokrasisinin Tarihi* ve Morris Hillquit, *History of Socialism in the United States*), vb. konusundaki bellibaşlı yapıt-

larla tanışıklığı gerektirdiğini belirtmekle yetinelim.

Ne de burda biz, bu yazışmaların içeriklerinin genel bir özetini ya da onların ilişkili olduğu çeşitli tarihsel dönemlerin bir değerlendirilmesini vermeye girişeceğiz. Mehring, bunu, bu çevirinin sonuna yayıncının belki de ekleyeceği ya da ayrı bir Rusça baskı olarak yayınlanacak olan *Der Sorgesche Briefwechsel* başlıklı son derece güzel makalesinde (*Neue Zeit*. 25, Jahrg., Nr. 1 und 2)* yapmıştır.

Rus sosyalistleri için bugünkü devrimci dönemde özel önem taşıyan şeyler otuz yıla yakın bir dönem içinde (1867-95) Marx ve Engels'in etkinliklerinin gizli kalmış yanlarıyla bir tanışıklıktan militan proletaryanın çıkarmak zorunda olduğu derslerdir. İşte bu yüzden, bizim sosyal-demokrat yazınımızda, okurlara Marx ve Engels'in Sorge'a yazdıkları mektupları tanıtmak yolundaki ilk girişimlerin Rus Devriminde sosyal-demokrat taktiklerin "yaşamsal" sorunlarıyla da bağlantılı olması (Plehanov'un *Sovremennaya Jizm*[64] ve Menşevik *Otkliki*[65]) şaşırtıcı değildir. Ve biz, okurlarımızın dikkatini, yayınlanan yazışmalarda, Rusya'daki işçi partisinin bugünkü görevleri açısından ayrı önem taşıyan bölümlerin bir değerlendirmesine özellikle çekmek isteriz.

Marx ve Engels, mektuplarında, en çok İngiliz, Amerikan ve Alman işçi sınıfı hareketinin acil sorunlarıyla uğraşmışlardı. Bu doğaldır, çünkü onlar bu sırada İngiltere'de yaşayan ve Amerikalı yoldaşlarıyla mektuplaşan Almanlardı. Marx, Alman sosyal-demokratı Kugelmann'a yazdığı mektuplarda** Fransız işçi sınıfı hareketi üzerine, özellikle de Paris Komünü üzerine çok daha sık olarak ve çok daha büyük ayrıntıyla düşüncelerini açıklamıştı.

Marx ve Engels'in, İngiliz, Amerikan ve Alman işçi sınıfı hareketleri üzerine söylediklerini karşılaştırmak oldukça öğreticidir. Bir yanda, Almanya'nın, öte yanda İngiltere ve Amerika'nın, kapitalist gelişimin değişik aşamalarını ve bir sınıf olarak burjuvazinin bu ülkelerin tüm siyasal yaşamı

* "Sorge Mektuplaşmaları", *Neue Zeit*, 25. yıl, sayı 1 ve 2. –*Ed.*

** Bkz: *Karl Marx'ın Dr. Kugelmann'a Mektupları,* Rusça çevirisi N. Lenin tarafından bir önsözle birlikte hazırlandı, St. Petersburg 1907. –*Ed.*

üzerindeki farklı egemenlik biçimlerini temsil ettiğini anımsadığımızda, böyle bir karşılaştırma daha da büyük önem kazanır. Bilimsel bir bakış açısından, burda materyalist diyalektiğin bir örneğine, farklı siyasal ve ekonomik koşulların özgül özelliklerine uygulanmasında, sorunun değişik noktalarını, değişik yanlarını öne geçirme ve vurgulama yetisinin bir örneğini görüyoruz. İşçi sınıfı partisinin pratik politikası ve taktikleri açısından, burda biz, *Komünist Manifesto*'nun yaratıcılarının, savaşım veren proletaryanın, çeşitli ülkelerdeki ulusal işçi sınıfı hareketlerinin çeşitli aşamalarına uygun olarak görevlerini açıklama yolunun bir örneğini görüyoruz.

Marx ve Engels'in İngiliz ve Amerikan sosyalizminde en sert biçimde eleştirdikleri, onun işçi sınıfı hareketinden yalıtılmış olmasıdır. İngiltere'deki Sosyal-Demokrat Federasyon[66] ve Amerikan sosyalistleri konusunda yapmış oldukları bütün yorumların ağırlığı, onların marksizmi bir dogmaya, "katı [*starre*] ortodoksluğa" indirgedikleri, onu "*bir eylem kılavuzu* değil de, bir amentü" olarak almaları, onlarla birlikte yürüyen, teorik olarak çaresiz ama canlı ve güçlü yığınsal işçi sınıfı hareketine uyum sağlama yeteneksizliği suçlamasıdır. "1864'ten 1873'e kadar, ancak bizim programımızı açıkça benimseyenlerle birlikte çalışmayı sürdürmekte direnmemiş olsaydık, diye kızıyor Engels 27 Ocak 1887 tarihli mektubunda, bugün nerede olurduk?!" Ve bir önceki mektubunda (28 Aralık 1886) Henry George'un düşüncelerinin Amerikan işçi sınıfı üzerindeki etkilerine değinerek şöyle yazmıştı:

"Gelecek Kasımda *bona fide** bir emekçiler partisine verilecek bir ya da iki milyon çalışan insanın oyu, bugün, öğreti açısından kusursuz bir program için verilecek yüzbin oydan ölçülmeyecek kadar daha değerlidir".

Bunlar çok ilginç bölümlerdir. Ülkemizde, bir "emek kongresi" düşüncesini ya da Larin'in "geniş işçi partisi"[67] türünden bir şeyleri savunmada bunlardan yararlanmakta sa-

* Gerçek. –ç.

bırsızlık gösteren sosyal-demokratlar vardır. Neden bir "sol cephe"nin savunmasında değil? diye Engels'in bu aceleci "yararlanıcılarına" sormak isterdik. Alıntıların yapıldığı mektuplar Amerikan işçilerinin seçimlerde Henry George için oy kullandıkları bir zamana atıfta bulunmaktadır. Bayan Wischnewetzky —bir Rusla evli ve Engels'in yapıtlarının çevirmeni Amerikalı bir kadın— ondan, Engels'in yanıtından da görüleceği gibi, Henry George'un ayrıntılı bir eleştirisini yapmasını istemişti. Engels, ona (28 Aralık 1886) bunun *zamanının daha gelmediğini,* asıl sorunun, tümüyle arı bir program üzerinde olmasa bile, bir işçi partisinin örgütlenmeye başlamasının gerektiği olduğunu yazmıştı. Daha sonra, işçiler, yanılgının ne olduğunu kendileri anlayacaklar, "kendi yanılgılarından öğreneceklerdir", ama "çalışanların partisinin ulusal birleşimini —programı ne olursa olsun— geciktirebilecek ya da önleyebilecek olan herhangi bir şeyi büyük bir yanılgı olarak kabul ederim...".

Söylemeye gerek yok ki, Engels, *sosyalist* görüş açısından Henry George'un fikirlerinin saçmalığı ve *gerici niteliği* konusunda eksiksiz bir bilgiye sahipti ve bundan sık sık sözetmişti. Sorge'un yazışmaları, Karl Marx'ın 20 Haziran 1881 tarihini taşıyan ve Henry George'u *radikal burjuvazinin* bir ideoloğu olarak nitelendiren son derece ilginç bir mektubunu da içermektedir. "Teorik açıdan bu adam hepten geridir" (*total arrière*) diye yazmıştı, Marx. Bununla birlikte Engels, yığınlara "kendi yanılgılarının sonuçlarını" söyleyebilecek kimseler varolduğu sürece, seçimlerde bu *sosyalist gericiye* katılmaktan korkmuyordu (29 Kasım 1886 tarihli Engels'in mektubu).

Amerikan işçilerinin o dönemdeki bir örgütü olan Emeğin Şövalyeleri ile ilgili olarak, Engels, aynı mektubunda şöyle yazıyor: "Emeğin Şövalyelerinin en zayıf yanı [sözcüğü sözcüğüne: en çürük *faulste*] onların *siyasal yansızlıklarıydı.* ... Harekete yeni giren her ülke için önem taşıyan ilk büyük adım, her zaman, bu parti ayrı bir işçi partisi olduğu sürece, işçilerin nasıl olursa olsun bir siyasal parti halinde birleşme-

leridir."

Açıktır ki, burdan, sosyal-demokrasi*den* partisiz emek kongreleri vb.'ye bir sıçramanın savunulduğu, konusunda hiçbir şey çıkarılamaz. Ama, her kim Engels'in, marksizmi bir "dogma"ya, "bağnazlık"a, "sekterlik"e indirgeme suçlamasından sakınmak istiyorsa, bundan radikal "sosyal-gericiler" ile ortak bir seçim kampanyasına girmenin kimi zaman yerinde olduğu sonucunu çıkarmak zorundadır.

Ama daha da ilginç olanı, kuşkusuz, Amerika-Rusya paralelliği (biz bunlara karşıtlarımıza yanıt vermek için değinmek zorunda kalmıştık) üzerinde değil de, İngiliz ve Amerikan işçi sınıfı hareketinin *temel* özellikleri üzerinde durmak olacaktır. Bu özellikler şunlardır: proletaryanın karşısında herhangi bir büyük ulus ölçüsünde *demokratik* görevlerin bulunmayışı; proletaryanın burjuva siyasetine tam tabi oluşu; grupların yalnızca bir avuç sosyalistin proletaryadan sekterce yalıtılmış olması; seçimlerde çalışan yığınlar arasında en ufak bir başarının olmayışı, vb.. Her kim ki bu temel koşulları unutur, "Amerikan-Rusya paralellerinden" geniş vargılar çıkarmaya çalışır ise, o en büyük yüzeyselliği yapıyor demektir.

Eğer Engels, bu koşullar altında, işçilerin iktisadi örgütlerine bu denli ağırlık verdiyse, bu, en sağlam bir biçimde kurulmuş demokratik sistemlerin sözkonusu olması ve bunların proletaryanın karşısına salt sosyalist görevler çıkarmasıdır.

Engels, eksik bir programla da olsa, bağımsız bir işçi partisinin önemini vurgulamıştır, çünkü o daha önce işçilerin siyasal bağımsızlığının sözü bile edilmediği ve işçilerin daha çok burjuvazinin arkasında sürüklendiği ve hâlâ da öyle olan ülkelerden sözetmekteydi.

Böylesine kanıtlardan çıkarılan vargıları, proletaryanın partisini, liberal burjuvazinin kendi partilerini kurmalarından önce kurduğu, burjuva politikacılara oy verme geleneğinin proletaryaca hiç bilinmediği, ve acil görevlerin, sosyalist değil de burjuva demokratik olduğu ülkelere ve tarihsel du-

rumlara uygulamaya kalkışmak, Marx'ın tarihsel yöntemiyle alay etmek olurdu.

Eğer biz, Engels'in İngiliz ve Amerikan hareketleri konusundaki düşünceleri ile onun Alman hareketi konusundaki düşüncelerini karşılaştırırsak, düşüncemiz okur için daha da açıklık kazanacaktır.

Böylesine çok ilginç düşünceler, yayınlanan yazışmalarda da bol bol bulunmaktadır. Ve bütün bu düşünceler arasında bir al iplik gibi dolaşmak çok farklı bir şeydir — işçi partisinin "sağ kanadına" karşı bir uyarı, sosyal-demokrasideki *oportünizme* karşı acımasız (bazan —1877-79'da Marx'ta da olduğu gibi— *öfkeli*) bir savaştır.

Bunu, önce mektuplardan alıntılar yaparak doğrulayalım ve daha sonra da bu olgunun değerlendirilmesini sürdürelim.

Her şeyden önce, Marx'ın Höchberg ve ortakları konusundaki düşüncelerini burada kaydetmeliyiz. *Der Sorgesche Briefwechsel* adlı makalesinde Franz Mehring, oportünistlere karşı Marx'ın saldırılarını —ve Engels'in de daha sonraki saldırılarını— hafifletmeye çabalamaktadır ve, kanımızca bunu oldukça fazlasıyla yapmaktadır. Özel olarak, Höchberg ve ortakları açısından, Mehring, Marx'ın Lassalle ve lasalcılığa ilişkin yargısının yanlışlığı konusundaki görüşünde direnir. Ama, yineliyoruz, bizi burada ilgilendiren, Marx'ın şu ya da bu sosyaliste karşı yaptığı saldırıların doğru olup olmaması ya da abartılmış olup olmaması ile ilgili tarihsel bir değerlendirme değil de, *ilkede* genel olarak sosyalizmin içindeki belirli *eğilimler* konusundaki Marx'ın değerlendirmesidir.

Alman sosyal-demokratlarının lasalcılar ve Dühring ile uzlaşmalarından yakınırken (19 Ekim 1877 tarihli mektup), Marx, aynı zamanda, "sosyalizme 'yüce, idealist' bir yön vermek isteyen, yani, onun (onu kullanmayı deneyen herhangi bir kimseden ciddi nesnel inceleme isteyen) materyalist temelinin yerine ilahi adalet, özgürlük, eşitlik, ve kardeşlik tanrılarıyla modern mitolojiyi koymak isteyen bütün bir yarı-olgun öğrenciler çetesi ve üstün zekalı diplomalı doktor-

larla [Almancada "doktor" bizim "öğretim üyesi adayı" ya da "I. sınıf üniversite mezunu"na karşılık olan akademik bir derecedir] uzlaşmayı da suçlar. *Zukunft*'u yayınlayan Dr. Höchberg, bu eğilimin bir temsilcisidir, ve partiye girişini para ile satın almıştır — sanırım 'en asil' niyetlerle, ama benim için 'niyetler' beş para etmez. Onun *Zukunft* programından daha aşağılık bir şey, daha 'alçakgönüllü iddialar taşısa bile' dünyada pek az görülmüştür". (Mektup No: 70.)

Hemen hemen iki yıl sonra yazılmış (19 Eylül 1879) bir başka mektupta Marx, Engels'in ve kendisinin *J. Most*'u destekledikleri yolundaki dedikoduları yalanladı ve Sorge'a, Alman Sosyal-Demokrat Partisi içerisindeki oportünistlere karşı tutumunun ayrıntılı bir açıklamasını verdi, *Zukunft,* Höchberg, Schramm ve Eduard Bernstein tarafından yönetiliyordu. Marx ve Engels, bu tür yayınla herhangi bir ilişkide bulunmayı *kabul etmemişlerdir,* ve bu aynı Höchberg'in katılmasıyla ve onun mali yardımıyla yeni bir parti organının kurulması sorunu ortaya atıldığında, Marx ve Engels, önce bu "doktorlar, öğrenciler ve *Katheder*-sosyalistler karışımı" üzerinde denetim sağlamak için, başyazar olarak, kendi adayları Hirsch'in kabul edilmesini istemişler ve daha sonra da eğer Höchberg, Schramm ve Bernstein eğilimi değişmez ise, "partinin ve teorinin böylesine bir bayağılaştırılmasına" [*Verluderung* — Almancada *daha da güçlü* bir sözcük] karşı açık savaş açacakları konusunda onları uyararak doğrudan doğruya Bebel, Liebknecht ve Sosyal-Demokrat Partisinin öteki önderlerine bir genelge gönderdiler.

Bu, Alman Sosyal-Demokrat Partisinde, Mehring'in *Tarih*'inde "bir karışıklık yılı" ("*Ein Jahr der Verwirrung*") olarak tanımladığı dönemdi. Sosyalistler Yasasından sonra parti, bir anda doğru yolu bulmadı, önce Most'un anarşizmi ile Höchberg ve ortaklarının oportünizmi arasında yalpaladı. Sonuncuları kastederek "teoride bir hiç olan ve pratikte yararsız bu insanlar" diye yazıyordu Marx, "sosyalizmin dişlerini (ki bunlara üniversite reçetelerine uygun olarak düzen vermişlerdir) ve özel olarak Sosyal-Demokrat Partisinin diş-

lerini sökmek, işçileri aydınlatmak, ya da kendi deyişleriyle, onları kendi karışık yarı-bilgilerinden sağladıkları 'eğitim öğeleri' ile doldurmak, ve her şeyden önce partiyi küçükburjuvazinin gözünde saygın kılmak istemektedirler. Bunlar sefil karşı-devrimci gevezelerden başka bir şey değiller."

Marx'ın "öfkeli" saldırılarının sonucu, oportünistlerin geri çekilmeleri oldu ve — ortadan kayboldular. 19 Kasım 1879 taribini taşıyan bir mektubunda Marx, Höchberg'in yazı kurulundan uzaklaştırıldığını ve partinin bütün etkin önderlerinin —Bebel, Liebknecht, Bracke, vb.— onun fikirlerini *reddettiklerini* ilan etti. Sosyal-Demokrat Partisinin organı *Sozial-Demokrat,* o zamanlar partinin devrimci kanadında bulunan Vollmar'ın başyazarlığı altında çıkmaya başladı. Bir yıl sonra (5 Kasım 1880) Marx, kendisinin ve Engels'in durmadan *Sozial-Demokrat*'ın içerisinde bulunduğu "perişan" yönetim biçimine karşı kavga verdiklerini ve düşüncelerini çoğu kez *keskin bir biçimde* ("*wobei's oft scharf hergeht*") açıkladıklarını anlatmaktadır. Liebknecht, 1880'de Marx'ı ziyaret ederek *her açıdan* bir "düzeltme" yapılacağını vaadetmiştir.

Barış sağlandı, ve savaş hiçbir zaman su yüzüne çıkmadı, Höchberg çekildi ve Bernstein devrimci bir sosyaldemokrat oldu — hiç değilse Engels'in 1895'te ölümüne dek.

20 Haziran 1882'de Engels, Sorge'a yazdığı mektupta, bu savaşımdan, geçmiş bir şey diye sözetti: "Genel olarak, Almanya'da işler çok iyi gidiyor. Okumuş bayların parti içinde gerici bir ... kaymaya neden oldukları doğrudur, ama, perişan bir biçimde başarısızlığa uğradılar. Sosyal-demokrat işçilerin her yerde karşı karşıya kaldıkları kötü muamele onları üç yıl öncesinde olduklarından daha devrimci yaptı. ... Bu insanlar [partinin okumuş kişileri], ne pahasına olursa olsun, Sosyalistler Yasasının uysallıkla ve yumuşaklıkla, yaltaklanma ve teslimiyetle iptalini rica etmek ve sağlamak istiyorlardı, çünkü bu onların yazınsal kazançlarını engelliyordu. Yasa iptal edilir edilmez ... bölünme görünüşte açık duruma gelecektir, ve Viereckler ve Höchbergler, sonunda

kıçlarının üzerlerinde oturana dek, zaman zaman uğraşılacak ayrı bir sağ kanat oluşturacaklardır. Bunu biz, Sosyalistler Yasasının benimsenmesinden hemen sonra, Höchberg ve Schramm, *Yıllık*'ta, partinin çalışmasının en rezilce değerlendirilmesi olan şeyi yayınladıkları zaman ve partinin davranışının daha kültürlü [*gebildetes* yerine "*Jebildetes*" — Engels, Alman yazarlarının Berlin aksanını anıştırmaktadır], ince ve kibar olmasını istedikleri zaman ilan ettik."

Bernştayncılık konusundaki 1882'de yapılan bu öngörü, 1889'da ve daha sonraki yıllarda çarpıcı bir biçimde doğrulandı.

Ve bundan sonra, ve özellikle de Marx'ın ölümünden sonra, Engels, hiç abartmasız denebilir ki, Alman oportünistlerince çarpıtılmış ne varsa düzeltmek için yorulmak bilmez bir çaba harcamıştır.

1884'ün sonu. Donanma tahsisatı için oy veren ("*Dampfersubvention*", bkz: Mehring'in *Tarihi*) Alman sosyal-demokrat Reichstag milletvekillerinin "küçük-burjuva önyargıları" mahkum edildi. Engels, bu konu üzerinde oldukça çok yazışması gerektiğini Sorge'a bildirmektedir (31 Aralık 1884 tarihli mektup).

Yıl 1885. Bütün "*Dampfersubvention*" sorunuyla ilgili düşüncelerini söyleyen Engels, "iş hemen hemen bölünmeye varmıştır" diye yazmıştır (3 Haziran). Sosyal-demokrat milletvekillerin "darkafalılıkları" "*çok büyüktü*". "Almanya gibi bir ülkede, bir küçük-burjuva sosyalist parlamento grubu kaçınılmazdır" diyordu Engels.

Yıl 1887. Engels, Viereck gibi (Höchberg benzeri bir sosyal-demokrat) birini milletvekili seçmekle partinin kendi kendini gözden düşürdüğünü yazan Sorge'u yanıtladı. Engels, yapılacak bir şey olmadığını, işçi partisinin Reichstag için iyi milletvekilleri bulamadığını söyleyerek, kendini haklı buldu. "Sağ kanattaki baylar, kendilerinin *yalnızca* Sosyalistler Yasası yüzünden hoşgörüldüklerini biliyorlar, ve parti hareket özgürlüğünü yeniden sağlar sağlamaz, bunlar, partiden atılacaklardır." Ve genel olarak, "partinin parlamenter

kahramanlarından daha iyi olması, bunun tersinden daha" yeğdi (3 Mart 1887). Liebknecht bir uzlaşmacıdır —diye yakınıyordu Engels—, hep ayrılıkları kapatmaya yarayan tümceler kullanıyor. Ama iş bir bölünmeye gelince, kesin karar anında bizimle birlikte olacaktır.

Yıl 1889. Paris'te sosyal-demokrat iki uluslararası kongre.[68] Oportünistler (Fransız olanakçıları başı çekiyordu), devrimci sosyal-demokratlardan ayrıldılar. Engels (o zaman altmışsekiz yaşındaydı), gençlik heyecanı ile kendini kavgaya attı. Birçok mektup (12 Ocaktan, 20 Temmuz 1889'a kadar) oportünistlere karşı kavgaya ayrılmıştır. Yalnızca onlar değil Almanlar da —Liebknecht, Bebel ve ötekiler— uzlaşmacı tutumlarından ötürü hırpalandı.

12 Ocak 1889 tarihinde Engels, "olanakçılar Fransız hükümetine satıldılar", diye yazıyordu. Ve İngiliz Sosyal-Demokrat Federasyonunun (SDF) üyelerini, olanakçılarla ittifak kurdukları için, suçluyordu. "Bu allahın belası kongre ile ilgili olarak yazmak ve koşuşturmak, bir başka şey için bana zaman bırakmıyor" (11 Mayıs 1889). Engels, kızgınlıkla, "olanakçılar durmuyorlar, ama bizimkiler uyuyor" diye yazıyordu. Şimdi Auer ve Schippel bile, bizim, olanakçıların kongresinde bulunmamızı istiyorlar. Ama "sonunda" bu, Liebknecht'in gözlerini açtı. Engels, Bernstein ile birlikte oportünistlere karşı kitapçıklar yazdı (bu kitapçıklar Bernstein'ın imzasını taşıyordu ama Engels bunları "bizim kitapçıklar" diye adlandırıyordu).

"SDF dışında, bütün Avrupa'da olanakçılardan yana tek bir sosyalist örgüt yok. [8 Haziran 1889.] Bu yüzden de onlar sosyalist olmayan sendikalara sığınıyorlar" (bu, ülkemizde, geniş bir işçi partisini, bir işçi kongresini vb. savunanların bilgisine sunulur!). "Amerika'dan, bir *Emek Şövalyesi* alacaklar." Düşman, bakunincilere karşı kavgadakinin aynıydı: "Yalnızca şu farkla ki, anarşistlerin sancağı olanakçıların sancağı ile yer değiştirmiştir: küçük çaplı ayrıcalıklar için, özellikle önderlere iyi ücretli iş karşılığı (kent meclisinde emek alışverişinde, vb.) ilkelerin burjuvaziye satılışı." Brous-

se (olanakçıların önderi) ve Hyndıman (olanakçılarla birleşen SDF önderi) "otoriter marksizme" saldırdılar ve "yeni bir Entenasyonalin çekirdeğini" oluşturmak istediler.

"Almanların bönlükleri konusunda bir fikrin olamaz. Bunun ne anlama geldiğini Bebel'e bile anlatmak bana çok büyük bir çabaya maloldu." (8 Haziran 1889.) Ve iki kongre toplandığında, sosyal-demokratlar olanakçılardan (bunlar, *sendikalistler* SDF, Avusturyalıların bir kesimi vb. *ile birleşmişlerdi*) *sayıca üstün* geldikleri zaman, Engels pek sevinmişti (17 Temmuz 1889). Liebknecht ve ötekilerin uzlaştırıcı plan ve önerilerinin başarısızlığa uğramasından memnun olmuştu (20 Temmuz 1889). "Bizim duygusal uzlaşıcı kardeşlerimiz bunu haketmişlerdir, çünkü bütün dostaneliklerine karşın, en yumuşak yerlerine iyi bir tekme yemişlerdir. Bir zaman için, bu onlara iyi gelebilir."

... Marx ve Engels'in "kibarlık" konusunda pek fikirleri yoktur dediğinde (*Der Sorgesche Briefwechsel*) Mehring haklıydı: "Vurdukları darbenin üzerinde uzun boylu düşünmedikleri gibi aldıkları her darbe karşısında da ağlayıp sızlanmazlardı." "Eğer onların iğnelerinin uçlarının benim kocamış, kalın ve iyi dabağalanmış derimi deleceğini sanıyorlarsa yanılıyorlar"* diye yazmıştı Engels bir defasında. Ve Mehring, Marx ve Engels'ten sözederken, onlar, kendilerinin kazandıkları duyarsızlığa başkalarının da sahip olduğunu kabul ediyorlardı diyordu.

Yıl 1893. Bernştayncılık üzerinde yargı verirlerken, kendini ortaya koyan Fabiyanların mahkum edilmesi (çünkü Bernstein İngiltere'de, oportünizmini Fabiyanların deneyimini kullanarak "geliştirmedi" mi?). "Fabiyanlar, burda, Londra'da, toplumsal devrimin kaçınılmazlığını kavrayacak kadar yeterli anlayışa sahip, ama bu koskaca görevi belki de, tek başına, olgunlaşmamış proletaryaya emanet edemeyen ve bu nedenle kendilerini onların başına koyacak kadar nazik bir kariyerci grubudur. Devrim korkusu onların temel il-

* Lenin, Engels'in F. Kelley-Wischnewetzky'ye yazdığı 2 Mayıs 1888 tarihli mektuptan alıntı yapıyor. –*Ed.*

kesidir. Bunlar *par exellence** 'eğitim görmüşlerdir.' Sosyalizmleri belediye sosyalizmidir; ulus değil de, hiç olmazsa şimdilik, topluluk, üretim araçlarının sahibi olmalıdır. Öyleyse bunların bu sosyalizmi burjuva liberalizminin aşırı ama kaçınılmaz bir sonucu olarak sunulmaktadır; böylece, taktikleri, liberallere karşı bir hasım olarak kararlı muhalefet yürütmek değil de onları sosyalist sonuçlara doğru iten ve bu yüzden onlarla el altından iş çeviren, liberalizm ile sosyalizmi içiçe kaynaştıran — sosyalist adayları liberallerin karşısına koyan değil de, onları liberallere bağlayan onları liberallere empoze eden, ya da onlarla birlikte olmalarını sağlamak için dolaplar çeviren taktiklerdir. Bunları yaparlarken, kuşkusuz, yalan söylediklerinin ya da kendi kendilerini aldattıklarının, ya da sosyalizm konusunda yalan söylediklerinin farkında değillerdir.

"Büyük bir gayretle, bir sürü zırvanın yanısıra, bazı iyi propaganda yazıları da yayınladılar, gerçekten de bunlar bu alanda İngilizlerin ortaya koyduğu yazıların en iyisidir. Ama bunlar sınıf savaşımını uyutmak biçimindeki özel taktiklerine geçer geçmez hepsi kokuşmaya başlar. Onların Marx'tan ve hepimizden —sınıf savaşımı nedeniyle— fanatik bir biçimde nefret edişleri buna dayanır.

"Kuşkusuz bu insanların pek çok burjuva izleyicileri vardır ve bu yüzden de paraları. ..."**

KLASİKLER SOSYAL-DEMOKRASİ İÇERİSİNDEKİ AYDIN OPORTÜNİZMİNİ NASIL DEĞERLENDİRMİŞLERDİR?

Yıl 1894. Köylü Sorunu. Engels 10 Kasım 1894'te, "Kıta Avrupa'sında," diye yazıyordu "başarı daha fazla başarı için iştah kabartıyor, ve köylüyü yakalamak, sözcüğün tam anlamında moda haline geliyor. Önce Fransızlar Nantes'da, Lafargue aracılığıyla ... kapitalizmin bizim adımıza icabına

* Mükemmel. –*ç.*

** Lenin, Engels'in A. F. Sorge'a yazdığı 18 Ocak 1893 tarihli mektuptan alıntı yapıyor (Marx and Engels, *Selected Correspondance*, Moscow 1965, s. 453-54). –*Ed.*

bakmakta olduğu küçük köylülerin yıkımını ... hızlandırmak bizim işimiz değildir diye açıklamakla kalmıyorlar, ayrıca küçük köylüleri, vergilenmeye, tefeciliğe ve toprakbeylerine karşı doğrudan doğruya korumalıyız diye ekliyorlar da. Ama biz bu işe karışamayız, birincisi, bu aptalca bir iş olduğundan, ikincisi de olanaksız olduğundan ötürü. Sonra, Frankfurt'tan Vollmar geliyor ve *bir tüm olarak köylülüğe* rüşvet vermek istiyor, oysa ilgilenmek durumunda olduğu yukarı Bavyera köylüleri, Ren bölgesinin boğazlarına dek borçlanmış küçük köylüsü değildir, erkek ve kadın çiftlik işçilerini sömüren ve bir miktar da hayvan ve tahıl satan orta ve hatta büyük köylülerdir. Ve bu, tüm ilkeyi bir yana itmeden yapılamaz."

Yıl 1894, Aralığın 4'ü. "... çok çok oportünistleşen ve hemen hemen sıradan bir halk partisine dönüşen (yani önderlerinin çoğundan ve son zamanlarda partiye katılanlardan sözediyorum) Bavyeralılar, Bavyera meclisinde, bütçeyi tümüyle onayladılar; ve özellikle Vollmar, yukarı Bavyeranın çiftlik işçilerinin desteğini sağlayacağına —25'le 80 akrlık (10'la 30 hektarlık) toprağı olan ve bu yüzden ücretli emekçiler olmaksızın edemeyen— büyük köylülerin desteğini sağlamak amacıyla, köylüler arasında ajitasyona başladı."

Böylece görüyoruz ki, Marx ve Engels, on yıldan fazla bir süre, sistemli olarak ve şaşmadan, Alman Sosyal-Demokrat Partisi içerisindeki oportünizmle savaşım verdiler ve sosyalizm içerisindeki aydın darkafalılığına ve küçük-burjuva anlayışına saldırdılar. Bu son derece önemli bir olgudur. Kamuoyu, Alman Sosyal-Demokrat Partisinin, marksist proletarya politikası ve taktiklerinin modeli olduğunu bilir, ama marksizmin kurucularının, partinin "sağ kanadına" (Engels'in deyimi) karşı nasıl sürekli bir savaş yürütmek zorunda kaldığını bilmez. Ve Engels'in hemen ölümünden sonra bu gizli tutulmuş savaşın açığa çıkması hiç de raslantı değildir. Bu Alman sosyal-demokrasisinin tarihsel gelişiminin, on yıllarının kaçınılmaz bir sonucuydu.

Ve şimdi biz, çok açık bir biçimde, Engels'in (ve Marx'ın)

önerilerinin, yöneltmelerinin, düzeltmelerinin tehdit ve öğütlerinin iki çizgisini görüyoruz. Onların İngiliz ve Amerikan sosyalistlerine yapmış oldukları başvurmaların en ısrarlısı, işçi sınıfı hareketi ile kaynaşmaları ve örgütleri içerisinden dar ve geri kafalı sekter tutumun sökülüp atılması yolunda olmuştur. Alman sosyal-demokratlarına en ısrarlı bir biçimde öğretmek istedikleri, darkafalılığa, "parlamenter ahmaklığa" (Marx'ın 19 Eylül 1879 tarihli mektupta kullandığı ifade) ve küçük-burjuva aydın oportünizmine kapılmaktan sakınmaları yolundadır.

Bizim sosyal-demokrat dedikoducuların birinci türden öğütler konusunda gevezelik ederlerken, ikincisi sözkonusu olduğunda, dillerini tutup sessiz sedasız kalmaları ilginç değil mi? Marx ve Engels'in mektuplarının değerlendirilmesinde *böylesine* bir tek yanlılık, bazı Rus sosyal-demokratlarının... "tek yanlılık"larının en iyi göstergesi değil mi?

Şu sıralarda, uluslararası işçi sınıfı hareketinin derin bir mayalanma ve aşılanma belirtileri gösterdiği bir dönemde, oportünizmin aşırılıklarının, "parlamenter budalalığın" ve darkafalı reformizmin, devrimci sendikacılığın öteki aşırılıklarına yolaçtığı bir sırada — Marx ve Engels'in İngiliz, Amerikan ve Alman sosyalizmini "düzeltme" biçimindeki genel çizgisi olağanüstü bir önem kazanmaktadır.

Sosyal-demokrat işçi partilerin *bulunmadığı,* sosyal-demokrat parlamento üyelerinin *bulunmadığı,* ve gerek seçimlerde, gerekse de basında vb. sistemli ve sağlam ve bir sosyal-demokrat politikanın bulunmadığı ülkelerde —böyle ülkelerde—, Marx ve Engels, sosyalistlere *ne pahasına olursa olsun* dar sekterlikten kaçınmalarını, proletaryayı *siyasal olarak sarsmak* üzere işçi sınıfı hareketine *katılmayı* öğretmişlerdi. 19. yüzyılın son otuz yılı içerisinde proletarya, İngiltere'de de, Amerika'da da, *hemen hemen hiç* siyasal bağımsızlık göstermemiştir. Tarihsel burjuva demokratik görevlerin hemen hemen hiç bulunmadığı bu ülkelerde, siyasal alan, *tümüyle* muzaffer ve kendinden hoşnut, işçileri aldat-

ma, bozma ve baştan çıkarma sanatında dünyanın bir başka yerinde eşi olmayan, burjuvazi tarafından tutulmuştu.

Marx ve Engels tarafından İngiliz ve Amerikan işçi sınıfı hareketlerine verilen bu öğütlerin Rusya koşullarına kolayca ve doğrudan doğruya uygulanabileceğini düşünmek, marksizmi onun *yönetimini* iyice kavramak, belirli ülkelerdeki işçi sınıfı hareketinin somut tarihsel özelliklerini *incelemek* için değil de, küçük, hizipçi ve aydınca hesapların acısını çıkarmak için kullanmak demektir.

Öte yandan, burjuva demokratik devrimin daha tamamlanmamış olduğu, "parlamenter biçimlerle süslenmiş askerî despotluğun" (Marx'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'nde kullanmış olduğu ifade)* egemen olduğu ve bu egemenliğin daha devam ettiği, proletaryanın uzun zaman önce politikaya çekildiği ve sosyal-demokrat bir politika izlediği bir ülkede —böylesine bir ülkede— Marx ve Engels'in en korktuğu şey, parlamenter bayağılaştırma ve işçi sınıfı hareketinin görevlerinin ve amaçlarının darkafalılıkla alçatılmasıydı.

Rusya'da burjuva demokratik devrim döneminde marksizmin *bu* yanını vurgulamak ve onu öne geçirmek her şeyden önce bizim görevimizdir, çünkü ülkemizde geniş, "parlak" ve zengin bir liberal burjuva basın, komşu Alman işçi sınıfı hareketinin "örnek" bağlılığını parlamenter yasallığını, alçakgönüllülüğünü ve yumuşaklığını proletaryaya gürültüyle ilan etmektedir.

Rus devriminin bu burjuva hainlerinin çıkarcı yalanı bir raslantı, ya da kadet kampının geçmiş ya da gelecekteki bazı bakanlarının kişisel ahlaksızlığı yüzünden değildir. Rus liberal toprakbeylerinin ve liberal burjuvazinin köklü ekonomik çıkarlarından doğmaktadır. Ve bu yalanla, bu "yığınların sersemletilmesi"yle ("*Massenverdummung*" — Engels'in 29 Kasım 1886 tarihli mektubunda kullandığı ifade) savaşmakta, Marx ve Engels'in mektupları bütün Rus sosyalistleri için vazgeçilmez bir silah görevi görmelidir.

* Bkz: K. Marx, F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, s. 42. –*Ed.*

Liberal burjuvazinin çıkarcı yalanı halka Alman sosyal-demokratlarının örnek "alçakgönüllülüğünü" sunuyor. Bu sosyal-demokratların önderleri, marksizm teorisinin kurucuları bize şöyle diyorlar:

"Fransızların devrimci dili ve eylemi, Viereck ve ortaklarının [Alman Reichstag'ında sosyal-demokrat grubundaki oportünist sosyal-demokratlar] ikiyüzlülüğünü oldukça zayıf kılıyor" (bunlar, Fransız radikallerinin Fransız proletaryasından kopmasına yolaçan Decazeville grevi[69] ve Fransız meclisinde bir işçi sınıfı grubunun kurulmasına değinilirken söylenmiştir). "Yalnız Liebknecht ve Bebel son sosyalist tartışmada konuştular ve her ikisi de iyi konuştu. Bu tartışmayla bir kez daha nazik bir toplumda kendimizi gösterebiliriz, ki hepsi için durum hiç de böyle değildir. Uluslararası harekette Almanların önderliğine, özellikle bu kadar çok darkafalıyı Reichstag'a göndermelerinden sonra (ki bunun kaçınılmaz olduğu da doğrudur) meydan okunması genel olarak iyi bir şeydir. *Almanya'da her şey barış zamanlarında darkafalı hale gelir;* ve bu yüzden Fransız rekabetinin iğnesi *kesinlikle gereklidir.* ..." (29 Nisan 1886 tarihli mektup.)

Bunlar esas olarak Alman sosyal-demokrasisinin ideolojik etkisi altında kalan Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin en kapsamlı bir biçimde öğrenmesi gereken derslerdir.

Bu dersler, 19. yüzyılın en büyük adamlarının mektuplaşmasındaki herhangi bir bölümde değil de, onların proletaryanın uluslararası deneyiminin yoldaşça ve içten eleştirilerinin, diplomasinin ve küçük hesapların bulunmadığı bir eleştirinin tüm havası ve özü ile bize öğretiliyor.

Marx ve Engels'in bütün mektuplarının gerçekten de bu hava ile ne denli dolu olduğu, biraz daha özel, ama son derece ilginç şu bölümlerden de görülebilir.

1889'da, eğitilmemiş ve vasıfsız işçilerin (gaz işçileri ve dok işçileri, vb.) genç ve taze bir hareketi İngiltere'de boygösterdi, yeni ve devrimci bir ruhun damgasını taşıyan bir hareketti bu. Engels bundan çok hoşnuttu. O, bu işçiler arasında ajitasyon yöneten Marx'ın kızı Tussy'nin oynadığı rolden

övünerek sözetmiştir. 7 Aralık 1899'da Londra'dan yazdığı mektupta, "... Burda en kötü şey" diyor "işçilerin kemiklerine işlemiş olan burjuva saygınlığı'dır. Toplumun, her biri sorgusuz kabul edilen, her biri kendi gururuna, ama aynı zamanda da yüksek' ve 'üstün' büyüklerine karşı yaradılıştan bir saygıya sahip olan sayısız tabakalara bölünmesi öylesine eskidir ve sağlam yerleşmiştir ki, burjuvazi, zokasını yutturmayı hâlâ oldukça kolay bulmaktadır. Örneğin John Burns'un gizliden gizliye genel olarak burjuvazi ve kardinal Manning, lord Mayor yanındaki gözdeliğinden, kendi sınıfı arasındaki gözdeliğine kıyasla daha fazla gururlanmadığından hiç de emin değilim. Ve yıllarca önce burjuvazi ile ve özellikle tutucu unsurlarla iş çevirmiş olan Champion —eski bir teğmen— papazların kilise kongresinde, sosyalizmi övmüştür vb.. Çoğunun en iyisi diye gördüğüm Tom Mann bile lord Mayor ile birlikte öğle yemeği yiyeceğinden sözetmekten hoşlanıyor. Eğer, bu Fransızlar ile karşılaştırılırsa, sonunda bir devrimin ne için yararlı olduğu anlaşılır."

Hiç yorum gerektirmiyor.

Bir başka örnek. 1891'de bir Avrupa savaşı tehlikesi vardı. Konu üzerine, Engels, Bebel ile mektuplaştı, ve Rusya'nın Almanya'ya saldırması halinde Alman sosyalistlerinin çaresiz Ruslara ve herhangi bir Rus müttefikine karşı savaşmaları gerektiği konusunda görüş birliğine vardılar. "Eğer Almanya ezilirse biz de ezileceğiz, oysa en iyi durumda savaşım öylesine şiddetli bir savaşım olacaktır ki, Almanya varlığını ancak devrimci araçlarla koruyabilecek, öyle ki, pek olası olarak yönetimi ele almaya ve 1793'ü sahnelemeye zorlanacağız." (24 Ekim 1891 tarihli mektup.)

Şu damların tepesinden 1905'te Rus işçi partisi için "Jakoben" umutların sosyal-demokratça olmadığı yaygarasını koparan oportünistler buna dikkat etmeliler! Engels Bebel'e sosyal-demokratların geçici hükümete katılma olasılığını açıkça önermiştir.

Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin görevleri konusunda bu tür görüşleri benimseyen Marx ve Engels, doğal olarak bir

Rus Devriminin ve onun dünya çapındaki öneminin en ateşli inancını taşıyorlardı. Bu mektuplarda, hemen hemen yirmi yıllık bir dönem boyunca, Rusya'da bir devrimin ateşle beklendiğini görüyoruz.

Marx'ın 27 Eylül 1877 tarihli mektubunu alalım. Doğu bunalımı* konusunda oldukça heyecanlıdır: "Rusya uzun bir süreden beri büyük bir karışıklığın eşiğinde bulunuyor, bunun bütün unsurları hazırdır. ... Cesur Türkler yıllardan beri attıkları dayaklarla patlamayı hızlandırdılar. ... Karışıklık *secundum artem* [sanatın kurallarına göre] başlayacak, kimi *anayasacılık oynayacak, et puis il y aura beau tapage* [ve o zaman iyi bir patırtı kopacak]. Eğer doğa ana bize karşı özel olarak kötü davranmaz ise, o zaman eğlenceyi görecek kadar yaşarız!" (Marx o zaman ellidokuz yaşında idi.)

Doğa ana, Marx'ın "eğlenceyi görmek için" yaşamasına izin vermedi, veremezdi de. Ama "anayasacılık oynamayı" *önceden gördü,* ve sanki sözleri Birinci ve İkinci Rus Duması için dün yazılmış gibidir. Ve biz biliyoruz ki, halkı "anayasacılık oynamaya" karşı bu uyarma, liberaller ve oportünistler tarafından o denli tiksinilen boykot taktiklerinin "yaşayan ruhu" idi...

Ya da Marx'ın 5 Kasım 1880 tarihli mektubunu alalım, *Kapital*'in Rusya'daki başarısından çok memnundu, ve yeni ortaya çıkan Genel Yeniden Dağılım grubuna karşı Narodnaya Volya örgütünün üyelerinin yanında yeraldı. Marx onların görüşlerindeki anarşist unsurları doğru bir biçimde kavramıştı. Genel Yeniden Dağılım narodniklerinin gelecekte sosyal-demokratlara dönüşeceğini bilmeden ve bu sırada bunu bilme olanağına sahip değilken Marx, bunlara en acımasız alaylı sözleriyle saldırdı:

"Bu baylar her türlü siyasal devrimci eylemin karşısındadırlar. Rusya anarşist-komünist-ateist bir ortama balıklama atlamak üzeredir! Bu sırada, bu atlayışa en usandırıcı doktrincilikle hazırlanıyorlar, ki bu doktrinciliğin sözde *principes courent la rue depuis le feu Bakounine.*"*

* Lenin 1877-78 Türk-Rus savaşını kastediyor. –*Ed.*

Burdan biz, Marx'ın, 1905'in Rusya için önemini ve *sosyal-demokrasinin* "siyasal devrimci eyleminin" daha sonraki yıllarını nasıl değerlendireceğini çıkarabiliriz.**

Engels'in 6 Nisan 1887 tarihini taşıyan bir mektubu var: "Öte yandan Rusya'da sanki bir bunalım yaklaşıyormuş gibi görünüyor. En son suikastler işleri epeyce bozmuş bulunuyor. ..." 9 Nisan 1887 tarihli bir mektup da aynı şeyi söylüyor. "... Ordu hoşnut olmayanlarla, gizli tertipçi subaylarla doludur. [Engels o zamanlar Narodnaya Volya örgütünün devrimci savaşımının etkisi altındaydı; umudunu subaylara bağlamıştı, ve onsekiz yıl sonra çok hayranlık verici bir biçimde ortaya çıkacak olan Rus askerlerinin ve denizcilerinin devrimci ruhunu görmemişti henüz...] İşin bir yıl daha süreceğini sanmıyorum; ve bir kez Rusya'da [devrim] patlak verirse [*losgeht*], o zaman hurra!"

23 Nisan 1887 tarihli bir mektup: "Almanya'da [sosyalistlerin] işkenceleri birbirini izliyor. Öyle görünüyor ki Bismarck her şeyin hazır olmasını istiyor, öyle ki, şimdi Rusya'da *yalnızca* ay meselesi olan devrimin patlak verdiği [*losgeschlagen werden*] anda, Almanya, hemen, onun örneğini izleyebilir."

Ayların çok, çok uzun olduğu ortaya çıktı. Kuşkusuz, kaşlarını çatıp alınlarını kırıştırarak Engels'in "devrimciliğini" sert bir biçimde suçlayacak, ya da yaşlı sürgün devrimcinin eski ütopyalarına hoşgörüyle gülecek darkafalılar bulunacaktır.

Evet, Marx ve Engels, devrimin yakınlığının belirlenmesinde, devrimin zaferiyle ilgili umutlarında (örneğin 1848'de Almanya'da), bir Alman "cumhuriyeti"nin kapıyı çaldığına olan inançlarında (1848-49'da bir Reich anayasası için yürü-

* Bakunin ateşinden beri ilkeler bilinmektedir. –ç.

** Yeri gelmişken belirtelim ki eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, Plehanov ya da V. İ. Zasuliç 1900-03'te bana, *Aramızdaki Ayrılıklar* ve Rusya'da kapıyı çalan devrimin niteliği konusunda Engels'in Plehanov'a bir mektubunun olduğunu söylediler. Böyle bir mektubun varolup olmadığı ve şu anda elde bulunup bulunmadığını ve yayınlanmasının zamanının gelip gelmediğini bilmek gerçekten de ilginç olacaktır.[70]

tülen askerî kampanyaya katılan bir kimse olarak duygularını anımsayan Engels, bu döneme ilişkin olarak, "cumhuriyet için ölmek" diye yazmıştı*) pek çok ve sık sık yanlışlar yapmışlardı. Onlar, "uğruna, insanca olabilen bütün şeyleri feda ettikleri ve tehlikeye attıkları [Becker kendini ve en yakın dostlarını kastederek "biz" diye sözediyor: 21 Temmuz 1871 tarihli 14 Nolu mektup] Güney Fransa'daki isyanı yükseltmeye" ... "giriştikleri zaman, 1871'de de yanlış yapmışlardı." Aynı mektup şöyle diyor: "Eğer Martta ve Nisanda daha çok araca sahip olsaydık, bütün Güney Fransa'yı ayaklandırır ve Paris'teki Komün'ü kurtarırdık" (s. 29). Ama *böylesine* yanılgılar —bütün dünyanın proletaryasını küçük, basmakalıp ve önemsiz görevlerin üstüne çıkartmaya çalışan ve çıkaran devrimci düşüncenin devlerinin yanılgıları— devrimci gururun boşluğu, devrimci savaşımın yararsızlığı ve karşıdevrimci "anayasal" kuruntuların çekiciliği konusunda alkış tutan, yaygara koparan, yalvaran ve nutuk atan resmî liberalizmin bayatlamış erdeminden bin kez daha soylu ve daha yüce ve *tarihsel olarak daha değerli ve doğrudur...*

Rus işçi sınıfı, özgürlüğünü kazanacak ve yanılgılarla dolu da olsa, devrimci eylemi ile Avrupa'ya bir hız verecektir — ve bırakın darkafalılar kendi devrimci eylemlerinin yanılmazlığıyla böbürlenip dursunlar.

6 Nisan 1907

*) Lenin, *Reich Anayasası İçin Kampanya (Die deutsche Reichsverfassungskampagne)* başlığı altındaki diziden "Cumhuriyet Uğruna Ölmek" makalesini kastediyor [bkz: F. Engels, *Almanya'da Burjuva Demokratik Devrim,* Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 219-266]. *–Ed.*

RUSYA'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ
GENİŞ-ÖLÇEKLİ SANAYİ İÇİN BİR İÇ PAZARIN OLUŞMASI SÜRECİ
[PARÇA]*

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitap, Rus Devriminden önceki dönemde, 1895-1896'da büyük grevlerin patlak vermesinden sonra gelen hafif durgunluk sırasında yazılmıştır. O zamanlar, işçi sınıfı hareketi, kendi içine kapanmış gibiydi, genişlemesine ve derinlemesine yayılıyor ve 1901 gösteri hareketinin başlamasına ortam hazırlıyordu.

Bu yapıtta, iktisadi bir araştırmaya ve istatistiklerin eleştirel tahliline dayanarak sunulan, Rusya'nın toplumsal ve iktisadi düzeninin ve dolayısıyla sınıf yapısının tahlili, bugün, devrimin ilerlemesi içinde, bütün sınıfların, açık siyasal etkinliği ile doğrulanmıştır. Proletaryanın önder rolü, tamamen ortaya çıkmıştır. Ayrıca, tarih süreci içinde, proletaryanın gücünün onun toplam nüfus içindeki payından sı-

* Bkz: V. İ. Lenin, *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*. Sol Yayınları, Ankara 1988, s. 21-24. –*Ed.*

nırsız ölçüde daha büyük olduğu da ortaya çıkmıştır. Bunun ve diğer olgunun iktisadi temeli, önünüzdeki çalışmada sergilenmiştir.

Ayrıca, devrim, şimdi, köylülüğün ikili durumunu ve ikili rolünü gitgide daha çok ortaya koymaktadır. Bir yandan, angarya iktisadının bir sürü kalıntısı ve serfliğin her çeşit kalıntısı ile birlikte, yoksul köylünün görülmemiş bir biçimde yoksullaşması, devrimci köylü hareketinin derin kaynaklarını, bir yığın olarak köylülüğün devrimci niteliğinin derin köklerini tümüyle açıklıyor. Öte yandan da çeşitli siyasal partilerin ve sayısız ideolojik-siyasal eğilimlerin niteliği, devrimin ilerleyişi sırasında bu yığının, özünde mevcut olan çelişkili sınıf yapısını, küçük-burjuva niteliğini, onun içindeki mülk sahipliği ve proleterlik eğilimleri arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı ortaya koyuyor. Yoksullaşmış küçük mülk sahibinin, karşı-devrimci burjuvazi ile devrimci proletarya arasında bocalaması, her kapitalist toplumda görülen önemsiz bir küçük üreticiler azınlığı zenginleşir, "yolunu bulur", burjuvalaşırken, büyük çoğunluğun ya tamamen mahvolması, ücretli işçiler ya da dilenciler durumuna gelmesi, ya da ebediyen, adeta, bir proleter yaşantısıyla geçinmesi olgusu kadar kaçınılmazdır. Köylülük arasındaki bu her iki eğilimin iktisadi temeli, önünüzdeki çalışmada gösterilmiştir.

Bu iktisadi temelle, Rusya'da devrim, kuşkusuz, kaçınılmaz olarak bir burjuva devrimi olacaktır. Bu marksist önerme, hiçbir şekilde çürütülemez. Bu, asla unutulmamalı. Her zaman, Rus devriminin bütün iktisadi ve siyasal sorunlarına uygulanmalıdır.

Ama, bu önermeyi uygulamasını bilmek gerek. Farklı sınıfların durumlarının ve çıkarlarının somut bir tahlili, şu ya da bu soruna uygulanan bu gerçeğin kesin anlamını tanımlamak için bir araç olmalıdır. Plehanov'un başı çektiği, sağkanat sosyal-demokratları arasında pek sık raslanan karşıt düşünme biçimi yani somut sorunlara verilecek yanıtı, devrimimizin temel niteliği hakkındaki genel gerçeğin basit mantıksal gelişmesinde aramak çabası, marksizmin bayağılaştı-

rılmasıdır ve diyalektik materyalizmle açıktan açığa alay etmektir. Bu devrimin, niteliği hakkındaki genel gerçekten, örneğin devrimde "burjuvazinin önder rolü"nü ya da sosyalistlerin liberalleri desteklemesi gerektiğini çıkaran insanlar için, Marx, pek olasıdır ki, bir defasında, Heine'den aktardığı sözleri gene yineledi: "Canavar dişleri ektim, pireler biçtim."

Rus devrimi, mevcut iktisadi temeliyle, gelişiminde ve sonucunda nesnel olarak iki anaçizgi izleyebilir.

Ya eski toprakbeyliği iktisadı, binlerce bağla serfliğe bağlanmış haliyle korunur ve bu, yavaş yavaş salt kapitalist, "junker" iktisadı haline dönüşür. Emek-hizmetinden kapitalizme nihai geçişin temeli, feodal toprakbeyliği iktisadının iç başkalaşımıdır. Devletin tarım sisteminin tümü kapitalist duruma gelir ve uzun bir süre için feodal özelliklerini korur. Ya da eski toprakbeyliği iktisadı, serfliğin bütün kalıntılarını ve her şeyden önce büyük toprak sahipliğini yok eden devrimle yıkılır. Emek-hizmetinden kapitalizme nihai geçişin temeli, toprakbeylerinin malikanelerine köylülük yararına elkonulmasının sonunda müthiş bir hız kazanmış olan küçük köylü çiftçiliğinin özgür gelişimidir. Tarım sisteminin tümü kapitalist duruma gelir, çünkü, serfliğin izleri ne kadar eksiksiz yok edilirse, köylülüğün farklılaşması o kadar hızlı ilerler. Bir başka deyişle: Ya — esas olarak, toprak mülkiyetinin ve eski "üstyapının", baş dayanaklarının korunması; dolayısıyla, liberal-monarşist burjuvazinin ve toprakbeyinin egemen rol oynaması, hali-vakti yerinde köylülüğün hızla onların yanına geçmesi, geniş-ölçekte mülksüzleştirilmekle kalmayıp, buna ek olarak, kadetlerce önerilen şu ya da bu türde, toprak-tazminatı ile köleleştirilmiş, ve gericiliğin egemenliği ile ezilmiş ve körletilmiş köylü yığınlarının çökmesi; böyle bir burjuva devrimin yürütücüleri, Ekimcilere[71] yakın tipteki politikacılar olacaktır. Ya da — toprakbeyliğinin ve buna tekabül eden eski "üstyapının" bütün ana dayanaklarının yıkılması; istikrarsız ya da karşı-devrimci burjuvazinin etkisizleştirilmesiyle proletaryanın ve köylü yığınlarının egemen rol oynaması; işçi ve köylü yığınlar için meta üretimi al-

tında düşünülebilecek en iyi koşullarda, üretici güçlerin kapitalist bir temel üzerinde en hızlı ve en özgür gelişimi — dolayısıyla, ilerde işçi sınıfının sosyalist yeniden örgütlenmeyi, bu gerçek ve temel görevini başarması için en elverişli koşulların yaratılması. Kuşkusuz şu ya da bu tip kapitalist evrimin unsurlarının, sonsuz çeşitte birleşmeleri olanaklıdır ve ancak iflah olmaz bilgiçler, yalnızca, Marx'ın farklı bir dönem hakkındaki şu ya da bu görüşünü aktararak ortaya çıkan özel ve karmaşık sorunları çözmeye kalkışabilirler.

Burada okura sunulan deneme, Rusya'nın devrim-öncesi iktisadının bir tahlilini vermektedir. Devrimci bir dönemde, bir ülkedeki yaşam, öyle bir hızla ve coşkuyla ilerler ki, siyasal savaşımın ateşi içinde, iktisadi evrimin temel sonuçlarını tanımlamak olanaksızlaşır. Bir yanda bay Stolipinler, öte yanda da liberaller (hem de yanlız kadetler *a la* Struve değil, genel olarak tüm kadetler) devrimi, birinci modele göre başarmak için, düzenle, inatla ve tutarlı bir biçimde çalışıyorlar. Son zamanlarda tanık olduğumuz, 3 Haziran 1907 darbesi,[72] Rus halkının sözde temsilî organında toprakbeylerinin tam egemenliğini sağlamaya uğraşan karşı-devrim için bir zafer demektir. Ama bu "zafer" ne ölçüde kalıcı bir zaferdir, bu başka bir sorun; devrimin ikinci tipte sonuçlanması uğruna savaşım devam ediyor. Yalnızca proletarya değil, köylülüğün geniş yığınları da, azçok azimle, azçok tutarlı bir biçimde ve azçok bilinçli olarak bu sonuç için çalışıyorlar. Karşı-devrim, doğrudan yığın savaşımını, açık şiddetle bastırmak için ne kadar çalışırsa çalışsın, kadetler, alçakça ve ikiyüzlü karşı-devrimci fikirleriyle onu boğmak için ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar bu savaşım, her şeye karşın, kah burada kah orada patlak vermekte ve yüksek küçük-burjuva politikacı çevrelerinin, kesinlikle, (özellikle "halkçı sosyalistler" ve trudovikler) kadetlerin ihanet havasına, molçalinizme[73] ve ılımlı ve tören düşkünü darkafalıların ve bürokratların kendini beğenmişlik özelliklerine bulaşmış olmalarına karşın, "emek" siyasetine ve narodnik partilere de damgasını vurmaktadır.

Bu savaşım nasıl sonuçlanacak, Rus devriminin ilk hücumunun nihai sonucu ne olacak — şimdiden bunu söylemek olanaksızdır. Bu yüzden, bu denemeyi baştan sona yeniden gözden geçirmenin henüz zamanı gelmemiştir,* (üstelik, işçi sınıfı hareketine katılan bir kimsenin acil parti görevleri, ona hiç boş zaman bırakmıyor). İkinci baskı, devrim-*öncesi* Rus iktisadının tanımlanmasının sınırlarını aşamıyor. Yazar, metni tekrar gözden geçirmek ve düzeltmek ve en son istatistiksel malzemelerden alınan *en gerekli* eklemeleri yapmakla yetinmek zorunda kalmıştır. Bunlar, son at sayımlarına ilişkin veriler, hasat istatistikleri, 1897 Rusya nüfus sayımının sonuçları, fabrika istatistiklerinden alınan *yeni verilerdir* vb..

Yazar

Temmuz 1907

* Böyle bir gözden geçirme, belki de mevcut çalışmanın devamını gerektirecektir. Bu durumda, birinci cilt, devrimden önceki Rus iktisadının bir tahliline, ikinci cilt ise devrimin sonuçlarının ve başarılarının incelenmesine ayrılmalıdır.

BOYKOTA KARŞI
BİR SOSYAL-DEMOKRAT YAYINCININ NOTLARI
[PARÇALAR]

V

Boykot, Rus Devriminin olaylar ve kahramanlıklarla en dolu döneminin en güzel devrimci geleneklerinden biridir. Genel olarak bu gelenekleri dikkatle korumanın, onları geliştirmenin ve onları liberal (ve oportünist) asalaklardan temizlemenin görevlerimizden biri olduğunu yukarda belirtmiştik. Bunun ne anlama geldiğini doğru bir biçimde tanımlamak ve kolayca doğabilecek olan yanlış yorumlardan ve yanlış anlamalardan kaçınmak için, bu görevin tahlili üzerinde biraz durmalıyız.

Marksizm, nesnel durumların ve evrimin nesnel seyrinin tahlilindeki tam bir bilimsel ölçülülük ile yığınların —ve kuşkusuz ayrıca bireylerin, grupların, örgütlerin ve şu ya da bu sınıfla ilişki kurmayı keşfeden ve bunu başaran partilerin— devrimci enerjilerinin, devrimci yaratıcı dehalarının ve devrimci inisiyatiflerinin öneminin en kesin bir biçimde ta-

nınmasını mükemmel bir biçimde birleştirmesi ile, tüm öteki sosyalist teorilerden ayrılır. İnsanlığın gelişmesindeki devrimci dönemlerin yüce bir değerlendirmesi, Marx'ın tarih üzerine tüm görüşlerinin mantıksal bir sonucudur. Barışçı gelişme denen dönemler sırasında yavaş yavaş biriken sayısız çelişkiler böyle dönemlerde çözümlenir. Farklı sınıfların, toplumsal yaşam biçimlerini belirlemedeki doğrudan rolleri, böyle dönemlerde en güçlü bir biçimde ortaya çıkar ve yeni üretim ilişkileri temeli üzerinde uzun bir süre devam eden siyasal "üstyapı"nın temelleri böyle dönemlerde atılır. Ve liberal burjuvazinin teorisyenlerinden farklı olarak, Marx, bu dönemlere "normal" yoldan sapmalar, "toplumsal hastalığın" belirtileri aşırılıkların ve yanılgıların acınacak sonuçları gözü ile bakmamış, insan toplumlarının tarihindeki en canlı, en önemli, dirimsel ve belirleyici anlar olarak bakmıştır. Marx ve Engels'in kendilerinin etkinliklerinde 1848-49'un yığınsal devrimci savaşımına katıldıkları dönem, merkezî bir nokta olarak öne çıkar. Farklı ülkelerdeki işçi hareketinin ve demokrasinin gelecekteki biçimini belirlerken, bu, onların hareket noktası olmuştur. Farklı sınıfların esas niteliğini ve eğilimlerini en çarpıcı ve en saf biçimde belirlemek üzere, her zaman bu noktaya dönmüşlerdir. Daha sonraki, daha küçük siyasal oluşumları ve örgütleri siyasal amaçları ve siyasal çatışmaları her zaman, o zamanın devrimci dönemi açısından değerlendirmişlerdir. Liberalizmin ideolojik önderlerinin, Sombart gibi adamların, Marx'ın etkinliklerindeki ve yazılarındaki bu özellikten bütün kalpleri ile nefret etmelerine ve bunu "bir sürgünün kinine" yormalarına şaşmamak gerek. Marx ve Engels'in devrimci görüşünün ayrılmaz bir parçasını kişisel kine ve sürgün yaşamının kişisel zorluklarına yormak, gerçekten de polisin eli altında bulunan burjuva üniversite bilim böceklerinin tipik bir özelliğidir!

Mektuplarından birinde, sanırım Kugelmann'a yazdığında, Marx, söz arasında, tartışmakta olduğumuz sorun açısından özellikle ilginç olan, çok tipik bir söz ediyor. Almanya'daki gericiliğin 1848 devrimci döneminin anısını ve gele-

neklerini, halkın kafasından silmeyi hemen hemen başardığını söylüyor.* Burada belli bir ülkenin devrimci geleneksel riyle ilgili olarak, gericiliğin amaçları ile proletarya partisinin amaçlarının çarpıcı bir karşılaştırmasını görüyoruz. Gericiliğin amacı bu gelenekleri silmek, devrimi "ilkel delilik" Struve'nin Almanca *das tolle Jahr* sözlerinin çevirisi ("çılgın yıl" —polis kafalı Alman burjuva tarihçilerinin ve daha da geniş bir biçimde Alman tarih yazarlarının 1848 yılı için kullandıkları terim)— olarak sunmaktır. Gericiliğin amacı, devrimci dönemin öylesine bir bolluk ve çeşitlilikte yarattığı savaşım biçimlerini, örgüt biçimlerini fikir ve sloganları halka unutturmaktır. Tıpkı İngiliz darkafalılığının o kalın kafalı övgücülerinin Webbler'in çartizmi, İngiliz işçi hareketinin devrimci dönemini, salt çocukluk, "gençlik çılgınlıkları", ciddi bir ilgiye değmeyen bir saflık örneği, raslansal ve anormal bir sapma olarak sunmaya çalışmaları gibi, Alman burjuva tarihçileri de, Almanya'daki 1848 yılını böyle ele alırlar. Hâlâ esindirdiği kinle, bugüne dek, insanlık üzerindeki etkisinin canlılığını ve gücünü sergileyen büyük Fransız Devrimine karşı gericilerin takındığı tutum da böyledir. Ve aynı biçimde bizim karşı-devrim kahramanları, özellikle Struve, Milyukov, Kiesewetter gibi dünün "demokratları" ve *tutti quanti,* Rus Devriminin devrimci geleneklerine kaba küfürlerle kara çalmak için birbirleriyle yarışmaktalar. Proletaryanın doğrudan yığın savaşımının, eski rejimin liberal uşaklarını böyle esrimelere sürükleyen o özgürlük parçasını kazanalı ancak iki yıl olmasına karşın, bizim yayıncı yazında daha şimdiden, kendine *liberal* (!!) adını veren geniş bir eğilim doğmuştur. Bu eğilim kadet basın tarafından beslenmektedir ve bütünüyle, devrimimizi, devrimci savaşım yöntemlerimizi, devrimci sloganlarımızı ve devrimci geleneklerimizi, aşağılık, ilkel, saf, basit, çılgınca, vb... hatta canice olarak tanımlamaya hasredilmiştir... Milyukov'dan

* Marx'ın Kugelmann'a 3 Mart 1869 tarihli mektubu (Marx and Engels, *Selected Correspondance.* Moscow 1965, s. 218), [Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1,* s. 256-257.] –*Ed.*

Kamişanski'ye *il n'y a qu'un pas!** Öte yandan halkı önce İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyetlerinden Dubasov-Stolipin Dumasına sürükleyen ve şimdi de ekimci Dumaya sürüklemekte olan *gericiliğin başarıları, Rus liberalizminin kahramanları* tarafından "Rusya'daki *anayasal* bilincin büyüme süreci" olarak tanımlanmaktadır.

Devrimimizi en dikkatli ve etraflı bir biçimde incelemek, yığınlara onun savaşım biçimlerini, örgüt biçimlerini vb. tanıtmak, halk arasında devrimci gelenekleri güçlendirmek, biraz önemli ve sürekli olan iyileştirmelerin yalnızca ve tamamen devrimci savaşım aracılığıyla başarılabileceğine yığınları inandırmak, ve toplumsal ortamı "anayasal" kölelik, ihanet ve molşalinizm mikrobu ile kirleten o kendini beğenmiş liberallerin kesin alçaklığını sistemli olarak sergilemek, kuşkusuz Rus sosyal-demokratlarının görevidir. Özgürlük savaşımının tarihinde, Ekim grevinin ya da Aralık ayaklanmasının bir tek günü, Dumada, kralın suçsuzluğu ve anayasal monarşi konusunda aylar boyu atılan dalkavukça kadet nutuklardan yüz kez daha önemliydi. Halkın, o heyecanlı, olaylı ve çok önemli günleri, Stolipin'in ve onun eli altındaki jandarma sansür memurlarının sevimli rızası ile, liberal parti ve parti-dışı "demokratik" (Öf! Öf!) basınımız tarafından dünyaya böylesine bir yurtseverlikle açıklanan "anayasal" boğulma ve Balalaykin-Molşalin[74] refahı aylarından çok daha etraflı ve daha ayrıntılı bir biçimde bilmesini sağlamalıyız — çünkü bunu biz yapmazsak, başka kimse yapmayacaktır.

Hiç kuşku yok ki, çoğu durumlarda, boykota olan sempati, tamı tamına, devrimcilerin, devrimci geçmişin en güzel döneminin geleneğini beslemek, bugünkü kasvetli günlük çalışmanın neşesiz bataklığını, cesur, açık ve kararlı bir savaşım kıvılcımıyla aydınlatmak için, harcadıkları o övülmeye değer *çabalarla* yaratılmıştır. Ama, tam da, devrimci geleneklere gösterilen bu ilgiye değer verdiğimiz içindir ki, belli *bir tarihsel* dönemin sloganlarından biri kullanılarak o döne-

* Yalnızca bir adım var! –ç.

min esas koşullarının yeniden yaratılabileceği görüşüne, şiddetle karşı çıkmalıyız. Devrimin geleneklerini korumak, onları, sürekli propaganda ve ajitasyon için ve eski rejime karşı doğrudan ve saldırgan bir savaşımın koşullarını yığınlara tanıtmak için kullanmayı bilmekle, bir sloganı, onu doğuran ve onun başarısını sağlayan koşulların toplamından ayırarak yinelemek ve esas olarak farklı koşullara uygulamak tamamen farklı şeylerdir.

Devrimci geleneklere çok değer veren ve onlara karşı dönekçe ya da darkafalı bir tutum takınılmasını acımasızca yeren Marx'ın kendisi de, aynı zamanda devrimcilerin *düşünebilmelerini,* eski savaşım yöntemlerinin kullanılamayacağı koşulları *tahlil edebilmelerini* ve yalnızca bazı sloganları yinelememelerini istemişti. Fransa'daki 1792'nin "ulusal" gelenekleri belki de her zaman, bazı devrimci savaşım yöntemlerinin bir *modeli* olarak kalacaktır; ama bu, Marx'ın, 1870'te, ünlü Enternasyonal Çağrısında Fransız proletaryasını bu gelenekleri farklı bir dönemin koşullarına uygulama yanılgısına karşı uyarmasına engel olmamıştır.

Bu, Rusya için de geçerlidir. Boykotun uygulanma koşullarını incelemeliyiz; boykotun, tamamen meşru ve devrimin yükseldiği anlarda bazan temel yöntem olduğunu (boş yere Marx'ın adını anan bilgiç taslakları ne derlerse desinler) yığınların kafalarına yerleştirmeliyız. Ama devrimin gerçekte yükselmekte olup olmadığı —ve bu, bir boykotun ilanı için temel koşuldur— bağımsız olarak konulması ve gerçeklerin ciddi bir tahliline dayanılarak kararlaştırılması gereken bir sorudur. Gücümüz dahilinde olduğu ölçüde böyle bir yükselişin yolunu hazırlamak ve uygun anda boykotu reddetmemek bizim görevimizdir; ama boykot sloganına, her kötü ya da çok kötü temsilî kuruluşa uygulanabilir gözü ile bakmak kesin bir yanılgı olacaktır.

"Özgürlük günleri"nde boykotu savunmak ve desteklemek için kullanılan uslamlamayı ele alın, hemen göreceksiniz ki, bu tartışmaları bugünkü koşullara uygulamak tamamen olanaksızdır.

1905'te ve 1906 başlarında, boykotu savunurken seçimlere katılmanın öfkeyi azaltmaya, mevzileri düşmana teslim etmeye, devrimci halkı yanlış yola sevketmeye, çarlığın karşı-devrimci burjuvazi ile bir anlaşmaya varmasını kolaylaştırmaya vb. yarayacağını söylemiştik. Bu iddiaların altında yatan temel öncül, her zaman belirtilmeyen, ama *o günlerde* kendiliğinden ortada olduğu hep varsayılan öncül ne idi? Bu öncül herhangi bir "anayasal" kanaldan başka, *doğrudan* çıkışlar arayan ve bulan, yığınların zengin devrimci enerjisi idi. Bu öncül, devrimin gericiliğe karşı sürekli *saldırısıydı;* bir saldırı ki, genel saldırıyı zayıflatmak üzere düşmanın kasten teslim ettiği bir mevkiin işgal edilmesi, ve savunulmasıyla onun zayıflatılması, cinayet olacaktı. Bu iddiaları bu temel öncülün koşullarından *ayrı olarak* yinelemeye çalışın, tüm "müzik" düzeninizin bozulduğunu temel sesinizin yanlış olduğunu hemen hissedeceksiniz.

İkinci ve Üçüncü Dumalar arasında bir ayrım çizgisi çekerek boykotu haklı çıkarmaya kalkışmak da aynı ölçüde ümitsiz olacaktır. (İkinci Dumada, halkı tamamen karayüzlerin eline teslim eden) kadetlerle ekimciler arasındaki farka, ciddi ve temel bir fark gözü ile bakmak, 3 Haziran darbesinin yırtıp attığı ünlü "anayasa"ya herhangi bir gerçek önem atfetmek, genel olarak, devrimci sosyal-demokrasi ruhundan çok, kaba demokrasi ruhuna uyan bir şeydir. Biz her zaman, Birinci ve İkinci Dumaların "anayasa"sının yalnızca bir gözboyama olduğunu kadetlerin laflarının yalnızca ekimci niteliklerini örtmeye yarayan bir perde olduğunu, ve Dumanın, proletarya ve köylülüğün istemlerinin karşılanması için tümüyle uygunsuz bir araç olduğunu söyledik, savunduk ve yineledik. Bizim için 3 Haziran 1907, Aralık 1905 yenilgisinin doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur. Hiçbir zaman "Duma" anayasasının çekicilikleriyle "büyülenmedik", onun için Rodiçev'in süslü laflarıyla bezenmiş ve gizlenmiş gericilikten, çıplak, açık ve kaba gericiliğe geçiş, bizi çok büyük hayalkırıklığına uğratamaz. Hatta bu ikincisi, yüksekten atan liberal ahmaklıkların ya da onların ayartmış oldu-

ğu halk kesimlerinin aklını başına getirmekte daha etkin bir araç olabilir...

Menşevik Stockholm kararını, Devlet Duması üzerine bolşevik Londra kararı ile karşılaştırın. Birincisinin, süslü, bir sürü lafa boğulmuş, ve Dumanın önemine ilişkin ayakları havada tümcelerle dolu olduğunu ve Dumada çalışmanın verdiği bir büyüklük havasıyla şişirildiğini göreceksiniz. İkincisi, yalın, özlü, ölçülü ve alçakgönüllüdür. Birinci karar, sosyal-demokrasinin anayasalcılıkla birleşmesi üzerine darkafalı bir zafer şenliği havasıyla doludur ("halkın ortasından doğan yeni güç", ve aynı resmî yalancılık havasında vb., vb.). İkinci karar yaklaşık olarak şöyle açıklanabilir: Bu lanetli karşı-devrim bizi bu lanetli domuz ağılına sürüklediğine göre, biz burada da sızlanmadan, ama aynı zamanda böbürlenmeden devrimin yararına çalışacağız.

Hâlâ doğrudan devrimci savaşım döneminde olduğumuz bir zamanda, boykota karşı Dumayı savunarak, menşevikler, deyim yerindeyse Dumanın devrim için bir silah niteliğinde bir şey olacağına dair halka söz verdiler. Ve bu sözü tutmakta tam bir başarısızlık gösterdiler. Ama biz bolşevikler, herhangi bir söz verdiysek, bu, yalnızca Dumanın karşı-devrimin bir ürünü olduğu ve ondan hiçbir gerçek iyilik beklenemeyeceği yolundaki güvencemiz olmuştur. Şimdiye kadar görüşümüz kusursuz bir biçimde doğrulanmıştır ve güvenle söylenebilir ki, gelecekteki olaylarla da doğrulanacaktır. Eylül-Aralık stratejisi "düzeltilmedikçe" ve yeni verilere dayanılarak yinelenmedikçe, Rusya'da asla özgürlük olmayacaktır.

Bu yüzden, bana, Üçüncü Dumanın, İkinci Dumanın kullanıldığı gibi kullanılamayacağı, yığınlara, ona katılmanın zorunlu olduğunun anlatılamayacağı söylendiğinde, şu yanıtı vereceğim: Eğer "kullanmak"la, onun devrimin bir silahı olduğu vb. hakkında bir menşevik şişirme kastediliyorsa, kuşkusuz bu olamaz. Ama, ilk iki Dumanın bile aslında yalnızca ekinci Dumanın adımları olduğu ortaya çıkmıştır, oysa biz gene de bunları, uğruna en kötü temsilî kuruluşları bile kul-

lanmaya her zaman çalışacağımız basit ve alçakgönüllü amaç için (propaganda ve ajitasyon, eleştiri ve yığınlara olan-biteni anlatma) kullandık.* Dumada bir konuşma hiçbir "devrim"e yolaçmayacaktır, ve *Dumayla ilgili* propaganda, herhangi bir özel üstünlüğü ile ayırdedilemez; ama sosyal-demokrasinin birinden ve ötekinden elde edeceği yarar, yazılı bir konuşmadan, ya da başka bir toplulukta yapılan konuşmadan daha az değildir, ve hatta bazan daha büyüktür.

Ve biz, yığınlara, ekimci Dumaya katılmamızı bu kadar basit bir biçimde açıklamalıyız. Aralık 1905 yenilgisi ve bu yenilgiyi "onarmak" için girişilen 1906-1907 çabalarının başarısızlığı yüzünden, kaçınılmaz olarak, gericilik, bizi gitgide daha beter sözde-anayasal kuruluşlara sürükledi ve sürekli olarak *sürüklemeye devam edecektir*. Her zaman ve her yerde inançlarımızı koruyacak ve görüşlerimizi savunacağız, eski rejim kaldıkça, tümüyle sökülüp atılmadıkça, hiçbir iyi şey beklenemeyeceği konusunda her zaman direneceğiz. Yeni bir kabarışın koşullarını hazırlayacağız ve bu gerçekleşinceye kadar, ve gerçekleşebilsin diye, daha da sıkı çalışacağız ve yalnızca devrim yükselmişken bir anlam taşıyan sloganlar atmayacağız.

Boykota, proletaryayı ve devrimci burjuva demokrasisinin bir kısmını, liberalizmin ve gericiliğin karşısına çıkaran bir *taktik çizgisi* olarak bakmak da bir o kadar yanlış olacaktır. Boykot bir taktik çizgisi değil özel koşullar altında uygun düşen özel bir savaşım aracıdır. Bolşevizmi "boykotçuluk"la karıştırma onu "boyevcilik"le** karıştırmak kadar kötüdür.

* *Proletari*deki, (Cenevre) 1905, Dumadan yararlanmayı genel olarak reddetmediğimizi, ama *şimdi* karşı karşıya bulunduğumuz bir başka sorun ile, yani doğrudan devrimci bir yol uğruna savaşmakta olduğumuzu belirten "Bulugin Dumasının Boykotu" adlı [bkz: *Collected Works*, Vol. 9. s. 179-87. –*Ed.*] makale ile karşılaştırınız. Ayrıca bkz: *Proletari*deki (Rusça baskı), 1906, sayı 1, Dumada çalışmadan elde edilmesi gerekli yararların *ufak* boyutlarının vurgulandığı "Boykot" makalesi. [Bkz: V. İ. Lenin, *Collected Works*, Vol. 11, s. 141-49. –*Ed.*]

** *Boyevcilik* — Rusça *boyevik* sözcüğünden geliyor. Devrimci savaşım sırasında silahlı eylem taktikleri uygulayan, siyasal mahkumların kaçmalarına yardım eden, devrimin gereksinmesini karşılamak üzere devlet malı

Bolşevik ve menşevik *taktik çizgileri* arasındaki fark artık çok açıktır ve 1905 ilkyazında, Londra'daki üçüncü bolşevik kongrede ve Cenevre'deki menşevik konferansta benimsenen temelden farklı kararlarla biçimlenmiştir. O zamanlar ne boykot, ne de "bolşevizm" sözü vardı, olamazdı da. Herkesin bildiği gibi, bizim *taktik çizgimiz,* gerek boykotçu olmadığımız İkinci Duma seçimlerinde, gerek İkinci Dumanın içinde, menşevik çizgiden esastan ayrılıyordu. *Taktik çizgiler,* bu çizgilerden herhangi birine özgü olan herhangi bir özel savaşım yöntemi yaratılmaksızın araçları ve yöntemleri ne olursa olsun, her savaşım alanında, birbirinden uzaklaşır. Eğer Üçüncü Dumanın boykotu, *Birinci ya da İkinci Dumalara* ilişkin *devrimci* umutların yıkılmasıyla, "yasal", "güçlü", "istikrarlı" ve "gerçek" bir anayasanın yıkılmasıyla haklı gösteriliyorsa ya da bu boykota böyle durumlar neden oluyorsa, bu en kötü türden menşevizm olacaktır.

VII

Özetleyelim. Boykot sloganı özel bir tarihsel dönemin ürünüydü. 1905'te ve 1906 başlarında, nesnel durum, çekişen toplumsal güçleri doğrudan devrim yolu ile monarşist bir anayasaya dönüş yolu arasında acil bir seçimle karşı karşıya getirdi. Boykot için bir kampanyanın amacı, esas olarak anayasacı hayallerle savaşmaktı. Boykotun başarısı, devrimin kapsamlı, evrensel, hızlı ve güçlü bir yükselişine bağlıydı.

Bütün bu bakımlardan, şimdiki durum, 1907 sonbaharına doğru, böyle bir sloganı gerektirmez ve haklı göstermez.

Seçimler için hazırlanmak yolunda günlük çalışmamızı sürdürürken ve ne kadar gerici olursa olsun temsilî kuruluşlara katılmayı önceden reddetmezken bütün propagandamızı ve ajitasyonumuzu halka, Aralık yenilgisi ile bunun ardından gelen, özgürlüklerdeki azalmanın ve anayasaya tecavü-

fonlara elkoyan, casusları ve *ajan provokatörleri* ortadan kaldıran, vb. devrimci muharebe takımı üyesi. 1905-07 Devrimi sırasında bolşeviklerin özel muharebe takımları vardı.

zün tümü arasındaki ilişkiyi açıklamaya yöneltmeliyiz. Doğrudan bir yığın savaşımı olmadıkça bu tecavüzün kaçınılmaz olarak devam edeceği ve daha da kötüleşeceği kesin inancını halkın zihnine yerleştirmeliyiz.

Böyle bir slogana gereksinmenin ciddi olarak doğabileceği, yükselen devrim dönemlerinde, boykot sloganının kullanılmasını reddetmeden, şu anda, doğrudan ve yakın etkimizle, işçi sınıfı hareketinin şu ya da bu yükselişini, bir bütün olarak gericiliğe, onun temellerine karşı, kapsamlı, evrensel, devrimci ve saldırgan bir harekete dönüştürmek için her çabayı harcamalıyız.

26 Haziran 1907

EĞER geometrik aksiyomlar insan çıkarlarını etkiliyorsa, bunları da çürütmek için, bazı girişimler yapılacağına kuşku yoktur diye ünlü bir söz vardır. Doğa bilimlerinin teorileri ile çatışma halinde olan, tanrıbilimin eski önyargıları, en azgın karşı koyuşları harekete geçirmiştir ve hâlâ da geçirmektedir. Onun için modern toplumdaki gelişkin sınıfı aydınlatmak ve örgütlemek için ona doğrudan hizmet eden, bu sınıfın görevlerini belirten ve mevcut sistemin yerini yeni bir düzenin (ekonomik gelişmenin yardımıyla) kaçınılmaz olarak alacağını gösteren marksist öğretinin — bu öğretinin yaşam çizgisinde ileri attığı her adımda savaşım vermek zorunda kaldığına şaşmamak gerekir.

Söylemeye gerek yok ki, bu, mülk sahibi sınıfların yükselen kuşaklarını sersemletmek için, ve onu iç ve dış düşmanlara karşı "hazırlamak" için, resmî profesörler tarafından,

resmî olarak öğretilen burjuva bilimi ve felsefesi için geçerlidir. Bu bilim, marksizmi, onun reddedilmiş ve yıkılmış olduğunu söyleyerek duymazlıktan gelecektir. Marx, aynı zevkle, hem, sosyalizmi reddederek bir unvan yapmak isteyen genç bilim adamları, ve hem de her türden defteri dürülmüş "sistemler"in geleneğini koruyan köhnemiş ihtiyarların saldırısına uğradı. Marksizmin ilerlemesi, işçi sınıfı arasında bu düşüncelerin yaygınlaşması ve benimsenmesi gerçeği, her zaman resmî bilim tarafından her "imha edilişinde" daha güçlü, daha sağlam ve daha dinç hale gelen marksizme bu burjuva saldırıların hızını ve yoğunluğunu kaçınılmaz olarak artırmaktadır.

Ama işçi sınıfının savaşımı ile bağıntılı öğretiler arasında bile, ve esas olarak proletarya arasındaki akımda, marksizm, durumunu hiç de birdenbire güçlendirmedi. Varoluşunun ilk yarım yüzyılında (1840'lardan sonra) marksizm, temel olarak kendine düşman olan teorilerle savaşmakla uğraştı. Kırkların başlarında Marx ve Engels, dünya görüşleri felsefi idealizm olan radikal genç-hegelciler ile hesaplaştı. Kırkların sonlarında savaşım, prudonculuğa karşı, iktisadi öğreti alanında başladı. Elliler, fırtınalı 1848 yılında, ortaya çıkan partiler ve öğretilerin eleştirisiyle bu savaşımın tamamlandığına tanık oldu. Altmışlarda savaşım, genel teori alanından, doğrudan emek hareketine daha yakın olan alana kaydı: bakuninciliğin Enternasyonalden çıkarılmasına. Yetmişlerin başlarında, Almanya'da sahne kısa bir süre için prudoncu Mühlberger tarafından ve yetmişlerin sonunda ise olgucu Dühring tarafından işgal edilmişti. Ama, her ikisinin etkisi de proletarya üzerinde daha o sırada tamamen önemsizdi. Marksizm, daha o dönemde, emekçi hareket içindeki öteki bütün ideolojiler üzerinde tartışmasız bir zafer kazanmıştı.

Doksanlara doğru bu zafer ana çizgileriyle tamamlanmıştı. Prudoncu geleneklerin kendine hepsinden çok zemin bulduğu Latin ülkelerinde bile, işçi partileri, programlarını ve taktiklerini marksist temeller üzerine kurdular. Emek

hareketinin —dönemsel uluslararası kongreler biçiminde yeniden canlanan— uluslararası örgütü, ta başından beri, ve hemen hemen hiç savaşım olmadan, marksist görüşün bütün temellerini benimsemişti. Ama marksizm, kendine düşman azçok bir bütünlük taşıyan öğretileri safdışı bıraktıktan sonra, bu öğretilerde ifadesini bulan eğilimler başka kanallar aramaya başladılar. Savaşımın biçimleri ve amaçları değişti, ama savaşım sürdü. Ve marksizm varoluşunun ikinci yarım yüzyılında (doksanlarda), marksizmin kendi içinde, marksizme düşman bir eğilimle savaşım vermeye başladı.

Bernstein, bir zamanların bu ortodoks marksisti, en gürültülü bir biçimde ve Marx'ı en maksatlı değişikliklerle ifade ederek, Marx'ın revizyonu ile, revizyonizm ile ortaya çıkıp bu eğilime kendi adını verdi. Rusya'da bile —ülkenin ekonomik geriliği ve serfliğin izlerinin ağırlığı altında olan köylü nüfusun çoğunlukta olması nedeniyle— marksist olmayan sosyalizm, doğal olarak hepsinden daha uzun süre yerini korumakta ve gözlerimizin önünde revizyonizme dönüşmektedir. Hem tarım sorununda (bütün toprağın belediyelere geçmesi programı) ve hem de program ve taktiklerin genel sorunlarında, bizim sosyal-narodnikler, kendine özgü bir bütünlüğe sahip ve marksizme temelden düşman olan eski sistemlerinin cançekişen ve modası geçmiş kalıntıları yerine giderek daha çok Marx'a getirdikleri "değişiklikleri" koyuyorlar.

Marx-öncesi sosyalizm yenilmiştir. Artık savaşımı kendi bağımsız tabanı üzerinde yürütmüyor, marksizmin genel tabanı üzerinde, revizyonizm olarak yürütüyor. Öyleyse, gelin, revizyonizmin ideolojik içeriğini inceleyelim.

Felsefe alanında revizyonizm, burjuva profesörce "bilim"in dümen suyunu izledi. Profesörler "Kant'a geri" döndüler — ve revizyonizm yeni-kantçıların[75] kuyruğuna takıldı. Felsefi materyalizme karşı papazların bin kez mırıldandıkları yavan sözleri profesörler yinelediler — ve revizyonistler, hoşgörüyle gülümseyerek (en son *Handbuch*'un ardından sözcük sözcük), materyalizmin uzun süre önce "çürütülmüş"

olduğunu geveledi̇ler. Profesörler, Hegel'e bir "ölü köpek" gibi davrandılar,* kendileri idealizmi, öyle ki, Hegel'inkinden bin kez daha küçük ve bayağı olan bir idealizmi öğütlerlerken, diyalektiğe horgörü ile omuz silktiler — ve revizyonistler de onların ardından "ustalıklı" (ve devrimci) diyalektiğin yerine "basit" (ve sakin) "evrim"i koyarak, bilimin felsefî bayağılaştırılmasının bataklığında debelendiler. Profesörler, kendi idealist ve kendi "eleştirel" sistemlerini egemen ortaçağ "felsefesi"ne (yani tanrıbilime) uydurarak resmî ücretlerini hakediyorlardı — revizyonistler de, dini modern devlete bağıntılı değil de, gelişkin sınıfın partisiyle ilgili bir "özel iş" yapmaya çalışarak onları yakından izliyorlardı.

Marx'ta böylesine "değişmeler"in sınıf terimleri içinde gerçekten ne anlama geldiğini belirlemeye gerek yok: bu apaçık ortadadır. Şunu belirtmekle yetinelim ki, uluslararası sosyal-demokrat hareket içinde, tutarlı diyalektik materyalizm açısından, revizyonistlerin akıl almaz yavanlıklarını eleştiren tek marksist Plehanov olmuştur. Plehanov'un taktiksel oportünizminin bir eleştirisi maskesi altında, eski ve gerici felsefi saçmalıkları sokuşturmak için, günümüzde çok büyük yanlışlıkta girişimler yapılmakta olduğundan, bunun üzerinde önemle durulmalıdır.**

Ekonomi politiğe gelince, revizyonistlerin bu alandaki "değişikliklerinin" çok daha kapsamlı ve ayrıntılı olduğunu, her şeyden önce belirtmek gerek; "ekonomik gelişmenin yeni verileri" ile kamuoyunu etkilemek için girişimler olmuştur. Büyük üretimin, küçük üretimin yerini almasının ve yoğunlaşmanın, tarımda hiç olmazken, ticarette ve sanayide çok yavaş olduğu söylenmiştir. Bunalımların şimdi çok daha seyrek ve çok daha zayıf olduğu tröst ve kartellerin, belki de,

* Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, s. 28. –*Ed.*

** Bkz: Bogdanov, Bazarov ve ötekiler tarafından yazılan *Marksizm Felsefesi Üzerine Çalışmalar*. Burası, bu kitabın tartışma yeri değildir, ama şimdi ancak şunu söylemekle yetinmeliyim ki, çok yakın bir gelecekte metinde veni-kantçı revizyonistler konusunda söylemiş olduğum *her şeyin* esas olarak bu "yeni" Hume'cu ve yeni Berkeley'ci revizyonistler için de geçerli olduğunu bir dizi makalede, ya da ayrı bir kitapçıkta tanıtlayacağız.[76]

sermayeyi bunları tümüyle safdışı edebilecek duruma getireceği söylenmiştir. Sınıf düşmanlıkları eğiliminin giderek daha yumaşaması ve daha az keskinleşmesi nedeniyle, kapitalizmin "çöküşe" yöneldiği "teorisi"nin anlamını yitirdiği söylenmiştir. Son olarak, Marx'ın değer teorisinin de Böhm-Bawerk'e uygun olarak düzeltilmesinin yanlış olamayacağı söylenmiştir.

Bu sorunlar üzerine revizyonistlerle savaşım gibi uluslararası sosyalizmin teorik düşüncesinde Engels'in Dühring ile yirmi yıl önce yapmış olduğu tartışmanın getirdiği kadar verimli bir canlanma ile sonuçlandı. Revizyonistlerin tezleri, gerçeklerin ve rakamların yardımıyla tahlil edildi. Revizyonistlerin sistemli olarak modern küçük üretimin görünümünü pembeye boyadıkları tanıtlandı. Büyük *üretimin,* küçük üretime olan teknik ve ticari üstünlüğünün yalnızca sanayide değil tarımda da olduğu, reddedilmez gerçeklerle tanıtlandı. Ama meta üretimi, tarımda çok daha az gelişmiştir, ve modern istatistikçiler ve iktisatçılar, bir kural olarak, dünya ekonomisi içerisinde *değişim* sürecine tarımın gelişen bir biçimde sokulduğunu gösteren, tarımdaki özel kolların (kimi zamanda işletmelerin bile) seçilmesinde pek usta değildirler. Küçük üretim, gıdanın durmadan kötüleşmesiyle, kronik açlıkla, işgününün uzatılmasıyla hayvanların niteliğinin ve bakımının kötüleşmesiyle tek sözcükle elzanaatları üretiminin kapitalist imalatçılığı karşısında varlığını sürdürmek için dayandığı yöntemler ile doğal ekonominin yıkıntıları üzerinde varlığını sürdürmektedir. Bilim ve teknolojideki her ilerleme, kaçınılmaz ve aralıksız olarak kapitalist toplumdaki küçük üretimin temellerini çökertmektedir; ve bu sürecin bütün biçimleriyle, çoğu zaman karmaşık ve çapraşık biçimleriyle araştırılması, küçük üreticinin toprağını kapitalizm altında korumasının olanaksızlığını, ve köylünün proletarya görüşünü benimsemesinin zorunluluğunu göstermek, sosyalist ekonomi politiğin görevidir. Bu sorun üzerinde, tekyanlı seçilen gerçeklere dayanan ve kapitalist sistemi bir bütün olarak dayanak almadan yapılan yüzeysel genellemeler-

le, revizyonistler bilimsel anlamda günah işlemişlerdir. Siyasal açıdan isteyerek ya da istemeyerek köylüleri devrimci proletaryanın görüşlerini benimsemeye yöneltmek yerine onları küçük mülk sahibinin tutumunu (yani burjuvazinin tutumunu) benimsemeye, kaçınılmaz olarak çağırmaları ve yöneltmeleri gerçeğiyle günaha girmişlerdir.

Revizyonizmin durumu, bunalım teorisi ve çöküş teorisi yönlerinden daha da kötüydü. Yalnızca kısa bir süre için ve yalnızca en kısa görüşlüler, birkaç yılın sanayi patlaması ve refahın etkisi altında Marx'ın teorisinin temellerinin yeniden biçimlendirilmesini düşünebilirdi. Gerçekler, revizyonistlere, bunalımların geçmişin bir şeyi olmadığını çabucak gösterdi: refahı bir bunalım izlemekteydi. Her bunalımın biçimi sırası ve görünümü değişmiştir, ama bunalım, kapitalist sistemin kaçınılmaz bir unsuru olarak kalmıştır. Kartel-ler ve tröstler, üretimi birleştirirlerken, aynı zamanda da, ve herkesçe açık bir yolda, üretimin anarşisini, proletaryanın varlığının güvensizliğini ve sermayenin baskısını ağırlaştırmış, bundan ötürü de sınıf düşmanlıklarını eşi görülmedik bir ölçüde yoğunlaştırmıştır. Kapitalizmin bir yıkıma doğru gidişi —hem tek tek siyasal ve ekonomik bunalımlar ve hem de kapitalist sistemin bütününün tamamen yıkılması anlamında— tam da yeni dev tekeller tarafından özellikle açık ve özellikle geniş boyutlu bir duruma getirilmiştir. Amerika'daki en son mali bunalım ve bütün Avrupa'yı kapsayan işsizliğin görülmedik bir biçimde artışı birçok belirtisi görülen yeni bir bunalımın kapıyı çalmakta olması bir yana — bütün bunlar, revisyonistlerin son "teori"lerinin, anlaşılan revizyonistlerin birçoğu da dahil olmak üzere herkesçe unutulmasına neden olmuştur. Ama aydınların işçi sınıfına vermiş olduğu bu kaypaklık dersi unutulmamalıdır.

Değer teorisine gelince, *a la Böhm-Bawerk* belli belirsiz anıştırma ve görüşler dışında, revizyonistlerin tek bir şey katmamış oldukları ve bu yüzden de bilimsel düşüncenin gelişiminde hiç iz bırakmamış oldukları söylenebilir ancak.

Siyasal alanda revizyonizm, marksizmin temelini, yani

sınıf savaşımı öğretisini değiştirmeye gerçekten çalıştı. Siyasal özgürlük, demokrasi ve genel oy hakkının sınf savaşımı tabanını ortadan kaldırdığı, *Komünist Manifesto*'nun işçilerin vatanı yoktur eski önermesini geçersiz kıldığı söylendi bize. Onu için, dediler, demokraside "çoğunluğun iradesi" üstün geldiğine göre ne devlete sınıf egemenliğinin bir organı olarak bakmak gerek, ne de gericilere karşı, ilerici, sosyal-reformcu burjuvaziyle ittifak kurmayı reddetmek gerek.

Revisyonistlerin bu iddialarının oldukça iyi dengelenmiş bir görüşler sistemine, yani eski ve ünlü liberal burjuva görüşlere vardığı tartışılamaz. Liberaller, her zaman burjuva parlamentarizminin, oy hakkı ve ülkenin yönetimine katılma hakkı hiçbir ayrım olmaksızın bütün yurttaşlarca paylaşıldığına göre sınıfları ve sınıf bölünmelerini ortadan kaldırdığını söyleyegelmişlerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'nın tüm tarihi, ve 20. yüzyılın başlarında Rus Devriminin tüm tarihi, böylesine görüşlerin ne denli saçma olduğunu açıkça göstermektedir. İktisadi ayrılıklar, "demokratik" kapitalizmin özgürlüğü altında hafiflememiş, tersine ağırlaşmış ve yeğinleşmiştir. Parlamentarizm, en demokratik cumhuriyetlerin bile sınıf baskısının organı olmak doğal özelliğini gidermez, tersine gözler önüne serer. Parlamentarizm, daha önceden siyasal olaylara aktif olarak katılanlara kıyasla çok daha geniş halk yığınlarının aydınlatılması ve örgütlendirilmesine yardım ederek, bunalımları ve siyasal devrimleri önlemez, tersine bu tür devrimler sırasında iç savaşı en yüksek yeğinliğine ulaştırır. 1871 baharında Paris'teki olaylar ve 1905 kışında Rusya'daki olaylar, bu yeğinleşmenin nasıl kaçınılmaz olarak oluştuğunu, olabildiği kadar açıklıkla göstermiştir. Fransız burjuvazisi bir an bile duraksamadan, tüm ulusun düşmanı ile, ülkeyi yakıp yıkan düşman ordusuyla, proletarya hareketini ezmek için işbirliği yapmıştır. Parlamentarizm ve burjuva demokrasisinin önüne geçilmez iç diyalektiğini —ki bu, yığınsal şiddetle, tartışmada eskisinden çok daha kesin bir sonuca yolaçar— anlamayan bir kimsenin bu parlamentarizm temeli üzerinde,

ilke olarak tutarlılık içinde bir propaganda ve ajitasyon yürütmeye, işçi sınıfı yığınlarını böylesine "tartışmalara" başarıyla katılmaya gerçekten hazırlamaya gücü hiçbir zaman yetmeyecektir. Batıda sosyal-reformcu liberallerle ve Rus Devriminde liberal reformcularla (kadetler) ittifak, anlaşma ve cephe kurma deneyimi inandırıcı bir biçimde göstermiştirki, bu anlaşmalar, savaşçıları, hemen hiç savaş yeteneği olmayan ve en sallantılı ve en hain unsurlarla biraraya getirerek, yığınların bilincini sadece köreltiyor, yani onların savaşımlarının gerçek önemini güçlendirmiyor, tersine zayıflatıyor. Fransa'da millerandcılık —revizyonist siyasal taktikleri yaygın, gerçekten ulusal ölçülerde uygulamada en büyük deney— bütün dünya proletaryasınca hiçbir zaman unutulmayacak olan, revizyonizmin pratik bir değerlendirmesini sağlamıştır.

Revizyonizmin ekonomik ve siyasal eğilimlerinin doğal bir tamamlayıcısı da sosyalist hareketin nihai amacına ilişkin tutumudur. "Hareket her şeydir nihai amaç hiçbir şey" — Bernstein'ın bu beylik lafı, revizyonizmin özünü, pek çok uzun incelemelerden çok daha iyi açıklamaktadır. Durumdan duruma, tutumunu belirlemek, kendini günlük olaylara ve küçük politikanın kesinti ve değişmelerine uyarlamak, proletaryanın birincil çıkarlarını ve tüm kapitalist sistemin, tüm kapitalist evrimin özelliklerini unutmak, bu birincil çıkarları, anın gerçek ya da varsayılan avantajları uğruna feda etmek — revizyonizm politikası budur. Ve bu politikanın gerçek niteliğinden açıkça çıkan sonuç, onun sayısız biçim değişikliği göstermesi, ve her azçok "yeni" sorunun, olayların her azçok beklenmedik ve önceden kestirilmeyen değişiminin, gelişimin temel çizgisini çok az bir ölçüde ve çok kısa bir süre için değiştirse bile, her zaman kaçınılmaz olarak şu ya da bu revizyonizm çeşidinin ortaya çıkmasına yolaçacağıdır.

Revizyonizmin kaçınılmazlığı, onun modern toplumdaki sınıfsal kökleriyle belirlenir. Revizyonizm uluslararası bir olgudur. Birazcık bilgisi olan ve düşünebilen tek bir sosyalist

bile, Almanya'da ortodokslarla bernştayncılar arasındaki, Fransa'da guesdcilerle joreciler (ve şimdi özellikle brusçular) arasındaki, Büyük Britanya'da Sosyal-Demokrat Federasyon ile Bağımsız İşçi Partisi arasındaki, Belçika'da Brouckire ve Vandervelde arasındaki, İtalya'da bütünleşicilerle reformcular arasındaki, Rusya'da bolşevikler ile menşevikler arasındaki ilişkinin, bütün bu ülkelerin bugünkü durumda ulusal koşulların ve tarihsel etmenlerin çok büyük çeşitliliğine karşın, her yerde özünde aynı olduğundan en küçük bir kuşku duyamaz. Gerçekte bugünkü uluslararası sosyalist hareket içerisindeki "bölünme", dünyanın bütün çeşitli ülkelerinde şimdi *aynı* doğrultuda ilerliyor, bu çeşitli ülkelerdeki türdeş olmayan eğilimlerin bir tek uluslararası hareket içerisinde savaşım verdiği, otuz-kırk yıl öncesiyle karşılaştırıldığında çok büyük bir ilerlemenin olduğunu tanıtlamaktadır. Ve "devrimci sendikalizm"[77] olarak Latin ülkelerinde biçimlenen "soldan revizyonizm" de marksizmi "düzelterek" kendini ona uyarlıyor: İtalya'da Labriola ve Fransa'da Lagardelle, sık sık yanlış anlaşılan Marx'ın yerine, doğru anlaşılan Marx'a başvuruyorlar.

Burada biz *bu* revizyonizmin henüz oportünist revizyonizmle aynı ölçüde gelişmekten epeyce uzak olan ideolojik içeriğini tahlil etmek için duramayız: daha uluslararası duruma gelmemiştir, daha hiçbir ülkedeki bir sosyalist parti ile hiçbir büyük savaşın pratiğinin deneyiminden geçmemiştir. Bu yüzden biz yukarda anlatılan "sağdan revizyonizmin" üzerinde duracağız.

Kapitalist toplumda onun kaçınılmazlığı nerede yatar? Niçin o ulusal özelliklerdeki ve kapitalist gelişmenin derecesindeki farklılıklardan daha derindir? Çünkü, her kapitalist ülkede proletarya ile yanyana, her zaman küçükburjuvazinin geniş tabakaları, küçük mülk sahipleri bulunmaktadır. Kapitalizm küçük üretimden çıkmıştır ve çıkmaktadır. Bir sürü yeni "orta tabakalar" kapitalizm tarafından (fabrikalara eklentiler, evde çalışma, bisiklet ve otomobil sanayileri gibi büyük sanayilerin gereksinmelerini karşılamak

için bütün ülkeye dağılmış küçük işlikler vb.) kaçınılmaz olarak tekrar tekrar ortaya çıkarılmaktadır. Bu yeni küçük üreticiler, aynı kaçınılmazlıkla yeniden proletaryanın saflarına atılmaktadır. Küçük-burjuva dünya görüşünün geniş işçi partilerinin saflarında tekrar tekrar boy göstermesi, pek doğaldır. Bunun böyle olduğu ve proletarya devriminde ortaya çıkacak olan yazgının değişmesine dek de böyle olacağı çok doğaldır. Çünkü böyle bir devrimin doğması için nüfusun çoğunluğunun "tümden" proleterleşmesi gerektiğinin esas olduğunu düşünmek büyük bir yanlış olur. Bizim şimdi yalnızca ideoloji alanında sık sık karşılaşmakta olduğumuz şey, yani Marx'ta yapılacak teorik düzeltmeler üzerindeki tartışmalar; şimdi pratikte yalnızca revizyonistlerle olan taktiksel farklılıklar ve bu farklılıklara dayanan bölünmeler gibi işçi hareketindeki tek tek ikincil sorunlarda başgösteren anlaşmazlıklar — proletarya devrimi, bütün tartışma konularını keskinleştirdiği, tüm farklılıkları yığınların gidişini belirlemede en acil önemi olan konularda odaklaştırdığı, ve kavganın sıcağında dostun düşmanın ayırdedilmesini ve düşmana kesin darbeler indirmek için kötü yandaşların ayıklanmasını gerektirdiği zaman, işçi sınıfı tarafından çok daha büyük bir ölçüde yaşanacaktır.

Devrimci marksizmin revizyonizme karşı 19. yüzyılın sonunda verdiği ideolojik savaşım, küçük-burjuvazinin bütün yalpalama ve zayıflıklarına karşın davasının tam zaferine doğru ilerleyen proletaryanın büyük devrimci savaşlarının bir girişidir ancak.

Nisan 1908

MATERYALİZM VE AMPİRYOKRİTİSİZM
BİR GERİCİ FELSEFE ÜZERİNE ELEŞTİREL NOTLAR
[PARÇA][*]

ALTINCI BÖLÜM

AMPİRYOKRİTİSİZM VE TARİHSEL MATERYALİZM

4. Felsefede Taraflar ve Felsefi Beyinsizler

Geriye Mach öğretisinin dine karşı tutumunu incelemek kalıyor. Ama bu, genel olarak, felsefede taraflar olup olmadığı ve felsefede tarafsız kalmanın ne anlama geldiği sorusuna götürür bizi.

Değindiğimiz her bilgibilimsel problemle ve yeni fiziğin ortaya koyduğu her felsefi sorunla ilgili olarak bundan önce ele aldığımız bütün açıklamalar boyunca *materyalizm* ile *idealizm* arasındaki savaşımı izledik. Yeni terminolojik incelikler ardında, skolastik bilgiçlik yığını ardında, her seferinde felsefi sorunların çözüm tarzında *iki* temel eğilim, iki bellibaşlı akım gördük. Doğa, madde, fiziksel, dış dünya birincil; bilinç, zihin, duyum (zamanımızda *yaygın* olan terminolojiye göre deneyim), ruhsal, vb. ise ikincil olarak mı ele

[*] Bkz: V. İ. Lenin, *Materyalizm ve Ampiryokritisizm*, Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 375-387. -*Ed.*

alınmalıdır — işte, *gerçekte* filozofları *iki büyük kampa* ayırmaya devam eden temel sorun budur. Bu alanda hüküm süren binlerce ve binlerce yanılgının ve şeyleri birbirine karıştırmanın nedeni, terimler, tanımlamalar, skolastik kurnazlıklar, söz hokkabazlıkları paravanası ardında, bu iki temel eğilimin *gözden kaçırılmasıdır.* (Bogdanov, örneğin, kendisinin idealist olduğunu kabul etmiyor, çünkü, görüyorsunuz ya, "metafizik" kavramlar [olan] "doğa" ve "zihin" yerine "deneysel" kavramlar [olan] fiziksel ve ruhsal kullanılmıştır. Bir sözcük değişmiştir!)

Marx ve Engels'in dehası, onların, çok uzun bir dönem, *hemen hemen yarım yüzyıl* boyunca, materyalizmi geliştirmiş olmaları, felsefede temel bir eğilimi daha da ilerletmiş olmaları, daha önce çözümlenmiş bilgibilimsel sorunları yinelemekle yetinmeyerek, tutarlı bir biçimde *bu aynı* materyalizmi, bütün saçmalıkları, martavalları, laf salatalarını felsefede "yeni" bir çizgi "bulma", "yeni" bir eğilim icat etme, vb. gibi sayısız girişimleri çöp yığını gibi acımasızca bir yana süpürerek, toplumsal bilimler alanına uygulamış olmaları ve *nasıl* uygulanacağını göstermiş olmaları olgusunda yatar. Bu tür girişimlerin sözel doğası, yeni felsefi "izmler" ile yapılan skolastik oyunlar, sorunun ince yollarla bulanıklaştırılması, iki temel bilgibilimsel akım arasındaki savaşımı kavramaktaki ve açıkça ortaya koymaktaki yeteneksizlik — Marx ve Engels'in inatla peşini bırakmadıkları ve etkinlikleri süresince savaşım verdikleri şeyler işte bunlardır.

"Hemen hemen yarım yüzyıl boyunca" dedik. Gerçekten de daha 1843'te Marx, henüz Marx olmakta iken —yani bir bilim olarak sosyalizmin kurucusu, materyalizmin daha önceki biçimlerinin hepsinden içerik bakımından ölçülemeyecek denli daha zengin ve karşılaştırılamayacak kadar daha tutarlı olan *modern materyalizmin* kurucusu Marx olmakta iken—, daha o zaman bile, felsefedeki temel eğilimleri çarpıcı bir açıklıkla ortaya koymuştu. Karl Grün, Marx'ın Feuerbach'a yazdığı 20 Ekim 1843 tarihli mektubu aktarır. Marx, bu mektubunda Feuerbach'ı *Deutsch-Französische Jahrbü-*

cher'de Schelling'e karşı bir makale yazmaya çağırır. Bu Schelling, diye yazıyor Marx, bütün geçmiş felsefe eğilimlerini kucaklamak ve onları aşmak iddiasında olan sığ bir palavracıdan başka bir şey değildir. "Schelling, Fransız romantiklerine ve gizemcilerine şöyle diyor: Ben felsefe ile tanrıbilimin senteziyim; Fransız materyalistlerine: Ben etle düşüncenin senteziyim; Fransız kuşkucularına: Ben dogmatizmin yıkıcısıyım."* İster Hume'cu, ister kantçı (ya da 20. yüzyılda Mach'çı) diye adlandırılsınlar, bu "kuşkucular"ın hem materyalizmin hem de idealizmin "dogmatizmine" karşı çıktıklarını Marx daha o zamandan görmüştü; ve binlerce sefil küçük felsefi sistemin herhangi birisine kapılmadan Feuerbach'tan çıkarak idealizme karşı materyalist yolu doğrudan tutabildi. Otuz yıl sonra, *Kapital*'in birinci cildinin ikinci baskısının sonsözünde Marx, aynı açıklık ve kesinlikle *kendi materyalizm*ini Hegel'in *idealizm*inin, yani en gelişmiş en tutarlı idealizmin karşısına koyuyordu; Comte'un "pozitivizm"ini horlayarak bir yana itiyordu ve Hegel'i yıktıklarını sanıp da, gerçekte Hegel-öncesi Kant ve Hume'un yanılgılarını yinelemekten başka bir şey yapmayan çağdaş filozofları, değersiz taklitçiler diye nitelendiriyordu. Kugelmann'a yazdığı 27 Haziran 1870 tarihli bir mektupta, Marx, "Büchner, Lange, Dühring, Fechner'den vb.", Hegel'i küçümsedikleri ve onun diyalektiğini anlayamadıkları için aynı horgörüyle sözeder.** Ve son olarak Marx'ın *Kapital*'deki ve öteki yapıtlarındaki çeşitli felsefi sözlerini alınız, hepsinde aynı *değişmez* temel motifi bulacaksınız: *materyalizm*in ısrarla olumlanması ve her türlü bulanıklığın, her türlü karışıklığın ve *idealizme* yönelik her türlü sapmanın horgörüyle alaya alınması. Marx'ın *bütün* felsefi sözleri bu iki temel karşıtlığın içerisin-

* Karl Grün, *Ludwig Feuerbach in seinem Briefwechsel und Nachlass, sowie in seiner philosophischen Charakterentwicklung*, c. I, Leipzig 1874, s. 361.

** Marx, 13 Aralık 1870 tarihli bir mektupta pozitivist Beesly'den şöyle sözediyor: "Profesör Beesly bir Comte'çudur ve bundan ötürü de her türlü deliliği değerlendirmek zorundadır." Bu satırları Engels'in 1892'de formüle ettiği Huxley'vari pozitivistlerin değerlendirmesiyle karşılaştırınız.[78]

de toplanır, ve profesörce felsefe açısından bunların kusuru bu "darlık"ta ve "tek-yanlılık"ta yatar. Materyalizmi ve idealizmi uzlaştırma yolundaki melez tasarıları bu reddediş, gerçekte kesenkes belirlenmiş bir felsefi yolda *ileriye doğru* yol alan Marx'ın büyük hüneridir.

Tümüyle Marx'ın anlayışında olan ve onun en yakın çalışma arkadaşı Engels, bir tür "pozitivizm", "gerçekçilik" ya da herhangi başka bir profesörce şarlatanlık gibi *yeni* bir eğilim ortaya atmak için, idealizmin ve materyalizmin "tek-yanlılığını" "aşmak" yolundaki sayısız girişimleri ne 1878'de ne 1888'de ne de 1892'de* ciddiye almaksızın, materyalist ve idealist eğilimlerin karşıtlığını, tüm felsefi yapıtlarında, bütün sorunlar açısından kısaca ve açıkça gösterdi. Engels, Dühring'e karşı *bütün* savaşımını, *tamamen* materyalizme tutarlı bir biçimde bağlılık parolası altında, materyalist Dühring'i, konuyu sözcüklerle bulandırmakla, laf salatası yapmakla, idealizme ödün vermeyi ve idealistçe bir tutumu benimsemeyi de içeren usavurma yöntemleri kullanmakla suçlayarak yürütür. Ya sonuna kadar tutarlı materyalizm, ya da felsefi idealizmin yanlışlığı ve karmakarışıklığı — *Anti-Dühring*'in *her paragrafında* sorunun formüle edilişi işte böyledir; ve yalnız gerici profesörce felsefeyle beyinleri sulanmış kişiler bunu farkedemezler. Yazarı tarafından son kez gözden geçirilerek genişletilen *Anti-Dühring*'in son önsözünün yazıldığı 1894 yılına kadar, Engels, hem felsefe ve hem de bilim alanındaki en son gelişmeleri izlemeye devam etti ve büyüklü-küçüklü yeni sistemlerin döküntülerini bir kenara iterek, bütün o eski kararlılığıyla açık ve sağlam tutumunu sürdürdü.

Engels'in felsefedeki yeni gelişmeleri izlediği, *Ludwig Feuerbach*'ında açıkça görülmektedir. Bu kitabın 1888 tarihli önsözünde, Engels, o dönemde egemen olan yeni-kantçılığı ve Hume'culuğu (hem kitapta ve hem de önsözde) en sert bir

* Lenin, Engels'in *Anti-Dühring* (1878), *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu* (1888) ve *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*'in İngilizce ilk baskısının önsözüne [Giriş] atıfta bulunuyor. –*Ed.*

biçimde hor görmekten başka bir şey yapmadığı halde, İngiltere ve İskandinavya'da klasik Alman felsefesinin yeniden-doğuşu gibi bir olgudan da sözeder. Şurası apaçıktır ki, Engels, *moda* haline gelmiş Alman ve İngiliz felsefesinin eski Hegel-öncesi kantçı ve Hume'cu yanılgıları yinelemelerini gözlemlerken, (İngiltere'de ve İskandinavya'da) bir *Hegel'e dönüşten* bile, bu büyük idealist ve diyalektikçinin, idealizmin ve metafiziğin küçük yanılgıları gün ışığına çıkarmaya katkısı olacağını umarak, bir şeyler beklemeye hazırdı.

Almanya'da yeni-kantçılığın, İngiltere'de Hume'culuğun çok sayıdaki farklı tonlarını incelemeye girişmeksizin, Engels, *daha başlangıçta* onların materyalizmden temel sapmalarını çürütür. Engels bu iki okulun *eğilimlerini tümüyle "bilimsel olarak geriye doğru bir adım"* olarak nitelendirir. Ve bu yeni-kantçıların ve Hume'cuların —ki Engels bunlar arasında en azından örneğin bir Huxley'i tanımamazlık edemezdi— yeni terminolojiyi kullanarak söylemek gerekirse kuşkusuz "pozitivist", kuşkusuz "gerçekçi" olan eğilimleri konusunda Engels'in düşüncesi nedir? Sayısız bulanık kafalıya çekici gelen ve çekici gelmekte devam eden bu "pozitivizm"in ve bu "gerçekçiliğ"in, Engels, *olsa olsa, materyalizme sızmanın darkafalı yöntemleri olduklarını* söylemekte ve herkesin gözü önünde horlayarak reddetmektedir! Bugün bir avuç marksistin "modern pozitivizme" ya da "modern gerçekçiliğe" vb. kapılmalarını Engels'in nasıl bir horgörüyle karşılayacağını anlamak için, onun Thomas Huxley'i —bu çok büyük bilgini, ve Mach, Avenarius ve ortakları ile kıyaslanamayacak kadar gerçek gerçekçiyi, onlarla kıyaslanamayacak kadar daha pozitivist olan pozitivisti— *böyle* değerlendirmesi üzerinde biraz düşünmek yeterlidir.

Marx ve Engels, felsefede, başından sonuna kadar, hep belli bir yanın adamları oldular; "modern" eğilimlerinin her birinde materyalizmden sapmaları, idealizme ve inancılığa (*fide isme*) verilen ödünleri bulup ortaya çıkarmasını bildiler. Onun için Huxley'i *yalnızca* materyalist tutarlılığı açısından değerlendirdiler. Onun için Feuerbach'ı materyalizmi so-

nuna kadar izlemediği için, bazı materyalistlerin yanılgıları nedeniyle materyalizmi yadsıdığı için, dinle, dini yenilemek ya da bir başka din kurmak üzere savaştığı için, toplumbilimde kendisini idealistçe tumturaklı boş laflardan kurtaramayıp materyalist olamadığı için kınadılar.

Diyalektik materyalizmi açıklarken yaptığı yanlışlar ne olursa olsun, J. Dietzgen ustalarının bu büyük ve çok değerli geleneğini tümüyle takdir etti ve sürdürdü. J. Dietzgen, materyalizmden beceriksizce sapmaları yüzünden çok günah işledi ama hiçbir zaman materyalizmden ilke olarak ayrılmaya kalkmadı ne de *yeni* bir bayrak açmayı denedi; kritik anlarda hep sıkı sıkıya ve kesinlikli olarak şöyle dedi: Ben materyalistim, bizim felsefemiz materyalist bir felsefedir. "Bütün taraflar arasında" diyor haklı olarak bizim Joseph Dietzgen "en kötüsü tam ortada olan taraftır. ... Tıpkı siyasette partilerin gitgide iki kampta toplaşması gibi ... bilim de iki genel sınıfa (*Generalklassen*) bölünüyor: bir yanda metafizikçiler, öte yanda fizikçiler ya da materyalistler.* Ara unsurlar, uzlaştırmacı şarlatanlar, çeşitli etiketleri ile — tinselci, duyumcu, gerçekçi, vb., vb.— yollarına çıkan akıntıya kapılırlar. Biz kesinlik ve açıklık istiyoruz. Geri çekilme borusu çalan gericiler, (*Retraitebläser*) kendilerine idealist adını verirler,** ve insan zihnini metafizik büyüden kurtarma çabasında olanların hepsine materyalist denilmelidir. ... Eğer bu iki taraf arasında katı ve sıvı diye bir kıyaslama yaparsak, bu ikisi arasında bir bataklık yeralır."***

Doğru! "Gerçekçiler", ve, "pozitivistler", Mach'çılar, vb. dahil, diğerleri, tümü tam bir bataklıktır; bu, her sorunda materyalist ve idealist eğilimleri birbirlerine karıştıran, fel-

* Burada da, yine beceriksizce ve kesin olmayan bir ifadeyle karşı karşıyayız: "metafizikçiler" yerine "idealistler" demeliydi. Bir başka yerde Dietzgen'in kendisi de metafizikçilerle diyalektikçileri karşı karşıya koyuyor.

** Dietzgen'in kendisini düzelttiğine ve şimdi materyalizmin düşmanlarının tarafının ne olduğunu *daha kesin* bir biçimde açıkladığına dikkat ediniz.

*** Bkz: 1876'da yazılan "Sosyal-Demokrat Felsefe" adlı makale, *Kleinere philosophische Schriften*. 1903, s. 135.

sefede tam *ortada* bulunan aşağılık bir *taraftır*. Felsefenin bu iki temel eğiliminden kaçma girişimleri, "uzlaştırmacı şarlatanlık"tan başka bir şey değildir.

J. Dietzgen'in, idealist felsefenin "bilimsel papazlık-zanaatı"nın, açık papazlık-zanaatına giden bir koridordan başka bir şey olmadığından hiç kuşkusu yoktu. "Bilimsel papazlık-zanaatı", diye yazıyordu, "dinsel papazlık-zanaatına yardım etmek için çok ciddi bir çaba göstermektedir." (*Op. cit.,* s. 51.) "Özellikle bilgibilim alanı, insan zihninin yanlış anlaşılması", her iki türden papazların da "yumurtladıkları böyle bir bit yuvasıdır" (*Lausgrube*). "Yüce hayırdua"ları ederek çarpık (*geschraubte*) "idealizm"leriyle (s. 53) halkı aptallaştıran "diplomalı uşaklar" — J. Dietzgen felsefe profesörlerine işte bu gözle bakıyor. "Yüce tanrının karşısında şeytanın bulunması gibi, profesör papaz (*Kathederpfaffen*) karşı kutbunda da materyalist bulunur." Materyalist bilgi teorisi "dinsel inanca karşı evrensel bir silahtır" (s. 55), ve yalnızca "papazların o ünlü alışılmış ve sıradan dinine karşı değil, aynı zamanda karışık (*benebelter*) kafalı idealistlerin en incelmiş, yücelmiş profesörce dinine de karşıdır". (s. 58.)

Dietzgen, "dindarca dürüstlüğü", serbest-düşünceli profesörlerin "yarı-gönüllülüğüne" yeğlemeye hazırdı (s. 60), çünkü "burada egemen olan bir sistem" vardır, burada biz teoriyi pratikten ayırmayan halkı, bütünleşmiş halkı buluyoruz. Profesör baylara göre "felsefe bir bilim değil, sosyal-demokrasiye karşı bir savunma aracıdır". (s. 107.) "Kendilerine felsefeci diyenler —profesörler ve üniversite öğretim görevlileri—, görünüşte serbest-düşünceli olmalarına karşın, az ya da çok, boş inanlara ve gizemciliğe kapılırlar ... ve sosyal-demokrasiye göre tek bir ... gerici yığın oluştururlar." (s. 108.) "Dinsel ve felsefi saçmalıklara (*Welsch*) kapılıp yanlış yola sapmadan doğru yolu izlemek için tüm yanlış yolların en yanlışını (*der Holzweg der Holzwege*), felsefeyi, incelemek gerekir." (s. 103.)

Şimdi Mach'ı, Avenarius'u ve onların okullarını, felsefedeki taraflar açısından ele alalım. Ah bu baylar, *tarafsızlık-*

larıyla *övünürler*, ve bunların bir karşıtı varsa, o da *materyalist*tir... ve *yalnızca* materyalisttir. *Bütün* Mach'çıların *bütün* yazılarında durmadan, materyalizm ile idealizmin "üstünde olmak", bu "modası geçmiş" karşıtlığı aşmak gibi ahmakça bir iddianın kendini gösterdiği görülür; ama *aslında* bütün bu birlik *sürekli olarak* idealizme kaymakta ve materyalizme karşı dur durak bilmez bir savaşım sürdürmektedir. Avenarius gibi bir adamın ince bilgibilimsel merakları, profesörce icatları, "kendine ait" küçük bir felsefi mezhep kurma girişimi olarak kalır; ama *aslında* modern toplumdaki düşünce ve eğilimlerin savaşımının genel koşullarında, bu bilgibilimsel hilelerin oynadıkları nesnel rol, her durumda aynıdır, yani idealizm ve inancılık için yol açmak ve onlara sadakatle hizmet etmektir. Gerçekten de, Ward gibi İngiliz tinselcilerinin, materyalizme karşı saldırısından ötürü Mach'ı öven Fransız yeni-eleştiricilerinin ve Alman içkincilerinin tümünün, ampiryokritikçilerin bu küçük okuluna sarılmaları bir raslantı olamaz! Dietzgen'in "inancılığın diplomalı uşakları" deyimi, Mach, Avenarius ve onların tüm okulları sözkonusu olduğunda çok yerinde bir sözdür.*

Mach'çılıkla marksizmi "uzlaştırmayı" üstlenen Rus

* İşte gerici burjuva felsefesinin yaygın akımlarının uygulamada Mach'çılıktan nasıl yararlandığının bir başka örneği. En son Amerikan felsefesinde "en son moda" belki de "pragmatizmdir." (Yunanca "pragma" — eylem; yani eylem felsefesi.) Felsefe dergileri pragmatizmden belki de diğer her şeyden daha çok sözetmektedirler. Pragmatizm, hem materyalizmin hem de idealizmin metafiziği ile alay eder, deneyimi, ve yalnızca deneyimi yüceltir, tek ölçüt olarak pratiği tanır, bilimin "gerçekliğin mutlak kopyası" olmadığı inancı için genel olarak pozitivist hareketi tanık gösterir, *destek sağlamak için özellikle Ostwald, Mach, Pearson Poincaré* ve *Duhem'e yönelir* ve ... pratik amaçlar için ve yalnızca pratik amaçlar için, herhangi bir metafiziğe başvurmaksızın ve deneyimin sınırlarını aşmaksızın, bütün bunlardan, başarıyla bir tanrının varolduğunu çıkarsar. (Karş: William James, *Pragmatism, A New Name for Some Old Ways of Thinking*, New-York and London 1907, s. 57 ve özellikle 106.) Materyalizm açısından Mach'çılıkla pragmatizm arasındaki ayrım, ampiryokritisizm ile ampiryomonizm arasındaki ayrım kadar küçük ve önemsizdir. Örneğin Bogdanov'un doğruluk tanımı ile doğruluğun pragmatist tanımını karşılaştırınız, ki bu tanım şöyledir: "Bir pragmatist için doğruluk, deneyimdeki, her türden, belirli işlerliğe sahip değerler için bir sınıf-adıdır." (*Ibid.*, s. 68.)

Mach'çılarının şanssızlığı, felsefenin gerici profesörlerine güvenmiş olmaları ve bunun sonucu olarak da kaygan bir yüzeyden aşağı yuvarlanıp gitmiş olmalarıdır. Onların Marx'ı geliştirme ve eksiklerini tamamlama yolundaki çeşitli girişimlerinde kullandıkları yöntemler çok safçadır. Ostwald'ı okuyorlar, Ostwald'a inanıyorlar, başka sözcüklerle Ostwald'ı yineliyorlar ve buna marksizm diyorlar. Mach'ı okuyorlar, Mach'a inanıyorlar, başka sözcüklerle Mach'ı yineliyorlar ve buna marksizm diyorlar. Poincare'yi okuyorlar, Poincare'ye inanıyorlar, başka sözcüklerle Poincare'yi yineliyorlar ve buna marksizm diyorlar! Kendi özel kimya, tarih, fizik, vb. alanlarında en değerli katkıları yapabilecek yetenekteki bu profesörlerin *bir tekinin bile* felsefe sözkonusu olduğunda, *tek bir sözüne güvenilemez.* Neden? Olgulara dayanan ve uzmanlık isteyen araştırma alanlarında çok değerli katkılarda bulunabilecek ekonomi politik profesörlerinin *bir tekinin* ekonomi politiğin genel teorisi sözkonusu olduğunda, nasıl *tek sözüne bile* güvenilmezse, aynı nedenden ötürü güvenilmez. Çünkü modern toplumda ekonomi politik de *bilgibilim* kadar *taraflı* bir bilimdir. Bir bütün olarak alındıklarında nasıl ki felsefe profesörleri tanrıbilimcilerin usta tezgahtarları iseler, ekonomi profesörleri de kapitalist sınıfın usta tezgahtarlarından başka bir şey değildirler.

Her iki durumda da marksistlerin görevi, bu "tezgahtarların" başarılarını özümlemeyi ve bunlara yeniden biçim vermeyi (örneğin yeni ekonomik görüngülerin incelenmesinde bu tezgahtarların yapıtlarından yararlanmaksızın en ufak bir ilerleme kaydedemezsiniz), ve bunların gerici eğilimlerini budamayı, kendi *öz* çizgimizi izlemeyi ve bize düşman olan bütün kuvvet ve sınıfların *bütün çizgisine* karşı savaşmayı *bilebilmektir.* Ve bizim Mach'çıların, gerici profesörce felsefenin gösterdiği yolu *kölece* izleyerek yapmayı beceremedikleri şey tam da budur. "Belki yanlış yoldayız, ama arıyoruz" diye yazıyor Lunaçarski *Denemeler*'in yazarları adına. Sorun şu ki, *siz* arıyor değil, *aranıyorsunuz*! Kendi görüş açınızla, yani marksist (marksist olmak istiyorsunuz ya), görüş açınızla

burjuva felsefesindeki her moda değişikliğine yanaşan siz değilsiniz; bu moda size yanaşıyor; bir gün Ostwald *tarzında*, ertesi gün Mach *tarzında*, daha sonraki gün Poincaré *tarzında*, idealizmin beğenisine uygun yeni taklitleri size yutturuyor. Safça inandığınız, bu aptalca teorik hileler ("enerjetikler", "öğeler", "introjeksiyonlar", vb.) dar ve küçük bir okulla sınırlıdır, ve bu hilelerin ideolojik ve toplumsal eğilimi Wardlar, yeni-eleştiriciler, içkinciler, Lopatinler, pragmatistler elinde araç haline gelir ve *onların amaçlarına hizmet eder*. Ampiryokritisizm ve "fiziksel" idealizm sevdası, yeni-kantçılık ve "fizyolojik" idealizm sevdası kadar hızla gelip geçer, ama inancılık bu tür sevdalardan yararlanır ve hilelerinde felsefi idealizm yararına binlerce değişiklik yapar.

Dine ve doğa bilimlerine karşı tutum, ampiryokritisizmin burjuva gericiler tarafından *gerçek* sınıfsal kullanımını çok güzel bir biçimde göstermektedir.

İlk soruyu ele alalım. Lunaçarski'nin, marksizmin felsefesine *karşı* yöneltilmiş kolektif bir yapıtta, işi, "üstün insan potansiyelinin tanrılaştırılmasından", "dinsel tanrıtanımazlıktan" vb. sözetmeye kadar vardırmasının bir raslantı olduğunu mu sanıyorsunuz?* Eğer öyleyse bu yalnızca, Rus Mach'çılarının Avrupa'daki *bütün* Mach akımı ve bu akımın dine karşı tutumu hakkında kamuoyunu doğru bir biçimde aydınlatmamış olmalarındandır. Bu tutumun, Marx, Engels, J. Dietzgen ve hatta Feuerbach'ın tutumuyla herhangi bir benzerliğinin olması bir yana, Petzoldt'un, ampiryokritisizm "ne tanrıcılıkla ne de tanrıtanımazlıkla çelişme halindedir" (*Einführung in die Philosophie der reinen Erfahrung*, Bd. I, s. 351), ifadesi ya da Mach'ın "dinsel inanış özel bir iştir" (Fransızca çeviri, s. 434) sözleri ile başlayan ve —Mach'ı öven ve Mach'ın da kendisini övdüğü— Cornelius'un, açıkça *en gerici* görüşleri ile, *açıkça inancılık* ile son bulan, Carus'un ve bütün içkincilerin *tam karşıtı* bir tutumdur. Bir *fi-*

* *Denemeler*, s. 157, 159, *Zagranicnaya Gazeta*'da, aynı yazar, "dinsel önemi açısından bilimsel sosyalizm"den sözediyor (n° 3, s. 5) ve *Obrazovanive*'de, 1908, n° 1, s. 164, açıkça şöyle diyor: "Uzun bir süreden beri içimde yeni bir din olgunlaşıyor."

lozofun bu sorundaki yansızlığı, kendinde, inancılığa köleliktir, ve Mach ve Avenarius, bilgibilimlerinin öncülleri nedeniyle, bu yansızlığın üstüne çıkmazlar ve çıkamazlar.

Duyumla bize verilen nesnel gerçekliği yadsıdığınız anda inancılığa karşı her türlü silahınızı yitirmiş olursunuz, çünkü bilinemezciliğe ya da öznelciliğe düşmüşsünüzdür — ve inancılık da zaten sizden daha fazlasını istemez. Eğer algısal dünya nesnel bir gerçeklik ise, o zaman kapı, öteki her türlü "gerçekliğe" ya da sözde-gerçekliğe (Bazarov'un tanrıyı "gerçek bir kavram" olarak ilan eden içkincilerin "gerçekçiliğine" inandığını anımsayınız) kapalıdır. Eğer dünya hareket halindeki madde ise, madde, *bu* hareketin, *bu* maddenin hareketinin, sonsuz karmaşık ve ayrıntılı ortaya çıkış biçimleri ve sonuçları içinde sonu gelmez bir biçimde incelenebilir ve incelenmelidir de; ama bu maddenin ötesinde herkesin tanıyıp bildiği "fiziksel", dış dünyanın ötesinde hiçbir şey olamaz. Materyalizme karşı düşmanlık ve materyalistlere karşı yöneltilen iftira seli, uygar ve demokratik Avrupa'da gündemdedir. Bütün bunlar bugüne dek devam edegeldi. Mach, Avenarius, Petzoldt ve ortakları tarafından materyalizme karşı yöneltilen saldırıları, Feuerbach, Marx, Engels ve J. Dietzgen'in materyalizm *lehindeki* düşünceleriyle *bir kez olsun* karşılaştırmayan Rus Mach'çıları bütün bunları kamuoyundan gizlemektedirler.

Ama Mach ve Avenarius'un inancılık konusundaki tutumlarını "gizlemek" hiçbir işe yaramayacaktır. Onların yerine gerçekler konuşuyor. Bu gerici profesörleri, Ward'ın, yeni-eleştiricilerin, Schuppe'nin Schubert-Soldern'in, Leclair'in, pragmatistlerin vb. öpücükleriyle yerleştikleri teşhir direğinden, hiçbir çaba kurtaramaz. Bu saydıklarımın filozof ve profesör olarak etkileri, onların düşüncelerinin "bilgili", yani burjuva kamuoyunda yayılması, onların yarattıkları özel yazın, bütün bunlar Mach ve Avenarius'un kendi özel küçük okullarından on kez daha zengin ve geniştir. Bu küçük okul, ona gereksinme duyanların hizmetindedir ve layık olduğu gibi kullanılmaktadır.

Lunaçarski'nin önünde eğildiği utanç verici şeyler, olağandışı değildir; bunlar, Rus ve Alman ampiryokritisizmin ürünüdür. Bunlar yazarın "iyi niyetleri"ne, ya da sözlerinin "özel anlamı"na dayandırılarak savunulamaz; eğer onların dolaysız ve alışılmış anlamı, yani sözlerin doğrudan inancı anlamı sözkonusu olsaydı, yazarla konuyu tartışmayı kesmezdik, çünkü, pek büyük bir olasılıkla, bu sözlerden sonra, Anatol Lunaçarski'yi *hiç sakınım göstermeden* Peter Struve ile *tam* aynı kategoriye koymayacak tek bir marksist bulunamaz. Eğer durum bu değilse (ve *henüz* değildir), bunun tek nedeni Lunaçarski'nin sözlerindeki "özel" anlamı kavrıyor olmamız ve yoldaşça bir çizgide savaşım için *bir zeminin hâlâ varolmasıdır.* Lunaçarski'nin sözlerindeki ayıp, bunları "iyi" niyetleriyle birleştirebilmiş olmasıdır. "Teorisinin" kötü yanı, iyi niyetleri gerçekleştirmek için *böylesine* yöntemlerin ya da *böylesine* sonuçların kullanılmasına izin vermiş olmasıdır. İşin asıl kötü yanı, "iyi" niyetlerin, *olsa olsa* Ahmet, Mehmet ve Hasan'ın öznel davranışları olarak kalmasına karşın, bu cinsten beyanların *toplumsal öneminin* kesin ve tartışma götürmez olması ve hiçbir koşulun ya da açıklamanın bunu azaltamayışıdır.

Lunaçarski'nin "üstün insan potansiyelinin tanrılaştırılması" ile Bogdanov'un bütün fiziksel doğanın yerine ruhsal olanı "genel ikamesi" arasındaki ideolojik yakınlığı görmemek için kişinin kör olması gerek. Bu tek ve aynı düşüncedir, ama birinde esas olarak estetik açıdan, ötekinde ise bilgibilimsel açıdan ifade edilmiştir. Konuya *üstü kapalı bir biçimde* farklı bir açıdan yaklaşan "ikame", "ruhsal olanı" insandan ayırarak ve *bütün fiziksel doğa* yerine son derece geniş, soyut ve tanrısalca-cansız "genel olarak ruhsal olanı" koyarak "üstün insan potansiyeli"ni *zaten* tanrılaştırmaktadır. Ya "deneyimin us-dışı akışı"na sokulmuş olan Yurkeviç'in "*Logos*"u?

Parmağını kaptırmayagör, kolun gider. Ve bizim Mach'çılar "duyum"u dış dünyanın bir imgesi olarak değil de özel bir "öğe" olarak görmeye başladıkları andan beri, kolla-

rını idealizme, yani sulandırılmış, inceltilmiş inancılığa kaptırmışlardır. İnsan zihninin nesnel olarak gerçek dış dünyayı *yansıttığını* savunan materyalist teoriyi benimsemediniz mi, kaçınılmaz olarak varacağınız yer, hiç kimsenin duyumu, hiç kimsenin zihni, hiç kimsenin ruhu, hiç kimsenin istencidir.

1908'in ikinci yarısı

İŞÇİ PARTİSİNİN DİN KARŞISINDA TUTUMU

MİLLETVEKİLİ Surkov'un Sinod bütçesi üzerine yapılan tartışmalar sırasında Dumadaki konuşması, ve bu konuşma taslağını ele aldığımız zaman (her ikisi de bu sayıda yayınlanmıştır) Duma grubumuz içerisinde ortaya çıkan tartışma şu özel anda çok büyük önem ve iveliliği olan bir sorun yaratmıştır. Bugün "toplumun" geniş çevrelerinde dine ilişkin her şeye karşı bir ilgi gösterildiğinden kuşku yok, bu ilgi işçi sınıfı hareketine yakın duran aydınlar arasında olduğu kadar, bazı işçi çevrelerine de sızmıştır. Sosyal-demokratların din karşısındaki tutumlarını kamuoyuna açıklaması onların kesin görevidir.

Sosyal-demokrasi, tüm dünya görüşünü bilimsel sosyalizm, yani marksizm temeline dayandırır. Marksizmin felsefi temeli, Marx ve Engels tarafından da birçok kez açıklandığı gibi, Fransa'daki 18. yüzyıl materyalizminin ve Almanya'da

(19. yüzyılın ilk yarısı) Feuerbach'ın tarihsel geleneklerini tümüyle devralmış olan diyalektik materyalizmdir — bu tümüyle tanrıtanımaz ve tüm dinlere kesenkes düşman olan bir materyalizmdir. Marx'ın elyazmalarını okuduğu Engels'in *Anti-Dühring*'inin tümünün, tutarlı bir materyalist olmayışından ötürü ve dine ve dinsel felsefeye açık kapı bıraktığı için materyalist ve tanrıtanımaz Dühring'in bir suçlaması olduğunu anımsayalım. Engels'in Ludwig Feuerbach üzerine denemesinde, Feuerbach'ın dini yıkmak için değil de, onu yenilemek, yeni "yücelmiş" bir din bulmak vb. için dine karşı savaşımından ötürü onu suçlamasını anımsayalım. Din, halkın afyonudur — Marx'ın bu özdeyişi din konusundaki tüm marksist görüşün temel taşıdır. Marksizm her zaman bütün modern dinlere ve kiliselere, ve her dinsel örgüte, sömürüyü savunmaya ve işçi sınıfını sarhoş etmeye yarayan burjuva gericiliğinin aracı olarak bakmıştır.

Aynı zamanda Engels, sık sık, sosyal-demokratlardan "daha solda" ya da "daha devrimci" olmayı isteyen kimselerin işçi partisinin programına dine savaş açma anlamında tanrıtanımazlığın açıkça belirtilmesini sokma çabalarını yermişti, 1874'te Londra'da sürgünde yaşayan blankici mülteci komüncülerin ünlü bildirilerini yorumlarken Engels, onların dine karşı gürültülü savaş ilanını bir aptallık olarak niteledi, ve böyle bir savaş ilanının dine olan ilgiyi canlandırmanın ve onun gerçekten ölüp gitmesini önlemenin en iyi yolu olduğunu söyledi. Engels, blankicileri, ancak, proletaryanın en geniş tabakalarını bilinçli ve devrimci toplumsal *pratiğe* kapsamlı bir biçimde çekerek, çalışan yığınların sınıf savaşımının ezilen yığınları dinin boyunduruğundan gerçekten kurtarabileceğini anlama yeteneğinden yoksun oldukları için suçlarken, dine karşı savaş açmanın işçi partisinin siyasal görevi olduğunu ileri sürmenin anarşistçe bir lafebeliği olduğunu söylemişti. Ve 1877'de de *Anti-Dühring*'inde idealizme ve dine verdiği pek küçük ödünlerinden ötürü filozof Dühring'e acımasızca saldırırken Engels, dinin sosyalist toplumda yasaklanması gerektiği konusundaki Dühring'in sahte-

devrimci düşüncesini daha az bir kararlılıkla suçlamıyordu. Engels, dine böylesine bir savaş ilanının, "Bismarck'tan çok bismarkçı" olmak, yani Bismarck'ın din adamlarına karşı açtığı aptalca savaşımı (ünlü "Kültür İçin Savaşım", *Kulturkampf,* yani Bismarck'ın 1870'lerde, katolikliğe polis baskıları aracıyla, Alman katolik partisine, "merkez" partisine karşı savaşım) yinelemek demek olduğunu söylüyor. Bu savaşım ile Bismarck, yalnızca katoliklerin militan papaz yandaşlığını *canlandırmış,* ve yalnızca gerçek kültüre zarar vermiştir, çünkü siyasal bölünmelerden çok, dinsel bölünmelerin öne geçmesini sağlamış, ve işçi sınıfının bazı kesimlerinin ve öteki demokratik unsurların dikkatini sınıfın ivedi görevlerinden, devrimci savaşımdan uzaklaştırarak, en gereksiz ve sahte burjuva papaz yandaşlığına karşı çekmiştir. Aşırı devrimci geçinen Dühring'i, Bismarck aptallığının bir başka biçimini yinelemek isteğiyle suçlayan Engels, işçi partisinin, dinin giderek yokolmasına yolaçacak proletaryayı örgütleme ve eğitim görevini sabırla yürütecek yeteneğe sahip olması ve kendini din konusunda siyasal bir savaş teorisine atmaması gerektiğini vurguluyordu. Bu görüş, örneğin cizvitlerin özgürlüğünü, onların Almanya'ya kabul edilmesini, ve herhangi bir dine karşı polis yöntemleriyle savaşmanın tümüyle bırakılmasını savunan Alman sosyal-demokrasisinin esaslarından biri olmuştur. "Din kişisel bir sorundur"; Erfurt programındaki (1891) bu ünlü madde, sosyal-demokrasinin bu siyasal taktiklerini özetlemekteydi.

Bu taktikler, şimdi bir alışkanlık haline gelmiştir; bunlar marksizmin ters yönde, oportünizm yönünde, yeni bir çarpıtılmasının doğmasına yolaçmışlardır. Erfurt programındaki bu madde, biz sosyal-demokratların, partimizin dini kişisel bir sorun olarak *değerlendirdiği,* dinin, sosyal-demokratlar olarak bizim için, bir parti olarak bizim için, kişisel bir sorun olduğu anlamında yorumlanmaya başlanmıştır. Bu oportünist görüşlerle doğrudan çatışmaya girmeden Engels, doksanlarda, buna bir polemik biçimiyle değil de, olumlu bir biçimde kararlı olarak karşı durmanın gerektiği kanısına var-

dı. Şöyle ki: Engels, sosyal-demokratların dini, kendileriyle ilişkili olarak değil, marksizmle ilişkili olarak değil, ve işçi partisiyle ilişkili olarak değil de, *devletle ilişkili olarak* kişisel bir sorun olarak gördükleri yolunda, kasten vurguladığı bir açıklama biçiminde bunu yaptı.*

Marx ve Engels'ın din sorunu üzerine söylediklerinin görünüşteki tarihi böyledir. Marksizme karşı savruk bir tutum takınan kimseler için düşünmeyen ve düşünmeyecek olanlar için bu tarih, marksist çelişki ve yalpalamaların anlamsız bir çilesi, "tutarlı" tanrıtanımazlık ve dine verilen "sus paylarının" bir çorbası, tanrıya karşı dev-v-v-rimci bir savaşla dindar işçilere "hoş görünmek" gibi korkakça bir istek arasında "ilkesiz" yalpalamalar, onları korkutup kaçırma korkusu vb., vb.'dir. Anarşist lafebeliğinin yazını, marksizme bu türden bir sürü saldırı içermektedir.

Ama, marksizmle biraz olsun ciddi olarak ilgilenme, onun felsefi ilkeleri ve uluslararası sosyal-demokrasinin deneyimi üzerinde kafa yorma yeteneğinde olan herhangi bir kimse, dine ilişkin marksist taktiklerin baştan başa tutarlı olduğunu, ve Marx ve Engels tarafından çok dikkatli bir biçimde düşünülüp ortaya konduğunu; amatörlerin ya da bilisizlerin yalpalama diye gördükleri şeyin, diyalektik materyalizmden doğrudan ve kaçınılmaz olarak çıkarılan bir vargıdan başka bir şey olmadığını göreceklerdir. Marksizmin dinle ilgili olarak, bu görünürdeki "ılımlılığının" varsayılan "taktiksel" endişelerden, hiç kimseyi "korkutup kaçırmamak" isteğinden vb. doğduğunu sanmak, son derece büyük bir yanılgı olurdu. Tersine bu sorunda da marksizmin siyasal çizgisi, onun felsefi ilkeleriyle kopmaz bir bağ içersindedir.

Marksizm materyalizmdir. Böyle olduğuna göre, 18. yüzyıl ansiklopedicilerinin materyalizmi ya da Feuerbach'ın materyalizmi kadar dinin amansız düşmanıdır. Bundan hiç kuşku yok. Ama Marx ve Engels'in diyalektik materyalizmi, materyalist felsefeyi tarih alanına, toplumsal bilimler alanı-

* Lenin, *Fransa'da İç Savaş*'a, Engels'in "Giriş"ine atıfta bulunuyor [K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 7-20]

na uyguladığı için, ansiklopedicilerden ve Feuerbach'tan daha ileri gider. Dine karşı savaşım vermemiz gerek — bu *bütün* materyalizmin ve bu yüzden de marksizmin abecesidir. Ama marksizm, abecede durup kalmış bir materyalizm değildir. Marksizm daha da ileri gider. Şöyle der: Dine karşı *nasıl* savaşım vereceğimizi *bilmek* zorundayız ve bunu yapmak için ise, yığınlar arasında inanın ve dinin kaynağını *materyalist bir biçimde* açıklamak zorundayız. Dine karşı savaşım soyut ideolojik öğütle sınırlandırılamaz, ve bu savaşım böylesine öğütlere indirgenmemelidir. Dinin toplumsal köklerini ayıklamayı amaçlayan sınıf hareketinin somut pratiği ile bağlanmalıdır. Niçin din kasaba proletaryasının geri kesimlerinde, yarı-proletaryanın geniş kesimlerinde ve köylü yığınları arasında tutunmaktadır? Halkın bilisizliği yüzünden diye yanıtlar burjuva ilericisi, radikal ya da burjuva materyalisti. Öyleyse: "Kahrolsun din yaşasın tanrıtanımazlık; tanrıtanınaz görüşleri yaygınlaştırma başlıca görevimizdir!" Marksist, bunun doğru olmadığını, bunun yüzeysel bir görüş, dar burjuva ilerlemecilerinin görüşü olduğunu söyler. Bu, dinin köklerini yeterince derinlemesine açıklamaz; bunları materyalist bir biçimde değil de, idealist bir biçimde açıklar. Modern kapitalist ülkelerde bu kökler, esas olarak *toplumsaldır*. Dinin en derin kökleri bugün, çalışan yığınların toplumsal olarak ayaklar altına alınmış durumunda ve onların, her gün ve her saat çalışan sıradan insanlara, savaşlar, depremler vb. gibi olağanüstü olayların verdiğinden bin kez daha şiddetli olarak, acıların en korkuncunu, işkencelerin en vahşisini veren kapitalizmin kör güçlerinin karşısında, görünüşteki tam çaresizliklerindedir. "Korku tanrıları yarattı." Sermayenin kör gücünden —kör, çünkü halk yığınları tarafından önceden görülemez— proleterin ve küçük mülk sahibinin yaşamlarının her adımında "ani", "beklenmedik", "raslansal" yıkım, yokolma, yoksulluk, fuhuş, açlıktan ölüm getirme tehdidinde bulunan ve getiren bir güçten korku — işte modern dinin, eğer bir anaokulu *materyalisti* olarak kalmak istemiyorsa materyalistin, her şeyden önce, ak-

lından çıkarmaması gereken böylesine bir *kökü* vardır. Hiçbir eğitsel kitap, kapitalist zor çalışma koşullarıyla ezilen ve kapitalizmin kör yıkıcı kuvvetlerinin insafına terkedilmiş yığınların zihninden, bu yığınların kendileri, birleşmiş, örgütlü, planlı ve bilinçli bir yoldan dinin bu *köküne* karşı savaşmayı, her türlü biçimleri içerisinde *sermayenin düzenine* karşı savaşmayı öğrenmedikçe söküp çıkaramaz.

Bu, dine karşı eğitsel kitapların zararlı ya da gereksiz olduğu mu demektir? Hayır, böyle bir şey diyen yok. Bu demektir ki, sosyal-demokrasinin tanrıtanımaz propagandası, onun temel görevine, sömürülen *yığınların* sömürenlere karşı sınıf savaşımlarının gelişmesine *bağlı* kılınmalıdır.

Diyalektik materyalizmin ilkeleri üzerine, yani Marx ve Engels'in felsefesi üzerine eğilmemiş bir kimse tarafından bu önerme anlaşılmayabilir (ya da en azından hemen anlaşılmaz). Nasıl olur?! — diyecektir. İdeolojik propaganda, belirli düşüncelerin öğütlenmesi, binlerce yıldan beri varolagelen kültür ve ilerlemenin bu düşmanına (yani dine) karşı verilen savaşım, sınıf savaşımına, yani ekonomik ve siyasal alanda belli pratik amaçlar uğruna verilen savaşıma mı bağlı kılınacaktır?

Bu, marksist diyalektiğin tümden yanlış anlaşılmasını tanıtlayan, marksizme karşı ileri sürülen yaygın itirazlardan biridir. Bu itirazcıları şaşkınlığa düşüren bu çelişki, gerçek yaşamın gerçek bir çelişkisidir, yani diyalektik bir çelişkidir, ve lafta kalan ya da uydurma bir çelişki değildir. Tanrıtanımazlığın teorik propagandası yani proletaryanın bazı kesimleri arasındaki dinsel inanların yıkılması, ve bu kesimlerin sınıf savaşımının başarısı, ilerlemesi ve koşulları arasına kesin bir çizgi çekmek, diyalektik düşünmemek, değişebilir ve göreli bir sınırı, mutlak bir sınıra dönüştürmek demektir; gerçek yaşama ayrılmaz bir biçimde bağlanmış olan bir şeyi zorla koparmak demektir. Bir örnek alalım. Belli bir bölgede ve belli bir sanayi dalındaki proletarya, tutalım ki, oldukça sınıf bilinçli sosyal-demokrat ve kuşkusuz tanrıtanımaz ileri bir kesimle, kırla ve köylülükle bağlarını daha sür-

dürmekte olan, tanrıya inanan, kiliseye giden, ya da hatta — diyelim bir hıristiyan işçi sendikasını örgütleyen— yerel papazın doğrudan etkisi altında olan daha geri işçiler olarak ikiye bölünmüş olsunlar. Ayrıca, tutalım ki, bu yöredeki ekonomik savaşım bir greve yolaçtı. Grev hareketinin başarısını her şeyin üstünde tutmak, bu savaşımda işçilerin tanrıtanımazlar ve hıristiyanlar olarak bölünmelerine şiddetle karşı koymak böylesine bölünmelere karşı şiddetle direnmek bir marksistin görevidir. Böyle durumlarda, tanrıtanımaz propaganda gereksiz ve zararlı olabilir — geri kesimleri ürkütme, seçimlerde bir sandalye yitirme vb. yolunda darkafalıca bir korku açısından değil de, modern kapitalist toplum koşulları altında, hıristiyan işçileri sosyal-demokrasiye ve tanrıtanımazlığa açık tanrıtanımazlık propagandasından yüz kez daha iyi dönüştürecek olan sınıf savaşımının gerçek ilerlemesi açısından. Böyle bir anda ve böyle durumlarda tanrıtanımazlığı öğütlemek, yalnızca işçilerin grev hareketine katılıp katılmamaları yönünden bölünmeleri yerine, tanrıya inanıp inanmamalarına göre bölünmelerini isteyen papazın ve papazların *ellerine koz vermek* olacaktır. Ne pahasına olursa olsun, tanrıya karşı savaş ilanını öğütleyen bir anarşist, aslında papazlara ve burjuvaziye yardım ediyor olacaktır (zaten anarşistler *pratikte* hep burjuvaziye yardım ederler). Bir marksist, materyalist yani bir din düşmanı olmak, ama bir diyalektik materyalist olmak, yani dine karşı savaşımı soyut bir biçimde değil, kopuk, saf teorik, hiçbir zaman değişmeyen bir öğüt temeli üzerinde değil de, somut bir biçimde, *pratikte* sürdürülen ve her şeyden daha çok ve daha iyi yığınları eğitebilecek sınıf savaşımı temeli üzeride dinle savaşım veren bir kimse olmak zorundadır. Bir marksist, somut durumu bir tüm olarak görebilme, anarşizmle oportünizm arasındaki sınırı (bu sınır göreli, hareketli ve değişkendir, ama vardır) her zaman saptama yeteneğinde olmalıdır. Ve o, ne anarşistin, soyut, sözde kalan ama gerçekte boş "devrimciliğine", ne de dine karşı savaşımdan ürken bunun kendi görevi olduğunu unutan, tanrıya inançla uzlaşan, ve

sınıf savaşımının çıkarları ile değil de, kimseyi incitmeyen, kimseyi itmeyen, ve kimseyi ürkütmeyen küçük ve yavan endişelerle, "yaşa ve bırak yaşasınlar" şeklindeki hikmet dolu bir kuralla yolunu çizen vb., vb. küçük-burjuva oportünizmi ve darkafalılığına ya da liberal aydınlara karşı yenik düşmemelidir.

Sosyal-demokratların dine karşı tutumlarıyla ilgili tüm yan sorunlar işte bu açıdan ele alınmalıdır. Örneğin bir papazın sosyal-demokrat partisinin üyesi olup olamayacağı sorusu çok sık olarak ortaya atılmaktadır, ve bu soru, çoğunca, Avrupa sosyal-demokrat partilerinin deneyimleri tanıt gösterilerek hiçbir kayıt konmadan olumlu olarak yanıtlanır. Ama bu deneyim yalnızca marksist öğretinin işçi hareketine uygulanması sonucu değil, aynı zamanda Rusya'da bulunmayan (bu koşullar üzerinde daha sonra duracağız), Batı Avrupa'daki özel tarihsel koşulların da bir sonucudur, bu yüzden de hiçbir kayıt konmadan, olumlu bir yanıt bu durumda doğru değildir. Papazların sosyal-demokrat partisinin üyesi olamayacaklarını kestirip atmak da olmaz; ama bunun tersi de bir kural olarak konamaz. Eğer bir papaz, siyasal çalışmalarımıza katılmak üzere bize gelir ve partinin programına karşı çıkmadan parti görevlerini bilinçli olarak yürütürse, bu kimsenin sosyal-demokratların saflarına katılmasına izin verilebilir; çünkü programımızın havası ve ilkeleri ile papazın dinsel inançları arasındaki çelişki, bu durumda yalnızca onu ilgilendiren bir şey, onun kendi özel çelişkisi olacaktır; ve siyasal bir örgüt, üyelerini, parti programı ile onların kişisel görüşleri arasında bir çelişki olup olmadığı yönünden bir incelemeden geçiremez. Ama, kuşkusuz, böylesine bir durum Batı Avrupa'da bile çok seyrek görülen bir istisnadır, oysa Rusya'da ise tümüyle olasılık dışıdır. Ve eğer, örneğin, bir papaz sosyal-demokrat partiye katıldıysa ve asıl ve hemen hemen tek işini, aktif olarak, dinsel görüşleri parti içerisinde yaymaya yöneltmişse, bu, sözgötürmez bir biçimde onun parti saflarından atılmasına yolaçacaktır. Biz, tanrıya inancını koruyan işçiyi sosyal-demokrat partiye kabul etmekle kal-

mamalı, onları özellikle arayıp bulmalıyız; onların dinsel inançlarına karşı en küçük bir tecavüzün kesinlikle karşısındayız, ama onları da, parti programımıza karşı etkin bir savaşım versinler diye değil, bu programın esaslarına göre eğitmek üzere saflarımıza almaktayız. Biz, parti *içerisinde* fikir özgürlüğüne izin veririz, ama gruplaşma özgürlüğü ile belirlenen belli sınırlar içerisinde; biz, partinin çoğunluğu tarafından reddedilen görüşlerin savunucuları ile kolkola yürümek zorunda değiliz.

Bir başka örnek. Sosyal-demokrat partinin üyeleri "benim dinim sosyalizmdir" dedikleri için, ve bu düşünceye uyan görüşleri savundukları için her koşul altında, hep kınanmalı mıdır? Hayır! Burada marksizmden (dolayısıyla sosyalizmden) sapma sugötürmez; ama bu sapmanın niteliği, göreli önemi, deyim yerindeyse, koşullara göre değişir. Bir ajitatörün ya da bir kimsenin, işçilere hitap ederken, kendini anlaşılır kılmak için konusuna bir giriş olarak, görüşlerini en geri yığınların en alışık oldukları, en canlı terimlerle sunmak için şu ya da bu konuşma yolunu seçmesi başka şeydir. Bir yazarın "tanrı yapma"[79] ya da tanrı yapma sosyalizmi öğütlerine (örneğin bizim Lunaçarski ve ortaklarının havasında) başlaması bir başka şeydir. Birinci durumda kınama, sırf bir yakınma, ya da hatta ajitasyoncunun özgürlüğünün, onun eğitsel yöntemlerini seçme özgürlüğünün gereksiz sınırlaması iken, ikinci durumda partinin kınaması gereklidir ve esastır. Kimileri için "sosyalizm bir dindir" önermesi, dinden sosyalizme geçişin bir biçimidir; kimileri içinse sosyalizm*den* dine geçişin bir biçimidir.

Şimdi de batıda şu tezin oportünist yorumuna yolaçan koşullara geçelim: "Din kişisel bir sorundur". Kuşkusuz, bunda, oportünizmin bir bütün olarak ortaya çıkmasına yolaçan, anlık yararlar uğruna, işçi sınıfı hareketinin temel çıkarlarını feda etmek gibi genel etmenlerin bir payı vardır. Proletaryanın partisi, *devletin,* kişisel sorun olduğunu ilan etmesini ister, ama halkın afyonuna karşı savaşımı, dinsel boş inançlara vb.'ye karşı savaşımı "kişisel bir sorun" olarak

görmez. Oportünistler, *sosyal-demokrat* partinin dini kişisel bir sorun olarak *gördüğü* anlamında konuyu çarpıtmaktadır!

Ama alışılmış oportünist çarpıtmaya ek olarak (Duma grubumuzun din konusundaki konuşmayı incelerken yaptığı tartışmada bu hiç de açıklığa kavuşturulmamıştı), bugün Avrupa sosyal-demokratlarını din sorununda, eğer deyim yerindeyse, aşırı bir umursamazlık içine iten özel tarihsel koşullar vardır. Bu koşullar iki yanlı bir nitelik taşımaktadır. Birincisi, dinle savaşma görevi tarihsel olarak devrimci burjuvazinin bir görevidir ve batıda bu görev, büyük ölçüde burjuva demokrasisi tarafından, *onun* devrimleri döneminde ya da onun feodalizme ve ortaçağcılığa saldırıları döneminde yerine getirilmiştir (ya da ele alınmıştır). Hem Fransa'da hem de Almanya'da dine karşı bir burjuva savaşı geleneği vardır, ve bu, sosyalizmden çok önceleri (Ansiklopediciler, Feuerbach) başlamıştır. Rusya'da, bizim burjuva demokratik devrim koşulları yüzünden, bu görev de hemen hemen tümüyle çalışan sınıfın omuzlarına yüklenmiştir. Küçükburjuva (narodnik) demokrasisi ülkemizde bu anlamda (*Vekhi*'nin,[80] yeni tüylenen kara-yüz kadetlerinin, ya da kadet kara-yüzlerinin sandığı gibi) pek fazla bir şey yapmamış, Avrupa'da yapılmış olanlarla karşılaştırıldığında *çok az* şey yapmıştır.

Öte yandan dine karşı burjuva savaşı geleneği, Avrupa'da anarşizm —ki marksistlerin uzun zamandan beri yineleyerek açıkladıkları gibi, burjuvaziye bütün "şiddeti" ile saldırmasına karşın, burjuva dünya görüşünün yanında yeralır— tarafından bu savaşın özellikle burjuva *çarpıtılmasına* yolaçmıştır. Latin ülkelerindeki anarşistler ve blankiciler, Almanya'daki Most (yeri gelmişken Dühring'in bir öğrencisi olduğunu söyleyelim) ve benzerleri, seksenlerde Avusturya'daki anarşistler, bunların tümü dine karşı savaşımda devrimci lafebeliğini *nec plus ultra*'ya* kadar götürmüşlerdir. Anarşistlerle karşılaştırılınca, Avrupa sosyal-demokratlarının şimdi *öteki uca gitmeleri* şaşırtıcı değildir.

* Son haddi. —*c.*

Bu oldukça anlaşılabilir ve bir ölçüye kadar haklı bir şeydir, ama biz Rus sosyal-demokratları için, batının özel tarihsel koşullarını unutmak yanlış olur.

İkincisi, batıda, ulusal burjuva devrimleri son bulduktan *sonra* az ya da çok tam bir dinsel özgürlük getirildikten *sonra,* dine karşı demokratik savaşım sorunu, burjuva demokrasisinin sosyalizme karşı savaşımı ile, tarihsel olarak öylesine gerilere itilmiştir ki, burjuva hükümetleri papaz yandaşlığına sözde liberal "saldırı" düzenleyerek *bilinçli olarak* yığınların dikkatini sosyalizmden öteye çekmek istemiştir. Almanya'daki *Kulturkampf*ın ve Fransa'da papaz yandaşlığına karşı burjuva cumhuriyetçilerin savaşımlarının niteliği budur. İşçi sınıfı yığınlarının dikkatlerini sosyalizmden uzaklaştırma aracı olarak burjuva papaz aleyhtarlığı — işte batıdaki sosyal-demokratlar arasında, dinle savaşıma karşı modern "ilgisizlik" havasının yayılmasından önce gelen şey budur. Ve bu da gene oldukça anlaşılabilir ve haklı bir şeydir, çünkü sosyal-demokratlar, burjuva ve bismarkçı papaz aleyhtarlığına karşı, dine karşı savaşımı sosyalizm için savaşıma *bağlı kılarak* karşı çıkmak zorundaydılar.

Rusya'da koşullar oldukça farklıdır. Proletarya, burjuva-demokratik devrimimizin önderidir. Onun partisi de eski resmî din ve onu yeniden canlandırma ya da onu yeni ya da farklı bir biçimde ortaya koymak vb. yolundaki her türlü girişim de dahil olmak üzere bütün ortaçağ kalıntılarına karşı savaşımın ideolojik önderi olmalıdır. Bu yüzden, işçi partisinin *devletin* dini kişisel bir sorun olarak ilan etmesi yolundaki istemi yerine, sosyal-demokratların kendileri için de, sosyal-demokrat parti için de, dinin kişisel bir sorun olarak *ilan edilmesi* gerektiğini koymakta olan Alman sosyal-demokratlarının oportünizmlerini düzeltirken Engels, nispeten daha yumuşak davrandığı halde, açıktır ki, bu Alman çarpıtmasının Rus oportünistlerince ithali, Engels'in *yüz kez* daha şiddetli bir azarını haketmiş olacaktır.

Duma kürsüsünden dinin halkın afyonu olduğunu açıklamakla bizim Duma grubumuz tamamen doğru davranmış, ve

böylece din sorununda Rus sosyal-demokratlarının her türlü ifadelerine bir temel hizmeti görecek bir örnek yaratmıştır. Daha da ileri giderek, tanrıtanımaz tartışmayı daha geniş ayrıntıları ile geliştirmeleri gerekir miydi? Bizce gerekmezdi. Bu, proletaryanın siyasal partisinin dine karşı savaşımını abartması tehlikesini getirebilirdi; bu, dine karşı burjuva ve sosyalist savaşımın arasındaki ayrımın ortadan kalkmasına yolaçabilirdi. Yüz-karalar Dumasındaki sosyal-demokrat grubun birinci ödevi onurla yerine getirilmiştir.

İkinci ödev —ve belki de sosyal-demokratlar için en önemli olanı— yani yüz-karalar hükümetini ve burjuvaziyi işçi sınıfına karşı yürütülen kavgada desteklemede kilise ve din adamlarının sınıfsal rolünü açıklama ödevi de onurla yerine getirilmiştir. Kuşkusuz, bu konuda daha pek çok şey söylenebilirdi, ve sosyal-demokratlar gelecekteki konuşmalarında yoldaş Surkov'un konuşmasını nasıl daha da zenginleştireceklerini bileceklerdir; ama gene de konuşması çok güzeldi, ve bunun bütün parti örgütlerince dağıtılması partimizin doğrudan ödevidir.

Üçüncü ödev, Alman oportünistlerince çok sık çarpıtılan "din kişisel bir sorundur" önermesinin *doğru* anlamını bütün ayrıntısıyla açıklamaktı. Ne yazık ki, yoldaş Surkov bunu yapmadı. Duma grubunun daha önceki faaliyetinde bu konuda yoldaş Belousov'un düştüğü bir yanılgı ve bu yanılgının o zaman *Proletari* tarafından belirtilmiş olması nedeniyle, bu durum, daha da üzüntü vericidir. Duma grubundaki tartışma, tanrıtanımazlık konusundaki anlaşmazlığın, dinin özel bir sorun olması gerektiği yolundaki ünlü istemin doğru yorumu sorununu Duma grubunun gözlerinden gizlediğini göstermektedir. Tüm Duma grubunun bu yanılgısından ötürü, bir tek yoldaş Surkov'u suçlamayacağız. Ayrıca, bu sorunu yeterince açıklığa kavuşturmadığı için ve sosyal-demokratların zihinlerini Engels'in Alman oportünistlerine karşı yönelttiği sözleri anlayacak biçimde yeterince hazırlamamış olduğu için, tüm partinin kabahatli olduğunu içtenlikle kabul edeceğiz. Duma grubundaki tartışma, sorunun

gerçekten de yanlış anlaşıldığını ve Marx'ın öğretilerini görmezlikten gelme konusunda bir isteğin olmadığını kanıtlamaktadır; ve hiç kuşkumuz yok ki, bu yanılgı grubun gelecekteki ifadelerinde düzeltilecektir.

Yineleyelim ki bir bütün olarak yoldaş Surkov'un konuşması kusursuzdu, ve bu konuşma, bütün örgüt tarafından dağıtılmalıdır. Bu konuşmanın tartışmasını yapmakla Duma grubumuz, sosyal-demokrat görevini titizlikle yerine getirdiğini göstermektedir. Geriye, Duma grubu içindeki tartışma raporlarının parti basınında daha sık görülmesi ve böylece parti ile grubun yakınlaştırılması, partinin grup içinde yapılmakta olan güç işten haberdar olması ve parti ve Duma grubunun ideolojik birliğinin kurulması dileğini ifade etmek kalıyor.

Mayıs 1909

AVRUPA İŞÇİ HAREKETİ İÇİNDEKİ AYRILIKLAR

I

Avrupa ve Amerika işçi hareketinin bugünkü başlıca taktiksel farklılıkları, aslında, bu harekette egemen teori haline gelmiş olan marksizmden ayrılan iki büyük eğilime karşı bir savaşıma indirgenmiştir. Bu iki eğilim, revizyonizm (oportünizm, reformizm) ve anarşizmdir (anarko-sendikalizm, anarko-sosyalizm). Emek hareketinde egemen olan marksist teoriden ve marksist taktiklerden bu her iki ayrılma da yığınsal emek hareketinin yarım yüzyılı aşan tarihi boyunca bütün uygar ülkelerde, çok çeşitli biçimler ve çok çeşitli nüanslar halinde gözlemlenebilir.

Yalnız bu olgu bile, ayrılmaların bir raslantıya, kişilerin veya grupların yanılgılarına ya da, hatta ulusal özellikler ve geleneklerin etkisine vb., vb. bağlanamayacağını göstermektedir. Bu ayrılmaların sürekli olarak ortaya çıkmasının, bütün kapitalist ülkelerin ekonomik sistemlerinde ve gelişme

niteliklerinde derin köklerinin olması gerekir. Geçen yıl Hollandalı bir marksist olan Anton Pannekoek tarafından yayınlanan küçük bir kitap, *İşçi Hareketinde Taktiksel Ayrılıklar* (*Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung*, Hamburg, Erdmann Dubber, 1909), bu nedenlerin bilimsel bir araştırılması konusunda ilginç bir çabayı temsil etmektedir. Bu yorumumuzda, Pannekoek'ın doğru oldukları kabul edilmesi gereken vargılarını okura tanıtacağız.

Dönemsel olarak, taktik konularındaki farklılıkların ortaya çıkmasına yolaçan en derin nedenlerden biri, tam da işçi hareketinin büyümesidir. Eğer bu hareket, çok büyük bir ideal ölçütüyle ölçülmeyip de sıradan insanların pratik hareketi olarak değerlendirilirse, gitgide daha geniş sayıda yeni "neferler" kaydedilmesinin, çalışan halkın yeni kesimlerinin ilgisinin çekilmesinin teori ve taktik alanında dalgalanmada eski yanlışların yinelenmesini, çağı geçmiş görüşler ve çağı geçmiş yöntemlere geçici bir dönüşü vb. kaçınılmaz olarak birlikte getirmek zorunda olduğu açıklığa kavuşacaktır. Her ülkenin işçi hareketi belli aralıklarla acemi neferlerin "eğitiminde" değişik ölçüde enerji, dikkat ve zaman harcamaktadır.

Ayrıca, kapitalizmin gelişme hızı, farklı ülkelerde ve ulusal ekonominin farklı alanlarında değişmektedir. Marksizm, büyük sanayinin en gelişkin olduğu yerlerde en kolay, en çabuk, en tam ve dayanıklı bir biçimde işçi sınıfı ve onun ideologları tarafından özümlenmektedir. Geri ya da gelişmesi ağır olan ekonomik ilişkiler, her zaman, marksizmin yalnızca belli yönlerini yeni dünya görüşünün yalnızca belli bölümlerini ya da tek tek sloganları ve istemleri özümleyen, genel olarak burjuva dünya görüşünün ve özel olarak burjuva demokratik dünya görüşünün bütün alışkanlıklarından kesin bir biçimde kopamayan işçi hareketinin destekleyicilerinin ortaya çıkmasına yolaçarlar.

Gene ayrılıkların sürekli bir kaynağı da çelişkiler içinde ve çelişkiler yoluyla gelişen toplumsal gelişmenin diyalektik niteliğidir. Kapitalizm ilericidir, çünkü üretimin eski yön-

temlerini ortadan kaldırır ve üretici güçleri geliştirir, ama öte yandan da gelişmenin belli bir aşamasında üretici güçlerin büyümesini geciktirir. İşçileri geliştirir, örgütler, ve disiplin altına sokar ve onları ezer, baskı altına alır, soysuzlaşmaya, yoksulluğa vb. yolaçar. Kapitalizm kendi mezar kazıcılarını yaratır, yeni bir sistemin öğelerini bizzat yaratır, ama aynı zamanda da bu tek tek öğeler, bir "sıçrama" olmaksızın genel gidişte hiçbir şeyi değiştirmez ve sermayenin düzenini etkilemez. Yaşayan gerçeğin, kapitalizmin ve işçi sınıfının yaşayan tarihinin bu çelişkilerini kavrama yeteneğinde olan, marksizmdir, diyalektik materyalizm teorisidir. Ama, söylemeye gerek yok, yığınlar yaşamdan öğrenirler, kitaplardan değil, ve bu yüzden de bazı kimseler ya da gruplar, kapitalist gelişmenin bir şu yanını bir bu yanını, bu gelişmenin bir şu "dersini" bir bu dersini durmadan abartır, tek yanlı bir teori, tek yanlı bir taktikler sistemi halinde yükseltirler.

Burjuva ideologları, liberaller ve demokratlar marksizmi anlamadan, ve modern işçi hareketini anlamadan, boşu boşuna bir uçtan öteki uca atlayıp dururlar. Birinde, her şeyi kötü niyetli kişilerin sınıfı sınıfa karşı "tahrik" ettiğini ileri sürerek açıklarlar — bir başka zaman işçi partisinin "barışçı bir reform partisi" olduğu düşüncesiyle avunurlar. Hem anarko-sendikacılık, hem de reformculuk, bu burjuva dünya görüşünün ve onun etkisinin doğrudan bir ürünü olarak görülmelidir. İşçi hareketinin *bir* yanına sarılıyor, tek-yanlılığı bir teori düzeyine yükseltiyorlar ve bu hareket içindeki, belli bir dönemin, işçi sınıfı faaliyetinin belli koşullarının özgün bir özelliği olan, eğilim ve niteliklerin birbirlerini karşılıklı olarak dışladığını ilan ediyorlar. Ama gerçek yaşam, gerçek tarih, tıpkı yaşamın ve doğadaki gelişmenin hem yavaş evrim hem de çabuk sıçramaları, süreklilikteki kesintileri içermesi gibi, bu farklı eğilimleri de *içerir*.

Revizyonistler, "sıçramalara" ilişkin ve işçi sınıfı hareketinin ilke olarak eski toplumun tümüne karşı düşman olduğuna ilişkin tüm düşünceleri lafebeliği olarak görürler. Bunlar, reformları sosyalizmin kısmen gerçekleştirilmesi olarak

görürler. Anarko-sendikacılar "küçük işleri", özellikle de parlamento kürsüsünden yararlanmayı reddederler. Pratikte bu sonuncu taktikler, büyük olaylar yaratacak olan güçleri toparlama yeteneksizliği ile birlikte "büyük günleri" bekleyip durmaya varır. Bunların her ikisi de en önemli, en acil olan şeyi, yani işçileri, *her türlü* koşulda iyi işlerliği olan, sınıf savaşımı ruhuyla dopdolu, amaçlarını kavramış ve gerçek marksist dünya görüşü ile eğitilmiş, büyük, güçlü, çok iyi işleyen örgütlerde birleştirmeyi engeller.

Burada konudan biraz ayrılarak ve olası yanlış anlamaları önlemek için bir parantez açarak belirteyim ki, Pannekoek, kendi tahlillerini *yalnızca* Batı Avrupa tarihinden, özellikle de Almanya ve Fransa tarihinden örnekler alarak sergilemekte, Rusya'ya *hiç* değinmemektedir. Zaman zaman Rusya'ya değinir görünüyorsa da, bunun tek nedeni, marksist taktiklerden belirli uzaklaşmaların ortaya çıkmasına yolaçan temel eğilimlerin, Rusya ile batı arasında kültür, günlük yaşam, tarihsel ve ekonomik gelişim bakımından çok büyük ayrılıklar olmasına karşın bizim ülkemizde de gözlemlenebilirliğidir.

Son olarak, işçi hareketi içerisinde yeralan farklılıkların son derece önemli bir nedeni de, genel olarak egemen sınıfların, özel olarak da burjuvazinin taktiklerindeki değişmelerde yatmaktadır. Eğer burjuvazinin taktikleri hep tekdüze olsaydı, ya da en azından aynı türden olsaydı, o zaman işçi sınıfı bunlara aynı tekdüzelikte ya da aynı türden taktiklerle karşılık vermeyi çabukça öğrenirdi. Ama aslında, her ülkede burjuvazi, kaçınılmaz olarak iki yönetim sistemi, çıkarlarını ve egemenliğini sürdürmek yolunda iki savaşım yöntemi uygular, ve bu yöntemler kimi zaman birbirlerini izler, kimi zaman da çeşitli bileşimlerde içiçe geçmişlerdir. Bunlardan birincisi kuvvet yöntemidir, işçi hareketine her türlü ödünü reddeden yöntemdir, her türlü eski ve çağdışı kalmış kurumları destekleme yöntemi, reformları uzlaşmaz bir biçimde reddetme yöntemidir. Batı Avrupa'da, toprak sahibi sınıfların politikası olmaktan giderek daha çok çıkan ve genel ola-

rak burjuva politikasının türlerinden biri haline giderek daha çok gelen tutucu politikanın niteliği budur. İkincisi "liberalizm" yöntemi, siyasal hakların gelişmesine yönelik reformlara, ödünlere vb.'ye yönelik adımlar atma yöntemidir.

Burjuvazinin bir yöntemden bir ötekine geçişi, bireylerin kötü niyetlerinden ötürü değildir, raslansal değildir, kendi öz konumunun temelden çelişkili oluşu yüzündendir. Normal kapitalist bir toplum, sağlamca oturmuş temsilî bir sistem olmaksızın ve nispeten yüksek "kültürel" istemleriyle göze çarpan, halk için bazı siyasal haklar varolmaksızın başarılı bir biçimde gelişemez. Bu belli bir asgari ölçüdeki kültür istemleri yüksek tekniği, karmaşıklığı, esnekliği hareketliliği dünya rekabetinin hızlı gelişmesi vb. ile bizzat kapitalist üretim biçiminin koşulları tarafından yaratılır. Sonuç olarak, burjuvazinin taktiklerindeki dalgalanmalar, kuvvet sisteminden, görünüşte ödünler verme sistemine geçişler, son yarım yüzyılda bütün Avrupa ülkelerinin tarihinin özelliği olmuş, çeşitli ülkeler, belirli dönemlerde bir yöntemin ya da öteki yöntemin uygulanmasına öncelik vermişlerdir. Örneğin 19. yüzyılın altmış ve yetmişlerinin İngilteresi "liberal" burjuva politikasının klasik ülkesi idi, Almanya ise yetmiş ve seksenlerde kuvvet yöntemini savunuyordu, vb..

Bu yöntem, Almanya'da egemen olduğu zaman, burjuva hükümetinin bu özel sisteminin tek-yanlı bir yankısı, işçi hareketi içerisinde anarko-sendikacılığın ya da o zamanki adıyla anarşizmin gelişmesi oldu (doksanların başında "Genç-ler",[81] seksenlerin başında Johann Most). 1890'da "ödünler verme" değişmesi başlayınca, bu değişme, her zaman olduğu gibi, işçi hareketi için daha da tehlikeli olduğunu gösterdi, ve burjuva "reformizmi"nin gene aynı ölçüde tek-yanlı bir yankısının yükselmesine neden oldu: işçi hareketinde oportünizm. "Burjuvazinin liberal politikasının kesin, gerçek amacı", diyor Pannekoek, "işçileri yanlış yola sevk etmek, saflarında parçalanmaya neden olmak, politikalarını kudretsiz, her zaman kudretsiz ve kısa ömürlü, sahte bir reformizmin kudretsiz bir eklentisi haline dönüştürmektir."

Burjuvazinin, Pannekoek'ın da pek haklı olarak belirttiği gibi "daha ustaca" bir politika olan "liberal" politika yoluyla belli bir zaman için amaçlarını gerçekleştirdiği sık sık görülür. İşçilerin bir kesimi ile onların temsilcilerinin bir kesimi zaman zaman görünürdeki ödünlerle aldatılmalarına gözyumarlar. Revizyonistler, sınıf savaşımı öğretisinin "çağı geçmiş" olduğunu ilan ederler ya da gerçekten de sınıf savaşımını terk etmek demek olan bir politika gütmeye başlarlar. Burjuva taktiklerinin zikzakları, işçi hareketi içerisinde revizyonizme yoğunluk kazandırır ve işçi hareketi içerisindeki farklılıkları sık sık tam bir bölünme noktasına getirir.

Yukarda belirtilen bütün bu nedenler, işçi hareketi içerisinde ve proleter saflar arasında taktikler konusundaki farklılıkların doğmasına neden olur. Ama, proleterya ve onunla temas içerisinde olan köylülük dahil küçük-burjuvazinin kesimleri arasında bir Çin seddi yoktur ve olamaz. Açıktır ki, küçük-burjuvaziden bazı kişilerin, grup ve kesimlerin proletarya saflarına geçişi, proletaryanın taktiklerinde yalpalamaların başgöstermesine kesinlikle yolaçar.

Çeşitli ülkelerdeki işçi hareketinin deneyimi, marksist taktiklerin niteliğiyle ilgili somut pratik sorunların temelini anlamamıza yardımcı olur; daha genç ülkelerin marksizmden sapmaların gerçek sınıf niteliğini daha açıkça kavramalarına ve bu sapmalara karşı daha başarılı savaşım vermelerine yardımcı olur.

Aralık 1910

MARKSİZMİN TARİHSEL GELİŞMESİNİN BAZI ÖZELLİKLERİ

BİZİM öğretimiz —demiştir Engels, kendini ve ünlü dostunu kastederek— bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur. Bu klasik tümce, marksizmin çok sık gözden kaçırılan bu yönünü, dikkat çekici bir güç ve anlatımla vurgulamaktadır. Ve bu yönü gözden kaçırırsak, marksizmi tek-yanlı, çarpıtılmış ve cansız bir şeye döndürmüş oluruz; onu hayat kanından yoksun bırakmış oluruz; onun asıl teorik temellerini —diyalektiği, her şeyi kucaklayan ve çelişkilerle dolu tarihsel gelişim öğretisini— altüst etmiş oluruz; tarihin her yeni dönemeciyle değişebilen, dönemin belirli pratik görevleriyle olan bağıntısını yıkmış oluruz.

Gerçekten de zamanımızda, Rusya'da marksizmin geleceğiyle ilgilenenler arasında, marksizmin tam da bu yönünü gözden kaçıran kimselere pek sık raslarız. Oysa, son yıllarda Rusya'nın, durumu —en dolaysız ve en çabuk bir biçimde ey-

lem koşullarını, ve böylece de eylemin amaçlarını belirleyen toplumsal ve siyasal durumu— alışılmadık bir hızla ve alışılmadık bir güçle ani bir değişikliğe uğratacak şekilde değişimler geçirdiği herkes için açık-seçik olmalıdır. Hiç kuşkusuz ben, sınıflar arasındaki temel ilişki değişmeden kaldığı sürece, tarihin dönemeçleriyle değişmeyecek olan genel ve temel amaçlardan sözetmiyorum. Besbelli ki, Rusya'daki ekonomik (yalnızca ekonomik de değil) evrimin bu genel eğilimi, Rus toplumunun çeşitli sınıfları arasındaki temel ilişki gibi, örneğin, son altı yıl içerisinde değişmemiştir.

Ama, acil ve doğrudan eylemin amaçları bu dönemde tıpkı güncel toplumsal ve siyasal durumun değişmesi gibi çok çarpıcı değişmelere uğramıştır, ve *bunun sonucu olarak* da, marksizm, yaşayan bir öğreti olduğuna göre, onun da *çeşitli* yönleri ön plana geçmek *zorundaydı*.

Bu düşünceyi açıklığa kavuşturmak için, geçmiş altı yıl boyunca gerçek toplumsal ve siyasal durumdaki değişime şöyle bir gözatalım. Hemen, iki tane üç yıllık dönem görüyoruz: biri kabaca 1907 yazında, öteki de 1910 yazında son buluyor. İlk üç yıllık dönem, salt teorik bakış açısından Rusya'daki devlet sisteminin temel niteliklerindeki hızlı değişmelerle ayırdedilir; üstelik bu gelişmelerin izlediği yol dümdüz değildi ve her iki yöne doğru yalpalamalar oldukça büyük ölçüdeydi. "Üstyapı"daki bu değişmelerin toplumsal ve ekonomik temelleri Rus toplumundaki *bütün* sınıfların, *en farklı* alanlarda (Dumanın içinde ve dışında faaliyet, basın, dernekler, toplantılar vb.) eylemleriydi; bu, tarihte eşi az görülür nitelikte açık ve etkin, yığınlar ölçüsünde bir eylemdi.

İkinci üç yıllık dönem, bunun tersine, —yineyelim ki salt teorik "toplumbilimsel" açıdan değerlendiriyoruz— hemen hemen durgunluk denebilecek yavaşlıktaki bir evrimle ayırdedilir. Devlet sisteminde elle tutulur önemli hiçbir değişme yoktu. Önceki dönemde gelişen eylemlerin yeraldığı "arenalar"dan büyük bir çoğunluğunda *sınıfların* hemen hemen hiçbir açık ve değişik eylemi yoktu.

Bu iki dönemin benzerliği, her ikisinde de Rusya'nın kapitalist evrimden geçmiş olmasıydı. Bu, ekonomik evrimle bir takım feodal ve ortaçağ kurumların varlığı arasındaki çelişki hâlâ duruyordu, ve bazı kuruluşların kısmen bir burjuva niteliğe bürünmesi gerçeğiyle ortadan kaldırmaktan çok, daha da artırılmıştır.

İki dönem arasındaki farklılık ise, birincisinde, yukarda sözü edilen hızlı ve düzgün olmayan değişmelerin tam olarak hangi biçimi alacağı sorununun başat, tarihe yön veren sorun oluşudur. Bu değişmelerin içeriği, Rus evriminin kapitalist niteliğine bağlı olarak burjuva olmak zorundaydı; ama burjuvazinin de farklı türleri vardır. Azçok ılımlı bir liberalizmi savunan orta ve büyük burjuvazi, sınıfsal konumu nedeniyle, ani değişmelerden korkuyordu ve hem tarım sistemindeki, hem de siyasal "üstyapı"daki eski kurumların geniş kalıntılarının varlıklarını korumaya çabalıyordu. Kırsal küçük-burjuvazi, "yalnızca ellerinin emeğiyle" yaşayan köylülerle içiçe geçmiş olarak, *farklı* türden burjuva reformları için ortaçağ kalıntılarına çok daha az yer bırakacak reformlar için çaba gösterme eğilimindeydi. Ücretli işçiler, etraflarında ne olup bittiğinin bilinçli olarak farkına vardıkları sürece, birbirinden farklı bu iki eğilimin çatışmasına karşı, kendileri için belirli bir tutum saptamak eğilimindeydiler. Her iki eğilim de burjuva sistemin tümüyle farklı biçimlerini, gelişmesinin tümüyle farklı hızlarını, ilerici etkisinin farklı düzeylerini belirleyerek, bu sistemin çerçevesi içerisinde kalıyordu.

Böylece, birinci dönem zorunlu olarak genellikle marksizmin taktik sorunları diye bilinen sorunları —bir raslantı sonucu olarak da değil— öne çıkarmıştır. Hiçbir şey, çeşitli renklerdeki *Vekhi* izleyicilerinin sandığı gibi, bu sorunlar üzerinde tartışmaların ve farklılıkların "aydınlar" arasında bir tartışma, "olgunlaşmamış proletarya üzerinde bir etkinlik savaşımı", "aydın kesimin proletaryaya uyarlanmasının" bir ifadesi olduğu düşüncesinden daha yanlış olamaz. Tersine, sırf bu sınıf olgunluğa ulaştığı içindir ki, Rusya'nın bur-

juva gelişmesindeki farklı iki eğilimin çatışmasına kayıtsız kalamamıştır, ve bu sınıfın ideologları, bu farklı eğilimlere (dolaysız ya da dolaylı olarak, doğrudan ya da ters yansısı içinde) uygun düşen teorik formülasyonları sağlamaktan geri duramamışlardır.

İkinci dönemde, Rusya'daki burjuva gelişmesinin farklı eğilimleri arasındaki çatışma günün konusu *değildi,* çünkü bu eğilimlerin *her ikisi de* "gericiler" tarafından ezilmiş, geriye itilmiş, susturulmuş ve, bir süre için bastırılmıştı. Ortaçağ gericileri[82] yalnızca meydanı işgal etmekle kalmamışlar, aynı zamanda da burjuva toplumunun en geniş kesimlerini *Vekhi*'nin propagandasını yaptığı duygularla, bir karamsarlık ve bıkkınlık havasıyla doldurmuşlardır. Su yüzünde görünen, eski düzenin düzeltilmesinin iki yöntemi arasındaki çarpışma değil, bir her türden düzeltmeye inancın yitirilmesi, bir "boyun eğiş" ve "tövbekarlık" havası, bir anti-sosyal öğretilere sarılma, bir gizemcilik yaygınlığı vb. idi.

Bu şaşılacak ölçüdeki beklenmedik değişme ne raslansaldı ne de tek başına "dışsal" baskının bir sonucuydu. Bir önceki dönem, kuşaklar ve yüzyıllar boyu siyasal sorunlara uzak kalmış, yabancı kalmış olan halk kesimlerini öylesine derinden çalkalamıştı ki, "eski" değerlerin bir yeniden değerlendirilmesi, temel sorunların yeni bir incelenmesi teoriye, politikanın bellibaşlı sorunlarına ve abecesine karşı yeni bir ilginin doğması doğal ve kaçınılmazdı. Uzun uykularından birdenbire uyanan ve son derece önemli sorunlarla karşı karşıya gelen milyonlar, artık bu düzeyde kalamazlardı. Onlar durup dinlenmeden, temel sorunlara bir dönüş yapmadan, eşi görülmedik zenginlikteki dersleri "sindirmelerine" yardımcı olacak ve çok daha geniş yığınların yeniden ileri doğru yürümelerini, ama bu kez çok daha sağlam, daha bilinçli, daha güvenli daha kararlı olarak yürümelerini, olanaklı kılacak yeni bir eğitim görmeden eylemlerini sürdüremezlerdi.

Tarihsel gelişmenin diyalektiği öyleydi ki, ilk dönemde ülke yaşamının her alanında acil reformların yapılması gün-

demde idi. İkinci dönemde, gündemde olan, deneyimin eleştirel incelenmesinin yapılması, daha geniş kesimlerce özümlenmesi, onun, deyim yerindeyse, toprak altına, çeşitli sınıfların gerideki saflarına sızdırılması idi.

Marksizm, tam da, cansız bir dogma olmadığı, tamamlanmış, hazır, değişmez bir öğreti olmadığı, eylemin canlı bir kılavuzu olduğu içindir ki, toplumsal yaşam koşullarındaki şaşılacak kadar beklenmedik değişmeleri yansıtmak zorundaydı. Bu değişme, derin parçalanmalar ve dağılmalarda, yalpalamanın her biçiminde, kısaca, marksizmin çok ciddi bir *iç* bunalımında yansıyordu. Bu parçalanmaya karşı kararlı bir direnme, marksizmin *temellerini* ayakta tutmak uğruna kararlı ve inatçı bir savaşım, yeniden gündem konusu olmuştu. Bir önceki dönemde, amaçlarını formüle ederken marksizmden uzak duramayan sınıfların çok geniş kesimleri, bu öğretiyi son derece tek-yanlı ve sakat bir biçimde özümlemişlerdi. Belli "sloganları" ezberlemişler, verilecek yanıtların marksist ölçütlerini *anlamaksızın,* taktik sorunlara, belli yanıtlar vermeyi öğrenmişlerdi. Toplumsal yaşamın çeşitli alanlardaki "tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi", marksizmin en soyut ve genel felsefi temellerinin bir "gözden geçirilmesine" yolaçtı. Değişik eğilimdeki burjuva felsefesinin etkisi, marksistler arasında başgösteren mahçı salgın içinde ifadesini buldu. Ezberlenmiş, ama anlaşılmamış, üzerinde düşünülmemiş "sloganlar"ın yinelenmesi, boş lafebeliğinin yaygın bir biçimde hüküm sürmesine yolaçtı. Bunun pratik ifadesi, açık ya da utangaç "otzovizm"[83], ya da marksizmin "legal bir tonu" olarak otzovizmin kabulü gibi kesenkes marksist olmayan, küçük-burjuva eğilimlerdi.

Öte yandan *Vekhi* dergisinin havası, burjuvazinin çok geniş kesimlerini saran vazgeçme havası, marksist teoriyi ve pratiği "ılımlı ve dikkatli" kanallara hapsetmeyi isteyen eğilime sızmıştı. Burada marksizmden geriye kalan tek şey, "hiyerarşi", "hegemonya" vb. konusundaki baştanbaşa liberalizm anlayışıyla dolu iddiaları örtmeye yarayan bir laf kalabalığı idi.

Bu makalenin amacı, bu iddiaları incelemek değildir. Marksizmin geçirmekte olduğu bunalımın derinliği ve onun şu dönemdeki toplumsal ve ekonomik durumla olan bağıntısı konusunda yukarda söylenmiş olanları sergilemek için bunlara şöyle bir değinmek yeterlidir. Bu bunalımın ortaya çıkardığı sorunlar bir yana itilemez. Laf boğuntusuna getirip bunları baştan savma girişimlerinden daha tehlikeli ya da daha ilkesizce bir şey olamaz. Bunalımın derinliğini ve buna karşı savaşmanın zorunluluğunu kavramış *bütün* marksistleri, marksizmin çeşitli "yol arkadaşları" arasında burjuva etkisinin yayılmasıyla, tamamen karşıt yönlerden çarpıtılmakta olan, marksizmin teorik dayanaklarının ve temel önermelerinin savunulması yolunda birleştirmekten daha önemli bir şey yoktur.

İlk üç yıl geniş kesimleri, şimdi artık birçok durumlarda gerçekten de ciddi bir biçimde marksizmle ilk kez tanışmaya başlayan kesimleri, toplum yaşamına bilinçli olarak katılma yolunda uyandırmıştır. Burjuva basın, bu konuda önce olduğundan çok daha yanıltıcı fikirler yaratıyor ve bunları çok daha geniş bir biçimde yayıyor. Bu koşullar altında, marksist saflardaki dağılma özellikle tehlikelidir. Bu nedenle, şu sıralarda bu dağılmanın kaçınılmazlığının nedenlerini anlamak, bu dağılmaya karşı tutarlı bir savaşım için saflarını sıklaştırmak, terimin en dolaysız ve en kesin anlamıyla, bugünün marksistlerinin görevidir.

Aralık 1910

RUS SOSYAL-DEMOKRAT HAREKETİ İÇİNDEKİ REFORMCULUK

SON on yıllarda kapitalizmin yaptığı çok büyük ilerleme ve bütün uygar ülkelerde işçi sınıfı hareketinin hızla gelişmesi, burjuvazinin proletaryaya karşı tutumunda büyük bir değişiklik yarattı. Özel mülkiyetin ve rekabet özgürlüğünün mutlak dokunulmazlığının savunulmasında, ideologları ve siyasal önderleri tarafından temsil edilen Amerikan ve Avrupa burjuvazisi, sosyalizmin bütün temel ilkelerine karşı açık, ilkeli ve doğrudan bir savaşım vermek yerine, toplumsal devrim fikrine karşıt olarak, sözde toplumsal reformları, giderek artan bir biçimde savunmak yoluna giriyorlar. Sosyalizme karşı liberalizm değil de, sosyalizme karşı reformculuk — modern, "ileri" eğitim görmüş burjuvazinin formülüdür. Ve belli bir ülkede, kapitalizmin gelişmesi ne denli yüksek ise burjuvazinin yönetimi o denli katışıksız olur, ve siyasal özgürlük ne denli büyükse "en yeni" burjuva sloganla-

rının kullanılması o denli yoğun olmaktadır: devrime *karşı* reform, burjuva düzeninin devrimci yolla alaşağı edilmesine *karşı,* çalışan sınıfı bölmek ve zayıflatmak ve burjuvazinin egemenliğini sürdürmek amacıyla yıkılması kaçınılmaz olan düzenin kısmen de olsa onarılması.

Sosyalizmin evrensel gelişmesi açısından bu değişme, ileri doğru atılmış büyük bir adım olarak değerlendirilmelidir. Sosyalizm önce varolmak için savaştı, ve gücünden emin ve ekonomik ve siyasal görüşlerinin bütünleyici bir sistemi olarak liberalizmi, cesaretli ve kararlı bir biçimde savunan bir burjuvazi ile karşı karşıya geldi. Sosyalizm bir kuvvet haline gelmiş ve artık bütün uygar dünyada varolma hakkını elde etmiştir. Şimdi *iktidar uğruna* savaşıyor ve çözülen ve kaçınılmaz sonunu gören burjuvazi, kısmi ve yüzeysel ödünler karşılığında bu günü geciktirmek ve bu yeni koşullar altında da yönetimini sürdürmek için her türlü çabayı hacamaktadır.

İşçi sınıfı *içinde* devrimci sosyal-demokrasiye karşı reformcu savaşımın yoğunlaştırılması, uygar dünyanın her yerinde, tüm ekonomik ve siyasal durumdaki değişmelerin kesinlikle kaçınılmaz bir sonucudur. İşçi sınıfı hareketinin büyümesi, zorunlu olarak saflarına, belli sayıda küçük-burjuva unsurlarını, burjuva ideolojisinin büyüsüne kapılmış, bu ideolojiden kendilerini kurtarmayı beceremeyen ve sürekli olarak bu ideolojiye kayan kimseleri çekmektedir. Bu savaşım olmaksızın, proletaryanın toplumsal devrimi gerçekleştirmesini düşünemeyiz; bu devrim *öncesinde,* sosyalist *Mountain* ve sosyalist *Gironde*[84] arasındaki ilke sorunlarına açık-seçik bir ayrım çizgisi çekmeksizin, ve bu devrim *sırasında* oportünist, küçük-burjuva unsurlar ile yeni tarihsel gücün proleter, devrimci unsurları arasında tam bir kopuş olmaksızın, proletaryanın toplumsal devrimi gerçekleştirmesini düşünemeyiz.

Rusya'da da durum temel olarak aynıdır; ancak burada sorun daha karmaşık, daha bulanık daha değişiktir, çünkü biz Avrupa'nın (ve hatta Asya'nın gelişmiş bölümlerinin) arkasında emeklemekteyiz, ve daha burjuva devrimleri döne-

minden geçiyoruz. Bu yüzden Rus reformculuğu kendine özgü inatçılığıyla ayırdedilir; adeta daha öldürücü bir hastalığı temsil eder ve proletaryanın ve devrimin davası için çok daha zararlıdır. Ülkemizde, reformculuk aynı anda iki yerden kaynaklanır. Birincisi, Rusya, Batı Avrupa ülkelerinden çok daha fazla bir küçük-burjuva ülkesidir. Bu nedenle ülkemiz, sosyalizme karşı, genel olarak küçük-burjuvazinin özelliği olan çelişkili, kaypak, yalpalayan tutumlarıyla ("ateşli bir aşk" ve aşağılık bir ihanet arasında dönüp dolaşan bir tutumla) ayırdedilen bireyler, gruplar ve eğilimleri çok daha sık yaratır. İkincisi, ülkemizdeki küçük-burjuva yığınları, burjuva devrimimizin herhangi *bir* evresindeki başarısızlığında, yüreksizleşmeye ve dönek bir havayla paniğe kapılmaya çok daha eğilimlidirler; Rusya'yı her türlü ortaçağ ve serflik kalıntılarından kurtaracak olan tam bir demokratik devrim amacından vazgeçmeye çok daha hazırdırlar.

Birinci kaynak üzerinde uzun boylu durmayacağız. Yalnızca, dünyada, sosyalizme yakınlık duymaktan, bizim Struve'lerimizin, İzgoyev'lerimizin, Karaulov'larımızın vb., vb. ortaya koydukları karşı-devrimci liberalizme yakınlık duymaya böylesine bir çabuklukla "kayan" bir ülkenin zor bulunacağını belirtmemiz yeter. Ne var ki, bu baylar istisna değildir, tek başlarına kalmış kişiler değildir, yaygın eğilimlerin temsilcileridirler! Sosyal-demokrat hareketin saflarının dışında pek çok bulunan, ama aynı zamanda içerisinde de oldukça çok sayıda bulunan ve "aşırı" polemiklere karşı, "kesin sınır çizgileri çizme tutkusuna" karşı vaazlar vermeyi seven bu duygusal tipler, Rusya'da sosyalizmden liberalizme kaymak yolundaki "aşırı" "tutkunun" doğmasına neden olan tarihsel koşulları kavrayamadıklarını ortaya koymaktadırlar.

Rusya'daki reformculuğun ikinci kaynağına dönelim.

Bizim burjuva devrimimiz tamamlanmamıştır. Otokrasi bu devrimden bize kalan ve ekonomik gelişmenin tüm nesnel gelişiminin yüklediği sorunları çözmenin yeni yollarını bulmaya *çalışıyor; ama bunu yapma yeteneğinde değildir.* Ne eski çarlığın yenileştirilmiş bir burjuva monarşisine dönüş-

türülmesi yolunda atılan en son adım, ne soyluluğun ve burjuvazinin kaymak tabakasının ulus çapında bir örgütlemeye (Üçüncü Duma) gitmesi, ne de kırsal yöneticilerin[85] uyguladığı burjuva tarım politikası — bu "aşırı" önlemlerin hiçbiri, çarlığın, geriye kalan *son* alanda, burjuva gelişimine uyarlanma alanında, yapmış olduğu bu "en son" çabaların hiçbirinin yeterli olmadığı görülmüştür. Hiçbiri işe yaramıyor! *Böylesine* yollarla "yenileşen" bir Rusya, Japonya'ya yetişmek şöyle dursun, belki de Çin'in bile gerisine düşmeye başlıyor. Çünkü burjuva demokratik görevler tamamlanmadan bırakılmıştır, devrimci bir bunalım hâlâ kaçınılmazdır. Yeniden olgunlaşmaktadır, ve bir kez daha, yeni bir yolda, öncekine *benzemeyen* bir yolda, aynı olmayan adımlarla, ve yalnızca eski biçimlerle de değil, ona doğru yöneliyoruz — ama ona yöneldiğimizden hiç kuşku yoktur.

Bu durumda ortaya çıkan proletaryanın görevleri, tümüyle ve açık bir biçimde kesindir. Çağdaş toplumun tek tutarlı devrimci sınıfı olarak, eksiksiz bir demokratik devrim için bütün halkın savaşımında, *tüm* çalışan ve sömürülen halkın ezenlere ve sömürenlere karşı savaşımında, önder olmak zorundadır. Proletarya, ancak proletaryanın hegemonyasının bilincinde olduğu ve bu fikri uygulamaya soktuğu ölçüde devrimcidir. Bu görevin bilincinde olan bir proleter, köleliğe karşı başkaldırmış bir köledir. Sınıfının önder olması gerektiği düşüncesinin bilincine varmamış ya da bu düşünceyi kabul etmemiş bir proleter, bir köle olarak kendi konumunu kavramamış bir köledir; olsa olsa bir köle olarak durumunu iyileştirmek yolunda kavga veren bir köledir, *ama* köleliği alaşağı etmek uğruna kavga veren biri *değildir.*

Bu nedenle Rus Sosyal-Demokrat Partisinin "hegemonyayı *değil* de bir sınıf partisini" temsil etmesi gerektiğini söyleyen bizim reformcularımızın genç önderlerinden birinin, *Naşa Zarya*'nın bay Levitski'sinin ünlü formülünün, en tutarlı reformizmin bir formülü olduğu açıktır. Bunun da ötesinde, bu, tam bir döneklik formülüdür. "Hegemonya *değil* de, bir sınıf partisi" demek, burjuvaziden yana olmak, çağı-

mızın kölesine, ücretliye "bir köle olarak durumunu düzeltme yolunda savaş, ama köleliği alaşağı etme düşüncesine zararlı bir ütopya olarak bak!" diyen liberalden yana olmak demektir. Bernstein'ın "hareket her şeydir, son amaç hiçbir şey" şeklindeki ünlü formülünü Levitski'nin formülü ile kıyaslayın, göreceksiniz ki, bunlar aynı düşüncenin çeşitlemeleridir. Her ikisi de *yalnızca* reformları kabul eder, devrimi reddederler. Bernstein'ın formülü kapsam yönünden daha geniştir, çünkü sosyalist bir devrimi (= burjuva toplumunun bir partisi olarak, sosyal-demokrasinin son amacı) hesaba katar. Levitski'nin formülü daha da dardır; çünkü genel olarak devrimi kabul etmezken, özel olarak, 1905-1907'de liberallerin en çok nefret duydukları şeyi —yani tam bir demokratik devrim için savaşımda, proletaryanın, halk yığınlarının (özellikle köylülüğün) önderliğini onlardan *koparıp alması* olgusunu— reddettiği anlamını taşıyordu.

İşçilere, onlar için gerekli olanın "hegemonya *değil* de bir sınıf partisi olduğunu" öğütlemek proletaryanın davasını liberallere satmak demektir; *sosyal-demokrat* emek politikası yerine *liberal* bir emek politikasının konması gerektiğini öğütlemek anlamına gelir.

Ne var ki hegemonya düşüncesinin reddi, Rus sosyal-demokrat hareketi içerisindeki en kaba reformculuk biçimidir, ve işte bu yüzden bütün tasfiyeciler, düşüncelerini böylesine kesin terimler içinde açıklamak cesaretini gösteremezler. Bunlardan bazıları (örneğin bay Martov), gerçeği örtbas ederek, hegemonyanın reddedilmesiyle tasfiyecilik arasında bir bağ olduğunu yadsımaya kalkışırlar.

Reformcu görüşleri "gerçekleştirmek" yolundaki daha "kurnaz" bir girişim de şu tezdir: Rusya'da, burjuva devrimi son bulmuştur; 1905'ten sonra ikinci bir burjuva devrimi olamaz, demokratik devrim için ulus çapında ikinci bir savaşım olamaz; bu nedenle Rusya *devrimci* bir bunalımla değil, "anayasal" bir bunalımla karşı karşıyadır, ve işçi sınıfının yapacağı tek şey, bu "anayasal bunalım" temeline dayanarak haklarını ve çıkarlarını savunmaya özen göstermektir. Tasfi-

yeci Y. Larin'in *Dyelo Jizni*'de (ve daha önce de *Vozrozdeniye*'de) ileri sürdüğü tez budur.

"Ekim 1905, gündemde değildir" diye yazıyor bay Larin. "Eğer Duma ortadan kaldırılsaydı, anayasayı 1851'de, yalnızca, dokuz yıl sonra, 1860'ta, herhangi bir devrim olmaksızın [buna dikkat edin!], sırf egemen sınıfların en etkin kesiminin, ekonomisini kapitalist bir çizgide yeniden kurmuş olan kesimin, çıkarlarına olduğu için yeniden kabul etmek üzere ortadan kaldıran devrim sonrası Avusturya'da olduğundan daha da çabuk yeniden kurulmuş olurdu." "Şimdi içerisinde bulunduğumuz evrede, 1905'tekine benzer ulus çapında devrimci bir hareket olanaksızdır."

Bay Larin'in bütün tezleri, RSDİP'in 1908 Aralığında yapılan konferansında bay Dan'ın söylediklerinin genişletilmiş olarak yeniden söylenmesinden başka bir şey değildir. "1905 Devrimini doğuran ekonomik ve siyasal yaşamın *temel* etmenlerinin *işlerliğinin sürdüğü*" yolundaki, yeni — "anayasal" değil de, *devrimci*— bir bunalımın gelişmekte olduğunu belirten karara karşı çıkan tasfiyecilerin *Golos*'nun yazarları şöyle bağırıyorlardı: "Bunlar [yani RSDİP] bir kez yenildikleri kapıyı yeniden zorlamak istiyorlar."

Devrime doğru yeniden zorlamak, değişen durumda yorulmadan çalışmak, devrimci düşünceyi yaymak ve işçi sınıfının güçlerini onun için hazırlamak — reformcuların görüşüne göre bu RSDİP'in başlıca suçudur, devrimci proletaryanın *günahı* işte budur. Niçin "bir kez yenildikleri kapıyı yeniden zorlamalı" — döneklerin, herhangi bir yenilgiden sonra yüreksizleşmiş kimselerin aklı böyle işler.

Ama Rusya'dan daha eski ve daha "deneyimli" ülkelerde, devrimci proletarya iki, üç ve dört kez, "bir kez yenildiği bir kapıyı zorlamak" yeteneğini göstermiştir; Fransa'da, en ağır yenilgilerden sonra, tekrar tekrar başkaldırarak ve şimdi artık son düşmanı olan gelişmiş burjuvazi ile yüzyüze kaldığı bir cumhuriyetin kurulması işini başararak, 1789 ve 1871 arasında *dört* devrim gerçekleştirmiştir; sosyalizmin zaferi yolunda en son savaşım için zorunlu olan koşullara uygun

düşen tek devlet biçimi olan bir cumhuriyetin kurulması işini başarmıştır.

Sosyalistler ile liberaller ya da burjuvazinin savunucuları arasındaki ayrım budur. Sosyalistler, devrimin kaçınılmazlığını, ve proletaryanın, yeni bir devrimci savaşımı hazırlamak, daha gelişmiş bir halkla birlikte, daha geniş bir alanda devrimi yinelemek için, toplumdaki *tüm* çelişkilerden, düşmanlarının ya da orta sınıfların her türlü zayıflığından yararlanması gerektiğini öğretirler. Burjuvazi ve liberaller devrimlerin zorunlu olmadığını hatta işçilere zararlı olduğunu, devrimin kapılarını "zorlamamaları" gerektiğini, uslu küçük çocuklar gibi, reformlar için uysalca çalışmaları gerektiğini öğretirler.

Rus işçileri sosyalizm*den* uzaklaştırmak için burjuva fikirlerinin tutsağı olmuş reformcular, işte bu yüzden, *durmadan* 1860'ların *Avusturyası*'nı (ve Prusyası'nı) örnek olarak gösterirler. Niçin bu örneklerden böylesine hoşlanmaktalar? Y. Larin, baklayı ağzından çıkarıyor; çünkü bu ülkelerde, "başarısız" 1848 Devriminden sonra burjuva dönüşümü "*herhangi bir devrim olmadan*" tamamlanmıştı.

İşin bütün sırrı bu! Yüreklerini hafifleten işte budur, çünkü, bu, burjuva değişmesinin devrim *olmaksızın* da olabileceğini gösteriyor görünüyor!! Eğer durum buysa, biz Ruslar, niçin bir devrim uğruna başımızı ağrıtıp duruyoruz? Niçin "herhangi bir devrim olmaksızın" Rusya'nın burjuva dönüşümünü gerçekleştirmeyi toprakbeylerine ve fabrika sahiplerine bırakmıyoruz!

Avusturya ve Prusya'da proletarya, zayıf olduğu içindir ki, topraksahiplerinin ve burjuvazinin, bu dönüşümü işçilere *en zararlı* bir biçimde, monarşiyi, soyluluğun ayrıcalıklarını kırsal kesimde keyfî yönetimi ve bir sürü öteki ortaçağ artıklarını koruyarak, işçilerin çıkarlarını *gözönünde tutmadan* gerçekleştirmesini önleyememişti.

1905'te bizim proletaryamız, batıda herhangi bir burjuva devriminde eşi görülmemiş bir güç göstermiştir, yine de bugün Rus reformcuları, *kendi* din değiştirmelerini haklı bul-

mak, *kendi* dönek propagandalarını "kanıtlamak" için kırkelli yıl önceki öteki ülkelerin işçi sınıflarının güçsüzlüklerini örnek olarak kullanmaktadırlar!

Reformcularımızın pek sevdikleri, 1860'ların Avusturyası ve Prusyası örneği, kendi tezlerinin teorik sakatlığının ve günlük politikada burjuvaziye sığınmalarının en iyi kanıtıdır.

Gerçekten de, eğer Avusturya 1848 Devriminin yenilgisinden sonra ortadan kaldırılan anayasayı yeniden getirdiyse, ve 1860'larda Prusya'da bir "bunalım dönemi" ortaya çıktıysa, bu neyi kanıtlar? Bu, birincil olarak bu ülkelerde burjuva dönüşümünün tamamlanmamış olduğunu kanıtlar. Rusya'daki hükümet sisteminin (Larin'in dediği gibi) daha *şimdiden* burjuvalaştığım, ve ülkemizde hükümet iktidarının artık feodal bir nitelik taşımadığını (yine Larin'e bakınız) ileri sürüp, aynı zamanda da Avusturya ve Prusya'yı bir örnek olarak vermek, insanın kendi kendini yalanlamasıdır! Genel anlamda, Rusya'da burjuva dönüşümünün tamamlanmamış olduğunu yadsımak gülünç olacaktır: Burjuva partilerinin, anayasal-demokratların ve ekimcilerin güttükleri politikanın bunu kanıtladığından hiç kuşku yoktur, ve Larin'in kendisi de (daha ilerde göreceğimiz gibi) bu tutumunu terk etmektedir. Monarşinin, kendini burjuva gelişimine uyarlamak için —daha önce de söylediğimiz gibi, ve partinin de kabul ettiği bir kararda değinildiği gibi (Aralık 1908)— bir adım daha atmakta olduğu da yadsınamaz. Ama, bu uyarlamanın *bile,* burjuva tepkisinin, ve Üçüncü Dumanın, ve 9 Kasım 1906 (ve 14 Haziran 1910) toprak yasasının *bile,* Rusya burjuva dönüşümünün sorunlarını *çözmediği,* daha da yadsınamazdır.

Biraz daha ileriye bakalım. 1860'ların Avusturyası'nda ve Prusyası'ndaki "bunalımlar", niçin devrimci değil de *anayasal* idi? Monarşinin durumunu kolaylaştıracak bir sürü özel koşul vardı da ondan (Almanya'da "tepeden inme devrim", Almanya'nın "kanla ve zulümle" birleştirilmesi); bu ülkelerde, bu sırada proletarya son derece zayıf ve gelişmemiş-

ti ve liberal burjuvazi, tıpkı günümüzde Rus kadetleri gibi temelinde korkaklık ve ihanetin bulunmasıyla göze çarpıyordu da ondan.

Bu yılların olaylarına bizzat katılan Alman sosyal-demokratlarının durumu nasıl değerlendirdiklerini göstermek için, ilk bölümü geçen yıl yayınlanan Bebel'in anılarında (*Yaşamımdan Yapraklar*) açıkladığı düşüncelerin bir kısmını aktarıyoruz. Bebel, Bismarck'ın, o zamandan sonra herkesin de öğrendiği gibi, 1862'de Prusya'daki "anayasal" bunalım döneminde kralın çok büyük umutsuzluğa kapıldığını, kaderine küstüğünü, ve onun, Bismarck'ın önünde, ikisinin de darağacında öleceğini öne sürerek hüngür hüngür ağladığını anlattığını söylemektedir. Bismarck, korkağı ayıplamış ve onu savaşa girmekten çekinmemeye ikna etmişti.

"Bu olaylar", diyor Bebel, "libarellerin durumdan yararlanma olanağını bulunca neleri başarabileceklerini gösteriyor. Ama, daha o zaman, kendilerini destekleyen işçilerden korkuyorlardı. Bismarck'ın, eğer sıkışırsa Acheron'u harekete getireceğini [yani alt sınıfları, yığınları bir halk hareketine kışkırtacağını] söylemesi, yüreklerine korku salmıştı."

"Herhangi bir devrim olmaksızın" ülkesinin bir burjuva-junker monarşisine dönüşmesini tamamlayan "anayasal" bunalımdan yarım yüzyıl sonra, Alman sosyal-demokratlarının önderi, o zamanki durumun, liberallerin işçilerden korkmalarından ötürü yararlanmadıkları *devrimci* olanaklarına değiniyor. Rus reformcuların önderleri, Rus işçilerine şöyle diyorlar: Alman burjuvazisi korkak bir kralın önünde korkaklaşacak kadar alçaldığına göre, öyleyse neden biz *de* Alman burjuvazisinin bu parlak taktiklerini kopya etmeyi denemeyelim? Bebel, burjuvaziyi sömürücüler olarak halk hareketinden korkmaları nedeniyle, "anayasal" bunalımdan bir devrim gerçekleştirmek için "yararlanmamakla" suçluyor. Larin ve ortakları Rus işçilerini, hegemonya kurmaya çalıştıkları (yani yığınları, liberallere karşın, bir devrime çekmeye çalıştıkları) için suçluyor ve onlara "devrim için *değil*" *de* "Rusya'nın kapıyı çalan anayasal reformunda çıkarlarını sa-

vunmak için" örgütlenmelerini öğütlüyorlar. Tasfiyeciler, Rus işçilerine, çürümüş Alman liberalizminin çürümüş görüşlerini "sosyal-demokrat" görüşler olarak sunuyorlar! Bundan sonra, böyle sosyal-demokratları "Stolipin sosyal-demokratları" olarak adlandırmamak olanağı var mı?

Prusya'da 1860'ların "anayasal" bunalımını değerlendirirken Bebel, burjuvazinin işçilerden korktuğu için monarşiye karşı savaşmaktan korktuğunu söylemekle yetinmiyor. O sırada işçilerin arasında neler olup bittiğini de bize anlatıyor. "İşçilerin giderek daha kesinlikle farkına varmakta oldukları siyasal gelişmelerin korkunç durumu", diyor, "doğal olarak onların havasını da etkiledi. Herkes değişiklik için bağırıp çağırıyordu. Ama amacını açık-seçik gören ve işçilerin güvenini kazanmış olan tümüyle sınıf bilinciyle donanmış bir önderlik olmadığından, ve güçleri biraraya getirecek güçlü bir örgüt olmadığından, bu hava dağılıp kayboldu [*verpuffte*]. Özünde öylesine parlak [*in Kern vortreffliche*] bir hareketin, sonunda, böylesine boş çıktığı görülmemişti. Bütün toplantılar dolup taşıyor, ve en ateşli konuşmacılar günün kahramanları olarak selamlanıyordu. Özellikle de Leipzig'deki İşçi Eğitim Derneğinde egemen olan hava buydu." Leipzig'de 8 Mayıs 1866'da 5.000 kişiye ulaşan bir halk toplantısı, genel, tek dereceli ve eşit seçimle, gizli oya dayalı, silahlı halkın desteklediği bir parlamentonun toplanmasını isteyen, Liebknecht ve Bebel'in önerdiği bir kararı oybirliğiyle kabul etti. Bu karar, aynı zamanda, "Alman halkının yalnızca her türlü eskiden kalma merkezî hükümet gücünü tanımayan kimseleri milletvekili olarak seçeceği yolundaki umudu" da belirtiyordu. Liebknecht ve Bebel tarafından önerilen karar, nitelik yönünden kuşkuya yer vermeyecek kadar derimci ve cumhuriyetçi idi.

Böylece görüyoruz ki "anayasal" bunalım sırasında *Alman sosyal-demokratlarının önderleri* kitle toplantılarında cumhuriyetçi ve devrimci nitelikte kararları savunuyorlardı. Yarım yüzyıl sonra, gençliğini anımsayan, çok eskilerde kalmış olayları yeni kuşaklara anlatan Bebel, o sırada yeterli sı-

nıf bilincine sahip ve devrimci görevleri kavrayabilen bir önderliğin bulunmayışından (*yani proletaryanın hegemonyası ile belirtilen görevi kavrayan devrimci bir sosyal-demokrat parti bulunmamaktaydı*); güçlü örgütlerin bulunmayışından; devrimci havanın "sönüp gittiğinden" son derece büyük bir hayıflanma ile sözeder. Ne var ki Rus reformcularının önderleri son derece yüzeysel olarak, "herhangi bir devrim olmadan" da işleri yürütebileceğimizi kanıtlamak için, 1860'ların Avusturya ve Prusya'sını örnek gösteriyorlar! Ve, karşı-devrimin sarhoşluğuna dayanamayan ve liberalizmin ideolojik köleleri olan şu bayağı darkafalılar, hâlâ RSDİP'in adını lekelemeye cesaret ediyorlar!

Elbette, sosyalizmi terkeden reformcular arasında Larin'in açık-seçik oportünizminin yerine, işçi sınıfı hareketinin en önemli ve en temel sorunları açısından bin dereden sugetiren diplomatik taktikleri koymak isteyen kimseler vardır. Bunlar, bay Martov'un, örneğin yasal olarak yayınlanan basında, (yani Stolipin'in onu, RSDİP üyelerinin vereceği doğrudan bir karşılıktan koruduğu basında) Larin ve "ortodoks bolşeviklerin 1908 kararlarında" *özdeş* bir "plan" önerdiklerini ileri sürmesi gibi, konuyu bulandırmaya, ideolojik anlaşmazlıkları birbirine karıştırmaya, onları bozmaya çalışıyorlar. Bu, gerçeklerin, ağzı küfür saçan bir yazara yaraşır açık bir çarpıtılmasıdır. Bu aynı Martov, Larin'e karşı çıkıyormuş havasına bürünerek, "elbette ki" "Larin'de reformcu eğilimler olduğu gibi bir kuşkusu olmadığını" yazılı olarak açıkladı. Martov, *salt* reformcu görüşler sergileyen Larin'in bir reformcu olduğu *kuşkusunu taşımıyordu*! Bu, reformcu diplomatların başvurdukları bir hile örneğidir.* Kimi budalaların Larin'den daha "solda", daha güvenilir bir devrimci olarak gördükleri bu aynı Martov, Larin'le olan "farklılığını" şu sözcüklerle özetlemiştir:

"Özetlersek: Bugünkü düzenin, mutlakiyetçilik ile anaya-

* Parti yandaşı menşevik Dnevnitski'nin, Larin'in reformculuğu ve Martov'un kaçamakları konusunda *Tartışma Bülteni*'nin 3. sayısında (partimizin merkez organına ek) yaptığı haklı uyarmalarla karşılaştırın.

sacılığın özünde çelişkili bir bileşimi olması, ve Rus işçi sınıfının, bu rejimin çelişkilerindeki Aşil topuğundan onu vurmada, batının ileri ülkelerinin işçi sınıflarının örneğini izleyebilecek kadar olgunlaşmış olduğu olgusu, marksizme bağlı olan menşeviklerin şimdi yapmakta oldukları şeyin teorik doğrulamasının kanıtı ve siyasal haklılığı için yeterli malzemedir."

Martov, konudan kaçmak için ne denli çok çalışırsa çalışsın, bir özet yapmak için giriştiği ilk çabada, sonuç, başvurduğu bütün kaçamakların kendiliğinden çökmesi oldu. Yukarıya aktarılan sözler sosyalizmin tam bir reddini ve yerine liberalizmin konduğunu göstermektedir. Martov'un "yeterli" diye adlandırdığı şey, *yalnızca* liberaller, *yalnızca* burjuvazi için yeterlidir. Mutlakiyetçilikle, anayasacılığın bileşiminin çelişkili niteliğini kabul etmeyi "yeterli" sayan bir proleter, *liberal işçi* politikasının bakış açısını kabul etmektedir. O bir sosyalist *değildir,* o, halk yığınlarının, çalışan ve sömürülen halk yığınlarının, mutlakiyetçiliğin her biçimine karşı başkaldırmasını, burjuvazinin yalpalamalarına, direnmelerine karşın ülkenin tarihsel yazgısına *bağımsız olarak* katılmak için başkaldırmalarını isteyen *sınıfın* görevlerini *anlamamıştır.* Ama burjuvazinin hegemonyasını alaşağı eden yığınların bağımsız tarihsel eylemi "anayasal" bir bunalımı bir *devrime* dönüştürür. Burjuvazi (özellikle de 1905'ten sonra) devrimden korkmakta ve ondan tiksinmektedir; öte yandan proletarya ise, halk yığınlarını devrim düşüncesine bağlılık ruhuyla eğitmekte, onlara görevlerini açıklamakta, ve yığınları yeni devrim kavgalarına hazırlamaktadır. Devrimin ne zaman ve hangi koşullar altında gerçekleşeceği, belli bir sınıfın isteğine bağlı değildir; ama yığınlar içerisinde yürütülen devrimci çalışma hiçbir zaman boşa gitmez. Yığınları sosyalizmin zaferine hazırlayan tek eylem türü budur. Larin'ler ve Martov'lar sosyalizmin bu temel abecesini unutuyorlar.

RSDİP ile bağlarını tümden kesmiş olan Rus tasfiyeciler grubunun görüşlerini ifade eden Larin, kendi reformculuğunu sergilemede işi sonuna vardırmaktan sakınmıyor. İşte

Dyelo Jizni'de (sayı 2, 1911) yazdıkları — ve bu sözler sosyal-demokrasi ilkelerine değer veren herkesin aklında tutması gereken sözlerdir:

"İnsanlar yarın ne olacağını hangi görevlerin kendilerini beklediğini bilmedikleri zaman ortaya çıkan bir şaşkınlık ve kuşku durumu — işte belirsiz, kararsız bir ruh halinden devrimin bir yinelenmesi ya da 'bekleyelim, göreceğiz' şeklindeki belli-belirsiz umutlardan çıkan sonuç budur. İvedi görev, hiçbir şey yapmaksızın bir şeylerin çıkagelmesini beklemek değil, Rus yaşamının bundan sonraki tarihsel döneminde, işçi sınıfının kendisini 'devrim için' değil, 'bir devrim umudu için' değil, ama salt [bu *ama salt*'a dikkat edin] yaşamın her alanında kendi özel çıkarlarının kararlı ve sistemli bir savunusu için; bu çok yanlı ve karmaşık eylem uğruna güçlerini biraraya getirmek ve eğitmek için; genel olarak sosyalist bilinçlenmenin bu yoldan eğitimi ve gelişimi için; özellikle, feodal gericiliğin ekonomik olarak kaçınılmaz bir biçimde kendi kendini yok etmesinden sonra, ülkenin kapıyı çalan anayasal reform döneminde Rus toplumsal sınıflarının birbirine girmiş ilişkileri içerisinde kendini koşullara uyumlama [yolunu bulma] —ve kendini kabul ettirme— yeteneğini kazanmak için örgütlenmesi gerektiği yolundaki yolgösterici düşünce ile geniş çevreleri doldurmaktır."

Bu su katılmamış cinsten, tam, açık ve dargörüşlü reformculuktur. Devrim düşüncesine karşı, devrim "umutları"na karşı (reformcunun gözüne böyle "umutlar" *belli-belirsiz* görünür, çünkü o çağdaş ekonomik ve siyasal çelişkilerin derinliğini anlamaz) savaş; güçleri örgütlemek ve zihinleri devrime hazırlamak yolundaki her eyleme karşı savaş; devrimci sosyal-demokratların verecekleri doğrudan bir karşılıktan Stolipin tarafından korundukları legal basında sürdürülen savaş; RSDİP'den tamamen kopmuş olan bir grup legalci adına sürdürülen savaş —Potresov, Levitski, Larin ve onların dostlarının yaratmaya çalıştıkları Stolipin işçi partisinin program ve taktikleri işte budur. Bu adamların gerçek program ve taktikleri yukardaki alıntıda tam terimleriyle

ifade edilmektedir — onların "*da* sosyal-demokrat" oldukları, onların "da" "uzlaşmaz enternasyonal"e dahil oldukları yolundaki ikiyüzlü resmî yeminlerine karşın. Bu yeminler vitrinlemeden başka bir şey değildir. Davranışları, gerçek toplumsal özleri liberal bir emek politikasını sosyalizm yerine koyan bu programda ifadesini bulur.

Reformcuların içine düştükleri gülünç çelişkilere bir bakın. Eğer Larin'in dediği gibi, Rusya'da burjuva devrimi tamamlandıysa, o zaman tarihsel gelişimin ikinci aşaması sosyalist devrimdir. Bu apaçıktır; bunu, sırf yaygın bir ad kullanarak işçileri kandırmak için sosyalist olduğunu söylemeyen herkes bilir. *Bu,* devrim "beklentisi içinde" "devrim için" (sosyalist devrim için), *bir sosyalist* devrimin "umutları" (belli-belirsiz "umutlar" değil, tam ve çoğalan bilimsel verilere dayanan *kesinlik*) uğruna örgütlenmek *zorunda* oluşumuz için daha da geçerli bir nedendir.

Ama asıl sorun da bu — reformcunun tamamlanmış burjuva devrimi konusunda gevezelik etmesi (Martov'un Aşil'in topuğu konusunda vb. gevezeliği gibi) *her türlü devrimi reddedişini* örtmek için kullandığı laf örtüsünden başka bir şey değildir. Burjuva demokratik devrimin onun tamamlanmış olduğu ya da mutlakiyetçilik ile anayasacılık arasındaki çelişkiyi kabul etmenin "yeterli" olduğu bahanesi ile reddeder, ve sosyalist devrim de "şu sırada", "yalnızca", Rusya'nın "kapıyı çalan anayasal reformu"na katılmak için örgütlememiz gerektiği bahanesiyle reddeder!

Ama siz, sosyalist kılığına bürünerek çalım satan saygıdeğer kadetler, eğer Rusya'nın "kapıyı çalan anayasal reformunun" kaçınılmaz olduğunu görüyorsanız, o zaman ülkemizde burjuva demokratik devrimin *tamamlanmamış olduğunu* böylece kabul etmiş olduğunuzdan ötürü kendinize karşı çıkmış oluyorsunuz. Kaçınılmaz olarak "feodal gericiliğin *kendi kendini tüketeceği*"nden sözederken, proletaryanın devrimci *halk* hareketi yoluyla yalnızca feodal *gericiliği* değil, aynı zamanda feodalizmin *tüm* kalıntılarını *ortadan kaldıracağı* düşüncesine dudak bükerken, kendi burjuva niteli-

ğinizi tekrar tekrar ele veriyorsunuz.

Stolipin işçi partisi kahramanlarımızın liberal vaazlarına karşın, Rus proletaryası, karşı-devrim döneminin onu mahkum ettiği *tüm* zor, çetin, günlük, sıkıcı ve gösterişsiz işlerine, her zaman ve değişmez bir biçimde, demokratik devrim ve sosyalist devrime bağlılık ruhunu katacak; güçlerini devrim yolunda örgütleyecek ve toparlayacak; hainleri ve dönekleri acımasızca geriye püskürtecek; ve "belli-belirsiz umutlarla" değil de, devrimin yeniden geleceğine ilişkin bilimsel temele dayanan inancın yolgöstericiliğiyle yürüyecektir.

Eylül, 1911

ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI
[PARÇA]*

8. ÜTOPYACI KARL MARX VE PRATİK ROSA LUXEMBURG

Polonya'nın bağımsızlığını bir "ütopya" olarak niteleyen ve bunu *ad nauseam*** yineleyen Rosa Luxemburg alayla şöyle bağırıyor: Neden İrlanda'nın bağımsızlığı istemi ileri sürülmesin?

"Pratik" Rosa Luxemburg, besbelli ki, Karl Marx'ın İrlanda'nın bağımsızlığı sorunu konusundaki tutumunun ne olduğunu gözardı ediyor. Somut ulusal bağımsızlık isteminin, oportünist değil gerçekten marksist açıdan nasıl tahlil edildiğini göstermek için, bunun üzerinde durmaya değer.

Sosyalist tanıdıklarının zekalarını ve inançlarının sağlamlığını sınamak için onları kendi deyimi ile "yoklamak" Marx'ın adetiydi.*** Lopatin'i tanıdıktan sonra Marx, 5

* Bkz: V. İ. Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 87-94. –*Ed.*

** Bıkkınlık verene dek. –*ç.*

Temmuz 1870 tarihinde Engels'e yazdığı mektupta genç Rus sosyalisti ile ilgili oldukça övücü düşüncelerini belirtiyor, ama bununla birlikte şunu da ekliyor:

"*Polonya* onun zayıf yanıdır. Bu konudan, tıpkı bir İngilizin —diyelim, eski ekolden bir İngiliz çartistinin— İrlanda'dan sözedişi gibi sözediyor."

Marx, ezen bir ulusun sosyalistine, ezilen ulus karşısındaki tutumunu sorar, ve hemen egemen ulusların (İngiliz ve Rus) sosyalistlerinde *ortak* olan bir kusuru açığa çıkarır: mazlum uluslara karşı sosyalist görevlerini kavrayamamak, "egemen ulusun" burjuvazisinden aldıkları önyargıları yinelemek.

Marx'ın İrlanda konusunda kesin beyanlarına geçmeden önce, genelde Marx ve Engels'in ulusal sorun karşısındaki tutumlarının kesenkes eleştirel olduğunu, ve tarihsel olarak koşullanmış önemini kabul ettiklerini belirtmemiz gerekir. Nitekim, Engels 23 Mayıs 1851'de Marx'a, tarih çalışmalarının kendisini Polonya ile ilgili olarak kötümser sonuçlara, yani Polonya'nın öneminin geçici —yalnızca Rusya'da tarımsal devrim gerçekleşinceye dek— olduğu sonucuna götürdüğünü yazıyordu. Polonyalıların tarihteki rolü "budalaca gözüpeklik (öfkelilik)" rolü idi. "Ve Polonya'nın, Rusya karşısında bile, başarıyla ilerlemeyi temsil ettiğinin, ya da tarihsel önem taşıyan herhangi bir şey yaptığının bir tek örneği gösterilemez." Rusya "aylak soylu Polonyası'ndan" daha çok uygarlık, eğitim, sanayi ve burjuvazi öğeleri içerir. "St. Petersburg, Moskova, Odesa ile kıyaslandığında Varşova, Krakov nedir ki!" Engels Polonya soylu ayaklanmalarının başarısına inanmıyordu.

Ama derin bir deha anlayışı gösteren bütün bu düşünceler, Marx ve Engels'in, hiçbir şekilde, oniki yıl sonra, Rusya hâlâ uykuda iken ve Polonya kaynıyorken, Polonya hareketini en derin ve en hararetli sempatiyle ele almalarını engellemedi.

*** Lenin, burada W. Liebknecht'in Marx ve Engels'le ilgili anılarını kastediyor. –*Ed.*

1864'te Enternasyonalin Çağrısını kaleme alırken Marx, Engels'e (4 Kasım 1864'te) Mazzini milliyetçiliğine karşı savaşmak zorunda kaldığını yazıyor ve şöyle devam ediyordu: "Çağrıda yeralan uluslararası politikaya gelince, milliyetlerden değil ülkelerden sözediyorum, ve *minores gentium*'u* değil, Rusya'yı kınıyorum."** Marx için "emek sorunu" yanında ulusal sorunun ikincil bir konumu olduğundan kuşku yoktur. Ama onun teorisi, ulusal hareketleri görmezlikten gelmekten, göğün yerden uzak olduğu kadar uzaktır.

Sonra 1866 geldi. Marx, Engels'e, Paris'teki "prudoncu klik" için şöyle yazıyordu: "Milliyetleri bir saçmalık olarak kabul ediyor ve Bismarck ve Garibaldi'ye saldırıyor. Şovenizme karşı polemik olarak bu yaptıkları yararlıdır ve açıklanabilir. Ama Proudhon'a inananlar (burdaki iki iyi arkadaşım Lafargue ve Longuet de onların grubundan), Fransa'daki beyefendiler yoksulluğu ve cehaleti ortadan kaldırana kadar, bütün Avrupa'nın, poposunun üstüne oturup sessizce beklemesi gerektiğini ve bekleyeceğini düşünüyorlar .. gülünçler."*** (7 Haziran 1866 tarihli mektup.)

"Dün" diye yazıyordu Marx, 20 Haziran 1866'da, "Enternasyonal konseyinde, devam etmekte olan savaş üzerine bir tartışma vardı. ... Bekleneceği gibi tartışma genel olarak 'milliyet sorunu' ve bu sorun karşısında takınacağımız tutum üzerinde yoğunlaştı. ... 'Genç Fransa' temsilcileri (*işçi olmayan bir grup*) bütün milliyetlerin, hatta ulusların 'modası geçmiş önyargılar' olduğunu savundular. Proudhon'vari stirnercilik. ... Bütün dünya, Fransızların bir toplumsal devrim için olgunlaşmasını bekleyecek. ... Konuşmama, milliyetleri rafa kaldırmış olan dostumuz Lafargue ve ötekilerin bize dinleyicilerin onda-dokuzunun anlamadıkları bir dilde yani 'Fransızca' hitap ettiklerini söyleyerek başlayınca, İngilizler pek güldüler. Milliyetlerin yadsınmasından, Lafargue'ın farkında olmadan, bunların örnek Fransız ulusu tarafından

* Daha küçük uluslar. –ç.

** Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, Sol Yayınları, Ankara 1995, s. 172. –*Ed.*

*** Marx-Engels, *agy.*, s. 208.–*Ed.*

emilmelerini anladığını da öne sürdüm."

Marx'ın bütün bu eleştirel düşüncelerinden çıkan sonuç açıktır: Kapitalizmin gelişmesi *bütün* ulusları uyandırıp zorunlu olarak bağımsız bir yaşama yöneltmediğine göre, işçi sınıfı, ulusal sorunu bir fetiş haline getirecek son sınıf olmalıdır. Ama, ulusal kitle hareketleri bir kez başladıktan sonra, onu bir yana atmak, bu hareketlerde ilerici olanı desteklemeyi reddetmek, aslında, *milliyetçi* önyargılara yaltaklanmak, yani "kendi ulusunu" örnek ulus olarak (yani devlet kurmada özel ayrıcalığa sahip olma diye de ekleyelim) kabul etmek anlamına gelir.*

Ama biz İrlanda sorununa dönelim.

Bu sorunla ilgili olarak Marx'ın konumu, mektuplarından alınan şu alıntılarla en açık bir biçimde ifade edilmektedir:

"İngiliz işçilerinin fenyanizm lehinde bir gösteri gerçekleştirmeleri için elimden geleni yaptım. ... Ben İrlanda'nın İngiltere'den ayrılmasının olanaksız olduğunu düşünürdüm. Her ne kadar ayrılmadan sonra federasyon gelebilirse de, şimdi bunun kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum."** Marx'ın 2 Kasım 1867'de Engels'e yazdığı budur.

Aynı yılın 30 Kasımında yazdığı mektupta şunu eklemiştir:

"... *İngiliz* işçilerine ne önereceğiz? Kanımca *Birliğin Feshi*'ni [İrlanda'nın İngiltere ile birliğinin feshini, yani İrlanda'nın İngiltere'den ayrılmasını] (kısacası, yalnızca demokratlaştırılmış ve zamanın koşullarına uyarlanmış bir biçimde 1783 olayı), *pronunziamento*'larının bir maddesi yapmalıdırlar. İrlanda'nın kurtuluşunun, bir *İngiliz* partisinin programında kabul edilebilecek tek yasal ve bu nedenle de tek olanaklı biçimi budur. İki ülke arasında salt kişisel bir birliğin sürebilirliğini deneyim ilerde gösterecektir. ...

"... İrlandalı için gerekli olan şudur:

* 3 Haziran 1867 tarihli Marx'ın Engels'e yazdığı mektuba da bakınız: "*Times*'ın yayınladığı Paris haberinden, Parislilerin Polonya lehinde ve Rusya'ya karşı çıkışlarını büyük memnunlukla öğrendim. ... Bay Proudhon ve küçük doktrinci kliği, Fransız halkı değildir elbet."

** Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 228. –*Ed.*

"1) İdari özerklik ve İngiltere'den bağımsızlık;

"2) Tarımsal bir devrim. ..."*

Marx, İrlanda sorununa büyük önem yüklüyordu ve bu konuda Alman İşçi Birliğinde bir-buçuk saatlik bir konferans verdi (17 Aralık 1867 tarihli mektup).

20 Kasım 1868 tarihini taşıyan bir mektupta Engels, "İngiliz işçileri arasındaki İrlandalılara karşı düşmanlık"tan sözetti, ve yaklaşık bir yıl sonra (24 Ekim 1869) bu konuya yine dönerek şöyle yazdı:

"İrlanda'dan Rusya'ya *il n'y a qu'un pas* [yalnızca bir adımdır]. ... İrlanda tarihi, bir ulus için bir diğer ulusu boyunduruk altına almanın ne büyük felaket olduğunu gösterir. İngiliz iğrençliklerinin tümünün kaynağı *Irish Pale*'dedir.** Henüz Cromwell dönemini incelemedim, ama şu kadarından eminim ki, İrlanda'yı askerî yöntemlerle yönetmek ve orada yeni bir aristokrasi yaratmak zorunlu olmasaydı, olaylar İngiltere'de de başka türlü gelişirdi."***

Sırası gelmişken, Marx'ın Engels'e 18 Ağustos 1869 tarihli mektubuna da değinelim:

"Polonyalı işçiler Poznan'da, Berlin'deki arkadaşlarının yardımıyla bir grevi başarıyla sona erdirdiler. *Monsieur le Capital*'e karşı bu savaşım —grevin alt biçimi içinde bile olsa— ulusal önyargılardan kurtulmada burjuva beylerinin dudaklarından dökülen barış nutuklarından çok daha ciddi bir yoldur."

Marx'ın Enternasyonalde İrlanda sorunu ile ilgili olarak izlediği siyaset aşağıdaki satırlardan anlaşılabilir:

18 Kasım 1869'da Marx, Engels'e İngiliz Enternasyonal Konseyinde İrlanda affına ilişkin tutumu sorunu üzerine bir saat onbeş dakika konuştuğunu ve şu karar önerisinde bulunduğunu yazıyor:

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 230-231. *–Ed.*

** *Pale* – Anglo-Norman derebeylerinin 12. yüzyılda güneybatı İrlanda'daki fetihleri sonucunda kurulan ortaçağ İngiliz kolonisinin adı. Savunma amacıyla, koloninin çevresine, koloniye adını veren kazıklar çakılmıştı ("Pale" İngilizcede sivri uçlu kazık anlamına gelir). *–ç*

*** Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 261-262. *–Ed*

"Hapse atılmış İrlandalı yurtseverlerin serbest bırakılmaları konusundaki İrlandalıların istemlerine verdiği yanıtta bay Gladstone'un kasıtlı olarak İrlanda ulusuna hakaret ettiği;

"Siyasal affı, kötü yönetimin kurbanlarının ve onların mensup oldukları halkın onurunu kıracak koşullara bağladığı;

"Bulunduğu sorumlu mevkiye karşın, Amerikan köle sahiplerinin isyanını kamuoyu önünde ve coşkuyla selamladıktan sonra, şimdi İrlanda halkına pasif boyun eğme öğretisini öğütlediği;

"İrlanda af sorununa ilişkin tüm yaklaşımının, 'fetih politikası'nın —ki M. Gladstone'un buna yönelik ateşli ithamları, rakibi Toryler'i iktidardan uzaklaştırmıştı— gerçek ve halis bir ürünü olduğu;

"Uluslararası Emekçiler Derneği genel konseyinin, İrlanda halkının af kampanyasında gösterdiği sağlam, ateşli, ve onurlu davranışa hayranlık duyduğunu ifade ettiği;

"Bu kararın Avrupa'da ve Amerika'daki Uluslararası Emekçiler Derneğinin bütün şubelerine ve bağlantılı işçi örgütlerine iletileceği, karar altına alınmıştır."*

10 Aralık 1869'da Marx, Enternasyonal konseyinde İrlanda sorunu üzerine okunacak raporunun şöyle sunulacağını yazmıştır:

"İrlanda için 'uluslararası' ve 'insanca' adalet konusundaki —Enternasyonal konseyinde kuşkusuz kabul gören— bütün sözlerden tamamen ayrı olarak, *İngiliz işçi sınıfının İrlanda ile olan mevcut bağlarından kurtulması, onun doğrudan ve mutlak çıkarınadır.* Buna inancım tamdır, ve bunun nedenlerinin bir kısmını İngiliz işçilerinin kendilerine de açıklayamam. Uzun süre, İrlanda'daki rejimin yıkılmasının, İngiliz işçi sınıfının yükselişiyle olabileceğine inandım. *The New York Tribune*'deki [Marx'ın uzun süre yazdığı bir Amerikan gazetesi] yazılarımda hep bu bakış açısından baktım. Daha derinlemesine inceleme, şimdi beni tersine inandırdı.

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 264. *–Ed.*

İngiliz işçi sınıfı, İrlanda'dan kurtulmadıkça *hiçbir şey yapamayacaktır*. ... İngiltere'deki İngiliz gericiliğinin kökleri, İrlanda'nın boyunduruk altında tutulmasındadır."* (İtalikler Marx'ın.)

Marx'ın İrlanda sorunu konusundaki politikası şimdi okurlarımız için oldukça açık-seçik duruma gelmiş olmalıdır.

"Ütopyacı" Marx, öylesine "pratik olmaktan uzak"tır ki, yarım yüzyıl sonra bile, henüz gerçekleşmemiş olan İrlanda'nın ayrılmasını savunuyor.

Marx'ın bu politikasına neden olan neydi, ve bu yanlış değil miydi?

Başlangıçta Marx, İrlanda'nın ezilen ulusun ulusal hareketiyle değil de, ezen ulusun işçi sınıfı hareketiyle kurtarılacağını düşünüyordu. Marx, bütün milliyetlerin tam kurtuluşunun ancak işçi sınıfının zaferiyle olabileceğini bildiğinden, ulusal hareketi mutlaklaştırmadı. Ezilen ulusların burjuva kurtuluş hareketleri ile ezen ulusun proleter kurtuluş hareketi arasındaki (bugün Rusya'da ulusal sorunu, çözümü böyle zor bir problem durumuna getiren de budur) bütün olası ilişkileri önceden kestirmek olanaksızdır.

Ama, öyle oldu ki, İngiliz işçi sınıfı oldukça uzun bir süre için liberallerin etkisi altına girdi, liberallerin kuyruğuna takıldı, ve liberal işçi politikasını benimsediğinden kendini öndersiz bıraktı. İrlanda'da burjuva kurtuluş hareketi giderek güçlendi ve devrimci biçimlere büründü. Marx, görüşlerini yeniden gözden geçirdi ve bunları düzeltti. "Bir ulus için bir diğer ulusu boyunduruk altına almak ne felakettir." İrlanda, İngiliz boyunduruğundan kurtulmadıkça, İngiliz işçi sınıfı, asla özgür olmayacaktır. İngiltere'deki gericilik, İrlanda'nın köleleştirilmesiyle güçlenmekte ve beslenmektedir (tıpkı Rusya'daki gericiliğin bir sürü ulusun köleleştirilmesiyle beslendiği gibi!).

Ve, Enternasyonalde "İrlanda ulusuna", "İrlanda halkına" (akıllı L. Vl. zavallı Marx'ı sınıf savaşımını unuttuğundan ötürü herhalde paylardı!) bir sempati kararının alınma-

* Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 273, 274. *–Ed.*

sını önerirken Marx, "ayrılmadan sonra her ne kadar federasyon gelebilirse de", İrlanda'nın İngiltere'den *ayrılmasını* savunmuştur.

Marx'ın vardığı sonuçların teorik temelleri nelerdir? İngiltere'de burjuva devrim uzun süre önce tamamlanmıştı. Ama İrlanda'da bu devrim, henüz tamamlanmadı; yarım yüzyıl geçtikten sonra, İngiliz liberallerinin reformlarıyla ancak şimdi tamamlanmaktadır. Eğer kapitalizm, İngiltere'de, Marx'ın başlangıçta umduğu kadar çabuk yıkılmış olsaydı, İrlanda'da bir burjuva-demokratik ulusal harekete yer olmazdı. Ama bu hareket ortaya çıkmış olduğuna göre Marx, İngiliz işçilerine bunu desteklemelerini, ona devrimci güdü kazandırmalarını, ve *kendi* özgürlükleri yararına sonuna kadar götürmelerini öğütledi.

1860'larda, İrlanda ile İngiltere arasındaki iktisadi bağlar, hiç kuşkusuz, Rusya'nın Polonya, Ukrayna vb. ile bugünkü bağlarından bile daha sıkıydı. İrlanda'nın ayrılmasının (yalnızca coğrafi koşullar ve İngiltere'nin son derece büyük sömürgeci gücü yüzünden de olsa) "pratik olmayışı" ve "gerçekleştirilemezliği" oldukça açıktı. İlke olarak federalizme düşman olmakla birlikte Marx, bu durumda federasyon olasılığını da kabul ediyordu,* *yeter ki* İrlanda'nın kurtuluşu, reformcu bir yoldan değil de, devrimci bir yoldan, İngiliz işçi sınıfının desteğindeki İrlanda halkının yığın hareketiyle gerçekleştirilsin. Hiç kuşku yok ki, tarihsel sorunun ancak böyle bir çözümü, proletaryanın çıkarlarına en uygun düşeni ve toplumsal ilerlemeyi hızlandırmada en çok katkı sağlayanıdır.

Olaylar başka türlü gelişti. Hem İrlanda halkının hem

* "Kendi kaderini tayin etme" hakkının, sosyal-demokrat açıdan niçin *ne* federasyon *ne* özerklik anlamına gelmeyeceğini (soyut olarak konulduğunda her ne kadar ikisi de "kendi kaderini tayin etme" kategorisine girerlerse de) görmek zor değildir. Federasyon iki taraflı bir sözleşme gerektirdiğinden, federasyon hakkı tamamen anlamsızdır. Açıktır ki marksistler, programlarına, genel olarak federalizmin savunusunu alamazlar. Özerkliğe gelince, marksistler, özerklik "hakkını" değil, heterojen bir ulusal bileşimi olan ve coğrafi ve diğer koşulları büyük farklılıklar gösteren bir demokratik devletin genel, evrensel ilkesi olarak özerkliğin *kendisini* savunurlar. Onun için "ulusların özerklik hakkını" tanımak "ulusların federasyon hakkını" tanımak kadar saçmadır.

de İngiliz proletaryasının güçsüz olduğu ortaya çıktı. Ancak şimdi, İngiliz liberalleri ile İrlanda burjuvazisi arasındaki rezilce pazarlıklarla İrlanda sorunu, (tazminatlı) toprak reformu ve (henüz yürürlüğe konmamış olan) özerklikle *çözülmektedir* (Ulster örneği bunun ne denli zor olduğunu göstermektedir). Öyleyse? Bundan, Marx ve Engels'in "ütopyacı" oldukları, "gerçekleştirilemez" ulusal istemler öne sürdükleri ya da İrlandalı küçük-burjuva milliyetçilerin (çünkü fenyan hareketinin küçük-burjuva niteliği kuşku götürmez) etkisi altında kaldıkları, vb. sonucu mu çıkar?

Hayır. İrlanda sorununda da Marx ve Engels, yığınları gerçekten de demokrasi ve sosyalizm ruhuyla eğiten tutarlı bir proletarya politikası izlediler. Yalnızca böyle bir politika, hem İrlanda'yı hem de İngiltere'yi kaçınılmaz reformların gerçekleştirilmesinde yarım yüzyıllık bir gecikmeden kurtarabilir ve liberallerin gericileri hoşnut etmek için bu reformları kuşa çevirmelerini önleyebilirdi.

İrlanda sorunu konusunda Marx ve Engels'in politikası, ezen ulusların proletaryasının ulusal hareketlere karşı takınmaları gereken tutumun, bugüne kadar büyük *pratik* öneminden hiçbir şey yitirmemiş olan bir örneğini, parlak bir örneğini sunar. Bu politika bütün ülkelerin her renkten ve her dilden darkafalılarının, bir ulusun toprakbeyleri ve burjuvazisinin şiddet ve ayrıcalıklarıyla çizilmiş olan devlet sınırlarını değiştirme düşüncesine, "kölece bir telaşla" "ütopik" yaftası yapıştırma gayretkeşliklerine karşı bir uyarı niteliğindedir.

Eğer İrlanda ve İngiltere proletaryası, Marx'ın politikasını benimsememiş olsalardı ve İrlanda'nın ayrılmasını kendi sloganları yapmasalardı, bu, en kötü türden bir oportünizm, demokratlar ve sosyalistler olarak görevlerini ihmal etmek, *İngiliz* gericiliğine ve *İngiliz* burjuvazisine ödün vermek olurdu.

Şubat 1914

AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ SLOGANI ÜZERİNE

SOTSİAL-DEMOKRAT'ın 40. sayısında, yurtdışındaki parti gruplarımızın konferansının "Avrupa Birleşik Devletleri" sloganı sorununu, sorunun *ekonomik* yanının basında tartışılmasından sonraya ertelemeyi kararlaştırdığını haber verdik.

Konferansımızda bu sorun üzerindeki tartışma, tek yanlı siyasal bir niteliğe bürünmüştü. Belki de bu, kısmen, merkez komitesi bildirisinin doğrudan doğruya bu sloganı siyasal bir slogan olarak formüle etmesi ("acil *siyasal* slogan..." deniyor orda) ve bunu yalnızca cumhuriyetçi bir Avrupa Birleşik Devletleri sloganı olarak ileri sürmekle kalmayıp, bu sloganın "Alman, Avusturya ve Rus monarşilerinin devrimle alaşağı edilmesi olmaksızın" anlamsız ve yanlış olduğu konusunu özellikle vurgulaması yüzündendi.

Sorunun böyle, bu özel sloganın siyasal bir değerlendiril-

mesi *terimleriyle* konulmasına —örneğin bunun sosyalist devrim sloganını gölgeleyeceği ya da zayıflatacağı gerekçesine dayanarak— karşı çıkmak kesenkes yanlıştır. Gerçekten demokratik bir doğrultudaki siyasal değişmeler ve hele de siyasal devrimler, hiçbir zaman ve hiçbir koşul altında bir sosyalist devrim sloganını gölgeleyemez ya da zayıflatamaz. Tersine sosyalist devrimi yakınlaştırır, tabanını genişletir, küçük-burjuvazinin yeni kesimlerini ve yarı-proleter yığınları sosyalist savaşıma çeker. Öte yandan, siyasal devrimler, tek bir edim olarak değil de, en keskin sınıf savaşımının, iç savaşın, devrimlerin ve karşı-devrimlerin çalkantılı siyasal ve iktisadi altüst oluşların bir dönemi olarak değerlendirilmesi gereken sosyalist devrimin seyri içinde kaçınılmazdır.

Ama, Rusya'nın başı çektiği, Avrupa'nın en gerici üç monarşisinin devrimle alaşağı edilmesine bağlı olarak konan cumhuriyetçi bir Avrupa Birleşik Devletleri sloganı, siyasal bir slogan olarak oldukça sağlam bir slogan olmakla birlikte, gene de bunun ekonomik anlam ve önemi şeklindeki son derece önemli soru ortada durmaktadır. Emperyalizmin ekonomik koşulları —yani sermaye ihracı ve dünyanın "ileri" ve "uygar" sömürgeci güçler arasında paylaşılmış olması— açısından, kapitalizm altındaki bir Birleşik Avrupa Devletleri ya olanaksızdır ya da gericidir.

Sermaye, uluslararası ve tekelci hale gelmiştir. Dünya bir avuç büyük güç, yani ulusların büyük yağmasında ve ezilmesinde başarılı olan güçler arasında bölünmüştür. Avrupa'nın dört büyük gücü —İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya, 250.000.000'dan 300.000.000'a değişen nüfusları ve 7.000.000 kilometrelik alanlarıyla— *hemen hemen* 500.000.000'luk (494.500.000) bir nüfusa ve 64.600.000 kilometrekarelik bir alana, yani yer yüzeyinin (kutup bölgelerini katmazsak 133.000.000 kilometrekare) hemen hemen yarısına sahip olan sömürgeleri ellerinde tutmaktadırlar. Buna, bir "kurtuluş" savaşı vermekte olan, yağmacılar tarafından, yani Japonya, Rusya, İngiltere ve Fransa tarafından şu sırada parça parça edilmekte olan üç Asya devletini, Çin, Türki-

ye ve İran'ı ekleyin, yarı-sömürge (gerçekte bunlar şimdi onda-dokuz sömürgedirler) denebilecek bu üç Asya ülkesinde 360.000.000 insan vardır ve alanları 14.500.000 kilometrekaredir (hemen hemen bütün Avrupa'nın alanının bir-buçuk katı).

Ayrıca, İngiltere, Fransa ve Almanya 70.000 milyon rubleye varan bir sermayeyi dışarı yatırmışlardır. Bu küçücük miktardan "meşru" bir kârı, yılda 3.000 milyon rubleyi aşan bir kârı, güvenceye alma işlevi, ordularla ve donanmalarla donatılmış ve "bay Milyon"un oğulları ve biraderlerini sömürgelerde ve yarı-sömürgelerde genel vali, konsolos, elçi, her türden resmî memur, papaz ve öteki asalaklar olarak "yerleştiren" hükümet adı verilmiş milyonerlerin ulusal komiteleri tarafından yürütülür.

İşte yeryüzünün bin milyon kadar insanının bir avuç büyük güç tarafından soyulması, kapitalizmin en yüksek gelişme döneminde böyle örgütlenmiştir. Kapitalizm altında başka örgütlenme olanağı yoktur. Sömürgelere, "etki alanlarına", sermaye ihracına son vermek mi? Bunun olanaklı olduğunu düşünmek, her pazar zenginlere hıristiyanlığın yüce ilkelerini vaaz eden ve onlara, yoksullara yılda birkaç bin milyon değilse de, hiç olmazsa birkaç yüz ruble vermelerini öğütleyen sıradan papazın düzeyine düşmek demektir.

Kapitalizm altındaki bir Avrupa Birleşik Devletleri, sömürgeleri paylaşma anlaşmasıyla birdir. Oysa kapitalizm ortamında kuvvetten başka paylaşma temeli, paylaşma ilkesi yoktur. Bir mülti milyoner, kapitalist bir ülkenin "ulusal gelirini", "yatırılan sermayeye orantılı olarak" paylaşmak dışında, (fazladan bir primle birlikte, ki böylece en büyük sermaye, payı olandan fazlasını alır), başkasıyla paylaşamaz. Kapitalizm, üretim araçlarında özel mülkiyet ve, üretimde anarşidir. Bu temele dayanan "adil" bir gelir bölüşümünü vaaz etmek prudonculuktur, ahmakça darkafalılıktır. Bölüşüm "kuvvet oranının" dışında olamaz. Ve kuvvet, ekonomik gelişmenin ilerlemesiyle değişir. 1871'den sonra Almanya, Fransa ve İngiltere'den üç ya da dört kat daha hızlı güçlen-

miş; Japonya ise, Rusya'dan hemen hemen on kat daha hızlı güçlenmiştir. Kapitalist bir devletin gerçek gücünün sınanmasında savaştan daha başka bir yol yoktur ve olamaz da. Savaş, özel mülkiyet ilkeleriyle çelişmez — tersine, bu ilkelerin doğrudan ve kaçınılmaz bir sonucudur. Kapitalizmin koşullarında tek tek girişimlerin ya da tek tek devletlerin eşit ekonomik büyümesi olanak dışıdır. Kapitalizm koşullarında dönemsel olarak bozulan dengenin yeniden kurulmasında, sanayide bunalımdan ve siyasette de savaştan başka bir araç yoktur.

Kuşkusuz, kapitalistler arasında ve güçler arasında *geçici olarak* anlaşmalar olabilir. Bu anlamda, *Avrupa* kapitalistleri arasında bir anlaşma olarak, bir Birleşik Avrupa Devletleri olanağı vardır... ama ne için bir anlaşma? Yalnızca Avrupa'daki sosyalizmi ortaklaşa ezmek, sömürgelerin bugünkü bölüşülmesinde haklarının yendiğini düşünen, ve son yarım yüzyılda, yaşlılıktan çürümeye başlayan geri ve monarşist Avrupa'dan çok daha büyük bir hızla güçlenen Japonya ve Amerika'ya *karşı* sömürge yağmasını ortaklaşa korumak amacıyla. Amerika Birleşik Devletleri'yle kıyaslandığında, Avrupa, tüm olarak ekonomik durgunluğu simgeler. Bugünkü ekonomik temel üzerinde, yani kapitalizm koşullarında, bir Avrupa Birleşik Devletleri, Amerika'nın daha hızlı gelişimini geciktirmek için gericiliğin örgütlenmesi anlamını taşır. Demokrasi ve sosyalizm davası denince yalnızca Avrupa'nın akla geldiği dönemler bir daha geri dönmemek üzere geçip gitmiştir.

(Yalnız Avrupa değil), bir Dünya Birleşik Devletleri, — komünizmin tam zaferi, demokratik devlet de dahil olmak üzere, devletin toptan yokolmasını sağlayana dek— bizim sosyalizme bağladığımız ulusların birliğinin ve özgürlüğünün devlet biçimidir. Ne var ki, ayrı bir slogan olarak bir Dünya Birleşik Devletleri sloganı pek doğru sayılmaz, birincisi, sosyalizmle içiçe geçtiğinden ötürü; ikincisi de, tek bir ülkede sosyalizmin zaferinin olanaksız olduğu anlamında yanlış yorumlara yolaçabileceği, ve aynı zamanda da, böyle

bir ülkenin öteki ülkelerle ilişkileri açısından da yanlış anlamalara neden olabileceğinden ötürü doğru sayılamaz.

Eşitsiz ekonomik ve siyasal gelişme, kapitalizmin mutlak yasasıdır. Böylece, sosyalizmin zaferi, önce birkaç ya da hatta yalnızca bir kapitalist ülkede olanaklıdır. Bu ülkenin başarılı proletaryası, kapitalistleri mülksüzleştirdikten ve kendi sosyalist üretimini örgütledikten sonra, öteki ülkelerin ezilen sınıflarını kendi davasına çekerek, bu ülkelerde kapitalistlere karşı ayaklanmalara yolaçarak, ve sömürücü sınıflara ve onların devletine, gerektiğinde silahlı kuvvetlere bile karşı koyarak, dünyanın geri kalanının, kapitalist dünyanın *karşısına* çıkacaktır. Proletaryanın, burjuvaziyi alaşağı ederek zafere kavuşacağı toplumun siyasal biçimi bir demokratik cumhuriyet olacaktır, ki bu, o ulusun ya da ulusların proletaryasının, daha sosyalizme geçmemiş bulunan devletlere karşı savaşımında güçlerini giderek daha çok merkezileştirecektir. Ezilen sınıfın, proletaryanın diktatörlüğü olmaksızın, sınıfların ortadan kaldırılması olanaksızdır. Ulusların sosyalizmde özgürce birleşimi, sosyalist cumhuriyetlerin geri kalmış devletlere karşı azçok uzun ve kararlı bir savaşımı olmaksızın olanaklı değildir.

İşte bu nedenlerden ötürü ve RSDİP'in yurtdışı bölümlerinin konferansında yinelenen tartışmalarından sonra, ve konferanstan sonra, merkez organın yazıkurulu, Avrupa Birleşik Devletleri sloganının doğru olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ağustos, 1915

DİYALEKTİK SORUN ÜZERİNE*

TEK bir bütünün parçalanması ve onun çelişkili parçalarının kavranması (bkz: Lassalle'ın Heraklitos üzerine yazdığı kitabın, "Kavrama Üzerine", III. kesiminin başlangıcında Heraklitos konusunda Philo'dan alıntı) diyalektiğin *özü*–dür ("temellerinden" biri, başta gelen değilse, başta gelen özelliklerinden ya da niteliklerinden biridir). Hegel de sorunu tıpkı böyle koymuştur (Aristoteles, *Metafizik*'inde sürekli olarak bununla *uğraşır* ve Heraklitos'la ve heraklitosçu düşüncelerle *savaşır*).

Diyalektiğin içeriğinin bu yönünün doğruluğu, bilim tarihi ile sınanmalıdır. Diyalektiğin bu yönü (örneğin Plehanov'da) çoğu zaman yeterince ilgi görmez: Karşıtların özdeşliği *örneklerin* toplamı olarak alınır ["örneğin bir to-

* Bkz: V. İ. Lenin, *Materyalizm ve Ampiryokritisizm,* Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 412-418. –*Ed.*

hum", "örneğin ilkel komünizm". Aynı şey Engels için de doğrudur. Ama bu, "konunun basitleştirilmesi uğruna..." yapılır], bir *kavrama yasası* olarak (*ve* nesnel dünyanın bir yasası olarak) değil.

Matematikte	:	+ ve –. Diferansiyel ve integral.
Mekanikte	:	etki ve tepki.
Fizikte	:	artı ve eksi elektrik.
Kimyada	:	atomların bileşimi ve çözülmesi.
Toplumbilimde	:	sınıf savaşımı.

Karşıtların özdeşliği (onların "birliği" demek belki de daha doğru olurdu — bununla birlikte özdeşlik ve birlik terimleri arasındaki farklılık, burada pek önem taşımaz; belli bir anlamda her ikisi de doğrudur) doğanın (zihin ve toplum da *dahil*) *tüm* görüngülerindeki ve süreçlerindeki çelişen, *birbirlerini karşılıklı dıştalayan,* karşıt eğilimlerin tanınmasıdır (keşfedilmesidir). Dünyanın tüm süreçlerinin, "*kendi hareketleri*" içinde, kendiliğinden gelişmeleri içinde, gerçek yaşamları içinde bilinmeleri koşulu, onların bir karşıtların birliği olarak bilinmesidir. Gelişme, karşıtların "savaşımı"dır. Gelişmenin (evrimin) iki temel (ya da iki olası? ya da tarihsel olarak gözlemlenebilen iki?) kavramı şunlardır: azalış ve artış olarak, yineleniş olarak gelişme *ve* karşıtların birliği olarak gelişme (bir birliğin karşılıklı olarak birbirlerini dıştalayan karşıtlara bölünmesi ve onların karşılıklı ilişkileri).

Hareketin ilk kavranışında, *kendi kendine* hareket, onun *itici* gücü, onun kaynağı, onun nedeni, karanlıkta kalır (ya da bu kaynak *dışsal* hale getirilir. Tanrı, özne, vb). Hareketin ikinci kavranışında başlıca dikkat, kesenkes "*kendi kendine*" hareketin *kaynağının* bilgisine yöneltilir.

Birinci kavrayış, cansız, soluk ve kurudur. İkincisi canlı-

dır. *Yalnız* ikincisi, varolan her şeyin "kendi kendine hareketinin" anahtarını verir; yalnız o, "sıçramaların", "sürekliliğin kesintiye uğramasının", "karşıtlara dönüşmenin", eskinin yıkılmasının ve yeninin doğuşunun anahtarını verir.

Karşıtların birliği (çakışması, özdeşliği, eşit hareketi) koşullara bağlı, geçici, süreksiz, görelidir. Birbirlerini dıştalayan karşıtların savaşımı, tıpkı gelişme ve hareketin mutlak oluşu gibi mutlaktır.

> *N. B.* : Öznelcilik (kuşkuculuk, bilgiçlik vb.) ve diyalektik arasındaki ayrım, yeri gelmişken diyelim ki, (nesnel) diyalektikle, mutlak ile göreli arasındaki farklılığın bizzat göreli olmasıdır. Nesnel diyalektik için, göreli *içinde* bir mutlak *vardır.* Öznelcilik ve bilgiçlik için, göreli yalnızca görelidir ve mutlağı dıştalar.

Marx *Kapital*'inde, önce, burjuva (meta) toplumun en basit, en sıradan ve en temel, en yaygın ve günlük *ilişkisini,* milyarlarca kez karşılaşılan bir ilişkiyi, yani metaların değişimini tahlil eder. Bu çok basit görüngüde (burjuva toplumunun bu "hücre"sinde), tahlil, modern toplumun *tüm* çelişkilerini (ya da *tüm* çelişkilerin tohumlarını) açığa çıkarır. Bundan sonraki sergileme, bu çelişkilerin (*hem* büyümesini, *hem de* hareketini) ve bu toplumun başlangıcından sonuna dek, onun ayrı ayrı parçalarının ∑'ında* gelişmesini bize gösterir.

Genel olarak diyalektiğin sergilenmesi (ya da incelenmesi) yöntemi de böyle olmalıdır (çünkü Marx'ta burjuva toplumunun diyalektiği, diyalektiğin yalnızca özel bir durumudur). En basit, en sıradan, en yaygın vb., *herhangi bir önerme* ile başlayalım: Ağacın yaprakları yeşildir; Ahmet bir adamdır; Fino bir köpektir, vb.. Burada daha şimdiden *diyalektik* (Hegel'in dehasının da kabul ettiği gibi) ile karşı karşıyayız: *Bireysel evrenseldir* (bkz: Aristoteles, *Metaphysik,* Schevegler'in çevirisi, c. II, s. 40, 3. Kitap, 4. Bölüm, 8-9: "*denn natürlich kann man nicht der Meinung sein, daß*

* Toplamında. –*ç.*

*es ein Haus** [genel olarak bir ev] *gebe außer den sichtbaren Häusern*", "ου γαρ αν θειημεν ειναι τινα οιχιαν παρα τας τινας οιχιας"). Bunun sonucu olarak, karşıtlar (bireysel, evrenselin karşıtıdır) özdeştir: Bireysel yalnızca evrensele yolaçan bağıntı içinde vardır. Evrensel, yalnızca bireysel içinde ve bireyselden geçerek vardır. Her bireysel (şu ya da bu biçimde), bir evrenseldir. Her evrensel bir bireyseldir (bir parçası ya da bir yönü, ya da onun özüdür). Her evrensel bütün bireysel nesneleri ancak yaklaşık olarak kucaklar. Her bireysel evrenselin içine eksik olarak girer, vb., vb.. Her bireysel, öteki türden bireysellere (şeyler, görüngüler, süreçler) binlerce geçişle bağlanmıştır, vb.. Biz *burda zorunluluğun,* doğadaki nesnel ilişkinin öğelerine, tohumlarına, kavramlarına vb. *daha şimdiden* sahibiz. Daha şimdiden, biz, burada, olabilirliğe ve zorunluluğa, görüngüye ve öze sahibiz; çünkü biz, Ahmet bir adamdır, Fino bir köpektir, *bu* bir ağaç yaprağıdır, vb. dediğimizde, biz, *olabilirlik* olarak bir sürü sıfata *aldırış etmiyoruz;* biz, özü görünüşten ayırıyor ve birini ötekinin karşısına koyuyoruz.

Böylece *herhangi bir* önermede, diyalektiğin *bütün* öğelerinin tohumlarını bir "çekirdek" ("hücre") içinde ortaya koyabiliriz (ve koymalıyız), ve böylece diyalektiğin, genel olarak bütün insan bilgisinin bir özelliği olduğunu gösterebiliriz. Ve doğa bilimi bize aynı nitelikleriyle, bireyselin evrensele, olabilirliğin zorunluluğa dönüşümüyle, geçişler, değişiklikler ve karşıtların karşılıklı bağıntısı ile nesnel doğayı gösterir (ve burada gene *herhangi bir* basit örnekte bu gösterilmelidir). Diyalektik (Hegel'in ve) marksizmin bilgi *teorisidir.* Öteki marksistler bir yana, Plehanov, sorunun işte bu "yönüne" (bu, sorunun "bir yönü" değil, sorunun *özü*dür), hiç dikkat etmemiştir.

Bilgi hem Hegel tarafından (*Logik*'ine bakınız) ve hem de doğa biliminin modern "bilgibilimcisi", hegelciliğin düşmanı (ki hegelciliği anlamamıştır!) seçmeci Paul Volkmann tara-

* "Çünkü, kuşkusuz, bir kimse, görülebilir evlerden ayrı (genel olarak) bir evin olabileceği düşüncesini kabul edemez." –*ç.*

fından (bkz: *Erkenntnistheoretische Grundzüge** s.) bir daireler dizisi biçiminde gösterilmektedir.

Felsefede	"daireler": [*kişilerin* bir kronolojisi gerekli mi? Hayır!]
Çok eski:	Demokritos'tan Plato'ya ve Heraklitos'un diyalektiğine.
Rönesans:	Gassendi'ye (Spinoza?) karşı Descartes.
Modern:	Holbach-Hegel (Berkeley yoluyla Hume, Kant.) Hegel-Feuerbach-Marx.

Gerçekliğe her yaklaşımın ve yaklaşıklığın sayısız eğilimleriyle (her eğilimden bir bütüne doğru büyüyen bir felsefi sistem ile) *yaşayan,* (sürekli olarak artan yanlarıyla) çok yanlı bilgi olarak diyalektik. — Burada, temel *bahtsızlığı* diyalektiği, *Bildertheorie*'ye,** bilginin sürecine ve gelişimine uygulama yeteneksizliği olan "metafizik" materyalizmle kıyaslandığında, son derece zengin bir içerik ile karşı karşıyayız.

Kaba, basit, metafizik materyalizm açısından felsefi idealizm *yalnızca* saçmadır. Öte yandan *diyalektik* materyalizm açısından, felsefi idealizm, bilginin özelliklerinden, yönlerinden, yanlarından birinin, maddeden, doğadan *ayrı tutulmuş,* ilahlaştırılmış bir mutlak haline, tek-yanlı, abartılmış, *überschwengliches* (Dietzgen) bir biçimde geliştirilmesidir (şişirilmesi, gevşetilmesidir). İdealizm papazca bilmesinlerciliktir. Doğru. Ama felsefi idealizm, ("*daha doğrusu*" ve "*ayrıca*") insanın sınırsız olarak karmaşık (diyalektik) *bilgisinin eğilimlerinden biri aracılığıyla* papazca bilmesinlerciliğe giden bir *yoldur.*

İnsan bilgisi doğru bir çizgi değildir (ya da izlemez), sonsuzca bir dizi çembere, bir sarmala yaklaşan bir eğridir. Bu

* P. Volkmann, *Erkenntnistheoretische Grundzüge der Naturwissenschaften,* Leipzig-Berlin 1910, s. 36. –*Ed.*

** Yansıma teorisi. –*ç.*

eğrinin herhangi bir parçası, bölüntüsü, kesimi, bağımsız, tam bir doğru çizgiye dönüştürülebilir (tek-yanlı olarak dönüştürülür), ki bu durumda (eğer bir kimse ağaç yüzünden ormanı görmüyorsa) bataklığa, (egemen sınıfların sınıf çıkarları tarafından *bağlanıp kaldığı*) papazca bilmesinlerciliğe varır. Tek-yönlülük ve tek-yanlılık, cansızlık ve donukluk, öznelcilik ve öznelci körlük — işte idealizmin bilgibilimsel kökleri. Ve kuşkusuz, papazca bilmesinlerciliğin (= felsefi idealizmin) *bilgibilimsel* kökleri vardır, temelsiz değildir; *kısır* bir çiçektir hiç kuşkusuz, ama canlı, verimli, gerçek, güçlü, kudretli, nesnel, mutlak insan bilgisinin yaşayan ağacında büyüyen kısır bir çiçek.

1915 ya da 1916

SOSYALİST DEVRİM VE ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI
TEZLER
[PARÇA]*

5. ULUSAL SORUN ÜZERİNE MARKSİZM VE PRUDONCULUK

Küçük-burjuva demokratların tersine Marx, istisnasız her demokratik istemi, mutlak bir istem olarak değil de, burjuvazinin önderlik ettiği halk yığınlarının feodalizme karşı savaşımının tarihsel bir ifadesi olarak gördü. Bu istemlerin içerisinde bir teki bile yoktur ki, belli koşullar altında, burjuvazinin ellerinde işçileri aldatmada bir araç olarak iş yapamamış, yapmamış olsun. Bu açıdan, siyasal demokrasinin bir tek istemini, özellikle de ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını seçip almak ve geri kalan demokratik istemlerin karşısına dikmek, teoride temel bir yanlıştır. Pratikte, proletarya, bağımsızlığını ancak, cumhuriyet istemini de dıştalamadan, tüm demokratik istemler için savaşımını, burjuvazinin alaşağı edilmesi için verdiği devrimci savaşımı-

* Bkz: V. İ. Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı,* Sol Yayınları, Ankara 1992, s. 129-130. –*Ed.*

na tabi kılarak koruyabilir.

Öte yandan, ulusal sorunu "toplumsal devrim adına yadsıyan" prudoncuların tersine Marx, her şeyden önce gelişmiş ülkelerdeki proleter sınıf savaşımının çıkarlarını gözönünde tutarak, enternasyonalizmin ve sosyalizmin temel ilkesini —yani başka ulusları ezen bir ulusun özgür olamayacağını*— önplana koymuştur. Marx'ın 1848'de, Almanya'da zafere ulaşmış demokrasinin, Almanlar tarafından ezilen uluslaın özgürlüklerini tanımasını ve vermesini istemesi, Alman işçilerinin devrimci hareketinin çıkarları açısındandı.** Marx'ın 1869'da, İrlanda'nın İngiltere'den ayrılmasını istemesi ve buna "... ayrılmayı federasyon izleyecek olsa bile"*** diye eklemesi, İngiliz işçilerinin devrimci savaşımı açısındandı. Yalnızca bu istemi öne sürerek Marx, gerçekten de İngiliz işçilerini enternasyonalizm ruhuyla eğitiyordu. Yalnızca bu yolla Marx, oportünistlerin ve —bugün, yarım yüzyıl sonra bile, İrlanda "reformunu" gerçekleştirmemiş olan— burjuva reformculuğunun karşısına bu tarihsel görevin devrimci bir çözümüyle çıkabilirdi. Yalnızca bu yolla Marx, —küçük ulusların ayrılma özgürlüğünün ütopik ve uygulanamaz olduğunu ve yalnızca ekonomik yoğunlaşmanın değil, siyasal yoğunlaşmanın da ilerici bir şey olduğunu basbas bağıran sermaye savunucularının tersine— bu yoğunlaşmanın emperyalist *olmadığı* zaman ilerici olduğunu ve ulusların zor yoluyla değil de, bütün ülkelerin proleterlerinin özgür bir birliğiyle biraraya getirilmesi gerektiğini koyabilmişti. Yalnızca bu yolla Marx, ulusların eşitliğini ve kendi kaderlerini tayin etmesini salt sözde, ve çoğu kez de ikiyüzlü bir biçimde kabul edenlerin tersine, ulusal sorunların çözümlenmesinde *de* yığınların devrimci eylemini savunabilmişti. 1914-16 em-

* Karl Marx, "Konfidentielle Mitteilung", Marksizm-Leninizm Enstitüsü arşivlerinde muhafaza edilen elyazmalarından alınmıştır. *–Ed.*

** Marx and Engels, *Articles from Neue Rheinische Zeitung,* Engels'in *Der Prager Aufstand* ("Prag Ayaklanması") adlı makalesinden aktarmaktadır. *–Ed.*

*** Marx'ın 2 Kasım 1867 tarihli Engels'e yazdığı mektup. [Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 1*, s. 228.] *–Ed.*

peryalist savaşı ve bu savaşın açığa çıkardığı, oportünistlerin ve kautskicilerin ikiyüzlülüğünün kirli çamaşırları, bunların hepsi şimdi diğer ulusları ezdiğine göre, bütün gelişmiş ülkeler için bir örnek görevi görmesi gereken, Marx'ın politikasının doğruluğunu çarpıcı bir biçimde kanıtlamıştır.*

Mart, 1916

* Marx'ın bazı halkların (örneğin 1848'de Çeklerin) ulusal hareketlerine karşı çıkmış olmasının, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının marksist açıdan tanınması gerektiği iddiasını çürüttüğü sık sık ileri sürülmektedir (örneğin son zamanlarda Alman şovenist Lensch'in *Die Głocke*'nin 8. ve 9. sayılarında yaptığı gibi). Ama bu yanlıştır, çünkü 1848'de ulusları "gerici" ve demokratik devrimci olarak birbirinden ayırdetmek için tarihsel ve siyasal temeller vardı. Marx birincilere [gericilere] karşı çıkarken ve ikincilerin [demokratik ulusların] yanında yeralırken haklı idi. Ulusların kaderlerini tayin hakkı, doğal olarak demokrasinin genel çıkarına bağlı olması gereken, demokrasinin istemlerinden biridir. 1848'de ve izleyen yıllarda da bu genel çıkarlar her şeyden önce çarlığa karşı savaşımdan ibarettir.

KENDİ KADERİNİ TAYİN TARTIŞMASININ ÖZETİ

[PARÇALAR]*

7. MARKSİZM Mİ, PRUDONCULUK MU?

Polonyalı yoldaşlarımız, Marx'ın İrlanda'nın ayrılması konusundaki tutumunu dayanak almamızı, bir istisna olarak, dolaylı değil de doğrudan doğruya yanıtlamaktadırlar. İtirazları nedir? Marx'ın 1848'den 1871'e kadar olan tutumuna dayanmanın "en ufak bir değer taşımadığı"nı söylüyorlar. Bu garip öfkelerini ve kesin iddialarını desteklemek için ileri sürdükleri kanıt, Marx'ın "bir ve aynı zamanda da" "Çeklerin, güney Slavların, vb." bağımsızlık çabalarına karşı çıkmış olmasıdır.**

Bu kanıtın pek öfkeli oluşu, onun pek tutarsız oluşundan ötürüdür. Polonyalı marksistlere göre Marx, "bir solukta" birbiriyle çelişen şeyler söyleyen karışık kafalının tekidir! Bu tümüyle yanlıştır ve kesinlikle marksizm değildir.

* Bkz: *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı,* s. 157-165, 169-171. *–Ed.*

** Friedrich Engels, "Der Demokratische Panslawismus", *Neue Rheinische Zeitung,* n° 222 ve 223, Şubat 15 ve 16, 1849. *–Ed*

Marx'ın farklı somut "ulusal" hareketlere karşı takındığı farklı tutumun *bir ve aynı* sosyalist görüşten çıkıp çıkmadığını incelememizi zorunlu kılan şey, bizim Polonyalı yoldaşlarımızın üzerinde ısrar etkikleri *ama kendilerinin uygulamadıkları,* tam da bu, "somut" tahlil gereğidir.

Marx, çarlığın gücüne ve nüfuzuna karşı —ya da mutlak gücüne ve üstün gerici nüfuzuna karşı da denebilir— savaşımında *Avrupa* demokrasisinin çıkarları uğruna Polonya'nın bağımsızlığından yana olmakla bilinir. Bu tutumun doğruluğu, Rusya'nın serf ordusu, 1849'da, Macaristan'ın ulusal kurtuluşu için devrimci demokratik başkaldırmayı ezdiği zaman, en açık bir biçimde ve uygulamada gösterilmişti. Bu zamandan Marx'ın ölümüne dek, hatta daha sonralara, 1890'a dek, Fransa ile ittifak içinde çarlığın, *emperyalist olmayan* ve ulusal olarak bağımsız Almanya'ya karşı gerici bir savaş açma tehlikesi bulunduğu sırada, Engels her şeyden önce çarlığa karşı savaşımından yana oldu. Marx ve Engels'in Çeklerin ve güney Slavların ulusal hareketlerine karşı çıkışlarının nedeni buydu, ve yalnızca buydu. Marx ve Engels'in 1848 ve 1849'da yazmış olduklarına şöyle bir gözatmak, marksizmle onu sırf bir yana itmek amacıyla değil de gerçekten ciddi olarak ilgilenen herkese, Marx ve Engels'in o sıralar Avrupa'da "Rusya'nın ileri karakolları" görevini yürüten "bütün gerici uluslar" ile "devrimci uluslar", yani Almanlar, Polonyalılar ve Macarlar arasında açık ve kesin *bir ayrım* yaptıklarını kanıtlayacaktır. Bu bir olgudur. Ve bu *o zamanlar tartışma götürmez* bir gerçekle gösterilmişti: 1848'de baş düşmanları çarlık olan devrimci uluslar, özgürlük için savaşıyorlardı, oysa Çekler vb. gerçekte gerici uluslardı ve çarlığın ileri karakollarıydılar.

Eğer marksizme bağlı kalınacaksa, *somut bir biçimde* tahlil edilmesi gereken bu somut örnekten çıkarılacak ders nedir? Yalnızca şu: (1) Avrupa'nın büyük ve çok büyük birkaç ulusunun kurtuluşunun çıkarları, küçük ulusların kurtuluş hareketlerinin çıkarlarından daha üstündür; (2) demokrasi istemi yalıtılmış bir biçimde değil, Avrupa ölçüsün-

de —bugün dünya ölçüsünde demek gerek— ele alınmalıdır.

İşte hepsi bu. Polonyalıların unuttuğu, ama Marx'ın *her zaman* bağlı kaldığı temel sosyalist ilkenin —bir başka ulusu ezen ulusun, özgür olamayacağı ilkesinin— reddedildiği yolunda herhangi bir belirti yoktur. Eğer çarlığın uluslararası politikada egemen olduğu dönemde Marx'ın karşı karşıya bulunduğu somut durum, örneğin birkaç ulusun sosyalist bir devrimi başlatması (tıpkı 1848'de Avrupa'da bir burjuva demokratik devrimin başlatılması gibi), ve *öteki* ulusların burjuva gericiliğinin başlıca dayanağı durumunda bulunmaları biçiminde kendini yinelemiş olsaydı, — o zaman biz de bu sonunculara karşı devrimci savaştan yana, onların [sonunculaların –*ç.*] "ezilme"sinden yana, içlerinde hangi küçük ulus hareketi ortaya çıkarsa çıksın, onların bütün ileri karakollarının yıkılmasından yana olurduk. Sonuç olarak, Marx'ın taktiklerinin herhangi bir örneğini reddetmek yerine —bu, marksizmi sözde kabul edip, pratikte onu bir yana itmek demektir— bunları somut bir biçimde tahlil etmeli ve gelecek için paha biçilmez dersler çıkarmalıyız. Kendi kaderini tayin de dahil, demokrasinin birçok istemleri, mutlak olmayıp, *dünya* genel demokratik (şimdi genel sosyalist) hareketinin yalnızca *küçük bir parçası*dır. Bazı somut durumlarda parça bütün ile çelişebilir; o zaman parça reddedilmelidir. Bir ülkedeki cumhuriyetçi hareketin öteki ülkelerin papazsal ya da mali-monarşist entrikalarının salt bir aracı olması olasıdır; eğer öyleyse, bu özel somut hareketi desteklememeliyiz, ama bu gerekçeyle uluslararası sosyal-demokrasinin programından cumhuriyet istemini çıkarmak gülünç olurdu.

1848-71 ve 1898-1916 dönemleri arasında somut durum ne yönde değişmiştir (dönem olarak emperyalizmin en önemli dönüm noktalarını alıyorum: İspanyol-Amerikan emperyalist savaşından Avrupa emperyalist savaşına kadar)? Çarlık, birincisi, uluslarası mali sermaye tarafından, özellikle de Fransız mali sermayesi tarafından destek görmesi nedeniyle, ikincisi de, 1905 devrimi nedeniyle, gericiliğin başlıca dayanağı olmaktan açıkça ve tartışma götürmez bir biçimde çık-

mıştır. O dönemde, büyük ulusal devletler sistemi — Avrupa'nın demokrasileri— çarlığa karşın dünyaya demokrasiyi ve sosyalizmi getiriyorlardı.* Marx ve Engels, emperyalizm dönemini görecek kadar yaşamadılar. Bugünkü sistem, her biri başka ulusları baskı altına alan bir avuç (beş ya da altı) emperyalist "büyük" güç sistemidir: ve bu baskı, kapitalizmin çöküşünü yapay olarak geciktirmenin, ve dünyaya egemen olan emperyalist uluslardaki oportünizmi ve sosyal-şovenizmi yapay olarak desteklemenin kaynağıdır. O zamanlar, Batı Avrupa demokrasisi, büyük ulusları özgürlüğe kavuşturarak, bazı küçük ulus hareketlerini gerici amaçları için kullanan çarlığa karşı duruyordu. Bugün, bir yandan şovenistlere, "sosyal-emperyalistlere", öte yandan da devrimcilere bölünen sosyalist proletaryanın karşısında, çarlık emperyalizmi ile ileri, Avrupa kapitalist emperyalizminin, bir dizi ulusu ortak baskı altına almalarına dayanan, bir *ittifakı* vardır.

Durumdaki somut değişiklikler böyledir, ve somut olma vaatlerine karşın, Polonyalı sosyal-demokratların hesaba katmadıkları tam da bunlardır! Aynı sosyalist ilkelerin *uygulanmasındaki* somut değişme buradan çıkar: *Eskiden* olan, "çarlığa karşı" (ve *onun,* anti-demokratik amaçlarla kullandığı bazı küçük ulus hareketlerine karşı) ve batının büyük devrimci halklarından yana savaşmaktı; *bugün* asıl olan, emperyalist güçlerin, emperyalist burjuvazinin ve sosyal-emperyalistlerin birleşik cephesine karşı ve emperyalizme karşı *bütün* ulusal hareketlerin, sosyalist devrim amacıy-

* Ryazanov, Grünberg'in *Sosyalizm Tarihi Arşivleri*'nde (1916, I) Engels'in 1866'da yazmış olduğu Polonya sorunu üzerine çok ilginç bir makalesini yayınladı. Engels, Avrupa'nın büyük, bellibaşlı uluslarının siyasal bağımsızlığım ve "kendi kaderlerini tayin hakkı"nı ("kendi kendini yönetmek hakkı"nı), proletaryanın tanıması gerektiğini belirtmekte, ve "milliyetçilik ilkesi"nin (özellikle bonapartçı uygulaması anlamında), yani herhangi bir küçük ulusun büyük uluslarla aynı düzeyde tutulmasının saçmalığına işaret etmektedir. "Ve Rusya'ya gelince" diyor Engels, "ancak kıyamet günü zorla elinden alınabilecek olan geniş bir çalınmış mülk [yani ezilen uluslar] yığınının alıkoyucusu olarak belirtilebilir." Hem bonapartçılık ve hem çarlık, Avrupa demokrasisine *karşı* küçük ulus hareketlerini kendi çıkarları uğruna *kullanıyorlar.*

la kullanılmasından yana durmaktır. Şimdi proletaryanın genel emperyalist cepheye karşı savaşımı ne denli *saf* olursa, açıktır ki, "başka ulusları ezen bir ulus özgür olamaz" enternasyonalist ilkesi de o denli açıktır.

Prudoncular, kendi doktriner toplumsal devrim kavramları *adına,* Polonya'nın uluslararası rolünü gözardı ettiler ve ulusal hareketleri bir yana ittiler. Sosyal-emperyalistlere karşı savaşımın uluslararası cephesini *bozan,* ve ilhaklar sorunundaki yalpalamalarıyla bunlara nesnel olarak yardımcı olan Polonyalı sosyal-demokratların tutumu da aynı ölçüde doktrinerdir. Çünkü proleter savaşımın tam da bu uluslararası cephesidir ki, küçük ulusların somut konumları karşısında değişmiştir: O zamanlar (1848-1871) küçük uluslar, ya "batı demokrasisi"yle ve devrimci uluslarla, ya da çarlıkla kuracakları ittifaklar yönünden önemliydi; şimdi (1898-1914) bu artık böyle değildir; bugün bunlar, "egemen uluslar"ın" asalaklığını ve bunun sonucu olarak da sosyal-emperyalizmini besleyen araçlar olarak önemlidir. Önemli olan, küçük ulusların beşte-birinin, ya da yüzde-birinin sosyalist devrimden önce özgürleşip özgürleşmeyeceği değildir; önemli olan emperyalizm çağında, nesnel nedenlerden ötürü, proletaryanın, biri egemen ulus burjuvazisinin sofrasından dökülen —başka şeylerin yanısıra, küçük ulusların iki katlı, üç katlı sömürüsünden elde edilen— kırıntılarla ayartılmış, diğeri ise, küçük ulusları kurtarmadan, yığınları şovenizme karşı, yani ilhakcılığa karşı, yani "kendi kaderlerini tayin" ruhuyla eğitmeden kendini kurtaramayacak olan uluslararası iki kampa bölünmüş olmasıdır.

Sorunun bu en önemli yanı, emperyalizm çağında sorunlara kilit noktadan, uluslararası proletaryanın iki kampa bölünmüş olması açısından, *bakmayan* Polonyalı yoldaşlarımız tarafından gözardı edilmektedir.

Onların prudonculuklarının diğer bazı somut örnekleri de şunlardır: (1) daha sonra sözünü edeceğimiz 1916 İrlanda ayaklanmasına ilişkin tutumları; (2) tezlerindeki (II, 3 ve § 3'ün sonu) sosyalist devrim sloganı "hiçbir şeyle gölgelenme-

meli" ifadesi. Sosyalist devrim sloganının, ulusal sorun da dahil, bütün sorunlarda tutarlı bir devrimci tutumla *birleştirilmesi* ile bu sloganın "gölgelenebileceği" düşüncesi, kuşkusuz tamamen anti-marksist bir düşüncedir.

Polonyalı sosyal-demokratlar, programımızı "ulusal-reformcu" buluyorlar. Şu iki pratik öneriyi karşılaştırınız: (1) Özerklik için (Polonyalıların tezleri, III, 4), ve (2) ayrılma özgürlüğü için. Programlarımız burda, ve yalnızca burda ayrılmaktadır! Ve asıl birincisinin reformist olduğu, ve onu ikinciden ayırdedenin bu olduğu açık değil mi? Reformist bir değişme, egemen sınıfın iktidarının temellerini sarsmayan ve iktidarı zarar görmedikçe verilen bir ödünden başka bir şey değildir. Devrimci bir değişme, iktidarı temellerinden yıkar. Reformist bir ulusal program, egemen ulusun *bütün* ayrıcalıklarını ortadan kaldır*maz;* tam eşitlik sağla*maz;* ulusal baskıyı *bütün biçimleriyle* ortadan kaldır*maz.* "Özerk" bir ulus, "egemen" bir ulusla, haklar bakımından eşit değildir; Polonyalı yoldaşlar (bizim eski ekonomistlerimiz gibi) *siyasal* kavramların ve kategorilerin bir tahlilini yapmaktan inatla kaçınmasalardı, bunun farkına varmamazlık edemezlerdi. İsveç'in bir parçası olarak özerk Norveç, 1905'e dek, çok geniş bir özerkliğe sahipti, ama haklar bakımından İsveç'le eşit değildi. Ancak kendisinin özgürce ayrılmasıyladır ki, eşitliği *pratikte* ortaya çıktı ve kanıtlandı (ve parantez içinde şunu da ekleyelim ki, hak eşitliğine dayalı daha sıkı ve daha demokratik bir birlikteliğin temelini yaratan işte bu özgürce ayrılma idi). Norveç salt özerk olduğu sürece, İsveç aristokrasisi fazladan *bir* ayrıcalığa sahipti, ve ayrılma bu ayrıcalığı "hafifletmedi" (reformizmin özü, kötülüğü *hafifletmektir,* onu ortadan kaldırmak değil), ama onu *tümüyle ortadan kaldırdı* (bir programın devrimci niteliğinin başlıca ölçütü budur).

Yeri gelmişken belirtelim ki, reform olarak özerklik ile, devrimci ölçü olan ayrılma özgürlüğü arasında ilke farkı vardır. Bu tartışma götürmez. Ama herkesin de bildiği gibi, pratikte reform, çoğu kez devrime doğru salt bir adımdır. Belli

bir devletin sınırları içerisinde zorla tutulan bir ulusu, bir ulus durumuna getirebilecek, kuvvetlerini toparlayacak, belirleyecek ve örgütleyecek olan, Norveç tarzında ... şöyle bir bildiri için en uygun anı seçmeye olanak veren şey, özerkliktir: Biz, şu şu ulusun, ya da şu şu bölgenin özerk meclisi olarak, bütün Rusların çarının bundan böyle Polonya'nın kralı olmadığını ilan ederiz vb.. Buna karşı ileri sürülen genel "itiraz", bu tür sorunların bildirilerle değil, savaşlarla karara bağlandığıdır. Doğru: pek çok durumda bunlar savaşlarla karara bağlanır (tıpkı büyük devletlerin yönetim biçimlerinin de çoğu durumda yalnızca savaşlar ve devrimlerle karara bağlandığı gibi). Bununla beraber, devrimci bir partinin siyasal programına *bu türden* bir "itiraz"ın mantıksal olup olmadığı üzerinde düşünmenin hiç zararı yoktur. Adil olan ve proletaryanın yararına olan bir şey *için,* demokrasi ve sosyalizm *için* savaşlara ve devrimlere karşı mıyız?

"Ama biz büyük uluslar arasındaki bir savaştan yana, nüfusu belki de on ya da yirmi milyona varan küçük bir ulusun belkili kurtuluşu uğruna yirmi milyon insanın boğazlanmasından yana olamayız!" Elbette olamayız! Ve bu, programımızdan ulusal eşitliği tümüyle atmamız demek değil; *bir* ülkenin demokratik çıkarlarının *birkaç* ve *tüm* ülkelerin demokratik çıkarlarına tabi kılınması gerekir, demektir. Diyelim ki, iki büyük monarşi arasında, küçük kralı her iki komşu ülkenin monarklarına kan bağı ya da diğer bağlar ile "bağlı" bulunan küçük bir krallık vardır. Ayrıca diyelim ki, bu küçük ülkede cumhuriyetin ilanı ve *onun* monarkının kovulması, pratikte iki büyük komşu ülke arasında, bu küçük ülkede birinin ya da ötekinin krallığının yeniden kurulması için bir savaşa yolaçacaktır. Hiç kuşku yok ki, bu küçük ülkedeki sosyal-demokrasinin gerçekten enternasyonalist kesimi gibi, bütün uluslararası sosyal-demokrasi de, bu durumda *monarşinin yerini, bir cumhuriyetin almasına karşı olacaktır.* Bir monarşi yerine, cumhuriyetin konması mutlak değil, bir tüm olarak demokrasinin çıkarlarına (ve elbette daha da çok sosyalist proletaryanın çıkarlarına) bağlı de-

mokratik istemlerden biridir. Böyle bir durum, her olasılıkta, hangi ülkeden olursa olsun sosyal-demokratlar arasında en küçük bir anlaşmazlığın doğmasına yolaçmayacaktır. Ama eğer herhangi bir sosyal-demokrat *bu* temellere dayanarak bir cumhuriyet isteminin uluslararası sosyal-demokrasinin programından tümüyle çıkarılmasını önermiş olsaydı, kesinlikle zırdeli kabul edilirdi. Ona, bununla birlikte *genel* ile *özel* arasındaki temel mantıksal farklılığın unutulmaması gerektiği söylenirdi.

Bu örnek bizi biraz farklı bir açıdan, işçi sınıfının *enternasyonalist* eğitimi sorununa getirir. Böyle bir eğitim —ki bunun gerekliliği ve acil önemi konusunda, Zimmerwald solu[86] arasında görüş ayrılıklarının olması düşünülemez— ezen, büyük uluslarda ve ezilen, küçük uluslarda, ilhak eden uluslarda ve ilhak edilen uluslarda *somut olarak özdeş* olabilir mi?

Besbelli hayır. Ortak hedefe yürüyüş —tam eşitlik, *bütün* ulusların en yakın birlikteliği ve sonunda *kaynaşmaları*— her somut durumda besbelli ki farklı yollar izler, tıpkı, diyelim bu sayfanın merkezindeki bir noktaya varmak için bir kenardan sola doğru, karşıt kenardan sağa doğru gidilmesi gibi. Eğer büyük, ezen, ilhakçı bir ulusun sosyal-demokratı, genel olarak ulusların kaynaşmasını *savunurken*, bir an için "kendi" Nikola II'sinin, "kendi" Wilhelm'inin, George'unun, Poincare'sinin *de* vb. küçük uluslarla (ilhak yoluyla) *kaynaşmadan yana olduklarını* —Nikola II Galiçya ile "kaynaşma"dan, Wilhelm II Belçika ile "kaynaşma"dan vb. yanadır— unutursa, böyle bir sosyal-demokrat teoride gülünç bir doktriner, pratikte ise emperyalizmin yardımcısı olurdu.

Ezen ülkelerin işçilerinin enternasyonalist eğitiminde, ezilen ülkelerin ayrılma özgürlüğünü savunmalarına, ve bu uğurda kavga vermelerine zorunlu olarak vurgu yapılmalıdır. Bu olmadan enternasyonalizm ola*maz*. Böyle bir propagandayı yürütmeyi *başaramayan* ezen bir ulusun her sosyal-demokratını emperyalist ve alçak saymak hakkımız ve göre-

vimizdir. Sosyalizm gelmeden ayrılma *şans*ının olabilirliği ve uygulanabilirliği binde-bir bile olsa, bu, mutlak bir istemdir.

İşçilere, ulusal ayrımlara karşı "kayıtsız" kalmayı öğretmek, bizim görevimizdir. Bu tartışma götürmez. Ama bu, *ilhakçıların* kayıtsızlığı olmamalıdır. Ezen bir ulusun üyesi, küçük ulusların duygudaşlıklarına uygun olarak, *kendi* devletinin mi, yoksa *komşu bir* devletin mi, parçası olduğu ya da bağımsız mı olduğu sorunu karşısında "kayıtsız" kalmalıdır: Böyle bir "kayıtsızlık" olmaksızın o bir sosyal-demokrat *değildir.* Enternasyonalist bir sosyal-demokrat olabilmek için, bir kimse yalnızca kendi ulusunu düşünme*meli,* bütün ulusların çıkarlarını, onların ortak özgürlüklerini ve eşitliklerini *kendi ulusunun üstünde* tutmalıdır. "Teori"de herkes bunu kabul ediyor, ama pratikte ilhakçı kayıtsızlık sergileniyor. Kötülüğün kökü buradadır.

Küçük bir ulusun sosyal-demokratı, buna karşıt olarak, ajitasyonunda şu genel formülümüzün *son* sözcüğüne vurgu yapmalıdır: ulusların "gönüllü *birliği*". Bir enternasyonalist olarak görevlerini ihmal etmeden, *hem* kendi ulusunun siyasal bağımsızlığından yana *hem de* komşu devlet X, Y, Z, vb. ile birleşmesinden yana olabilir. Ama o, her durumda, küçük ulus darkafalılığına, kendini yalıtma eğilimine ve içe kapanmaya *karşı* savaşmalı, bütünü ve geneli gözönünde tutmalı, özel çıkarı genel çıkara tabi kılmalıdır.

Sorunu derinlemesine incelememiş olanlar, ezen ulusun sosyal-demokratları "*ayrılma* özgürlüğü" üzerinde ısrar ederlerken, ezilen ulusun sosyal-demokratlarının "*birleşme* özgürlüğü" üzerinde ısrar etmelerinin "çelişki" olduğunu sanırlar. Ama biraz düşünme, enternasyonalizme ve ulusların kaynaşmasına *bugünkü* durumdan bu hedefe giden bir başka yolun, herhangi bir *diğer* yolun, olmadığını ve olamayacağını gösterecektir.

Ve şimdi de Hollanda ve Polonya sosyal-demokratlarının *özgül* konumlarına geliyoruz.

9. ENGELS'İN KAUTSKY'YE MEKTUBU

Sosyalizm ve Sömürge Siyaseti (Berlin 1907) adlı kitapçığında o zamanlar hâlâ marksist olan Kautsky, Engels'in kendisine yazdığı 12 Eylül 1882 tarihli ve tartışmakta olduğumuz sorunla ilgili son derece ilginç bir mektubu yayınladı. Mektubun önemli olan bölümü şöyle:

"Kanımca asıl sömürgeler, yani Avrupalılar tarafından işgal edilen ülkeler —Kanada, Kap, Avustralya— hepsi bağımsız olacaklardır; öte yandan yalnızca boyunduruk altına alınmış olan yerli halkın yaşadığı ülkeler —Hindistan, Cezayir ile Hollanda'nın, Portekiz'in ve İspanya'nın elinde bulunan yabancı topraklar— şimdilik proletarya tarafından alınmalı ve olabildiğince hızla bağımsızlığa doğru yöneltilmelidir. Bu sürecin nasıl gelişeceğini söylemek güçtür. Hindistan, belki de, aslında büyük olasılıkla, bir devrim yapacaktır, ve kendi kurtuluşu sürecindeki bir proletarya herhangi bir sömürge savaşımı yürütemeyeceğine göre, Hindistan'ın kendi yoluna bırakılması zorunlu olacaktır; elbette bu her türden yıkıntıya meydan vermeksizin olmayacaktır, ama böyle bir şey her devrimin ayrılmaz parçasıdır. Aynı şey başka yerde de olabilir, örneğin Cezayir'de ve Mısır'da, ve *bizim için* bu kesinlikle olabileceklerin en iyisidir. Bizim kendi ülkemizde yapacak yeterince şeyimiz olacaktır. Avrupa ve Kuzey Amerika bir kez yeniden örgütlendiğinde, bu öylesine büyük bir güç ve öylesine bir örnek sağlayacaktır ki, yarıuygar ülkeler de kendiliklerinden bunları izleyecekler; iktisadi gereksinmeler onları bu yola itmeye yetecektir. Ama bu ülkelerin aynı şekilde sosyalist örgütlenmeye ulaşmadan önce hangi toplumsal ve siyasal evrelerden geçmek zorunda kalacaklarına gelince, sanıyorum ki, bugün ancak dayanaksız varsayımlar ileri sürebiliriz. Tek bir şey kesindir: *Zafere ulaşmış proletarya, kendi zaferini baltalamadan herhangi bir yabancı ulusa, herhangi bir türden mutluluğu dayatamaz*. Ki bu da, kuşkusuz çeşitli türden savunma savaşlarını hiçbir biçimde dıştalamaz. ..."

Engels, hiç de tek başına "ekonomik olan"ın, bütün güçlükleri kendi başına ve doğrudan kaldıracağını sanmıyor. İktisadi bir devrim *bütün* halkları sosyalizme doğru yönelmeye itecektir; ama aynı zamanda —sosyalist devlete karşı— devrimler ve savaşlar olasıdır. Siyasetin ekonomiye uyarlanması kaçınılmaz olacaktır; ama bir anda ya da pürüzsüz değil, basitçe ve doğrudan değil. Engels, "kesin" olarak yalnızca bir, mutlak enternasyonalist, ilkeyi belirtiyor, ve bunu *tüm* "yabancı uluslara" uyguluyor, yani yalnızca sömürge uluslara değil: bunlara mutluluğu dayatmak, proletaryanın zaferini baltalamak demektir.

Proletarya, salt toplumsal bir devrimi gerçekleştirdiğinden ötürü, kutsal ve yanılgılardan ve zayıflıklardan bağışık olmayacaktır. Ama kaçınılmaz bir biçimde, olası yanılgılar (başkalarının sırtına binmeye doğru iten bencil çıkarlar) onu, bu gerçeği kavramaya götürecektir.

Biz, Zimmerwald solu, hepimiz, Kautsky gibi, örneğin 1914'te şovenizmi savunmak için marksizmden uzaklaşmadan önce taşıdığı aynı inancı, yani sosyalist devrimin *çok yakın* bir gelecekte —Kautsky'nin kendisinin bir zamanlar dediği gibi "bugünden yarına"— pek olası olduğu yolundaki inancı taşıyoruz. Ulusal soğukluklar çabucak kaybolmayacaktır: Ezilen bir ulusun kendini ezen ulusa karşı duyduğu kin —ve tamamen meşru olan bu kin— bir süre *devam edecektir;* ancak sosyalizmin zaferinden *sonra* ve uluslar arasında tam demokratik ilişkilerin sonal kuruluşundan *sonra* bu kin dağılacaktır. Eğer sosyalizme bağlı kalmak istiyorsak, daha şimdiden, yığınları, ezen uluslarda ezilen uluslar için ayrılma özgürlüğünü savunmaksızın olanaksız olan enternasyonalizm ruhuyla eğitmek zorundayız.

Sonbahar, 1916

EMPERYALİZM VE SOSYALİZMDEKİ BÖLÜNME

EMPERYALİZM ile Avrupa'daki işçi hareketi üzerinde oportünizmin (sosyal-şovenizm biçiminde) kazandığı korkunç ve tiksindirici zafer arasında herhangi bir bağıntı var mıdır?

Modern sosyalizmin temel sorunudur bu. Ve parti yazınımızda önce, içinde yaşadığımız dönemin ve bugünkü savaşın emperyalist niteliğini ve ikinci olarak da sosyal-şovenizm ile oportünizm arasındaki birbirinden ayrılmaz tarihsel bağıntıyı olduğu kadar, bunların siyasal ideolojilerinin yapısal benzerliğini eksiksiz olarak koyduktan sonra, bu temel sorunun tahliline geçebiliriz ve geçmeliyiz de.

Emperyalizmin olabildiğince açık ve tam bir tanımıyla başlamalıyız. Emperyalizm, kapitalizmin özgün bir tarihsel aşamasıdır. Bunun özgün niteliğinin üç yönü vardır: Emperyalizm, 1° tekelci kapitalizmdir; 2° asalak, ya da çürüyen ka-

pitalizmdir; 3° cançekişen kapitalizmdir. Serbest rekabetin tekel tarafından ayağının kaydırılması, emperyalizmin temel ekonomik özelliği, *özü*dür. Tekel kendini başlıca beş biçim altında ortaya koyar: 1° Karteller, sendikalar ve tröstler — üretimin yoğunlaşması, kapitalistlerin bu tekelci birliklerinin doğmasına yolaçacak bir düzeye ulaşmıştır; 2° büyük bankaların tekelci konumu — üç, dört ya da beş dev banka, Amerika, Fransa, Almanya'nın tüm ekonomik yaşamını denetim altına almaktadır; 3° *hammadde* kaynaklarının tröstler ve mali oligarşi tarafından elegeçirilmesi (mali sermaye, banka sermayesi ile tekelci sanayi sermayesinin kaynaşmasıdır); 4° dünyanın uluslararası karteller tarafından (ekonomik) bölüşümü *başlamıştır.* Daha bugünden, *bütün* dünya pazarına komuta eden ve bu pazarı kendi aralarında —savaş onu *yeniden* paylaştırıncaya kadar— "dostça" paylaşan böyle *yüzden* fazla uluslararası kartel vardır. Tekelci olmayan kapitalizm ortamındaki meta ihracından farklı olarak sermaye ihracı, oldukça ilginç bir görüngüdür ve dünyanın ekonomik ve toprağa ilişkin siyasal bölüşümüne yakından bağlıdır; 5° dünyanın toprak bölüşümü (sömürgeler) *tamamlanmıştır.*

Kapitalizmin Amerika'da ve Avrupa'da, ve daha sonra da Asya'da en yüksek aşaması olarak emperyalizm, son biçimini 1898-1914 döneminde almıştır. İspanyol-Amerikan Savaşı (1898) İngiliz-Boer Savaşı (1899-1902), Rus-Japon Savaşı (1904-05) ve 1900'deki Avrupa ekonomik bunalımı, dünya tarihinin yeni dönemindeki bellibaşlı tarihsel kilometre taşlarıdır.

Emperyalizmin asalak ya da çürüyen kapitalizm olması olgusu, her şeyden önce üretim araçlarının özel mülkiyeti sistemi altındaki *her* tekelin özelliği olan çürüme eğilimi içinde kendini gösterir. Demokratik cumhuriyetçi emperyalist burjuvazi ile gerici, monarşist emperyalist burjuvazi arasındaki farklılık, tam da her ikisinin de (sanayinin tek tek kollarında, tek tek ülkelerde, ve ayrı ayrı dönemlerde kapitalizmin olağanüstü hızlılıktaki gelişimini hiçbir şekilde dıştalamayan) yaşıyorken çürümelerinden ötürü ortadan kalk-

mıştır. İkincisi, kapitalizmin çürümesi, son derece büyük bir *rantiyeler* "kupon keserek" yaşayan kapitalistler tabakasının doğmasında kendini gösterir. Başta gelen dört emperyalist ülkeden —İngiltere, ABD, Fransa ve Almanya— her birinin tahvil sermayesi her ülkeye en azından beş ile sekizbin milyon, yıllık gelir getiren 100.000 ya da 150.000 *milyon* franka ulaşmıştır. Üçüncüsü, sermaye ihracı doruğuna ulaşmış asalaklıktır. Dördüncüsü, "mali sermaye egemenlik uğrunda çaba gösterir, özgürlük uğrunda değil". Siyasal gericilik *her zaman* emparyalizmin kendine özgü bir özelliğidir. Çürümüşlük, çok büyük boyutlarda rüşvet ve her türden sahtekarlık. Beşincisi, bir avuç "büyük" güç tarafından ezilen ulusların sömürüsü —ki bu, ilhaklarla ayrılmaz bir biçimde bağıntılıdır— ve özellikle sömürgelerin sömürülmesi, "uygar" dünyayı uygarlaşmamış ulusların yüzlerce milyonluk gövdesi üzerinde giderek artan bir biçimde bir asalağa dönüştürür. Roma proletaryası, toplumun sırtından yaşıyordu. Modern toplum, modern proletaryanın sırtından yaşıyor. Marx, Sismondi'nin bu derin gözlemini özellikle vurgulamıştır.* Emperyalizm durumu bir ölçüde değiştirmektedir. Proletaryanın ayrıcalıklı bir katmanı emparyalist ülkelerde, kısmen uygarlaşmamış uluslardaki yüzmilyonların sırtından yaşamaktadır.

Emperyalizmin niçin *cançekişen* kapitalizm, sosyalizme *geçiş* halindeki kapitalizm olduğu besbellidir: Kapitalizm*den* doğan tekel, *zaten* ölmekte olan kapitalizmdir, sosyalizme geçişin başlangıcıdır. Emperyalizm tarafından emeğin çok geniş boyutlarla *toplumsallaştırılması* (savunucularının —burjuva iktisatçıların— "birbirine kilitlenme" dedikleri şey) aynı sonucu doğurmaktadır.

Emperyalizmin bu tanımını geliştirince, emperyalizmi "kapitalizmin bir evresi" olarak görmeyen ve mali sermayenin "yeğlediği" bir politika, "sanayi" ülkelerinin "tarım" ülkelerini kendine katma eğilimi olarak gören K. Kautsky** ile

* Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, "Almanca İkinci Baskıya Yazarın Önsözü", Sol Yayınları, Ankara 1990, s. 7-9. *–Ed.*

tam bir çelişkiye düşeriz. Kautsky'nin tanımı, teorik açıdan baştan başa yanlıştır. Emperyalizmi belirleyen şey, sanayi sermayesinin yönetimi *değil,* mali sermayenin yönetimidir, özel olarak tarım ülkelerini *değil, her türden* ülkeyi kendine katma çabasıdır. Kautsky, emperyalist politikayı, emperyalist ekonomiden *ayırıyor,* "silahsızlanma", "ultra-emperyalizm" ve benzeri zırvalar türünden kaba burjuva reformculuğuna yolaçmak için, politikadaki tekeli, ekonomideki tekelden ayırıyor. Bu teorik yanlışlığın amacı ve anlamı, emperyalizmin *en derin* çelişkilerini bulandırmak ve böylece emperyalizmin savunucularıyla, düpedüz sosyal-şovenistler ve oportünistler ile "birlik" teorisini haklı çıkarmaktır.

Kautsky'nin bu konuda marksizmden uzaklaşması üzerinde *Sotsial-Demokrat* ve *Kommünist*'te yeterince durduk. Bizim Rus kautskicilerimiz, Akselrod ve Spectator'un başını çektiği, hatta Martov'un ve büyük bir oranda Trotski'nin de dahil olduğu Örgütleme Komitesi[87] (Ö. K.) yandaşları, bir eğilim olarak kautskicilik sorununda tam bir suskunluğun sürmesini yeğliyorlar. Bunlar sırf Kautsky'yi yüceltme ile (Örgütleme Komitesinin Rusça yayınlamayı *vaadettiği* Almanca kitapçığında Akselrod bunu yapmaktadır) ya da Kautsky'nin muhalefete dahil olduğunu söylediği ve şovence beyanlarını düzenbazlıkla örtbas etmeye çalıştığı özel mektuplarından aktarmalar yapmakla (Spectator) yetinerek Kautsky'nin savaş sırasında yazmış olduğu yazıları savunmaya cesaret edemiyorlardı.

Kautsky'nin —emperyalizmi süsleyip güzelleştirmek demek olan— emperyalizm "anlayışının", yalnızca Hilferding'in *Finance Capital*'i ile karşılaştırıldığında değil (Hilferding Kautsky'yi ve sosyal-şovenistlerle "birliği", şimdi ne kadar büyük bir gayretle savunursa savunsun, fark etmez!), *sosyal-liberal* J. A. Hobson'la da karşılaştırıldığında geriye

** "Emperyalizm, oldukça yüksek bir gelişme göstermiş sanayi kapitalizminin bir ürünüdür. Her sanayileşmiş kapitalist ulusun daha geniş *tarımsal* toprakları, bu topraklarda oturan uluslara bakılmaksızın, boyunduruk altına alma ve ilhak etme çabası demektir." (Kautsky, *Die Neue Zeit,* 11 Eylül 1914.)

doğru bir gidiş olduğu belirtilmelidir. Marksist olduğu konusunda hiçbir iddiada bulunmayan bu İngiliz iktisatçısı, 1902'de yayınlanan bir kitapta çok daha derinliğine emperyalizmi açıklıyor ve çelişkilerini ortaya koyuyor.* Emperyalizmin asalak niteliğine ilişkin oldukça önemli bir konuda Hobson'ın (kitabında Kautsky'nin pasifist ve "uzlaşmacı" yavanlıklarının hemen hemen tümü bulunabilir) söyledikleri şöyledir:

İki koşullar grubu, Hobson'a göre, eski imparatorlukların gücünü zayıflatmıştır: 1) "ekonomik asalaklık" ve 2) bağımlı halklardan ordu kurulması. "Önce yönetici devletin, kendi egemen sınıfını zenginleştirmek ve alt sınıflarını ses çıkarmamaya razı etmek için eyaletlerinden, sömürgelerinden ve kendine bağlı ülkelerden yararlandığı ekonomik asalaklık alışkanlığı vardır." İkinci koşula ilişkin olarak Hobson şöyle yazıyor:

"Emperyalizm körlüğünün [emperyalistlerin "körlüğü" konusundaki bu türkü, sosyal-liberal Hobson'da "marksist" Kautsky'dekinden daha uygun düşüyor] en garip belirtilerinden biri, Büyük Britanya'nın, Fransa ve öteki büyük ulusların bu tehlikeli bağımlılığa girerken gösterdikleri kayıtsız vurdumduymazlıktır. Büyük Britanya bunda en ileri gidendir. Hindistan imparatorluğumuzu kazanırken verdiğimiz savaşımın çoğunu yerliler vermiştir; Hindistan'da, çok yakın zamanda da Mısır'da, İngiliz kumandanlarının yönetiminde büyük, sürekli ordular kurulmuştur; Afrika'daki dominyonlarımızla ilgili hemen bütün savaşlar, güney bölgesindekiler dışında, bizim adımızda yerli halk tarafından verilmiştir."

Çin'in parçalanması olasılığı, Hobson'ın, şu ekonomik değerlendirmesine yolaçmıştır: "İngiltere'nin güneyinde, Riviera'da ve İtalya'nın ve İsviçre'nin turist çeken ya da oturma bölgelerinde, Uzak Doğudan kârlar ve aylıklar sağlayan zengin aristokratların küçük kümeleri oldukça geniş profesyonel iş takipçileri ve tacirler, geniş bir özel hizmetçiler ve ulaşımda ve çabuk bozulabilir malların üretiminin son

* J. A. Hobson, *Imperialism,* London 1902.

evresinde çalışan işçiler biçiminde daha şimdiden sergilenen bir görünüm ve özellik, o zaman Batı Avrupa'nın büyük bölümünde de ortaya çıkabilecektir; canalıcı bellibaşlı bütün sanayi yokolacaktır ve ana gıda maddeleri ve yarı mamul mallar Asya ve Afrika'dan haraç olarak içeriye akacaktır. ... Batı ülkelerinin daha geniş bir ittifakının, dünya uygarlığını ilerletmek şöyle dursun batı asalaklığı biçimindeki büyük bir tehlikeyi getirebilecek olan büyük güçlerin bir Avrupa federasyonunun üst sınıfları Asya ve Afrika'dan geniş haraçlar alan ve bununla artık tarımın ve manifaktürün hammadde sanayileri ile uğraşmayan, mali aristokrasinin denetimi altında kişisel ya da küçük sanayi hizmetlerinin yerine getirilmesi ile uğraşan büyük bir uysallaşmış iş takipçisi yığınını destekleyen bir ileri sanayi ülkeleri grubunun, büyük güçlerin doğmasının olabilirliğini önceden görmüştük. Bırakalım, böyle bir teorinin [olasılığın demesi gerekirdi] üzerinde durmaya gerek görmeyerek onu reddedenler, daha şimdiden bu duruma gelmiş olan Güney İngiltere'deki bölgelerin bugünkü ekonomik ve toplumsal koşullarını incelesinler ve aynı mali grupların, yatırımcıların [rantiyeler] ve siyasal ve ticari resmî memurların, eşi görülmedik bir biçimde çok büyük potansiyel kâr birikimini Avrupa'da tüketmek üzere çekip alarak Çin'i tahakküm altına almaları yoluyla olanaklı duruma getirebilecek olan böyle bir sistemin çok geniş boyutları üzerinde düşünsünler. Durum çok daha karmaşık, dünya güçlerinin oynadıkları rol geleceğin şu ya da bu herhangi bir yorumunu pek olası kılmayacak kadar çok hesap dışıdır, ama bugün Batı Avrupa emperyalizmini yöneten etkiler bu yönde ilerliyor ve direnilmediğinde ya da yönü değiştirilmediğinde, böyle bir sona doğru yönelmiş bulunmaktadır."

Hobson, bu sosyal liberal, bu "direnişin" *yalnızca* devrimci proletarya tarafından ve *yalnızca* toplumsal bir devrim biçiminde sağlanabileceğini göremiyor. Ama o bir sosyal liberaldir zaten! Bununla birlikte, 1902'de bile "Birleşik Avrupa Devletleri" (kautskici Trotski'nin hesabına söylenmiş olsun bu) ve bugün çeşitli ülkelerin *ikiyüzlü kautskicileri* tarafın-

dan üzeri örtülen her şeyi yani *oportünistlerin* (sosyal-şovenlerin), tam da, Asya ve Afrika'nın sırtından, emperyalist bir Avrupa yaratma yolunda emperyalist burjuva ile ele ele vererek çalıştıklarının anlam ve önemini, ve nesnel olarak *oportünistlerin,* küçük-burjuvazinin ve emperyalist aşırı kârlardan *sus payı verilen* ve kapitalizmin *bekçi-köpekleri* ve işçi hareketinin *bozucuları* durumuna getirilen işçi sınıfının belli tabakaları olduklarını, çok mükemmel bir biçimde kavramıştı.

Hem makalelerde hem de partimizin kararlarında işçi hareketi içerisinde (uzun zamandır?) başarı kazanmış bulunan emperyalist burjuvazi ile oportünizm arasındaki bu çok derin ilişkiyi, bu ekonomik ilişkiyi tekrar tekrar göstermiş bulunuyoruz. Ve bundan yeri gelmişken söyleyelim ki, sosyal-şovenistlerle bir bölünmenin kaçınılmaz duruma geldiği sonucunu çıkardık. Bizim kaustkiciler, sorundan kaçamak yapmayı yeğlediler! Örneğin Martov, konuşmalarında *Yurtdışındaki Sekreterlik Örgütleme Komitesinin Bülteni*'nde (n° 4, 10 Nisan 1916) aşağıdaki gibi açıkladığı bir safsatayı ortaya attı:

"... Devrimci sosyal-demokrasinin davası, eğer zihinsel gelişme yönünden 'aydınlara' en yakın bir biçimde yaklaşan ve en yüksek yeteneklere sahip işçi grupları tehlikeli bir biçimde ondan uzaklaşarak oportünizme doğru yönelirse, çok kötü, gerçekten umutsuz bir duruma girecektir..."

"Tehlikeli bir biçimde" gibi ahmakça sözlerle ve belli bir elçabukluğu ile işçilerin *belli* gruplarının *zaten* oportünizme ve emperyalist burjuvaziye doğru *sürüklenmekte oldukları olgusu geçiştiriliyor!* Ö. K.'nin safsatacılarının *kaçmak* istedikleri olgu da işte budur! Bunlar, kaustkici Hilferding ve başka birçoklarının şimdi böbürlenerek sundukları "resmî iyimserlikle" yetinmektedirler, nesnel koşullar, proletaryanın birliğini ve devrimci eğilimin zaferini güvence altına almıştır! Biz, gerçekten de, proletarya açısından "iyimseriz"!

Ama gerçekte bütün bu kautskiciler —Hilferding, Ö. K. yandaşları, Martov ve ortakları— *oportünizm* açısından ...

iyimserdirler. Asıl sorun da bu!

Proletarya, kapitalizmin çocuğu — yalnızca Avrupa kapitalizminin, ya da emperyalist kapitalizmin değil, dünya kapitalizminin çocuğudur. Dünya ölçüsünde elli yıl daha önce, ya da elli yıl daha sonra —dünya çapında ölçüye vurulduğunda bu pek önemsiz kalır— "proletarya" hiç kuşkusuz birleşmiş "olacaktır" ve devrimci sosyal-demokrasi "kaçınılmaz olarak" zafer kazanacaktır. Ama sorun bu değil, kautskici baylar. Bugünkü durumda sorun şu ki, Avrupa'nın emperyalist ülkelerinde *siz,* bir sınıf olarak proletaryaya *yabancı* olan, burjuvazinin hizmetçileri, ajanları ve onun etkisinin araçları olan oportünistleri *okşuyorsunuz,* ve işçi hareketi yakasını onlardan *kurtarmadıkça* bir *burjuva işçi hareketi* olarak kalacaktır. Oportünistlerle, Legienler ve Davidler'le Plehanovlar'la Çenkeliler'le, Potresovlar'la vb. "birliği" savunarak siz, nesnel olarak, emperyalist burjuvazinin işçi hareketi içerisindeki en iyi ajanlarının yardımlarıyla işçilerin *köleleşmesini* savunuyorsunuz. Devrimci sosyal-demokrasinin dünya ölçüsündeki zaferi kesenkes kaçınılmazdır, ancak *size karşı* hareket etmektedir ve edecektir, gelişmektedir ve gelişecektir, bu sizin *üzerinizde* bir zafer olacaktır.

1914-16'da bütün dünyada yolları açık-seçik bir biçimde ayrılmış bulunan bugünkü işçi hareketindeki bu iki eğilim, hatta *iki* parti de denebilir, *Engels ve Marx tarafından İngiltere'de* kabaca 1858'den 1892'ye kadarki *on yıllar* içerisinde *izlenmiştir*.

Ne Marx, ne de Engels, 1898-1900'den önce başlamamış bulunan dünya kapitalizminin emperyalist dönemini görecek kadar yaşamışlardır. Ama, 19. yüzyılın ortalarında bile, emperyalizmin en azından bellibaşlı *iki* ayırdedici özelliğini ortaya koymuş bulunması, İngiltere'nin kendine özgü bir özelliği olmuştur: 1) geniş sömürgeler, 2) (dünya piyasasında tekelci konumu yüzünden) tekel kârı. Her iki açıdan da İngiltere, bu sırada kapitalist ülkeler arasında bir istisna idi, ve Engels ve Marx, bu istisnayı tahlil ederek, oldukça açık ve belirgin bir biçimde, oportünizmin İngiliz işçi hareketi içeri-

sindeki (geçici) zaferi ile *bağıntısını* göstermişlerdi.

7 Ekim 1858 tarihini taşıyan mektubunda Engels, Marx'a şöyle yazıyordu: "... İngiliz proletaryası giderek daha çok fiilen burjuvalaşıyor, öyle ki, bütün ulusların bu en burjuvası, anlaşılan, sonunda burjuvazinin *yanında* bir burjuva aristokrasisine ve bir burjuva proletaryasına sahip olmayı amaçlıyor. Bütün dünyayı sömüren bir ulus için kuşkusuz bu, bir ölçüye kadar haklı görülebilir". 21 Eylül 1872 tarihini taşıyan mektubunda da Engels, Sorge'ye Enternasyonalin federal konseyinde Hales'ın kavga çıkardığını ve Marx'ın "İngiliz işçi liderlerinin kendilerini sattıkları" yolundaki sözlerinin kınanmasını sağladığını bildiriyor. 4 Ağustos 1874'te, Marx Sorge'ye şöyle yazıyordu: "Burdaki [İngiltere'deki] kent işçileri yönünden, liderler takımının tümünün parlamentoya girmemiş olmaları talihsizlik oldu. Bu bütün takımdan kurtulmanın en güvenli yolu olacaktı." Marx'a yazdığı, 11 Ağustos 1881 tarihli bir mektubunda Engels, "burjuvaziye satılmış, en azından burjuvazi tarafından parayla beslenen kimselerin yönetimine kendini bırakmış şu çok berbat İngiliz sendikalarından" sözetmektedir. 12 Eylül 1882 tarihini taşıyan bir mektubunda da Engels, Kautsky'ye şöyle yazmıştı: "Sömürge politikası konusunda İngiliz işçilerinin ne düşündüklerini bana soruyorsun. Genel olarak politika konusunda düşündüklerinin tıpkısını. Burda işçilerin partisi yok, yalnızca muhafazakarlar ve liberal-radikaller var ve işçiler de dünya piyasasında ve sömürgelerdeki İngiliz tekelinin ziyafetinden keyifle pay alıyorlar."

7 Aralık 1889'da Engels, Sorge'ye şöyle yazıyordu: "Burda [İngiltere'de] en iğrenç şey, işçilerin iliklerine dek işlemiş olan burjuva 'saygınlığıdır'. ... Hepsinden daha iyi olarak kabul ettiğim Tom Mann bile, lord Mayor ile öğle yemeği yiyeceğini belirtmekten hoşlanıyor. Eğer bu Fransızlarla karşılaştırılacak olursa sonunda devrimin ne işe yarayacağı anlaşılmış olur." 19 Nisan 1890 tarihli mektubunda da, "Ama suyun *altında* [İngiltere'deki işçi sınıfı] hareketi devam ediyor, daha geniş kesimleri ve daha çok da bugüne kadar durgun,

en alt [italikler Engels'in] katmanlar arasındakileri kucaklıyor. Bu yığının birdenbire *kendini bulacağı*, hareket halindeki bu dev gibi kitlenin kendisi olduğunun farkına varacağı günler pek uzakta değil." 4 Mart 1891'de: "Çökmüş olan dokcular sendikasının başarısızlığı; 'eski' tutucu işçi sendikaları, *zengin* ve bunun sonucu olarak da korkakça, meydanda tek başına duruyorlar. ..." 14 Eylül 1891: Newcastle işçi sendikası kongresinde, sekiz saatlik işgününün muhalifleri, eski sendikacılar yenildiler "ve burjuva gazeteleri *burjuva işçi partisinin* yenilgisini kabul ediyorlar." (bütün italikler Engels'in.) ...

On yıllar boyunca Engels tarafından yinelenen bu düşüncelerin, basında onun tarafından yayın yoluyla da açıklanmış olması, *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*'nun 1892'deki ikinci baskısına yazdığı önsözle de tanıtlanmaktadır.* Burda "çalışan halkın büyük kitlesi"nin dışında bir "ayrıcalıklı işçi azınlığı"nın "işçi sınıfı arasındaki aristokrasisinden" sözetmektedir. İşçi sınıfının yalnızca "küçük, ayrıcalıklı, gözetilen bir azınlığı" İngiltere'nin 1848-68'deki ayrıcalıklı konumundan "sürekli olarak yararlandırılıyordu", oysa "bunların büyük bir kesimi olsa olsa geçici bir iyileştirmeyi yaşamışlardı". ... "[İngiltere'nin sınai] tekelinin yıkılmasıyla birlikte, İngiliz işçi sınıfı, bu ayrıcalıklı konumunu yitirecektir. ..." "Yeni" sendikaların, vasıfsız işçilerin sendikalarının üyeleri, "kafalarının, daha iyi durumdaki 'eski sendikacıların' beyinlerini sınırlayan geçmişten miras kalmış 'saygıdeğer' burjuva önyargılarından tamamen uzak, bakir topraklar halinde olması gibi çok büyük bir üstünlüğe sahiptiler". ... İngiltere'de "sözümona işçilerin temsilcileri adı verilen" kimseler "işçi sınıfı üyeleri olmaları bağışlanmış olanlardır, çünkü bunların kendileri de işçi olma niteliklerini kendi liberalizmlerinin okyanusuna gömmeye isteklidirler". ...

Okurun bunları *bir bütün olarak* inceleyebilmesi için, Marx ve Engels tarafından doğrudan söylenmiş sözleri kasıt-

* F. Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Sol Yayınları, Ankara 1997, s. 27-43. –*Ed.*

lı olarak uzun uzun aktardık. Ve bunların incelenmesi gerekir, bunların üzerinde dikkatle düşünmeye değer. Çünkü bunlar, emperyalist dönemin nesnel koşullarının emek hareketine dikte ettirdiği taktiklerin *eksenidir.*

Burada da Kautsky "sorunu sislendirmeye" ve marksizm yerine oportünistlerle duygusal uzlaşmayı yerleştirmeye çalışmıştır. İngiltere tekelciliğini yıkma aracı olarak Almanya'nın savaşa katılmasını haklı bulan açığa çıkmış ve bön sosyal-emperyalistlere (Lensch gibi adamlara) karşı tartışırken Kautsky, bu açık-seçik yalanı, gene aynı ölçüde açık-seçik bir başka yalanla "*düzeltiyor*". Alaycı bir yalan yerine tatlı bir yalan kullanıyor! İngiltere'nin *sınai* tekeli diyor, uzun süre önce kırıldı, uzun süre önce yıkıldı ve geriye yıkacak bir şey kalmadı.

Bu iddia neden yanlıştır?

Birincisi, İngiltere'nin *sömürge* tekelciliğini görmezlikten gelmesinden ötürü. Oysa Engels, gördüğümüz gibi, bunu daha 1882'de, otuzdört yıl önce açık-seçik bir biçimde göstermiştir! İngiltere'nin sınai tekeli yıkılmış olsa bile, onun sömürge tekeli yalnızca varlığını sürdürmekle kalmıyor, son derece sağlamlaşmış da bulunuyor, çünkü dünya şimdi paylaşılmış bulunmaktadır! Bu tatlı yalan yoluyla Kautsky, "dövüşecek bir şey yok" yolundaki burjuva-pasifist ve oportünist darkafalı düşünceyi elaltından sokuşturuyor. Tersine, değil *kapitalistlerin* şimdi dövüşecekleri bir şeyin bulunmaması, eğer kapitalizmi korumak istiyorlarsa, dövüşmeden *edemezler* de, çünkü sömürgelerin zor yoluyla yeniden bölüşümü olmaksızın *yeni* emperyalist ülkeler, eski (*ve daha zayıf*) emperyalist güçlerin yararlandıkları ayrıcalıkları elegeçiremezler.

İkincisi, niçin İngiltere'nin tekeli, İngiltere'de oportünizmin (geçici) zaferini açıklıyor? Çünkü *tekel, aşırı kâr,* yani bütün dünyada normal ve alışılmış olan kapitalist kârlarının üzerinde bir artı kâr demektir. Kapitalistler bu *aşırı kârların* bir bölümünü (ve pek de öyle az olmayan bir bölümünü!) *kendi* işçilerine, bu ulusun işçileri ile kapitalistlerinin öteki ülkelere *karşı* bir tür ittifakını (İngiliz sendikaları

ile işverenlerinin Webbler'i tarafından açıklanan o ünlü "ittifakları" anımsayınız) yaratmak için rüşvet olarak ayıra*bilirler*. İngiltere'nin sınai tekeli 19. yüzyılın sonunda zaten yıkılmış bulunuyordu. Bu, tartışma götürmez. Ama bu yıkım *nasıl* oldu? Tekelin *tümü* yokoldu mu?

Eğer böyle olsaydı Kautsky'nin (oportünistlerle) uzlaşma "teorisi" bir ölçüde doğrulanmış olacaktı. Ama *böyle değildir,* ve asıl sorunu da budur. Emperyalizm tekelci kapitalizm*dir*. Her kartel, tröst, sendika, her dev banka bir tekel*dir*. Aşırı kârlar yokolmamıştır; bunlar hâlâ yerinde durmaktadır. *Tüm* öteki ülkelerin, ayrıcalıklı, mali yönden zengin bir ülke tarafından sömürüsü sürüyor ve bu sömürü daha da yoğun duruma gelmiş bulunmaktadır. Bir avuç zengin ülke —eğer bağımsız, gerçekten de dev, "modern" zengin ülkelerden sözedecek olursak, bunlar yalnızca dört tanedir: İngiltere, Fransa, Birleşik Devletler ve Almanya— tekelciliği çok büyük boyutlara ulaştırmışlardır, binlerce olmasa bile yüzlerce milyonlara ulaşan *aşırı* kârlar elde etmektedirler, öteki ülkelerdeki yüzlerce ve yüzlerce milyonluk insanların "sırtlarına binmişlerdir" ve özellikle zengin, özellikle yağlı ve özellikle yağma edilmesi kolay yerlerin paylaşılması için kendi aralarında dövüşmektedirler.

Bu, gerçekte Kautsky'nin derin çelişkilerini sergilemek yerine örtbas etmeye çalıştığı emperyalizmin iktisadi ve siyasal özüdür.

Bir emperyalist "büyük" gücün burjuvazisi "kendi" işçilerinin üst tabakasına yılda yüzmilyon ya da daha fazla frank harcayarak, *ekonomik* rüşvet *verebilir,* çünkü *aşırı* kârı büyük bir olasılıkla bir milyara ulaşmaktadır. Ve bu küçük sus payının, işçi bakanlar "işçi temsilcileri" (Engels'in bu terimi parlak bir biçimde tahlilini anımsayınız), savaş sanayisi komitelerinin[88] işçi üyeleri, resmî işçi yetkililer, dar meslek birlikleri üyeleri olan işçiler, büro memurları vb., vb. arasında nasıl bölüşüldüğü ikincil bir sorundur.

1848 ile 1868 arasında ve bir ölçüde daha da sonraları, yalnızca İngiltere, tekelcilikten yararlandı: *işte bunun için*

oportünizm orada onlarca yıl egemenlik sürebildi. Başka *hiçbir* ülke ne böyle zengin sömürgelere, ne de sanayi tekeline sahipti.

19. yüzyılın son üçte-biri, yeni, emperyalist döneme geçişe tanık oldu. Bir *değil,* pek az olmasına karşın birkaç büyük gücün mali sermayesi tekelci bir durumdadır. (Japonya ve Rusya'da askerî güç, geniş topraklar tekeli, ya da azınlık milliyetlerini, Çin'i vb. soymaktaki özel kolaylıklar, günümüzdeki modern mali sermaye tekelini kısmen bütünlemekte, kısmen de onun yerini almaktadır.) Bu farklılık İngiltere'nin tekelci konumunun niçin on yıllar boyu *rakipsiz* kalabildiğini açıklar. Modern mali sermayenin tekeli çılgınca tehdit edilmektedir; emperyalist savaşlar dönemi başlamış bulunmaktadır. O günlerde *bir* ülkenin işçilerine on yıllar boyu rüşvet vermek ve onları yozlaştırmak olanağı vardı. Şimdi bu olanak-dışı denmese bile olası da değildir. Ama öte yandan *her* emperyalist "büyük" güç, "işçi aristokrasisi"nin (1848-68 İngilteresi'ndekinden) *daha küçük* tabakasına rüşvet verebilir ve vermektedir. Eskiden Engels'in son derece derin ifadesini kullanırsak, bir "*burjuva işçi partisi*" ancak bir ülkede ortaya çıkabilmişti, çünkü bir tek bu ülke tekelci idi, ama öte yandan da bu ülke uzun bir süre varlığını sürdürebilmişti. Şimdi ise *her* emperyalist ülkede bir "*burjuva işçi partisi*" *kaçınılmazdır* ve tipik bir olaydır ama yağmanın paylaşılması için umutsuz bir savaşım yürütmekte olmaları karşısında böyle bir partinin birçok ülkede uzun süre varlığını sürdüreceği pek şüphelidir. Çünkü tröstler, mali-oligarşi, yüksek fiyatlar, vb., üst tabakadaki bir avuç insana rüşvet vermeyi *olanaklı* kılarken, proletarya ve yarı-proleter *kitlesini* giderek daha çok baskı altına alıyor, eziyor, yıkıyor ve onlara işkence ediyor.

Bir yandan, burjuvazinin ve oportünistlerin bir avuç çok zengin ve ayrıcalıklı ulusu, insanlığın geri kalanının gövdesinde yaşayan "ölümsüz" asalaklar durumuna getirmek, zencileri, hintlileri vb. modern militarizmin sağladığı kusursuz nitelikteki yok edici silahların yardımıyla boyunduruk altın-

da tutarak bunların sömürülmesinin "şerefi üzerinde oturmak" eğilimi vardır. Öte yandan öncekinden daha çok ezilen ve emperyalist savaşların bütün yükünü taşıyan *yığınlarda* bu boyunduruğu atmak ve burjuvaziyi alaşağı etmek eğilimi vardır. Bu iki eğilim arasındaki savaşımın içinden emek hareketinin tarihi, şimdi kaçınılmaz olarak gelişecektir. Çünkü birinci eğilim raslansal değildir; bu, iktisadi olarak "gerçekleşmektedir". *Bütün* ülkelerde burjuvazi kendisi için, sosyalşovenlerin "burjuva işçi partilerini" zaten doğurmuş, büyütmüş ve güvence altına almış bulunuyor. Tümüyle sosyal-emperyalist olan, örneğin İtalya'daki Bissolati'ninkine benzer kesin olarak oluşmuş bir parti ile, diyelim Potresovlar'ın Gvozdyovlar'ın, Bulkinler'in, Çheydzeler'in, Skobelevler'in ve ortaklarının yarı-oluşmuş, yaklaşık partileri arasındaki fark pek önemli bir fark değildir. Önemli olan şu ki, iktisadi olarak, işçi aristokrasisinin bir tabakasının burjuvaziden yana geçmesi ergenlik çağına ulaşmış ve gerçekleşmiş bir olgu durumuna gelmiştir; ve bu iktisadi olgu, sınıf ilişkilerindeki bu yer değiştirme, herhangi bir özel "güçlükle" karşılaşmaksızın, şu ya da bu biçim altında, siyasal biçimini bulacaktır.

Yukarda değinilen iktisadi temel üzerinde, modern kapitalizmin siyasal kurumları —basın, parlamento, birlikler, kongreler vb.— saygıdeğer, uysal, reformcu ve yurtsever memur ve işçiler için, ekonomik ayrıcalıklar ve sus paylarına uygun düşen *siyasal* ayrıcalıklar ve sus payları yaratmıştır. Hükümette ya da savaş sanayisi komitelerinde, parlamentoda ve çeşitli komitelerde, legal olarak yayınlanan "saygıdeğer" gazetelerin yazı kadrolarında ya da bundan daha az saygıdeğer olmayan yönetim kurullarında ve "burjuva yasalarına bağlı" sendikalarda kârlı ve tatlı işler — emperyalist burjuvazinin "burjuva işçi partilerinin" temsilcilerini ve destekleyicilerini çekmek ve ödüllendirmek için kullandığı olta işte budur.

Siyasal demokrasinin makinesi de aynı yönde çalışır. Zamanımızda seçim olmadan bir şey yapılamaz; yığınlar olmadan bir şey yapılamaz. Ve bu basın ve parlamentarizm döne-

minde, geniş bir biçimde dallanıp budaklanmış, sistemli bir biçimde düzenlenmiş, iyi donatılmış dalkavukluk, yalan, sahtekarlık sistemi olmaksızın, geçer akçe ve yaygın sloganlarla hokkabazlık yapılmaksızın, ve —burjuvaziyi alaşağı etmek için devrimci savaşımı reddettikleri sürece— sağda ve soldaki işçilere her türden reformlar ve nimetler vaadedilmeksizin yığınların yandaşlığını kazanmak *olanaksızdır*. Bu sisteme ben, "burjuva işçi partisinin" klasik toprağında bu sistemin en önde gelen ve en hünerli temsilcilerinden biri olan İngiliz bakan Lloyd George'un adına ithafen, Lloyd-George'culuk diyeceğim. Birinci sınıf bir burjuva dalaverecisi, kurnaz bir politikacı, istediğiniz çeşitten hatta işçi dinleyicilere dev-v-v-rimci türden nutuklar atan bir halk hatibi, ve toplumsal reformlar adı altında (sigorta, vb.) uysal işçilere hesaplı bir sus payı elde etme yeteneğinde olan bir adam, Lloyd George, burjuvaziye büyük bir başarıyla hizmet ediyor,* ve tam da işçiler *arasında* ona hizmet ediyor, burjuvazinin etkinliğini onun en çok gereksinme duyduğu yere ve yığınları törel olarak boyunduruk altına almada en çok güçlükle karşılaştığı yere, *tam da* proletaryaya taşıyor.

Öyleyse Lloyd George ile Scheidemannlar, Legienler, Hendersonlar ve Hyndmanlar, Plehanovlar, Renaudeller ve ortakları arasında böyle büyük bir fark var mıdır? Sonunculardan bazıları, Marx'ın devrimci sosyalizmine döneceklerdir, diye itiraz edilebilir. Bu olanaklıdır, ama eğer sorun siyasal, yani kitle yönünden ele alınacak olursa, bu pek önemsiz bir farklılıktır. Bugünün sosyal-şoven önderleri arasında bazıları proletaryaya dönebilirler. Ama sosyal-şoven ya da (aynı şey demek olan) oportünist *eğilim* ne yokolur ne de devrimci proletaryaya "geri döner". Marksizmin işçiler arasında yaygın olduğu her yerde bu siyasal eğilim, bu "burjuva işçi partisi" Marx'ın başına yemin edecektir. Bunlar böyle

* Son zamanlarda bir İngiliz dergisinde, Lloyd George'un siyasal muhalifi bir Tory tarafından yazılan "Bir Tory Gözüyle Lloyd George" başlıklı bir makale okudum. Savaş bu muhalifin gözlerini açmış ve bu Lloyd George'un nasıl da mükemmel bir burjuva uşağı olduğunu ona kavratmıştır! Toryler, onunla barış yapmışlardır!

yapmaktan alıkonamaz, tıpkı ticari bir firmanın herhangi bir etiketi simgeyi ya da reklamı kullanmaktan alıkonamayacağı gibi. Ezilen sınıflar tarafından sevilen devrimci liderlerin ölümlerinden sonra, düşmanlarının ezilen sınıfları aldatmak üzere adlarına sahip çıkma çabaları, tarihte her zaman görülen bir durumdur.

Gerçek şu ki, siyasal bir olgu olarak "burjuva işçi partileri" bellibaşlı *bütün* kapitalist ülkelerde kurulmuş bulunuyor, ve bu partilere —ya da gruplara, eğilimlere, vb., hepsi de aynıdır— karşı bütün cephelerde kararlı ve duraksamasız bir savaşım vermeksizin emperyalizme karşı savaşım sorunundan, ya da marksizm diye bir sorundan, ya da sosyalist işçi hareketi sorunundan sözedilemez. Rusya'daki Çeydze hizbi,[89] *Naşe Dyelo* ve *Golos Truda,*[90] ve dışardaki Ö. K. destekleyicileri *böyle* bir partinin türlerinden başka bir şey değildir. Bu partilerin, toplumsal devrimden *önce* kaybolacaklarını düşünmek için en ufak bir neden yoktur. Tersine, devrim yakınlaştıkça daha güçle parlayacak ve gelişmesindeki geçişler ve sıçramalar daha beklenmedik ve daha şiddetli olacak, işçi hareketi içerisinde oportünist küçük-burjuva akıma karşı, devrimci kitle akımının savaşımı daha büyük bir yer tutacaktır. Kautskicilik bağımsız bir eğilim değildir, çünkü ne yığınların içerisinde ne de burjuvazinin yanına geçmiş bulunan ayrıcalıklı tabakalar arasında kökleri vardır. Ama kautskiciliğin tehlikesi, geçmişin ideolojisini kullanarak proletaryanın "burjuva işçi partisi" ile uzlaşmasına, proletaryanın bu parti ile birliğinin korunmasına ve böylece de bu partinin saygınlığının güçlendirilmesine çabalaması olgusunda yatar. Yığınlar artık dile düşmüş sosyal-şovenlerin ardına düşmüyor: Lloyd George, İngiltere'deki işçi toplantılarında ıslıklanmıştır; Hyndman partiyi terk etmiştir; Renaudeller ve Scheidemannlar, Potresovlar ve Gvozdyovlar polis tarafından korunmaktadır. Kautskicilerin sosyal-şovenleri maskeli bir biçimde savunmaları daha da çok tehlikelidir.

Kautskiciliğin en yaygın yutturmacalarından biri "yığınlara" başvurmasıdır. Biz, diyorlar yığınlardan ve yığın örgüt-

lerinden kopmak istemiyoruz! Ama Engels'in sorunu nasıl koyduğunu düşünün bir. 19. yüzyılda İngiliz sendikalarının "yığın örgütleri" burjuva işçi partisinden yanaydılar. Marx ve Engels bu temel üzerinde onunla uzlaşmadılar, onu sergilediler. Birincisi, sendika örgütlerinin doğrudan doğruya *proletaryanın bir azınlığını* kucakladığını unutmadılar. O zaman İngiltere'de, şimdi Almanya'da olduğu gibi proletaryanın beşte-birinden fazlası örgütlenmiş değildi. Kapitalizm koşullarında proletaryanın çoğunluğunun örgütlenebileceğini kimse ciddi olarak düşünemez. İkincisi —ve asıl sorun budur— sorun bir örgütün büyüklüğü sorunu değil, politikasının gerçek ve nesnel anlamı sorunudur: Bu politika yığınları temsil ediyor mu, onlara hizmet ediyor mu, yani onların kapitalizmden kurtulmalarını amaçlıyor mu, yoksa azınlığın çıkarlarını, azınlığın kapitalizmle uzlaşmasını mı temsil ediyor? İkincisi 19. yüzyılda İngiltere için doğru idi, şimdi de Almanya, vb. için doğrudur.

Engels *eski* sendikaların —ayrıcalıklı azınlığın— "burjuva işçi partisi" ile "*en alttaki* yığınlar" arasına, gerçek çoğunluk arasına bir ayrım koyuyor, ve "burjuva saygınlığı"na bulaş*mamış* olan bu sonunculara başvuruyor. Marksist taktiğin özü budur!

Ne biz ne de herhangi bir kimse, sosyal-şovenleri ve oportünistleri, proletaryanın ne kadarının izlediği ve izleyeceğini doğru bir biçimde hesaplayabiliriz. Bu, yalnızca savaşım ile ortaya çıkacak, yalnızca sosyalist devrimle kesin bir biçimde kararlaştırılacaktır. Ama şunu kesenkes biliyoruz ki, emperyalist savaşta "anayurdun savunucuları" yalnızca bir azınlığı *temsil etmekteler.* Ve bu nedenle sosyalist olarak kalmak istiyorsak, görevimiz daha *derinlemesine* ve daha *aşağılara* doğru, gerçek yığınlara doğru gitmektir; oportünizme karşı savaşımın tüm anlamı ve tam esası budur. Oportünistlerin ve sosyal-şovenlerin, aslında, yığınların çıkarlarına ihanet ettiklerinin ve bunları sattıklarının, işçilerin azınlığının geçici ayrıcalıklarını savunduklarının, bunların burjuva düşüncelerinin ve etkilerinin taşıyıcıları olduklarının, gerçek-

ten de burjuvazinin müttefikleri ve ajanları olduklarının sergilenmesiyle, biz, yığınlara gerçek siyasal çıkarlarını değerlendirmeyi, emperyalist savaşların ve emperyalist ateşkeslerin bütün uzun ve acılı olayların arasında sosyalizm uğruna ve devrim uğruna savaşmayı öğretiriz.

Dünya işçi hareketi içerisinde tek marksist çizgi, yığınlara oportünizmden kopmalarının kaçınılmazlığını ve gerekliliğini açıklamak, oportünizme karşı amansız bir savaşım vererek devrim yolunda bunları eğitmek, ulusal liberal işçi politikasının o kesin iğrençliğini gizlemek değil, sergilemek için savaşım deneyimlerinden yararlanmaktır.

Bundan sonraki makalede bu çizgiyi kautskicilikten ayırdeden bellibaşlı özellikleri özetlemeye çalışacağız.

Ekim 1916

PROLETARYA DEVRİMİNİN ASKERÎ PROGRAMI

[PARÇA]

ŞİMDİKİ emperyalist savaşta "anavatanın savunulması" konusundaki sosyal-şoven yalanlarla savaşım veren Hollandalı, İskandinav ve İsviçreli devrimci sosyal-demokratlar arasında, sosyal-demokrat asgari programdaki eski "milis" ya da "silahlı ulus" istemi yerine, yeni bir "silahsızlanma" istemi konmasından yana sesler duyulmaktadır. *Jugend-Internationale*[91] bu konuda bir tartışma başlatmış ve silahsızlanmayı destekleyen bir başyazıyı, 3. sayısında yayınlamıştır. Üzülerek belirtelim ki, R. Grimm'ın en son tezlerinde de "silahsızlanma" düşüncesine bir ödün verilmektedir. Tartışmalar *Neues Leben* ve *Vorbote* dergilerinde başlatıldı.

Silahsızlanma savunucularının durumlarına daha yakından bakalım.

Bunların başta gelen savları, silahsızlanma isteminin, her türlü militarizme karşı ve her türlü savaşa karşı savaşımın en açık, en kesin, en tutarlı ifadesi olduğudur.

Ama bu başta gelen savda silahsızlanma savunucularının esas yanılgısı yatmaktadır. Sosyalistler, sosyalistlikten vazgeçmeksizin, her türlü savaşa karşı olamazlar.

Birincisi, sosyalistler devrimci savaşlara karşı olmamışlardır, bundan böyle de olamazlar. Emperyalist "büyük" güçlerin burjuvazisi tepeden tırnağa gerici olmuştur ve *bu* burjuvazinin şimdi yürütmekte olduğu savaşı biz, gerici, köle sahiplerinin yürüttüğü ve canice bir savaş olarak görüyoruz. Ama bu burjuvaziye *karşı* bir savaşa ne denir? Örneğin bu burjuvazinin ezdiği ve bu burjuvaziye bağımlı ezilen halkın, ya da sömürge halkın kurtuluş için yürüttüğü savaşa? *Enternasyonal* grubunun[92] tezlerinin 5. paragrafında şunları okuyoruz: "Bu başıboş emperyalizm döneminde ulusal savaşlar artık olanaksızdır." Bu, apaçık yanlıştır.

20. yüzyıl tarihi, bu "başıboş emperyalizm" yüzyılı, sömürge savaşlarıyla doludur. Ama biz Avrupalıların, dünya halklarının çoğunluğunu baskı altında tutan emperyalistlerin, alışkanlık haline getirdiğimiz o aşağılık Avrupa şovenliğiyle "sömürge savaşları" diye adlandırdığı şey, çoğunlukla ulusal savaşlardır ya da ezilen bu halkların ulusal başkaldırmalarıdır. Emperyalizmin temel özelliklerinden biri en geri ülkelerde kapitalist gelişmeyi hızlandırması ve böylece de ulusal baskıya karşı savaşımı yaygınlaştırması ve yoğunlaştırmasıdır. Bu, bir olgudur, ve bundan, kaçınılmaz olarak emperyalizmin sık sık ulusal savaşların patlak vermesine yolaçmak zorunda olduğu sonucu çıkar. Yukarıya alınan "tezleri" kitapçığında savunan *Junius*, emperyalist çağda, emperyalist büyük güçlerden birine karşı verilen her ulusal savaşın, rakip, emperyalist büyük güçlerden birinin müdahalesine yolaçtığını söylemektedir. Her ulusal savaş böylece emperyalist bir savaşa dönüşür. Ama bu sav da yanlıştır. Bu

olabilir ama her zaman olmaz. 1900 ile 1914 arasındaki pek *çok sömürge savaşı* bu yolu izlemedi. Ve örneğin bugünkü savaştan sonra, bu savaş, bütün tarafların tam bir tükenmişliği ile sonuçlanacak olursa, diyelim Hindistan ile ittifak içerisinde Çin'in, İran'ın, Siyam'ın, vb. büyük güçlere karşı yürüttüğü, "her türden", ulusal, ilerici ve devrimci savaşların "olamayacağını" ileri sürmek, olsa olsa gülünç olur.

Ulusal savaşların emperyalizm koşullarında bütün olasılığını yadsımak, teori olarak yanlış, tarihsel olarak açıkça hatalı, ve uygulamada Avrupa şovenliğiyle birdir. Avrupa'daki, Afrika'daki, Asya'daki vb. yüzlerce milyon insanı ezen uluslara mensup olan bizler, ezilen halklara, "bizim" uluslarımıza karşı savaş vermenin "olanaksızlığını" söylemeye çağrılıyoruz!

İkincisi iç savaş herhangi bir öteki savaş kadar bir savaştır. Sınıf savaşımını kabul eden bir kimse, her sınıflı toplumda doğal olan, ve belli koşullarda sınıf savaşımının kaçınılmaz devamı, gelişmesi ve yoğunlaşması olan iç savaşı kabul edememezlik edemez. Bu, her büyük devrimle doğrulanmıştır. İç savaşı kabul etmemek, ya da onu büsbütün unutmak tam bir oportünizme düşmek ve sosyalist devrimi yadsımak olur.

Üçüncüsü, bir ülkede sosyalizmin zaferi, genel olarak bütün savaşları bir darbede ortadan kaldırmaz. Tersine, savaşları öngörür. Kapitalizmin gelişmesi farklı ülkelerde son derece düzensiz bir yolda ilerler. Meta üretimi koşullarında başka türlü de olamaz. Burdan çürütülemez bir biçimde sosyalizmin *bütün* ülkelerde eşzamanda zaferini gerçekleştiremeyeceği sonucu çıkar. Önce bir ya da birkaç ülkede zafere ulaşırken öteki ülkeler bir süre daha burjuva ya da burjuvaöncesi dönemde kalacaklardır. Bu, yalnızca sürtüşmeler yaratmakla kalmayacak, öteki ülkeler burjuvazisinin, zafere ulaşmış proletaryanın sosyalist devletini ezme yolunda doğrudan girişimlerine neden olacaktır. Böyle durumlarda savaş bizim yönümüzden meşru ve haklı bir savaş olacaktır. Bu, sosyalizm uğruna, öteki ulusların burjuvaziden kurtul-

maları uğruna bir savaş olacaktır. Engels, Kautsky'ye yazdığı 12 Eylül 1882 tarihli mektubunda *zafere ulaşmış bulunan* sosyalizmin, "savunma savaşları" yürütmesinin olanaklı olduğunu söylerken son derece haklıydı. Onun aklında olan, zafere ulaşmış proletaryanın öteki ülkelerin burjuvazisine karşı savunulmasıydı.

Ancak, salt bir ülkenin değil, bütün dünyanın burjuvazisini alaşağı edip, sonal olarak haklarından gelip mülksüzleştirmemizden sonra savaşlar olanaksız duruma gelecektir. Ve bilimsel açıdan, şu en önemli şeyden kaçınmak ya da onu örtbas etmek bizim için son derece yanlış —ve son derece devrimci olmayan— bir şey olacaktır: burjuvazinin direnmesinin kırılması — en zor görev, ve sosyalizme *geçişte* en büyük savaşımı gerektiren bir görev. "Toplumsal" vaizler ve oportünistler, geleceğin barışçıl sosyalizmi düşünü kurmaya her zaman hazırdırlar. Ama bunları, devrimci sosyaldemokratlardan ayıran şey de, bunların bu güzel geleceği gerçekleştirmek için çetin sınıf savaşımları ve sınıf *savaşları* gerektiği üzerinde düşünmeye ve kafa yormaya yanaşmıyor olmalarıdır.

Sözcüklerle yanlış yönlere saptırılmamıza izin vermemeliyiz. Örneğin "anavatanın savunulması" deyimi pek çok kimseye iğrenç gelmektedir, çünkü hem dile düşmüş oportünistler, hem de kautskiciler, *bugünkü* yağma savaşıyla ilgili burjuva yalanını örtbas etmek için kullanmaktadırlar. Bu, bir olgudur. Ama bu demek değildir ki, artık biz, siyasal sloganların anlamlarının ardında yatanları görmemeliyiz. Bugünkü savaşta "anavatanın savunulması"nı kabul etmek, bu savaşı "haklı" bir savaş, proletaryanın çıkarları için bir savaş olarak kabul etmekle aynı şeydir — her savaşta istilaların olabileceğini yinelememizle aynı şeydir. Ezilen ulusların emperyalist büyük güçlere *karşı* savaşları *yönünden* ya da proletaryanın bir burjuva devletin bir tür Gallifet'ine karşı *savaşı* yönünden "anavatanın savunulması"nı reddetmek budalalıktan başka bir şey olamaz.

Teorik olarak, her savaşın, politikanın başka araçlarla

sürdürülmesinden başka bir şey olmadığını akıldan çıkarmak kesenkes yanlıştır. Bugünkü emperyalist savaş büyük güçlerin iki grubunun emperyalist politikalarının bir devamıdır, ve bu politikalar emperyalist dönemin ilişkiler bütünü tarafından yaratılmış ve beslenmiştir. Ama gene bu dönem ulusal baskılara karşı savaşım ve burjuvaziye karşı proleter savaşım politikalarını da zorunlu olarak doğurup beslemek zorundadır ve bunun sonucu olarak da, birincisi devrimci ulusal başkaldırmaları ve savaşları, ikincisi, burjuvaziye *karşı* proleter savaşları ve başkaldırmaları; ve üçüncü olarak da bu her iki türden devrimci savaşların bir bileşimini vb. olanaklı ve kaçınılmaz duruma getirecektir.

Eylül 1916

DEVRİMİMİZDE PROLETARYANIN GÖREVLERİ
(PROLETARYA PARTİSİ İÇİN TASLAK PLATFORMU)
[PARÇA]

PARTİMİZİN —BİLİMSEL OLARAK DOĞRU VE PROLETARYANIN SİYASAL BİLİNÇLENMESİNE YARDIMCI OLACAK— ADI NE OLMALIDIR?

19. Şimdi son noktaya, partimizin adına geliyorum. Partimizi *Komünist Parti* diye adlandırmalıyız — tıpkı Marx ve Engels'in kendilerini adlandırdıkları gibi.

Marksist olduğumuzu ve kendimize temel olarak, sosyal-demokratların şu iki temel noktada çarpıtıp ihanet ettikleri, *Komünist Manifesto*'yu aldığımızı yinelemeliyiz: (1) işçilerin vatanı yoktur: emperyalist savaşta "anavatanın savunulması" sosyalizme ihanettir; ve (2) marksist devlet öğretisi İkinci Enternasyonal tarafından çarpıtılmıştır.

"Sosyal-demokrasi" adı Marx'ın da sık sık, özellikle 1875'te *Gotha Programının Eleştirisi*'nde değindiği, ve Engels'in 1894'te* daha da anlaşılır bir biçimde bir kez daha olurladığı gibi, *bilimsel* olarak doğru değildir. Kapitalizmden, insanlık, doğrudan doğruya yalnızca sosyalizme, yani

* Friedrich Engels, *Internationales aus dem Volksstaat (1871-1875)* derlemesine önsöz. –*Ed.*

üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine ve ürünlerin her bireyin harcadığı emek miktarına göre dağılımına, geçebilir. Partimiz daha da ileriye bakmaktadır: Sosyalizmin, kaçınılmaz olarak, bayrağında "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" sözleri yazılmış olan, komünizme giderek evrimleşmesi gerekir.

Bu, benim birinci savımdır.

İşte ikincisi: Partimizin adının ikinci bölümü (sosyal-*demokrat*) de bilimsel olarak doğru değildir. Demokrasi bir *devlet* biçimidir, oysa biz marksistler *her türden* devlete karşıyız.

İkinci Enternasyonalin (1889-1914) önderleri Plehanov, Kautsky ve benzerleri marksizmi bayağılaştırdılar ve çarpıttılar.

Marksizm, sosyalizme geçmek için *bir devletin gerekliliğini* kabul etmekle anarşizmden ayrılır; ama alışılmış parlamenter burjuva demokratik cumhuriyet *tipinde bir devlet değil* (ve işte burada, Kautsky ve ortaklarından ayrılıyoruz), 1871 Paris Komününün ve 1905 ve 1917'deki İşçi Vekilleri Sovyeti devletine benzer bir devlet.

Üçüncü savım şudur: *Yaşanan gerçeklik,* devrim, ülkemizde henüz zayıf ve embriyon durumunda bile olsa, sözcüğün asıl anlamında bir devlet olmayan bu tamamen yeni "devlet" tipini *zaten fiilen* kurmuş bulunuyor.

Bu, *zaten* halkın pratik eyleminin bir sorunudur, ve salt önderlerin teorik sorunu değildir.

Terimin asıl anlamındaki devlet, halktan kopmuş silahlı müfrezelerin halkın üzerindeki egemenliğidir.

Bizim *doğan* yeni devletimiz de bir devlettir, çünkü bizim de silahlı müfrezelere gereksinmemiz vardır, bizim de *sıkı* bir düzene gereksinmemiz vardır, ve ister çarcı, ister Guçkov'vari burjuva karşı-devrimci olsun, bütün girişimleri kuvvet yoluyla *acımasızca* ezmesi gerekir.

Ama bizim, *doğan,* yeni devletimiz, *artık* terimin asıl anlamında bir devlet değildir, çünkü Rusya'nın bazı yerlerinde bu silahlı müfrezeler *yığınların kendisidir,* tüm halktır, hal-

kın üzerine yerleştirilmiş, halktan kopmuş, pratik olarak yerinden edilemeyen ayrıcalıklı belli kimseler değillerdir.

İleriye bakmalıyız, geriye, eski, *monarşist* yönetim organlarının, polisin, ordunun ve bürokrasinin yardımıyla burjuva egemenliğini güçlendiren, alışılmış burjuva tipi demokrasiye değil.

İleriye, daha şimdiden demokrasi olmaktan çıkmakta olan, doğan yeni demokrasiye bakmalıyız, çünkü demokrasi halkın egemenliği demektir, oysa silahlı halk kendi üzerinde egemenlik kuramaz.

Demokrasi terimi, komünist partiye uygulandığında yalnızca bilimsel olarak yanlış değildir; şimdi, 1917 Martından beri yalnızca devrimci halkın gözlerine takılan *göz siperleri* durumuna gelmiştir ve bunların cesaretle ve serbestçe, kendi inisiyatiflerine dayanarak "devlet" içinde *biricik iktidar* olarak ve *her biçimdeki* devletin "sönmesinin" habercisi olarak, yani işçilerin, köylülerin ve öteki bütün vekillerin sovyetini kurmalarını *engellemektedir.*

Dördüncü savım: Sosyalizmin kendini içinde bulduğu bugünkü uluslararası durumu gözönünde tutmak zorundayız.

Bu durum, Marx ve Engels'in, bile bile yanlış, oportünist "sosyal-demokrasi" terimine tahammül gösterdikleri 1871'den 1914'e kadar olan yıllardaki durum değildir. Çünkü, *o günlerde* Paris Komününün yenilgisinden sonra, tarih yavaş örgütlenme ve eğitim çalışmasını günün görevi haline getirmişti. Başka bir şey yapmanın olanağı yoktu. Anarşistler o zamanlar (şimdi olduğu gibi), yalnızca kuramsal olarak değil, iktisadi ve siyasal olarak da temelden yanlıştılar. Anarşistler o günlerin niteliğini yanlış değerlendirdiler, çünkü dünyanın durumunu anlayamıyorlardı: İngiliz işçisi emperyalist kârlarla yozlaştırılmıştı, Paris'te Komün yenilmişti, Almanya'da burjuva ulusal hareketin son zaferi (1871) kazanılmıştı, yarı-feodal Rusya yüzyılların uykusu içindeydi.

Marx ve Engels bu zamanı doğru bir biçimde değerlendirmişlerdi; uluslararası durumu kavramışlardı; toplumsal devrimin başlangıcına ilerlemenin *yavaş* olması gerektiğini

kavramışlardı.

Buna karşılık, yeni dönemin kendine özgü özelliklerini ve görevlerini bizim de kavramamız gerekir. Gelin biz, Marx'ın "dev tohumu ektim pire biçtim" dediği şu pişman marksistlere öykünmeyelim.

Emperyalizme dönüşen kapitalizmin nesnel zorunluluğu, emperyalist savaşı ortaya çıkardı. Savaş, insanlığı, *sarp bir uçurumun kenarına*, uygarlığın yıkımının kenarına, insanoğlunun milyonlarcasının, sayısız milyonlarcasının vahşetinin ve yıkımının kenarına getirdi.

Bundan *tek* çıkış yolu, proletarya devrimidir.

Tam da böyle bir devrimin başlangıç anında ilk duraksamalı çekingen adımlarını, burjuvazide çok büyük bir güven yaratan adımlarını, atarken, böyle bir anda, "sosyal-demokrat" önderlerin, "sosyal-demokrat" parlamenterlerin, "sosyal-demokrat" basının —ki halkı etki altına alanlar da yalnızca bu *organlardır*— çoğunluğu (bu gerçektir, bu bir olgudur) sosyalizmi *terketmişler,* sosyalizme *ihanet etmişler* ve "kendi" ulusal burjuvazilerinin yanına gitmişlerdir.

Bu önderler halkı şaşırtmışlar, yanlış yola saptırmışlar ve aldatmışlardır.

Ve biz, İkinci Enternasyonal kadar bozulmuş olan, eski ve zamanı geçmiş parti adını koruyacak olursak, bu aldatmacaya yardım etmiş ve yüreklendirmiş olacağız!

"Pek çok" işçinin sosyal-demokrasiyi iyi bir yönde *anladığını* kabul edelim; ama öznel olanın nesnel olandan nasıl ayırdedileceğini öğrenmenin zamanıdır.

Öznel olarak, böyle sosyal-demokrat işçiler, proleterlerin en sadık önderleridir.

Ancak, nesnel olarak, dünyanın durumu öyledir ki, partimizin eski adı halkı aldatmayı *kolaylaştırmakta* ve ileri doğru hareketi engellemektedir; çünkü her adımda, her gazetede, her parlamenter grupta, yığınlar, *önderleri,* yani sesleri en uzaklara erişen ve eylemleri en çok göze çarpanları görmektedirler; bunların hepsi de "sosyal-demokrat geçinirler", hepsi de sosyalizme ihanet edenlerle, sosyal-şovenlerle "bir-

likten yanadırlar"; ve hepsi de "sosyal-demokrasinin" eski faturalarını ödüyorlar...

Peki karşı-savlar nelerdir?... Bizler anarşist-komünistlerle karıştırılacağız, diyorlar. ...

Biz, niçin sosyal-milliyetçilerle, sosyal-liberallerle, ya da radikal-sosyalistlerle, Fransız cumhuriyetindeki önde gelen burjuva partisi ve halkın burjuva aldatmacılığında en beceriklisiyle karıştırılmış olmaktan korkmuyoruz? ... Bize şöyle deniyor: Halk ona alışmıştır, işçiler *kendi* sosyal-demokrat partilerini "sevmeye" başlamışlardır.

Tek sav bu. Ama marksizmin bilimini, devrim ertesinin görevlerini, dünya sosyalizminin nesnel konumunu, İkinci Enternasyonalin utanç verici iflasını, ve proletaryayı çevrelemiş olan "sosyal-demokrat geçinen" takımın çok elverişli duruma gelmiş davaya yaptıkları zararı hesaba katmayan bir savdır.

Alışılmışlığın bir tanıtı, ataletin bir tanıtı, durgunluğun bir tanıtıdır.

Ama biz, dünyayı yeniden kurmak için yola çıkıyoruz. Biz, içinde yüzlerce milyon insanın boğulduğu ve içine milyarlarca ve milyarlarca sermayenin çıkarının karıştığı emperyalist bir dünya savaşına, insanlık tarihindeki en büyük, proleter devrimi olmadan gerçek bir demokratik barışla sonuçlanamayacak olan bir savaşa son vermek için yola çıkıyoruz.

Oysa, biz, kendi kendimizden korkuyoruz. "Eski sevgili" kirli gömleğimizi çıkarıp atmakta isteksiz davranıyoruz. ...

Ama kirli gömleği çıkarıp atmanın ve temiz keten gömleği giymenin zamanıdır.

Petrograd, 10 Nisan 1917

TAKTİK ÜZERİNE MEKTUPLAR

BİRİNCİ MEKTUP

ŞİMDİKİ DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

[PARÇA]

MARKSİZM, bizim, sınıf ilişkilerinin ve her tarihsel duruma özgü somut özelliklerinin kesenkes doğru ve nesnel olarak gerçekleştiği tanıtlanabilir bir tahlilini yapmamızı ister. Biz bolşevikler, her zaman izlenecek siyasete bilimsel bir temel vermek için mutlaka zorunlu olan bu gerekliliği karşılamayı denemişizdir.

Marx ve Engels, tarihsel sürecin her özel *döneminin somut* ekonomik ve siyasal koşullarıyla zorunlu olarak değişebilen *genel* görevlerinin olsa olsa yalnızca sınırlarını belirleme yeteneğindeki "formüllerin" salt ezberlenmesi ve yinelenmesiyle haklı olarak alay ederek her zaman "bizim kuramımız bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur" demişlerdir.*

Öyleyse devrimci proletaryanın partisinin görevlerini ve eylem biçimlerini belirlemede şimdi ona kılavuzluk etmesi

* Bkz: Engels'in F. A. Sorge'ye 29 Kasım 1886 tarihli mektubu [Marx - Engels, *Seçme Yazışmalar 2,* Sol Yayınları, Ankara 1996, s. 208-211.] –*Ed.*

gereken açık-seçik bir biçimde saptanmış nesnel *olgular* nelerdir?

Hem *Pravda*'nın 21 ve 22 Mart 1917 tarih ve 14 ve 15. sayılarında yayınlanan ilk *Uzaktan Mektup*'umda ("Birinci Devrimin Birinci Aşaması"), hem de tezlerimde "Rusya'daki bugünkü durumun özgün niteliğini" devrimin birinci aşamasından ikinci aşamasına bir *geçiş* dönemi olarak tanımladım. Bu nedenle de, *şu* anda, temel sloganın, "günün görevinin" şu olduğu kanısına vardım: "İşçiler, çarlığa karşı iç savaşta proleter kahramanlığının, halk kahramanlığının mucizelerini yarattınız. Devrimin ikinci aşamasında zaferinizin yolunu açmak için örgütlenmenin, proletaryanın ve tüm halkın örgütlenmesinin mucizelerini yaratmak zorundasınız." (*Pravda*, n° 15.)

Peki, birinci aşama nedir?

Devlet iktidarının burjuvaziye geçmesi.

1917 Şubat-Mart Devriminden önce, Rusya'da iktidar bir eski sınıfın, yani Nikola Romanov'un başında bulunduğu feodal toprak soyluluğunun ellerinde idi.

Devrimden sonra, iktidar *farklı* bir sınıfın, yeni bir sınıfın, yani *burjuvazinin* elindedir.

Devlet iktidarının bir *sınıftan* bir başkasına geçmesi, terimin hem salt bilimsel anlamıyla hem de pratik siyasal anlamıyla bir *devrimin* ilk, başta gelen, temel belirtisidir.

Bu ölçüde, Rusya'da burjuva devrim, ya da burjuva demokratik devrim *tamamlanmıştır.*

Ama bu noktada, kendilerine gönüllü olarak "eski bolşevikler" adını veren insanlardan şamatalı bir protesto duyuyoruz. Burjuva demokratik devrimin, diyorlar, ancak "proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" ile tamamlandığını hep söylemedik mi? Gene bir burjuva demokratik devrim olan tarım devrimi tamamlanmış mıdır? Bu, tam tersine, *daha* başlanmamış bir olgu değil midir?

Yanıtım şudur: *Bir tüm olarak* bolşevik sloganları ve düşünceleri tarih tarafından doğrulanmıştır; ama *somut* şeyler *farklı* sonuçlanmıştır; bir kimsenin umabileceğinden daha

özgün, daha özel, daha değişiktir.

Bu olguyu görmezlikten gelmek ya da atlamak, yeni ve canlı gerçekliğin kendine özgü özelliğini *incelemek* yerine, ahmakça *ezberlenmiş* formülleri yineleyip durarak partimizin tarihinde bir çok kez üzücü bir rol oynamış bulunan şu "eski bolşeviklerin" yolunu tutmak demektir.

"Proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" Rus Devriminden *daha önce* bir gerçeklik* durumuna gelmiştir, çünkü bu "formül", yalnızca *sınıf ilişkisini* öngören bu ilişkiyi, bu işbirliğini *yerine getiren somut siyasal bir kurum* değil. "İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti" — işte daha önce gerçekleştirilmiş bulunan "proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü."

Bu formül artık eskimiştir. Olaylar onu et ve kemiğe büründürerek, somut duruma getirerek ve *böylece* de onu değişikliğe uğratarak, formüller dünyasından gerçeklik dünyasına sürmüştür.

Şimdi yeni ve farklı bir görevle karşı karşıyayız: bu diktatörlük *içersinde* proleter unsurlarla (savunmaya karşı olanlar, enternasyonalciler, komünizme geçişten yana olan "komünist" unsurlar) *küçük mülk sahibi* ya da *küçük-burjuva* unsurlar (Çheydze, Çereteli, Steklov, sosyalist-devrimciler ve komüne doğru gidişe karşı olan ve burjuvaziyi ve burjuva hükümetini "destekleme"den yana olan öteki devrimci savunmacılar) arasında bir bölünmeyi gerçekleştirmek.

Şu sırada yalnızca "proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü"nden sözeden bir kimse zamanın gerisine düşmüştür, bunun sonucu olarak da, aslında proleter sınıf savaşımının karşısında küçük-burjuvazinin *tarafına geçmiştir*; böyle bir kimse, devrim-öncesi "bolşevik" antikaların arşivlerine ("eski bolşeviklerin" arşivine de denebilir) teslim edilmelidir.

Proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü şimdiden gerçekleşmiş bulunuyor, ama oldukça öz-

* Belli bir biçimde ve belli bir ölçüde.

gün bir biçimde, ve bir sürü son derece önemli değişikliklerle. Sonraki mektuplarımdan birinde bunları ayrı olarak ele alacağım. Şimdilik, bir marksistin gerçek yaşama, gerçekliğin asıl olgularına dikkat etmesi, ve bütün teoriler gibi olsa olsa yalnızca esas ve genel hatları koyan, yalnızca yaşamı bütün karmaşıklığı içinde *yaklaşık olarak* kucaklayan dünün teorisine yapışmaması gerektiği yolundaki su götürmez gerçeği kavraması önemlidir.

"Dostum, teori gridir, ama yeşil yaşamın sonsuz ağacıdır."*

Eski yolda, burjuva devriminin "tamamlanması" sorunuyla uğraşmak, yaşayan marksizmi ölü yazına feda etmektir.

Eski düşünce biçimine göre burjuva egemenliğini proleteryanın ve köylülüğün diktatörlüğü altında bunların egemenliği izleyebilirdi ve *izlemeliydi.*

Ne var ki gerçek yaşamda işler *daha şimdiden farklı* bir yolda gelişti; *birinin ötekisi ile içiçe geçişi,* son derece özgün, yeni ve görülmemiş bir biçimde oldu. *Hem* burjuva egemenliğini (Lvov ve Guçkov hükümetini), hem de *gönüllü olarak* iktidarı burjuvaziye terk eden, gönüllü olarak kendini burjuvazinin bir eklentisi durumuna getiren proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik bir diktatörlüğünü yanyana, birarada, eşzamanda görüyoruz.

Çünkü, unutmamak gerekir ki, Petrograd'da, iktidar, fiilen işçi ve askerlerin elindedir; yeni hükümet bunlara karşı şiddet *kullanamıyor* ve kullanamaz da, çünkü *ne* polis, *ne* halktan kopmuş bir ordu, *ne* halkın *üstünde* bütün gücüyle duran bir memurlar kitlesi *vardır.* Bu bir olgudur, Paris Komünü tipinde bir devletin özelliği olan bir olgudur. Bu olgu eski şemaların içine sığmaz. İnsan, "proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü" konusunda şimdi, artık anlamını yitirmiş *genel* sözcükleri yinelemek yerine, şemaları olgulara uyarlamasını bilmelidir.

* Bunlar Gœthe'nin *Faust*'unun birinci bölüm dördüncü sahnesinde Mefistofeles'in sözleridir. –*Ed.*

Bu sorunu daha da aydınlatmak için, bir başka açıdan yaklaşalım.

Bir marksist, sınıf ilişkilerinin dikkatli bir tahlilinin temelini terk etmemelidir. Burjuvazi iktidardır. Ama köylü kitlesi *de* yalnızca farklı bir tabakadan, farklı bir türden, farklı bir nitelikte burjuvazi değil midir? *Bu* tabakanın iktidara *gelemeyeceği* ve burjuva demokratik devrimi "tamamlayamacağı" nerden çıkıyor? Niçin olanaksız olsun?

Eski bolşevikler çoğu kez böyle düşünürler.

Benim yanıtım bunun pekala olabilirliğidir. Ama belli bir durumu değerlendirmede bir marksist, olabilecek olandan *değil,* gerçek olandan hareket etmelidir.

Ve gerçek ise şu *olguyu* ortaya koyuyor ki, serbestçe seçilmiş asker ve köylü vekilleri ikinci, paralel hükümete serbestçe katılıyor ve onu serbestçe tamamlıyor, geliştiriyor ve yetkinleştiriyor. Ve aynı serbestlikle iktidarı burjuvaziye *teslim ediyor* — marksizmin kuramına hiç de "aykırı" olmayan bir olgu, çünkü biz her zaman biliyor ve yineleyerek gösteriyoruz ki burjuvazi yalnızca kuvvet yoluyla *değil,* yığınların bilinçsizliği, örgütsüzlüğü, değişiklikten yana olmayışı ve zavallılığı yüzünden de iktidarını sürdürür.

Bugünün gerçeği karşısında, insanın olguya sırtını çevirip "olabilirlikler"den sözetmesi, olsa olsa gülünçtür.

Köylülüğün bütün toprağı ve bütün iktidarı elegeçirmesi olanaklıdır. Bu olasılığı aklımdan çıkarmaksızın, kendimi bugünle sınırlamaksızın, *yeni* bir görüngüyü, yani bir yandan tarım işçileri ve yoksul köylüler ile, öte yandan mülk sahibi köylüler arasındaki derin uçurumu hesaba katarak tarım programını kesin ve açık bir biçimde formüle ediyorum.

Ama bir başka olasılık daha var; köylülerin, burjuvazinin etkisi altına girmiş bulunan, savunmacı bir tutum benimseyen, ve toplantı tarihini bile daha saptamamış olan kurucu meclisi beklemeyi öğütleyen sosyalist-devrimcilerin küçükburjuva partilerinin öğüdünü tutmaları olasılığı.*

* Ola ki, benim sözlerim yanlış anlaşılabilir, hemen söyleyeyim ki, *bütün* toprakları *hemen* alan Tarım Emekçileri ve Köylüleri *Sovyetleri*'nden

Olasıdır ki köylüler, burjuvazi ile olan pazarlıklarını, yalnızca biçim yönünden değil, bir olgu olarak İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti aracılığıyla şimdi sonuçlandırmış oldukları bir pazarlığı *koruyacaklar* ve sürdüreceklerdir.

Pek çok şeyin olasılığı vardır. Tarım hareketini ve tarım programını unutmak büyük bir yanılgı olacaktı. Ama burjuvazi ile köylülük arasında bir *anlaşma* ya da —daha doğru, daha az legal, ama daha sınıfsal-iktisadi terimi kullanırsak— *sınıf işbirliğinin* varolduğu *olgusunu* ortaya koyan *gerçeği* unutmak daha az yanlış olmayacaktı.

Bu olgu, bir olgu olmaktan çıktığı zaman, köylülük, burjuvaziden ayrılıp burjuvaziye karşın toprağı ve iktidarı elegeçirdiği zaman, bu, burjuva demokratik devrimde yeni bir aşama olacaktır; ve bu konu ayrı olarak ele alınacaktır.

Gelecekte böyle bir aşamanın olasılığı görüşüyle köylülüğün burjuvazi ile *anlaşma içinde* olduğu bir sırada *şimdiki* görevlerini unutan bir marksist, bir küçük-burjuva durumuna düşer. Çünkü pratikte o, proletaryaya, küçük-burjuvaziye *güvenmesini* öğütlemiş olacaktır ("bu küçük-burjuvazinin, bu köylülüğün burjuva demokratik devrim daha sürerken, burjuvaziden ayrılması gerekir"). Köylünün burjuvazinin kuyruğu haline gelmeyeceği, sosyalist-devrimcilerin, Çheydzeler'in, Çereteliler'in, ve Steklovlar'ın burjuva hükümetinin bir eklentisi *olmayacağı* pek hoş ve tatlı geleceğin "olasılığından" ötürü — pek hoş bir geleceğin "olasılığından" ötürü, köylülüğün hâlâ burjuvazinin kuyruğunda bulunduğu, ve sosyalist-devrimcilerin ve sosyal-demokratların burjuva hükümetinin, "Majesteleri"nin Lvov Muhalefetinin bir eklentisi olarak oynadıkları role daha bir son vermedikleri *hoş olmayan bu günü* unutmuş olacaktır.[93]

Bu varsayımlı kişi, bir tatlı Louis Blanc'ın ya da şekere bulanmış bir kautskicinin benzeri olacaktır, ama hiç kuşku-

kesin olarak yanayım; ama bunların *kendileri,* makinelere, yapılara ya da çiftlik hayvanlarına en ufak bir zarara meydan vermeden ve hiçbir şekilde tarımı ve tahıl üretimini aksatmadan, askerler *iki misli* ekmeğe gereksinme duyduğu için ve halkın açlığa terk edilmesine izin verilmemesi için daha da *geliştirilecek* bir biçimde en kesin bir düzen ve disiplin sağlamalıdırlar.

suz devrimci bir marksist değil.

Ama —daha tamamlanmamış ve daha köylü hareketini sonuçlandırmamış— burjuva demokratik devrimi "atlayarak" sosyalist devrime ulaşma isteğiyle öznelciliğe düşme tehlikesiyle karşı karşıya değil miyiz?

Eğer "çar değil, *işçi* hükümeti"[94] deseydim, böyle bir tehlikeyle karşı karşıya gelebilirdim. Ama böyle şey *söylemedim,* başka bir şey söyledim. Ben, Rusya'da işçilerin, tarım emekçilerinin, askerlerin ve köylülerin vekillerinin sovyetlerinden *başka* hükümetin (burjuva hükümetin dışında) *olamayacağını* söyledim. Ben, Rusya'da, iktidarın şimdi Guçkov ve Lvov'dan *ancak* bu sovyetlere geçebileceğini söyledim. Ve bu sovyetlerde, şimdi olduğu gibi, yaygın, sokaktaki adamın deyişiyle değil, profesörce bir nitelendirmeyle değil de, bilimsel, marksist bir deyişle, bir sınıfsal nitelendirmeyle söylenecek olursa, ağır basan köylülerdir, askerlerdir, yani küçükburjuvazidir.

Tezlerimde ben, daha zamanını doldurmamış köylü hareketini, ya da genel olarak küçük-burjuva hareketini atlamak konusundan, bir işçi hükümeti tarafından "iktidarın elegeçirilmesi" gibi *oyunlar* konusunda, her türden blankici serüvencilik konusundan kesenkes uzak durdum; çünkü Paris Komünü deneyimine bilerek başvurdum. Ve bu deneyim, bildiğimiz gibi, ve Marx'ın 1871'de ve Engels'in de 1891'de* uzun uzun tanıtladıkları gibi, blankiciliği kesenkes dıştalar, *çoğunluğun* doğrudan doğruya, dolaysız ve tartışmasız egemenliğini ve ancak çoğunluk *bilinçli olarak* hareket ettiği ölçüde yığınların eylemini kesenkes güvence altına alır.

Tezlerde, sorunu, işçilerin, tarım emekçilerinin, köylülülerin ve askerlerin vekillerinin sovyetleri *içersinde bir etkinlik savaşımı* sorununa çok belirgin bir biçimde indirgedim. Bu konuda herhangi bir kuşkuya yer vermemek için, tezlerde *iki kez "yığınların pratik* gereksinmelerinden uyarlanan"

* Karl Marx'ın, "Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin 1871'de Fransa'da İç Savaş Üzerine Çağrısı" ve Engels'in, "Karl Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ına Giriş"i [*Fransa'da İç Savaş*, Sol Yayınları, Ankara 1991, s. 36-83, 7-20]. *–Ed.*

sabırlı ve inatçı "açıklama" işinin gereğini vurguladım.

Bilisiz kimseler ya da bay Plehanov gibi marksizmin dönekleri anarşizm, blankicilik ve benzeri gürültüsünü koparabilirler. Ama düşünmek ve öğrenmek isteyen kimseler blankiciliğin, bir azınlığın iktidarı elegeçirmesi anlamına geldiğini, oysa sovyetlerin ise *kabul etmek gerekir ki,* halkın *çoğunluğunun* doğrudan ve dolaysız örgütü olduğunu anlamamazlık edemez. Bu sovyetler *içersinde* etkinlik kazanma savaşımına yönelik bir çalışma, blankicilik batağına saplanma olamaz, *hiç olamaz.* Anarşizm batağına saplanmak da olamaz, çünkü burjuva egemenliğinden proletaryanın egemenliğine *geçiş* döneminde *bir devletin ve devlet iktidarının gerekliliğini* anarşizm yadsır, oysa ben herhangi bir yanlış anlaşılmayı önleyen bir kesinlikle, bu dönemde, her ne kadar Marx'a ve Paris Komününün derslerine uygun olarak o bilinen parlamenter burjuva devletini değil de, sürekli ordusu *olmayan,* halkın karşısında bulunan polisi *olmayan,* halkın üzerine yerleştirilmiş bir bürokrasisi *olmayan* bir devleti savunuyorsam da, bir devletin gereğini *savunmaktayım.*

Bay Plehanov, kendi *Yedinstvo* gazetesinde, bütün gücüyle bunun anarşizm olduğunu basbas bağırırken, marksizmle ilişkisini koparışının yalnızca yeni bir kanıtını vermiş oluyor. Benim *Pravda*'da (n° 26) Marx ve Engels'in 1871, 1872 ve 1875'te bu konuya ilişkin bize öğrettiklerinin neler olduğunu bize söylemeye çağırdığımda, bay Plehanov, konu üzerinde ancak suskunluğunu sürdürebiliyor ve burjuvazinin kudurmuşluğuyla küfürler savuruyor.

Eski marksist Plehanov, marksist devlet öğretisini hiç anlayamadı. Bu arada belirtelim ki, bu anlayış eksikliğinin tohumları onun anarşizm konusundaki Almanca kitapçığında da görülebilir.*

Nisan 1917

* Lenin, Plehanov'un *Anarşizm ve Sosyalizm*'inin 1894'te Berlin'de yayınlanan Almanca çevirisine atıfta bulunuyor. *–Ed.*

İKİNCİ BÖLÜM. — DEVLET VE DEVRİM. 1848-1851 DENEYİMİ

3. Sorunun Marx Tarafından 1852'de Sunuluşu *

1907'de Mehring, *Neue Zeit* gazetesinde (c. XXV, 2, s. 164) Marx'ın Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 tarihini taşıyan mektubundan alıntılar yayınlanmıştı. Bu mektup, başka şeyler yanında, şu ilginç gözlemi de içermektedir:

"Ve şimdi kendi payıma, modern toplumdaki sınıfların varlığının ya da bunlar arasındaki savaşımın keşfi konusunda bana ait olan bir şeref yoktur. Benden uzun süre önce burjuva tarihçileri, bu sınıf savaşımının tarihsel gelişimini açıklamışlardır ve burjuva iktisatçıları da sınıfların iktisadi yapısını açıklamışlardır. Benim yeni olarak yaptığım şunları tanıtlamak oldu: (1) *sınıfların varlığının* ancak *üretimin gelişimindeki özel, tarihsel evrelere* (*historiche Entwicklungsphasen der Produktion*) bağlı olduğu, (2) sınıf savaşımının zorunlu olarak *proletaryanın diktatörlüğüne* yolaçacağı (3)

* İkinci baskıya eklenmiştir.

bu diktatörlüğün kendisinin yalnızca *bütün sınıfların ortadan kalkmasına* ve *sınıfsız topluma* geçişi oluşturduğu."

Bu sözlerde Marx, çarpıcı bir açıklıkla, ilk olarak kendi teorisi ile burjuvazinin en önde gelen ve en derin düşünürlerinin teorisi arasındaki başta gelen ve köklü ayrılıkları; ikinci olarak da kendi devlet teorisinin özünü açıklamayı başarmıştır.

Marx'ın teorisinde ana noktanın sınıf savaşımı olduğu sık sık söylenir ve yazılır. Ama bu yanlıştır. Bu yanlış anlayış, pek sık olarak marksizmin oportünistçe çarpıtılması ve onun burjuvazice kabul edilebilir bir anlayışla tahrifatıyla sonuçlanmaktadır. Çünkü, sınıf savaşımı teorisi, Marx tarafından *değil de,* Marx'tan *önceki* burjuvazi tarafından yaratılmıştır, ve, genel olarak söylemek gerekirse, bu, burjuvazi tarafından *kabul edilebilir* bir şeydir. *Yalnızca* sınıf savaşımını kabul edenler henüz marksist değildirler; bunlar henüz burjuva düşüncesinin ve burjuva siyasetinin sınırları içersinde bulunabilirler. Marksizmi sınıf savaşımı teorisi içine hapsetmek, marksizmi budamak, onu çarpıtmak, onu burjuvazi tarafından kabul edilebilir bir şeye indirgemek anlamını taşır. Marksist, yalnızca, sınıf savaşımının kabulünü, *proletarya diktatörlüğünün* kabulüne dek *genişleten* kimsedir. Bu, marksistle, sıradan küçük (ve aynı zamanda da büyük) burjuva arasındaki en derin ayrımı oluşturan şeydir. Bu, marksizmin *gerçek* kavranılması ve kabul edilmesinin sınanması gereken denektaşıdır. Ve, Avrupa'nın tarihi, işçi sınıfını, *pratik* bir sorun olarak bu sorunla yüzyüze getirdiği zaman, yalnızca tüm oportünistlerin ve reformistlerin değil, tüm kautskicilerin de (marksizmle reformculuk arasında yalpalayan kimselerin) proletaryanın diktatörlüğünü *reddeden* zavallı darkafalılar ve küçük-burjuva demokratları olduklarını tanıtlamış olması şaşırtıcı değildir. Kautsky'nin *Proletarya Diktatörlüğü* adıyla Ağustos 1918'de, yani bu kitabın birinci baskısından çok sonra yayınlanan kitapçığı, marksizmin küçük-burjuva çarpıtmasının ve onu ikiyüzlülükle sözde kabul edip, oysa *gerçekte,* onun aşağılık bir reddedilmesinin kusur-

suz bir örneğidir (benim *Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky,* Petrograd ve Moskova 1918, adlı kitapçığıma bakınız).

Günümüz oportünizmi, başta gelen sözcüsü eski marksist Karl Kautsky tarafından temsil edildiği şekliyle, Marx'ın yukarıda aktarılan *burjuva* tutumu nitelemesiyle tam bir uygunluk içindedir, çünkü oportünizm sınıf savaşımının kabulünü burjuva ilişkileri alanında sınırlandırır. (Bu alan içersinde, bu çerçeve içersinde sınıf savaşımını "ilke olarak" kabul etmeyecek bir tek eğitim görmüş liberal yoktur!) Oportünizm, sınıf savaşımı kabulünü, asıl noktasına, kapitalizmden komünizme *geçiş* dönemine, burjuvazinin *alaşağı edilmesi* ve tümüyle *ortadan kaldırılması* dönemine dek *genişletmez.* Gerçekte, bu dönem kaçınılmaz olarak sınıf savaşımının eşi görülmedik bir keskinlik biçimine bürünmüş eşi görülmedik bir şiddet dönemidir, ve bunun sonucu olarak, bu dönem sırasında devlet, kaçınılmaz olarak *yeni bir yolda* (proletarya için ve genel olarak mülksüzler için) demokratik ve *yeni bir yolda* (burjuvaziye karşı) diktatörce bir devlet olmak zorundadır.

Devam edelim. Marx'ın devlet teorisinin özü, yalnızca *tek* bir sınıfın diktatörlüğünün yalnızca genel olarak her sınıflı toplum için değil, yalnızca burjuvaziyi alaşağı etmiş bulunan *proletarya* için değil, aynı zamanda, kapitalizmi "sınıfsız toplumdan", komünizmden ayıran tüm *tarihsel dönem için de gerekli* olduğunu kavrayanlar tarafından öğrenilmiştir. Burjuva devletler biçim olarak çok değişiktir ama özde aynıdırlar: Biçimleri ne olursa olsun bütün bu devletler, son tahlilde kaçınılmaz olarak *burjuva diktatörlüğüdürler.* Kapitalizmden komünizme geçiş, kuşkusuz son derece bol ve çeşitli siyasal biçimler gösterir, ama özü kaçınılmaz olarak aynı olacaktır: *proletarya diktatörlüğü.*

Marx, bu sorunu, *Gotha Programının Eleştirisi*'nde en derinlemesine açıklamaktadır (Bracke'ye, 1891'de *Neue Zeit,* c. IX, 1'de basılıncaya dek yayınlanmamış olan, ve Rusçada özel bir baskıyla yayınlanan 5 Mayıs 1875 tarihli mektup). Lasalcılığın bir eleştirisini içeren bu ilginç yapıtın polemik yönü, deyim yerinde ise, olumlu yönünü, yani komünizmin gelişmesi ile devletin sönmesi arasındaki ilişkinin tahlilini gölgede bırakmıştır.

1. Sorunun Marx Tarafından Sunuluşu

Marx'ın Bracke'ye yazdığı 5 Mayıs 1875 tarihli mektubun Engels'in Bebel'e yazdığı yukarda incelemiş olduğumuz 28 Mart 1875 tarihli mektupla yüzeysel bir karşılaştırılmasından, Marx'ın, Engels'ten daha çok "devlet savunuculuğu" yapmış olduğu ve devlet sorunu konusunda iki yazar arasında çok önemli düşünce ayrılıkları bulunduğu sanılabilir.

Engels, Bebel'e devlet konusundaki bütün gevezeliklerin tümüyle bir yana itilmesini, "devlet" sözcüğünün programdan tamamen çıkarılmasını ve yerine "topluluk" sözcüğünün konmasını önermiştir. Engels Komünün, sözcüğün asıl anlamında, artık bir devlet olmadığını bile belirtmişti. Oysa Marx, "komünist toplumun gelecekteki devletinden" bile sözetmiştir, yani komünizm koşullarında bile devletin gerektiğini kabul etmiş görünmektedir.

Ama böyle bir görüş temelden yanlış olacaktır. Daha yakından bir inceleme, Marx ve Engels'in devlet ve devletin sönmesi konusundaki görüşlerinin tümüyle aynı olduğunu, ve Marx'ın yukarıya aktarılan ifadesinin *sönme* süreci içerisindeki devlete ilişkin olduğunu gösterecektir.

Açıktır ki, *geleceğin* "sönme" anını kesenkes belirleme sorunu diye bir şey olamaz, bu besbelli ki uzun bir süreci kapsayacağına göre, daha da böyledir. Marx ve Engels arasında

görünüşteki bu ayrılık, bunların farklı konuları ele almaları ve farklı amaçları izlemeleri olgusundan gelmektedir. Engels, Bebel'e devletle ilgili o gün geçerli (Lassalle tarafından pek de azımsanmayacak ölçüde paylaşılan) önyargıların pek büyük saçmalığını canlı, keskin bir biçimde ve kalın çizgileriyle göstermek niyetini taşıyordu. Marx *bu* soruna bir başka konuyla, yani komünist toplumun gelişmesi ile ilgilenirken yalnızca şöyle bir değinmişti.

Marx'ın teorisinin tümü, gelişme teorisinin —en tutarlı, eksiksiz, enine boyuna düşünülmüş ve acımasız biçimiyle— modern kapitalizme uygulanmasıdır. Doğal olarak, Marx, bu teorinin, hem kapitalizmin *yaklaşmakta olan* çöküşüne, hem de *geleceğin* komünizminin *gelecekteki* gelişimine uygulanması sorunuyla karşı karşıyaydı.

Öyleyse *geleceğin* komünizminin gelecekteki gelişme sorunu hangi *olgular* esası üzerinden ele alınabilir?

Kökeninin kapitalizmde *olduğu,* kapitalizmden tarihsel olarak geliştiği, kapitalizmin *ortaya çıkardığı, toplumsal* bir gücün eyleminin sonucu olduğu olgusu esası üzerinden, Marx'ta bir ütopya yaratmanın, bilinemeyen bir şey konusunda boş tahminler yapma isteği yönünden herhangi bir girişimin izi bile yoktur. Marx, komünizm sorununu, bir doğacının, diyelim yeni bir biyolojik türün şöyle şöyle bir yoldan doğduğunu ve şöyle şöyle belirli bir yönde değiştiğini bildikten sonra onun gelişimi sorununu ele alışı gibi ele alır.

İlk önce, Marx, Gotha Programının devlet ve toplum arasındaki ilişkiler konusunda getirdiği karışıklığı ortadan kaldırdı. Şöyle yazıyordu:

"'Bugünün toplumu' bütün uygar ülkelerde varolan, ortaçağ kalıntılarından azçok arınmış, her ülkenin özel tarihsel gelişmesiyle azçok değişikliğe uğramış, azçok gelişmiş kapitalist toplumdur. Öte yandan 'bugünün devleti' ülke sınırıyla değişmektedir. Prusya-Alman imparatorluğunda İsviçre'de olduğundan farklıdır, ve İngiltere'de Birleşik Devletler'de olduğundan farklıdır. 'Bugünün devleti', bu nedenle, bir yapıntıdır.

"Ama farklı uygar ülkelerin farklı devletlerin, biçimlerinin çok farklı çeşitliliğine karşın, bunların hepsinde ortak olan şudur ki, yalnızca kapitalist olarak az ya da çok gelişmiş olan modern burjuva toplumunun üzerine temellenmişlerdir. Bu anlamda, içinde bugünkü kökünün, burjuva toplumunun tükenip yokolacağı geleceğin karşıtlığı içerisinde, 'bugünün devletinden' sözetme olanağı vardır.

"O zaman şu soru ortaya çıkıyor: Komünist toplumda devletin geçireceği dönüşüm nedir? Bir başka deyişle, o toplumda, bugünün devlet işlevlerine benzer olan hangi toplumsal işlevler varlığını sürdürecektir? Bu soru ancak bilimsel olarak yanıtlanabilir, ve halk sözcüğünü devlet sözcüğü ile binbir biçimde birleştirerek soruna bir arpa boyu bile yaklaşılamaz."

"Halkın devleti" konusundaki bütün sözleri böyle alaya aldıktan sonra Marx, sorunu formüle etti ve buna bilimsel bir yanıt arayanların yalnızca sağlam bilimsel verileri kullanmaları gerektiği yolunda uyarıda bulundu.

Bütün gelişme teorisi tarafından, bir tüm olarak bilim tarafından en şaşmaz bir biçimde konmuş bulunan birinci olgu —hayalciler tarafından görmezlikten gelinmiş olan, ve sosyalist devrimden korkan bugünün oportünistleri tarafından görmezlikten gelinen olgu— kapitalizmden komünizme *geçişin,* tarihsel olarak, kuşkusuz özel bir aşaması, ya da özel bir evresi olması gerektiğidir.

2. Kapitalizmden Komünizme Geçiş

Marx şöyle sürdürmüştür:

"Kapitalist ve komünist toplum arasında birinin ötekine devrimci dönüşümü dönemi yeralır. Buna uygun düşen gene siyasal bir geçiş dönemidir ve bu dönemde, devlet, *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden* başka bir şey olamaz."

Marx bu vargıyı, modern kapitalist toplumda proletaryanın oynadığı rolün tahliline, bu toplumun gelişmesiyle ilgili verilere, proletaryanın ve burjuvazinin karşıt çıkarlarının

uzlaşmazlığına dayandırmaktadır.

Daha önce sorun şöyle konmuştu: Kurtuluşunu gerçekleştirmek için, proletarya, burjuvaziyi devirmek, siyasal iktidarı kazanmak ve devrimci diktatörlüğünü kurmak zorundadır.

Şimdi sorun biraz farklı olarak konmaktadır: Kapitalist toplumun —ki komünizme doğru ilerliyor— komünist toplumа geçişi, "siyasal bir geçiş dönemi" olmadan olanaksızdır ve bu dönemde devlet yalnızca proletaryanın diktatörlüğü olabilir.

O halde bu diktatörlükle demokrasi arasındaki bağıntı nedir?

Görmüş bulunuyoruz ki, *Komünist Manifesto,* bu iki kavramı tamamen yanyana koymaktadır: "proletaryayı egemen sınıf konumuna yükseltmek" ve "demokrasi savaşını kazanmak". Yukarıda bütün söylenmiş olanlara dayanılarak, kapitalizmden komünizme geçişte demokrasinin nasıl değiştiğini daha doğru bir biçimde belirleme olanağı vardır.

Kapitalist toplumda, en elverişli koşullar altında gelişmesi kaydıyla, demokratik cumhuriyette aşağıyukarı tam bir demokrasi buluyoruz. Ama bu demokrasi, her zaman kapitalist sömürünün koyduğu dar sınırlarla kuşatılmıştır, bunun sonucu olarak da her zaman aslında azınlığın demokrasisi olarak, yalnızca mülk sahibi sınıf için, yalnızca zenginler için kalmaktadır. Kapitalist toplumda özgürlük, her zaman eski Yunan cumhuriyetlerinde olduğu gibi kalmaktadır: köle sahiplerinin özgürlüğü. Kapitalist sömürünün getirdiği koşullar yüzünden, modern ücret köleleri, gereksinme ve yoksulluk tarafından öylesine ezilmektedirler ki, bunlar "demokrasiyle rahatsız edilemezler", "politikayla rahatsız edilemezler", olayların günlük, sessiz gelişimi içinde, nüfusun çoğunluğu, kamu yaşamından ve siyasal yaşamdan uzaklaştırılmıştır.

Bu iddianın doğruluğu, belki de en açık bir biçimde Almanya'da tanıtlanmıştır, çünkü orada anayasal meşruluk oldukça uzun bir süre —yaklaşık yarım yüzyıl (1871-1914)—

düzenli bir biçimde kalmıştır ve bu dönem sırasında sosyal-demokratlar "meşruluğu kullanma" yolunda öteki ülkelerden çok daha başarılı olabilmişlerdir, ve işçilerin dünyanın herhangi bir yerinde olandan daha büyük bir bölümünü siyasal bir parti içerisinde örgütlemişlerdi.

Kapitalist toplumda, siyasal yönden bilinçli ve etkin ücret kölelerinin şimdiye dek kaydedilmiş en büyük oranı nedir? Onbeş milyon ücretli işçiden Sosyal-Demokrat Parti üyesi olan bir milyondur! Onbeş milyondan üç milyonu sendikalarda örgütlenmiştir!

Önemsiz denebilecek bir azınlık için demokrasi, zenginler için demokrasi — kapitalist toplumun demokrasisi budur. Eğer kapitalist demokrasinin işleyişine daha yakından bakacak olursak, her yerde, oy hakkının "küçük" —sözümona küçük— ayrıntılarında (oturma koşulları, kadınların oy hakkından yoksun bırakılması vb.) temsilî kurumların yönetiminde, toplanma hakkının önündeki fiilî engellerde (kamu binaları "dilenciler" için değildir!), günlük basının katıksız kapitalist örgütlenmesinde, vb., vb. — demokrasi üzerinde kısıtlama üstüne kısıtlama görüyoruz. Yoksullar için konan bu kısıtlamalar, bu ayrı tutmalar, dıştalamalar engeller, özellikle yığın yaşamı içindeki ezilen sınıfları tanıma gereksinmesini hiçbir zaman duymamış ve onlarla hiçbir zaman yakın ilişkiye girmemiş olanların gözünde (burjuva yayıncılarının ve politikacılarının eğer yüzde-doksandokuzu değilse, onda-dokuzu bu kategoriye girerler) pek önemsiz görünür; ama biraraya geldiklerinde bu kısıtlamalar, yoksulları politikanın, demokrasiye etkin olarak katılmalarının dışında tutar ve acımasızca bir tarafa atar.

Marx, Komün deneyiminin tahlilinde, ezilenlerin birkaç yılda-bir ezen sınıfın hangi özel temsilcisinin parlamentoda temsil edeceği ve onları baskı altında tutacağını kararlaştırmalarına izin verildiğini söylediğinde, kapitalist demokrasinin bu *özünü* kavramıştı!*

* Karl Marx, *Civil war in France* (Marx and Engels, *Selected Works*, vol. I, s. 520) [K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*, s. 59]. *–Ed*

Ama bu kapitalist demokrasiden —kaçınılmaz olarak dar ve yoksulları sinsice bir kenara iten, ve bu yüzden de baştan-başa ikiyüzlü ve sahte demokrasiden— ileri bir gelişme, liberal profesörlerin ve küçük-burjuva oportünistlerinin bizi inandırmaya çalıştıkları gibi "giderek daha büyük demokrasiye" doğru, yalın, doğrudan doğruya ve pürüzsüz olarak ilerlemez. Hayır, ileri gelişme, yani komünizme doğru gelişme, proletarya diktatörlüğü aracıyla olur, ve başka türlü de olamaz, çünkü kapitalist sömürücülerin *direnci,* bir başkası tarafından ya da bir başka yoldan *kırılmaz.*

Ve proletarya diktatörlüğü, yani ezilenlerin öncüsünün ezenleri sindirmek amacıyla egemen sınıf olarak örgütlenmesi salt demokrasinin bir genişlemesiyle ortaya çıkamaz. *İlk kez* parababaları için değil, yoksullar için demokrasi, halk için demokrasi durumuna gelen demokrasinin son derece büyük bir genişlemesiyle *eşzamanlı olarak,* proletarya diktatörlüğü, ezenlerin, sömürenlerin, kapitalistlerin özgürlükleri üzerine bir dizi kısıtlamalar koyar. İnsanlığı ücret köleliğinden kurtarmak için onları sindirmek zorundayız, direnişlerinin zor yoluyla kırılması gerekir; açıktır ki, baskının olduğu yerde, şiddetin olduğu yerde ne demokrasi vardır, ne de özgürlük.

Engels, bunu, Bebel'e yazdığı mektubunda, okurun da anımsayacağı gibi "proletarya, özgürlük için değil, hasımlarını elden kaçırmamak için devlete gereksinme duyar, ve özgürlükten sözetme olanağı doğar doğmaz, devlet devlet olarak varolmaktan çıkar" dediğinde bunu parlak bir biçimde ifade etmiştir.

Halkın büyük çoğunluğu için demokrasi, ve zor yoluyla baskı altına alma, yani halkı sömürenlerin ve baskı altına alanların demokrasiden yoksun bırakılması — kapitalizmden komünizme *geçiş* sırasında demokrasinin geçirdiği değişiklik budur.

Ancak komünist toplumda, kapitalistlerin direnişleri tümüyle kırıldığı zaman kapitalistler yokolduğu zaman, sınıflar olmadığı zaman (yani üretimin toplumsal araçlarıyla iliş-

kileri açısından toplumun üyeleri arasında herhangi bir ayrım olmadığı zaman), *ancak* o zaman, "devlet ... varolmaktan çıkar", ve "*özgürlükten sözetme olanağı doğar*". Ancak o zaman gerçekten eksiksiz bir demokrasi, hiçbir türden ayrıcalığı olmayan bir demokrasi olanaklı hale gelecektir ve gerçekleştirilebilecektir. Ve ancak o zaman demokrasi şu basit olgudan ötürü *sönmeye* başlayacaktır: Kapitalist kölelikten kurtulmuş, kapitalist sömürünün eşi görülmedik dehşetinden, vahşetinden, çılgınlıklarından ve alçaklıklarından kurtulmuş halk, yüzyıllardan beri bilinen ve bütün törel buyruklar içerisinde binlerce yıldır yinelenen toplum ilişkilerindeki temel kurallara uymaya, giderek *alışacaktır.* Bunlar, bu kurallara, zora başvurulmaksızın, baskıya başvurulmaksızın, boyun eğmeye başvurulmaksızın, devlet adı verilen baskının *özel bir aygıtı olmaksızın* uymaya alışacaklardır.

"Devlet *söner*" ifadesi çok iyi seçilmiştir, çünkü bu, sürecin, hem tedrici ve hem de kendiliğinden niteliğini göstermektedir. Ancak alışkanlık böyle bir sonuç sağlayabilir ve kuşkusuz sağlayacaktır; çünkü, insanların, sömürünün olmadığı zaman, öfkeyi kabartacak, hoşnutsuzluk ve başkaldırmayı uyandıracak, ve *baskıyı* gerektirecek bir şey olmadığı zaman, toplumsal ilişkilerin zorunlu kurallarına uymaya kolaylıkla nasıl alıştıklarının milyonlarca örneğini etrafımızda görüyoruz.

Demek ki, kapitalist toplumda, eli-kolu budanmış, sefil, sahte bir demokrasi ile, yalnızca zenginler için, azınlık için bir demokrasiyle karşı karşıyayız. Proletarya diktatörlüğü, komünizme geçiş dönemi, ilk kez sömürücüleri, azınlığı baskı altına alma zorunluluğuyla birlikte halk için, çoğunluk için demokrasiyi yaratacaktır. Bir tek komünizm, gerçekten de eksiksiz bir demokrasiyi getirme yetisindedir, ve demokrasi ne denli eksiksiz olursa, o denli çabuk gereksiz hale gelecek ve kendiliğinden sönecektir.

Bir başka deyişle, kapitalizm koşullarında, sözcüğün gerçek anlamıyla devletle karşı karşıyayız, yani bir başka sınıfın, ve dahası da, çoğunluğun azınlık tarafından baskı altına

alınması için özel bir makineye sahip bulunuyoruz. Doğaldır ki, böyle sömürülen çoğunluğun, sömüren azınlık tarafından sistemli olarak baskı altına alınması işinde başarılı olmak, baskı altına alma konusunda büyük bir canilik, büyük bir vahşet ister, insanlığın, kölelikten serflikten ve ücretli emekten geçerken gerçekten de içinde yüzdüğü kan deryalarını ister.

Ayrıca, kapitalizmden komünizme *geçiş* sırasında baskı, *gene* gereklidir, ama şimdi bu baskı, sömürülen çoğunluğun sömüren azınlığa baskısıdır. Özel bir aygıt, baskı için özel bir makine "devlet" *gene* gereklidir ama şimdi bu geçici bir devlettir. Artık sözüğün gerçek anlamıyla bir devlet değildir bu; çünkü sömüren azınlığın *dünün* ücret köleleri çoğunluğu tarafından baskı altına alınışı, ayaklanan kölelerin, serflerin ve ücret emekçilerinin bastırılmasında akacak kandan çok daha az kana malolacak daha kolay, daha basit ve daha doğal bir görevdir ve insanlığa maliyeti çok daha az olacaktır. Ve baskı için *özel bir makineye* olan gereksinmenin kaybolmaya başlaması, demokrasinin halkın böylesine büyük bir çoğunluğuna yayılmasıyla bağdaşan bir şeydir. Doğaldır ki, sömürücüler halkı baskı altına almak görevini yerine getirmek için oldukça karmaşık bir makine olmaksızın bunu başaramazlar, ama *halk.* sömürücüleri çok basit bir "makine" ile bile, hatta bir "makine" olmaksızın, özel bir aygıt olmaksızın da, *silahlı halkın* basit *bir örgütüyle* (*işçi* ve asker temsilcileri sovyetlerinin başı çekmeleri gibi diyebiliriz) baskı altına alabilir.

Ensonu, yalnızca komünizm, devleti kesenkes gereksiz hale getirir, çünkü baskı altına alacak *kimse* kalmamıştır — bir *sınıf,* halkın belirli bir kesimine karşı sistemli bir savaşım anlamında "hiç kimse". Bizler hayalci değiliz, ve hiçbir şekilde *tek tek bireylerin* taşkınlıklarının olasılığını ve kaçınılmazlığını, ya da *böylesine* taşkınlıkların önüne geçilmesinin gereğini yadsımıyoruz. Ancak, önce bunun için özel bir makineye, özel bir aygıta gerek yoktur; bu, herhangi bir uygar insan kalabalığının modern toplumunda bile bir karga-

şalığı ya da bir kadına yapılan saldırıyı durdurmak için müdahale etmesi kadar basit ve gönüllü olarak, silahlı halkın kendisi tarafından yapılacaktır. Ve ikincisi, biz biliyoruz ki, toplumsal ilişkilerin kurallarını çiğnemek demek olan taşkınlıkların temel toplumsal nedeni, insanların sömürülmesi, onların gereksinme ve yoksulluk içinde olmalarıdır. Bu esas nedenin ortadan kaldırılmasıyla, taşkınlıklar da kaçınılmaz olarak "sönmeye" başlayacaktır. Nasıl bir hızla ve nasıl bir yol izleyerek bunun olacağını bilmiyoruz, ama bunların söneceğini biliyoruz. Bunların sönmesiyle devlet de *sönecektir.*

Hayaller kurmadan Marx, gelecek yönünden *şimdi* neyin belirlenebileceğini yani komünist toplumun alt evreleri ile yüksek evreleri (düzeyleri, aşamaları) arasındaki farklılığı daha ayrıntılı bir biçimde belirlemiştir.

3. Komünist Toplumun Birinci Evresi

Gotha Programının Eleştirisi'nde Marx, Lassalle'ın sosyalizm koşullarında işçilerin "emeğinin eksiltilmemiş" ya da "tam ürününü" alacağı yolundaki düşüncesini ayrıntılarıyla çürütür. Marx, toplumun toplumsal emeğinin tümünden bir yedek fonun, üretimin genişletilmesi için bir fonun, makinelerin "aşınması ve yıpranmasını" yerine koymak vb. için bir fonun çıkarılması gerektiğini gösterir. Sonra da tüketim araçlarından yönetim harcamaları için, okullar, hastaneler, yaşlılar yurdu vb. için bir fon ayrılması gerekir.

Lassalle'ın belirsiz, bulanık, genel sözü ("emeğinin tüm ürünü işçiye") yerine, Marx, sosyalist bir toplumun işlerini nasıl yöneteceğinin ciddi bir tahminini yapar. Kapitalizmin olmayacağı bir toplumun yaşam koşullarının *somut* bir tahlilini yapmayı sürdürürken şöyle söyler:

"Bizim burda [işçi partisinin programını tahlil ederken] ilgilenmek durumunda olduğumuz şey kendi temelleri üzerinde *geliştiği* durumuyla değil de, tersine, kapitalist toplumdan *çıkış* biçimiyle komünist bir toplumdur; bu toplum, her yönüyle, iktisadi olarak, törel ve entelektüel yönden,

hâlâ rahminden çıktığı eski toplumun doğum damgasıyla damgalıdır."

Marx'ın, komünist toplumun "birinci" ya da alt evresi olarak deyimlendirdiği kapitalizmin rahminden dünya yüzüne hemen çıkmış bulunan ve her yönüyle eski toplumun doğum damgalarıyla damgalanmış olan bu komünist toplumdur.

Üretim araçları artık bireylerin özel mülkü olmaktan çıkmıştır. Üretim araçları toplumun tümüne aittir. Toplumun, toplumsal olarak gerekli emeğin belli bir bölümünü yerine getiren her üyesi, toplumdan belli miktarda iş yapmış olduğunu gösteren bir belge alır. Ve bu belge ile, halk mağazasından buna uygun düşen tüketim malları alır. Kamu fonuna giden bir miktar emek kesildikten sonra, her işçi, bu yüzden, toplumdan, ona vermiş olduğu kadarını alır.

"Eşitliğin" egemen oluşu denebilir buna.

Ama, böyle (çoğunlukla sosyalizm denilen, ama Marx'ın komünizmin ilk evresi diye deyimlendirdiği) bir toplumsal düzeni gözönünde tutarken, bunun "haktan yana dağılım" olduğunu, bunun "herkesin eşit emek ürününde eşit hakkı" olduğunu söylerken Lassalle yanılmaktadır ve Marx bu yanılgıyı şöyle sergiler:

"Böyle eşit hak" diyor Marx, bu durumuyla, her hukuk gibi, *eşitsizlik demek olan* "burjuva hukuku" ile gene kuşkusuz uyuşmaktadır. Her türlü hukuk, *eşit* bir önlemin aslında birbirine benzemeyen, birbirlerine eşit olmayan *farklı* insanlara bir uygulanmasıdır. İşte bu yüzden "eşit hak", eşitliğin bir çiğnenmesidir ve bir adaletsizliktir. Aslında, bir diğeri kadar toplumsal emeği gerçekleştiren herkes, toplumsal ürünün (yukarda belirtilen kesintilerden sonra) eşit bir payını alır.

Ama insanlar birbirlerine benzemezler: biri kuvvetlidir öteki zayıf; birisi evlidir, öteki değildir; birinin daha çok çocuğu vardır, ötekinin daha az, vb.. Ve Marx'ın çıkardığı vargı şudur:

"... Eşit bir emek gerçekleştirilmesiyle, ve buna bağlı ola-

rak toplumsal tüketim fonundan eşit bir payla, gerçekte, biri diğerinden daha çok alacak, biri diğerinden daha zengin olacak vb.. Bütün bu kusurlardan sakınmak için, hak, eşit olmak yerine eşit olmamak gerekir."

Bu nedenle komünizmin ilk evresi, adalet, eşitlik getiremez: Zenginlik yönünden farklılıklar, ve haksız farklılıklar hâlâ sürecektir, ama insanın insan tarafından *sömürüsü, üretim araçlarının* —fabrikaların, makinelerin, toprağın vb.— elegeçirilmesi ve bunların özel mülkiyet durumuna getirilmesi olanağı olmayacağından, olanaklı olmayacaktır. Lassalle'ın *genel* "eşitlik" ve "adalet" konusundaki küçükburjuvaca, bulanık sözlerini boşa çıkararak Marx, ilkin *yalnızca* bireylerin elegeçirmiş oldukları üretim araçlarının "adaletsizliğini" ortadan kaldırma *durumunda olan,* ve bir anda tüketim mallarının "harcanan emek miktarına göre" (ve gereksinmelere göre değil) dağıtımındaki öteki adaletsizliği ortadan *kaldıramayan* komünist toplumun *gelişme çizgisini* göstermektedir.

Burjuva profesörleri ve "bizim" Tugan'ı da içeren kaba iktisatçılar, sürekli olarak, sosyalistleri insanlar arasındaki eşitsizliği unutmakla ve bu eşitsizliği ortadan kaldırmayı "düşlemekle" suçlamaktadırlar. Böyle bir suçlama, göreceğimiz gibi, yalnızca burjuva ideologlarının aşırı bilisizliklerini tanıtlar.

Marx, yalnızca, en büyük bir titizlikle insanların kaçınılmaz eşitsizliğini hesaba katmakla kalmaz, aynı zamanda, salt üretim araçlarının, toplumun tümünün ortak mülkiyetine dönüştürülmesini (buna çoğunlukla "sosyalizm" denmektedir), ürünlerin "gerçekleştirilen emek miktarına göre" bölüştürülmesi *hüküm sürdüğü* sürece dağılımın kusurlarını ve "burjuva hukukunun" eşitsizliğini *gideremeyeceği* olgusunu da hesaba katar. Devamla Marx şöyle söyler:

"Ama bu kusurlar komünist toplumun, kapitalist toplumdan, uzun doğum sancılarından sonra hemen dünyaya geldiği dönem olan ilk evresinde kaçınılmazdır. Hukuk hiçbir zaman toplumun iktisadi yapısından ve bu yapının koşullan-

dırdığı kültürel gelişmeden daha yüksek bir düzeyde olamaz."

Ve böylece, komünist toplumun ilk evresinde (genellikle sosyalizm denir) "burjuva hukuku" tümüyle ortadan kaldırılamaz, yalnızca kısmen, yalnızca o güne dek erişilmiş olan iktisadi devrimle orantılı olarak, yani yalnızca üretim araçları yönünden ortadan kaldırılmış olur. "Burjuva hukuku", üretim araçlarını, bireylerin özel mülkiyeti olarak kabul eder. Sosyalizm, bunları, *ortak* mülkiyete dönüştürür. *Bu ölçüde* —ve bir tek bu ölçüde— "burjuva hukuku" ortadan kaybolur.

Ama, öteki bölümleri ilgilendirdiği kadarıyla burjuva hukuku yerinde kalır; ürünlerin dağılımında ve emeğin toplumun üyeleri arasında paylaşımında düzenleyici yetisinde (belirleyici etmen oluşunda) yerinde kalır. "Çalışmayan yemeyecektir" sosyalist ilkesi *şimdi* gerçekleştirilmiştir; öteki "eşit miktarda emeğe eşit miktarda ürün" sosyalist ilke de *şimdi* gerçekleştirilmiştir. Ama bu daha, komünizm değildir, ve eşit olmayan bireylere, eşit olmayan (gerçekten de eşit olmayan) emek miktarına karşılık olarak eşit miktarda ürün veren "burjuva hukuku" henüz ortadan kalkmış değildir.

Bu bir "kusurdur", diyor Marx, ama komünizmin ilk evresinde önüne geçilemez bir şeydir, çünkü eğer hayalciliğe kapılmıyorsak, kapitalizmi alaşağı edince halkın bir anda *herhangi bir hukuk ölçütü olmaksızın* toplum için çalışmayı öğreneceğini düşünmememiz gerekir. Bunun yanında, kapitalizmin yıkılması böylesine bir değişme için iktisadi önkoşulları *hemen yaratmaz*.

Şimdilik "burjuva hukukundan" başka bir ölçüt yoktur. Onun için bu düzeyde üretim araçlarının ortak mülkiyetini güvence altına alırken, bir yandan da emekte ve ürünlerin dağılımındaki eşitliği güvence altına alacak bir devletin gereği hâlâ vardır.

Devlet artık kapitalistlerin, sınıfların ve bunun sonucu olarak da *baskı* altına alınacak *sınıfın* bulunmadığı zaman söner.

Ama devlet, fiilî eşitsizliği kutsayan "burjuva hukuku" güvence altına almaya devam edildiği sürece, henüz tümüyle sönmemiştir. Devletin tümden sönmesi için, tam komünizm gereklidir.

4. Komünist Toplumun Yüksek Evresi

Marx şöyle devam eder:

"Komünist toplumun yüksek bir evresinde bireylerin işbölümüne kölece boyun eğmeleri ve bununla birlikte de kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlık ortadan kalktığında, emek yalnızca bir geçim aracı değil de yaşamın bir gereksinmesi durumuna geldiğinde, üretici güçler bireyin çok yanlı gelişmesini artırdığında, ve kolektif zenginlik kaynaklarının hepsi daha bol akarken — ancak o zaman burjuva hukukunun dar ufku tümüyle aşılabilir ve toplum bayrağına 'herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre' diye yazılabilir."

Ancak şimdi Engels'in "özgürlük" ve "devlet" sözcüklerinin birleştirilmesinin saçmalığıyla acımasızca alay eden uyarılarının doğruluğunu tam olarak kavrayabiliriz. Devlet varolduğu sürece özgürlükten sözedilemez. Özgürlük olduğunda devlet olmayacaktır.

Devletin tümüyle sönmesi için gerekli olan iktisadi temel, komünist gelişmenin kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkinin ortadan kalktığı, bunun sonucu olarak modern *toplumsal* eşitsizliğin başlıca kaynaklarından birinin —üstelik de salt üretim araçlarının kamu mülkiyetine dönüştürülmesiyle, salt kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle hiçbir şekilde doğrudan ortadan kaldırılamayacak olan bir kaynağın— ortadan kalktığı yüksek bir aşamadır.

Bu mülksüzleştirme, üretici güçlerin çok büyük boyutlarda gelişimlerini *olanaklı* kılacaktır. Ve biz, kapitalizmin, bu gelişmeyi, ne inanılmaz bir biçimde şu anda *geciktirmekte* olduğunu gördükten sonra, şu anda erişilmiş bulunan teknik düzeyin temeli üzerinde büyük ilerlemeler başarılabileceğini

gördükten sonra, kapitalistlerin mülksüzleştirilmelerinin kaçınılmaz bir biçimde, insan toplumunun üretici güçlerinin çok büyük bir gelişimine yolaçacağını tam bir güvenle söyleme yetkisini kendimizde buluyoruz. Ama bu gelişme nasıl bu hızla ilerleyecektir, işbölümünden kopma noktasına, kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkinin ortadan kalkma noktasına, emeğin "yaşamın birincil gereksinmesine" dönüşmesi noktasına ne kadar zamanda ulaşacaktır — bilmiyoruz ve *bilemeyiz.*

İşte bu yüzden biz, yalnızca devletin kaçınılmaz olarak söneceğinden, bu sürecin uzun süreli olması özelliğini ve bu sürenin komünizmin *yüksek evresinin* gelişmesinin çabukluğuna bağlı olduğunu vurgulayarak, ve sönme için gerekli zaman sorusunun karşılığını ya da somut sönme biçimleri sorusunun karşılığını bu soruların yanıtlanmasında elde malzeme *bulunmamasından* ötürü, tamamen açık bırakarak sözetmek yetkisini taşıyoruz.

Toplum "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" kuralını benimsediği zaman, yani insanlar toplumsal ilişkilerin temel kurallarına uymaya iyice alıştıkları zaman ve emekleri, *kendi yeteneklerine göre* gönüllü olarak çalışacakları üretkenliğe ulaştığı zaman devlet tümüyle sönme durumuna gelebilecektir. İnsan, Shylock'un[95] acımasızlığıyla birinin bir diğerinden yarım saat daha çok çalışıp çalışmadığını, birinin bir diğerinden daha az alıp almadığını hesaplamak durumunda olan "burjuva hukukunun dar ufukları" —bu dar ufuklar— o zaman aşılmış olacaktır. Herkesin alacağı miktarı düzenlemek için ürünlerin dağıtımına gerek duyulmayacaktır; herkes serbestçe "gereksinimine göre" alacaktır.

Burjuva görüş açısından böylesine bir toplum düzeninin "sırf hayal" olduğunu söylemek, sosyalistlerin, herkesin, tek tek yurttaşların emekleri üzerinde herhangi bir denetim kurmadan istedikleri kadar yer mantarı, araba, piyano, vb. alabilme hakkını vaadetmelerinden ötürü, onlarla alay etmek kolaydır. Bugün bile burjuva "çok bilmişleri", bu yolda

alay etmekle yetinmekte, böylece, hem bilisizliklerini, hem de kapitalizmin aptalca savunularını ortaya koymuş olmaktadırlar.

Bilisizliktir — çünkü hiçbir sosyalistin, komünizmin yüksek evresinin geleceğini "vaadetmek" aklından geçmemiştir; büyük sosyalistlerin bunun geleceğine ilişkin *öngörüleri*ne gelince, bu emeğin bugünkü üretkenliğini ve Pomyalovski'nin öykülerindeki ilahiyat öğrencileri gibi[96] kamu zenginliklerini "salt keyif olsun diye" yakıp yıkan, ve olmayacak olanı isteyen *bugünkü* sıradan insan çoğunluğunu öngörmez.

Komünizmin "yüksek" aşaması gelene dek sosyalistler toplumun *ve devletin* emek ve tüketim ölçüsü üzerinde *en sıkı* denetimini isterler; ama bu denetim kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle, işçilerin kapitalistler üzerinde denetiminin sağlanmasıyla *başlamalıdır,* ve bürokratların devleti yoluyla değil, *silahlı işçilerin* devletiyle uygulanmalıdır.

Burjuva ideologları (ve bunların Çereteliler'i, Çernovlar'ı ve işbirlikçileri gibi çanak yalayıcıları) tarafından kapitalizmin aptalca savunusu, bunların *bugünün* politikasının dirimsel ve acil sorunları yerine, yani kapitalistlerin mülksüzleştirilmeleri *tüm* yurttaşların işçiye ve öteki memurların büyük —bütün devletin— *bir* "sendikasına" dönüştürülmesi ve bu sendikanın tüm çalışmasının gerçekten de demokratik bir devlete, *işçi ve asker temsilcilerinin sovyet devletine* tamamen bağımlı kılınması sorunları yerine uzak bir gelecek konusundaki tartışma ve söz yığınlarını *koymalarından* oluşur.

Gerçekten de, Çereteliler'in ve Çernovlar'ın peşinden koştuğu bir darkafalının izlediği bir profesör, delice hayallerden, bolşeviklerin demagojik vaatlerinden, sosyalizmin "gerçekleştirilmesinin" olanaksızlıklarından sözederken, aklındaki, genel olarak söylemek gerekirse "gerçekleştirilemeyeceğinden" ötürü kimsenin hiçbir zaman vaadetmediği ya da "gerçekleştirilmesini" aklından bile geçirmediği komünizmin yüksek aşaması ya da evresidir.

Ve, bu bizi, Engels'in "sosyal-demokrat" adının doğru ol-

madığı konusunda yukarıya aktarılan tartışmasında şöyle bir değindiği sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel ayrım sorununa getiriyor. Siyasal yönden, komünizmin birinci, ya da alt evresi ile yüksek evresi arasındaki ayrım, zamanla belki de çok büyük olacaktır. Ama bu ayrımı, şimdi, kapitalizm koşullarında sorun yapmak gülünç olur, ve belki de tek tek anarşistler buna büyük bir önem verebilirler (eğer anarşistler arasında hâlâ, Kropotkinler'i, Grave'ı, Cornelissen'i ve anarşizmin öteki "yıldızlarını" sosyal-şovenistlere ya da onun duygusunu ve bilincini şu ana kadar korumuş bulunan pek az anarşistten biri olan Ghe'nin dediği gibi "anarko-sipercilere" "Plehanov" dönüştürmesinden bir şey öğrenmemiş olan insanlar kaldıysa).

Ama sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel ayrım açıktır. Genel olarak sosyalizm diye adlandırılan şeyi Marx, komünist toplumun "birinci", ya da alt evresi diye deyimlendirmiştir. Üretim araçları *ortak* mülkiyet durumuna geldiğine göre, "komünizm" sözcüğü burada da kullanılabilir ancak bunun tam komünizm *olmadığını* akıldan çıkarmamamız kaydıyla. Marx'ın açıklamalarının büyük önemi şu ki, burada da o, tutarlı bir biçimde materyalist diyalektiği, gelişim teorisini uygulamakta, ve komünizmi kapitalizmden gelişen bir şey olarak ele almaktadır. Bilgiçce keşfedilmiş "uydurma" tanımlar ve (sosyalizm nedir?, komünizm nedir?) sözler üzerinde tartışmalar yerine, Marx, komünizmin iktisadi olgunluğunun aşamalarına ne denebileceğinin bir tahlilini vermektedir.

Birinci evrede ya da birinci aşamada komünizm, henüz, iktisadi olarak tümüyle olgunlaşmış ve tümüyle kapitalizmin geleneklerinden ve izlerinden kurtulmuş *olamaz.* Demek oluyor ki, komünizmin ilk evresinde koruduğu ilginç görüngü, "*burjuva* hukukunun dar ufku"dur. Kuşkusuz, burjuva hukuku, *tüketim* mallarının dağılımı yönünden kaçınılmaz olarak *burjuva devletinin* varlığını öngörür, çünkü hukuk, hukuk ölçütlerinin uygulanmasını *zorlama* gücünde olan bir aygıt olmaksızın, bir hiçtir.

Bundan komünizm koşullarında, bir süre için yalnızca burjuva hukukun değil, burjuvazisiz burjuva devletin de yerinde kaldığı sonucu çıkar!

Bu, marksizmin son derece derin içeriğini inceleme yönünden biraz olsun zahmete katlanmamış olan kimseler tarafından suçlama nedeni yaptıkları bir paradoks ya da düpedüz diyalektik bir sözcük oyunu gibi görünebilir. Ama Marx, bir "burjuva" hukuk kırıntısını keyfî olarak komünizme sokuşturmamıştır. Kapitalizmin *rahminden* çıkan bir toplumda iktisadi ve siyasal olarak kaçınılmaz olanı göstermiştir.

Demokrasi işçi sınıfı için, kurtuluşu yolunda kapitalistlere karşı yürüttüğü savaşımında çok büyük bir önem taşır. Ama demokrasi hiç de ötesine geçilemeyecek bir sınır değildir; feodalizmden kapitalizme ve kapitalizmden komünizme giden yolda yalnızca aşamalardan biridir.

Demokrasi eşitlik demektir. Proletaryanın eşitlik uğruna savaşımının ve bir slogan olarak eşitliğin büyük önemi, eğer onu *sınıfların* ortadan kaldırılması anlamında doğru bir biçimde yorumlarsak, açık-seçik ortaya çıkacaktır. Ama demokrasi, yalnızca *biçimsel* eşitlik demektir. Ve eşitlik, üretim araçlarının sahipliği *yönünden* toplumun bütün üyeleri için gerçekleşir gerçekleşmez, yani emeğin ve ücretlerin eşitliği sağlanır sağlanmaz, insanlık, kaçınılmaz olarak, biçimsel eşitlikten gerçek eşitliğe, yani "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" kuralının işlerliğine kadar götürülmesi sorunuyla karşı karşıya gelecektir. İnsanlık bu yüksek amaca hangi aşamalardan geçerek ve hangi pratik önlemleri alarak ulaşacaktır, bunu bilmeyiz ve bilemeyiz. Ama burjuvazinin, sosyalizmin, cansız, katı ve hiç değişmez bir şey olduğu yolundaki yaygın anlayışının ne de büyük bir yalan olduğunu kavramak önemlidir, oysa gerçekte *yalnızca* sosyalizm, önce *çoğunluğu,* sonra da halkın tümünü kamu ve özel yaşamın her alanında kucaklayan, ileri doğru hızlı, asıl ve gerçek bir yığın hareketinin başlangıcı olacaktır.

Demokrasi bir devlet biçimidir, devletin çeşitlerinden biridir. Bunun sonucu olarak, her devlet gibi, bir yandan, kişi-

lere karşı, zorun, örgütlenmiş, sistemli olarak kullanımını temsil eder; ama öte yandan, yurttaşların eşitliğinin biçimsel olarak kabul edilmesini, herkesin devletin yapısını belirlemede ve onu yönetmede eşit hakka sahip olması da demektir. Bu da, demokrasinin gelişmesinin belirli bir aşamasında önce kapitalizme karşı devrimci bir savaşım vermekte olan sınıfı —proletaryayı— birbirine kaynaştırır, ve burjuvaziyi, hatta cumhuriyetçi burjuvaziyi, devlet makinesini, sürekli orduyu, polisi ve bürokrasiyi ezmek, paramparça etmek ve yeryüzünden silmek ve bunların yerine *daha* demokratik bir devlet makinesini, halkın tümünü kapsayan bir milis oluşturma yolundaki silahlı işçilerin devleti biçiminde de olsa bir devlet makinesini koymak olanağını sağlama olgusuyla sonuçlanır.

Burda "nicelik niteliğe dönmektedir": Demokrasinin *böyle* bir derecesi, burjuva toplumun sınırlarının aşılması ve sosyalist yeniden örgütlenmenin başlangıcı demektir. Eğer gerçekten *herkes* devlet yönetiminde yeralsa kapitalizm yerinde kalamaz. Buna karşılık, kapitalizmin gelişmesi de, "herkesin" gerçekten devlet yönetiminde yeralmasını *sağlayacak önkoşulları* yaratır. Bu önkoşullardan bazıları şunlardır: en gelişkin kapitalist ülkelerin çoğunda daha şimdiden gerçekleştirilmiş bulunan genel okuma-yazma, ayrıca milyonlarca işçinin toplumsallaştırılmış bulunan büyük, karmaşık posta hizmetleri, demiryolları, büyük fabrikalar geniş-ölçekli ticaret, bankacılık, vb., vb. aygıtlarıyla "eğitilmesi ve disiplin altına alınması".

Bu *iktisadi* önkoşullarla, kapitalistlerin ve bürokratların alaşağı edilmesinden sonra, silahlı işçilerin, silahlı halkın tümünün, üretimin ve dağılımın *denetim* altına alınmasında emeğin ve ürünlerin *hesaplarının tutulması* işinde, derhal, bir gecede, onların yerlerini almaları pekala olanaklıdır. (Denetim ve hesap sorunu bilimsel olarak eğitilmiş mühendisler, tarımcılar vb. personeli sorunuyla birbirine karıştırılmamalıdır. Bu beyler, bugün kapitalistlerin isteklerine uysalca boyun eğerek çalışmaktadırlar, yarın da silahlı işçilerin is-

teklerine uysalca boyun eğerek daha da iyi çalışacaklardır.)

Hesap ve denetim — bu, komünist toplumun *birinci evresinin* "pürüzsüz işlerliği" için, düzenli çalışması için gerekli olan *esas* şeydir. *Bütün* yurttaşlar, silahlı işçilerden oluşan devletin kiralanmış çalışanlarına dönüşmüştür. *Bütün* yurttaşlar, ülke çapında *tek* bir devlet "sendikasının" çalışanları ve işçileri durumuna gelmişlerdir. Bütün istenilen, bunların eşit ölçüde çalışmaları, kendi paylarına düşen işleri yapmaları ve eşit ücret almalarıdır. Bunun için gerekli olan hesap ve denetim, kapitalizm tarafından son derece *yalınlaştırılmış* ve —okur-yazar olan herhangi bir kimsenin— aritmetiğin dört işlem bilgisiyle denetleyip kaydedebileceği ve ilgili makbuzlara geçirebileceği çok basit işlemlere indirgenmişti.*

Halkın *çoğunluğu* bağımsız olarak ve her yerde bu tür hesapları tutmaya ve (artık görevliler durumuna getirilmiş bulunan) kapitalistler üzerinde ve kapitalist huylarını koruyan aydın takımı üzerinde böyle bir denetim uygulamaya başladığında, bu denetim, gerçekten de evrensel, genel ve yığınsal duruma gelecektir; ondan kurtulmanın yolu olmayacaktır, "gidecek yer" bulunmayacaktır.

Toplumun tümü, eşit emek ve eşit ücretle, tek bir büro ve tek bir fabrika durumuna gelecektir.

Ama proletaryanın, kapitalistlerin yenilgisinden sonra, sömürenlerin alaşağı edilmesinden sonra, bütün topluma yayacağı bu "fabrika" disiplini hiçbir şekilde bizim ülkümüz, ya da bizim sonal amacımız değildir. Bu, yalnızca kapitalist sömürünün bütün kötülüklerinden ve bütün pisliklerinden toplumun iyice arındırılması için, ve *daha ileri* gelişmeler için zorunlu bir *adımdır*.

Toplumun tüm üyelerinin, ya da hiç değilse geniş çoğunluğunun devleti *kendi başlarına* yönetmeyi öğrendikleri, bu işi kendi ellerine aldıkları, çok önemsiz miktardaki kapita-

* Devletin daha önemli işlevleri böyle bir muhasebeye ve işçilerin kendileri tarafından denetimine indirgendiği zaman "siyasal bir devlet" olması ortadan kalkacak ve "kamu işlevleri, siyasal niteliğini yitirecek ve salt bir yönetimsel işlev durumuna gelecektir". (Karş: dördüncü bölüm, § 2, Engels'in anarşistler ile tartışması.)

list azınlık üzerinde, kapitalist huylarını korumayı isteyen aydın tabaka üzerinde ve kapitalizm tarafından iyice yozlaştırılmış işçiler üzerinde denetimi örgütlediği andan itibaren — bu andan itibaren her türden hükümetin gerekliliği tümüyle kaybolmaya başlar. Demokrasi ne denli eksiksiz duruma gelirse, onun gereksiz olma anı o denli yaklaşır. Silahlı işçilerden oluşan, ve "sözcüğün asıl anlamında artık bir devlet olmaktan" çıkan "devlet" ne denli demokratik olursa, *her türlü* devlet *biçimi* sönmeye o denli çabuk başlar.

Çünkü *herkes* yönetmeyi ve toplumsal üretimi bağımsız olarak fiilen yerine getirmeyi, bağımsız olarak hesap tutmayı, asalaklar üzerinde, servetin dölleri üzerinde, üçkağıtçılar ve öteki "kapitalist geleneklerin bekçileri" üzerinde denetim kurmayı öğrendiğinde, halkın bu gözetim ve denetiminden kaçmak, kaçınılmaz olarak öylesine zor ve öylesine az görülen bir istisna olacak ve bunlar belki de en çabuk ve en şiddetli şekilde cezalandırılacaktır ki (çünkü silahlı işçiler pratik adamlardır, duygusal aydınlar değillerdir, ve hiç kimsenin kendileriyle alay etmesine pek izin vermeyeceklerdir), toplumun yalın, temel kurallarına uyma *gerekliliği,* çok kısa zamanda bir *alışkanlık* durumuna gelecektir.

O zaman, kapı, komünist toplumun birinci evresinden, yüksek evresine geçiş için ve onunla birlikte devletin tümden sönmesi için ardına kadar açılmış olacaktır.

Ağustos — Eylül 1917

MARKSİZM VE AYAKLANMA
RSDİP(B)'NİN MERKEZ KOMİTESİNE BİR MEKTUP

EGEMEN "sosyalist" partilerin sığındıkları marksizmin en kötü ve belki de en yaygın çarpıtmalarından biri, ayaklanmaya hazırlanmanın ve genel olarak ayaklanmayı bir sanat olarak ele almanın "blankicilik" olduğu yolundaki oportünist yalandır.

Oportünizmin önderi Bernstein, marksizme karşı blankicilik suçlaması ile talihsiz bir ün kazanmış bulunmaktaydı, ve bizim bugünkü oportünistlerimiz "blankicilik feryadını koparırken Bernstein'ın yavan "düşüncelerini" birazcık olsun geliştirmiş ya da "zenginleştirmiş" olmuyorlar.

Marksistler, ayaklanmayı bir sanat olarak ele aldıkları için blankicilikle suçlanmaktadırlar! Bir tek marksist bile, bu konu üzerinde, ayaklanmayı özellikle bir *sanat* olarak belirterek, bunun bir sanat olarak ele alınması gerektiğini, birinci başarıyı *kazandıktan* sonra, düşmana karşı hiçbir za-

man *saldırıyı* elden bırakmadan, onun şaşkınlığından yararlanarak, vb., vb. başarıdan başarıya koşulması gerektiğini söyleyerek, en kesin, en açık ve kararlı bir tutum takınanın Marx'ın kendisi olduğunu yadsımayacağına göre gerçeğin bundan daha çirkin bir çarpıtması olabilir mi?

Başarılı olabilmek için, ayaklanma, gizli tertiplere ve bir partiye değil, ileri bir sınıfa dayanmalıdır. Birinci nokta bu. Ayaklanma *halkın devrimci kabarışına* dayanmalıdır. Bu da ikinci nokta. Ayaklanma yükselen devrimin, halkın ileri saflarının eylemlerinin en yüksek noktasına ulaştığı, ve düşman saflarında ve *devrimin zayıf, yarı-gönüllü ve kararsız dostları saflarındaki yalpalamaların* en güçlü olduğu *dönüm noktasına* dayanmalıdır. Bu da üçüncü nokta. Ve ayaklanma sorununun ortaya konmasındaki bu üç koşul, *marksizmi blankicilikten* ayırdeder.

Ama, bu üç koşul ortaya çıkınca ayaklanmayı bir *sanat* olarak ele almayı reddetmek, marksizme ve devrime ihanettir.

Tam da şu anın, partinin, olayların tüm gelişmesinin *ayaklanmayı* nesnel olarak gündeme getirdiği ve ayaklanmanın bir sanat olarak ele alınması gereken an olduğunu kabul etmesi *gerektiğini* göstermek için belki de karşılaştırma yöntemini kullanmak, ve 3-4 Temmuz ile Eylül günleri arasında bir paralellik kurmak en iyisi olacaktır.

3-4 Temmuzda, gerçeği saptırmadan, yapılacak doğru şeyin iktidarı elegeçirmek olduğu, çünkü düşmanlarımızın her durumda bizi ayaklanmacılıkla suçlayacakları ve bizleri acımasızca isyancılar olarak değerlendirecekleri yolunda fikir yürütülebilirdi. Ne var ki, bu hesaba dayanılarak, bu sırada iktidarı elegeçirme konusunda karar vermek yanlış olurdu, çünkü ayaklanmanın zaferi için nesnel koşullar bulunmuyordu:

1. Devrim öncüsü olan sınıfın desteğinden henüz yoksunduk. Daha Petrograd ve Moskova'daki işçi ve askerler arasında çoğunluğa sahip değildik. Şimdi her iki sovyette de çoğunluğa sahibiz. Bu çoğunluk *salt* Temmuz ve Ağustos olay-

larıyla, bolşevikleri parçalayan "acımasız baskıların" deneyimiyle, ve Kornilov başkaldırmasının deneyimi ile yaratılmıştı.

2. O zamanlar ülke çapında devrimci bir kabarma yoktu. Kornilov başkaldırmasından sonra, şimdi vardır; taşradaki durum ve pek çok yerel bölgelerde sovyetlerin iktidara geçişleri bunu kanıtlamaktadır.

3. O zamanlar düşmanlarımız arasında ve kararsız küçük-burjuvazi arasında herhangi bir ciddi siyasal dengelenimde bir *yalpalama* görülmüyordu. Şimdi çok büyük bir yalpalama görülüyor. Baş düşmanımız müttefikler ve emperyalizm (çünkü dünya emperyalizminin başını müttefikler çekmektedir), zaferle bitecek bir savaşla Rusya'ya karşı yönelmiş ayrı bir barış arasında *dalgalanmaya başlamışlardır.* Bizim küçük-burjuva demokratlar, halk arasındaki çoğunluklarını açık-seçik bir biçimde yitirerek, büyük yalpalamalar göstermeye başlamışlar, ve bir blok yapmayı yani kadetlerle bir koalisyona girmeyi reddetmektedirler.

4. Bu nedenle 3-4 Temmuzda bir ayaklanma yanlış olacaktı; hem fiziksel olarak, hem de siyasal olarak iktidarı elde tutamayacaktı. O zamanlar Petrograd elimizde olduğu halde yine de fiziksel olarak iktidarı elimizde tutamayacaktık, çünkü o sıralarda işçilerimiz ve askerlerimiz Petrograd için *dövüşmeyecek ve ölmeyeceklerdi.* O zamanlar *hem* Kerenski'ye *hem de* Çereteliler'e ve Çernovlar'a *karşı* bu "kin", bu öfke yoktu. Halkımız hâlâ sosyalist-devrimcilerin ve menşeviklerin de katıldığı, bolşeviklerin işkence ve baskı altına alınması deneyimiyle çelikleşmemişti.

3-4 Temmuzda iktidarı siyasal olarak elde tutamazdık, çünkü, *Kornilov başkaldırmasından önce,* ordu ve taşra Petrograd'a karşı yürüyebilirlerdi, yürüyeceklerdi de.

Şimdi görünüm büsbütün farklıdır.

Kendisiyle birlikte yığınları da getirebilecek olan devrimin öncüsüne, halkın öncüsüne, bir *sınıfın* çoğunluğunun desteğine sahibiz.

Halkın *çoğunluğu* peşimizdedir, çünkü, hiç de biricik be-

lirti olmamakla birlikte, Çernov'un istifası, köylülerin sosyalist-devrimci bloktan (ya da sosyalist-devrimcilerin kendilerinden) *toprak almayacaklarının* en çarpıcı ve en açık belirtisidir. Ve bu devrimin halkçı niteliğinin başlıca nedenidir.

Biz *emperyalizmin bir tüm olarak* ve menşevik ve sosyalist-devrimci blokun bir tüm olarak inanılmaz bir biçimde yalpaladığı bir zamanda, gideceği yoldan emin olan bir partinin üstün konumuna sahibiz.

Zaferimiz kesindir, çünkü halk umutsuzluğun kıyısındadır ve biz tüm halka güvenli bir çıkış yolu gösteriyoruz; "Kornilov günleri" sırasında tüm halka önderliğimizin değerini sergiledik ve sonra da blokçu politikacılara, yalpalamalarında herhangi bir düzelme olmamakla birlikte, *reddetmiş oldukları* bir uzlaşmayı *önerdik.*

Bizim uzlaşma önerimizin *daha* reddedilmemiş olduğunu, ve demokratik konferansın[97] *hâlâ* onu kabul edebileceğini düşünmek büyük bir yanılgı olurdu. Uzlaşma bir *parti* tarafından *partilere önerilmişti;* bir başka yoldan da önerilemezdi. *Partiler* tarafından reddedildi. Demokratik konferans, bir *konferanstır,* fazla bir şey değildir. Bir şey, yani devrimci halkın çoğunluğunun, yoksulların, çileden çıkmış köylülerin burda temsil edilmedikleri unutulmamalıdır. Bu *halkın azınlığının* bir konferansıdır — bu apaçık gerçek unutulmamalıdır. Eğer bu demokratik konferansa bir parlamento gözü ile bakmış olsaydık, bu, bizim payımıza büyük bir yanılgı, salt bir parlamenter kretenizm olurdu; çünkü kendisini devrimin kalıcı ve egemen parlamentosu olarak ilan etmiş *bile olsaydı,* gene de *hiçbir* şey *konusunda karar alamazdı.* Karar verme gücü Petrograd ve Moskova'nın işçi sınıfı mahallelerinde, *konferansın dışında,* bulunmaktadır.

Başarılı bir ayaklanma için bütün nesnel koşullar vardır. *Ancak* ayaklanmadaki zaferimizin yeryüzünün en acı verici şeye, halkı bitkin duruma getirmiş olan yalpalamalara bir son vereceği; ancak ayaklanmadaki zaferimizin zaman geçirmeden köylülere toprak vereceği bir durumun; *ancak bizim* ayaklanmadaki zaferimizin devrime karşı yönelmiş ayrı bir

barış oyununu *bozabileceği* —bunu daha tam, daha adaletli ve daha çabuk bir barış, devrime *yararlı* bir barış önerisini apaçık bir biçimde önererek bozan— bir durumun eşsiz bir üstünlüğüne sahibiz.

Son olarak bir tek bizim parti başarılı bir ayaklanma ile Petrograd'ı *kurtarabilir;* çünkü eğer bizim barış önerimiz reddedilirse, eğer biz ateşkes bile sağlayamazsak, o zaman *bizler* "savunucular" olacağız, kendimizi *savaş partilerinin* başına koyacağız, en *üstün savaş partisi* biz olacağız, ve savaşı gerçekten de devrimci bir yolda yürüteceğiz. Bütün ekmek ve çizmeleri kapitalistlerden alacağız. Onlara yalnızca ekmek kırıntıları bırakacağız ve çarık giydireceğiz. Bütün ekmeği ve ayakkabıları cepheye göndereceğiz.

Ve o zaman Petrograd'ı kurtaracağız.

Rusya'da gerçekten de devrimci bir savaş için hem maddi hem de manevi kaynaklar hâlâ çok boldur; Almanların, bizimle hiç olmazsa bir ateşkes anlaşması yapma şansı yüzdedoksandokuzdur. Ve şimdi bir ateşkes sağlamak *kendi başına bütün dünyayı* kazanmak demektir.

DEVRİMİ kurtarmak ve Rusya'yı her iki emperyalist grup tarafından "ayrı" bir paylaşımdan kurtarmak için Petrograd ve Moskova işçilerinin ayaklanmalarının kesin zorunluluğunu kavramış olarak, önce, konferansta siyasal taktiklerimizi gelişen ayaklanma koşullarına göre uydurmalıyız; ikincisi de Marx'ın ayaklanmanın bir sanat olarak ele alınması yolundaki düşüncesini yalnızca sözde kabul etmediğimizi göstermeliyiz.

Konferansta, sayı peşinde koşmadan, ve kararsızları kararsızlar arasında bırakmaktan korkmadan bolşevik grubu arasındaki birliği hemen sağlamlaştırmalıyız. Bu kimseler *orda* kalmakla, devrim davasının kararlı ve fedakar savaşçılarının safları arasında kalmaktan çok daha yararlı olacaklardır.

Biz, uzun konuşmaların, genel olarak "konuşmaların" yersizliğini, devrimi kurtarmak için hemen eyleme geçilme-

sinin gerekliliğini, burjuvaziyle bağların tümüyle koparılmasının, bugünkü hükümetin tümden uzaklaştırılmasının, Rusya'nın "ayrı" bir parçalanmasına hazırlanan İngiliz-Fransız emperyalistleri ile ilişkilerin tamamen koparılmasının, ve bütün iktidarın hemen *devrimci proletaryanın başında bulunduğu devrimci demokratlara* aktarılmasının mutlaka gerekliliğini kuşkuya yer vermeyecek bir biçimde vurgulayan kısa bir bolşevikler bildirisi çıkarmalıyız.

Bildirimiz, programdaki halk için barış önerileri, köylülere toprak, rezilce kârlara elkonulması, ve kapitalistlerin üretimi alçakça sabote etmelerinin gözetimine ilişkin *bu* vargıların en kısa ve en kesin formülasyonunu vermelidir.

Bildiri ne denli kısa ve ne denli kesin olursa o denli iyidir. Yalnızca oldukça önemli iki ayrı nokta da, yani halkın yalpalamalardan bıktığı, sosyalist-devrimciler ve menşeviklerin kararsızlıklarından bezdiği, ve bizim bu *partilerle,* devrime ihanet ettiklerinden ötürü kesin olarak bağlarımızı kopardığımız açık-seçik olarak belirtilmelidir.

Ve *bir şey daha. Herhangi bir ilhak olmadan hemen bir* barış önerisinde bulunarak, müttefik emperyalistlerle ve bütün emeryalistlerle bağları hemen koparark, ya bir anda bir ateşkes sağlayacağız, ya da tüm devrimci proletarya ülkeyi savunmak için buraya gelecek ve proletaryanın önderliğindeki devrimci-demokratlar gerçekten de haklı, gerçekten de devrimci bir savaş başlatacaklardır.

Bu bildiriyi okuduktan, ve söze değil *kararlara,* önermeler kaleme almaya *değil eyleme* başvurduktan sonra, bütün grubumuzu fabrikalara ve *kışlalara göndermeliyiz.* Onların yeri orasıdır, yaşamın nabzı orda atmaktadır, orda devrimimizin kurtuluşunun kaynağı bulunmaktadır, ve orada demokratik konferansın itici gücü bulunmaktadır.

Orda, ateşli ve hırslı konuşmalar içinde, programımızı açıklamalı ve şu seçenekleri koymalıyız: Ya konferans onu *bir tüm olarak* benimser, ya da ayaklanma olur. İkisinin ortası yoktur. Gecikmek olanaksızdır. Devrim elden gidiyor.

Sorunu bu yolda koyarak, bütün grubu fabrikalarda ve

kışlalarda yoğunlaştırarak *ayaklanmanın en uygun anını belirleyecek durumda olacağız.*

Ayaklanmayı marksist bir yolda, yani bir sanat olarak ele alabilmek için, bir an bile kaybetmeden, aynı zamanda da ihtilalci birliklerin *karargahını* kurmalı, kuvvetlerimizin dağılımını yapmalı, en güvenilir alaylarımızı en önemli noktalara sevk etmeli, Aleksandrinski tiyatrosunu[98] kuşatmalı, Peter ve Paul kalesini işgal etmeli, genelkurmayı ve hükümeti tutuklamalı, ve subay kadetlerine[99] ve vahşi tümene[100] karşı kentin stratejik noktalarına düşmanın girmesine izin vermektense ölmeyi seçecek olan birlikleri sevk etmeliyiz. Silahlı işçileri harekete geçirmeli, telefon ve telgraf santrallerini bir anda işgal etmeli, *bizim* ayaklanma karargahımızı merkez telefon santralına nakletmeli ve karargahın bütün fabrikalarla, alaylarla, silahlı çatışmanın yürütüldüğü bütün noktalarla, vb. ile telefon bağlantısı sağlanmalıdır.

Kuşkusuz, bütün bunlar, yalnızca şu anda *ayaklanma bir sanat olarak ele alınmadıkça* marksizme bağlı kalmanın, *devrime bağlı kalmanın olanaksız* olduğu olgusunu *örneklemek* için gösterilen örneklerdir.

Eylül 1917

DIŞARDAN SEYREDEN BİR KİŞİNİN ÖĞÜTLERİ

BU satırları 8 Ekimde yazıyorum, ve bunların, 9'unda Petrograd'daki yoldaşlara ulaşacağı konusunda pek az umudum var. Kuzey sovyetlerinin kongre tarihi 10 Ekim olarak saptandığına göre, bunların pek geç ulaşması olanaklıdır. Yine de, Petrograd ve bütün "bölgenin" işçilerinin ve askerlerinin beklenen eylemlerinin kısa zamanda başlayacağı ama henüz başlamamış olması karşısında "Dışardan Seyreden Bir Kişinin Öğütlerini" vermeye çalışacağım.

Çok açıktır ki, bütün iktidar sovyetlere geçmelidir. Her bolşevik için aynı ölçüde sugötürmemesi gerekir ki, proletaryanın devrimci gücü (ya da bolşevik güç — ki şimdi ikisi de aynı şeydir) genel olarak bütün dünyanın, özel olarak da savaşan ülkelerin çalışan ve sömürülen halklarının özellikle de Rus köylülerinin görülmemiş sempatisini ve kayıtsız desteğini sağlamıştır. Bu pek iyi bilinen ve uzun zamandır konmuş olan gerçeklerin üzerinde durmanın gereği yok.

Şimdi ele alınması gereken şey bütün yoldaşlarca belki de pek açık olmayan bir şeydir, yani pratikte iktidarın sovyetlere aktarılmasının, şimdi silahlı ayaklanma anlamına gelmesidir. Bunun besbelli olması gerekirdi, ama herkes bu nokta üzerinde düşünmedi ya da düşünmüyor. Şimdi silahlı ayaklanmayı kabul etmemek bolşevikliğin ve genel olarak devrimci proleter enternasyonalizmin temel sloganını (Bütün İktidar Sovyetlere!), kabul etmemek anlamına gelecektir.

Ama silahlı ayaklanma siyasal savaşımın *özel* bir biçimidir, üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken özel yasalara bağlıdır. Karl Marx bu gerçeği "*ayaklanma savaş kadar bir sanattır*" diye yazdığında dikkat çekici bir açıklıkla ifade etmişti.

Bu sanatın bellibaşlı kurallarını Marx şöyle kaydetmiştir:

1. Ayaklanma *hiç şakaya gelmez,* ama buna başlayınca *sonuna dek gitmenin* gerektiğini iyice kavramalısınız.

2. *Kuvvetlerin büyük üstünlüğünü* belirleyici noktalarda ve belirleyici anlarda yoğunlaştırın, yoksa daha iyi hazırlanma ve örgütlenme üstünlüğüne sahip olan düşman, isyancıları ortadan kaldırır.

3. Ayaklanma bir kez başlayınca en büyük *kararlılıkla* hareket etmelisiniz, her durumda tavsatmadan *saldırıyı* ele geçirmelisiniz. "Savunma her silahlı başkaldırmanın ölümüdür."

4. Düşmana baskın yapmaya ve kuvvetlerini dağınık olduğu anda yakalamaya çalışmalısınız.

5. Ne denli küçük de olsa *günlük* (eğer bir kasaba sözkonusu ise her saat da denebilir) başarılar için, çaba göstermeli, ve ne pahasına olursa olsun "*moral üstünlüğü*" korumalısınız.

Marx, silahlı ayaklanmayla ilgili bütün devrimlerin derslerini "devrimci siyasetin bugüne dek bilinen en büyük ustasının, Danton'un" şu sözleriyle özetlemiştir: "*de l'audace, de l'audace, encore de l'audace.*"*

Bunu Rusya'ya ve Ekim 1917'ye uygularsak şu demektir: Hem içerden, hem dışardan, işçi sınıfı mahallelerinden ve Finlandiya'dan, Revel'den ve Kronstadt'tan Petrograd'a, başarısızlığa uğratılmadan yürütülmesi gereken aynı andaki bir saldırı, *bütün* donanmanın bir saldırısı, 15.000 ya da 20.000 kişilik (belki de daha fazla) "burjuva muhafızlarımız"dan (subay okullarından), "Vendée birliklerimiz"den[101] (Kazakların bir bölümü), vb. *çok daha büyük üstünlükte* kuvvetlerin yoğunlaştırılması.

Üç ana kuvvetimiz —donanma, işçiler ve ordu birlikleri— şuraları başarısızlığa uğramadan işgal etmek ve *ne pahasına olursa olsun* tutmak üzere biraraya getirilmelidir: a) telefon santralı; b) telgrafhane; c) demiryolu istasyonları; d) ve her şeyden önce de köprüler.

En kararlı unsurlar ("yıldırım kuvvetlerimiz" ve *genç işçilerimiz* olduğu kadar denizcilerin en iyileri) en önemli bütün noktaları işgal edecek ve nerede olursa olsun, her yerde, bütün önemli operasyonlarda *yeralmak üzere* küçük birlikler oluşturulmalıdır. Örneğin şuraları:

Petrograd'ı kuşatıp dışarı ile olan ilişkilerini kesmek; denizcilerin, işçilerin ve birliklerin ortak saldırısıyla kenti elegeçirmek — *sanat ve üç katlı bir cüret* gerektirecek bir görev; bomba ve silahla donatılmış en iyi işçilerden düşmanın "merkezlerine" (subay okullarına, telgrafhaneye, telefon santralına vb.'ye) saldırmak ve buraları kuşatmak amacıyla birlikler kurmak. Bunların paralosı şu olmalı: "*Ölmek, düşmanı geçirmeden yeğdir*!"

Harekete karar verildiğinde önderlerin, Danton ve Marx'ın büyük emirlerini başarıyla uygulamalarını dileyelim.

Rus Devriminin ve dünya devriminin başarısı iki ya da üç günlük savaşa bağlıdır.

8 Ekim 1917

* Saldır, saldır, gene saldır. –*ç.*

KAHİNCE SÖZLER*

ŞÜKÜR, şu günlerde kimse mucizelere inanmıyor. Mucizeli kahinlik bir masaldır. Ama bilimsel kahinlik bir olgudur. Ve, çevremizdeki utanç verici kederler ve hatta umutsuzlukla pek sık karşı karşıya geldiğimiz şu günlerde doğru çıkan bilimsel bir kehaneti anımsamakta yarar vardır.

Friedrich Engels, 1887'de, Sigismund Borkheim'ın *1806-1807 Alman Baş-Yurtseverlerinin Anısına* (*Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten 1806-1807*) adlı kitapçığına önsözünde, gelmekte olan dünya savaşından sözetme fırsatı bulmuştu. (Bu kitapçık 1888'de Göttingen-Zürih'te yayınlanan sosyal-demokrat kitaplığın XXIV. numarasını taşır.)

Otuz yıl önce geleceğin dünya savaşı konusunda Friedrich Engels şöyle söylüyor:

* Bkz: V. İ. Lenin, *Sosyalizm ve Savaş,* Sol Yayınları, Ankara 1992. s. 147-153. *–Ed.*

"... Prusya-Almanya için bir dünya savaşından, bugüne kadar boyutları ve şiddeti yönünden hayal edilmemiş olan bir dünya savaşından başka bir savaşın artık olasılığı yoktur. Sekiz-on milyon asker birbirlerini boğazlayacak ve o güne kadar bir çekirge sürüsünün yaptığından çok daha fazlasıyla Avrupa'yı baştan başa soyup soğana çevirene kadar yiyip bitirecektir. Üç ya da dört yıl içine sıkıştırılmış ve bütün kıtaya yayılmış Otuz Yıl Savaşının yıkımı; açlık, veba, ağır sıkıntıların ordular ve halk yığınları üzerinde yarattığı genel moral bozukluğu; ticaret, sanayi ve kredi üzerindeki yapay mekanizmamızın genel bir iflasla sona ermesinin getirdiği umutsuz karışıklık; eski devletlerin ve bunların geleneksel devlet anlayışının düzinelerce tacın kaldırımlara yuvarlanacağı ve bunları yerden toplayacak kimsenin bulunamayacağı ölçüde çöküşü; nasıl sona ereceğinin, savaşımdan kimin muzaffer olarak çıkacağının önceden kestirilmesinin mutlak olanaksızlığı; bir tek sonuç kesinlikle bellidir: genel bitkinlik ve çalışan sınıfın sonal zaferinin koşullarının hazırlanması.

"Son sınırına ulaşmış karşılıklı silahlanma yarışı sisteminin eninde sonunda kaçınılmaz olarak beklenen meyveleri bunlardır. Beylerim, prenslerim ve devlet adamlarını, aklınızla yaşlı Avrupa'yı getirmiş olduğunuz yer burasıdır. Ve son büyük savaş dansınızı başlatmaktan başka yapacak bir şey kalmadığı zaman — bu bizim işimize gelecek (*uns kann es recht sein*). Savaş belki de geçici olarak bizi geriye itebilir, kazandığımız birçok mevzileri bizden koparıp alabilir. Ama o zaman yeniden denetim altına alamayacağınız kuvvetlerin başını boş bıraktığınızda her şey kendi isteğine göre hareket edebilir: Trajedinin sonunda sizler mahvolmuş olacaksınız ve proletarya, ya zaferini gerçekleştirmiş olacak ya da herhalde (*doch*) zafer kaçınılmaz olacaktır.

Londra, 15 Aralık 1887

Friedrich Engels"

Bu kehanette ne büyük bir deha görülmektedir! Bu doğru, açık, kısa ve bilimsel sınıf tahlilinin her tümcesi fikir yönünden ne de çok zengin! Eğer ... eğer burjuvazi karşısında yerlere kadar eğilmeye alışmış ya da kendilerini bunun korkusuna kaptırmış olanlar, biraz düşünebilselerdi, düşünme yeteneğinde olsalardı, şu sırada utanç verici bir biçimde inançsızlık, üzüntü ve mutsuzluk karşısında yenik duruma düşenlerin öğrenebilecekleri ne de çok şey vardı!

Engels'in öngörülerinin bazıları başka türlü oldu; ama emperyalizmin bu otuz yılda gösterdiği çılgınca gelişme sırasında dünyanın ve kapitalizmin değişmeden kalacağını kimse bekleyemezdi. Ama en şaşırtıcı olanı Engels'in pek çok öngörülerinin "harfi harfine" doğru çıkmasıdır. Çünkü Engels kusursuz bir sınıf tahlili vermiştir, ve sınıflar ve bunlar arasındaki ilişkiler değişmeden kalmıştır.

"... Savaş belki de bizi geriye itebilir. ..." Gelişmeler tam da bu doğrultularda ilerlemiştir, ama daha da ileri ve hatta daha da kötüye gitmiştir: "Geriye itilmiş" olan sosyalşovenlerin bazıları, ve bunların omurgasız "yarı-karşıtları", kautskiciler, kendi geri hareketlerini göklere çıkarmaya başladılar ve sosyalizmin doğrudan hainleri ve alçakları durumuna geldiler.

"... Savaş belki de kazanmış olduğumuz mevzilerin pek çoğunu bizden koparıp alabilir. ..." Bir dizi "yasal" mevzi, çalışan sınıfın elllerinden koparılıp alınmıştır. Ama öte yandan da bu deneyimlerle çelikleşmiştir ve illegal örgütlenme içerisinde, illegal savaşım içerisinde ve devrimci bir saldırı için kuvvetlerini hazırlama içinde sert ama yararlı dersler olmaktadır.

"... düzinelerle taçlar yuvarlanacaktır. ..." Pek çok taç yuvarlanmış bulunmaktadır. Ve bunlardan bir tanesi —tüm Rusya'nın zorbasının, Nikola Romanov'un tacı— öteki düzinelere bedeldir.

"... Nasıl son bulacağını önceden görmenin mutlak olanaksızlığı. ..." Dört yıllık savaştan sonra bu mutlak olanaksızlık, denebilir ki, daha da çok mutlak duruma geldi.

"... ticarette, sanayide ve kredideki yapay mekanizmamızın getirdiği karışıklığın umutsuzluğu. ..." Savaşın dördüncü yılının sonunda, bu, kapitalistler tarafından savaşa sokulan en büyük, en geri ülkelerden birinin —Rusya'nın— durumu ile tümüyle doğrulanmıştır. Ama Almanya'da ve Avusturya'da giderek büyüyen açlık, giyecek ve hammadde sıkıntısı ve üretim araçlarının eskimesi öteki ülkelerde de aynı durumun çok hızlı bir biçimde gerçekleştiğini göstermiyor mu?

Engels, yalnızca "dış" savaşın ortaya koyacağı sonuçları anlatıyor; onsuz tarihin hiçbir büyük devriminin olamayacağı, ve onsuz, tek bir ciddi marksistin kapitalizmden sosyalizme geçişin olanaklı olacağını düşünmediği iç, yani iç savaşı ele almıyor. Oysa, kapitalizmin "yapay mekanizmasında" "umutsuz bir karışıklığa" yolaçmaksızın bir dış savaş belli bir süre için sürebildiği halde, bir iç savaşın böyle bir sonuç doğurmayacağının pek düşünülemeyeceği besbellidir.

Bizim *Novoya Jizn* grubu, menşevikler, sağ sosyalist-devrimciler vb. gibi kendilerine "sosyalist" adını vermeyi sürdürürlerken, bu "umutsuz karışıklığın" belirtilerine kasıtlı olarak işaret eden her şeyin suçunu proletaryaya, sovyet iktidarına, sosyalizme geçiş "hayaline" yükleyenlerin ortaya koydukları —burjuvazinin hizmetinde parayla tutulmuş olduklarını söylemeyelim— ne aptallıktır ne omurgasızlıktır. "Karışıklık", ya da pek güzel Rusça sözcüğünü kullanarak *razrukha**, savaş tarafından ortaya çıkarılmıştır. Düzensizlik getirmeyen hiçbir şiddetli savaş yoktur. Düzensizlik getirmeyen —sosyalist devrimin kaçınılmaz koşulu ve ayrılmaz parçasıdır bu— iç savaş olamaz. Düzensizlik "görüşü ile" devrimi ve sosyalizmi reddetmek, olsa olsa bir kimsenin ilke yoksunluğunu ve pratikte burjuvaziye teslimiyetini gösterir.

"... Açlık, veba, had safhaya varan sıkıntının orduda ve halk yığınlarında yarattığı genel moral bozukluğu. ..."

Uzun yıllar süren şiddetli ve acı verici savaşın nesnel sonuçları üzerinde birazcık düşünebilen bir kimseye apaçık

* Çıkık, yarık. –*Ed.*

olması gereken bu tartışma götürmez sonucu, Engels nasıl da yalın ve açık bir biçimde çıkarmaktadır. Ve bu en yalın düşünceyi anlamayacak olan ya da anlayamayan şu sayısız "sosyal-demokratlar" ve sahte sosyalistler nasıl da şaşkınlık verici bir aptallık içindedirler.

Ordunun ve halk yığınlarının *moralleri bozulmadan* savaşın uzun yıllar sürebileceği düşünülebilir mi? Kuşkusuz hayır. Uzun bir savaşın böylesine bir sonucu, bir kuşağı olmasa bile, birçok yılları içine alan bir dönem boyunca kesenkes kaçınılmazdır. Ve bizim "keçe içindeki insanlarımız" kendilerine "sosyal-demokrat" ve "sosyalist" diyen sümüklü burjuva entelektüelleri, moral bozukluğunun belirtileri için ya da —bu moral bozukluğunun emperyalist savaş tarafından yaratıldığı, ve hiçbir devrimin uzun bir savaşımı olmadan ve bir dizi sert baskı önlemleri alınmaksızın savaşın *böylesine* sonuçlarından kendisini kurtaramayacağı gün gibi açık olmasına karşın— özellikle moral bozukluğunun şiddetli durumlarına karşı savaşım için alınan önlemlerin kaçınılmaz sertliğinden ötürü devrimci suçlamada burjuvazinin peşini izlemektedirler.

Novoya Jizn, Vperyod ya da *Dyelo Naroda*'daki[102] şirin yazarlarımız, proletaryanın ve öteki ezilen sınıfların bir devrimini, "teorik olarak" kabul etmeye hazırdırlar, ancak şu kayıtla ki, devrimin, emperyalistlerin dört yıllık halkları boğazlamasının kanları ile sulanan toprakta milyonlarca ve milyonlarca insanın bu kasaplıkla bitkinleştirilmesi, acı içine sokulması ve morallerinin bozulması ile büyüyüp beslenmesini değil, onun gökten düşmesini bekliyorlar.

Devrimin çocuk doğumuna benzetilmesi gerektiğini duymuşlar ve "teoride" bunu kabul etmişlerdi; ama iş gelip çatınca, rezilce bir korkuya kapılıyorlardı ve korku dolu hıçkırıkları proleter ayaklanmasına karşı burjuvazinin kötü niyetli öfkesini yansıtıyordu. Edebiyatta yazarın, doğumun şiddetinin, acısının ve dehşetinin gerçek bir anlatımını amaçladığında, örneğin Emile Zola'nın *La Joie de vivre*'inde ("Hayatın Zevki"), ya da Veresayev'in *Doktorun Not-*

*ları*nda olduğu gibi, çocuk doğumunun betimlemelerini ele alın. Çocuk doğurmak kadını, neredeyse cansız, ıstırap ve acı ile kıvranan, kana belenmiş bir et yığınına dönüştürür. Aşkta ve onun sonrasında, kadının bir anaya dönüşmesinde *yalnızca* bunu gören bir "bireye" insan gözü ile bakılabilir mi? *Bu* nedenden ötürü aşkı ve üremeyi kim reddedecektir?

Doğum hafif ya da şiddetli olabilir. Marx ve Engels, bilimsel sosyalizmin kurucuları, her zaman, kapitalizmden sosyalizme geçişin kaçınılmaz olarak kendisiyle birlikte *uzun doğum sancılarını* da getireceğini söylemişlerdir. Ve bir dünya savaşının sonuçlarını tahlil ederken Engels, savaşı izleyen ve onunla bağıntılı olan bir devrimin (ve dahası — kendimiz de ekleyelim— bir savaş sırasında patlak veren, ve bir dünya savaşının içinde gelişmek ve varlığını korumak zorunda olan bir devrimin), çocuk doğumunun *özel olarak şiddetli* bir durumu olduğu tartışma götürmez ve apaçık olgusunu yalın ve açık bir biçimde belirtiyor.

Bunu açıkça kavrayan Engels, bir dünya savaşında yokolmakta olan kapitalist bir toplumun doğuracağı sosyalizmden büyük bir dikkatle sözediyor. "Yalnızca [bir dünya savaşının] bir sonucu", diyor, "kesenkes kesindir: genel tükeniş ve çalışan sınıfın sonal zaferi için koşulların *hazırlanması*."

Bu düşünce incelemekte olduğumuz önsözün sonunda daha da açık bir biçimde ifade edilmiştir.

"... Trajedinin sonunda siz (kapitalistler ve toprak sahipleri, burjuvazinin kralları ve devlet adamları) mahvolacaksınız ve proletaryanın zaferi ya gerçekleşmiş olacak ya da herhalde kaçınılmaz olacaktır."

Şiddetli doğum, tehlikeli hastalık olasılığını ya da ölüm tehlikesini büyük ölçüde artırır. Ama çocuk doğurma sırasında bireyler ölebildiği halde, yeni toplumu doğuracak olan eski düzen ölmez; olsa olsa doğum daha acılı, daha uzun, büyüme ve gelişme daha yavaş olabilir.

Savaş daha son bulmadı. Genel tükeniş daha şimdiden başladı. Engels'in öngördüğü, savaşın *iki doğrudan* sonucu

açısından (ya çalışan sınıfın zaferinin zaten gerçekleşmesi ya da *bütün güçlüklere karşın* bu zaferi kaçınılmaz duruma getirecek koşulların hazırlanması, bu iki koşul açısından), şimdi, 1918'in ortasında, her *ikisinin* de tanıtlarını görüyoruz.

Kapitalist ülkelerin birinde, en az gelişeninde, çalışan sınıfın zaferi *gerçekleşmiş bulunuyor.* Diğerlerinde ise eşi görülmedik bir acı ve çaba ile bu zaferi "herhalde kaçınılmaz" kılacak koşullar hazırlanmaktadır.

Bırakın sümüklü "sosyalistler" gaklayıp dursunlar, bırakın burjuvazi kudursun ve köpürsün, salt görmemek için gözlerini kapayanlar, salt duymamak için kulaklarını tıkayanlar, sosyalizme gebe olan eski kapitalist toplumun doğum sancılarının bütün dünyada başlamış olduğuna dikkat edemezler. Olayların gelişmesiyle sosyalist devrimin ileri karakollarına doğru geçici olarak götürülen ülkemiz, doğumun ilk döneminin kendine özgü şiddetli acılarında geçiyor. Geleceğe tam bir güvenceyle ve kesin bir inançla bakmamız için her türlü neden var, çünkü bize yeni müttefikler ve bir sürü daha gelişmiş ülkede sosyalist devrimin yeni zaferlerini hazırlıyor. Yeryuvarlağının bir bölümünde, dünyayı kana bulayan, insanlığı açlığa ve moral bozukluğuna sürükleyen ve, ölüm karşısındaki çılgınlığı ne denli korkunç ve vahşi olursa olsun, kısa zamanda hiç kuşkusuz mahvolacak olan bu vahşi canavarı, kapitalizmi, ilk yere vurmak bizim kısmetimize düştüğü için gurur duyma ve kendimizi şanslı sayma hakkına sahibiz.

Haziran 1918

PROLETER DEVRİM VE DÖNEK KAUTSKY
[PARÇA]

KAUTSKY, MARX'I, SIRADAN BİR LİBERALE NASIL ÇEVİRDİ?

Kautsky'nin kitapçığında tartıştığı temel sorun, proleter devrimin gerçek özü, yani proletarya diktatörlüğüdür. Bu, bütün ülkeler için, özellikle ileri ülkeler için, özellikle savaş içinde olanlar için, özellikle de bugün için çok büyük önem taşıyan bir sorundur. Herhangi bir abartma korkusuna kapılmadan denebilir ki, bu, proletaryanın tüm sınıf savaşımının kilit sorunudur. Onun için buna özel bir dikkat göstermek zorunludur.

Kautsky sorunu şöyle formüle ediyor: "İki sosyalist eğilim" (yani bolşevikler ve bolşevik olmayanlar) "arasındaki karşıtlık, kökten farklı iki yöntem arasındaki karşıtlıktır: *diktatörce* olanı ve *demokratik* olan." (*s.* 3.)

Geçerken değinelim ki, Rusya'daki bolşevik olmayanları yani menşevikleri, sosyalist-devrimcileri, sosyalistler diye adlandırırken Kautsky, bunların *adlarına,* yani bir *sözcüğe*

dayanıyor, proletarya ile burjuvazi arasındaki savaşımda tuttukları *fiilî yere* değil. Marksizmin ne şahane bir kavrayışı ve uygulaması! Ama bunun ayrıntılarına daha sonra gireceğiz.

Şimdilik biz, esas noktayı, yani "demokratik yöntemle diktatörlük yöntemi" arasındaki "temel karşıtlığa" ilişkin Kautsky'nin büyük bulgusunu ele almak zorundayız. Bu, sorunun canalıcı noktasıdır; bu, Kautsky'nin broşürünün özüdür. Ve bu, marksizmin öylesine korkunç bir teorik karıştırılması, öylesine tümüyle bir reddidir ki, itiraf edilmelidir, Kautsky, Bernstein'ın çok ötesine geçmiştir.

Proletarya diktatörlüğü sorunu, proletarya devletinin burjuva devletiyle karşılaştırılması, proletarya demokrasisinin burjuva demokrasisiyle karşılaştırılması sorunudur. Bunun apaçık olduğu düşünülecektir. Ama Kautsky, tarih konusunda aynı, eski ders kitaplarından aktarma yapmaktan yavanlaşan bir hoca gibi sırtını 20. yüzyıla, yüzünü ise 18. yüzyıla çevirmektedir, ve yüzüncü kez, bir sürü paragrafta, inanılmaz ölçüde bıkkınlık verici bir tarzda, burjuva demokrasisinin mutlakiyetçilik ve ortaçağcılıkla karşılaştırılması üzerinde eski genellemeleri çiğneyip duruyor!

Tıpkı uykuda paçavra çiğniyor gibi geliyor insana!

Ama, bu, neyin ne olduğunu hiç anlayamadığı anlamına gelir! Kautsky'nin "demokrasiden nefret edilmesini", vb. (s. 11) öğütleyen insanların bulunduğu görünümü verme yolundaki gayretine gülmemek elde değil. Sorunu bulandırmak ve karıştırmak için Kautsky'nin kullandığı herzelerin niteliği böyledir, çünkü *burjuva* demokrasisinden değil de, genel olarak demokrasiden sözederek liberaller gibi konuşuyor; bu kesin sınıf terimini kullanmaktan kaçınıyor; ve, bunun yerine "sosyalizm-öncesi" demokrasiden sözetme yolunu deniyor. Bu boş laf kalabalığı, kitapçığının neredeyse üçte-biri, altmışüç sayfanın yirmi sayfası, burjuva demokrasisini allayıp pullamak demek olan, ve proleter devrim sorununu anlaşılmaz kıldığı için, burjuvazinin pek işine gelen herzelere ayrılmıştır.

Ama ne de olsa, Kautsky'nin kitapçığının adı *Proletarya Diktatörlüğü*'dür. Herkes bilir ki, bu Marx'ın öğretisinin asıl *özüdür*; ve bir sürü tutarsız herzeden sonra, Kautsky, Marx'ın proletarya diktatörlüğüne ilişkin sözlerini almak *zorunda kalmış*.

Ama, bu "marksist"in, bunu yapma *yolu* maskaralıktan başka bir şey değildi! Şunu dinleyin bir:

"Bu görüş" (Kautsky'nin "demokrasiden nefret" diye çamur attığı bu görüş) "Karl Marx'ın tek bir sözcüğüne dayanıyor." Kautsky'nin 20. sayfada sözcüğü sözcüğüne söylediği budur. Ve 60. sayfada aynı şey, bunların (bolşeviklerin) "Marx'ın 1875'te bir kez bir mektupta kullanmış olduğu proletarya diktatörlüğü konusundaki küçük sözcüğü" (sözcüğü sözcüğüne böyle diyor — *des Wörtchens!!*) "*her fırsatta* hatırladıkları" biçiminde de yinelenmektedir.

İşte Marx'ın "küçük sözcüğü":

"Kapitalist toplum ve komünist toplum arasında, birinin diğerine devrimci dönüşümünün gerçekleştiği dönem yatar. Buna tekabül eden, devletin, proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olmadığı siyasal bir geçiş dönemi de vardır."*

Her şeyden önce, Marx'ın devrimci öğretisinin tümünü özetleyen bu klasik nedenlemesini, "tek bir sözcük" ve hatta "küçük bir sözcük" diye adlandırmak marksizme bir hakarettir ve onun tümden reddedilmesidir. Unutmamak gerekir ki, Kautsky Marx'ı, hemen hemen ezbere bilir, ve, bütün yazdıklarını değerlendirmek üzere kafasında ya da masasında çekmeceler dolusu, Marx'ın yazmış olduğu ne varsa hepsini, aktarmalar yapmak için en dikkatli bir biçimde dosyalanmış olarak elinin altında hazır durumda bulundurur. Kautsky'nin, hem Marx'ın, hem de Engels'in mektuplarında olduğu kadar, yayınlanmış yapıtlarında da, Paris Komününden önce ve özellikle de sonra, proletarya diktatörlüğünden defalarca sözetmiş olduklarını *bilmesi gerekir.*

* Karl Marx, Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi,* Sol Yayınları, Ankara 1989, s. 41. –*Ed.*

Kautsky'nin, "proletarya diktatörlüğü" formülünün, hem Marx'ın, hem de Engels'in 1848 Devrimi deneyiminin değerlendirilmesinde, ve üstelik 1871'in değerlendirilmesinde, 1852 ve 1891 arasında *kırk yıl boyunca* sözetmiş oldukları bu şeyin, proletaryanın burjuva devlet makinesini "parçalama" görevinin tarihsel olarak en somut ve bilimsel olarak en doğru bir formülasyonundan başka bir şey olmadığını bilmesi gerekir.

Marksizmin, bu çok bilmiş marksist Kautsky tarafından bu korkunç çarpıtılmasını nasıl açıklamalı? Bu, görüngünün felsefi köklerini ilgilendirdiği kadarıyla, diyalektiğin yerine seçmeciliği ve safsatayı koymak anlamına gelir. Bu türden yerine koymalarda Kautsky eski bir ustadır. Pratik politika açısından bakıldığında oportünistlere, yani son tahlilde burjuvaziye hizmet etmek anlamına gelir. Savaşın patlak vermesinden bu yana, Kautsky, lafta marksist, gerçekte ise burjuvazinin uşağı olma sanatında, tam bir virtüöz olana kadar oldukça büyük bir gelişme kaydetmiştir.

Kautsky'nin, Marx'ın proletarya diktatörlüğü konusundaki "küçük sözcüğünü" "yorumlayışındaki" ilgi çekici yol incelendiğinde, bu daha da inandırıcı oluyor. Şunu dinleyin bir:

"Marx, ne yazık ki, bize, bu diktatörlüğü nasıl anladığını daha ayrıntısıyla göstermeyi ihmal etmiştir. ..." (Bu, bir döneğin tamamen yalan bir tümceciğidir, çünkü, gerçekte Marx ve Engels, Kautsky'nin, bu çok bilmiş marksistin, bilerek görmezden geldiği pek çok sayıda en ayrıntılı açıklamalar vermişlerdir.) "Sözcük anlamında diktatörlük sözcüğü, demokrasinin ortadan kaldırılması demektir. Ama kuşkusuz, sözcük anlamında alındığında, bu sözcük, herhangi bir yasa tarafından sınırlandırılmamış tek bir kişinin tek başına yönetimidir de — sırf sürekli bir devlet kurumu değil de, geçici bir acil önlem anlamına geldiği kadarıyla despotluktan ayrılan bir otokrasidir.

"Demek oluyor ki 'proletarya diktatörlüğü' terimi, tek bir bireyin diktatörlüğü değil, bir sınıf diktatörlüğüdür; *ipso fac-*

*ta** bununla ilgili olarak, Marx'ın, terimin sözcük anlamında bir diktatörlük düşündüğü olasılığını dıştalamaktadır.

"Burada o, bir *hükümet biçiminden* değil, proletaryanın siyasal iktidarı kazandığı her yerde zorunlu olarak ortaya çıkan bir *koşuldan* sözediyor. Marx'ın buna ilişkin olarak *bir hükümet biçimini düşünmemiş* olduğu, onun İngiltere ve Amerika'da geçişin barışçıl yollardan, yani demokratik yollardan gerçekleşebileceği düşüncesini taşımış olması olgusuyla tanıtlanmıştır." (s. 20.)

Bu savı, amaçlı olarak tümüyle aldık ki, okur, "teorisyen" Kautsky'nin kullandığı yöntemleri açıkça görebilsin.

Kautsky, soruna yaklaşımda, diktatörlük "*sözcüğünün*" bir tanımıyla başlama gibi bir yol seçiyor.

Çok güzel. Herkes bir soruna yaklaşmada *dilediği* yolu seçme kutsal hakkına sahiptir. Ancak ciddi ve dürüst yaklaşımı dürüst olmayandan ayırması gerekir. Soruna bu yolda yaklaşımda ciddi olmak isteyen bir kimsenin "sözcüğe", *kendi tanımını* vermesi gerek. O zaman sorun, dürüst ve doğru bir biçimde konmuş olur. Ama Kautsky bunu yapmıyor. "Sözcük anlamında", diye yazıyor, "diktatörlük sözcüğü demokrasinin ortadan kaldırılması demektir."

Önce, bu bir tanım değildir. Eğer Kautsky, diktatörlük kavramının bir tanımını vermekte kaçınmak istediyse, öyleyse niçin soruna bu özel yaklaşım yolunu seçti?

İkincisi, bu tanım apaçık yanlıştır. Bir liberalin genel olarak "demokrasi"den sözetmesi doğaldır; ama bir marksist şu soruyu sormayı hiçbir zaman unutmaz: "Hangi sınıf için?" Örneğin, herkes (ve "tarihçi" olarak Kautsky de) bilir ki eski zamanda köleler arasındaki isyanlar, ya da hatta güçlü kaynaşmalar, eski devletin, esas olarak bir *köle sahipleri diktatörlüğü* olduğu olgusunu bir anda ortaya koymuştur. Bu diktatörlük, köle sahipleri *arasında* ve *onlar için* demokrasiyi ortadan kaldırdı mı? Herkes bilir ki, kaldırmadı.

"Marksist" Kautsky sınıf savaşımını "unutmuş olduğu" için, bu korkunç derecede saçma ve gerçek olmayan iddiayı

* Kaçınılmaz bir sonuç olarak; yalnızca bunun için. –ç.

atmıştır ortaya. ...

Kautsky'in liberal ve yanlış iddiasını marksist ve doğru bir iddiaya dönüştürmek için şöyle söylemek gerekir: Diktatörlük, diktatörlüğü başka sınıflar üzerinde uygulayan sınıf için, demokrasinin ille de ortadan kaldırılması demek değildir; bu, kendisi üzerine, ya da kendisine karşı diktatörlük uygulanan sınıf için demokrasinin ortadan kaldırılması (ya da gene bir ortadan kaldırma biçimi olan çok maddi sınırlar konması) demektir.

Ama bu iddia ne denli doğru olursa olsun, diktatörlüğün tanımını vermez.

Kautsky'nin bir sonraki tümcesini inceleyelim:

"... Ama kuşkusuz, sözcük anlamında alındığında, bu sözcük, herhangi bir yasa ile sınırlandırılmamış tek bir kimsenin tek başına yönetimi demektir de. ..."

Tıpkı kör bir it eniği gibi ne yaptığını bilmez bir biçimde bir o yanı bir bu yanı koklayan Kautsky, raslansal olarak *bir* doğru düşünce (yani diktatörlüğün herhangi bir yasayla sınırlandırılmamış yönetim olduğu) üzerine basmış, *gene de* diktatörlüğün bir tanımını vermeyi *başaramamıştır,* ve üstelik de apaçık tarihsel bir falso yapmış, yani diktatörlüğün tek bir kişinin yönetimi demek olduğu yanlışını yapmıştır. Bu, gramer yönünden de doğru değildir, çünkü diktatörlük bir avuç kişi tarafından, ya da bir oligarşi tarafından, ya da bir sınıf vb. tarafından da uygulanabilir.

Kautsky, daha sonra diktatörlük ile despotluk arasındaki farklılığı göstererek devam ediyor, ama bunun üzerinde, söyledikleri apaçık yanlış olduğu halde, bizi ilgilendiren sorun açısından tümüyle geçersiz olduğu için durmayacağız. Herkes Kautsky'nin 20. yüzyıldan 18. yüzyıla, ve 18. yüzyıldan klasik eskiçağa dönme eğilimini bilmektedir, ve biz Alman proletaryasının, diktatörlüğüne kavuştuktan sonra, onun bu eğilimini aklına getireceğini ve onu, diyelim, bir gimnazyumda eskiçağ tarihi öğretmeni olarak atayacağını umuyoruz. Proletarya diktatörlüğünün tanımından, despotluk üzerine felsefe yürüterek kaçmaya çalışma, ya kopkoyu

bir ahmaklıktır ya da pek beceriksiz bir hilebazlıktır.

Sonuç olarak, diktatörlük konusunu tartışmaya girdiğimizde, görüyoruz ki, Kautsky, göz göre göre bir sürü açık yalan söylüyor, ama hiçbir tanım vermiyor! Gene de, zihinsel yeteneğine güveneceği yerde, belleğini Marx'ın diktatörlük konusunda söylediklerini içeren bir sürü örneği "çekmecelerinden" çıkarıp alma yolunda kullanabilirdi. Eğer öyle yapmış olsaydı, ya şu aşağıdaki tanıma ulaşırdı ya da özünde onunla çakışan bir tanıma ulaşırdı:

Diktatörlük, doğrudan doğruya zora ve herhangi bir yasa ile sınırlandırılmamaya dayanan yönetimdir.

Proletaryanın devrimci diktatörlüğü, proletaryanın burjuvaziye karşı şiddet kullanarak kazandığı ve sürdürdüğü yönetimdir, herhangi bir yasa ile sınırlandırılmayan yönetimdir.

Bu yalın gerçek, sınıf bilincine ulaşmış her işçiye apaçık olan bir gerçek (bütün ülkelerdeki sosyal-emperyalistler gibi kapitalistler tarafından rüşvetle beslenmeyen küçükburjuva alçakların bir üst kesimini değil de, halkı temsil eden), kurtuluşları için savaşan sömürülen sınıfların her temsilcisi için besbelli olan bu gerçek, her marksist için, her türlü tartışmanın ötesinde bulunan bu gerçek, çok bilmiş bay Kautsky'den "zorla koparılıp alınmalıdır"! Bu nasıl açıklanacaktır? Salt burjuvazinin hizmetinde birer alçak dalkavuk durumuna gelen İkinci Enternasyonalin önderlerinin içine gömüldükleri hizmet anlayışıyla.

Kautsky, önce, diktatörlük sözcüğünün, sözcük anlamıyla tek bir kişinin diktatörlüğü anlamına geldiği şeklindeki açık zırvayı söyleyerek bir elçabukluğu yapmaktadır, ve sonra da —elçabukluğundaki ustalığına dayanarak— "demek ki" Marx'ın bir sınıfın diktatörlüğü konusundaki sözlerinin sözcük anlamında *olmadığını* (diktatörlüğün, devrimci şiddeti değil de, burjuva "demokrasisi" —buna mim koyun— altında çoğunluğun "barışçıl" yollarla kazanılması anlamında kullandığını) söylüyor.

İnsanın, "koşul" ile "hükümet biçimini" birbirinden,

zahmet edip, ayırması gerekir. Hayranlık verici derinlikteki bir ayrım; bu, ahmakça akıl yürüten bir insanın aptallığının "koşulu" ile onun aptallığının "biçimi" arasında bir ayrım yapmaya benziyor.

Kautsky, diktatörlüğü bir "egemenlik koşulu" (bu hemen sonraki 21. sayfada kullandığı sözcük ifadesidir) olarak yorumlamayı *zorunlu görüyor,* çünkü bu durumda, *devrimci şiddet, ve şiddetli devrim gözden kayboluyor.* "Egemenlik koşulu", her çoğunluğun kendini "demokrasi" ... altında bulduğu bir koşuldur! Böylesine bir hile sayesinde *devrim* çok şükür *gözden kayboluyor!*

Ne var ki hile pek çiğdir ve Kautsky'yi kurtarmayacaktır. Diktatörlüğün, bir sınıfın bir diğerine karşı, döneklerin hiç de hoşuna gitmeyen *devrimci şiddetin* "koşulunu" öngördüğü ve o demek olduğu olgusunu saklayamaz. "Koşul" ile "hükümet biçimi" arasında bir ayrım çizmek besbelli bir saçmalıktır. Bununla ilgili olarak hükümet biçimlerinden sözetmek üç katı bir ahmaklıktır, çünkü her okul çocuğu bilir ki, monarşi ve cumhuriyet ayrı iki hükümet biçimidir. Bay Kautsky'ye bu *her iki* hükümet biçiminin de, kapitalizm koşullarında tıpkı öteki bütün geçici "hükümet biçimleri" gibi *burjuva devletinin,* yani *burjuva diktatörlüğünün* yalnızca birer çeşidi oldukları anlatılmalıdır.

Son olarak hükümet biçimlerinden sözetmek, burada açık-seçik bir biçimde şu ya da bu hükümet biçiminden değil de, şu ya da bu biçimdeki ya da tipteki *devletten* sözetmiş olan Marx'ın yalnızca aptalca bir tahrif edilmesi değil, ayrıca onun çok çiğ bir biçimde tahrif edilmesidir de.

Proleter devrim, burjuva devlet makinesinin, kuvvet yoluyla tahribi olmadan ve yerine Engels'in sözleriyle "sözcüğün asıl anlamıyla artık bir devlet olmaktan çıkan"* *bir yenisini* koymadan, olanaksızdır.

Ama dönekliğinden ötürü, Kautsky bütün bunları bulanıklaştırıyor ve yalanlıyor.

* Engels'in August Bebel'e yazdığı 18-28 Mart 1875 tarihli mektup [Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 2,* s. 83]. *–Ed.*

Kullandığı aşağılık yalanlara bir bakın.

Birinci yalan, "Marx'ın bu konuda bir hükümet biçimini düşünmediğinin, İngiltere'de ve Amerika'da geçişin barışçıl yollarla, yani demokratik bir yolla olabileceği düşüncesine sahip olması olgusuyla, tanıtlanmakta olmasıdır."

Hükümet biçiminin bununla kesenkes bir ilgisi yoktur, çünkü burjuva *devletine* özgü olmayan, örneğin askerî kliği olmayan monarşiler vardır, ve bu anlamda oldukça tipik, örneğin askerî kliği ve bürokrasisi olan cumhuriyetler vardır. Bu evrensel olarak bilinen tarihsel ve siyasal bir olgudur ve Kautsky bunu yalanlayamaz.

Eğer Kautsky, ciddi ve dürüst bir tarzda düşünce yürütmek isteseydi kendine şunu sorması gerekirdi: Hiçbir kural-dışılık tanımayan, devrime ilişkin tarihsel yasalar var mıdır? Ve yanıtı şöyle olmak gerekirdi: Hayır böyle yasalar yoktur. Böyle yasalar yalnızca tipik olana, Marx'ın bir kez "ideal" olarak deyimlendirdiği şeye, ortalama, normal, tipik kapitalizme uygulanır.

Üstelik yetmişlerde İngiltere ve Amerika'yı, *şimdi tartışmakta olduğumuz konu yönünden,* ayrıcalıklı kılan herhangi bir şey var mıydı? Tarihin sorunları açısından bilimin gerekleriyle birazcık tanışıklığı olan bir kimse için bu sorunun ortaya atılması gerektiği besbellidir. Bunun ortaya atılamaması, bilimi tahrif etmek, safsatacılıkla uğraşmak demektir. Ve sorun konduktan sonra yanıtının şu olacağından kuşku duyulamaz: Proletaryanın devrimci diktatörlüğü burjuvaziye karşı *şiddettir*; ve böyle bir şiddetin zorunluluğunu, Marx ve Engels'in birçok kez (özellikle de *Fransa'da İç Savaş* ve onun önsözünde) ayrıntılarıyla açıkladıkları gibi, *militarizm ve bürokrasinin varlığı* davet eder. Ama yetmişlerde Marx, bu gözlemlerini yaptığı sırada, İngiltere ve Amerika'da tam da bu kurumlar *mevcut değildi* (bunlar *şimdi İngiltere*'de ve Amerika'da *vardır*)!

Kautsky, kendi din değiştirmesini örtmek için her adımda sözcük hilelerine başvuruyor!

Ve şunları yazdığında ne mal olduğunu nasıl bilmeye-

rek ele verdiğine dikkat edin: "barışçıl, *yani demokratik bir yoldan*"!

Diktatörlüğün tanımlanmasında Kautsky, bu kavramın temel özelliğini, yani devrimci *şiddeti* okurdan gizlemek için elinden geleni yapmıştır. Ama şimdi gerçek açığa çıkmıştır: Bu bir *barışçıl* ve *şiddetli devrimler* arasındaki karşıtlık sorunudur.

Sorunun canalıcı noktası budur. Kautsky bütün bu yalanlara, aldatmacalara ve tahrifatlara salt *şiddetli* devrim karşısında kendini *mazur* göstermek, ve bunu reddedişini, *liberal* emek politikasından yana, yani burjuvaziden yana geçtiğini gizlemek için başvurmak zorundadır. Sorunun canalıcı noktası budur.

"Tarihçi" Kautsky, tarihi öylesine utanmazca tahrif etmektedir ki, —en yüksek noktasına yetmişlerde ulaşan— tekel-öncesi kapitalizmin, en tipik ifadesini İngiltere ve Amerika'da bulan temel *ekonomik* özellikleri nedeniyle, göreli olarak söylemek gerekirse, barış ve özgürlükten en çok hoşlanmasıyla ayırdedildiğini unutmaktadır. Öte yandan, emperyalizm, yani son olgunluğuna ancak 20. yüzyılda ulaşmış olan tekelci kapitalizm, temel *ekonomik* özellikleri nedeniyle barış ve özgürlükten en az hoşlanmasıyla, ve militarizmin evrensel olarak gelişmesinden en çok hoşlanmasıyla ayırdedilir. Barışçıl ya da şiddetli bir devrimin tipikliği ya da olasılığı sınırlarını tartışırken buna "dikkat edememek", burjuvazinin en sıradan uşaklarının düzeyine alçalmaktır.

İkinci yalan. Paris Komünü bir proletarya diktatörlüğü idi, ama *genel* oyla, yani burjuvaziyi ayrıcalıklarından yoksun bırakmadan, yani "*demokratik olarak*" seçilmişti. Ve Kautsky, böbürlenerek şöyle diyor: "... Proletarya diktatörlüğü Marx için" (ya da: Marx'a göre) "proletarya çoğunluğu oluşturduğunda" (*bei überwiegendem Proletariat* s. 21) "zorunlu olarak saf demokrasiyi izleyen bir koşuldu."

Kautsky'nin bu savı öylesine eğlendiricidir ki insan gerçek bir *embarros de richesses*'inden (buna yapılabilecek itirazların... zenginliğinden gelen bir mahcubiyetten) gerçek-

ten de sıkıntı duyuyor. Birincisi, çok iyi bilinir ki, burjuvazinin çiçeği, genelkurmayı, üst kesimleri, Paris'ten Versay'a kaçmışlardı. Versay'da "sosyalist" Louis Blanc vardı — ki bu, Kautsky'nin sosyalizmin "bütün eğilimleri"nin Paris Komününde yeraldığı şeklindeki savını da yalanlıyor. Paris'te oturanların bölüşümünü, birisi, "genel oy" ile "saf demokrasi" olarak burjuvazinin tüm militan ve siyasal bakımdan aktif kesimini kucaklayan iki kavga eden taraf biçiminde göstermek gülünç olmaz mı?

İkincisi, Paris Komünü, burjuva hükümete karşı Fransa'nın işçi hükümeti olarak, Versay'a karşı savaş açtı. Paris'in Fransa'nın yazgısını belirlediği sırada "saf demokrasinin" ve "genel oyun" bununla ilgisi nedir? Marx, Paris Komününün Fransa'nın tümüne ait olan bankayı elegeçiremeyişiyle bir yanlış yaptığı konusunda düşüncesini açıklarken, "saf demokrasi" ilkelerinden ve pratiğinden hareket etmedi mi?

Aslında, besbelli ki Kautsky, polisin, "kalabalık halinde" halkın gülmesini yasakladığı bir ülkede yazıyor, yoksa Kautsky alaya alınarak öldürülürdü.

Üçüncüsü, Marx ve Engels'i bir yana iten bay Kautsky'ye "saf demokrasi"... açısından Engels'in Paris Komünü konusunda aşağıdaki değerlendirmesini saygıyla anımsatalım:

"Bu beyler" (otoriteye karşı olanlar) "hiç devrim görmüşler mi? Devrim, içinde en çok otoriter olanı bulunduran şeydir kuşkusuz; halkın bir bölümünün, öteki bölümüne kendi iradesini, tüfek, süngü ve top aracılığıyla —ki bunların hepsi de oldukça otoriter araçlardır— kabul ettirmesidir. Ve başarıya ulaşmış bir parti kendi yönetimini silahlarını gericilere yönelttiği bir şiddete başvurarak korumak zorundadır. Burjuvaziye karşı halkın silahlı otoritesini kullanmasaydı Paris Komünü bir gün bile dayanabilir miydi? Tam tersine bu otoriteyi çok az kullandığından ötürü onları suçlayamaz mıyız?"*

* Bu, Engels'in *Otorite Üzerine*'sinden bir alıntıdır. [Marx-Engels-Lenin, *Anarşizm ve Anarko Sendikalizm,* Sol Yayınları, Ankara 1979, s. 122-127.] –*Ed.*

İşte sizin "saf demokrasiniz"! Engels, sınıflara ayrılmış bir toplumda "saf demokrasi" konusunda konuşmayı kafasına takmış olan kaba küçük-burjuvazi ile, "sosyal-demokratlar"la (kırkların Fransız anlamında ve 1914-1918 bütün Avrupa anlamında), nasıl da alay edecekti!

Ama bu kadar yeter! Ağzından çıkan her tümcecik, din değiştirmenin bir gayya kuyusu olduğuna göre Kautsky'nin bir sürü zırvalarının hepsini saymaya olanak yoktur.

Marx ve Engels, Paris Komününü en ayrıntılı bir biçimde tahlil etmişler ve değerinin "hazır devlet makinesini" *ezmek, kırmak* girişiminde yattığını göstermişlerdir. Marx ve Engels, bunu öylesine önemli bir vargı olarak kabul ettiler ki, *Komünist Manifesto*'nun (kısmen) "eskimiş" programına 1872'de soktukları *biricik* düzeltme bu oldu. Marx ve Engels, Paris Komününün orduyu ve bürokrasiyi ortadan kaldırmış olduğunu, *parlamentarizmi* ortadan kaldırmış olduğunu "bu asalak uru, devleti" yıkmış olduğunu vb. gösterdiler. Ama bilge Kautsky, takkesini başına geçirerek, liberal profesörler tarafından binlerce kez söylenmiş olan "saf demokrasi" masalını yineleyip duruyor.

4 Ağustos 1914'te Rosa Luxemburg'un Alman sosyal-demokrasisinin *kokuşmakta olan bir ceset* olduğunu söylemesine şaşmamak gerek.

Üçüncü yalan. "Diktatörlüğü bir hükümet biçimi olarak ele alırsak bir sınıfın diktatörlüğünden sözedemeyiz, çünkü daha önce de gösterdiğimiz gibi sınıf ancak yönetebilir ama hükümet edemez. ..." Hükümet eden "örgütlerdir" ya da "partilerdir".

Bu, bir sersemliktir, iğrenç bir sersemliktir, bay "karışık kafalı akılhocası"! Diktatörlük bir "hükümet biçimi" değildir; bu, gülünç bir saçmadır. Ve Marx da, "hükümet biçimi"nden sözetmiyor, *devlet biçiminden* ya da tipinden sözediyor. Bu, bütünüyle farklı, baştanbaşa farklı bir şeydir. Bir *sınıfın* hükümet edemeyeceğini söylemek de tümden yanlıştır; böylesine bir saçmalık burjuva parlamentolardan başka bir şey görmeyen ve "yönetimdeki partilerden" başka bir

şeye dikkat etmeyen bir "parlamenter kreten"in ağzından çıkabilir ancak. Herhangi bir Avrupa ülkesi, Kautsky'ye bir *sınıf* yönetimindeki, örneğin, yetersiz örgütlenmelerine karşın, ortaçağdaki toprakbeylerinin yönetimindeki hükümet örneklerini verecektir.

Özetleyecek olursak Kautsky, eşi görülmedik bir biçimde proletarya diktatörlüğü kavramını çarpıtmıştır ve Marx'ı sıradan bir liberal durumuna getirmiştir; yani *burjuva* demokrasisinin sınıf içeriğini allayıp pullayarak, ve her şeyden önce de ezilen sınıfın *devrimci şiddeti* kullanmasından ürkerek "saf demokrasi" konusunda yalan sözler mırıldanan liberalin düzeyine inen kendisidir. "Proletaryanın devrimci diktatörlüğü" kavramını, ezilen sınıfın kendisini ezen sınıfa karşı devrimci şiddetini gözlerden silmek için öylesine "yorumlayarak", Kautsky, Marx'ın liberalce çarpıtılmasında dünya rekorunu kırmıştır. Dönek Bernstein, dönek Kautsky yanında küçük bir yavru olarak kalmaktadır.

Ekim-Kasım 1918

İTİLAF[103] ülkelerinin emperyalistleri Sovyet cumhuriyetini bir salgın merkezi olarak, kapitalist dünya ile ilişkisini koparmak gayretiyle abluka altına alıyorlar. "Demokratik" kurumlarıyla böbürlenen bu insanlar, Sovyet cumhuriyetine olan nefretleriyle öylesine körleşmişlerdir ki, kendilerini ne gülünç duruma düşürdüklerini görmüyorlar. Düşünün bir, dişinden tırnağına dek silahlanmış ve bütün dünya üzerinde bölünmemiş askerî bir egemenlik kuran gelişmiş, en uygar ve en "demokrat" ülkeler, harap olmuş, aç, geri, ve hatta kendi deyimleriyle, yarı-yabanıl bir ülkeden gelen *ideolojik* enfeksiyondan ölümcül bir korkuya kapılıyorlar!

Tek başına bu çelişki, bütün ülkelerin çalışan yığınlarının gözlerini açıyor ve emperyalist Clemenceau, Lloyd George, Wilson'un ve bunların hükümetlerinin ikiyüzlülüklerinin gözler önüne serilmesine yardımcı oluyor.

Ne var ki biz, yalnızca kapitalistlerin sovyetlerden körce nefretlerinden değil, aynı zamanda, birbirlerinin tekerlerine çomak sokmaya varan kendi aralarındaki çekişmelerinden de yardım görüyoruz. Gerçek bir sessizlik tertibi içine girmişlerdir, çünkü genel olarak Sovyet cumhuriyetine ilişkin gerçek bilgilerin ve özel olarak da resmî belgelerin yayılmasından umutsuz bir korku duymaktalar. Gene de, Fransız burjuvazisinin başta gelen organı *Le Temps,* Moskova'da Üçüncü Komünist Enternasyonalin kuruluşu konusunda bir haber yayınladı.

Bundan ötürü Fransız burjuvazisinin başta gelen organına, Fransız şovenizminin ve emperyalizminin bu önderine en saygılı teşekkürlerimizi bildiririz. Bize sağlamakta olduğu etkili ve becerikli yardımını takdirle karşıladığımızın bir belirtisi olarak *Le Temps*'a aydınlatıcı bir uyarı göndermeye hazırlanıyoruz.

Bizim radyo mesajlarımıza dayanarak *Le Temps*'ın haberini derleyiş tarzı, para babalarının bu organını harekete geçiren nedeni açık ve tam bir biçimde açığa çıkartıyor. Wilson'ı, "görüşmeye girdiğin insanlara bir bak" dermişçesine dürtmek istemiştir. Para babalarının emirlerini yazıya geçiren bu alıklar, Wilson'ı bolşevik gulyabanisiyle korkutma girişimlerinin, çalışan halk üzerinde bolşeviklerin bir reklamı durumuna geldiğini görmüyorlar. Fransız milyonerlerinin organına bir kez daha en saygılı teşekkürler!

Üçüncü Enternasyonal, itilaf emperyalistlerinin ya da Almanya'da Scheidemannlar, Avusturya'da Rennerler gibi kapitalist uşakların küçük ve sefil oyunlarıyla, bu Enternasyonalin haberlerini ve dünya işçi sınıfı arasında yayılmakta olan ilgiyi önleyecek engellerin elvermediği koşullardaki bir dünyada kurulmuştur. Bu koşullar, çok hızlı olarak her yerde açık bir biçimde gelişmekte olan proleter devrimin büyümesiyle ortaya çıkmıştır. Bu koşullar, gerçekten de *uluslararası* bir güce erişmiş olan çalışan halk arasındaki *sovyet* hareketi ile ortaya çıkmıştır.

Birinci Enternasyonal (1864-72) işçilerin sermayeye kar-

şı devrimci saldırılarını hazırlamak için bunların uluslararası bir örgütünün temelini atmıştır. İkinci Enternasyonal, (1889-1914) büyümesi, devrimci düzeyindeki geçici bir düşme sonunda bu Enternasyonalin utanç verici bir biçimde dağılmasına yolaçan oportünizmin geçici bir kuvvet kazanması pahasına, *genişliğine* bir gelişme gösteren proleter hareketin uluslararası bir örgütü idi.

Üçüncü Enternasyonal, fiilî olarak, 1918'de oportünizme ve sosyal-şovenizme karşı yıllar boyu, özellikle de savaş sırasında, verilen savaşımın bir dizi ülkede komünist partilerin oluşmasına yolaçtığı bir zamanda ortaya çıktı. Resmî olarak Üçüncü Enternasyonal, 1919 Martında Moskova'daki birinci kongresinde kurulmuştur. Ve bu Enternasyonalin en belirleyici özelliği, marksizmin emrettiği şeylerin yerine getirilmesi, yerleştirilmesi, ve sosyalizmin ve işçi sınıfı hareketinin yıllar boyu süren ülkülerinin gerçekleştirilmesi tarihsel görevi — işte bu görev, Üçüncü Enternasyonalin bu en belirleyici özelliği, yeni, üçüncü, "Uluslararası Emekçiler Derneği"nin, bir ölçüde *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri*nin bir *birliğine dönüşmeye başlamış* olması olgusu içinde kendini hemen ortaya koymuştur.

Üçüncü Enternasyonal, sosyalizm için proleter savaşımın, uluslararası savaşımın temelini attı.

İkinci Enternasyonal, hareketin bir dizi ülkede, geniş yığınsal yaygınlaşmasının tabanının hazırlandığı bir dönemi belirlemiştir.

Üçüncü Enternasyonal, İkinci Enternasyonalin, oportünist sosyal-şoven, burjuva ve küçük-burjuva pisliklerini ayıklayarak, onun çalışmalarının meyvelerini topladı ve proletaryanın diktatörlüğünü *gerçekleştirmeye başladı.*

Dünyanın en devrimci hareketine, sermayenin boyunduruğunu atma yolundaki proletarya hareketine önderlik etmekte olan partilerin uluslararası ittifakı, proletaryanın diktatörlüğünü gerçekleştirmekte olan ve uluslararası boyutlarda kapitalizm üzerindeki zaferinin somutlaşması olan çeşitli *sovyet cumhuriyetleri* biçiminde, şimdi benzeri

görülmedik sağlamlıkta bir temel üzerinde oturmaktadır.

Üçüncü Komünist Enternasyonalin çağ açan önemi, Marx'ın baş sloganını, sosyalizmin ve işçi sınıfı hareketinin yüzyıllar süren gelişmesini özetleyen sloganı, proletarya diktatörlüğü kavramı içinde ifade edilen sloganı gerçekleştirmeye başlamasında yatar.

Bu önsezi ve bu teori —bir dahinin önsezisi ve teorisi— bir gerçeklik durumuna geliyor.

Bu Latince sözlükler şimdi çağdaş Avrupa'nın bütün halklarının dillerine —dahası, dünyanın bütün dillerine— çevrilmektedir.

Dünya tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.

İnsanlık, köleliğin en son biçimini —kapitalist ya da ücretli köleliği— sırtından atmaktadır.

Kendisini kölelikten kurtararak insan ilk kez gerçek özgürlüğe doğru ilerliyor.

Nasıl oluyor da, Avrupa'nın en geri ülkelerinden biri, proletarya diktatörlüğünün kurulmasında ve Sovyet cumhuriyetinin örgütlenmesinde ilk ülke oluyor? Rusya'nın, geriliği ile burjuva demokrasisinden atlayarak demokrasinin en yüksek biçimine sovyete, ya da proleter demokrasisine yapmış olduğu "sıçrama" arasında çelişki olduğunu söylersek pek yanılmış olmayacağız — batıdaki halkın sovyetlerin rolünü kavramada karşılaştıkları zorluğun ya da kavramada gösterdikleri yavaşlığın nedenlerinden biri (sosyalist önderlerin çoğunluğunun sırtına yüklenen oportünistçe alışkanlıkların ve darkafalı önyargıların safrasından ayrı olarak), bu çelişki olmuştur.

Bütün dünyanın çalışan halkları, proleter savaşımın bir aracı olarak ve proleter devletin bir biçimi olarak sovyetlerin önemini içgüdüsel olarak kavradılar. Ama oportünizmle çürümüş "önderler", hâlâ genel olarak "demokrasi" diye adlandırdıkları burjuva demokrasisine tapmayı sürdürüyorlar.

Proletarya diktatörlüğünün kurulmasının, esas olarak, Rusya'nın geriliği ile onun burjuva demokrasisinin *üzerin-*

den "sıçraması" arasındaki "çelişki"yi doğurmuş olması şaşırtıcı değil midir? Tarih bize, bir dizi çelişkisi *olmayan yeni* bir demokrasi biçimi sağlamış olsaydı bu şaşırtıcı olurdu.

Modern bilime ilişkin genel bir bilgisi olan herhangi bir marksiste ya da herhangi bir kişiye, gerçekten de değişik kapitalist ülkelerin proletarya diktatörlüğüne geçişinin, aynı yolda, ya da ona uyumlu bir simetri içinde olup olmayacağı sorulsaydı, hiç kuşkusuz yanıtı olumsuz olacaktı. Kapitalist dünyada uyumlu, ya da simetrik bir gelişme hiçbir zaman olmamıştır, olamazdı da. Her ülke kapitalizmin ve işçi sınıfı hareketinin önce bir, sonra da bir başka yönünü ya da özelliğini ya da özellikler grubunu daha güçlü olarak geliştirmiştir. Gelişme süreci eşit olmayan bir yolda oluştu.

Fransa büyük burjuva devrimini gerçekleştirdiği ve bütün Avrupa kıtasını tarihsel olarak yeni bir yaşama gözlerini açmaya zorladığı zaman, İngiltere, aynı zamanda, Fransa'dan kapitalist yönden daha çok geliştiği halde karşıdevrimci koalisyonun başında bulunuyordu. Ne var ki bu dönemin İngiliz işçi sınıfı hareketi, geleceğin marksizminin içerdiği şeylerin çoğunu daha o zamanlar parlak bir biçimde yaşamıştı.

İngiltere, dünyaya, çartizmi, ilk geniş, gerçekten de yığınsal ve siyasal yönden örgütlenmiş proleter devrimci hareketini verdiği zaman, pek çoğu zayıf olan burjuva devrimleri Avrupa kıtasında görülüyordu, ve Fransa'da proletarya ile burjuvazi arasındaki ilk büyük iç savaş patlamıştı. Burjuvazi proletaryanın çeşitli ulusal gruplarını farklı ülkelerde farklı yollardan birer birer yendi.

İngiltere, Engels'in dediği gibi, burjuvazinin, bir burjuva aristokrasisi yanında, proletaryanın gerçek bir burjuva üst tabakasını da yarattığı bir ülke modeli idi. Birkaç on yıldan beri bu gelişmiş kapitalist ülke proletaryanın devrimci savaşımında geride kalmıştı. Fransa, dünya tarihi gelişmesine son derece önemli katkıları olan, burjuvaziye karşı 1848 ve 1871'de işçi sınıfının iki kahramanca başkaldırmasında proletaryanın kuvvetini tüketmiş görünüyordu. O zaman işçi sı-

nıfı hareketinin enternasyonalinde önderlik Almanya'ya geçti; bu, Almanya'nın iktisadi yönden İngiltere ve Fransa'nın gerisinde kaldığı 19. yüzyılın yetmişlerinde oldu. Ama Almanya, bu iki ülkeyi ekonomik yönden geride bırakınca, yani 20. yüzyılın ikinci on yılına doğru, Almanya'nın marksist işçi partisi, bütün dünya için bir örnek olan bu parti, bir avuç alçağın alçağını —Scheidemann ve Noske'den David ve Legien'e kadar— en kirli edepsizleri kendilerini kapitalistlere satan monarşinin ve karşı-devrimci burjuvazinin hizmetinde bulunan iğrenç cellatları başında buldu.

Dünya tarihi yolundan sapmadan proletarya diktatörlüğüne doğru gidiyor, ama bunu pürüzsüz, yalın ve dosdoğru olmayan bir yolda yapıyor.

Karl Kautsky'nin hâlâ bir marksist olduğu, ve Scheidemannlar'la birliği savunmaya ve sovyet ya da proleter demokrasisine karşı burjuva demokrasisini desteklemeye başlamasıyla marksizmin döneği olmadığı zamanlar "Slavlar ve Devrim" başlığını taşıyan bir makale —bu, yüzyılın dönümünde oluyordu— yazdı. Bu makalede, dünya devrimci hareketindeki önderliğin Slavlara geçme olasılığını gösteren tarihsel koşulları çizmişti.

Ve öyle oldu. Devrimci proleter enternasyonalinde önderlik, bir süre için —hiç söylemeye gerek yok ki kısa bir süre için— Ruslara geçmiş bulunmaktadır, tıpkı 19. yüzyılın çeşitli dönemlerinde, önce İngilizlerin, sonra Fransızların, sonra da Almanların eline geçmesi gibi.

Büyük proleter devrime *başlamanın* Ruslar için gelişmiş ülkelerden daha kolay olduğunu ama onu *sürdürmelerinin* ve sosyalist toplumun eksiksiz örgütlenmesi anlamında, devrimi sonal zafere götürmelerinin daha zor olacağını birkaç kez söyleme fırsatını bulmuştum.

Başlamak bizim için daha kolaydı, birincisi, çünkü —20. yüzyıl Avrupası için— çar monarşisinin eşi görülmedik siyasal geriliği, yığınların devrimci hücumlarına eşi görülmedik bir güç vermiştir. İkincisi, Rusya'nın geriliği, proletaryanın, burjuvaziye karşı devrimini, toprakbeylerine karşı

köylü devrimi ile kendine özgü bir yolda birleştirmiştir. Ekim 1917'de hareket noktamız budur, ve eğer ordan başlamamış olsaydık zaferi böyle kolay gerçekleştiremezdik. Daha 1856'da Marx, Prusya ile ilgili olarak proleter devrimi ile köylü savaşının özel bir bileşimi olasılığından sözetmiştir. 1905'in başından itibaren bolşevikler, proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü düşüncesini savunmuşlardır. Üçüncüsü 1905 Devriminin işçi ve köylü yığınlarının siyasal eğitimine çok büyük katkıları olmuştur, çünkü bu devrim, yığınların öncüsünü batıdaki sosyalizmin "son sözü" ile ve gene çünkü yığınların devrimci *eylemi* ile tanışık duruma getirmiştir. 1905'te yaptığımız gibi böyle bir "kostümlü prova" olmaksızın 1917 devrimleri —hem Şubat burjuva devrimi, hem de Ekim proleter devrimi— olanaksız olacaktı. Dördüncüsü, Rusya'nın coğrafî koşulları, ona, diğer ülkelerden daha uzun süre, kapitalistlerin, gelişmiş ülkelerin üstün askerî gücüne karşı direnme olanağını sağladı. Beşincisi, proletaryanın köylülüğe karşı özgül tutumu, burjuva devriminden sosyalist devrime geçişi kolaylaştırmış ve kent proletaryasının kırsal kesimdeki çalışan halkın yarı-proleter ve yoksul kesimlerini etkilemesini kolaylaştırmıştı. Altıncısı, grev eylemlerindeki uzun süreli eğitim ve Avrupa'nın yığınsal işçi sınıfı hareketinin deneyimleri, *sovyetler* gibi proletaryanın devrimci örgütünün böyle biricik bir biçiminin —derin ve hızla yığınlaşan devrimci bir durumdan— çıkmasını kolaylaştırmıştır.

Bu sıralama, kuşkusuz, tam değildir, ama şimdilik yeterli olacaktır.

Sovyet, ya da proleter demokrasisi, Rusya'da doğdu. Paris Komünü ardından ikinci bir çağ açan adım atıldı. Proleter ve köylü sovyeti cumhuriyeti, dünyada ilk kalıcı sosyalist cumhuriyet olduğunu tanıtladı. *Yeni bir devlet biçimi* olarak yokolması olanaksızdır. Bu devlet bundan böyle tek başına olmayacaktır.

Sosyalizmin kurulması işinin sürdürülmesi ve tamamlanması için daha çok, pek çok şey gereklidir. Proletaryanın

daha çok ağırlık ve etkinlik kazandığı daha gelişmiş ülkelerin sovyet cumhuriyetleri, bir kez proletarya diktatörlüğü yolunu tutunca, Rusya'yı geride bırakmak için her türlü şansa sahiptir.

İkinci Enternasyonalin iflası, şimdi ölmekte ve canlı canlı çürümektedir. Aslında dünya burjuvazisine uşaklık rolünü oynamaktadır. Gerçek anlamında sarı enternasyonaldir. Önde gelen Kautsky gibi ideolojik liderleri *burjuva* demokrasisini yüceltmekte ve genel "demokrasi" olarak, ya da —daha da aptalcası ve daha da toycası— "saf demokrasi" olarak adlandırmaktadırlar.

Burjuva demokrasisi gününü doldurmuştur, tıpkı İkinci Enternasyonalin, günün görevi işçi yığınlarını burjuva demokrasisi çerçevesi içersinde eğitmek olduğu zamanlarda tarihsel olarak gerekli ve yararlı işler yapmış olmasına karşın, gününü doldurmuş olması gibi.

Ne denli demokratik olursa olsun, hiçbir burjuva cumhuriyeti, çalışan halkın sermaye tarafından baskı altına alınmasının bir aracı, burjuvazinin diktatörlüğünün, sermayenin siyasal yönetiminin bir aracı olma işlevini yapan bir makineden başka bir şey olmamıştır ve olamazdı da. Demokratik burjuva cumhriyeti, çoğunluk yönetimini vaadetmiş ve bunu ilan etmişti, ama toprağın ve öteki üretim araçlarının özel mülkiyeti varolduğu sürece bunu hiçbir zaman gerçekleştiremedi.

Burjuva demokratik cumhuriyetinde "özgürlük" aslında *zengin olan için* özgürlüktü. Proleterler ve çalışan köylüler, bundan, kendi güçlerini sermayeyi alaşağı etmek, burjuva demokrasisinin üstesinden gelmek amacıyla yararlanabilirdi ve yararlanmalıydı da, ama *gerçekte* çalışan yığınlar, genel bir kural olarak, kapitalizm koşullarındaki demokrasiden yararlanamamışlardı.

Sovyet ya da proleter demokrasisi, dünyada ilk kez yığınlar için, çalışan halk için, fabrika işçileri ve küçük köylüler için *demokrasiyi* yaratmıştır.

Dünya, nüfusun *çoğunluğu* tarafından kullanılan siya-

sal iktidarı, bu çoğunluk tarafından *fiilen* kullanılan iktidarı, sovyet yönetimindekine benzer bir biçimde bugüne dek henüz görmemiştir.

Bu demokrasi, sömürücülerin ve onların suç ortaklarının "özgürlüğünü" baskı altına alır; sömürme "özgürlüğünden", açlık üzerine kurulan "özgürlükten", sermayenin egemenliğini yeniden kurma savaşımı "özgürlüğünden", kendi ülkelerinin işçileri ve köylülerine karşı yabancı burjuvazi ile anlaşmaya girme "özgürlüğünden" bunları yoksun bırakır.

Bırakın Kautsky böyle bir özgürlüğü savunsun. Ancak marksizmin döneği, sosyalizmin döneği bunu yapabilir.

İkinci Enternasyonalin Hilferding ve Kautsky gibi ideolojik önderlerinin iflası, bunların, sovyet, ya da proleter demokrasisinin önemini onun Paris Komünü ile olan bağıntısını, tarihteki yerini, proletaryanın bir diktatörlük biçimi olarak onun gerekliliğini kavramadaki son derece yetersizliklerini hiçbir şeyde böylesine çarpıcı bir biçimde ifade etmemiştir.

Die Freiheit gazetesi, "Bağımsız" (namıdiğer orta sınıf, darkafalı, küçük-burjuva) Alman Sosyal-Demokrat Partisi organı, 17 Şubat 1915 tarihli 74. sayısında, "Almanya Devrimci Proletaryasına" adıyla bir bildiri yayınladı.

Bu bildiri, parti yöneticileri ve partinin bizim kurucu meclisin Alman çeşitlemesi olan bütün ulusal meclis üyeleri tarafından imzalanmıştır.

Bu bildiri Scheidemannlar'ın *İşçi Konseyleri*'ni ortadan kaldırma isteklerini suçlamaktadır, ve konseylerin, meclis ile *birleştirilmesini,* konseylere belki siyasal haklar sağlanmasını ve anayasada belli bir yer verilmesini —gülmeyin— önermektedir.

Burjuvazinin diktatörlüğü ile proletaryanın diktatörlüğünü uzlaştırmak, birleştirmek! Ne de kolay! Ne de parlak bir darkafalı fikir!

Üzülecek tek şey, bunun, Kerenski zamanında birleşmiş menşeviklerle sosyalist-devrimciler, şu kendilerini sosyalist

sanan küçük-burjuva demokratlar tarafından, Rusya'da denenmiş olmasıdır.

Marx'ı okuyan ve kapitalist toplumda, her ağır durumda, her ciddi sınıf çatışmasında, seçeneğin ya burjuvazinin diktatörlüğü ya da proletaryanın diktatörlüğü olduğunu anlayamayan her insan, Marx'ın iktisadi ve siyasal öğretilerinden hiçbir şey anlamamıştır.

Ama, Hilferding'in, Kautsky'nin ve ortaklarının, burjuvazinin diktatörlüğü ile proletaryanın diktatörlüğünü barışçıl yoldan bileştirme yolundaki parlak darkafalı düşünceleri, eğer bu pek ilginç ve pek komik 11 Şubat bildirisinin içine yerleştirilen iktisadi ve siyasal zırvaları kapsamlı olarak ele almak gerekirse, özel bir inceleme ister. Bunun bir başka makale için bir başka zamana bırakılması gerekecektir.

Moskova, 15 Nisan 1919

MACAR İŞÇİLERİNE SELAM

YOLDAŞLAR, Macar sovyet liderlerinden aldığımız haberler içimizi heyecan ve sevinçle dolduruyor. Macaristan'da Sovyet hükümeti ancak iki aydan biraz fazla bir zamandan beri vardır, ne var ki örgütlenme yönünden Macar proletaryası daha şimdiden bizi geride bırakmış görünüyor. Bu anlaşılabilir bir şeydir, çünkü Macaristan'da halkın genel kültür düzeyi daha yüksektir; ayrıca sanayi işçilerinin nüfusa oranı karşılaştırılmayacak kadar daha yüksektir (bugünkü sekiz milyonluk Macaristan'ın üç milyonu Budapeşte'de bulunmaktadır), ve ensonu, Macaristan'da sovyet sistemine, proletarya diktatörlüğüne geçiş karşılaştırılamayacak kadar daha kolay ve daha barışçıl olmuştur.

Bu son koşul özel bir önem taşımaktadır. Avrupa sosyalist liderlerinin, hem sosyal-şovenler ve hem de kautskici eğilimlerin çoğunluğu, göreli olarak onlarca yıl "barışçıl" kapitalizm ve burjuva parlamenter sistemi ile beslenmiş katıksız darkafalı önyargılar için öyle bir av haline gelmişler-

dir ki, sovyet iktidarının ve proletarya diktatörlüğünün ne demek olduğunu anlayamaz durumdadırlar. Proletarya bu önderleri yolundan dışarı atmadan, yolu üzerinden bunları temizlemeden, çağ açan kurtuluş görevini yerine getiremez. Bu insanlar Rusya'daki sovyet iktidarı konusundaki burjuva yalanlarına inanıyorlar, ya da yarı yarıya inanıyorlardı ve yeni, proleter demokrasinin —Sovyet hükümetinde somutlaştığı biçimi ile, halk için demokrasinin, sosyalist demokrasinin— niteliğini, kölece tapındıkları ve "saf demokrasi" ya da genel olarak "demokrasi" olarak adlandırdıkları burjuva demokrasisinden ayırdedemiyorlardı.

Burjuva önyargılarıyla elleri kolları bağlanmış bu kör insanlar, burjuva demokrasisinden proleter demokrasiye, burjuva diktatörlüğünden proletarya diktatörlüğüne, çağaçıcı değişmeyi anlayamadılar. Rus Sovyet hükümetinin, onun Rusya'daki gelişme tarihinin özgül niteliklerini uluslararası bir görüngü olarak Sovyet hükümeti ile birbirine karıştırdılar.

Macar proleter devrimi, gözü kör olanlara bile yardımcı oluyor. Macaristan'da proletarya diktatörlüğüne geçiş Rusya'dakinden tümüyle farklıdır — burjuva hükümetinin kendi isteği ile ayrılması, anında işçi sınıfı birliğinin yeniden kurulması, *komünist bir program üzerinde* sosyalist birlik. Sovyet iktidarının niteliği şimdi iyice açıklığa kavuşuyor; şimdi dünyanın her yanında olanaklı olan, çalışan halkın ve bunların başında bulunan proletaryanın desteğine sahip olan biricik yönetim biçimi sovyet yönetimidir, proletaryanın diktatörlüğüdür.

Bu diktatörlük, sömürücülerin, kapitalistlerin, toprakbeylerinin ve onların bağlantılarının direnmelerini kırmak için acımasızca sert, çabuk ve kararlı kuvvet kullanılmasını öngörür. Her kim bunu anlamıyorsa o bir devrimci değildir, ve proletaryanın önderliği ya da yol göstericiliği mevkiinden uzaklaştırılmalıdır.

Ama, proletarya diktatörlüğünün özü tek başına, ya da hatta esas olarak kuvvet değildir. Bunun başlıca özelliği,

amacı sosyalizmi kurmak, toplumun sınıflara bölünmüşlüğünü ortadan kaldırmak, toplumun her bireyini çalışan insan haline getirmek, ve insanın insan tarafından sömürülmesinin her türlü temelini yok etmek olan proletaryanın, çalışan halkın ileri müfrezesinin, onların öncüsünün, tek liderinin örgütlenmesi ve disiplinidir. Bu amaç bir darbede gerçekleştirilemez. Kapitalizmden sosyalizme geçiş oldukça uzun bir dönem ister, çünkü üretimin yeniden örgütlenmesi zor bir iştir, çünkü yaşamın bu alanında köklü değişmeler zaman ister, ve çünkü işlerin bir küçük-burjuva ve burjuva yolda yürütülmesi alışkanlığının o kocaman gücü, ancak uzun ve inatçı bir savaşım ile altedilebilir. Marx'ın, kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi olarak proletaryanın tüm bir proletarya diktatörlüğü döneminden sözetmesinin nedeni de budur.

Bütün bu geçiş dönemi boyunca, devrime karşı direnme, hem kapitalistlerden ve bunların burjuva entelektüelleri arasında bilinçli olarak direnecek olan sayısız uşaklarından, ve hem de küçük-burjuva alışkanlıkları ve geleneklerivle fazlasıyla zincirlenmiş olan, ve çoğu kez de bilinçsiz olarak direnecek olan köylüler de dahil, çalışan halkın geniş yığınlarından gelecektir. Bu gruplar arasındaki yalpalama kaçınılmazdır. Çalışan bir insan olarak köylü, sosyalizme eğilim duyar, ve işçilerin diktatörlüğünü burjuva diktatörlüğüne yeğler. Tahıl satıcısı olarak köylü, burjuvaziye, ticaretin serbestliğine, yani o "alışılmış", eski, "zamanın kutsadığı" kapitalizme eğilim duyar.

Proletaryanın köylülere ve genel olarak küçük-burjuva gruplarına *önderlik* etmesini sağlamak için gerekli olan şey proletaryanın diktatörlüğüdür, bir sınıfın yönetimidir, onun örgütlenme ve disiplin gücüdür, onun, kapitalizmin kültür, bilim ve teknolojideki bütün başarılarının temeline dayanan merkezileşmiş iktidarıdır, onun, her çalışan insan anlayışına olan proleter yakınlığıdır, onun, politikada daha az sağlam olan kırsal kesimdeki ya da küçük sanayideki dağınık ve daha az gelişmiş, çalışan halk üzerindeki saygınlığıdır.

Burada genel olarak "demokrasi" konusunda, "birlik" ya da "emek demokrasisinin birliği" konusunda, "emeğin bütün insanlarının" "eşitliği" konusunda, vb. vb. lafebeliği — küçük-burjuva sosyal-şovenlerinin ve kautskicilerin pek tuttukları lafebeliği— hiç de işe yaramaz. Lafebeliği yalnızca gözleri küller, zihinleri körleştirir ve eski ahmaklığı, tutuculuğu, ve kapitalizmin alışkanlığını, parlamento sistemini ve burjuva demokrasisini güçlendirir.

Sınıfların ortadan kaldırılması, kapitalist yönetimin alaşağı edilmesinden *sonra,* burjuva devletin yıkılmasından *sonra,* proletarya diktatörlüğünün kurulmasından *sonra* (eski sosyalizmin ve eski sosyal-demokrasinin kaba temsilcilerinin sandığı gibi) *ortadan kalkmayan* ama salt biçimlerini değiştiren ve pek çok yönden daha da şiddetlenen uzun, zor ve inatçı bir *sınıf savaşımı* gerektirir.

Proletarya, burjuvazinin direnmesine karşı, tutuculuğa, alışılmışlığa, kararsızlığa ve küçük-burjuvazinin yalpalamasına karşı sınıf savaşımı aracıyla iktidarını elde tutmak, örgütleyici etkisini güçlendirmek, burjuvaziyi terk etmekten korkan ve proletaryayı pek ikircikli bir biçimde izleyen grupları "etkisiz kılmak", ve yeni disiplini, çalışan halkın yoldaşça disiplinini, proletarya ile olan sağlam bağlarını, proletarya ile olan sağlam birliklerini —bu yeni disiplini, ortaçağın serf disiplini ve açlık disiplini, kapitalizm koşullarındaki "özgür" ücret köleliği disiplini yerine toplumsal bağların üzerine kurulan bu yeni disiplini— güçlendirmek zorundadır.

Sınıfları ortadan kaldırmak için tek bir sınıfın diktatörlük dönemine gerek vardır, yalnızca sömürenleri alaşağı etme gücünde değil, yalnızca bunların direnmelerini acımasızca ezme yeteneğinde değil, aynı zamanda da bütün burjuva-demokratik görüş açısıyla, bütün özgürlük ve genel olarak eşitlik konusundaki darkafalı lafebeleriyle (gerçekte, bu lafebeliği Marx'ın da uzun süre önce sergilediği gibi, *meta sahiplerinin* "özgürlüğü ve eşitliği", *kapitalistlerin ve işçilerin* [kendi aralarındaki –ç.] "özgürlüğü ve eşitliği" anlamına gelir), ideolojik bağlarını da koparabilecek olan salt

bu ezilen sınıfın diktatörlüğüne gerek vardır.

Dahası sınıflar ancak, sermayeye karşı yıllar boyu süren grevlerinde ve savaşımında yetişmiş, birleşmiş, eğitilmiş ve çelikleşmiş ezilen sınıfın —bütün kent, sanayi, büyük kapitalist kültürünü özümlemiş olan ve onu korumada ve bütün başarılarını elde tutmada ve geliştirmede, ve bunların bütün halkın, bütün çalışan halkın yararına açılmasını sağlamada kararlı ve yetenekli bu tek sınıfın— geçmişle bağlarını koparan ve yeni bir gelecek için kendilerine cerasetle bir yol açan bu kimseler üzerine tarihin kaçınılmaz olarak yüklediği bütün zorlukları, sınavları, sıkıntıları ve büyük fedakarlıkları göğüsleyebilecek olan bu tek sınıfın —en üstün üyelerinin küçük-burjuvaca ve darkafalı her şeye karşı küçük-burjuvazi küçük memur ve "entelektüeller" arasında bol bol yeşermekte olan özelliklere karşı tiksinti ve öfke ile dolu olan bu tek sınıfın— "emeğin çetin okulundan geçmiş olan" ve çalışan her kişiye ve her dürüst insana etkinliğini saygıyla kabul ettirebilen bu tek sınıfın diktatörlüğüyle ortadan kaldırılabilir.

Macar işçileri! Yoldaşlar! Sizler dünyaya, gerçek bir proletarya diktatörlüğü platformu üzerinde bir darbe ile bütün sosyalistleri birleştirme yeteneğini göstererek Sovyet Rusya'dan daha güzel bir örnek oldunuz. Şimdi itilaf devletlerine karşı amansız bir savaşta en pahalı ve en zor bir görevle karşı karşıya bulunuyorsunuz. Metin olun. Dün sizi, proletarya diktatörlüğünü, desteklemiş olan sosyalistler arasında, ya da küçük-burjuvazi arasında yalpalamalar başgösterebilir, bunları acımasızca bastırın. Savaşta korkağın meşru yazgısı mermi çekirdeğidir.

Sizler yalnızca meşru, haklı ve gerçek bir devrimci savaş, ezilenlerin ezenlere karşı bir savaşını, çalışan halkın sömürücülere karşı bir savaşını, sosyalizmin zaferi için bir savaş veriyorsunuz. Bütün dünyanın işçi sınıfının tüm dürüst üyeleri sizden yanadır. Her ay, dünya proleter devrimini biraz daha yakınlaştırıyor.

Metin olun! Zafer sizin olacaktır!

BÜYÜK BİR BAŞLANGIÇ
GERİ SAFTAKİ İŞÇİLERİN KAHRAMANLIĞI
"KOMÜNİST SUBOTNİKLER"
[PARÇA]

KOMÜNİST subotnikler hakkındaki bilgiyi en tam ve en ayrıntılı bir biçimde verdim, çünkü bunda, komünist kuruluşun, basınımızın yeteri kadar önem vermediği ve tümümüzün henüz gereken biçimde değerlendiremediği ve önemli yanlarından birini gözlemlediğimize hiç kuşku yoktur.

Daha az ateşli söylevler ve komünist kuruluşun gerçek yaşamdan alınan ve gerçek yaşamla sınanan basit ama canlı olgularına daha çok önem — hepimizin, yazarlarımızın, ajitatörlerimizin, propagandacılarımızın, örgütleyicilerimizin, vb. durmadan yinelemesi gereken slogan budur.

Proleter devrimden sonraki ilk dönemde, esas olarak burjuvazinin direnişini altetmek, sömürücüleri yenmek, gizli tertiplerini (Kara-Yüzler ve kadetlerden, menşeviklere ve sosyalist-devrimcilere kadar herkesin karıştığı, Petrograd'ı teslim etmek yolundaki "köle-sahipleri tertibi" gibi[104]) ezmek biçimindeki ana ve temel görevle uğraşmamız doğal ve kaçı-

nılmazdı. Ama bu görevle birlikte, bir başka görev, yani komünizmin somut kuruluşu [*positive communist construction*], yeni ekonomik ilişkilerin, yeni bir toplumun yaratılması biçimindeki daha önemli görev de, aynı kaçınılmazlıkla ve zaman geçtikçe her zamankinden daha da zorunlu olarak ön plana çıkar.

Birkaç kez, özellikle de 12 Mart Petrograd Sovyetinin toplantısında yaptığım konuşmada belirtmek fırsatını bulduğum gibi, proletarya diktatörlüğü, yalnızca sömürücülere karşı kuvvet kullanılması değildir, ve hatta esas olarak kuvvet kullanılması bile değildir. Bu devrimci zorlamanın ekonomik temeli, etkinliğinin ve başarısının güvencesi, proletaryanın, kapitalizme kıyasla, emeğin daha yüksek tipte bir toplumsal örgütlenmesini temsil etmesi ve bunu yaratmasıdır. İşin özü budur. Komünizmin kaçınılmaz zaferinin gücünün ve güvencesinin kaynağı budur.

Toplumsal emeğin feodal örgütlenmesi dayak disiplinine dayanıyordu; bir avuç toprak sahibinin soyduğu ve zulmettiği çalışan halk, bütünüyle cahil ve ezilmişti. Toplumsal emeğin kapitalist örgütlenmesi açlık disiplinine dayanırdı ve burjuva kültürünün ve burjuva demokrasisinin bütün ilerlemelerine karşın en ileri, uygar ve demokratik cumhuriyetlerde çalışan halkın geniş yığınları, bir avuç kapitalistin ezdiği ve zulmettiği cahil ve ezilmiş bir ücretli köleler yığını, ya da baskı altındaki köylüler olarak kalırdı. Toplumsal emeğin komünist örgütlenmesi ki buna doğru ilk adım sosyalizmdir, gerek toprak sahiplerinin gerek kapitalistlerin boyunduruğunu atmış olan, çalışan halkın kendisinin özgür ve bilinçli disiplinine dayanır ve zaman geçtikçe daha da böyle olacaktır.

Bu yeni disiplin gökten düşmez, yalvarıp yakarmakla da doğmaz; geniş-ölçekli kapitalist üretimin maddi koşullarından ve yalnızca bundan doğar. Bunlar olmaksızın bu olanaklı değildir. Ve bu maddi koşulların deposu ya da aracı, geniş-ölçekli kapitalizmin yarattığı, örgütlediği, birleştirdiği, geliştirdiği, eğittiği ve bilediği belli bir tarihsel sınıftır. Bu sınıf

proletaryadır.

Latince, bilimsel, tarihsel-felsefi "proletarya diktatörlüğü" terimini daha basit bir dile çevirirsek şu anlama gelecektir:

Yalnızca belirli bir sınıf, yani kentli işçiler ve genel olarak fabrika, sanayi işçileri sermayenin boyunduruğunun atılması savaşımında, bu atma sürecine, bu zaferi koruma ve sağlamlaştırma savaşımında, yeni, sosyalist sistemi yaratma işinde, sınıfların tam olarak kaldırılması uğruna verilen savaşımın tümüne önderlik edebilir. (Parantez içinde belirtelim ki sosyalizm ile komünizm arasındaki tek bilimsel ayrım, birinci terim, kapitalizmin içinden çıkan yeni toplumun ilk aşaması anlamına gelirken, ikincisi, daha sonraki ve daha yüksek aşama anlamına gelir.)

"Bern" sarı Enternasyonalinin[105] yanılgısı, liderlerinin sınıf savaşımını ve proletaryanın önder rolünü yalnızca sözde kabul etmeleri ve bunun mantıksal sonucunu düşünmekten korkmalarıdır. Burjuvaziyi özellikle dehşete düşüren ve onlar için kesinlikle kabul edilmez olan bu kaçınılmaz sonuçtan korkmaktadırlar. Proletarya diktatörlüğünün *de,* sınıflar ortadan kalkmadıkça kaçınılmaz olan ve sermayenin altedilmesinin hemen ardından gelen dönemde özellikle şiddetli ve özellikle değişik olmak üzere, biçim değiştiren bir sınıf savaşımı dönemi olduğunu kabul etmekten korkmaktadırlar. Proletarya siyasal iktidarı elegeçirdikten sonra sınıf savaşımını bırakmaz, sınıflar ortadan kalkıncaya kadar sürdürür — kuşkusuz farklı koşullar altında, farklı biçimde ve farklı araçlarla.

Ve "sınıfların kaldırılması" ne demektir? Kendine sosyalist diyen herkes bunu sosyalizmin sonal amacı olarak kabul etmekte ama hepsi hiç de onun anlamı üzerinde durmamaktadır. Sınıflar, tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal üretim sisteminde işgal ettikleri yerle, üretim araçlarıyla olan, (çoğu durumda sabit ve yasayla formüle edilmiş) ilişkileriyle, emeğin toplumsal örgütlenmesi içindeki rolleriyle ve dolayısıyla, kullandıkları toplumsal zenginlik payının boyutları ve

bunu elde etme biçimleriyle birbirinden ayrılan geniş insan gruplarıdır. Sınıflar, belirli bir toplumsal ekonomik sistem içinde işgal ettikleri farklı yerler yüzünden bir ötekinin emeğini mal edinebilen insan gruplarıdır.

Açıktır ki, sınıfları tam olarak kaldırmak için, sömürücüleri, toprak sahiplerini ve kapitalistleri altetmek yetmez, *onların* mülkiyet haklarını kaldırmak yetmez; ayrıca üretim araçlarının *tüm* özel mülkiyetini kaldırmak gerekir, kol işçileri ile kafa işçileri arasındaki ayrımı olduğu gibi, kent ile kır arasındaki ayrımı da yok etmek gerekir. Bu çok uzun bir zaman ister. Bunu başarmak için, üretici güçleri geliştirmekte ileri doğru dev bir adım atılmalıdır; küçük-ölçekli üretimin sayısız kalıntılarının (özellikle inatçı ve özellikle yenilmesi zor olan, çoğu kez pasif) direnişini altetmek gerekir; bu kalıntılarla bağlantılı olan büyük alışkanlık gücünü ve tutuculuğu altetmek gerekir.

Tüm "çalışan halk"ın bu işi yapmakta eşit ölçüde yetenekli olduğu varsayımı boş bir laf, ya da Nuh nebiden kalma, marksizm-öncesi bir sosyalistin hayali olacaktır; çünkü bu yetenek kendiliğinden doğmaz, tarihsel olarak büyür ve *yalnızca* geniş-ölçekli kapitalist üretimin maddi koşullarından çıkar. Kapitalizmden sosyalizme giden yolun başlangıcında, bu yeteneğe, *yalnızca* proletarya sahiptir. Proletarya, önündeki bu dev görevi yerine getirecek yetenektedir, çünkü birincisi, uygar toplumların en güçlü ve en ileri sınıfıdır; ikincisi en gelişmiş ülkelerde, nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır, ve üçüncüsü de, Rusya gibi geri kapitalist ülkelerde, nüfusun çoğunluğu, yarı-proleterlerden, yani düzenli olarak yılın bir kısmında proleterce yaşayan, düzenli olarak geçim araçlarının bir kısmını kapitalist işletmelerde ücretli işçiler olarak kazanan insanlardan oluşur.

Kapitalizmden sosyalizme geçişteki problemleri, genel olarak özgürlük, eşitlik, demokrasi, emekçi demokrasisinin eşitliği vb. hakkında genel laflarla çözmeye çalışanlar (Kautsky, Martov ve Bern sarı Enternasyonalinin öteki kahramanlarının yaptığı gibi), bununla yalnızca küçük-burjuva,

darkafalı niteliklerini ortaya koyarlar ve ideolojik bakımdan köle gibi, burjuvazinin ardından giderler. Bu problemin doğru çözümü ancak siyasal gücü olan belirli sınıfla, yani proletarya ile, tüm proleter-olmayan ve ayrıca da yarı-proleter olan çalışan halk yığını arasındaki belirli ilişkilerin —şaşılacak kadar uyumlu, "ideal" koşullarında değil de burjuvazinin değişik biçimlere bürünen çılgınca direnişinin gerçek koşullarında biçimlenen ilişkilerin— somut bir incelemesinde bulunabilir.

Rusya dahil, her kapitalist ülkede, halkın —hele de çalışan halkın— büyük çoğunluğu, kapitalizmin baskısını, soygununu ve her tür zulmünü, bizzat ve yakınları aracılığıyla binlerce kez yaşamıştır. Emperyalist savaş, yani İngiliz sermayesinin mi yoksa Alman sermayesinin mi tüm dünyayı yağmalamakta üstünlük elde edeceğini kararlaştırmak için on milyon insanın boğazlanması, bu sıkıntıları aşırı ölçüde yeğinleştirmiş, artırmış ve derinleştirmiş ve insanlara bunların anlamını kavratmıştır. Bundan, halkın geniş çoğunluğunun, özellikle de çalışan halkın proletaryaya karşı gösterdiği kaçınılmaz sempati doğmuştur, çünkü proletarya, yiğitçe bir cesaret ve devrimci acımasızlıkla sermayenin boyunduruğunu atmakta, sömürücüleri alaşağı etmekte, onların direnişini bastırmakta ve sömürücülere yer vermeyecek olan yeni toplumun yaratılmasına giden yolu açmak için kanını dökmektedir.

Küçük-burjuva yalpalamaları ve burjuvazinin "kanadı" altında, burjuva "düzene" geri dönme eğilimleri ne denli büyük ve kaçınılmaz olursa olsun, çalışan halkın proleter-olmayan ve yarı-proleter yığını, proletaryanın moral ve politik otoritesini —yalnızca sömürücüleri altetmekle ve direnişlerini kırmakla kalmayıp, aynı zamanda yeni ve daha yüksek bir toplumsal bağ, bir toplumsal disiplin kurmakta olan, kendi birliklerinin otoritesinden ve daha fazla sınıf bilinçli, cesur, sağlam, devrimci ve sebatkar öncülerinin otoritesinden başka hiçbir otorite ve hiçbir boyunduruk tanımayan, sınıf bilinçli, ve birleşik, çalışan halkın disiplinini kurmakta

olan proletaryanın moral ve politik otoritesini— tanımaktan başka bir şey yapamayacaktır.

Zafere ulaşmak için, sosyalizmi kurmak ve sağlamlaştırmak için, proletarya, iki katlı ya da ikili bir görevi yerine getirmelidir: Birincisi, sermayeye karşı devrimci savaşımdaki üstün yiğitliğiyle, tüm çalışan ve sömürülen halk yığınını kendi yanına kazanmalıdır; onları kazanmalı, örgütlemeli, ve burjuvaziyi altetmek ve direnişini bütünüyle kırma savaşımında onlara önderlik etmelidir. İkincisi, tüm çalışan ve ezilen halk yığınını olduğu gibi, bütün küçük-burjuva grupları da, yeni ekonomik kuruluş yoluna, yeni toplumsal bağlar, yeni bir emek disiplini, bilimdeki son gelişmeler ve kapitalist teknoloji ile geniş-ölçekli sosyalist üretimi yaratan sınıf bilincine sahip işçilerin yığınsal birliğini birleştirecek yeni bir emek örgütlenmesi yaratma yoluna yöneltmelidir.

İkinci görev birincisinden daha zordur, çünkü tek tek yiğitçe coşkunluk hareketleriyle yerine getirilmesi olanaksızdır; *sade, günlük* çalışmada en uzun, en dirençli ve en zor yığınsal kahramanlığı gerektirir. Ama bu görev birincisinden daha önemlidir, çünkü son tahlilde burjuvazi üzerinde zaferler kazanmanın en derin güç kaynağı ve bu zaferlerin dayanıklılığının ve sürekliliğinin tek güvencesi, yalnızca, yeni ve daha yüksek bir toplumsal üretim biçiminin, kapitalist ve küçük-burjuva üretimin yerine geniş-ölçekli sosyalist üretimin konması olabilir.

*

"Komünist subotnikler"in böylesine büyük bir tarihsel önem taşımalarının nedeni, emeğin üretkenliğini geliştirmekte, yeni bir emek disiplini benimsemekte, sosyalist ekonomi ve yaşam koşulları yaratmakta, işçilerin bilinçli ve gönüllü inisiyatiflerini sergilemeleridir.

1870-71'in derslerinden sonra, şovenizmin ya da ulusal-liberalizmin yanına değil de sosyalizmin yanına geçen birkaç, aslında daha doğrusunu söylemek gerekirse az raslanır

enderlikteki Alman burjuva demokratlarından biri olan J. Jacoby bir zamanlar, bir tek sendikanın oluşması Sadowa Savaşından[106] daha büyük önem taşır demişti. Doğrudur. Sadowa Savaşı bir Alman ulusal kapitalist devleti yaratılmasında, iki burjuva monarşisinden, Avusturya ya da Prusya monarşilerinden birinin üstünlüğünü karara bağlamıştı. Bir sendikanın oluşması ise, proletaryanın burjuvaziye karşı dünya çapında zaferine doğru ufak bir adımdı. Ve biz de bunun gibi 10 Mayıs 1919'da, Moskova'da, Moskova-Kazan demiryolu işçilerince örgütlenen ilk komünist subotnikin, 1914-18 emperyalist savaşında Hindenburg'un, ya da Foch'un ve İngilizlerin kazandıkları zaferlerin herhangi birinden daha büyük tarihsel önem taşıdığını söyleyebiliriz. Emperyalistlerin zaferleri, Anglo-Amerikan ve Fransız mülti-milyonerlerinin kârları uğruna milyonlarca işçinin boğazlanması, göbeği yağ bağlamış ve canlı canlı çürüyen, zevali gelmiş kapitalizmin zalimliği demektir. Moskova-Kazan demiryolu işçilerince örgütlenen komünist subotnik, yeryüzünün bütün halklarına sermayenin boyunduruğundan ve savaşlardan kurtuluşu getiren, yeni sosyalist toplumun hücrelerinden biridir.

Kendilerine "kamuoyunun" temsilcileri gözüyle bakmayı huy edinmiş olan burjuva baylar, ve menşevikler ve sosyalist-devrimciler dahil onların çanak yalayıcıları, kuşkusuz komünistlerin ümitleriyle alay ediyorlar, onlara "muhabbet çiçeği saksısına dikilmiş boabab ağacı" adını veriyor, çok sayıdaki hırsızlık, tembellik, üretkenlik düşmesi, hammaddelerin ve mamul malların bozulması vb. olaylarına kıyasla subotniklerin sayısının azlığına dudak büküyorlar. Bu baylara yanıtımız şudur: Eğer burjuva aydınları, bilgilerini, iktidarlarını yeniden kurmaları için Rus ve yabancı kapitalistlere sunacak yerde, işçi sınıfına yardım etmeye adasalardı, devrim daha hızlı ve daha barışçı bir biçimde ilerlerdi. Ama bu hayaldir, çünkü sorun sınıf savaşımıyla karara bağlanmakta ve aydınların çoğunluğu burjuvaziye meyletmektedir. Proletarya, aydınların yardımı ile değil, onların muhalefetine (en

azından çoğu durumda bu böyledir) karşın, iflah olmaz bir biçimde burjuva olanları dışlayarak, yalpalayanları düzelterek, yeniden eğiterek, kendine tabi kılarak, ve giderek onların daha büyük kesimlerini kendi yanına kazanarak zafere ulaşacaktır. Devrimin zorlukları ve gerilemeleri karşısında oh çekmek, panik tohumları ekmek, geçmişe dönmeyi öğütlemek — bütün bunlar, burjuva aydınların sınıf savaşımındaki silahları ve yöntemleridir. Proletarya, onların kendisini aldatmasına izin vermeyecektir.

Oysa, sorunun özünü ele alırsak, yeni bir üretim biçiminin, hemen ardarda bir sürü gerilemeler, falsolar, yoldan sapmalar olmaksızın kök saldığı tarihte görülmüş müdür? Serfliğin kaldırılmasından yarım yüzyıl sonra Rusya'nın kırsal kesiminde serfliğin kalıntıları oldukça büyük miktarda hâlâ bulunmaktaydı. Amerika'da köleliğin kaldırılmasından yarım yüzyıl sonra, zencilerin durumu, çoğu kez hâlâ bir yarı-kölelik durumuydu. Menşevikler ve sosyalist-devrimciler dahil olmak üzere burjuva aydınlar sermayeye hizmet etmekle ve tümüyle yanlış savlar kullanmaya devam etmekle, kendilerine sadık kalıyorlar: Proleter devrimden önce, bizi hayalci olmakla suçluyorlardı; devrimden sonra, geçmişin bütün izlerini görülmemiş bir hızla silip atmamızı istiyorlar!

Oysa biz hayalci değiliz, ve burjuva "savların" gerçek değerini biliriz, ayrıca, devrimden sonra, bir süre için eski ahlakın izlerinin, kaçınılmaz olarak yeninin genç filizlerine üstün geleceğini de biliriz. Yeni, henüz doğmuşken, eski, her zaman, bir süre için ondan daha güçlü kalır; doğada ve toplumsal yaşamda durum her zaman böyledir. Yeni düzenin genç filizlerinin zayıflığına dudak bükmek aydınların ve benzerlerinin ucuz şüpheciliği — bunlar esasında, burjuvazinin proletaryaya karşı sınıf savaşımında kullandığı yöntemler, sosyalizme karşı kapitalizmin savunulmasıdır. Yeni filizleri dikkatle incelemeli, onlara en büyük önemi vermeli, büyümelerini hızlandırmak için elimizden geleni yapmalı ve bu zayıf filizlerin "bakımını" yapmalıyız. Bunların bir kısmı ka-

çınılmaz olarak yokolacaklardır. Komünist subotniklerin özel olarak önemli bir rol oynayacaklarına kefil olamayız. Ama sorun bu değildir. Sorun yeninin her filizini beslemektir; ve yaşam bunların en dirençlisini seçecektir. Eğer Japon bilimcisi insanlığın frengiyi yenmesine yardımcı olmak için, belirli gerekleri karşılayan altıyüzaltıncı terkibi geliştirmeden önce altıyüzbeş terkip denemek sabrını gösterdiyse, daha da zor bir sorunu çözümlemek, yani kapitalizmi yenmek isteyenler en uygununu geliştirmek için yüzlerce ve binlerce yeni savaşım yolunu ve aracını deneyecek azimde olmalıdırlar.

"Komünist subotnikler" çok önemlidir, çünkü bunları başlatanlar hiç de olağanüstü iyi koşullarda olmayan işçilerdir, çeşitli uzmanlıkları olan işçiler, bazıları da hiç uzmanlığı olmayan *sıradan, yani son derece zor* koşullar altında yaşayan salt vasıfsız emekçilerdir. Yalnız Rusya'da değil tüm dünyada görülecek olan emek üretkenliğindeki düşüşün temel nedenini hepimiz çok iyi biliyoruz: Bu neden, yıkım ve yoksulluk, emperyalist savaşın getirdiği acı ve bıkkınlık, hastalık ve kötü beslenmedir. En büyük önemi de sonuncusu taşımaktadır. Açlık — neden budur. Ve açlıktan kurtulmak için tarımda, ulaşımda, sanayide, emek üretkenliği yükseltilmelidir. Böylece burada bir çeşit kısır döngü ile karşı karşıyayız. Emeğin üretkenliğini artırmak için açlıktan kurtulmalıyız, açlıktan kurtulmak için emeğin üretkenliğini artırmalıyız.

Biliyoruz ki pratikte böyle çelişkiler, kısır döngünün kırılmasıyla halkın mizacında köklü bir değişiklikle, böyle köklü bir değişiklik zemininde, çoğu kez belirleyici bir rol oynayan tek tek grupların yiğitçe inisiyatifiyle çözümlenir. Moskova'nın vasıfsız emekçileri ve demiryolu işçileri, (kuşkusuz, bunların çoğunluğunu kastediyoruz, bir avuç vurguncuyu, memuru ve diğer beyaz muhafızları değil), son derece zor koşullar altında yaşayan, çalışan insanlardır. Bunlar sürekli olarak az beslenmekte, ve şimdi, yeni hasat yapılmamışken, yiyecek durumundaki genel kötüleşme ile, gerçek-

ten, açlıktan kırılmaktadırlar. Ama bu açlıktan kırılan işçiler, burjuvazinin, menşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin kötü niyetli karşı-devrimci ajitasyonlarıyla sarılmış olarak "komünist subotnikler" örgütlüyorlar, *hiçbir karşılık almaksızın* fazladan çalışıyorlar ve acılar içinde yorgun, ve kötü beslenmeden bitkin durumda olmalarına karşın, *emeğin üretkenliğinde dev bir artış* sağlıyorlar. Bu en büyük kahramanlık değil midir? Bu ciddi bir önem taşıyan bir değişikliğin başlangıcı değil midir?

Son tahlilde, emeğin üretkenliği, yeni toplumsal sistemin zaferi için en önemli, en başta gelen şeydir. Kapitalizm serflikte görülmemiş olan bir emek üretkenliği yaratmıştır. Sosyalizm, yeni ve çok daha yüksek bir emek üretkenliği yaratarak kapitalizmi kesinlikle yenebilir ve kesinlikle yenecektir. Bu, çok zor bir sorundur ve uzun bir zaman alması gerekir; ama *başlamıştır* ve esas olan da budur. Eğer açlıktan kırılan bir Moskova'da, 1919 yazında, dört yıllık yorucu bir emperyalist savaştan ve bir-buçuk yıllık daha da yorucu bir iç savaştan geçmiş olan aç işçiler, bu büyük işe başlayabildilerse, iç savaştan galip gelip barışı kazandığımız zaman işler kimbilir nasıl gelişecek?

Komünizm, gönüllü, sınıf bilinçli, birleşmiş ve ileri teknikler kullanan işçilerin —kapitalizmdekine kıyasla— daha yüksek emek üretkenliğidir. Komünist subotnikler *komünizmin gerçek* başlangıcı olarak çok büyük değer taşırlar; ve bu çok ender görülen bir şeydir, çünkü biz (parti programımızın çok doğru olarak belirttiği gibi) "kapitalizmden komünizme ancak *ilk adımların* atıldığı" bir aşamadayız.

Komünizm; *sıradan işçiler,* emeğin üretkenliğini artırmak için kişisel olarak işçilere ya da onların "yakın" yakınlarına değil de, "uzak" yakınlarına, yani bir bütün olarak topluma, önce bir sosyalist devlette, sonra da Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'nde birleşmiş olan yüz milyonlarca insana düşen, *tahılın, kömürün, demirin* ve öteki ürünlerin *her pudunu* idareli kullanarak, çetin çalışmalardan yılmayan özverili bir ilgi göstermeye başladıkları zaman başlar.

Karl Marx, *Kapital*'de, debdebeli ve tumturaklı, büyük burjuva demokratik özgürlük ve insan hakları ayrıcalığı ile alay eder, aşağılık Bern Enternasyonalinin şimdiki aşağılık kahramanları da dahil olmak üzere, tüm ülkelerin küçükburjuvalarının ve darkafalılarının gözlerini kamaştıran *genel olarak* özgürlük, eşitlik ve kardeşlik hakkındaki bütün bu boş laflarla alay eder. Marx bu debdebeli hak ilanlarını, proletaryanın, sorunu, sade, alçakgönüllü, pratik, basit bir biçimde ele alışıyla karşılaştırır: Daha kısa bir işgününün yasal olarak kabulü bu tür ele alışın tipik bir örneğidir. Proleter devrimin içeriği gitgide daha çok gözler önüne serildikçe, Marx'ın gözleminin doğruluğu ve derinliği de daha açık-seçik hale gelmektedir. Gerçek komünizmin formülleri, Kautskyler'in, menşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin ve onların sevgili Bern "biraderlerinin" debdebeli, karışık ve sıkıcı laflarından, her şeyi *emek koşullarına* indirgemeleriyle ayrılırlar. "Emek demokrasisi" konusunda, "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" konusunda "halkın hükümeti" konusunda ve bütün bu boş şeyler konusunda daha az gevezelik edelim; günümüzün sınıf bilinçli işçileri ve köylüleri, burjuva aydının bu debdebeli laflarının özünü kavrarlar ve sıradan sağduyuya ve deneyime sahip bir kişinin, kusursuz bir biçimde "parlatılmış" yüzüne ve pek temiz görünüşüne bir gözatarak, onun "alçağın biri olabileceğini" hemen ve yanılmadan kolayca saptadığı gibi, aynı kolaylıkla, bu hilekarlığı da görür.

Tahıl ve kömür pudunu ilgilendiren şey, daha az debdebeli laf, daha çok, sade, *günlük* çalışmadır! Aç işçilerin ve pejmurde, yalınayak köylülerin gereksindiği bu her pud tahılı ve her pud kömürü, *pazarlık* yoluyla değil, kapitalist bir biçimde değil, Moskova-Kazan hattının vasıfsız işçileri ve demiryolcuları gibi, sade, çalışan insanların bilinçli, gönüllü, ölçüsüz yiğitlikteki emeğiyle sağlamak için, daha fazla çaba.

Devrim sorunlarına burjuva aydın lafebeliğiyle yaklaşmanın izlerinin, her adımda, her yerde, ve hatta kendi saflarımızda bile bulunduğunu kabul etmek zorundayız. Örneğin basınımız, çürümüş burjuva demokratik geçmişin, bu çürü-

müş kalıntılarıyla yeterince savaşmamaktadır; gerçek komünizmin yalın, alçakgönüllü, sıradan, ama canlı filizlerini yeterince beslememektedir.

Kadınların durumunu ele alın. Dünyadaki, hatta en ileri burjuva cumhuriyetteki, bir tek demokratik parti bile, on yıllar boyunca, bizim iktidara gelişimizin daha ilk yılında yaptığımızın yüzde-birini bile yapmamıştır. Biz, kadınları eşit olmayan bir duruma sokan, ya da boşanmayı sınırlayan ve onu insanı tiksindiren formalitelerle çeviren, ya da gayrimeşru çocukların tanınmasını reddeden ve babalarının aranmasını zorunlu kılan o rezil yasalardan —tüm uygar ülkelerde çeşitli kalıntıları bulunabilecek, burjuvazinin ve kapitalizmin yüzkarası olan yasalardan— sözcüğün tam anlamıyla bir tek taş ayakta bırakmadık. Bu alanda yaptıklarımızdan gurur duymayı bin kez hak ettik. Ama, burjuva yasa ve kurumların eski yıkıntıları zeminini ne kadar *iyi* temizlersek, yalnızca inşaat zeminini temizlediğimiz, ama yapıya henüz başlamadığımız, bize o denli açık-seçik hale gelir.

Kadını kurtaran tüm yasalara karşın kadın bir *ev kölesi* olmaya devam etmektedir, çünkü *küçük ev işleri* onu ezmekte, boğmakta, etkisizleştirmekte ve alçaltmakta, mutfağa ve çocuk odasına bağlamaktadır, emeğini, barbarcasına, üretken olmayan, küçük, sinir bozan, etkisizleştiren ve ezen, yorucu işlere harcamaktadır. *Kadının* gerçek *kurtuluşu,* gerçek komünizm, ancak bu basit ev ekonomisine karşı (devlet gücünü kullanan proletaryanın önderliğinde) bir yığın savaşımı başladığı zaman ve bu savaşımın başladığı yerde, ya da daha doğrusu bunun geniş-ölçekli sosyalist ekonomiye toptan *dönüşümü* başladığı zaman başlayacaktır.

Her komünist için teorik açıdan tartışılmaz olan bu soruna *pratikte* yeterince dikkat gösteriyor muyuz? Elbette ki hayır. Komünizmin, bu alanda daha şimdiden mevcut olan genç *filizlerine* yeterince dikkat gösteriyor muyuz? Gene kesinlikle söylemeliyiz ki hayır! Kamu kantinleri çocuk bakımevleri, yuvaları — işte bunlar, bu filizlerin örnekleridir işte bunlar, *kadını gerçekten kurtarabilecek,* toplumsal üretim-

deki ve kamu yaşamındaki rolleri açısından erkekle eşitsizliklerini gerçekte azaltabilecek ve ortadan kaldırabilecek, debdebeli, tumturaklı ya da merasimli hiçbir yanı olmayan, basit, günlük araçlardır. Bu araçlar yeni değildir, (sosyalizmin tüm maddi önkoşulları gibi) geniş-ölçekli kapitalizm tarafından yaratılmışlardır; ama kapitalizm altında, birincisi ender raslanır şeyler olarak ve ikincisi ve özellikle önemlisi de, ya spekülasyonun, vurgunculuğun, hilekarlığın ve düzenbazlığın en kötü biçimleriyle *kâr getiren* işletmeler ya da en iyi işçilerin çok haklı olarak nefret ettikleri ve horgördükleri, "burjuva hayırseverliğinin cambazlıkları" olarak kalmışlarıdır.

Hiç kuşku yok ki ülkemizde bu kuruluşların sayısı büyük ölçüde artış göstermiştir ve bunlar nitelik olarak değişmeye *başlamışlardır.* Hiç kuşku yok ki, işçi kadınlar ve köylü kadınlar arasında, farkına vardığımızdan çok daha fazla *örgütleme yeteneği* vardır ve çok sayıda işçinin ve daha da çok sayıda tüketicinin katılmasıyla, bizim kalın kafalı "aydınlarımızın" ya da olgunlaşmamış "komünistlerimizin" "müptela oldukları" o planlar, sistemler vb. üzerine konuşma, yaygara, ağız dalaşı ve gevezelik olmaksızın pratik çalışmayı örgütleme yeteneğinde olan, düşündüğümüzden çok daha fazla sayıda insan vardır. Ama biz, yeninin bu filizlerine gereken biçimde *bakmıyoruz.*

Burjuvaziye bakın! *Kendilerinin* gereksindikleri şeyi, reklam etmeyi nasıl da iyi biliyorlar! Kapitalistlerin "örnek" işletmeler gözü ile baktıklarına, *onların* gazetelerinin milyonlarca nüshası bakın nasıl da övgüler düzüyor; "örnek" burjuva kurumlar bakın nasıl da bir ulusal gurur nesnesi yapılıyor! Bizim basınımız, en iyi yemekhaneleri ve çocuk bakımevlerini tanımlamak, her gün üzerinde durarak bunların bir kısmını, kendi alanlarında örnek hale dönüştürmek zahmetine katlanmıyor, ya da pek az katlanıyor. Bunları yeterince tanıtmıyor, *örnek komünist emekle* nasıl bir insan tasarrufu, tüketici için nasıl kolaylıklar, ürünlerde nasıl bir iktisat, kadının ev köleliğinden kurtuluşu ve sağlık koşulların-

da nasıl bir ilerleme sağlanabileceğini ve bunun tüm topluma, tüm çalışan halka yayılabileceğini ayrıntısıyla anlatmıyor.

Örnek üretim, örnek komünist subotnikler, her pud tahılın sağlanmasında ve dağıtılmasında örnek bir dikkat ve doğruluk, örnek yemekhaneler, şu, şu blokta, şu, şu işçi evinde örnek temizlik — bütün bunlar, gerek basınımızın gerek *her* işçi ve köylü örgütünün şimdikinden on kat fazla dikkat etmesi gereken şeylerdir. Bütün bunlar komünizmin genç filizleridir; ve bunları beslemek ortak ve birincil görevimizdir. Yiyecek ve üretim durumumuz zor iken, bir-buçuk yıllık bolşevik yönetimde, *tüm cephe boyunca* kesin bir ilerleme olmuştur; tahıl tedariki otuz milyon puddan (1 Ağustos 1917'den, 1 Mayıs 1918'e kadar) yüz milyon puda (1 Ağustos 1918'den, 1 Mayıs 1919'a kadar) yükselmiştir; sebze tarımı yayılmış, ekilmemiş toprak payı azalmış, büyük yakıt güçlüklerine karşın demiryolu ulaşımı iyileşmeye başlamıştır vb.. Bu genel zemin üzerinde ve proleter devlet gücünün desteğiyle, komünizmin genç filizleri yokolup gitmeyecektir; büyüyecek ve tam komünizm halinde çiçeklenecektir.

*

Bu büyük başlangıçtan, tüm çok önemli pratik dersleri çıkarabilmek için "komünist subotniklerin" anlamı üzerinde derinlemesine düşünmeliyiz.

İlk ve esas ders, bu başlangıcın her türlü yardımı alması gerektiğidir. "Komün" sözcüğü pek serbest bir biçimde ele alınmaktadır. Komünistlerce ya da onların katılmalarıyla başlatılan her tür girişime, çoğu kez hemen "komün" adı veriliyor; *bu çok şerefli unvanın* uzun ve direngen bir çabayla, gerçek komünist gelişmede sınanan *pratik* başarıyla *kazanılması* gerektiği çok kez unutuluyor.

İşte bu yüzden kanımca, merkez yürütme komitesi üyelerinin kafalarında olgunlaşan halk vekilleri konseyinin kararının "tüketici komünleri" unvanı ile ilgili kısmını, *iptal*

etme kararı çok doğruydu. Unvan daha basit olsun — bu arada yeni örgütsel çalışmanın *başlangıç* aşamalarının kusurları ve eksiklikleri için "komünler" değil, *kötü* komünistler suçlanacaklardır (hakçası da budur). "Komün" sözcüğünü *genel* kullanımdan çıkarmak, her gelenin ona sarılmasını yasaklamak, ya da *bu unvanı yalnızca,* çalışmalarını komünist bir biçimde örgütleyebildiklerini pratikte gerçekten göstermiş olan (ve çevredeki tüm nüfusun oybirliğiyle kabulü ile bunu tanıtlayan) gerçek komünistlerin *taşımasına izin vermek* iyi bir şey olacaktır. Önce toplum yararına, tüm çalışan halk yararına, karşılıksız çalışma yeteneğinde olduğunuzu, gösterin, "devrimci bir biçimde çalışma" yeteneğinde olduğunuzu, emeğin üretkenliğini yükseltmek, çalışmayı örnek bir biçimde örgütlemek yeteneğinde olduğunuzu gösterin, sonra o şerefli "komün" unvanı için elinizi uzatın!

Bu bakımdan, "komünist subotnikler" çok değerli bir istisnadır; çünkü vasıfsız emekçiler ve Moskova-Kazan demiryolundaki demiryolcular, *önce eylemleriyle komünistler* gibi çalışabildiklerini göstermişler, sonra da girişimleri için "komünist subotnikler" adını benimsemişlerdir. Gelecekte, girişimine, kuruluşuna ya da üstlendiği işe, sıkı çalışma ve *uzun çabalar* sonucu elde edilen pratik *başarı* ile, örnek ve gerçekten komünist örgütlenme ile *kanıtlamadan,* komün adını veren herkesin, acımasızca alaya alınmasını ve bir şarlatan, ya da bir geveze olarak teşhir edilmesini sağlamalı ve garantiye almalıyız.

Bu büyük başlangıç, "komünist subotnikler" ayrıca, bir başka amaç için, yani partiyi *temizlemek* için de kullanılmalıdır. "Dürüst" ve darkafalı insanlar yığınının özellikle ürkek olduğu ve kuşkusuz menşevikler ve sosyalist-devrimciler de dahil olmak üzere, burjuva aydınların son bireylerine kadar, burjuvaziye uşaklık ettikleri, sabotajlar yürüttükleri devrimi izleyen ilk dönemde, serüvencilerin ve diğer zararlı unsurların, yöneten partiye kendilerini yamamaları kesinlikle kaçınılmazdı. Bu durum olmaksızın, hiçbir devrim olmamıştır, olamaz da. Bütün mesele, yöneten partinin, sağlam ve güçlü

bir ileri sınıfa dayanarak, saflarını temizleyebilmesidir.

Biz bu işe çok önceden başladık. Hiç durmadan ve yılmadan bunu sürdürmek gerekir. Komünistlerin savaş için seferber olması bize bu bakımdan yardımcı oldu: Korkaklar ve alçaklar parti saflarını terk ettiler. Bir baş belasından kurtulduk. Parti üyeliğindeki *böyle* bir azalma, partinin gücü ve ağırlığında büyük bir *artış* anlamına gelir. Temizlemeye devam etmeliyiz ve bu yeni başlangıç, "komünist subotnikler", bu amaç için kullanılmalıdır: Üyeler ancak altı aylık "devrimci bir biçimde çalışma" diyelim, "denemesinden" ya da "sınavından" geçtikten sonra partiye kabul edilmelidir. 25 Ekim 1917'den sonra partiye katılan, ve kesinlikle güvenilir, bağlı ve komünist olma yeteneğinde olduklarını henüz herhangi bir özel çalışma ya da hizmetle kanıtlamamış olan *tüm* parti üyelerinden de benzer bir sınamadan geçmeleri istenmelidir.

Gerçekten komünist bir biçimde çalışma konusunda sürekli olarak *artan taleplerle* partinin temizlenmesi devlet *aygıtını* iyileştirecek ve köylülerin devrimci proletaryanın yanına *sonal geçişini* her zamankinden çok yaklaştıracaktır.

Bu arada, "komünist subotnikler", proletarya diktatörlüğü altında devlet aygıtının sınıfsal niteliğine görülmemiş güçte bir ışık tutmuşlardır. Parti merkez komitesi "devrimci bir biçimde çalışma" konusunda bir mektup hazırlıyor. Bu düşünce, 100.000-200.000 üyesi olan (iyi bir temizlikten sonra sayının bu olacağını varsayıyorum, şimdiki durumda üyelik daha geniştir) bir partinin merkez komitesinden gelmiştir.

Düşünce, sendikalarda örgütlenmiş işçilerce benimseniyor. Rusya'da ve Ukrayna'da bunların sayısı dört milyon kadardır. Bunların büyük çoğunluğu, proletaryanın devlet gücünden yanadır. İkiyüzbin ve dört milyon — eğer deyim yerindeyse "dişli-çarkların" oranı böyledir. Sonra üç ana gruba bölünmüş olan *on milyonlarca* köylü gelir: Sayıca en çok ve proletaryaya en yakın durumda olan grup, yarı-proleter ya da yoksul köylüler grubudur; sonra orta köylüler gelir, son

olarak da sayıca çok küçük olan kulaklar ya da kır burjuvazisi grubu gelir.

Tahıl ticareti yapmak ve kıtlıktan kâr sağlamak olanaklı olduğu sürece, köylü, bir yarı-çalışan, yarı-vurguncu olarak kalacaktır (ve bu, proletarya diktatörlüğü altında bir süre için kaçınılmaz olacaktır). Bir vurguncu olarak, bize düşmandır, proletarya devletine düşmandır; burjuvaziyle ve tahıl ticareti yapma özgürlüğünden yana olan menşevik Şer ya da sosyalist-devrimci B. Çernenkov da dahil olmak üzere burjuvazinin sadık uşaklarıyla anlaşma eğilimindedir. Ama *çalışan bir insan olarak,* köylü, proletarya devletinin dostudur, toprak sahibine karşı ve kapitaliste karşı savaşımda işçinin en sadık bir müttefikidir. Çalışan insanlar olarak köylüler, onların geniş yığını, milyonlarca köylü, proletarya öncüsünün bir ya da ikiyüzbin komünistinin başı çektiği ve milyonlarca örgütlenmiş proleterden oluşan devlet "mekanizmasını" desteklerler.

Sözcüğün gerçek anlamıyla, daha demokratik, çalışan ve sömürülen halkla daha yakından bağlantılı bir devlet *şimdiye kadar henüz varolmamıştır.*

"Komünist subotnikler"e harcanan ve bu subotniklerde yapılan proleter çalışma gibi çalışmalarladır ki, köylülerin proletarya devletine karşı tam saygısı ve sevgisi kazanılacaktır. Ancak ve ancak böyle bir çalışma, köylüyü davamızın ve komünizmin haklılığına tam olarak inandıracak ve, onu bizim sadık müttefikimiz yapacak, böylece de yiyecek sıkıntılarımızın tümüyle ortadan kalkmasına, tahıl üretimi ve dağıtımı meselesinde, komünizmin kapitalizm üzerinde tam zaferine, komünizmin kayıtsız şartsız sağlamlaşmasına yolaçacaktır.

Haziran 1919

DEVLET

SVERDLOV ÜNİVERSİTESİNDE VERİLEN BİR DERS
11 TEMMUZ 1919

YOLDAŞLAR, kabul etmiş olduğunuz programa ve bana iletildiğine göre, bugünün konuşma konusu devlettir. Bu konuyla ne denli tanışık olduğunuzu bilmiyorum. Eğer yanılmıyorsam derslerimiz daha yeni başlamış bulunuyor ve bu konuyu sistemli olarak ilk kez bugün ele alacaksınız. Eğer öyleyse, pek olanaklıdır ki, bu zor konu üzerindeki ilk derste dinleyicilerimin pek çoğuna açıklamalarımı yeterince açık ve anlaşılır hale getirmeyi başaramayabilirim. Ama eğer öyle olacak olursa, bu durum karşısında canınızın sıkılmamasını isteyeceğim, çünkü devlet sorunu en karmaşık en güç sorunlardan biridir, belki de burjuva düşünürlerin, yazarların ve filozofların bütün sorunlardan daha çok anlaşılmaz hale getirdikleri bir sorundur. Bu nedenle, birinci oturumdaki kısa bir konuşmadan bu konunun kapsamlı bir kavranılmasının sağlanabileceği beklenmemelidir. Konuya ilişkin birinci ko-

nuşmadan sonra, anlamamış olduğunuz ya da size açık gelmeyen bölümleri kaydetmelisiniz, ve bunlara ikinci kez, üçüncü kez, dördüncü kez yeniden dönmelisiniz, öyle ki anlamadığınız şeyler, hem okuyarak ve hem de çeşitli dersler ve konuşmalarla sonradan daha çok tamamlanabilmiş ve belirginleşmiş olsun. Umarım ki, bir kez daha karşılaşma fırsatını bulur ve o zaman bütün tamamlayıcı sorunlar üzerinde görüş alışverişine girebilir ve en anlaşılmamış şeylerin neler olduğunu görürüz. Gene umarım ki, bu konuşmalara ve derslere ek olarak, Marx ve Engels'in en önemli yapıtlarından en azından bir kaçını okumaya zaman ayırırsınız. Hiç kuşkum yok ki, bu en önemli yapıtlar, sizin sovyet ve parti okulunun öğrenci kütüphanesinde bulunan kitap listelerinde ve elkitaplarında bulunabilir; ve gene, kiminiz, önce anlatımın zorluğu ile umutsuzluğa kapılabilirsiniz, bunun sizi tedirgin etmemesi gerektiği yolunda sizi bir kez daha uyarmak zorundayım; ilk okuyuşta size açık gelmeyen şeyler ikinci bir okuyuşta ya da soruna daha sonra bir başka açıdan yaklaşmanızla açık-seçik hale gelecektir. Çünkü bir kez daha yineleyeyim ki, bu sorun öylesine karmaşık ve burjuva bilginler ve yazarlar tarafından öylesine anlaşılmaz hale getirilmiştir ki, konuyu ciddi bir biçimde incelemek ve bağımsız olarak bu konuyu iyice kavramak isteyen herkesin konuya birçok kez girmek, ona tekrar tekrar dönmek, açık ve tutarlı bir kavrayışa ulaşabilmek için konuyu değişik açılardan ele alması gerekir. Bütün siyasette böylesine temel, böylesine esas bir sorun olmasından ötürü, ve yalnızca bugünkü gibi böylesine fırtınalı ve devrimci zamanlarda değil en barışçıl zamanlarda bile, herhangi bir ekonomik ve siyasal sorunla ilgili olarak her gün her gazetede onunla karşı karşıya geleceğinizden ötürü, ona yeniden dönmek daha kolay olacaktır. Her gün şu ya da bu koşulda soruna yeniden döneceksiniz: Devlet nedir, niteliği nedir, önemi nedir ve partimizin kapitalizmi alaşağı etmek için savaşım veren partinin, komünist partinin tutumu nedir — onun devlete karşı tutumu nedir? Ve okumalarınızın bir sonucu olarak, devlet konusundaki ko-

nuşmalar ve derslerden duyduklarınızın bir sonucu olarak, elde etmeniz gereken başlıca şey, bu soruna bağımsız olarak yaklaşma yeteneğidir, çünkü en farklı koşullarda, en önemsiz sorunlarla bağlantılı olarak, en beklenmedik bağlamlarda ve muhalefetle tartışma ve anlaşmazlıklarda bununla karşı karşıya geleceksiniz. Ancak bu konuda bağımsız olarak yolunuzu bulmayı öğrendiğinizde inançlarınızda kendinizi yeterince sağlam görebilir ve bunları herhangi bir kimseye karşı ve herhangi bir zamanda yeterli başarıyla savunabilirsiniz.

Bu kısa uyarılardan sonra, sorunun kendisini ele almaya geçeceğim — devlet nedir, nasıl ortaya çıkmıştır ve kapitalizmi tümüyle alaşağı etmek için savaşım veren işçi sınıfı partisinin —komünist partinin— devlete karşı takınacağı tutum esas olarak ne olmalıdır?

Burjuva biliminin, felsefesinin, hukuk biliminin, ekonomi politiğinin ve gazeteciliğinin temsilcilerinin devlet sorunu kadar, bilerek ve bilmeyerek anlaşılmaz hale getirdikleri bir başka sorunu pek bulamayacağınızı daha önce söylemiştim. Bugüne dek pek sık olarak dinsel sorunlarla birbirine karıştırılmıştır; yalnızca açık dinsel öğretiler değil (bunu onlardan beklemek pek doğaldır), kendini dinsel önyargılardan kurtardığını kabul edenler bile, pek sık olarak özgün devlet sorununu din sorunlarıyla birbirine karıştırırlar ve devletin ilahi bir şey, doğa-üstü bir şey olduğunu, sayesinde insanlığın varlığının korunduğu belli bir kuvvet olduğunu, insanlara ihsan edilen, ya da insanlara ihsan edilebilen ya da insanın olmayan, ona onun dışında verilen bir şeyler getiren ilahi kökenli bir kuvvet olduğunu ileri süren bir öğretiyi —ideolojik, felsefi bir yaklaşım ve nedenleme ile çoğu kez karmaşık bir öğretiyi— kurmaya çalışıyorlar. Ve söylemek gerekir ki, bu öğreti, sömürücü sınıfların —topraksahipleri ve kapitalistlerin— çıkarlarıyla öylesine yakın bir bağ içindedir ki, öylesine onların çıkarlarına hizmet etmektedir ki, burjuvaziyi temsil eden bayların her türden gelenek, görüş ve bilimine öylesine derinlemesine sızmıştır ki, herkeste, devlete makul

bir gözle bakabildiklerine kendilerini inandırmış olmalarına ve dinsel önyargıların boyunduruğu, altında oldukları yolundaki yargıları öfkeyle reddetmelerine karşın, menşevikler ve sosyalist-devrimcilerin devlet görüşlerinde bile bunun izleriyle karşılaşacaksınız. Bu sorunun böylesine anlaşılmaz ve karmaşık hale getirilmesinin nedeni, bunun, herhangi bir başka sorundan daha çok, egemen sınıfların çıkarlarını etkilemesidir (bu bakımdan yerini yalnızca iktisat biliminin temellerine bırakır). Devlet öğretisi, toplumsal ayrıcalığı, sömürünün varlığını, kapitalizmin varlığını haklı kılmaya hizmet eder — ve işte bu yüzden bu sorunda tarafsızlık beklemek, ona bilimsel olduğunu ileri süren kimselerin size bu sorunla ilgili olarak salt bilimsel bir görüş verecekleri inancıyla yaklaşmak en büyük yanlış olacaktır. Devlet sorununda, devlet öğretisinde, devlet teorisinde, konuyu öğrenmeye başlar ve yeterince derinliğine inerseniz farklı sınıflar arasındaki savaşımı, devlet konusunda, devletin beklenen rolü ve önemine ilişkin görüşlerde yansıyan ya da anlaşmazlıkta ifade edilen bir savaşımı her zaman fark edersiniz.

Soruna olabildiğince bilimsel olarak yaklaşabilmek için devletin tarihi konusunda, onun çıkışına ve gelişmesine en azından şöyle bir gözatmamız gerekiyor. Toplumbilimdeki bir sorunda en güvenilir şey, ve bu soruna gerçekten de doğru bir biçimde yaklaşma alışkanlığını elde etmek için ve insanın bir yığın ayrıntılar içerisinde ya da birbiriyle çatışan çok değişik düşünce içerisinde kaybolmasını önlemek için en çok gerekli olan şey —eğer bu soruna bilimsel bir biçimde yaklaşmak istiyorsak en önemli şey— her sorunu bu verilen olayın, tarih içinde nasıl ortaya çıktığından ve gelişimindeki bellibaşlı aşamaların neler olduğundan hareketle incelemek, bugün ulaştığı durumu incelemektir, temelinde yatan tarihsel bağlarını unutmamaktır.

Bu devlet sorununu incelerken, Engels'in, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* kitabını okuyacağınızı umarım. Bu, her tümcesinin, gelişigüzel söylenmiş şeyler olmayıp, çok geniş tarihsel ve siyasal malzemeye dayandığına

inanarak, güvenle benimsenebilecek nitelikte, modern sosyalizmin temel yapıtlarından biridir. Kuşku yok ki, bu yapıtın bütün bölümleri aynı ölçüde anlaşılabilir ve kapsamlı bir biçimde sergilenmiş değildir; bu bölümlerin bazıları, tarih ve iktisat konusunda belli bilgilere önceden sahip okurları varsaymıştır. Ama gene yineliyorum, bu yapıtı okuyunca, bir anda onu anlamadıysanız kaygılanmayın. Pek az insan onu bir anda anlayabilir. Ama daha sonra ilginizin arttığı bir anda ona tekrar dönerek, hepsini olmasa bile, büyük bir bölümünü anlamayı başaracaksınız. Bu kitabı salık veriyorum, çünkü belirtilen anlamda soruna doğru yaklaşımı vermektedir. Kitap, devletin kökeninin tarihsel bir şemasını çizerek başlar.

Bu soruna, tıpkı öteki sorunlarda olduğu gibi —örneğin, kapitalizmin kökeni, insanın insan tarafından sömürülmesi, sosyalizm, sosyalizmin nasıl doğduğu, onu doğuran koşulların neler olduğu— ancak, bir bütün olarak gelişme tarihine bir göz atarak tutarlı ve güvenilir bir biçimde yaklaşılabilir. Bu sorunla ilgili olarak her şeyden önce, devletin her zaman varolmadığını kaydetmek gerekir. Devletin bulunmadığı bir dönem vardı. Devlet, toplumun sınıflara bölünmesinin başgösterdiği yerde ve zamanda, sömürenlerle sömürülenlerin ortaya çıktığı zamanda görülmektedir.

İnsanın insan tarafından sömürülmesinin ilk biçimi, sınıflara bölünmesinin ilk biçimi —köle sahipleri ve köleler— ortaya çıkmadan önce ataerkil aile, ya da kimi zaman adlandırıldığı gibi *klan* ailesi vardı. (Klan — kabile; o zamanlar bir akrabadan gelen insanlar birarada yaşıyorlardı.) Bu ilkel zamanların oldukça belirgin izleri birçok ilkel halkın yaşantısında bugüne dek kalmıştır; ve ilkel uygarlık üzerine herhangi bir yapıtı elinize alacak olursanız, toplumun köle sahipleri ve kölelere bölünmesinin olmadığı bir zaman, aşağı-yukarı ilkel komünizme benzeyen bir zamanın varolduğu yolunda hemen hemen belirgin açıklamalar, belirtiler ve izlerle her zaman karşı karşıya geleceksiniz. Ve o zamanlar devlet yoktu, sistemli olarak kuvvet uygulama ve halkın kuvvet yo-

luyla baskı altına alınması için özel bir aygıt yoktu. Devlet diye adlandırılan işte böyle bir aygıttır.

İlkel toplumda insanların küçük aile grupları halinde yaşadıkları ve vahşete yaklaşan bir koşul içinde gelişmesinin en alt evrelerinde bulundukları zaman —modern, uygar insan toplumunun binlerce yıla ayrıldığı bir dönemde— henüz devletin varlığının herhangi bir belirtisi yoktu. Gelenek, otorite, saygı ve klanın yaşlıları tarafından uygulanan yetkenin ağır bastığını görüyoruz; bu yetkenin kimi zaman kadınlara verildiğini görüyoruz —o zamanki kadının durumu bugünkü gibi ayaklar altında ve kötü durumda değildi— ama başkalarını yönetmek ve, yönetme uğruna ve o amaçla, sistemli ve sürekli olarak ellerinin altında bugün hepimizin bildiği gibi silahlı askerî birlikler, hapishaneler ve başkalarının iradesini kuvvet yoluyla baskı altına almanın bütün öteki araçlarla temsil edilen —ki bunların hepsi devletin özünü oluşturur— belli bir baskı aygıtı, bir şiddet aygıtı bulunduran ayrı özel bir insan *kategorisini* hiçbir yerde görmüyoruz.

Eğer dinsel öğretiler diye bilinen şeylerden, kurnazlıklardan, felsefî nedenlemelerden ve burjuva bilginlerin ileri sürdüğü çeşitli düşüncelerden uzaklaşırsak, eğer bunlardan kurtulur ve meselenin özüne inmeye çalışırsak devletin gerçekten, bir tüm olarak toplumun dışında kalan bir aygıttan başka bir şey olmadığını görürüz. Salt yönetimle uğraşan böyle özel bir insanlar grubu ortaya çıktığı ve yönetmek için başkalarının iradesini kuvvet yolu ile —hapisaneler, özel insan müfrezeleri, ordu, vb. ile— baskı altına almak için özel bir baskı aygıtına ihtiyaç duydukları zaman, orda devlet ortaya çıkar.

Ama, genel bağların, topluluğun kendisinin, disiplin ve işlerin buyurulmasının, gelenek ve göreneklerin gücü ile, klanın yaşlılarının otoritesi ya da bunlara duyulan saygı ile, ya da —o zamanlar çoğu kez yalnızca erkekle aynı konuma sahip olmakla kalmayıp sık sık daha da yüksek bir konuma sahip olan— kadınlar tarafından sağlandığı, ve özel bir yönetmekte uzmanlaşmış kişiler kategorisinin olmadığı, devle-

tin olmadığı bir dönem vardı. Tarih göstermektedir ki, insanları baskı altına almanın bir aygıtı olarak devlet, toplumun sınıflara bölünmesinin başgösterdiği, yani bir kısmının başkalarının emeğine sürekli olarak elkoyduğu bir duruma yükseldiği, bazı insanların ötekileri sömürdüğü gruplara bölündüğü yerde ve zamanda ortaya çıkmıştır.

Ve toplumun sınıflara bu bölünmesi, tarihin temel olgusu olarak her zaman açık-seçik akılda tutulmalıdır. Binlerce yıl boyunca bütün insan toplumlarının gelişmesi, ayrımsız bütün ülkelerde, yasaya genel bir uygunluğu, bir düzenliliği ve tutarlılığı ortaya koymaktadır; öyle ki önce sınıfları olmayan bir toplumla —başlangıçta ataerkil, içinde soyluların bulunmadığı ilkel toplumla— karşı karşıya idik; daha sonra köleliğe dayanan bir toplumla —köle sahipliği toplumu ile— karşı karşıya idik. Modern, uygar Avrupa'nın tümü bu aşamadan geçti — ikibin yıl önce köleliğin egemenliği altındaydı. Dünyanın öteki bölgelerindeki insanların büyük bir çoğunluğu da bu evreden geçmiştir. Köleliğin izleri bugün daha az gelişmiş insanlar arasında yaşamaktadır; örneğin şimdi kölelik kurumunu Afrika'da bulabilirsiniz. Köle sahipleri ve kölelere bölünme, ilk önemli sınıf bölünmesi idi. Birinci gruptakiler yalnızca bütün üretim araçlarına —toprağa, o zamanlar çok ilkel ve az da olsalar aletlere— değil, insanlara da sahip idiler. Bu grup köle sahipleri olarak bilinirdi, oysa başkalarına emek sağlayan ve onlar için çalışanlar köle olarak bilinirdi.

Bu biçimi, tarihte bir başka biçim izledi — feodalizm. Ülkelerin büyük bir çoğunluğunda gelişme süreci içerisinde kölelik, serfliğe dönüştü. Toplumun temel bölünmesi şimdi de feodal beylerle köylü serfler biçiminde oldu. İnsanlar arasındaki ilişkilerin biçimi değişti. Köle sahipleri, köleleri kendi malları olarak görüyorlardı; yasa bu görüşü doğrulamıştı ve köleyi, köle sahibinin tümüyle sahip bulunduğu taşınır bir mal olarak görüyordu. Köylü serfleri ilgilendirdiği kadarıyla, sınıf baskısı ve bağımlılığı olduğu gibi kaldı, ama feodal beylerin köylülere taşınır bir mal gibi sahip olması sözkonusu

değildi, ancak onların emeği üzerinde, belli hizmetleri yerine getirme zorunluluğu üzerinde hak sahibi idi. Pratikte sizin de bildiğiniz gibi serflik, özellikle de Rusya'da, hepsinden daha uzun süre yaşadı ve kölelikten hiç de farklı olmayan en sert biçimlere büründü.

Daha sonra, ticaretin gelişmesi, dünya pazarının ortaya çıkışı ve para dolaşımının gelişmesi ile, feodal toplumun içerisinden yeni bir sınıf —kapitalist sınıf— doğdu. Metadan, metaların değişiminden ve paranın gücünün artmasından, sermayenin gücü doğdu. 18. yüzyıl sırasında, ya da daha doğrusu 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyıl içerisinde bütün dünyada devrimler başgösterdi. Feodalizm Batı Avrupa'nın bütün ülkelerinde ortadan kaldırıldı. Rusya bunun gerçekleştiği en son ülke idi. 1861'de Rusya'da da köklü bir değişiklik oldu; bunun sonucu olarak bir toplum biçiminin yerini bir başkası aldı — feodalizmin yerini, sınıflara bölünmenin olduğu kadar serfliğin çeşitli izlerinin ve kalıntılarının da sürdürüldüğü ama sınıflara bölünmenin temel olarak farklı bir biçime büründüğü kapitalizm almıştı.

Sermayenin sahipleri, toprağın ve fabrikaların sahipleri, bütün kapitalist ülkelerde, halkın tümünün emeği üzerinde tam bir egemenlik kuran, ve, bunun sonucu olarak bütün emekçi yığınlarını, çoğunluğu proletarya, ücretli işçi olan, yaşamlarını üretim süreci içinde, yalnızca kendi işçi elleri ile, emek-güçleri ile sağlayan yığınlar üzerinde egemenlik kuran, onları ezen ve sömüren nüfusun önemsiz bir azınlığını oluşturmuşlardır ve hâlâ da oluşturmaktadırlar. Kapitalizme geçişle, feodal dönemde dağınık halde ve çok kötü durumda bulunan köylüler kısmen (çoğunluğu) proletaryaya, kısmen de (azınlığı) kendileri emekçi kiralayan ve kırsal burjuvaziyi oluşturan zengin köylülere dönüşürler.

Bu temel olguyu —toplumun ilkel kölelik biçiminden serfliğe ve ensonu da kapitalizme geçişini— her zaman akılda tutmalısınız, çünkü ancak bu temel olguyu akılda tutarak, ancak bütün siyasal öğretileri bu temel şema içerisinde inceleyerek, bu öğretilerin doğru bir değerlendirilmesini ya-

pabilecek ve bunların ne demek istediklerini anlayabileceksiniz; çünkü insanlık tarihindeki bu üç büyük dönem, köle sahipliği, feodal ve kapitalist dönem, onlarca ve yüzlerce yüzyılı kucaklamaktadır ve öylesine bir siyasal biçim yığını, öylesine çeşitli öğretiler, düşünceler ve devrimler sunmaktadır ki, bu son derece geniş farklılık ve büyük çeşitlilik (özellikle burjuva düşünür ve politikacılarının siyasal, felsefi ve öteki öğretileriyle ilişkili olarak), bir ipucu olarak, toplumun sınıflara bölünmesini, sınıf egemenliğinin biçimlerindeki bu değişmeyi iyi kavrayarak, ve bütün toplumsal sorunları —ekonomik, siyasal, ruhsal, dinsel vb.— bu açıdan inceleyerek anlama olanağı vardır.

Eğer devleti bu temel bölünme açısından incelerseniz, daha önce de söylediğim gibi, toplum sınıflara bölünmeden önce devletin olmadığını görürsünüz. Ama, toplumsal sınıflara bölünmenin ortaya çıkıp kök salmaya başlamasıyla birlikte, sınıflı toplumun ortaya çıkışı ile birlikte, devlet de ortaya çıktı ve köklerini sağlamlaştırdı. İnsanlık tarihi, onlarca ve yüzlerce ülkenin kölelik, feodalizm ve kapitalizmden geçmiş olduklarını ve hâlâ da geçmekte olduklarını bilmektedir. Bu ülkelerin her birinde, bir sürü tarihsel değişmeler olduğu halde, insanlığın bu gelişmesi yüzünden kölelikten, feodalizmden geçerek kapitalizme geçişi yüzünden ve kapitalizme karşı bugünkü dünya ölçüsündeki savaşım yüzünden, ortaya çıkan bütün siyasal değişikliklere ve bütün devrimlere karşın, her zaman devletin ortaya çıkışını göreceksiniz. Toplumun dışında duran ve salt, ya da hemen hemen salt, ya da esas olarak yönetimle uğraşan bir insan grubundan oluşan, belli bir aygıt her zaman olmuştur. İnsanlar yönetilenler ile yönetimde uzmanlık kazananlar olarak bölünmüşler ve yönetenler, toplumun üstüne yükselmişlerdir. Bu aygıt, başkalarını yöneten bu insan grubu, her zaman halkın üzerindeki bu şiddet, ister ilkel sopalar, ya da ister kölelik döneminin daha gelişkin tipteki silahları olsun, ya da ortaçağda ortaya çıkan ateşli silahlarda, ya da ensonu 20. yüzyılın teknik harikaları olan ve tümüyle modern teknolojinin en son başarı-

larına dayanan modern silahlarda ifadesini bulsun, ellerinde belli baskı araçları, fiziksel kuvvet araçları bulundururlar. Şiddetin yöntemleri değişti, ama her toplumda devletin olduğu her dönemde, yöneten, kumanda eden, egemen olan ve iktidarlarını sürdürmek için fiziksel baskının bir aygıtına, o dönemin teknik düzeyine uygun düşen silahlarla bir şiddet aygıtına sahip bulunan bir insanlar grubu da varolmuştur. Ve bu genel görüngüleri inceleyerek, kendimize, sınıfların olmadığı zaman, sömürenlerin ve sömürülenlerin bulunmadığı zaman devletin niçin olmadığını ve niçin sınıfların ortaya çıkması ile görülmeye başladığını sorarak — ancak bu yolla, devletin niteliğinin ve öneminin ne olduğu sorununda kesin bir yanıt buluruz.

Devlet, bir sınıfın bir başka sınıf üzerinde egemenliğini sürdürmesinin bir makinesidir. Toplumda sınıfların bulunmadığı zaman, kölelik döneminden önce, insanların büyük bir eşitliğin ilkel koşulları içinde, emeğin verimliliğinin, hâlâ en düşük üretkenlikte bulunduğu koşullarda, ve ilkel insanın en zor ve en ilkel varlığını güçlükle sürdürebildiği zaman, işleri toplumun geri kalan kısmı üzerinde yönetim ve egemenlik kurmak olan özel bir insan grubu ortaya çıkmamıştı ve daha çıkamazdı. Ancak toplumun sınıflara bölünmesinin ilk biçimi ortaya çıktığı zaman, ancak kölelik görülmeye başladığı zaman, belli bir sınıfın en kaba, tarımsal emeğe dayanan yoğunlaştırma ile belli bir artı üretebildiği zaman, bu artı, kölenin en kötü koşullarda varlığını sürdürmesi için kesenkes gerekli olmadığı ve köle sahibinin eline geçtiği zaman, bu yolla bu köle sahipleri sınıfı güvence altına alındığı zaman — işte o zaman sağlam kök salabilmesi için bir devletin ortaya çıkması zorunluydu.

Ve ortaya çıktı — köle sahipliği devleti, köle sahiplerine güç veren ve onların köleleri yönetmelerini sağlayan bir aygıt. Hem toplum, hem de devlet, o zaman, şimdi olduğundan çok daha küçük boyda idi, karşılaştırılamayacak kadar zayıf iletişim araçlarına sahiptiler — modern iletişim araçları o zaman yoktu. Dağlar, nehirler ve denizler şimdi oldukların-

dan düşünülemeyecek kadar daha büyük engellerdi, ve devlet çok daha dar coğrafik sınırlar içersinde şekillendi. Teknik yönden zayıf bir devlet aygıtı, daha dar sınırlar içerisinde ve daha dar ölçüler içinde bir devlet olarak iş görmek zorunda kaldı. Gene de kölelerin kölelik durumunda kalmasını zorunlu kılan, toplumun bir bölümünün öteki bölümünü boyunduruk altına aldığı ve ezdiği bir aygıt vardı. Sürekli bir baskı aygıtı olmaksızın toplumun büyük bölümünü öteki bölüm için sistemli olarak çalışmak zorunda bırakmak olanaksızdır. Sınıflar olmadığı sürece, bu türden bir aygıt da yoktu. Sınıflar görünmeye başlayınca, her yerde ve her zaman, bölünme büyüyüp sağlam hale geldikçe, özel bir kurum da —devlet— görünmeye başladı. Devletin biçimleri son derece çeşitli idi. Ta kölelik döneminde, zamanın ölçülerine göre en gelişmiş, en kültürlü ve en uygar ülkelerde —örneğin Yunan ve Romalılarda— tümüyle köleliğe dayanan değişik devlet biçimlerini buluyoruz. Daha o zaman monarşi ile cumhuriyet arasında, aristokrasi ile demokrasi arasında bir farklılık vardı. Monarşi tek bir kişinin iktidarıdır, cumhuriyet seçilmemiş herhangi bir yetkenin bulunmayışıdır; aristokrasi daha küçük bir azınlığın iktidarıdır; demokrasi halkın iktidarıdır (Yunancada demokrasinin sözcük anlamı halkın iktidarı demektir). Bütün bu farklılıklar kölelik döneminde ortaya çıktı. Bu farklılıklara karşın, köle sahipliği döneminin devleti, ister bir monarşi olsun, ister bir cumhuriyet, ister aristokrat olsun ister demokrat, bir köle sahipliği devleti idi.

Eski zamanlar tarihi üzerine her derste, bu konudaki her konuşmada, monarşi devleti ile cumhuriyet devleti arasında sürdürülen savaşımı duyacaksınız. Ama temel olgu şu ki, köleler insan kabul edilmiyordu — yalnız yurttaşlar olarak kabul edilmemekle kalmıyor, insan olarak da kabul edilmiyorlardı. Roma yasası onları mal olarak görüyordu. Kişiyi koruyan öteki yasalar şöyle dursun adam öldürme yasası köleleri kapsamıyordu. Yalnızca köle sahiplerini koruyordu, çünkü bir tek onlar bütün haklarıyla yurttaş kabul ediliyordu. Ama ister monarşi olarak kurulmuş olsun, ister cumhuriyet ola-

rak kurulmuş olsun, bu, köle sahiplerinin monarşisi idi ya da köle sahiplerinin cumhuriyeti idi. Tüm haklar köle sahipleri tarafından kullanılıyordu, köle, yasa karşısında bir maldı; ve yalnızca köleye karşı her türlü şiddet kullanılmakla kalınmıyor, bir köleyi öldürmek bile suç sayılmıyordu. Köle sahipliği cumhuriyetleri iç örgütlenmelerinde farklı idi, aristokrat cumhuriyetler vardı, demokratik cumhuriyet vardı. Aristokratik bir cumhuriyette yalnızca küçük sayıda ayrıcalıklı kimseler seçimlere katılıyordu; demokratik bir cumhuriyette herkes katılıyordu — ama herkes demek yalnızca köle sahipleri demekti, yani köleler dışında herkes. Bu temel olgu, akılda tutulmalıdır, çünkü devlet sorununa her şeyden çok daha fazla ışık getirmektedir ve devletin niteliğini açık bir biçimde sergilemektedir.

Devlet bir sınıfın bir öteki sınıfı baskı altına alması için bir makinedir, bir sınıfa öteki bağımlı sınıfların itaat etmesini sağlayan bir makinedir. Bu makinenin çeşitli biçimleri vardır. Köle sahipliği devleti bir monarşi olabilirdi, bu, aristokratik cumhuriyet ya da bir demokrat cumhuriyet bile olabilirdi. Aslında hükümet biçimi son derece çeşitliydi, ama özleri her zaman aynıydı: Köleler hiçbir haktan yararlanamıyorlardı ve ezilen bir sınıfı oluşturuyorlardı; bunlara insan olarak bakılmıyordu. Aynı şeyi feodal devlette de görüyoruz.

Sömürünün biçimindeki değişme köle sahipliği devletini feodal devlete dönüştürdü. Bunun önemi çok büyüktü. Köle sahipliği toplumunda köle hiçbir haktan yararlanamıyordu ve insan olarak kabul edilmiyordu; feodal toplumda köylü toprağa bağlı idi. Serfliğin bellibaşlı ayırdedici özelliği, köylülerin (ve bu sırada köylüler çoğunluğu oluşturuyordu; kentsel nüfus hâlâ çok azdı) toprağa bağlı olmalarıydı — "serfliğin" asıl temeli budur. Köylü, toprakbeyi tarafından kendisine ayrılmış toprak parçası üzerinde belirli bir gün sayısı kendisi için çalışabilirdi; öteki günler köylü serf, kendi beyi için çalışırdı. Sınıflı toplumun özü olduğu gibi kaldı — toplum sınıf sömürüsü temeli üzerine dayanıyordu. Yalnızca toprak sahipleri bütün haklardan yararlanabiliyordu; köylü-

lerin hiçbir hakkı yoktu. Pratikte bunların koşulları, köleci devletteki kölelerin koşullarından pek az farklıydı. Gene de kurtuluşları için köylülerin kurtuluşu için, daha geniş bir yol açılmıştı, çünkü köylü serf, beyin doğrudan malı kabul edilmiyordu, zamanının bir kısmında kendi toprağında çalışabiliyordu, deyim yerinde ise, bir ölçüde kendi kendisine aitti; ve değişim ve ticari ilişkilerin gelişmesi için olanakların genişlemesi ile feodal sistem giderek dağıldı ve köylülüğün kurtuluşunun boyutları giderek genişledi. Bu günlerde bile kapitalizme yolaçan ticaretin ve sanayinin daha büyük bir gelişmesi vardı. Ortaçağda feodalizm egemendi. Ve burda da devlet biçimleri değişiyordu, burda da hem monarşiyi, hem de çok daha zayıf görünümde olsa da cumhuriyeti görüyoruz. Ama her zaman feodal bey, tek yönetici olarak görülüyordu. Köylü serf, bütün siyasal haklardan tümden yoksundu.

Ne kölelikte, ne de feodal sistem altında baskı olmadan halkın küçük bir azınlığı geniş çoğunluk üzerinde egemenlik kuramazdı. Tarih, ezilen sınıfların baskıyı atmak için sürekli girişimleri ile doludur. Kölelik tarihi, onlarca yıl süren kölelikten kurtuluş savaşlarının sürdürülmüş olduğunu kaydetmektedir. Yeri gelmişken belirtelim ki, Alman komünistlerinin şimdi aldıkları "spartakist" adı —kapitalizmin boyunduruğuna karşı gerçekten savaş veren tek Alman partisi— iki bin yıl kadar önce olan en büyük köle ayaklanmalarından birinin en ünlü kahramanı olan Spartaküs'ün adından alınmıştır. Yıllar boyu tümüyle köleliğe dayanan, görünüşte güçlü Roma İmparatorluğu, Spartaküs'ün liderliğinde büyük bir orduyu oluşturmak üzere silahlanan ve biraraya gelen kölelerin yaygın bir başkaldırmasıyla sarsıntılar geçirmiş ve darbeler yemiştir. Sonunda köleler yenilmişler, yakalanmışlar ve köle sahipleri tarafından işkenceden geçirilmişlerdir. Böylesine iç savaşlar, sınıflı toplumun varlığının tüm tarihini işaretlemektedir. Ben, yalnızca kölelik döneminde, bu iç savaşların en büyüklerinden birinin örneğine değindim. Tüm feodalizm dönemi, aynı şekilde köylülerin sürekli başkaldır-

masıyla belirlenir. Örneğin ortaçağda Almanya'da iki sınıf — toprakbeyleri ve serfler— arasında savaşım geniş boyutlar kazandı ve köylülerin toprakbeylerine karşı bir iç savaşına dönüştü. Sizler, hepiniz, Rusya'da feodal toprakbeylerine karşı köylülerin birçok başkaldırmalarının benzer örneklerini biliyorsunuz.

Kendi egemenliklerini sürdürebilmek ve iktidarlarını korumak için, feodal beyler, geniş bir halk kesimini, kendi baskıları altında birleştirebilecekleri ve bunları belli yasalara ve düzenlemelere bağlı kılabilecekleri bir aygıta sahip olmak zorunda idiler; ve bütün bu yasalar esas olarak bir şeye varıyordu — beylerin, serfler üzerinde iktidarlarını sürdürmelerine. Ve bu, örneğin Rusya'daki ya da (bugün de feodalizmin sürdürüldüğü) daha geri Asya ülkelerindeki biçim yönünden farklı —ya cumhuriyet ya da monarşi— feodal devletti. Devlet, monarşi olduğu zaman, tek bir kişinin egemenliği kabul ediliyordu; cumhuriyet olduğu zaman, toprak sahiplerinin, toplumun seçilmiş temsilcilerinin katılmaları şu ya da bu ölçüde kabul edilmiştir — bu feodal toplum içerisinde olmuştur. Feodal toplum, geniş çoğunluğun —köylü serflerin— önemsiz bir azınlığın —toprak sahiplerinin— tümüyle baskısı altında bulunduğu bir sınıf bölünmesini temsil ediyordu.

Ticaretin gelişmesi, meta değişiminin gelişmesi, yeni bir sınıfın —kapitalistlerin— doğmasına yolaçtı. Sermaye, aslında, ortaçağın sonlarında Amerika'nın keşfinden sonra dünya ticareti büyük ölçüde geliştiği, değerli madenlerin miktarı arttığı, altın ve gümüş değişim aracı olmaya başladığı, para dolaşımı bireylerin büyük zenginliklere sahip olmasını sağladığı zaman biçimlendi. Gümüş ve altın, bütün dünyada zenginlik olarak kabul edilmişti. Toprak sahipleri sınıfının ekonomik gücü azaldı ve yeni sınıfın —sermayenin temsilcilerinin— gücü büyüdü. Toplumun yeniden kurulması, bütün yurttaşların eşit olduğu görünümünü verecek biçimde oldu, köle sahipleri ve köleler şeklindeki eski bölünme kayboldu, herkes, sahip olduğu sermayeye bakılmaksızın yasa karşısında eşit kabul edildi; özel mülk olarak ister toprağa sahip

olsun, ister emek-gücünden başka hiçbir şeyi bulunmayan bir yoksul olsun, herkes, yasa karşısında eşittir. Yasa herkesi eşit ölçüde korur; yasa, mülkü olanları, mülkü olmayan, emek-gücünden başka bir şeyi olmayan, giderek yoksullaşan ve yıkılan ve proleterlere dönüşen yığınların saldırılarından korur. Kapitalist toplum böyledir.

Bunun üzerine ayrıntılarıyla eğilemiyorum. Sizler parti programının tartışmasına geldiğimiz zaman buna döneceksiniz — o zaman kapitalist toplumun bir açıklamasını göreceksiniz. Bu toplum, serfliğe karşı, eski feodal düzene karşı, özgürlük sloganı altında gelişti. Ama bu özgürlük mülk sahiplerinin özgürlüğü idi. Ve feodalizm 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın başında —Rusya'da öteki ülkelerden daha sonra, 1861'de— çatırdamaya başlayınca, feodal devletin yerini, slogan olarak bütün halkın özgürlüğünü benimseyen, bütün halkın iradesini temsil ettiğini söyleyen ve bir sınıf devleti olduğunu yadsıyan kapitalist devlet almıştır. Ve burda, bütün halkın özgürlüğü için savaşan sosyalistler ile kapitalist devlet arasında bir savaşım ortaya çıktı — Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin yaratılmasına yolaçan ve bütün dünyada sürdürülen bir savaşım.

Dünya sermayesine karşı başlatılmış bulunan savaşımı anlamak için, kapitalist devletin niteliğini anlamak için, kapitalist devletin feodal devlete karşı geliştiği sırada özgürlük sloganı altında savaşa girdiğini anımsamamız gerekir. Feodalizmin ortadan kalkışı kapitalist devletin temsilcileri için özgürlük demekti, serflik dağıldığı için onların amacına hizmet etti ve tazminat karşılığı ya da kısmen de muafiyet vergisi ile satın aldıkları bütün mülklere, toprağa sahip olma olanağını elde ettiler — bu, devleti ilgilendirmiyordu: Kökenine bakmadan mülkiyeti koruyordu, çünkü devlet özel mülkiyet üzerine kurulmuştu. Köylüler, bütün modern, uygar devletlerde, özel mülk sahipleri haline geldiler. Toprak sahibi, toprağının bir bölümünü köylüye terk ettiği zaman bile, devlet, tazminat yoluyla, toprak karşılığı para almasını sağlayarak, toprakbeyini ödüllendirerek, özel mülkiyeti koru-

yordu. Devlet sanki özel mülkiyeti tümüyle koruyacağını, ve ona her türlü desteği ve korumayı sağlayacağını belirtmişti. Devlet her tüccarın, sanayicinin ve imalatçının mülkiyet hakkını tanımıştı. Ve özel mülkiyete, sermayenin gücüne mülksüz işçilerin ve köylülüğün emekçi yığınlarının tam olarak baskı altına alınmasına dayanan bu toplum, yönetiminin özgürlüğe dayandığını ileri sürüyordu. Feodalizmle savaşım vererek, mülkiyet özgürlüğünü ileri sürdü ve özellikle, sözümona devlet, bir sınıf devleti olmaktan çıkmış olduğu olgusuyla böbürleniyordu.

Gene de devlet, kapitalistlerin yoksul köylüleri ve işçi sınıfını baskı altında tutmalarına yardımcı olan bir makine olmaya devam etti. Ama dış görünüşü ile özgürdü. Genel oyu ilan etti, ve kendi savunucuları, vaizları, düşünürleri ve filozofları aracılığıyla bir sınıf devleti olmadığını açıkladı. Şimdi bile, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri devletine karşı savaşmaya başlamış bulunduğu bir zamanda, bizi, özgürlükleri çiğnemek, baskıya dayanan bazılarının ötekilerini ezmelerine dayanan bir devlet kurmakla suçluyorlar, kendileri ise halktan yana, demokratik bir devleti temsil ediyorlar. Ama şimdi, dünya sosyalist devriminin başladığı zamanda, ve devrimin bazı ülkelerde başarıya ulaştığı bir zamanda, dünya sermayesine karşı savaşın özellikle de sert biçimler aldığı bir zamanda, bu devlet sorunu en büyük önemi kazanmış ve, denilebilir ki, en hararetli bir sorun, bugünkü siyasal sorunların ve siyasal tartışmaların odağı haline gelmişti.

Rusya'da ya da daha uygar herhangi bir ülkede hangi yanı tutarsak tutalım, görürüz ki, hemen hemen bütün siyasal tartışmalar, anlaşmazlıklar ve düşünceler şimdi devlet kavramı etrafında yoğunlaşmıştır. Devlet, kapitalist bir ülkede, demokratik bir cumhuriyette —özellikle İsviçre ya da ABD gibi— en özgür demokratik ülkelerde, halkın iradesinin bir ifadesi, ulusal iradenin bir ifadesi, vb. midir; yoksa devlet, bu ülkelerin kapitalistlerinin, işçi sınıfı ve köylülük üzerinde, iktidarlarını sürdürmelerini olanaklı kılan bir makine midir? Bu, bütün dünyada, bütün siyasal tartışmaların bu-

gün etrafında yoğunlaştığı temel sorundur. Bolşeviklik konusunda neler söylüyorlar? Burjuva basın bolşevikleri karalıyor. Bolşeviklerin halkın yönetimini çiğnedikleri yolundaki basmakalıp suçlamalarını yinelemeyen bir tek gazete bulamazsınız. Eğer bizim menşevikler ve sosyalist-devrimciler, o saflıkları içinde (belki de bu, saflık değildir, belki de bu atasözünün dediği gibi hırsızlıktan da kötü bir saflıktır) bolşeviklerin özgürlüğü ve halkın yönetimini ayaklar altına aldıkları yolundaki suçlamayı, kendilerinin bulup keşfettiklerini sanıyorlarsa, gülünç bir biçimde aldanıyorlar. Bugün, en zengin kapitalist ülkelerdeki, dağıtılmasında onlarca milyon harcayan ve onlarca milyonluk baskılarında burjuva yalanlarını ve emperyalist politikalarını yayan en zengin gazetelerin her biri — bu gazetelerin her biri, bolşevikliğe karşı bu temel itirazları ve suçlamaları, yani ABD, İngiltere ve İsviçre'nin halk yönetimine dayalı ileri devletler olduğu, oysa bolşevik cumhuriyetinin özgürlüğün bilinmediği bir haydutlar devleti olduğunu, ve bolşeviklerin halk yönetimi düşüncesini ayaklar altına aldıklarını ve kurucu meclisi bile dağıtmaya kadar gittiklerini yinelemektedirler. Bolşeviklere karşı bu müthiş suçlamalar bütün dünyada yinelenmektedir. Bu suçlamalar bizi doğrudan şu soruya götürüyor: Devlet nedir? Bu suçlamaları anlayabilmek için, bunları araştırmak ve bunlara karşı tam bir aklıbaşında tutum takınmak ve bunları söylentilere dayanarak değil de, kendimize ait sağlam düşüncelere dayanarak incelemek için devletin ne olduğu konusunda açık-seçik bir düşünceye sahip olmalıyız. Önümüzde her türden kapitalist devletler ve savaş öncesinde yaratılmış olan bu devletleri savunan bütün teoriler durmaktadır. Soruyu doğru bir biçimde yanıtlamak için bütün bu teorileri ve görüşleri eleştirel bir biçimde incelemeliyiz.

Daha önce size, Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı kitabına başvurmanızı öğütlemiştim. Bu kitap, toprağın ve üretim araçlarının özel mülkiyetinin varolduğu, sermayenin egemen olduğu her devletin, ne denli demokrat olursa olsun, kapitalist bir devlet, işçi sınıfını ve

yoksul köylüleri baskı altında tutmak için kullanılan bir makine olduğunu; genel oyun, kurucu meclisin, parlamentonun, genel gidişi değiştirmeyen salt bir biçim, bir çeşit bono olduğunu söyler.

Devletin egemenlik biçimleri değişebilir: Sermaye, iktidarını, sahip olduğu bir biçimde şu yolda, bir başka biçimde bu yolda ortaya koyar —ama esas olarak ister oy hakkı ya da öteki haklar olsun ya da olmasın, ya da ister cumhuriyet, demokratik bir cumhuriyet olsun ya da olmasın, iktidar sermayenin ellerindedir— aslında ne denli demokratik olursa, kapitalizmin yönetimi o denli kaba ve o denli vurdumduymaz olur. Dünyada en demokratik ülkelerden biri Amerika Birleşik Devletleri'dir, oysa hiçbir yerde (1905'ten beri orda olanlar herhalde bunu bilir) toplumun tümü üzerinde sermayenin gücü, bir avuç mülti-milyonerin gücü Amerika'da olduğu kadar kaba ve bu kadar açıkça görülmemiştir. Sermaye varolunca, toplumun tümü üzerinde egemenlik kurar, ve hiç bir demokratik cumhuriyet, hiçbir oy hakkı onun niteliğini değiştiremez.

Demokratik cumhuriyet ve genel oy hakkı feodalizm ile karşılaştırıldığında son derece büyük bir ilerleme idi: Bunlar, proletaryanın bugünkü birliğini ve dayanışmasını gerçekleştirmesini sermayeye karşı sistemli bir savaşım vermekte olan kadroların sağlam ve disiplinli olmasını olanaklı kıldı. Köleler şöyle dursun, köylü serfler arasında buna yaklaşık da olsa benzer bir şey yoktu. Köleler, bildiğiniz gibi, ayaklandılar, başkaldırdılar, iç savaşlar başlattılar ama hiçbir zaman savaşıma önderlik edecek olan sınıf bilincine ulaşmış bir çoğunluk ve parti yaratamamışlardır, amaçlarının ne olduğunu kafalarında açık-seçik canlandıramamışlar, ve tarihin en devrimci anlarında bile, her zaman egemen sınıfların ellerinde piyon olmuşlardır. Burjuva cumhuriyeti, parlamento, genel oy — hepsi toplumun dünya ölçüsündeki gelişmesi yönünden büyük gelişme demektir. İnsanlık kapitalizme doğru ilerledi, ve yalnızca kapitalizm, kent kültürü sayesinde, ezilen proleter sınıfın, kendi bilincine varmasını

ve dünya işçi sınıfı hareketini yaratmasını, bütün dünyada milyonlarca işçinin partiler —yığınların savaşımına bilinçli olarak yol gösteren sosyalist partiler— içinde örgütlenmelerini sağladı. Parlamentarizm olmaksızın, seçim sistemi olmaksızın işçi sınıfının bu gelişmesi olanaksız olacaktı. Bütün bu şeylerin geniş halk yığınlarının gözünde böylesine bir önem kazanmasının nedeni budur. Köklü bir değişmenin böylesine zor görünmesinin nedeni budur. Devletin özgür olduğu ve herkesin çıkarlarını savunmanın devletin görevi olduğu yolundaki burjuva yalanlarına sarılan ve savunanlar yalnızca bilinçli ikiyüzlüler, bilim adamları ve papazlar değildir; eski önyargılarına içtenlikle sarılan ve eski kapitalist toplumdan sosyalizme geçişi anlayamayan geniş bir halk yığını da böyledir. Yalnızca burjuvaziye doğrudan bağımlı olan insanlar değil, yalnızca sermayenin boyunduruğu altında yaşayan, ya da sermaye tarafından beslenen (sermayenin hizmetinde pek çok, her türden bilim adamı, sanatçı, papaz vb. vardır) insanlar değil, yalnızca burjuva önyargısının etkisi altında bulunan insanlar bile, bütün dünyada bolşevikliğe karşı silaha sarılmışlardır, çünkü Sovyet cumhuriyeti kurulduğu zaman bu burjuva yalanları reddetmiş ve açıkça şunu söylemiştir: Devletinizin özgür olduğunu söylüyorsunuz, oysa gerçeklikte, özel mülkiyet varolduğu sürece, devletiniz, demokratik bir cumhuriyet bile olsa, işçileri baskı altında tutmak için kapitalistlerin kullandığı bir makineden başka bir şey değildir, ve devlet ne denli özgür ise, bu, daha açıkseçik bir biçimde ifade edilmektedir. Bunun örnekleri Avrupa'da İsviçre, Amerika'da Birleşik Devletler'dir. Ne denli ustaca boyanmış olurlarsa olsunlar, ve emek demokrasisi ve tüm yurttaşların eşitliği konusundaki tüm laflara karşın, her ne kadar demokratik cumhuriyetler iseler de, sermaye hiçbir yerde, bu ülkelerde olduğu kadar arsızca ve acımasızca yönetmemektedir ve hiçbir yerde bu kadar açıkça ortada değildir. Olgu şudur, İsviçre'de ve Birleşik Devletler'de sermaye egemendir, ve işçilerin kendi koşullarında en ufak gerçek bir iyileştirmeyi gerçekleştirmek yolundaki her girişim-

leri, hemen bir iç savaşla karşılık görmüştür. Bu ülkelerde pek az asker ve küçük bir sürekli ordu vardır —İsviçre'de milis vardır ve her İsviçrelinin evinde bir silah bulunur, oysa Amerika'da pek yakın zamanlara kadar sürekli ordu yoktu— ve böylece bir grev olduğu zaman burjuvazi silahlanır, parayla asker tutar ve grevi ezer, ve işçi sınıfı hareketinin ezilmesi hiçbir yerde, İsviçre ve ABD'de olduğu kadar acımasız bir şiddetle olmamıştır, ve hiçbir yerde sermayenin parlamentodaki etkisi bu ülkelerde olduğu kadar güçlü değildir. Sermayenin gücü her şeydir, borsa her şeydir, oysa parlamento ve seçimler kukladır, aldatmacadır. ... Ama işçilerin gözleri giderek daha çok açılıyor, ve Sovyet hükümeti düşüncesi giderek daha uzaklara yayılıyor, özellikle de kısa süre önce geçirdiğimiz kanlı insan kırımından sonra, kapitalistlere karşı duraksamasız bir savaşın zorunluluğu, işçi sınıfı için giderek daha açıklık kazanıyor.

Bir cumhuriyet nasıl bir maskeye bürünürse bürünsün, ne denli demokratik olursa olsun, eğer o bir burjuva cumhuriyeti ise, eğer o toprak ve fabrikaların özel mülkiyetini koruyorsa, ve eğer özel sermaye toplumun tümünü ücret köleliği içinde tutuyorsa, yani eğer bu cumhuriyet, bizim parti programımızda ve Sovyet anayasasında söylenen her şeyi gerçekleştirmiyor ise, o zaman bu devlet, bazı insanların, ötekiler tarafından ezilmesi için bir makinedir. Öyleyse biz, bu makineyi sermayenin iktidarını alaşağı edecek sınıfın ellerine vereceğiz. Biz, devletin genel eşitlik demek olduğu yolundaki bütün o eski önyargıları reddedeceğiz — çünkü bu, bir gözboyamadır: Sömürü olduğu sürece eşitlik olamaz. Topraksahibi işçiye eşit olamaz, ya da aç bir insan tok bir insana eşit olamaz. Bu devlet adı verilen makineyi, önünde insanların, halkın yönetimi yolundaki eski masallara, proletaryanın burjuva yalanları olduğunu söylediği masallara inanarak, boşinanlara kapılarak, saygıyla eğildiği bu makineyi proletarya ezecektir. Şimdiye kadar biz bu makineden kapitalistleri yoksun bıraktık ve onu devraldık. Bu makineyi, ya da sopayı, her türlü sömürüyü ortadan kaldırmak için kullanaca-

ğız. Ve sömürme olanağı dünyanın hiçbir yerinde artık kalmadığı zaman, artık toprak sahiplerinin ve fabrika sahiplerinin bulunmadığı zaman ve artık kimilerinin tıka basa karnını doyururken ötekilerin açlıktan öldüğü bir durum olmadığı zaman, ancak bunun olanağı artık ortadan kalktığı zaman, biz bu makineyi enkaz yığınına atacağız. O zaman devlet de olmayacak, sömürü de. Bizim komünist partinin görüşü budur. Umarım ki, biz, bu konuya daha sonraki derslerde döneceğiz, tekrar tekrar buna döneceğiz.

11 Temmuz 1919

PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ DÖNEMİNDE EKONOMİ VE POLİTİKA

SOVYET iktidarının ikinci yıldönümü dolayısıyla, başlıkta belirtilen konu üzerinde kısa bir broşür yazmaya niyetlenmiştim. Ama günlük çalışmanın koşuşturmaları yüzünden, şimdiye kadar, bazı kesimlerin ön hazırlıklarının ötesine geçemedim. Bu nedenle, kanımca konu üzerindeki en önemli görüşlerin kısa, özet bir açıklamasını yapmayı denemeye karar verdim. Özet bir açıklama, kuşkusuz, pek çok dezavantaja ve eksikliklere sahiptir. Gene de, kısa bir dergi makalesi, sorunu, ve onun, çeşitli ülkelerin komünistlerince tartışılması için gereken temeli sunmak biçimindeki, önümüzdeki mütevazı amacı belki de başarabilir.

1

Teorik açıdan, hiç kuşku yoktur ki, kapitalizm ile komü-

nizm arasında, bu her iki toplumsal ekonomi biçiminin özelliklerini ve niteliklerini birleştirmesi gereken belli bir geçiş dönemi uzanır. Bu geçiş dönemi, ölen kapitalizm ile doğan komünizm arasında —ya da bir başka deyişle, yenilmiş ama yok edilmemiş olan kapitalizm ile doğmuş ama henüz çok zayıf olan komünizm arasında— bir savaşım dönemi olmalıdır.

Bu geçiş özellikleriyle ayırdedilen bütün bir tarihsel dönemin gerekliliği, yalnızca marksistler için değil, gelişme teorisi ile biraz olsun tanışıklığı olan her eğitim görmüş kişi için açık olmalıdır. Oysa, sosyalizme geçiş konusunda günümüzün küçük-burjuva demokratlarından (ve düzmece sosyalist etiketlerine karşın, Mac Donald, Jean Longuet, Kautsky ve Friedrich Adler gibi kişiler de dahil olmak üzere İkinci Enternasyonalin bütün liderleri böyledir) duyduğumuz bütün sözler bu açık gerçeğin tam bir ihmalinin damgasını taşımaktadır. Küçük-burjuva demokratlar, sınıf savaşımından nefretleriyle, ondan kaçınma hayalleriyle, keskin köşeleri ortadan kaldırma, yumuşatma, uzlaştırma girişimleriyle ayırdedilirler. Bu yüzden, bu tip demokratlar, ya kapitalizmden komünizme geçişte tüm bir tarihsel dönemin gerekliliğini kabul etmekten kaçınırlar, ya da, bu güçlerden birinin savaşımına önderlik etmek yerine, çekişen iki gücü uzlaştırmak için planlar düzenlemeyi iş edinirler.

2

Ülkemizin büyük geriliği ve küçük-burjuva niteliği yüzünden, Rusya'da, proletarya diktatörlüğü, bazı noktalarda, ileri ülkelerde olacağından kaçınılmaz olarak farklı olmalıdır. Ama Rusya'da da temel güçler —ve toplumsal ekonominin temel biçimleri— herhangi bir kapitalist ülkedekinin aynıdır, öyle ki özellikler ancak daha az önem taşıyan noktalar için geçerlidir.

Toplumsal ekonominin temel biçimleri kapitalizm, küçük meta üretimi ve komünizmdir. Temel güçler burjuvazi, küçük-burjuvazi (özellikle köylülük) ve proletaryadır.

Proletarya diktatörlüğü döneminde Rusya'nın ekonomik sistemi, tek bir geniş devlet çapında, komünist ilkeler üzerinde birleşmiş ve ilk adımlarını atan emeğin savaşımını —küçük meta üretimine ve hâlâ direnen kapitalizme karşı ve küçük meta üretimi temeli üzerinde yeni ortaya çıkmakta olan kapitalizme karşı savaşımı-– temsil eder.

Rusya'da emek, birincisi üretim araçlarının özel mülkiyeti ortadan kaldırıldığı ölçüde, ve ikincisi de, proleter devlet gücü, devlet malı topraklar ve devlet malı işletmelerde büyük üretimi ulusal bir çapta örgütlediği, emek-gücünü çeşitli üretim dalları ve çeşitli işletmeler arasında dağıttığı ve çalışan halk arasında da büyük miktarlarda, devlete ait tüketim maddeleri dağıttığı ölçüde, komünist bir biçimde birleşmiştir.

Rusya'da komünizmin "ilk adımları"ndan sözettik (1919 Martında benimsenen parti programımızda da böyle konmuştur), çünkü bütün bunlar ülkemizde ancak kısmen gerçekleşmiştir, ya da başka türlü koyarsak, başarıları ancak ilk aşamalarındadır. Genel olarak hemen başarılabilecek her şeyi, bir devrimci darbede, hemen başardık; örneğin proletarya diktatörlüğünün ilk gününde, 26 Ekim (8 Kasım) 1917'de, toprağın özel mülkiyeti büyük toprak sahiplerine tazminat ödenmeksizin kaldırıldı — büyük toprak sahipleri mülksüzleştirildi. Birkaç aylık bir zaman içinde, hemen hemen bütün büyük kapitalistler, fabrika, anonim şirket, banka, demiryolu vb. sahipleri de tazminat ödenmeksizin mülksüzleştirildi. Sanayide büyük üretimin devletçe örgütlenmesi ve fabrikaların ve demiryollarının "işçilerce denetimi"nden, "işçilerce yönetimi"ne geçiş — bu da, genellikle daha şimdiden başarılmıştır; ama, tarımla ilgili olarak daha yeni başlamaktadır ("devlet çiftlikleri", yani devlet malı topraklar üzerinde işçiler tarafından örgütlenen büyük çiftlikler). Gene bunun gibi, küçük meta tarımından komünist tarıma bir geçiş olarak, küçük çiftçilerin kooperatif topluluklarının çeşitli biçimlerde örgütlenmesine de daha yeni başladık.* Özel tica-

* Bilindiği kadarıyla Sovyet Rusya'daki "devlet çiftlikleri" ve "tarım ko-

ret yerine ürünlerin devletçe örgütlenmiş dağıtımı, yani tahılın devletçe sağlanarak kentlere ve sanayi ürünlerinin kırlara gönderilmesi için de aynı şey söylenmelidir. Bu konuda elde bulunan istatistiksel veriler aşağıda sunulacaktır.

Köylü çiftçiliği küçük meta üretimi olmaya devam etmektedir. Burada, kapitalizm için son derece geniş ve çok sağlam, kökleri derinde bir temelle, üzerinde kapitalizmin direndiği ya da komünizme karşı sert bir savaşım içinde yeniden doğduğu bir temelle karşı karşıya bulunmaktayız. Bu savaşımın biçimleri, tahılın (ve öteki ürünlerin) devletçe sağlanmasına ve genel olarak ürünlerin devletçe dağıtımına karşı özel spekülasyon ve vurgunculuktur.

3

Bu soyut teorik önermeleri örneklendirmek için, gerçek rakamlar aktaralım. Halk İaşe Komiserliğinin rakamlarına göre, 1 Ağustos 1917 ve 1 Ağustos 1918 tarihleri arasında, Rusya'da devletçe sağlanan tahılın miktarı 30.000.000 pud kadar, bir sonraki yıl ise 110.000.000 pud kadardı. Bir sonraki kampanyanın (1919-20) ilk üç ayı boyunca sağlanacak miktar, 1918'de aynı dönem için (Ağustos-Ekim) 37.000.000 pudluk miktara karşı tahminen 45.000.000 pud kadar olacaktır.

Bu rakamlar komünizmin kapitalizme karşı zafer kazanması açısından, durumda yavaş ama sürekli bir iyileşmeyi açıkça göstermektedir. Bu iyileşme, dünyada eşi görülmemiş güçlüklere, dünyanın en kuvvetli güçlerinin tümünü işe koşan Rus ve yabancı kapitalistler tarafından örgütlenen iç savaşın yarattığı güçlüklere karşın başarılmaktadır.

Bu yüzden, tüm ülkelerin burjuvazisinin yalanlarına ve iftiralarına ve onların açık ve gizli uşaklarına (İkinci Enternasyonal "sosyalistleri") karşın, bir şey tartışma götürmez —

münleri" sayısı, sırasıyla, 3.536 ve 1.961'dir, ve tarım artellerinin sayısı 3.696'dır. Merkez İstatistik Kurumumuz bütün devlet çiftlikleri ve komünlerinin tam bir sayımını şu anda yapmaktadır. Sonuçlar Kasım 1919'da gelmeye başlayacaktır.

proletarya diktatörlüğünün temel ekonomik problemi sözkonusu olduğu ölçüde, ülkemizde komünizmin kapitalizme karşı zaferi güvence altına alınmıştır. Dünyanın her yerinde burjuvazi bolşevizme karşı öfkesinden ateş püskürmekte ve bolşeviklere karşı askerî seferler, tertipler vb. örgütlemektedir, çünkü toplumsal ekonomiyi yeniden kurmaktaki başarımızın, askerî güçle ezilmememiz kaydıyla, kaçınılmaz olduğunu çok iyi anlamaktadır. Ve bizi bu yoldan ezme girişimleri de başarıya ulaşmamaktadır.

Elimizdeki çok kısa zamanda, ve görülmemiş güçlükler altında çalışmak zorunda kalmamıza karşın, daha şimdiden kapitalizmi ne ölçüde altettiğimiz aşağıdaki özet rakamlardan görülecektir. Merkez İstatistik Kurumu, tüm Rusya için değil, yalnızca yirmialtı eyalet için, tahıl üretimi ve tüketimine ait verileri basın için hazırlamış bulunmaktadır.

Sonuçlar şöyledir:

Sovyet Rusya'nın 26 Eyaleti	Nüfus (Milyon)	Tahıl Üretimi (Tohum ve Yem Hariç) (Milyon Pud)	Teslim Edilen Tahıl (Milyon Pud)		Halkın Kullanımındaki Toplam Tahıl Miktarı (Milyon Pud)	Tahıl Tüketimi (Kişi Başına Pud)
			İaşe Şubesi	Uygulama		
Üreten eyaletler	Kentsel 4,4	—	20,9	20,6	41,5	9,5
	Kırsal 28,6	625,4	—	—	481,8	16,9
Tüketen eyaletler	Kentsel 5,9	—	20,0	20,0	40,0	6,8
	Kırsal 13,8	114,0	12,1	27,8	151,4	11,0
Toplam (26 eyalet)	*52,7*	*739,4*	*53,0*	*68,4*	*714,7*	*13,6*

Demek ki, kentlere arz edilen tahılın yaklaşık olarak yarısı İaşe Komiserliğince, diğer yarısı ise vurgunlarca sağlanmaktadır. 1918'de yapılan, kent işçilerinin tükettiği yiyecek üzerine dikkatli bir tarama, aynı oranı göstermektedir. İşçinin devlet tarafından sağlanan ekmeğe, vurguncuya ödediğinin *dokuzda-birini* ödediği akıldan çıkarılmamalıdır. Ekmeğin vurguncu fiyatı, devlet fiyatından *on kat* fazladır; işçi bütçeleri üzerine dikkatli bir inceleme bunu ortaya çıkarır.

4

Aktarılan rakamların dikkatli bir incelemesi, bunların Rusya'nın bugünkü ekonomisinin temel özelliklerinin tam bir görünümünü yansıttığını gösterir.

Çalışan halk, yıllardır kendini ezen ve sömürenlerden, toprak sahipleri ve kapitalistlerden kurtarılmıştır. Gerçek özgürlük ve gerçek eşitlik yolunda atılan bu adım, ölçüsü, boyutları ve hızı ile dünyada bir eşi daha olmayan bu adım, özgürlük ve eşitlikten sözettiklerinde, sahtece, genel olarak "demokrasi" ya da "saf demokrasi" olduğunu ilan ettikleri (Kautsky) parlamenter burjuva demokrasisini kasteden burjuvazi taraftarlarınca (küçük-burjuva demokratlar dahil) görmezlikten gelinmektedir.

Oysa çalışan halk, yalnızca gerçek eşitlikle ve gerçek özgürlükle (toprak sahiplerinden ve kapitalistlerden özgür olmakla) ilgilenmektedir ve işte bunun için de Sovyet hükümetine böyle sağlam bir destek sağlamaktadır.

Bu köylü ülkesinde, proletarya diktatörlüğünden ilk kazançlı çıkan, en fazla kazançlı çıkan, ve hemen kazançlı çıkan bir bütün olarak köylülük olmuştur. Rusya'daki köylü, toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin elinde açlıktan ölüyordu. Tarihimizin uzun yüzyılları boyunca, köylü, hiçbir zaman kendisi için çalışmak fırsatını bulamadı: Yüzlerce milyon pudluk tahılı, kapitalistlere, kentlere ve ihracata verirken kendisi aç kaldı. Proletarya diktatörlüğü altında köylü *ilk kez olarak* kendisi için çalışmakta ve *kentte oturandan*

daha iyi beslenmektedir. Köylü ilk kez olarak gerçek özgürlüğü —ekmeğini yeme özgürlüğünü, açlıktan kurtulma özgürlüğünü— görmüştür. Bildiğimiz gibi, toprağın dağıtımında azami eşitlik sağlanmıştır; çoğu durumda köylü "beslenecek boğaz" sayısına göre toprağı bölüşmektedir.

Sosyalizm, sınıfların ortadan kaldırılması demektir.

Sınıfların ortadan kaldırılması için, önce, toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin ortadan kaldırılması gerekir. Görevimizin bu kısmı başarılmıştır, ama bu, ancak bir kısmıdır, üstelik de en zor kısmı *değildir.* Sınıfları ortadan kaldırmak için, ikincisi, fabrika işçisi ile köylü arasındaki farklılığı ortadan kaldırmak, *bunların hepsini işçi* yapmak gerekir. Bu birdenbire yapılamaz. Bu görev kıyas kabul etmez bir biçimde daha zordur ve zorunlu olarak uzun bir zaman alacaktır. Bu, bir sınıfın altedilmesi ile çözümlenebilecek bir problem değildir. Ancak tüm toplumsal ekonominin örgütsel yeniden kuruluşu ile, bireysel, dağınık, küçük meta üretiminden, büyük toplumsal üretime geçişle çözümlenebilir. Bu geçiş zorunlu olarak son derece uzun sürmelidir. Aceleci ve dikkatsizce idari ve yasal önlemler, onu ancak geciktirir ve karmaşıklaştırır. Ancak köylüye tüm tarımsal tekniğinde büyük bir ilerleme yapmasını, onun köklü bir biçimde düzeltilmesini sağlayacak yardımı sağlamakla hızlandırılabilir.

Problemin ikinci ve en zor kısmını çözmek için proletarya, burjuvaziyi yendikten sonra köylülüğe karşı politikasını, hiç sapmadan aşağıdaki temel doğrultularda yürütmelidir. Proletarya, çalışan köylüyü mülk sahibi köylüden, işçi köylüyü madrabaz köylüden, emek harcayan köylüyü vurgunculuk yapan köylüden ayırmasını, aralarına sınır çekmesini bilmelidir.

Ve bu sınır çekmede sosyalizmin *tüm özü* yatar.

Ve sözde sosyalist, gerçekte küçük-burjuva demokratlar olan sosyalistlerin (Martovlar, Çernovlar, Kautskyler ve ortakları) sosyalizmin özünü anlamamaları şaşırtıcı değildir.

Burada sözünü ettiğimiz sınır çekme son derece zordur, çünkü gerçek yaşamda "köylü"nün tüm özellikleri, ne kadar

farklı olurlarsa olsunlar, ne kadar çeşitli olurlarsa olsunlar bir bütün halinde kaynaşmıştır. Ama gene de sınır çekmek olanaklıdır; ve bu, yalnızca olanaklı olmakla kalmaz, köylü çiftliğinin ve köylü yaşamının koşullarının kaçınılmaz bir sonucudur da. Çalışan köylü, yıllar boyu, toprak sahipleri, kapitalistler, madrabazlar ve vurguncular tarafından, en demokratik burjuva devletleri de dahil olmak üzere, *bunların* devletleri tarafından ezilmiştir. Çalışan köylü, uzun yıllar boyunca, bu ezenlerden ve sömürenlerden nefret etmeyi ve tiksinmeyi öğrenmiştir, ve yaşam koşullarının doğurduğu bu "öğrenme", köylüyü, kapitaliste karşı, vurguncu ve madrabaza karşı, işçi ile bir ittifak aramaya *zorlamaktadır.* Ama aynı zamanda da, ekonomik koşullar, meta üretiminin koşulları köylüyü, kaçınılmaz olarak, (her zaman değil ama çoğu durumda) bir madrabaza ve vurguncuya döndürmektedir.

Yukarda aktarılan istatistikler, çalışan köylü ile vurguncu köylü arasındaki çarpıcı bir farklılığı ortaya çıkarıyor. 1918-19 boyunca, kentlerin aç işçilerine 40.000.000 pud tahılı sabit devlet fiyatlarında teslim eden köylü, devlet bürolarının tüm eksikliklerine, işçi hükümetinin tümüyle farkında olduğu, ama sosyalizme geçişin ilk döneminde kaçınılmaz olan eksikliklerine karşın, bu tahılı onlara teslim eden köylü — bu köylü, çalışan köylüdür, sosyalist işçinin yoldaşı ve eşiti, onun en sadık müttefiki, sermayenin boyunduruğuna karşı savaşta kan kardeşidir. Oysa, kent işçisinin gereksinmesi ve açlığından yararlanarak, devleti aldatarak, ve her yerde hilekarlık, soygunculuk ve dolandırıcılığı artırarak, yaratarak, 40.000.000 pud tahılı elaltından, devlet fiyatının on katına satan köylü — bu köylü, bir vurguncudur, kapitalistin müttefiki, işçinin sınıf düşmanıdır, bir sömürücüdür. Çünkü, tüm devlete ait topraklardan, yalnızca köylünün değil, işçinin de emeğini şu ya da bu yoldan içeren aletlerle toplanmış artı-tahıla sahip olan herkes — artı-tahıla sahip olan ve bu tahılda vurgunculuk yapan herkes, aç işçinin sömürücüsüdür.

Sizler özgürlüğü, eşitliği ve demokrasiyi ihlal edenlersi-

niz — anayasamızın altında işçinin ve köylünün eşit olmayışına, kurucu meclisin dağıtılmasına, artı-tahıla zorla elkonulmasına vb. işaret ederek, bize her taraftan böyle bağırıyorlar. Yanıtlıyoruz — gerçek eşitsizliği, çalışan köylüye yüzyıllardır acı çektiren, gerçek özgürlük yoksunluğunu ortadan kaldırmak için bu kadar çok şey yapan devlet dünyada görülmemiştir. Ama biz köylü vurguncu ile eşitliği asla kabul etmeyeceğiz, tıpkı sömüren ile sömürülen, tıka basa doyan ile aç kalan arasındaki "eşitliği", birincinin ikincisini soyma "özgürlüğü"nü kabul etmeyişimiz gibi. Ve bu farklılığı kabul etmeyi reddeden o eğitim görmüş kişilere, kendilerine demokratlar, sosyalistler, enternasyonalistler, Kautskyler, Çernovlar ya da Martovlar adını verseler de, beyaz muhafız muamelesi yapacağız.

5

Sosyalizm, sınıfların ortadan kaldırılması demektir. Proletarya diktatörlüğü, sınıfları ortadan kaldırmak için elinden geleni yapmıştır. Ama sınıflar bir darbede kaldırılamaz.

Ve proletarya diktatörlüğü döneminde sınıflar hâlâ *durmaktadır,* ve *duracaktır.* Sınıflar yokolunca diktatörlük gereksiz hale gelecektir. Proletarya diktatörlüğü olmaksızın sınıflar yokolmayacaktır.

Sınıflar durmaktadır ama proletarya diktatörlüğü döneminde *her* sınıf bir değişikliğe uğramıştır, ve sınıflar arasındaki ilişkiler de değişmiştir. Proletarya diktatörlüğü altında sınıf savaşımı ortadan kalkmaz, yalnızca farklı biçimlere bürünür.

Kapitalizm altında proletarya, ezilen bir sınıf, üretim araçlarından yoksun bırakılmış bir sınıf, doğrudan doğruya ve tam olarak burjuvazinin karşısında duran ve dolayısıyla da sonuna dek devrimci olabilen tek sınıftır. Burjuvaziyi alteden ve siyasal gücü alan proletarya, *egemen* sınıf haline gelmiştir; devlet gücünü kullanır, daha şimdiden toplumsallaşmış olan üretim araçları üzerinde denetim uygular; yalpa-

layan ara unsurlara ve sınıflara kılavuzluk eder; sömürücülerin giderek artan bir inat gösteren direnişini ezer. Bütün bunlar, sınıf savaşımının özgül görevleri, proletaryanın önceden üzerine almadığı ve alamadığı görevlerdir.

Sömürücüler sınıfı, toprak sahipleri ve kapitalistler, proletarya diktatörlüğü altında ortadan kalkmamışlardır ve birdenbire kalkamazlar. Sömürücüler ezilmiş ama yok edilmemiştir. Bir kolu oldukları uluslararası sermaye biçiminde, hâlâ uluslararası bir temele sahiptirler. Bazı üretim araçlarını, kısmen hâlâ ellerinde tutmaktadırlar, hâlâ paraları vardır, hâlâ geniş toplumsal ilişkilere sahiptirler. Yenildikleri için, direnişlerinin enerjisi yüz kat, bin kat artmıştır. Devlet, askerlik ve ekonomi yönetimi "sanatı", onlara bir üstünlük, çok büyük bir üstünlük verir, öyle ki önemleri nüfus içindeki sayısal oranlarından kıyaslanamayacak kadar daha büyüktür. Altedilen sömürücülerin, sömürülenlerin muzaffer öncüsüne, yani proletaryaya karşı verdikleri sınıf savaşımı kıyas kabul etmez ölçüde daha sert hale gelmiştir. Ve bir devrim durumunda, bu kavramın yerine (tüm İkinci Enternasyonal kahramanlarının yaptığı gibi) reformcu düşler konmadıkça, başka türlü de olamaz.

Son olarak, köylüler, genel olarak küçük-burjuvazi gibi, proletarya diktatörlüğü altında *bile,* yarı yolda, ara bir durum işgal ederken, bir yandan tüm çalışan halkın kendini toprak sahibi ve kapitalistten kurtarmak biçimindeki ortak çıkarı ile birleşmiş oldukça büyük (ve geri Rusya'da geniş) bir çalışan halk yığınıdır; öte yandan da birbirinden kopuk küçük mülk sahipleri, mal sahipleri ve tüccarlardır. Böyle bir ekonomik konum, kaçınılmaz olarak, proletarya ile burjuvazi arasında yalpalamalarına neden olur. Bu iki sınıf arasındaki savaşımın büründüğü keskin biçim karşısında, tüm toplumsal ilişkilerdeki, inanılmaz ölçüde şiddetli kopuş karşısında, ve köylülerin ve genel olarak küçük-burjuvazinin, eskiye, alışılmışa ve değişmeyene duyduğu büyük bağlılık karşısında, çok doğaldır ki, onların bir taraftan diğerine kayışlarını kaçınılmaz olarak göreceğiz, yalpaladıklarını, değiş-

tiklerini, kararsız olduklarını vb. göreceğiz.

Bu sınıfla —ya da bu toplumsal öğelerle— ilgili olarak, proletarya, onun üzerinde etki sağlamak, onu kılavuzluk etmek için çaba harcamalıdır. Yalpalayan ve istikrarsız olana önderlik etmek — işte proletaryanın görevi budur.

Eğer tüm temel güçleri ya da sınıfları ve bunlar arasındaki ilişkileri, proletarya diktatörlüğü tarafından değiştirilmiş haliyle karşılaştırırsak, sosyalizme geçişin, genel olarak "demokrasi aracılığıyla" olanaklı olduğu yolundaki İkinci Enternasyonalin tüm temsilcileri tarafından paylaşılan genel küçük-burjuva görüşün nasıl da sözü edilmeyecek kadar saçma-sapan ve teorik açıdan aptalca olduğunu kavrayacağız. Bu yanılgının temel kaynağı burjuvaziden miras kalan, "demokrasi"nin sınıflarla ilgili olmayan, mutlak bir şey olduğu yolundaki önyargıda yatmaktadır. Aslında, proletarya diktatörlüğü altında, demokrasi de, tümüyle yeni bir evreye girer ve sınıf savaşımı, bütün biçimlere egemen olan daha yüksek bir düzeye erişir.

Özgürlük, eşitlik ve demokrasi hakkındaki genel sözler, aslında, meta üretiminin ilişkileri tarafından biçimlenen kavramların gözü kapalı bir yinelenmesinden başka bir şey değildir. Proletarya diktatörlüğünün somut problemlerini böyle genellemelerle çözümlemeye girişmek, burjuvazinin teorilerini ve ilkelerini bütünüyle kabul etmekle birdir. Proletaryanın bakış açısından, sorun, ancak şu biçimde konabilir: hangi sınıfın baskısından kurtulmak, hangi sınıfın hangi sınıfla eşitliği, özel mülkiyete dayanan bir demokrasi mi, yoksa özel mülkiyetin kaldırılması için bir savaşıma dayanan demokrasi mi? vb..

Çok önceleri, Engels, *Anti-Dühring*inde, "eşitlik" kavramının meta üretimi ilişkilerinden biçimlendiğini açıklamıştır; eşitlik, *sınıfların kaldırılması* anlamında anlaşılmazsa bir önyargı haline gelir. Burjuva demokratik ve sosyalist eşitlik anlayışı arasındaki ayrıma ilişkin bu basit gerçek, sürekli olarak unutuluyor. Oysa unutulmazsa, burjuvaziyi altetmekle, proletaryanın, sınıfların kaldırılmasına doğru en

kesin adımı attığı ve bu süreci tamamlamak için, proletaryanın, devlet gücü aygıtından yararlanarak ve altedilmiş burjuvazi ve yalpalayan küçük-burjuvaziye baskı yapmakta, savaşmakta, etkilemekte çeşitli yöntemler kullanarak, sınıf savaşımına devam etmesi gerektiği ortaya çıkar.

(*devam edecek*)*

30 Ekim 1919

* Bu makale tamamlanmadan kalmıştır. –*Ed.*

GENÇLİK BİRLİKLERİNİN GÖREVLERİ
RUSYA GENÇ KOMÜNİST BİRLİĞİNİN, ÜÇÜNCÜ BÜTÜN-RUSYA KONGRESİNDE YAPILAN KONUŞMA
2 EKİM 1920

(Kongre, Lenin'i büyük bir alkışla selamlamıştır.)

Yoldaşlar, bugün, Genç Komünist Birliğinin temel görevlerini ve bununla bağlantılı olarak, sosyalist bir cumhuriyette gençlik örgütlerinin genel olarak nasıl olması gerektiğini tartışmak istiyorum.

Bir bakıma, gerçek bir komünist toplum yaratma görevi ile karşılaşacak olan gençliktir, denilebileceğinden, bu sorunun üzerinde durmak daha da gerekli olmaktadır. Çünkü, açıktır ki, kapitalist toplumda yetişmiş işçiler kuşağı, olsa olsa, sömürüye dayanan eski, kapitalist toplumsal yaşamın temellerini yıkma görevini başarabilir. Olsa olsa, proletarya ve çalışan sınıfların, iktidarı almalarına ve ancak, yeni koşullar altında, insanlar arasında sömürü ilişkilerinin artık varolmadığı bir durumda çalışmaya başlayan kuşağın üzerinde kurabileceği sağlam bir temel atmalarına yardımcı olacak bir toplumsal sistemin yaratılması görevini başarabilir.

Onun için, gençliğin görevlerine bu açıdan yaklaşırken, diyebilirim ki, genel olarak gençliğin ve özel olarak da Genç Komünist Birliklerinin ve tüm öteki örgütlerin görevleri bir tek sözcükle özetlenebilir: öğrenin.

Kuşkusuz bu yalnızca "bir sözcük"tür. Başta gelen ve en önemli soruları yanıtlamaz: ne öğrenmeli, nasıl öğrenmeli? Ve bütün sorun şudur ki, eski kapitalist toplumun değişmesiyle, komünist toplumu yaratacak yeni kuşakların, eğitimi, öğretimi ve öğrenimi eski çizgiler üzerinde yürütülemez. Gençliğin eğitimi, öğretimi ve öğrenimi, eski toplumun bize bıraktığı malzemeden başlamalıdır. Komünizmi, ancak tüm bilgilere, örgütlere ve kuruluşlara dayanarak, ancak eski toplumun bize bıraktığı insan gücü ve araç stokunu kullanarak kurabiliriz. Ancak gençliğin öğretimini, örgütlenmesini ve eğitilmesini köklü bir biçimde yeniden yoğurarak genç kuşağın çabalarının eski topluma benzemeyen bir toplumun yaratılması, yani komünist bir toplumun yaratılması sonucunu vermesini güvence altına alabiliriz. İşte bunun için, gençliğe neler öğreteceğimiz ve gerçekten komünist gençlik adına layık olmak istiyorsa gençliğin nasıl öğreneceği ve bizim başladığımızı tamamlayabilmesi ve bitirebilmesi için nasıl eğitileceği sorunu üzerinde ayrıntıyla durmalıyız.

Belirtmem gerekir ki, ilk ve en doğal yanıt, Gençlik Birliğinin ve komünizme doğru ilerlemek isteyen genel olarak gençliğin komünizmi öğrenmesi olacaktır.

Ama bu —komünizmi öğrenin— yanıt çok geneldir. Komünizmi öğrenmeye niçin gereksinmemiz vardır? Komünizm bilgisi edinebilmek için genel bilgi toplamından neler seçilmelidir? İşte, burada, komünizmi öğrenmek görevi doğru bir biçimde konmayınca ya da tek yanlı bir biçimde yorumlanınca, başgösteren bazı tehlikeler doğmaktadır.

Doğal olarak akla ilk gelen düşünce, komünizmi öğrenmenin, komünist elkitaplarında, broşürlerde ve kitaplarda yazılı olan bilgi toplamını, iyice öğrenmek demek olduğudur. Ama komünizmi incelemenin böyle bir tanımı, çok kaba ve yetersiz olacaktır. Eğer komünizmin incelenmesi, yalnızca

komünist kitap ve broşürlerde yazılı olanların iyice öğrenilmesinden ibaret olsaydı, kolaycacık, komünist metin hokkabazlarına ya da palavralarına sahip olurduk ve bu da çoğu kez bize zarar ve ziyan getirirdi, çünkü komünist kitap ve broşürlerdeki şeyleri makine gibi ezberleyen bu kişiler, bütün bilgi dallarını birleştirmeyi başaramayacaklar ve komünizmin gerçekte gerektirdiği biçimde hareket edemeyeceklerdi.

Eski, kapitalist toplumun bize bıraktığı en büyük kötülük ve talihsizliklerden biri kitapların pratik yaşamdan tam kopukluğudur: Çünkü içinde her şeyin olanaklı olan en iyi biçimde tanımlandığı kitaplara sahiptik, ama çoğu durumda, bunlar, kapitalist toplumu yanlış bir biçimde tanımlayan en iğrenç ve en ikiyüzlü yalanları içeren kitaplardı.

İşte bunun için, komünizm hakkında kitaplarda yazılı olanları yalnızca yutmak son derece yanlış olacaktır. Konuşmalarımızda ve makalelerimizde şimdi, yalnızca eskiden komünizm hakkında söylenmiş olanları yinelemiyoruz, çünkü konuşmalarımız ve makalelerimiz, her daldaki günlük çalışmamızla bağıntılıdır. Çalışma olmaksızın, savaşım olmaksızın, komünist broşür ve kitaplardan elde edilen soyut bir komünizm bilgisi, kesinlikle değersiz olacaktır, çünkü eski teori ve pratik ayrılığını, eski burjuva toplumunun en iğrenç niteliğini oluşturan o eski ayrılığı sürdürecektir.

Yalnızca komünist sloganları iyice öğrenmek daha da tehlikeli olacaktır. Bu tehlikeyi zamanında fark etmemiş olsaydık, ve tüm çabalarımızı bu tehlikeyi uzaklaştırmaya yöneltmiş olmasaydık, komünizmi bu biçimde inceledikten sonra kendilerine komünist diyecek olan yarım ya da bir milyon genç erkek ve kadın, yalnızca komünizm davasına büyük zarar getirmiş olacaktı.

Burada şu soru doğuyor: Bütün bunları komünizmin incelenmesi için nasıl birleştireceğiz? Eski okuldan, eski bilimden ne almalıyız? Eski okul, amacının, genel olarak bilimleri öğretmek üzere, her yönden eğitim görmüş insanlar ortaya çıkarmak olduğunu ilan etmişti. Biz bunun tümüyle asılsız

olduğunu biliyoruz, çünkü toplumun tümü, insanların sınıflara, sömürücüler ve ezilenlere bölünmesi üzerine dayanıyor ve toplum bu temel üzerinde sürdürülüyordu. Doğal olarak, sınıf ruhuyla iyice dolu olan eski okulun tümü, yalnızca burjuvazinin çocuklarına bilgi veriyordu. Her sözcük burjuvazinin çıkarlarına uygun olarak tahrif ediliyordu. Bu okullarda genç işçi ve köylü kuşağı, eğitilmekten çok, burjuvazinin çıkarlarına uygun olarak eğitim görüyordu. Burjuvazinin yararlı hizmetçileri olacak, barışını ve keyfini bozmadan ona kâr yaratabilecek bir biçimde eğitiliyordu. İşte bunun için, eski okulu reddederken, ondan yalnızca gerçek komünist eğitim için gereksindiğimizi almayı görev edindik.

Bu, bizi, sürekli olarak eski okula yöneltilen ve çoğu kez tümüyle yanlış sonuçlara yolaçan yergi ve suçlamalara getiriyor. Eski okulun, sabahlama, hafızlama, makine gibi ezberleme okulu olduğu söylenmektedir. Bu doğrudur, ama eski okulda kötü olanla, bizim için yararlı olanı ayırdetmeyi öğrenmeliyiz ve ondan komünizm için gerekli olanı seçebilmeliyiz.

Eski okul bir sabahlama okuluydu; öğrencileri, beyni tıkayan ve genç kuşağı bir tek modele göre biçimlenmiş bürokratlar haline dönüştüren bir yığın yararsız, yüzeysel, boş bilgiyi yutmaya zorluyordu. Ama, bundan, insan bilgisinin biriktirdiklerini edinmeden, komünist olunabileceği sonucunu çıkarmaya kalkışırsanız büyük bir hata işlemiş olursunuz. Komünizmin kendisinin bir sonucu olduğu bilgi toplamını edinmeden, komünist sloganları, komünist bilimin sonuçlarını öğrenmenin yeterli olacağını düşünmek yanlış olur. Marksizm, komünizmin, insan bilgisi toplamından nasıl doğduğunun bir örneğidir.

Komünist teorinin —esas olarak Marx tarafından yaratılmış olan komünizm biliminin, bu marksizm öğretisinin— Marx bir deha idiyse de, 19. yüzyılın bir tek sosyalistinin ürünü olmaktan çıktığını ve dünyanın her yerinde, bu öğretiyi kapitalizme karşı savaşımlarında uygulayan milyonlarca ve on milyonlarca proleterin öğretisi haline geldiğini okumuş

ve işitmişsinizdir. Ve eğer Marx'ın öğretilerinin en devrimci sınıfa mensup milyonlarca ve on milyonlarca kişinin kalplerini neden fethedebildiğini soracak olursanız, yalnızca şu bir tek yanıtı alırsınız: Marx, çalışmasını, kapitalizm altında edinilen insan bilgisinin sağlam temeline dayandırdığı için. Marx, insan toplumunun gelişme yasalarını incelemiş ve kapitalizmin komünizme doğru gelişmesinin kaçınılmazlığını görmüştür. Ve esas olan şey şudur ki, bunu, tam da, bu kapitalist toplumun en tam, en ayrıntılı ve en derin incelemesine dayandırarak, daha önceki bilimin yarattıklarının tümünü iyice özümleyerek tanıtlamıştır. Bir tek noktayı bile ihmal etmeksizin, insan toplumunun yarattığı her şeyi eleştirel bir tarzda, yeniden biçimlendirmiştir. İnsan düşüncesinin yarattığı her şeyi, yeniden biçimlendirmiş, eleştirmiş, işçi sınıfı hareketiyle sınamış ve burjuva sınırlarla kısıtlanmış ya da burjuva önyargılarla bağlanmış kişilerin çıkaramayacağı sonuçlar çıkarmıştır.

Örneğin proleter kültürden sözettiğimiz zaman, bunu, akılda tutmalıyız. Yalnızca, insanlığın tüm gelişmesiyle yaratılan kültüre ilişkin tam bir bilgi ile ve yalnızca bu kültürü yeniden biçimlendirmekle, proleter kültürü kurabileceğimizi açıkça anlamadıkça —bunu anlamadıkça— bu sorunu çözemeyeceğiz. Proleter kültür, nerden çıktığı bilinmeyen bir şey değildir, kendilerine proleter kültür uzmanı diyenlerin bir icadı değildir. Bunların hepsi saçmadır. Proleter kültür, insanlığın, kapitalist toplumun toprak sahipleri toplumunun, bürokratik toplumun boyunduruğu altında biriktirdiği bilgi hazinesinin doğal gelişmesinin bir sonucu olmalıdır. Marx'ın yeniden biçimlendirdiği ekonomi politiğin, bize, insan toplumunun nereye varması gerektiğini göstermesi gibi, sınıf savaşımına, proleter devrimin başlangıcına geçişi göstermesi gibi, bütün bu yollar ve izler de, proleter kültüre götürmüştür, götürmektedir ve götürmeye devam edecektir.

Gençlik temsilcilerinin ve yeni bir eğitim sisteminin bazı savunucularının, eski okula saldırdıklarını ve onun bir sabahlama okulu olduğunu söylediklerini sık sık işittiğimiz za-

man, onlara, eski okuldan iyi olanı almamız gerektiğini söylüyoruz. Eski okuldan, genç insanların kafalarını onda-dokuzu yararsız, onda-biri de çarpıtılmış geniş bir bilgi yığınıyla doldurma sistemini almamız gerekmez. Ama bu, komünist sonuçlarla yetinebileceğimiz ve yalnızca komünist sloganları öğreneceğimiz anlamına da gelmez. Komünizmi bu yolla yaratmayacaksınız. Ancak insanlığın yarattığı tüm hazinelerin bilgisiyle kafanızı zenginleştirdiğiniz zaman, komünist olabilirsiniz.

Sabahlamaya gereksinmemiz yok; ama her öğrencinin kafasını temel gerçeklerle geliştirmeye ve yetkinleştirmeye gereksinmemiz var. Çünkü eğer edindiği tüm bilgiler kafasında özümlenmemişse, komünizm, hükümsüz bir şey, salt bir tabela, komünist de salt bir palavracı haline gelir. Bu bilgiyi özümlemekle kalmamalı, ayrıca da eleştirel bir biçimde özümlemelisiniz, öyle ki, kafanızı, yararsız fazlalıklarla doldurmak yerine, günümüzün iyi-eğitimli insanı için vazgeçilmez olan bütün gerçeklerle zenginleştirebilirsiniz. Eğer bir komünist, ciddi ve sıkı birçok çalışma yapmadan, eleştirel olarak incelenmesi gereken olguları anlamadan, edindiği hazır sonuçlar yüzünden komünizmi ile övünmeyi tasarlamışsa, çok acınacak durumda bir komünist olacaktır. Böyle bir yüzeysellik, kesinlikle çok tehlikelidir. Eğer az bildiğimi biliyorsam, daha fazla öğrenmeye çalışırım, ama bir insan komünist olduğunu ve hiçbir şeyi iyice öğrenmeye gereksinmesi olmadığını söylüyorsa, hiçbir zaman komüniste benzer biri olamayacaktır.

Eski okul, kapitalistlerin gereksinme duyduğu hizmetçiler yetiştiriyordu. Eski okul, bilim adamlarını, kapitalistleri hoşnut edecek şeyleri yazmak ve söylemek zorunda olan insanlar haline getiriyordu. Bu yüzden bu okulu kaldırmalıyız. Ama onu kaldırmamız, yıkmamız gerektiği gerçeği, ondan, insanlığın biriktirdiği ve insan için önemli olan her şeyi almamamız gerektiği anlamına gelir mi? Kapitalizm için gerekli olan ile komünizm için gerekli olan arasında bir ayrım yapmamız gerekmediği anlamına gelir mi?

Burjuva toplumunda çoğunluğun iradesine karşı olarak kullanılan eski talim-çavuşu yöntemlerinin yerine, birleşmemiş, büyük bir ülkenin topraklarına yayılmış ve dağılmış milyonlarca ve yüzmilyonlarca insanın iradesini bir tek irade haline dönüştürmek üzere, eski topluma karşı duydukları kini, bu savaş için güçlerini birleştirmek ve örgütlendirmekteki kararlılıkları, yetenekleri ve hazır oluşlarıyla birleştiren, işçilerin ve köylülerin sınıf bilincine sahip disiplinini koyuyoruz; çünkü bu tek irade olmaksızın yenilgi kaçınılmazdır. Bu dayanışma olmaksızın, işçilerin ve köylülerin bu bilinçli disiplini olmaksızın davamız ümitsiz olacaktır. Bu olmaksızın dünyadaki kapitalistleri ve toprak sahiplerini yenemeyeceğiz. Bırakın bu temel üzerinde yeni bir toplum kurmayı, temeli sağlamlaştırmayı bile başaramayacağız. Bunun gibi, eski okulu reddederken, eski okula karşı kesinlikle meşru ve esaslı bir kin beslerken, eski okulu yıkma heveslerine değer verirken, eski öğretim sisteminin, eski sabahlamanın, eski eğitimin yerine insan bilgisinin bütününü edinme yeteneğini, bu bilgiyi komünizmin makine gibi ezberlenmiş bir şey değil, kendinizin üzerinde düşündüğü bir şey olacağı, modern eğitim açısından kaçınılmaz olan sonuçları kapsayacağı bir biçimde edinme yeteneğini koymamız gerektiğini anlamalıyız.

İşte, komünizmi öğrenmek amacından sözederken ana görevlerimizi böyle koymalıyız.

Bunu size açıklamak için ve nasıl öğrenmeli sorusuna bir yaklaşım olarak, pratik bir örneği ele alacağım. Hepiniz biliyorsunuz ki, askerî görevlerin, cumhuriyeti koruma görevlerinin hemen ardından, şimdi ekonomik görevlerle karşı karşıya bulunuyoruz. Biliyoruz ki, sanayi ve tarım yeniden yaratılmadıkça komünist toplum kurulamaz ve bunların yeniden yaratılması da eski yoldan olmamalıdır. Modern bir temel üzerinde, bilimin son sözüne uygun olarak yeniden doğmalıdırlar. Biliyorsunuz ki, bu temel, elektriktir ve ancak tüm ülke, sanayi ve tarımın bütün dalları elektriğe kavuştuğu zaman, ancak bu amaca ulaştığınız zaman, kendiniz, eski

kuşağın kuramadığı komünist toplumu, kurabileceksiniz. Karşınızda tüm ülkeyi ekonomik açıdan, yeniden canlandırmak, gerek tarımı gerekse sanayiyi modern bilime ve teknolojiye, elektriğe dayanan, modern teknik çizgiler üzerinde yeniden örgütlemek ve onarmak görevi durmaktadır. Çok iyi anlıyorsunuz ki, okuması yazması olmayan kişiler elektrikle uğraşamazlar ve salt okumuş yazmış olmak da bu iş için yeterli değildir. Elektriğin ne olduğunu anlamak yetmez, onun teknik bakımdan sanayiye ve tarıma, sanayinin ve tarımın çeşitli dallarına nasıl uygulanacağını bilmek gerekir. Bunu biz kendimiz öğrenmeliyiz ve çalışan halkın tüm yetişen kuşağına da öğretmeliyiz. Sınıf bilinçli her komünistin, kendine komünist gözü ile bakan ve Genç Komünist Birliğine katılmakla, partinin komünizmi kurmasına yardımcı olmaya ve tüm genç kuşağın komünist bir toplum yaratmasına yardımcı olmaya and içtiğini açıkça anlayan her gencin karşısına çıkan görevdir bu. Komünist bir toplumu, ancak modern eğitim temeli üzerinde yaratabileceğini ve bu eğitim olmazsa komünizmin yalnızca dindarca bir temenni olarak kalacağını anlaması gerekir.

Eski kuşakların görevi burjuvaziyi altetmekti. O zamanlar, esas görev, burjuvaziyi eleştirmek, yığınlar arasında burjuvaziye karşı nefret uyandırmak, sınıf bilincini ve güçlerini birleştirme yeteneğini geliştirmekti. Yeni kuşak çok daha karmaşık bir görevle karşı karşıyadır. Yalnızca kapitalistlerin saldırılarına karşı, işçilerin ve köylülerin gücünü yükseltmek üzere tüm güçlerinizi birleştirmek zorunda olmakla kalmıyorsunuz. Bunu yapmanız gerekli. Bunu açıkça anladınız; komünist olan bunu kesinlikle kavrıyor. Ama bu yeterli değil. Komünist bir toplum kurmalısınız. Birçok bakımlardan işin yarısı yapılmıştır. Eski düzen, hakettiği gibi, yıkılmış, ve gene hakettiği gibi bir harabe yığınına dönüştürülmüştür. Zemin temizlenmiştir ve bu zemin üzerinde genç komünist kuşak, komünist bir toplum kurmalıdır. Kuruluş görevi ile karşı karşıyasınız ve tüm modern bilgiyi iyice öğrenerek, ancak komünizmi, hazır, ezberlenmiş formüller, öğüt-

ler, tarifler, reçeteler ve programlar olmaktan çıkarıp, acil çalışmalarınızı birleştiren, canlı bir şey haline getirebilirseniz, komünizmi pratik çalışmanızda bir kılavuz haline dönüştürebilirseniz bu görevin üstesinden gelebilirsiniz ancak. Tüm genç kuşağın öğretiminde, eğitiminde ve harekete geçirilmesinde, size kılavuzluk edecek görev budur. Her genç erkek ve her genç kadının içinde olması gereken komünizmin milyonlarca kurucusu arasında en önde giden siz olmalısınız. Tüm genç işçi ve köylü yığınını komünizmi kurma işine katmadıkça komünist bir toplum kuramazsınız.

Bu, doğal olarak, beni, komünizmin nasıl öğretileceği ve yöntemlerimizin belirli özelliklerinin neler olacağı sorusuna getiriyor.

Burada, her şeyden önce komünist etik sorununa değineceğim.

Komünist olmak üzere kendinizi eğitmelisiniz. Gençlik Birliğinin görevi pratik etkinliklerini öyle bir biçimde örgütlemektir ki, üyeleri, öğrenerek, örgütlenerek, birleşerek ve savaşarak kendilerini ve ona önder gözü ile bakan herkesi eğitebilsinler; komünistleri eğitebilsinler. Bugünün gençliğini yetiştirmenin, eğitmenin ve onlara öğretim vermenin tüm amacı onları komünist ahlakla doldurmak olmalıdır.

Ama komünist etik diye bir şey var mıdır? Komünist ahlak diye bir şey var mıdır? Elbette vardır. Çoğu kez, bizim kendimize ait bir etiğimiz yokmuş gibi gösterilir ve çoğu kez, burjuvazi, biz komünistleri tüm ahlakı reddetmekle suçlar. Bu, bir kavramları karıştırma, işçileri ve köylüleri aldatma yöntemidir.

Etiği ve ahlakı hangi anlamda reddediyoruz?

Etiği tanrının buyruklarından çıkaran burjuvazinin onu vaaz ettiği anlamda. Biz, tanrıya inanmadığımızı ve rahiplerin, toprak sahiplerinin ve burjuvazinin, sömürücüler olarak kendi çıkarlarının ardından koşarken tanrı adına konuştuklarını pekala bildiğimizi kuşkusuz söylemekteyiz. Ya da etiği ahlak buyruklarından, tanrı buyruklarından çıkarmak yerine, her zaman, tanrının buyruklarına çok benzer bir şeye va-

ran, idealist ya da yarı-idealist sözlerden çıkarmaktadırlar.

İnsan toplumunun ve sınıfların dışında çıkarılan tüm ahlakı reddediyoruz. Biz, bunun bir aldatmaca, bir sahtekarlık, toprak sahipleri ve kapitalistlerin çıkarı için işçilerin ve köylülerin kafalarının bulandırılması olduğunu söylüyoruz.

Biz, bizim ahlakımızın proletaryanın sınıf savaşımının çıkarlarına tümüyle bağlı olduğunu söylüyoruz. Bizim ahlakımız, proletaryanın sınıf savaşımının çıkarlarından kaynaklanır.

Eski toplum tüm işçi ve köylülerin, toprak sahipleri ve kapitalistler tarafından ezilmesine dayanıyordu. Biz bunu yıkmak zorunda kaldık, onları altetmek zorunda kaldık; ama bunun için de, birlik yaratmamız gerekti. Tanrı bu birliği yaratamazdı.

Birliği, ancak fabrikalar, eğitilen ve uzun uykusundan uyanan proletarya sağlayabilirdi. Ancak bu sınıf oluştuğu zamandır ki, şimdi gördüğümüz şeye —üç yıldan beri, tüm dünya burjuvazisinin hücumunu püskürtmekte olan, en zayıf ülkelerden birinde, proletarya devriminin zaferine— yolaçan yığın hareketi başladı. Ve proleter devrimin dünyanın her yerinde nasıl büyüdüğünü görüyoruz. Şimdi, deneyime dayanarak, birleşmemiş ve dağınık köylülerin ardından gittiği ve sömürücülerin tüm saldırılarına dayanan o sağlam gücü, ancak proletaryanın yaratabildiğini söylüyoruz. Ancak bu sınıf, çalışan yığınların birleşmesine, saflarını toplamasına ve komünist toplumu sonuna dek savunmasına, sağlamlaştırmasına ve kurmasına yardımcı olabilir.

İşte bu yüzden, bizim için insan toplumunun dışında ahlak diye bir şey yoktur, bu sahtekarlıktır. Bizim için ahlak, proletaryanın sınıf savaşımına bağlıdır.

Bu sınıf savaşımı, ne anlama gelir? Bu, çarı altetmek, kapitalistleri altetmek, kapitalist sınıfı kaldırmak demektir.

Ve genel olarak sınıflar nedir? Sınıflar, toplumun bir kesiminin, öteki kesiminin emeğini maledinmesine izin veren şeylerdir. Eğer toplumun bir kesimi, tüm toprakları maledinirse, bir toprak sahibi sınıfına, bir de köylü sınıfına sahip

oluruz. Eğer toplumun bir kesimi, fabrikalara, hisselere ve sermayeye sahipken, öteki kesim bu fabrikalarda çalışırsa, bir kapitalist sınıf ve bir proleter sınıf ortaya çıkmış olur.

Çarı kovmak zor olmadı — bu, yalnızca birkaç gün aldı. Toprak sahiplerini kovmak pek zor olmadı — bu, birkaç ay içinde yapıldı. Kapitalistleri kovmak da çok zor değildi. Ama sınıfları kaldırmak kıyas kabul etmez ölçüde daha zordur; hâlâ köylüler ve işçiler biçiminde bölünme mevcuttur. Eğer köylü, kendi ayrı toprak parçasına yerleşir ve fazladan tahıl, yani kendisi ya da sığırı için gereksinmediği tahıl elde ederken, geri kalan insanlar ekmeksiz kalmak durumundalarsa, köylü bir sömürücü haline gelir. Ne kadar daha çok tahıla sarılırsa, bu işi o kadar kârlı bulur; geri kalanlara gelince, bırakın aç kalsınlar: "Ne kadar çok aç kalırlarsa, tahılımı o kadar pahalıya satabilirim." Herkes, bir tek ortak plana göre, ortak topraklarda, ortak fabrikalarda, ortak bir sisteme uygun olarak çalışmalıdır. Bunu sağlamak kolay mıdır? Bunun, çarı, toprak sahiplerini ve kapitalistleri kovmak kadar kolay olmadığını görüyorsunuz. Gereken şey, proletaryanın, köylülüğün bir kesimini yeniden eğitmesi, yeniden yetiştirmesidir, proletarya, zengin olan ve geri kalanların yoksulluğu ve gereksinmesinden yararlanıp vurgun vuran köylülerin direnişini kırmak için, çalışan köylüleri kendi tarafına kazanmalıdır. O halde, proletarya savaşımının görevi, çarı devirmiş ve toprak sahiplerini ve kapitalistleri kovmuş olmamızla tamamlanmış değildir ve bunu tamamlamak, proletarya diktatörlüğü dediğimiz bir sistemin görevidir.

Sınıf savaşımı hâlâ devam etmektedir; yalnızca biçimlerini değiştirmiştir. Eski sömürücülerin dönüşünü engellemek, aydınlanmamış dağınık köylü yığınlarını bir birlik halinde birleştirmek, proletaryanın sınıf savaşımıdır. Sınıf savaşımı devam ediyor, ve bizim görevimiz, tüm çıkarları bu savaşıma bağlı kılmaktır. Ve komünist ahlakımızı da bu göreve bağlı kılmaktayız. Biz şöyle diyoruz: Ahlak eski sömürü toplumunu yıkmaya ve tüm çalışan halkı, yeni, komünist bir toplum kurmakta olan proletaryanın çevresinde birleştirme-

ye hizmet eden şeydir.

Komünist ahlak, bu savaşıma hizmet eden, çalışan halkı tüm sömürüye karşı, tüm küçük mülkiyete karşı birleştiren ahlaktır; çünkü küçük mülkiyet, tüm toplumun emeği ile yaratılan şeyi bir kişinin ellerine bırakır. Bizim ülkemizde toprak ortak mülktür.

Ama bu ortak mülkün bir parçasını aldığımı ve onun üzerinde gereksindiğimin iki katı tahıl yetiştirdiğimi ve artı-tahıldan vurgun vurduğumu varsayalım. Ne kadar çok aç insan varsa, o kadar çok ödeyeceklerini varsayalım. O zaman bir komünist gibi davranmış olur muyum? Hayır, bir sömürücü, bir mülk sahibi gibi davranmış olurum. Bununla savaşmak gerekir. Eğer bunun devam etmesine izin verilirse, önceki devrimlerde birkaç kez olduğu gibi, işler, kapitalistlerin yönetimine, burjuvazinin yönetimine geri kayacaktır. Ve kapitalistlerin ve burjuvazinin yönetiminin yeniden kurulmasını engellemek için, vurgunculuğa izin vermemeliyiz, bireylerin, geri kalanların zararına kendilerini zenginleştirmelerine izin vermemeliyiz ve çalışan halk da proletarya ile birleşmeli ve komünist bir toplum oluşturmalıdır. Birliğin temel görevinin ve komünist gençliğin örgütlenmesinin baş özelliği budur.

Eski toplum şu ilkeye dayanıyordu: Soy ya da soyul, başkaları için çalış ya da başkalarını kendin için çalıştır, köle sahibi ol ya da köle ol. Doğal olarak, böyle bir toplumda yetişen insanlar, deyim yerindeyse, analarının sütüyle birlikte şu ruh halini, alışkanlığı, anlayışı da alırlar: ya bir köle sahibisin ya da köle, ya da bir küçük mülk sahibi, bir küçük görevli, bir küçük memur, bir aydın — kısacası yalnızca kendini düşünen ve başkasını umursamayan bir insan.

Eğer bu toprak parçasını işlersem, başkası bana vız gelir; eğer başkaları aç iseler, daha da iyi, tahılım için daha fazla şey alacağım. Eğer bir doktor, mühendis, öğretmen ya da katip olarak bir işim varsa, başkaları bana vız gelir. Belki de eğer başta olanlara dalkavukluk eder, onları hoşnut edersem, işimi elde tutar ve hatta hayatta ilerler ve bir burjuva

olurum. Bir komünist, böyle bir ruh haline de, böyle duygulara da sahip olamaz. İşçiler ve köylüler, kendi çabalarıyla kendilerini koruyabileceklerini ve yeni bir toplum yaratabileceklerini tanıtladıkları zaman — bu yeni, komünist eğitimin, sömürücülere karşı savaşım içinde eğitimin, çıkarcılara ve küçük mülk sahiplerine karşı, ben kendi kârıma bakarım ve başka hiçbir şeyi umursamam diyen ruh haline ve alışkanlığa karşı, proletarya ile ittifak içinde eğitimin başlangıcıydı.

Genç ve yetişen kuşak komünizmi nasıl öğrenmelidir, sorusunun yanıtı işte budur.

Bu kuşak, komünizmi, ancak, çalışmalarındaki, eğitim ve öğrenimindeki her adımı, proleterlerin ve çalışan halkın eski sömürücü topluma karşı verdiği sürekli savaşım ile birleştirerek öğrenebilir. Bize ahlaktan sözedildiğinde şöyle diyoruz: Komünist için, tüm ahlak, bu sağlam, birleşmiş disiplinde ve sömürücülere karşı bilinçli savaşımda yatar. Biz, önsüz ve sonsuz bir ahlaka inanmıyoruz ve ahlaka ilişkin tüm masalların hilekarlığını teşhir ediyoruz. Ahlak, insan toplumunun daha yüksek bir düzeye çıkmasına ve emek sömürüsünden kurtulmasına yardımcı olma amacına hizmet eder.

Bunu başarmak için, burjuvaziye karşı disiplinli ve müthiş savaşımın ortasında bilinçli yaşama uyanmaya başlayan bu genç kuşağa gereksinmemiz var. Bu savaşımda, bu kuşak, gerçek komünistler eğitmektedir, bu savaşıma bağlı olmalı ve çalışmalarında, eğitiminde, öğreniminde her adımı bu savaşıma bağlamalıdır. Komünist gençliğin eğitimi, onlara duygusal konuşmalar ve ahlak kuralları vermek değildir. Eğitim bu değildir. İnsanlar, analarının, babalarının, toprak sahipleri ve kapitalistlerin boyunduruğu altında nasıl yaşadıklarını gördükleri zaman, sömürücülere karşı savaşımı başlatanların başına gelen acıları bizzat yaşadıkları zaman, kazanılanın savunulması için, bu savaşımın devamının ne fedakarlıklar gerektirdiğini gördükleri zaman ve toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin nasıl da çılgın hasımlar olduğu-

nu gördükleri zaman — bu çevre içinde komünist olmak üzere eğitilmişlerdir. Komünist ahlakın temeli, komünizmin sağlamlaştırılması ve tamamlanması için savaşımdır. Bu, komünist eğitim, öğrenim ve öğretimin de temelidir. Komünizmin nasıl öğrenileceği sorusunun yanıtı budur.

Öğretim, eğitim ve öğrenim, yalnızca okulla sınırlanmış ve yaşam fırtınasından kopmuş olsaydı, bunlara inanmazdık. İşçiler ve köylüler, toprak sahipleri ve kapitalistler tarafından ezildiği sürece ve okullar toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin ellerinde kaldığı sürece, yetişen kuşak kör ve cahil kalacaktır. Ama bizim okulumuz gençliğe, bilginin temellerini, komünist görüşleri bağımsız olarak geliştirme yeteneğini vermelidir; onları öğrenim görmüş kişiler yapmalıdır. İnsanların okula devam ettikleri zaman sırasında, onları sömürücülere karşı kurtuluş savaşımına katılmaları için eğitmelidir. Genç Komünist Birliği, ancak öğretim, eğitim ve öğrenimindeki her adımı, tüm çalışan halkın sömürücülere karşı genel savaşımı ile birleştirdiği zaman, yetişen komünist kuşağın birliği adına layık olacaktır. Çünkü çok iyi biliyorsunuz ki, eski, burjuva sistem, dünyanın geri kalan kısımlarında mevcutken, Rusya, tek işçi cumhuriyeti olarak kaldıkça, biz onlardan daha zayıf olacağız, yeni bir saldırının sürekli tehdidi altında olacağız; ve ancak sağlam ve birlik içinde olmayı öğrenirsek, daha ilerdeki savaşımda zafer kazanacağız ve —güçlenmiş olarak— gerçekten yenilmez hale geleceğiz. O halde, komünist olmak, tüm yetişen kuşağı örgütlemeniz ve birleştirmeniz ve bu savaşımda bir eğitim ve disiplin örneği vermeniz gerektiği anlamına gelir. İşte o zaman, komünist toplumun yapısını kurmaya başlayabilecek ve onu tamamlayabileceksiniz.

Bunu daha da açıklığa kavuşturmak için size bir örnek aktaracağım. Biz kendimize komünist diyoruz. Komünist nedir? Komünist, Latince bir sözcüktür. *Communis,* "ortak" sözcüğünün Latincesidir. Komünist toplum her şeye —toprak, fabrikalar— ortaklaşa sahip olunan ve insanların ortaklaşa çalıştığı bir toplumdur. Komünizm budur.

Eğer herkes kendi toprak parçası üzerinde ayrı olarak çalışırsa, ortaklaşa çalışmak olanaklı mıdır? Ortaklaşa çalışmak hemen getirilemez. Bu olanaksızdır. Gökten düşmez. Zahmet ve acılarla gelir, savaşımın seyri içinde yaratılır. Eski kitaplar burada hiçbir işe yaramaz; onlara kimse inanmayacaktır. Kişinin kendi yaşam deneyimi gerekir. Kolçak ve Denikin, Sibirya'dan ve güneyden ilerledikleri zaman köylüler onlardan yanaydı. Bolşevizmden hoşlanmıyorlardı, çünkü bolşevikler onların tahılını sabit bir fiyattan alıyordu. Ama Sibirya'daki ve Ukrayna'daki köylüler, Kolçak ve Denikin'in yönetimini yaşadıkları zaman yalnızca bir seçenekleri olduğunu anladılar: ya kapitaliste gitmek — o da, hemen köylüleri toprak sahibinin köleliğine devredecektir; ya da süt ve bal akan refah içinde bir toprak vaadetmiş olan zahmetli bir savaşımda demir disiplin ve metanet isteyen, ama onları kapitalistlere ve toprakbeylerine kölelikten kurtaracak olan işçiyi izlemek. Cahil köylüler bile kendi öz deneyimleriyle bunu anladığı ve gördüğü zaman, sert bir okuldan geçmiş, komünizmin bilinçli yandaşları haline geldiler. Genç Komünist Birliğin tüm etkinliklerinin temelini işte böyle bir deneyim oluşturmalıdır.

Ne öğrenmemiz, eski okuldan ve eski bilimden ne almamız gerektiği sorularını yanıtlamış bulunuyorum. Şimdi bu*nun nasıl öğrenilmesi* gerektiği sorusunu yanıtlamaya çalışacağım. Yanıt şudur: yalnızca, okul etkinliklerindeki her adımı, eğitim, öğrenim ve öğretimdeki her adımı, çalışan halkın sömürücülere karşı savaşımıyla ayrılmaz bir biçimde birleştirmek.

Bu komünizm eğitiminin nasıl ilerlemesi gerektiği konusunu örneklendirmek için bazı gençlik örgütlerinin çalışma deneyimlerinden birkaç örnek aktaracağım. Herkes okumamışlığı ortadan kaldırmaktan sözediyor. Biliyorsunuz ki, komünist bir toplum okumamış bir ülkede kurulamaz. Sovyet hükümetinin bir emir vermesi, ya da partinin belli bir slogan atması ya da en iyi işçilerin belirli bir kısmını bu göreve ataması yeterli değildir. Genç kuşağın kendisi bu çalışmayı üst-

lenmelidir. Komünizm, gençliğin, Gençlik Birliğine mensup olan genç erkek ve kadınların şunu söylemesi demektir: Bu bizim işimiz; birleşeceğiz ve okumamışlığı kaldırmak için kırsal bölgelere gideceğiz, öyle ki yetişen kuşağımız arasında okuma-yazma bilmeyen kalmayacak. Yetişen kuşağın etkinliklerini bu çalışmaya adamasına çabalıyoruz. Biliyorsunuz ki, cahil, okumamış Rusya'yı, çabucak okur-yazar bir ülke haline dönüştüremeyiz. Ama Gençlik Birliği bu işte çalışmaya girişirse, eğer tüm genç insanlar herkesin yararı için çalışırlarsa, 400.000 genç erkek ve kadını birleştiren birlik, kendine Genç Komünist Birliği adını vermeye hak kazanacaktır. Yalnızca kendisinin bilgi edinmesi değil, ayrıca, kendi çabalarıyla cehaletin karanlığından kendilerini kurtaramayan o genç insanlara yardımcı olmak da birliğin bir görevidir. Gençlik Birliğinin bir üyesi olmak, kişinin emeğini ve çabalarını ortak amaca adaması demektir. İşte komünist eğitim, bu anlama gelir. Ancak böyle çalışmanın seyri içindedir ki, genç bir erkek ya da kadın gerçek bir komünist haline gelir. Ancak bu çalışmada pratik sonuçlar alırlarsa, komünist olacaklardır.

Örneğin, yörekent sebze bahçelerindeki çalışmayı ele alalım. Bu bir görev değil midir? Bu, Genç Komünist Birliğinin görevlerinden biridir. İnsanlar açlıktan kırılıyor, fabrikalarda açlık var. Açlıktan kurtulmamız için sebze bahçeleri geliştirilmelidir. Ama tarım eski yoldan yürütülüyor. Bu yüzden daha fazla sayıda sınıf bilinçli unsurun, bu çalışmayı üstlenmesi gerekir, o zaman, sebze bahçelerinin sayısının arttığını, alanlarının büyüdüğünü ve sonuçların iyileştiğini göreceksiniz. Genç Komünist Birliği, bu çalışmada etkin bir rol oynamalıdır. Her birlik ve her birlik kolu, buna kendi işi gözü ile bakmalıdır.

Genç Komünist Birliği, her işe yardım eden ve inisiyatif ve girişimcilik gösteren bir hücum grubu olmalıdır. Birlik öyle olmalıdır ki, herhangi bir işçi, onun öğretilerini anlamayabileceği, belki de öğretilerine hemen inanmayabileceği, ama pratik çalışmaları ve etkinliklerinden, gerçekte, ona

doğru yolu gösteren insanlar olduklarını anlayabileceği kişilerden oluştuğunu görebilsin.

Eğer Genç Komünist Birliği, çalışmasını, tüm alanlarda bu biçimde örgütlendirmeyi başaramazsa, bu, onun, eski, burjuva yola kaydığını gösterir. Çalışan halka komünizmin öğretilerinden çıkan görevleri yerine getirmesinde yardımcı olmak için, eğitimimizi çalışan halkın sömürücülere karşı savaşımı ile birleştirmemiz gerekir.

Birlik üyeleri sebze bahçelerini geliştirmek, ya da herhangi bir fabrikada genç insanların öğrenimini örgütlemek vb. için boş olan her saatlerini kullanmalıdırlar. Rusya'yı, çok yoksul ve perişan bir ülke olmaktan çıkarıp, zengin bir ülke haline getirmek istiyoruz. Ve Genç Komünist Birliği, öğrenimini, öğretimini ve eğitimini, işçilerin ve köylülerin emeği ile birleştirmelidir, öyle ki, okullarında kendini hapsedip kalmasın ve komünist kitap ve broşürleri okumakla yetinmesin. Ancak insan, işçiler ve köylülerle yanyana çalışarak gerçek bir komünist olabilir. Ve herkese kavratılmalıdır ki, Gençlik Birliğine *mensup olan* herkes okur-yazardır ve aynı zamanda da çalışmasını bilir. Eski eğitim yöntemlerini, eski okuldan attığımızı ve onların yerine bilinçli disiplini koyduğumuzu, tüm genç kadın ve erkeklerin subotniklere katıldığını, halka yardım etmek için her yörekent çiftliğinden yararlandıklarını herkes gördüğü zaman — insanlar, emeğe, eskiden baktıkları gözle bakmayı bırakacaklardır.

Köyde ya da kentte —küçük bir örnek veriyorum— temizlik ya da yiyecek tüketimi gibi bir konuda, yardım örgütlemek Genç Komünist Birliğinin görevidir. Eski, kapitalist toplumda bu nasıl yapılıyordu? Herkes yalnızca kendisi için çalışıyor ve yaşlıların ya da hastaların olup olmadığına, ya da tüm ev işinin, bunun bir sonucu olarak bir ezilme ve kölelik durumunda olan kadının omuzlarına binip binmediğine kimse aldırış etmiyordu. Bununla savaşmak kimin görevidir? Bu, şöyle demesi gereken Gençlik Birliklerinin görevidir: Bütün bunları değiştireceğiz; genç insanlardan te-

mizliğin ya da yiyecek dağıtımının ya da temizliğin sağlanmasına yardım edecek, evden eve sistemli soruşturmalar yapacak, güçlerini gereken biçimde dağıtarak ve emeğin örgütlü emek olması gerektiğini göstererek, tüm toplumun çıkarı için örgütlü bir biçimde çalışacak müfrezeler örgütleyeceğiz.

Şimdi elli yaşında olan kuşak komünist toplumu görmeyi umamaz. Bu kuşak, o günler gelmeden ölüp gidecektir. Ama şimdi onbeş yaşında olan kuşak, komünist toplumu görecek ve bu toplumu kendisi kuracaktır. Ve bu kuşak, yaşamının tüm amacının komünist toplumu kurmak olduğunu bilmelidir. Eski toplumda, çalışma, ayrı aileler tarafından yürütülürdü ve emek, halk yığınlarını ezen toprak sahipleri ve kapitalistler dışında kimse tarafından birleştirilmezdi. Ne kadar zor ve zahmetli olursa olsun, tüm emeği öyle bir biçimde örgütlemeliyiz ki, her işçi ve köylü, şunu diyebilsin: Ben büyük özgür emek ordusunun parçasıyım ve yaşamımı toprak sahipleri ve kapitalistler olmaksızın kurabileceğim. Komünist sistemi yerleştirebileceğim. Genç Komünist Birliği, küçük yaştan, herkesi bilinçli ve disiplinli emek için eğitmelidir. Bu yolla, şimdi karşımızda duran sorunların çözülebileceğinden emin olabiliriz. Ülkemizin elektriğe kavuşması için en az on yıl gerekeceğini varsaymalıyız, öyle ki, teknolojinin son başarıları yoksul toprağımıza hizmet edebilsin. Ve böylece, şimdi onbeş yaşında olan ve on ya da yirmi yıl sonra komünist toplumda yaşayacak olan kuşak, öğrenimle ilgili tüm görevlerine öyle bir yoldan yaklaşmalıdır ki, her gün, her köyde ve her kentte, genç insanlar, en küçüğü, en basiti bile olsa, ortak emeğin bir sorununun pratik çözümü ile uğraşsınlar. Bu, her köyde yapıldığı ölçüde, komünist yarışma geliştiği ölçüde, gençlik emeğini birleştirebileceğini tanıtladığı ölçüde, bu ölçüde, komünist kuruluşun başarısı güvence altına alınacaktır. Ancak her adıma bu kuruluşun başarısı açısından bakmakla, ancak birleşmiş, politik bakımdan bilinçli çalışan insanlar olmak için yapabileceğimiz her şeyi yapıp yapmadığımızı

kendimize sormakla, Genç Komünist Birliği, yarım milyon üyesini, bir tek emek ordusu halinde birleştirmeyi başaracak ve evrensel saygı kazanacaktır. (*Alkış tufanı.*)

Pravda, n° 221, 222 ve 223
5, 6 ve 7 Ekim 1920

DEVRİMİMİZ
N. SUHANOV'UN NOTLARI ÜZERİNE

I

Geçenlerde, Suhanov'un devrim üzerine notlarına gözatıyordum. İnsanın en çok dikkatini çeken şey, küçük-burjuva demokratların ve tüm İkinci Enternasyonal kahramanlarının bilgiçlik taslamaları oluyor. Hepsinin son derece yüreksiz olmaları gerçeği bir yana, Alman modelinden en ufak bir sapmaya gelince, en iyileri bile birtakım kayıtlarla kendilerini takviye ediyorlar — tüm küçük-burjuva demokratlara özgü olan ve devrim boyunca onlar tarafından bol bol ortaya konan bu tipik özellik bir yana, insanın dikkatini çeken şey, geçmişin kölece taklidi oluyor.

Hepsi kendilerine marksist diyorlar, ama marksizm anlayışları çekilmez bir biçimde bilgiçcedir. Marksizmde belirleyici olan şeyi, yani onun devrimci diyalektiğini hiç anlayamamışlardır. Hatta Marx'ın devrim zamanlarında en büyük esnekliğin gerekli olduğu yolundaki sözlerini kesinlikle anla-

yamamışlar ve örneğin Marx'ın mektuplarında geçen —sanırım 1856'daydı— Almanya'da devrimci bir durum yaratabilecek olan bir köylü savaşı ile, işçi sınıfı hareketini birleştirme umudunu ifade eden sözlerini bile anlayamamışlardır — bu yalın sözlerden bile kaçınmakta ve bir tas kızgın sütün etrafında gezinen kedi gibi dolaşıp durmaktadırlar.

Yaptıkları işler, onların, bırakın burjuvaziden kopmayı, sapmaktan bile korkan ödlek reformistler olduklarını ortaya koymaktadır, aynı zamanda da korkaklıklarını en çılgınca tumturaklı laflar ve kabadayılıkla kapatmaktadırlar. Ama salt teorik görüş açısından bile hepsinde insanın en çok dikkatini çeken şey, şu marksist düşünceleri kavramadaki kesin yeteneksizlikleridir. Şimdiye dek Batı Avrupa'da kapitalizmin ve burjuva demokrasisinin belli bir yol izlediğini görmüşlerdir. Ve bu yolun ancak *mutatis mutandis*,* ancak (dünya tarihinin genel gelişmesi açısından çok önemsiz olan) bazı değiştirmelerle bir model olarak alınabileceğini kavramamışlardır.

Birincisi, birinci emperyalist dünya savaşı ile bağlantılı olan devrim. Böyle bir devrim bizzat savaşın sonucu olan yeni özellikler ya da değişiklikler göstermek zorundaydı, çünkü dünya, bu durumda böyle bir savaş hiç görmemiştir. Görüyoruz ki, savaştan bu yana en zengin ülkelerin burjuvazisi, bugüne kadar "normal" burjuva ilişkileri yeniden kurmayı başaramamıştır. Oysa bizim reformistlerimiz —devrimci oldukları havasını veren küçük-burjuvalar— normal burjuva ilişkilerin sınır olduğuna (buraya kadar gideceksin, daha öteye değil) inanırlardı, hâlâ da inanırlar. "Normal" kavramları bile son derece basmakalıp ve dardır.

İkincisi, dünya tarihinin gelişmesi bir bütün olarak genel yasalar izlerken, bazı gelişme dönemlerinin, ya bu gelişmenin biçiminde ya da sırasında özellikler gösterebileceğinin hiç de olanaksız sayılmadığı, tam tersine bunun öngörüldüğü düşüncesine tamamen yabancıdırlar. Örneğin, Rusya, bu uygar ülkelerle bu savaşın ilk kez, kesinlikle uygarlık yörün-

* Gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra. –ç.

gesine soktuğu ülkeler, yani tüm doğulu, Avrupalı-olmayan ülkeler arasındaki sınır çizgisi üzerinde durduğuna göre, bazı ayırıcı özellikler gösterebildiği ve gerçekten de göstermek zorunda olduğu, akıllarına bile gelmemektedir; bu özellikler dünya gelişmesinin genel çizgisine uygun olmakla birlikte, Rusya devrimini Batı Avrupa ülkelerindekinden ayırır ve devrim, doğu ülkelerine doğru ilerledikçe bazı kısmi yenilikler getirir.

Örneğin, Batı Avrupa sosyal-demokrasisinin gelişmesi sırasında papağan gibi ezberledikleri iddia, yani bizim henüz sosyalizm için olgunlaşmamış olduğumuz, aralarındaki "bilgili" beylerden birinin koyduğu gibi, sosyalizmin nesnel ekonomik öncüllerinin ülkemizde bulunmadığı iddiası, son derece basmakalıptır. Birinci emperyalist savaş sırasında yaratılan devrimci durum gibi bir durum içinde kendini bulan bir halk için, ne söylenebileceğini kendi kendilerine sormak hiçbirinin aklına gelmemektedir. Bu halkın, durumunun umutsuzluğundan etkilenip uygarlığın gelişmesi için bir ölçüde olağan-dışı koşullar sağlanmasında ona en azından biraz şans tanıyacak bir savaşıma atılma olasılığı yok mudur?

"Rusya'nın üretici güçlerinin gelişmesi sosyalizmi olanaklı kılan düzeye ulaşmamıştır." Tüm İkinci Enternasyonal kahramanları, kuşkusuz Suhanov dahil, bu önermenin yaygarasını yapmaktadırlar. Yüz farklı telden bu tartışma götürmez önermeyi çalmakta ve devrimimiz için bunun belirleyici ölçüt olduğunu sanmaktadırlar.

Ama, birincisi azçok etkili her Batı Avrupa ülkesini işin içine karıştıran emperyalist dünya savaşı sırasında, kendine özgü koşullar, Rusya'yı ve Rusya'nın gelişmesini, doğuda olgunlaşan ya da zaten kısmen başlamış olan devrimler arifesinde, en az Marx'ın kendisi kadar "marksist" olan biri tarafından, 1856'da Prusya için olası bir umut olarak önerilen, tam da, "köylü savaşı"nın işçi sınıfı hareketiyle birleştirilmesini başarmamızı olanaklı kılan bir duruma soktu ise ne olacak?

Durumun tam ümitsizliği, işçilerin ve köylülerin çabala-

rını on kat kamçılayarak, uygarlığın temel önkoşullarını Batı Avrupa ülkelerininkinden farklı bir biçimde yaratma fırsatını verdiyse ne olacak? Bu, dünya tarihinin gelişmesinin genel çizgisini değiştirmiş midir? Dünya tarihinin genel gidişine çekilmekte olan ya da çekilmiş olan tüm ülkelerdeki temel sınıflar arasındaki temel ilişkileri değiştirmiş midir?

Eğer sosyalizmin kurulması için belirli bir kültür düzeyi gerekiyorsa (her ne kadar hiç kimse her Avrupa ülkesi için farklı olduğundan bu belirli "kültür düzeyi"nin ne olduğunu söyleyemezse de) neden önce bu belirli kültür düzeyinin önkoşullarını devrimci bir biçimde elde etmekle işe başlayıp, sonra da işçilerin ve köylülerin hükümetinin ve Sovyet sisteminin yardımıyla öteki uluslara yetişme yolunu tutmayalım?

16 Ocak 1923

II

Uygarlığın sosyalizmin kurulması için gerekli olduğunu söylüyorsunuz. Pekala. Ama neden, ülkemizde, toprak sahiplerinin ve Rus kapitalistlerinin defedilmesi gibi uygarlık önkoşullarını yaratıp, sonra da sosyalizme doğru ilerlemeye başlamayalım? Alışılmış tarihsel olaylar dizisinde böyle değişikliklere izin verilemeyeceğini ya da bunların olanaksız olduğunu nerede, hangi kitaplarda okudunuz?

Sanırım Napoléon şöyle yazmıştı: "*On s'engage et puis on voit.*" Serbestçe çevirirsek şu anlama gelir: "Önce ciddi bir savaşa gir — sonra ne olduğunu gör." Biz de, Ekim 1917'de önce ciddi bir savaşa girdik ve sonra da, gelişmenin Brest Barışı,[107] Yeni Ekonomik Politika vb. gibi ayrıntılarını (dünya tarihi açısından bunlar elbette ki sıradan ayrıntılardır) gördük. Ve şimdi, esasta zafer kazandığımızdan hiç kuşku duyulamaz.

Bizim Suhanovlar, daha da sağda olan sosyal-demokratların sözünü bile etmiyorum, devrimlerin başka türlü yapılabileceğini akıllarına bile getirmiyorlar. Avrupalı

darkafalılarımız, çok daha geniş nüfusa ve çok daha fazla toplumsal koşul farklılıklarına sahip olan doğu ülkelerindeki daha sonraki devrimlerin, kuşkusuz, Rus Devriminden bile daha büyük farklılıklar göstereceğini akıllarına bile getirmiyorlar.

Kautskici çizgide yazılmış bir ders kitabının kendi zamanında çok yararlı bir şey olduğunu söylemeye bile gerek yok. Ama bunun sonraki dünya tarihinin tüm gelişme biçimlerini önceden gördüğü düşüncesini atmanın zamanı gelmiştir. Bu düşünceyi savunanların, yalnızca ahmak olduklarını söylemeninin de zamanıdır.

17 Ocak 1923
Pravda, n° 117
İmza: *Lenin*

YOLDAŞ Trotski, *Pod Znamenem Marksizma*'nın[108] genel amaçları hakkında gerekli olan her şeyi, bu derginin 1. ve 2. sayısında zaten söylemiş, hem de pek güzel söylemiş bulunuyor. Bu sayının giriş açıklamasında yazıkurulunun ortaya koyduğu çalışma programını ve içeriğini daha yakından tamamlayan bazı sorunlar üzerinde durmak istiyorum.

Bu açıklama, *Pod Znamenem Marksizma*'nın çevresinde toplanan herkesin komünist olmadığını, ama hepsinin de tutarlı materyalistler olduğunu söylemektedir. Kanımca komünistlerle, komünist olmayanların bu ittifakı kesinlikle esastır ve derginin amaçlarını doğru bir biçimde tanımlamaktadır. Komünistlerin düştükleri en büyük ve en tehlikeli yanılgılardan biri (büyük bir devrimin başlangıcını başarılı bir biçimde gerçekleştiren devrimcilerin genel olarak düştükleri gibi), bir devrimin yalnızca devrimciler tarafından yapılabi-

leceği düşüncesidir. Tersine, tüm ciddi devrimci çalışmalar, başarılı olmak için, devrimcilerin ancak gerçekten yiğit ve ileri sınıfın öncüsü rolünü oynayabileceği düşüncesinin anlaşılmasını ve eyleme geçirilmesini gerektirir. Bir öncü, yalnızca, önderlik ettiği insan yığınından tecrit olmamayı başarabildiği ve tüm yığını ileri doğru gerçekten de yürütebildiği zaman *görevini,* öncü olarak görevini yerine getirebilir. En değişik etkinlik alanlarında komünist olmayanlarla bir ittifak olmaksızın, herhangi bir başarılı komünist inşa sözkonusu olamaz.

Bu, *Pod Znamenem Marksizma* tarafından üstlenilen materyalizm ve marksizmin savunulması için de geçerlidir. Neyse ki, Rusya'daki ileri toplumsal düşüncenin ana eğilimleri, sağlam bir materyalist geleneğe sahiptir. G. V. Plehanov'dan başka, modern narodniklerin (halkçı-sosyalistler, sosyalist-devrimciler vb.), Avrupa biliminin sözde son sözlerinin gösterişine kapılarak ve bu gösterişin altında burjuvaziye, burjuva önyargısına ve burjuva gericiliğine bir çeşit köleliği göremeyerek, moda gerici felsefi öğretilerin izinden gidip, sık sık terk ettikleri Çernişevski'ye değinmek yeterli olacaktır.

Her durumda, Rusya'da hâlâ, komünist olmayan kamptan gelme materyalistlere sahibiz — ve kuşkusuz oldukça uzun bir süre de sahip olacağız, ve tutarlı bir militan materyalizmin tüm yandaşlarını, felsefi gericilikle ve sözde eğitilmiş toplumun felsefi önyargılarıyla savaşmak yolundaki ortak çalışmaya katmak bizim kesin görevimizdir. Baba Dietzgen —başarısız olduğu kadar da gösterişçi olan yazar oğluyla karıştırılmasın—, aslında modern toplumdaki felsefe profesörleri, çoğu durumda "papaz yandaşlığının diplomalı uşaklarından" başka bir şey değillerdir dediği zaman, burjuva ülkelerde hüküm süren ve onların bilim adamlarının ve yayıncılarının saygısını kazanmış olan felsefi eğilimlerin temel marksist görüşünü doğru, yerinde ve açık bir biçimde ifade etmiş oluyordu.

Tüm öteki ülkelerdeki kardeşleri gibi, kendilerini ileri

sayınayı pek seven bizim Rus aydınlarımız, sorunu, Dietzgen'in sözleriyle ifade edilen düşünce düzeyine kaydırmaya pek karşıdırlar. Ama karşı olmalarının nedeni, gerçeklere doğrudan bakamamalarıdır. Dietzgen'in acı tanımının kesinlikle doğru olduğunu anlamak için, modern eğitim görmüş kişilerin, yöneten burjuvaziye, yönetimsel, ve ayrıca da genel ekonomik, toplumsal ve diğer her türden bağımlılığı üzerinde biraz düşünmek yeter. Burjuvazinin sınıf çıkarları ve sınıfsal konumu ile bir yandan dinin bütün biçimlerine sağladığı destek ve öte yandan da moda felsefî akımların ideolojik içeriği arasındaki bağlantı hakkında bir fikir edinmek için, örneğin radyumun keşfiyle ilgili olanlardan tutun da, şimdi Einstein'ın eteklerine yapışmaya çalışanlara kadar Avrupa ülkelerinde pek sık ortaya çıkan bir yığın moda felsefî akımları anımsamak yeter.

Yukarıda söylenenlerden anlaşılacaktır ki militan materyalist bir organ olarak yola çıkan bir dergi, her şeyden önce ister resmî bilimin temsilcileri olarak, ister kendilerine "demokratik sol ya da ideolojik bakımdan sosyalist" yayıncılar diyen özgür kalemler olarak hareket etsinler, "papaz yandaşlığının" tüm, modern "diplomalı uşakları"nı çekinmeden sergileme ve suçlama anlamında militan bir organ olmalıdır.

İkinci olarak, böyle bir dergi, militan tanrıtanımaz bir organ olmalıdır. Bu çalışmadan sorumlu olan bölümlerimiz ya da hiç olmazsa devlet kuruluşlarımız vardır. Ama bu çalışma, son derece cansız ve yetersiz bir biçimde sürdürülmekte ve anlaşılan bizim gerçekten de Rusvari (sovyet de olsa) bürokratik yollarımızın genel koşullarından zarar görmektedir. Onun için bu kuruluşların çalışmasına ek olarak ve bu çalışmayı iyileştirmek ve canlandırmak için, militan materyalizmin propagandasını yapmak üzere yola çıkan bir derginin, yorulmak bilmez bir tanrıtanımaz propaganda ve yorulmak bilmez bir tanrıtanımaz savaş sürdürmesi son derece önemlidir. Bu konuda tüm dillerdeki yazın, dikkatle izlenmeli ve bu alanda değerli olan her şey çevrilmeli, en azından gözden geçirilmelidir.

Çok önceleri, Engels, proletaryanın çağdaş liderlerine, 18. yüzyılın sonlarına ait militan tanrıtanımaz yazını, halk arasında yığınsal dağıtım için çevirmelerini öğütlemişti. Şimdiye kadar bunu yapmadık ve bu, bizim bir ayıbımızdır denebilir (bu devrimci bir dönemde iktidarı almanın, bu iktidarı gereken biçimde kullanmayı bilmekten çok daha kolay olduğunun sayısız tanıtlarından biridir). Cansızlığımız, etkinliksizliğimiz ve yeteneksizliğimiz, bazan örneğin 18. yüzyılın eski tanrıtanımaz yazınının, antika, bilim-dışı, toyca vb. olduğu gibi, her türden "yüksek" gerekçe ile mazur gösterilmektedir. Ya bilgiçliğin ya da marksizmin tamamen yanlış anlaşılmasının bir perdesi görevini yapan bu tür sahtebilimsel safsatacılıktan daha beter bir şey olamaz. Kuşkusuz 18. yüzyıl devrimlerinin tanrıtanımaz yazılarında bilim-dışı ve toyca çok şey vardır. Ama bu yazıları yayınlayanların, onların kısaltmalarına ve 18. yüzyılın sonundan beri dinlerin bilimsel eleştirisinde insanlığın yaptığı ilerlemeye işaret eden, bu konudaki son yayınlara değinen kısa çıkmalar yapmalarına kimse engel olmamaktadır. Tüm modern toplum tarafından karanlığa, cehalete ve boşinanlara mahkum edilen milyonlarca insanın (özellikle köylülerin ve zanaatçıların) kendilerini bu karanlıktan, yalnızca salt marksist bir eğitimin düz yolundan kurtarabileceklerini düşünmek, bir marksistin yapabileceği en büyük ve en vahim hatadır. Bu yığınlara, en çeşitli tanrıtanımaz propaganda malzemesi sağlanmalı, en değişik yaşam alanlarına ait gerçekler tanıtılmalı, olanaklı olan her yoldan onlara yaklaşılmalıdır, öyle ki, ilgileri çekilsin, dinsel uyuşukluklarından silkinsinler, en değişik acılarla ve en değişik yöntemlerle harekete geçirilsinler vb..

Eski 18. yüzyıl tanrıtanımazlarının, keskin, canlı ve yetenekli yazıları, hüküm süren papaz yandaşlığına, zekice ve açıkça saldırmıştır ve insanları dinsel uyuşukluklarından silkelemek için, yazınımızda egemen olan ve (gerçeği gizlemenin bir yararı yok) sık sık marksizmi çarpıtan, ustalıkla seçilmiş olgularla hemen hiç örneklendirilmemiş sıkıcı ve

kuru marksizm yorumlarına oranla bin kez daha uygun olduğunu çoğu kez gösterecektir. Marx'ın ve Engels'in tüm temel yapıtlarının çevirilerine sahibiz. Eski tanrıtanımazcılığın ve eski materyalizmin, Marx ve Engels'in getirdiği düzeltmelerle tamamlanmayacağından korkmak için hiçbir neden yoktur. En önemli şey —komünistlerimiz içinden sözde marksist olan, ama aslında marksizmi tahrif edenlerin çoğu kez önemsemedikleri de budur— hâlâ gelişmemiş yığınlarda, dinsel sorunlara karşı zekice bir tutum ve dinlerin zekice bir eleştirisini uyandırmaktır.

Öte yandan dinin modern bilimsel eleştirmenlerine bir gözatalım. Bu eğitim görmüş burjuva yazarları, hemen her zaman dinsel boşinanları kendilerine has çürütmelerini, onların burjuvazinin ideolojik köleleri olduklarını, papaz yandaşlığının diplomalı uşakları olduklarını hemen sergileyen iddialarla "tamamlarlar".

İki örnek, profesör, R. Y. Vipper, 1918'de *Vozniknovenye Hristiantsva* (*Hıristiyanlığın Kaynağı*, Faros Yayınevi, Moskova) başlıklı küçük bir kitap yayınladı. Yazar, modern bilimin başlıca sonuçlarını ele alırken politik bir örgüt olarak kilisenin silahları olan boşinanlarla ve aldatmacalarla savaşmaktan kaçınmakla kalmıyor, bu soruları uzaklaştırmakla kalmıyor, ayrıca her iki "ucun" da —idealizmin ve materyalizmin— üzerinde olduğu yolunda, tamamen gülünç ve en gerici iddiayı da ileri sürüyor. Bu, dünyanın her yerinde, çalışan halktan sızdırdığı kârların içinden yüzmilyonlarca rubleyi dinin desteğine ayıran egemen burjuvaziye dalkavukluk etmektir.

Ünlü Alman bilim adamı Arthur Drews, *Die Christusmythe* (*İsa Miti*) başlıklı kitabında dinsel boşinanları ve masalları çürütürken ve İsa'nın hiçbir zaman varolmadığını gösterirken, kitabın sonunda, bu, yenilenmiş, saflaştırılmış ve daha önce bir din, "günden güne büyüyen doğacı akıntıya" dayanacak yetenekte bir din olsa da, dinden yana olduğunu ilan etmiştir (dördüncü Almanca baskı, 1910, s. 238). Burada, eski çürümüş dinsel boşinanların yerine, yeni, daha iğ-

renç ve aşağılık boşinanların konmasında burjuvaziye açıkça yardım eden, açık sözlü ve kasıtlı bir gerici ile karşı karşıyayız. Bu, Drews'un çevrilmemesi gerektiği anlamına gelmez. Bu komünistlerin ve tüm tutarlı materyalistlerin, belli bir ölçüde, burjuvazinin ilerici kesimiyle bir ittifaka girerken, gericilik suçunu işlediği zaman da bu kesimi hiç çekinmeden teşhir etmeleri demektir. 18. yüzyıl burjuvazisinin, yani onun devrimci olduğu dönemin temsilcileriyle bir ittifaka girmekten kaçınmak marksizme ve materyalizme ihanet etmek demektir; çünkü, şu ya da bu biçimde, şu ya da bu ölçüde, Drewslar'la ittifak, hüküm süren dinsel cehalet yandaşlığı ile savaşımımızda esastır.

Militan materyalizmin bir organı olarak yola çıkan, *Pod Znamenem Marksizma* sayfalarının çoğunu tanrıtanımaz propagandaya, konuyla ilgili yazının gözden geçirilmesine, bu alandaki hükümet çalışmasının büyük eksikliklerini düzeltmeye ayırmalıdır. Modern burjuvazinin sınıf çıkarlarının ve sınıf örgütlerinin dinsel kuruluşların örgütlenmesi ve dinsel propaganda ile nasıl bağlantılı olduğunu gösteren birçok somut olgular ve karşılaştırmalar içeren komünist kitap ve broşürlerden yararlanmak özellikle önemlidir.

Din ile sermaye arasındaki resmî devlet bağının daha az kendini gösterdiği Amerika Birleşik Devletleri'ne ait tüm malzeme son derece önemlidir. Ama öte yandan da, çok daha açık olarak anlamaktayız ki, (menşeviklerin, sosyalist-devrimcilerin, kısmen de anarşistlerin vb. öylesine mantıksızca taptıkları) o sözde modern demokrasi, burjuvazinin yararına olan ne varsa öğütlemek, yani en gerici düşünceleri, dini, cehalet yandaşlığını, sömürücülerin savunulmasını vb. öğütlemek özgürlüğünden başka bir şey değildir.

İnsan, militan bir materyalist organ olmak üzere yola çıkan bir derginin, herhangi bir özel yazının, hangi okur çevresi için ve ne bakımdan uygun olacağını göstererek ve ülkemizde hangi yazının yayınlandığını (ancak iyi çevirilere değinmek gerekir ve bunlar da çok fazla değildir) ve nelerin ilerde yayınlanacağını belirterek, okurlara, tanrıtanımaz ya-

zın üzerine gözden geçirmeler sunacağını ummak istiyor.

Komünist partiye mensup olmayan tutarlı materyalistlerle ittifaka ek olarak, militan materyalizmin yapacağı çalışma için en az bu ittifak kadar, belki de ondan fazla önemli olan bir şey de, materyalizme eğilim duyan ve sözde eğitim görmüş toplumda yaygın olan, idealizme ve kuşkuculuğa doğru moda felsefi sapmalar karşısında onu savunmaktan ve öğütlemekten korkmayan modern doğabilimcileriyle bir ittifaktır.

Pod Znamenem Marksizma n° 1-2'de yayınlanan, A. Timiryazev'e ait Einstein'ın rölativite teorisi üzerine makale, derginin bu ikinci ittifakta da başarılı olacağını ummamıza olanak veriyor. Buna daha çok dikkat etmek gerekir. Modern doğabilimin geçirmekte olduğu keskin altüst oluşun çoğu kez gerici felsefi okullara ve ikinci dereceden okullara, akımlara ve ikinci dereceden akımlara yolaçtığını anımsamak gerekir. Bu yüzden doğabilimdeki son devrimin ortaya çıkardığı sorunlar izlenmedikçe ve doğabilimcilerin bir felsefi derginin çalışmalarına katılmaları sağlanmadıkça, militan materyalizm, ne militan ne de materyalizm olabilir. Derginin ilk sayısında, Timiryazev, materyalizmin temellerine bizzat hiçbir etkin saldırıda bulunmayan Einstein'ın teorisine tüm ülkelerdeki bir yığın burjuva aydının daha şimdiden sahip çıktığını gözlemlemek durumunda kalmıştı; bunun, yalnızca Einstein için değil, 19. yüzyılın sonundan bu yana doğabilimin büyük reformcularının, çoğu için değilse de, bir kısmı için geçerli olduğunu belirtmek gerek.

Bu görüngüye karşı tutumumuzun politik bakımdan bilinçli bir tutum olabilmesi için, hiçbir doğabilimin ve hiçbir materyalizmin, sağlam felsefi temellere dayanmadıkça, burjuva düşüncelerin saldırısına ve burjuva dünya görüşünün yeniden kurulmasına karşın savaşımında gerilemeden duramayacağını kavramak gerekir. Doğabilimci, bu savaşımda

gerilememek ve onu muzaffer bir sona ulaştırmak için, bir modern materyalist, Marx'ın temsil ettiği materyalizmin bilinçli bir yandaşı olmalıdır, yani bir diyalektik materyalist olmalıdır. Bu amaca ulaşmak için, *Pod Znamenem Marksizma*'mn yazarları, hegelci diyalektiğin materyalist bir açıdan sistemli bir biçimde incelenmesine girişmelidirler; bu diyalektik, Marx'ın *Kapital*'inde ve tarihsel ve politik yapıtlarında gerçekten uyguladığı ve başarıyla uyguladığı bir şeydir, öyle ki, şimdi doğudaki (Japonya, Hindistan ve Çin) yeni sınıfların, —yani dünya nüfusunun büyük kısmını oluşturan ve tarihsel edilginliğiyle ve tarihsel uyuşukluğu ile şimdiye kadar birçok ileri Avrupa ülkesinin durgunluğunu ve çürümesini koşullandırmış olan yüzmilyonlarca insanın— yaşama katılması ve savaşımındaki her gün, yeni halkların ve yeni sınıfların yaşama katılmasındaki her gün, marksizmin taze bir doğrulanması olmaktadır.

Kuşkusuz, hegelci diyalektiğin bu incelenmesi, bu yorumu, bu propagandası son derece zordur ve bu doğrultudaki ilk deneylerde hata olasılığı kesindir. Ama ancak hiçbir şey yapmayanlar, hiç hata yapmazlar. Marx'ın materyalist bir biçimde kazanılmış hegelci diyalektiği uygulama yöntemini temel alırsak, bu diyalektiği her yönden geliştirebiliriz ve geliştirmeliyiz, dergide Hegel'in başlıca yapıtlarından alıntılar yayınlamalı, bunları materyalist bir biçimde yorumlamalı ve Marx'ın diyalektiği uygulayış tarzına ait örneklerin yardımıyla olduğu gibi, yakın tarihin, özellikle de modern emperyalist savaşın ve devrimin görülmemiş bir bollukta sağladığı, ekonomik ve politik ilişkiler alanındaki diyalektik örneklerinin de yardımıyla onları değerlendirmeliyiz. Benim görüşüme göre, *Pod Znamenem Marksizma*'nın yazıkurulu ve yazarları, bir tür "Hegelci Diyalektiğin Materyalist Dostları Derneği" oluşturmalıdır. Modern doğabilimciler, (aramayı bilirlerse ve biz onlara yardım etmeyi bilirsek) materyalist bir biçimde yorumlanmış hegelci diyalektikte doğabilimdeki devrim tarafından ortaya atılan ve burjuva modasının aydın hayranlarının ayağını gericiliğe doğru "sürçtüren" felsefi so-

rular bir dizi yanıt bulacaktır.

Materyalizm, önüne böyle bir görev koymadıkça ve bu görevi sistemli bir biçimde yerine getirmedikçe, militan materyalizm olamaz. Sçedrin'in bir deyimini kullanırsak, savaşıldığı kadar savaşçı olmayacaktır. Bu olmaksızın, önde gelen doğabilimciler, felsefi çıkarsamalarını ve genellemelerini yaparken, eskiden olduğu kadar sık çaresiz kalacaklardır. Çünkü doğabilim öyle hızlı gelişmekte ve bütün alanlarda öyle derin bir devrimci altüst oluştan geçmektedir ki, felsefi çıkarsamalar olmaksızın yapması olanak-dışıdır.

Bitirirken, *Pod Znamenem Marksizma*'mn da üzerinde durmak istediği felsefe ile hiçbir bağıntısı olmayan, ama her durumda toplumsal sorunlarla ilgili olan, bir örnek aktaracağım.

Bu, modern sahte-bilimin, gerçekten de, büyük ve en rezilce gerici görüşler için bir araç görevi görüşünün bir örneğidir.

Geçenlerde, bana, Rus Teknik Derneğinin[109] Onbirinci Dairesi tarafından yayınlanan *Ekonomist*'in 1. sayısının (1922) bir nüshası gönderildi. Bana bu dergiyi gönderen genç komünist (muhtemelen onu okuyacak zamanı yoktu), onunla büyük ölçüde aynı görüşte olduğunu aceleyle ifade etmiş. Gerçekte, dergi —ne ölçüde kasten olduğunu bilmiyorum—, kuşkusuz bilim, demokrasi vb. örtüsü altında gizlenmiş modern feodalistlerin bir organıdır.

Bay P. A. Sorokin diye biri, bu dergide, "Savaşın Etkisi" üzerine geniş bir sözde-"sosyolojik" araştırma yayınladı. Bu bilgi dolu makalede, yazarın ve yurtdışındaki sayısız öğretmen ve meslektaşlarının, "sosyolojik" yapıtlarına, bol bol bilgi dolu atıflarda bulunulmaktadır. İşte onun irfanından bir örnek.

83. sayfada, şunları okuyorum:

"Petrograd'da her 10.000 evlenmeye karşılık şimdi 92,2 boşanma vardır — olağanüstü bir rakam. Bozulan her 100 evlilikten, 51,1'i bir yıldan az sürmüştür: yüzde 11'i bir aydan az, yüzde 22'si iki aydan az, yüzde 41'i üç-altı ay arası,

ve yalnızca yüzde 26'sı altı aydan fazla sürmüştür. Bu rakamlar modern yasal evliliğin, aslında evlilik-dışı cinsel ilişki olan bir şeyi gizleyen, 'çeşni' sevenlerin iştahlarını 'yasal' bir biçimde doyurmalarını olanaklı kılan bir biçim olduğunu göstermektedir." (*Ekonomist,* n° 1, s. 83.)

Gerek bu bay, gerekse bu dergiyi çıkaran ve bu tür konuşmalara yer veren Rus Teknik Derneği, kuşkusuz kendilerine demokrasi yandaşları gözü ile bakmaktadırlar ve aslında oldukları gibi, yani feodalist, gerici, "papaz yandaşlığının diplomalı uşakları" diye çağrılmayı büyük bir hakaret sayacaklardır.

Burjuva ülkelerin, evlenme, boşanma ve gayrimeşru çocuklarla ilgili yasalarıyla ve bu alandaki gerçek durumla en ufak bir tanışıklık bile, konuyla ilgilenen herkese, en demokratik burjuva cumhuriyetlerde bile, modern burjuva demokrasisinin, bu bakımdan, kadınlara ve evlilik-dışı doğmuş çocuklara karşı gerçekten de feodal bir tavır koyduğunu göstermeye yetecektir.

Doğaldır ki, menşeviklerin, sosyalist-devrimcilerin, anarşistlerin bir kısmının ve batıdaki bunlara karşılık olan tüm partilerin, demokrasi hakkında ve onun bolşeviklerce nasıl ihlal edildiği hakkında bağırıp çağırmalarını engellememektedir. Oysa işin aslında bolşevik devrimi, evlilik, boşanma ve evlilik-dışı doğan çocukların durumu gibi sorunları açısından, tutarlı bir biçimde demokratik olan tek devrimdir. Ve bu, her ülkenin nüfusunun yarıdan fazlasının çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendiren bir sorundur. Ondan önce bir sürü burjuva devrimi gelmiş ve kendilerini demokratik diye adlandırmışlarsa da bolşevik devrim, bu bakımdan gerek gericiliğe ve feodalizme karşı, gerek egemen ve mülk sahibi sınıfların olağan ikiyüzlülüğüne karşı, kararlı bir savaşım veren ilk ve tek devrim olmuştur.

Her 10.000 evlenmeye karşı 92 boşanma bay Sorokin'e olağanüstü bir rakam gibi görünüyor; ancak şunu düşünebiliriz: Ya yazar, yaşamdan tümüyle koparılmış, bir manastırda yetiştirilmiştir, öyle ki böyle bir manastırın varolduğuna

hemen hiç kimse inanmayacaktır, ya da gericiliğin ve burjuvazinin çıkarları için gerçekleri tahrif etmektedir. Burjuva ülkelerdeki toplumsal koşullarla biraz olsun tanışıklığı olan bir kimse bilir ki, fiilî boşanmaların (kuşkusuz kilise ve yasa tarafından onaylanmamış olan), gerçek sayısı her yerde ölçülmez derecede daha büyüktür. Bu bakımdan Rusya ve öteki ülkeler arasındaki tek fark, yasalarımızın, ikiyüzlülüğü ve kadının ve çocuğunun alçaltılmasını onaylamayıp, hükümet adına, tüm ikiyüzlülüğe ve tüm alçaltılmaya karşı sistemli bir savaş ilan etmesidir.

Marksist dergi de, bu modern "eğitim görmüş" feodalistlere karşı savaş vermek zorundadır. Olasıdır ki, bunların hiç de az olmayan bir kısmı, hükümetten para almaktadır, ve adı çıkmış sapıklar, çocuklar için eğitim kuruluşlarında gözetmenliğe ne kadar uyuyorlarsa, bunlar da bu işe o kadar uydukları halde, gençliğimizin eğitimi için hükümetçe istihdam edilmektedirler.

Rusya işçi sınıfı iktidarı alabileceğini gösterdi, ama onu kullanmayı henüz öğrenemedi, çünkü aksi halde bilgili toplulukların bu tür öğretmenlerini ve üyelerini, pek kibar bir biçimde, burjuva "demokrasisi"ne sahip ülkelere postalamış olurdu. Böyle feodalistlerin yeri orasıdır.

Ama işçi sınıfı, öğrenme isteğine sahip olursa öğrenecek.

12 Mart 1922
Pod Znamenem Marksizma, n° 3
Mart 1922

İmza: *N. Lenin*

*Pod Znamenem Marksizma*daki metne göre basılmıştır.

[1] Lenin, *Granat Ansiklopedik-Sözlük* için yazmayı amaçladığı "Karl Marx" makalesine, 1914 ilkyazında Pronin (Galiçya)'de başladı ve Kasım 1914'te Bern'de tamamladı. Bir kitapçık olarak yayınlanan bu makalenin 1918 baskısının "Önsöz"ünde, Lenin, makalenin 1913 yılında yazıldığını anımsadığını söyler.

Makale, 1915'te, *Sözlük*'te, V. İ. Lenin imzasıyla yayınlandı, ve makaleye bir de "Marksizm Bibliyografyası" eklendi. Sansür yüzünden *Sözlük*'ün yayıncıları, "Sosyalizm" ve "Proletarya'nın Sınıf Savaşımının Taktikleri" adlı iki bölümü yazıdan çıkardılar, ve metinde bir dizi değişiklik yaptılar.

1918'de *Priobi* yayınevi, makalenin özgün metnini Lenin'in özel olarak bu makale için yazdığı bir önsözle birlikte ayrı bir kitapçık olarak yayınladı, ama "Marksizm Bibliyografyası" eki kitapçıkta yoktu.

Makale, elyazmalarına uygun olarak tümüyle ilk kez RKPMK Lenin Enstitüsü tarafından *Marx-Engels Marksizm* derlemesi içerisinde 1925 yılında yayınlandı. – 9.

[2] *Komünist Birlik* – 1847 yazında Londra'da kurulan devrimci

proletaryanın birinci uluslararası örgütü. Birliğin örgütleyicileri ve liderleri birliğin talimatıyla, *Komünist Partisi Manifestosu*nun yazarları Marx ve Engels idi. Birlik, burjuvaziyi alaşağı etmeyi, eski burjuva toplumunu sınıf karşıtlıklarıyla birlikte ortadan kaldırmayı, ve sınıfsız ve özel mülkiyeti olmayan yeni bir toplumu kurmayı amaçlıyordu.

1852 Kasımına kadar süren varlığı sırasında, proleter devrimcilerin eğitim merkezi olarak, proletarya partisinin çekirdeği olarak ve Uluslararası İşçi Birliğinin (Birinci Enternasyonalin) öncüsü olarak önemli bir rol oynadı. Onun tarihi, Engels'in "Komünist Birliğin Tarihi Üzerine" adlı makalesinde ele alınmıştır. (Bkz: Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar 3,* Sol Yayınları, Ankara 1979, s. 209-220.) – 15.

[3] Şubat 1848'deki Fransız burjuva devrimi. – 16.

[4] Mart 1848'de başlayan Almanya ve Avusturya'daki burjuva devrimi. – 16.

[5] Küçük-burjuva partisi ("La Montagne") tarafından, cumhurbaşkanının ve yasama meclisi çoğunluğunun 1848 anayasasını çiğnemesini protesto etmek üzere Paris'te düzenlediği bir halk gösterisi. Göstericiler dağıtılmıştı. – 16.

[6] Marx'ın bonapartçı ajan K. Vogt tarafından yazılan iftira dolu uydurması "*Allgemeine Zeitung*'a Karşı Davam"a yanıt olarak yazdığı *Herr Vogt* kitapçığı. – 16.

[7] *Uluslararası İşçi Birliği Açılış Söylevi.* – 17.

[8] *Restorasyon,* 1792 Fransız burjuva devrimi ile devrilen Burbon hanedanının iktidarını yeniden kurduğu, Fransız tarihinde bir dönem (1814-30). – 27.

[9] *Marjinal fayda teorisi,* marksist emek-değer teorisine karşı olarak geçen yüzyılın sonunda Avusturya okulu denilen akım tarafından ileri sürülmüştür. Bu Avusturya okulu, kaba ekonomi politiğin bir türünü öğütlüyordu, ama öteki temsilcilerinden farklı olarak metaın değerini yalnızca onun yararlılığı ile değil aynı zamanda, en az acil olan gereksinmeleri karşılayan mevcut malların son (marjinal) birimlerinin yararlılığı ile de belirlemiştir. Marjinal fayda teorisi Avusturya okulunun bütün öteki iktisadi ve felsefi görüşleri gibi kapitalist sömürünün gerçek niteliğinin üstünü örtme aracı olarak kullanılmıştı. – 35.

[10] *Die Neue Zeit* ("Yeni Zamanlar"). 1833'ten 1923'e kadar

Stuttgart'ta yayınlanan Alman Sosyal-Demokrat Partisinin teorik bir dergisi. Yayıncısı Kautsky idi ve Ekim 1917'de Kautsky'nin yerine Cunow geçti. Marx ve Engels'in birçok çalışmalarını yayınlayan ilk dergi idi. Engels, yayıncılara, çalışmalarında marksizmden sık sık sapmalarını eleştirerek öğütler vermişti.

Engels'in 1895'te ölümünden sonra, dergi Bernstein'ın marksizme karşı revizyonist bir haçlı seferini başlatan bir dizi makalesini, *Sosyalizmin Sorunları*'nı da içeren revizyonist makaleleri yayınlamayı alışkanlık haline getirdi. Birinci Dünya Savaşı sırasında dergi, sosyal-şovenleri destekleyerek merkezci bir yol izledi. – 44.

[11] 1815'ten itibaren, Avusturya, Prusya ve Rusya'nın ortaklaşa denetim altına aldıkları Krakov Cumhuriyetindeki demokratik ulusal kurtuluş ayaklanması. Ayaklanmacılar, feodal yükümlülükleri ortadan kaldıran ve karşılığı ödenmeden köylülere toprağın geri verileceğini vaadeden bir bildiri yayınlayan bir ulusal hükümet kurdular. Hükümet öteki bildirilerinde artan ücret oranlarıyla ulusal iş atelyeleri açtığını ve bütün yurttaşlara eşitlik getirdiğini ilan etti. Kısa bir süre sonra ayaklanma bastırıldı. – 47.

[12] *Junker* – Prusyalı soylu toprak sahibi. – 49.

[13] *Sosyalistler Yasası* – Almanya'da 1878'de Bismarck hükümeti tarafından işçi sınıfı ve sosyalist hareketle savaşım vermek için hazırlandı ve yürürlüğe kondu. Yasa bütün sosyal-demokrat örgütleri, yığın niteliği taşıyan işçi sınıfı birliklerini, işçi sınıfı basınını yasaklıyor, sosyalist yazıların toplatılması konusunda hükümler koyuyordu. Sosyal-demokratlar hakkında kovuşturmalar açılabiliyor ve ülkeden çıkarılabiliyordu. Ne var ki, bu baskı önlemleri kendisini yeraltı çalışmalarına uyarlayan sosyal-demokrat partiyi yıkamadı. Merkez organı *Sotsial-Demokrat* dışarda basılıyor, parti kongreleri düzenli bir şekilde dışarda yapılıyordu. Ülke içindeki sosyal-demokrat örgütler ve gruplar yeraltında çalışıyorlar ve gizli merkez komitesinin denetimi altında etkinlik gösteriyorlardı. Aynı zamanda parti, yığınlarla bağlarını güçlendirmek için çeşitli legal yollara başvuruyordu ve etkisi giderek artıyordu. 1878-1890 yılları arasında Reichstag seçimlerinde aldığı oy sayısı üç kat artmıştı. Marx ve Engels, Alman sosyal-demokratlarına büyük yardımlarda bulundular, 1890'da halk yığınlarının baskısı ve emekçi hareketinin hızlanmasıyla, bu yasa yürürlükten kaldırıldı. – 49.

[14] Engels'in "Rus Çarlığının Dış Politikası" adlı makalesi, *Sotsial-Demokrat*'ın ilk iki sayısında "Rus İmparatorluğunun Dış Politikası" başlığı altında yayınlandı.

Sotsial-Demokrat, 1890-92'de Londra ve Cenevre'de yayınlanan edebi siyasal bir dergi. Rusya'ya marksizmin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Toplam dört sayı çıkmıştır. Derginin önde gelen yazarları, G. V. Plehanov, P. B. Akselrod ve V. İ. Zasuliç idi. – 68.

15 1862-63'te Marx tarafından yazılan *Artı-Değer Teorileri*'ni Lenin, Engels'in verdiği ada uygun olarak *Kapital*'in dördüncü cildi olarak adlandırıyor. *Kapital*'in ikinci cildinin önsözünde Engels şöyle yazıyordu: "İkinci ve üçüncü kitapta (ciltte) bulunan pek çok bölümleri ayıkladıktan sonra bu elyazmasının eleştirel bölümünü, *Kapital,* dördüncü kitap (cilt) olarak yayınlamak istiyorum."

1895'teki ölümü, onun, kitabın basıma hazırlamasını önledi. *Artı-Değer Teorileri,* ilk kez Kautsky tarafından 1905-10'da yayınlandı. Kautsky, yayınladığı kitapta temel bilimsel ilkeleri bozdu ve Marx'ın görüşlerini çarpıttı. Moskova Marksizm-Leninizm Enstitüsü, 1862-63 elyazmalarına dayanarak üç kısım halinde yeni bir baskı hazırladı. – 68.

16 *Sosyalist-Devrimci Parti* — 1901'in sonunda ve 1902'nin başlarında Rusya'da kurulan bir küçük-burjuva partisidir. Değişik narodnik grupları, *Revolutsiyonnaya Russiya* ("Devrimci Rusya" 1900-1905) adlı gazete ile *Vestnik Ruskoy Revolutsi* ("Rus Devrimi Habercisi" 1901-1905) adlı derginin çabaları sayesinde biraraya getirilmiş ve bu parti kurulmuştur. Sözkonusu gazete ve dergi, bu partinin organı idi. Sosyalist-devrimcilerin görüşleri, narodizmle revizyonizmin seçmeci bir karmasıydı. Lenin'in dediği gibi, onlar, "narodizmdeki yırtıkları, marksizmin oportünist eleştiri parçaları" ile yamamaya çalıştılar. Sosyalist-devrimciler proletarya ile küçük mülk sahipleri arasında hiçbir sınıf farkı göremediler, köylülük arasındaki sınıfsal tabakalaşmayı ve çelişkileri gizlemeye çalıştılar ve devrimde proletaryanın önderlik rolünü reddettiler. Çarlık istibdadına karşı başlıca savaş yolu olarak gördükleri ve savundukları bireysel terörizm, devrimci harekete büyük zarar verdi.

Sosyalist-devrimcilerin tarım programı, özel toprak mülkiyetinin kaldırılmasını, toprağın köy topluluklarına, eşit tasarruf hakları çerçevesinde aktarılmasını ve kooperatiflerin geliştirilmesini öngörüyordu. Lenin'in, sadece toprakta özel mülkiyetin iptaliyle sermayenin egemenliği ve kitlelerin yoksulluğunun sona erdirilemeyeceğini gösterdiği gibi, "toprağın sosyalizasyonu" adı verilen bu programın sosyalizmle ilişkisi yoktu. Aynı zamanda eşit tasarruf hakkı istemi, niteliği gereği sosyalist olmasa bile, Lenin'in de işaret ettiği gibi, toprakbeyliğine yöneltilmiş olduğu kadarıyla, ilerici, devrimci demokratik bir nitelik taşıyordu.

Bolşevikler, sosyalist-devrimcilerin kendilerini sosyalist olarak yutturma çabalarının maskesini düşürdüler, köylü üzerinde etkin olabilmek için onlara karşı inatla savaştılar ve onların bireysel terörizm taktiklerinin, işçi sınıfı hareketine ne kadar zararlı olduğunu gösterdiler. Ancak, aynı zamanda çarlığa karşı savaşımda bolşevikler, sosyalist-devrimcilerle geçici anlaşmalar yaptılar. İlk Rus Devrimi sırasında, partinin sağ kanadı ayrıldı ve legal Trudovik Halkçı Sosyalist Partisini kurdu. Bu parti, görüşlerinde, kadetlere (liberal-kralcı burjuvazinin partisine) yakındı. Partinin sol kanadı ise yarı-anarşist Maksimalist Birlik şekline girdi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında, sosyalist-devrimcilerin çoğu, sosyal-şovenizmin görüşlerini benimsediler.

1917 Şubatında, burjuva demokratik devrimin zaferinden sonra, karşı-devrimci burjuva — büyük toprak sahipleri geçici hükümetinin başlıca dayanağı, menşeviklerin ve kadetlerin yanısıra sosyalist-devrimcilerdi. Bu karşı-devrimci hükümette, partinin liderleri (Kerenski, Avksentiyev, Çernov) üye olarak bulunuyordu. Partinin sol kanadı, 1917 Kasımının sonunda köylü yığınları üzerindeki etkisini korumak çabasıyla bağımsız Sol Sosyalist-Devrimci Partisini oluşturdu. Sovyet hükümetini resmen tanıdı ve bolşeviklerle bir anlaşmaya girdi ama pek kısa bir süre sonra, yeniden Sovyet iktidarına karşı savaşıma girişti.

Dış müdahale ve iç savaş yıllarında sosyalist-devrimciler, karşı-devrimci bozguncu eylemde bulundular, yabancı orduları ve beyaz generalleri etkin olarak desteklediler. Karşı-devrimci komplolara karıştılar, ve Sovyet devletinin ve Komünist Partisinin liderlerine karşı terörist hareketlere giriştiler. İç savaşın sona ermesinden sonra, sosyalist-devrimciler, düşmanca anti-sovyet eylemlerini ülke içinde ve Beyaz muhacirler çevrelerinde sürdürdüler. – 77.

[17] *Ruskoye Bogatstvo* – 1876'dan 1918 ortalarına kadar St. Petersburg'da yayınlanan aylık bir dergi. 1890'ların başlarında liberal narodniklerin organı oldu ve S. N. Krivenko ve N. K. Mihayilovski tarafından yönetildi. Dergi, çarlık hükümeti ile uzlaşmayı öğütlüyor ve marksizme ve Rus marksistlerine karşı çılgınca savaşıyordu. 1906'da dergi, yarı-kadet Halk Partisinin sözcüsü haline geldi. – 98.

[18] Lenin, M. Saltikov-Şçedrin'in *Golovlyov Ailesi* adlı yapıtında tanımladığı serf-sahibi, iki yüzlü bir sofu olan *Judes Golovlyov*'u kastediyor. – 99.

[19] Lenin, Çar Pol I ve Çar Aleksandr I'in zalim gözdesi Arakçeyev'in adını bir sıfat olarak kullanıyor. Arakçeyev etkinliklerini, ge-

rici bir polis despotizmi ve tam bir askerî egemenlik döneminde yürütmüştür. Arakçeyev rejiminin tipik bir özelliği, ezilen yığınların devrimci hareketine karşı alınan zalimce önlemlerdi. – 99.

[20] *Halkın Hakkı Partisi* – Rus demokrat aydınlarının 1893 yazında kurdukları gizli bir örgüt. Kurucuları arasında eski Narodnaya Volya (Halkın İradesi) üyeleri, O. B. Aptekman, A. I. Bogdanoviç, M. A. Natanson ve ötekiler bulunuyordu. Örgüt, siyasal reformlar için savaşım yürütmek üzere tüm muhalefet güçlerini birleştirmeyi amaç edinmişti. Örgüt programını ve bildirisini, *Acil Bir Sorun* adlı bir kitapçıkta açıkladı. 1894 ilkyazında örgüt, çarlık tarafından dağıtıldı. Örgütün üyelerinin çoğu daha sonra sosyalist devrimci partiye katıldılar. – 100.

[21] *Narodovoltsi* – 1879 Ağustosunda kurulan Narodnaya Volya adıyla anılan narodnik terörcülerin gizli siyasal örgütlerinin üyeleri. Bunların tek amaçları çarlığın devrilmesi idi. Programları, genel oya dayanan "halkın sürekli temsilciliği"nin kurulması, demokratik özgürlüklerin getirilmesi, toprağın halka devredilmesi ve fabrikaların işçilerin denetimi altına alınması için önlemler getirilmesini planlamıştı. Ne var ki, Narodovoltsi, halktan destek görmedi ve siyasal tertiplere ve terörcülüğün bireysel hareketlerine başvurdu.

Narodnaya Volya, üyelerinin 1 (13) Mart 1881 tarihinde Aleksandr II'yi öldürmelerinden hemen sonra çar hükümeti tarafından ezildi. – 102.

[22] *Emeğin Kurtuluşu Grubu* – 1883'te Plehanov tarafından kurulan ilk Rus marksist grup. Marksizmin Rusya'da yayılmasına büyük katkıları oldu. RSDİP'in Ağustos 1903'teki İkinci Kongresinde, grup, dağıtıldığını ilan etti. – 113.

[23] *Blankicilik* – Louis August Blanqui (1805-81) tarafından yürütülmüş olan Fransız sosyalist hareketteki bir akım. Marx ve Engels, Blanqui'yi önemli bir devrimci ve inançlı bir sosyalist olarak değerlendiriyorlardı. Ama aynı zamanda da onun sekterliğini ve tertipçi taktiklerini eleştirmişlerdir. Blanqui, sınıf savaşımını reddediyor ve ücret köleliğinin proletaryanın sınıf savaşımı yoluyla değil de, bir avuç aydının örgütlediği bir tertiple son bulabileceğini ileri sürüyordu. – 114.

[24] *Çartizm* – İşçi sınıfının İngiltere'de 1830'lar ve 1840'larda giriştikleri ilk devrimci yığın hareketi. 1838'de çartistler, parlamentoya sunulmak üzere, 21 yaşın üzerindeki erkeklere oy hakkı, gizli oy, parlamento adaylarında aranılan belli bir miktarda mülke sa-

hip olma koşulunun kaldırılması, vb. istemlerinde bulunan bir dilekçe (*People's Charter*) hazırladılar. Hareket, büyük toplantılar ve gösterilerle başladı; slogan, *People's Charter*'ın uygulanması için savaşım idi. 2 Mayıs 1842'de çartistler, parlamentoya bu kez birtakım toplumsal istemler içeren (daha kısa işgünü, daha yüksek ücretler, vb.) ikinci bir dilekçe gönderdiler. Bu dilekçe parlamento tarafından reddedildi. Çartistler, buna karşılık bir genel grev örgütlediler. 1848'de, üçüncü bir dilekçe ile parlamentoya yığınsal bir yürüyüş düzenlediler. Ama hükümet, askerî birlikleri harekete geçirerek yürüyüşü önledi. Bundan aylarca sonra, parlamento dilekçeyi inceledi ve reddetti. Toprak soyluları ve büyük burjuvazinin temsilcilerinin oluşturduğu parlamentoya sunulan bu dilekçeyi beş milyondan fazla insan imzalamıştı. 1848'de, bu olaydan sonra hareketin liderleri tutuklandı. Hükümet çartistlere karşı baskılarını artırdı ve hareket, gücünü yitirmeye başladı.

Çartist hareketin başarısızlığa uğramasının temel nedeni, hareketin açık bir programdan ve taktiklerden ve tutarlı devrimci bir proleter önderlikten yoksun oluşuydu. Ama çartistler, gene de, İngiltere siyasal tarihini ve uluslararası işçi sınıfı hareketini büyük ölçüde etkilemişlerdir. – 119.

25 Alman sosyalizmi ya da "hakiki" sosyalizm, 1840'larda, Almanya'da küçük-burjuva aydınları arasındaki gerici bir eğilim. Bu akımın temsilcileri K. Grun, M. Hess, G. Kriege ve ötekiler, sosyalizmi evrensel aşk ve kardeşliğin duygusal vaazlarıyla sulandırdılar ve Almanya'da bir burjuva demokratik devrimin gerekliliğini reddettiler. "Hakiki" sosyalistler, Marx ve Engels tarafından *Alman İdeolojisi, Kriege'ye Karşı Genelge, Komünist Partisi Manifestosu* ve öteki yapıtlarda eleştirilmiştir. – 119.

26 *Bernştaynculık* – Yüzyılın dönemecinde Almanya'da, uluslararası sosyal-demokrat hareket içindeki marksizme karşı bir akım. Başında Alman Sosyal-Demokrat Partisi içindeki sağ oportünist unsurların en önde geleni olan Eduard Bernstein bulunuyordu, Bernstein, marksizmin burjuva anlayışı ile gözden geçirilmesini savunuyordu.

Rusya'da Bernstein'ın destekleyicileri, "legal marksistler", ekonomistler, bundçular ve menşeviklerdir. – 119.

27 Burada Lenin, işçi sınıfının tersine, bütün öteki sınıfların gerici bir yığın olduğu yolundaki lasalcı tezi eleştirmektedir. Bu tez, daha önce ayrı iki Alman sosyalist partisinin —ayzenahçılar ve lasalcılar— birleştiği 1875'teki Gotha kongresinde Alman sosyal-

demokratlarının programında vardı.

Bu tezin karşı-devrimci niteliği, Marx tarafından, *Gotha Programının Eleştirisi*'nde sergilendi. – 121.

[28] *Kuzey Rusya İşçileri Birliği* – Rusya'daki emek hareketinin boyutlarının büyümeye başladığı bir sırada, işçi sınıfının ilk devrimci siyasal örgütlerinden biri idi. Örgüt St. Petersburg'da, 1878'in sonunda terzi Viktor Obnorski ve dülger Stefan Kalturin tarafından kurulmuştu. 23 ve 30 Aralık 1878'de yapılan toplantıda kabul edilen programında işçi sınıfının tarihsel rolü açıklanmaktadır. İşçi sınıfının toplumun en ileri sınıfı olduğunu belirterek, sömürüden kurtulmalarının bir önkoşulu olarak, işçilere siyasal hak ve özgürlüklerinin sağlanmasını istiyor, ve Rus işçilerini ortak sınıf savaşımları için öteki ülkelerin proletaryası ile güçlerini birleştirmeye çağırıyordu. Örgütün sonal amacı "son derece adaletsiz olan mevcut siyasal ve iktisadi sistemin alaşağı edilmesi" idi. Ancak, narodnik etkiden kendini kurtaramamıştı.

1879'un başlarında, birliğin 200 üyesi ve pek çok da sempatizanı vardı. Grev savaşımlarında etkindi. 1879'da ve 1880'in başında çar hükümeti tarafından dağıtıldı. 15 Şubat 1880'de Rusya'daki ilk işçi gazetesi *Raboçaya Zarya*'yı çıkardı, ama hemen hemen bütün *sayıları polis tarafından toplandı.* – 122.

[29] *Güney Rusya İşçileri Birliği* – Rusya'da işçi sınıfının ilk siyasal, devrimci örgütü idi. Nisan-Mayıs 1875'te Odesa'da devrimci bir aydın olan Y. O. Zaslavski tarafından kuruldu. Tüzüğü, Rus işçi sınıfı hareketi içerisinde ilk defa işçilerin kapitalizme karşı savaşımından sözetmekte ve işçilerin haklarını ancak "şiddete dayalı devrim yoluyla" kabul ettirebileceklerini işaret etmekteydi. Birliğin 60 kadar üyesi, 150-200 sempatizanı vardı. Üyeler gizli toplantılar yapıyorlar, devrimci ve demokratik yazını okuyorlar ve bunları halka dağıtıyorlardı. Etkin olarak grevlere de katılıyorlardı. Birlik, Don Rostovu'nda, Krakov'da, Tanganrog'da ve Rusya'nın güneyinde bulunan öteki sanayi kentlerinde etkinlik kazanmaya çalıştı. Birlik, sekiz ya da dokuz ay etkinlik gösterdikten sonra, Aralık 1875'te çar hükümeti tarafından dağıtıldı. Tutuklanmaktan kurtulabilen üyeleri devrimci çalışmalarını sürdürdüler. – 122.

[30] *Alman Sosyal-Demokrat Partisinin Hannover Kongresi* – 9-14 Ekim 1899'da yapıldı. August Bebel, gündemin esas maddesi — "Partinin Temel Görüş ve Taktiklerine Saldırı"— üzerinde konuşma yaptı. Bu konuşmaya değinirken Lenin, bu konuşmanın "İşçi partisinin gerçek sosyalist niteliği yolunda marksist görüş ve mark-

sist savaşımın bir örneği olarak" daha uzun süre kalacağını yazmıştır. (Lenin, *Collected Works,* c. 19, s. 300.)

Her ne kadar kongre, Bernstein'ın revizyonist görüşlerinden kendini kurtardıysa da, bernştaynculığın kapsamlı bir eleştirisini yapamadı. – 128.

[31] *2(15) Haziran 1897 yasası,* fabrika işgününü onbir-buçuk saatle sınırlayan yasa. Bu yasadan önce işgününün sınırı yoktu ve ondört ve hatta onbeş saat çalışılıyordu. Çar hükümeti, Lenin'in önderlik ettiği İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliğinin yolgöstericiliği altında gelişen işçi sınıfı hareketinin baskısıyla bu yasayı çıkarmak zorunda kaldı. Lenin bu yasayı *Yeni Fabrika Yasası* adlı kitapçığında ayrıntılarıyla inceler. (V. İ. Lenin, *Collected Works,* c. 2, s. 267-315.) – 131.

[32] *Lasalcılar ve Ayzenahçılar* – 1860'larda ve 1870'lerin başlarında, Alman işçi sınıfı hareketi içerisinde, taktik sorunlar ve o zamanlar Almanya'nın en acil sorunu olan Almanya'nın birleştirilmesi konusunda şiddetli bir savaşıma girmiş olan iki parti. *Lasalcılar,* Alman küçük-burjuva sosyalisti Ferdinand Lassalle'ın yandaşları ve 1863'te Leipzig'de yapılan işçi dernekleri kongresinde kurulan Alman İşçileri Genel Birliğinin üyeleri. Lassalle, birliğin ilk başkanıdır ve programını ve taktik ilkelerini koymuştur. Günlük politikalarında Lassalle ve onun izleyicileri Bismarck'ın Büyük Güç politikasını desteklediler. 27 Ocak 1865'te Marx'a, Engels, "Nesnel olarak bu bir alçaklık ve Prusyalılar lehine tüm işçi sınıfı hareketine ihanetti" diye yazıyordu. Hem Marx hem de Engels, lasalcılığın teorisini, taktiklerini ve örgütsel ilkelerini sert bir biçimde eleştirmişler, bunu Alman işçi sınıfı hareketi içinde oportünist bir eğilim olarak damgalamışlardı.

Ayzenahçılar, 1869'da Eisenach'ta yapılan açılış kongresinde kurulan Alman Sosyal-Demokrat Partisinin üyeleri. Bunların liderleri, ideolojik olarak Marx ve Engels'in etkisi altında bulunan August Bebel ve Wilhelm Liebknecht idi. Parti programında, kendini Uluslararası İşçi Birliğinin bir bölümü olarak gördüğünü ve onun amaçlarını paylaştığını söylüyordu. Marx ve Engels'in öğüt ve eleştirileri sayesinde ayzenahçılar, lasalcı Alman İşçileri Genel Birliğinden daha tutarlı devrimci bir yol izlediler. Bundan ötürü de, Almanya'nın birleştirilmesi açısından "demokratik ve proleter bir yolu ve prusyacılığa, bismarkçılığa, milliyetçiliğe ve her türlü ödüne karşı savaşımı" desteklediler. (V. İ. Lenin, *Collected Works,* c. 19, s. 298.)

1871'de Alman İmparatorluğunun yaratılması, lasalcılarla ay-

zenahçılar arasındaki taktiklere ilişkin başlıca anlaşmazlığı ortadan kaldırdı, ve 1875'te işçi sınıfı hareketinin büyümesi ve hükümetin baskısı ile iki parti, Gotha kongresinde, daha sonra Alman Sosyal-Demokrat Partisi diye adlandırılan tek bir Alman Sosyalist İşçi Partisinde birleştiler. – 134.

33 *Guesdciler* ve *olanakçılar* – Fransız sosyalist hareketinde, Fransız İşçi Partisinin St. Etienne kongresinde bölünerek, iki ayrı parti oluşturulmasından sonra, ortaya çıkan devrimci ve oportünist eğilim.

Guesdciler, sol-marksist akımı oluşturan ve proletaryanın bağımsız devrimci bir politika izlemesini savunan Jules Guesde ve Paul Lafargue'ın yandaşları idiler. Guesdciler, Fransız İşçi Partisi adını korudular ve teorik bölümü Marx tarafından yazılan partinin Havre programına bağlı kaldılar. Fransa'nın sanayi merkezlerinde büyük etkinlikleri vardı ve işçiler arasındaki ileri unsurları birleştirmişlerdi. 1901'de guesdciler, Fransız Sosyalist Partisini kurdular.

Olanakçılar (P. Bruss, B. Malon ve ötekiler), proletaryayı devrimci savaşımdan saptırmaya çalışan bir küçük-burjuva reformcu akımı temsil ediyorlardı. Olanakçılar, işçilerin sosyal-devrimci partisini kurdular. Emek hareketinin sosyalist amaçlarını geri plana iterek ve işçilerin savaşımını, gerçekleştirilmesi olanaklı (adını da burdan almaktadır) şeylerle sınırlamakta ısrar ederek, proletaryanın devrimci bir programa ve taktiklere gereksinme duymadığını söylüyorlardı. Bunlar, desteği en çok ülkenin iktisadi yönden geri kesimlerinden ve işçilerin siyasal yönden daha az gelişmiş kesimlerinden gördüler. 1902'de olanakçılar ve öteki reformcu gruplar, Jean Jaurès'nin liderlik ettiği Fransız-Sosyalist Partisini kurdular. 1905'te bu parti Fransız Sosyalist Partisi ile birleşti ve Sosyalist Partiyi oluşturdu.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Guesde, Sebat ve partinin öteki liderleri, sosyal-şoven bir tutum takınarak, işçi sınıfına ihanet ettiler. – 134.

34 *Fabiyanlar* – 1884'te kurulan reformcu Fabiyan Derneğinin üyeleri. Dernek, adını Anibal ile kesin bir çatışmaya girmekten sakınmak istemesi ve oyalayıcı taktikler kullanmasından ötürü Cunctator (oyalayıcı) adıyla bilinen Romalı asker Fabius Maximus'tan almıştır. Derneğin üyeleri esas olarak burjuva aydınları, bilim adamları, yazarlar ve politikacılar idi (örneğin, Sidney ve Beastrice Webb, Bernard Shaw, Ramsay MacDonald). Fabiyanlar, proletaryanın sınıf savaşımına ve sosyalist devrime gerek olmadığını söylü-

yorlar, kapitalizmden sosyalizme geçişin küçük sürekli reformlar yoluyla gerçekleşebileceğini ileri sürüyorlardı. Lenin, fabiyancılığı "*aşırı bir oportünist* eğilim" olarak değerlendirdi. 1900'de Fabiyan Derneği, İşçi Partisinin bir bölümü haline geldi. Fabiyan sosyalizmi, bugünkü İşçi Partisinin hâlâ teorik kaynaklarından biri olmaktadır.

Sosyal-demokratlar ile Lenin, Fabian Derneğiyle aynı zamanda 1884'te kurulan Sosyal-Demokrat Federasyon üyelerini kastetmektedir. Reformistler (Hyndman ve ona benzeyen diğerleri) ve anarşistlerle birlikte marksizmi savunan ve İngiltere'de sosyalist hareketin sol kanadını oluşturan devrimci sosyal-demokratları (Harry Quelch, Thomas Mann, Eleanor Aveling, Eleanor Marx ve ötekiler) da kapsıyordu. Engels, dogmacı ve sekter tutumundan ötürü, kitle işçi hareketi ile ilişki kurmamalarından ötürü, kendine has niteliklerleriyle gelişmeleri görmeyişinden ötürü, federasyonu sert bir biçimde eleştirdi. 1907'de adını değiştirerek Sosyal-Demokrat Parti adını aldı ve 1911'de bağımsız İşçi Partisinin sol unsurlarıyla birlikte İngiliz Sosyalist Partisini kurdu. 1920'de üyelerinin çoğu Komünist Partisinin kurulmasına yardımcı oldu. – 134.

[35] *Bakancılık ya da Millerandcılık* – Sosyalistlerin gerici burjuva hükümetlerinde kabinede görev almanın oportünist taktikleridir. Bu terim, Fransız sosyalisti Millerand'ın Waldeck-Rousseau kabinesinde görev kabul ettiği 1889 tarihinde yerleşti. – 134.

[36] "Legal marksistler", Marx'ın devrimci öğretisini legal basında eleştiren ve bernştaynıcılığa yakın bir tutum takınan kimseler. – 134.

[37] *Rus Sosyal-Demokratların Yurtdışı Birliği* – 1894'te Emeğin Kurtuluşu Grubunun girişimiyle bütün üyelerinin grubun programını kabul etmeleri koşuluyla kurulmuştu. Birliğin yayınlarını yayınlamayı üstlenmiştir. Mart 1895'te grup, kendi basımevini birliğin hizmetine vermiştir.

RSDİP'in Mart 1898'de yapılan birinci kongresi, birliği, partinin yurtdışı temsilcisi olarak kabul etmiştir. Zamanla oportünistler (ekonomistler ya da "gençler") birlik içinde egemen oldular. Bunlar sosyal-demokrasinin ivedi amacı olarak siyasal özgürlüğün kazanılmasını ilan eden Kongre Manifestosunu onaylamayı kabul etmediler.

Birliğin Kasım 1898'de Zürih'teki ilk kongresinde, Emeğin Kurtuluşu Grubu, Birliğin yayınlarını, —*Rabotnik*'in 5-6 sayısı ve Lenin'in, yayınlanmasını grubun üstlendiği *Rus Sosyal-*

Demokratlarının Görevleri ve *Yeni Fabrika Yasası* adlı kitapçıkları hariç— yayınlamayı reddettiğini ilan etti. Nisan 1899'da birlik, ekonomist bir dergi olan *Raboçeye Dyelo*'yu yayınlamaya başladı. Birlik, Bernstein'a, millerandcılara ve öteki oportünistlere karşı sempati duyduğunu açıkladı. Birliğin içerisindeki savaşım, ikinci kongresine kadar ve ikinci kongre sırasında da sürdürüldü. Bu kongre, Nisan 1900'de Cenevre'de yapılmıştı. Emeğin Kurtuluşu Grubu ve onun yandaşları, kongreyi terk ettiler ve "Sosyal Demokrat" adlı bağımsız bir örgüt kurdular.

RSDİP ikinci kongresinde Birliğin temsilcileri (*Raboçeye Dyelo*'nun izleyicileri) son derece aşırı oportünist bir tutum takındılar ve kongre Devrimci Rus Sosyal-Demokrasisinin Yurtdışı Birliği (*League*)'ni, partinin yurtdışındaki biricik örgütü olarak kabul edince kongreyi terk ettiler. Kongre, Birliği dağıttı. – 137.

[38] *Zarya* – 1901 ve 1902'de Stuttgart'ta *İskra* yazarları tarafından yayınlanan marksist bir bilimsel ve siyasal dergi. Toplam dört (üç kitap) sayı yayınlandı.

Dergi, uluslararası revizyonizmi ve Rus revizyonizmini eleştirdi ve marksizmin teorik ilkelerini savundu. Lenin'in bu konularla ilgili makalelerini yayınladı: *Zemstvo İşkencecileri ve Liberalizm Aniballeri, Tarım Sorunu Üzerine "Eleştirmen" Baylar (Tarım Sorunu ve "Marx'ın Eleştirmenleri*"nin ilk dört bölümü), *Rus Sosyal-Demokrasisinin Tarım Programı* ve Plehanov'un *Eleştirmenlerimizin Eleştirisi.* Bölüm 1, *Marx'ın Toplumsal Gelişme Teorisinin Eleştirmeni Olarak B. Struve, Kant'a Karşı Kant ya da Herr Bernstein'ın Manevi Vasiyetnamesi,* ve öteki yapıtları. – 138.

[39] Alman Sosyalist İşçi Partisinin *Gotha Programı,* iki Alman sosyalist partisini, August Bebel ve Wilhelm Liebknecht (bunların her ikisi de Marx ve Engels'in ideolojik etkisi altında idiler) liderliğindeki ayzenahçılar ve lasalcıların birleştiği 1875'teki Gotha kongresinde kabul edilmiştir. Program, niteliği yönünden seçmeci ve oportünist bir programdı, çünkü belli başlı sorunlarda ayzenahçılar, lasalcılara ödün vermişler ve lasalcıların formülasyonlarını kabul etmişlerdi. Marx ve Engels, Gotha Programının taslağını, 1863'te Eisenach Programı ile karşılaştırıldığında geri bir adım olduğunu söyleyerek, şiddetle eleştirdiler. (Marx ve Engels, *Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi,* Sol Yayınları, Ankara 1989.) – 139.

[40] Lenin, 1896'da St. Petersburg işçilerinin kitle grevlerine atıfta bulunuyor. Grev 23 Mayısta Kalinkin fabrikasında başladı ve kısa zamanda St. Petersburg'un öteki bütün belli başlı eğirme ve

dokuma fabrikalarına ve daha sonra da makine imalatı işletmelerine, lastik işletmelerine, kağıt fabrikalarına ve şeker fabrikalarına yayıldı. Bu grev St. Petersburg işçilerinin sömürücülere karşı ilk ortak eylemleri idi. Tümü tümü 30.000 işçi greve gitmişti.

Grev, St. Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliği tarafından yönetilmişti. Birlik, hakları için ortak savaşım yürütmeleri için çağrılar yapan bildiriler yayınladı. Çalışma gününün on-buçuk saate indirilmesi, daha yüksek ücret, ücretlerin zamanında ödenmesini, vb., kapsayan grevcilerin ana istemlerini basıp dağıttı.

Grevin haberleri dışarda büyük etki yarattı. St. Petersburg proletaryasının grevleri, Moskova ve Rusya'nın öteki yerlerindeki işçi sınıfı hareketine bir dürtü verdi ve çar hükümetinin fabrika yasalarını gözden geçirmesini ve 2 (14) Haziran 1897'de çalışma gününü onbir-buçuk saate indiren bir yasayı çıkarmasını hızlandırmaya zorladı. Lenin, bu grevlerin "işçi hareketinin giderek yükseldiği bir döneme öncülük ettiklerini" yazmıştır. (V. İ. Lenin, *Collected Works,* c. 13, s. 84.) – 143.

41 *İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliği* – St. Petersburg'un 20 marksist işçi çevresini birleştiren ve 1895 güzünde Lenin tarafından kurulan örgüt. Demokratik merkeziyetçilik ilkeleri üzerinde katı disiplin kuralları ile kurulan örgütün başında Lenin'in liderliğini yaptığı merkez grup bulunuyordu.

Bu örgüt Rusya'da, sosyalizmi işçi sınıfı hareketine sokan ilk örgüt oldu. İşçilerin ekonomik istemleri için savaşımını çarlığa karşı siyasal savaşım ile birleştirdi. Birlik işçiler için bildiri ve kitapçıklar yayınladı. Bunlar, bir işçi siyasal gazetesi olan *Raboçeye Dyelo*'nun yayınına da yol göstericilik eden Lenin tarafından kaleme alınıyordu. Birliğin etkinliği St. Petersburg'un çok ötelerine kadar ulaşmıştı.

Lenin'in girişimi ile işçi çevreleri, Moskova, Kiev Ekaterinoslav ve Rusya'nın öteki kasaba ve bölgelerindeki savaşım birlikleri içersinde birleştiler.

8-9 (20-21) Aralık 1895 gecesi Lenin ve birliğinin öteki üyelerinin çoğunluğu tutuklandı ve *Raboçeye Dyelo*'nun ilk sayısına elkondu.

Hapisanede Lenin, şifreli mektup ve broşürlerle birliğin eylemlerine yolgösterdi ve onlara yardımcı oldu. Hapisanede (bugüne kadar daha bulunamamış olan) *Grevler Üzerine* adlı bir kitapçık ve *Sosyal-Demokrat Partinin Programı İçin Taslak ve Açıklama*'yı da yazdı.

Lenin'in sözleriyle Birlik, işçi sınıfı hareketine destek sağlayan ve proletaryanın sınıf savaşımına yol gösteren devrimci bir partinin çekirdeği olduğu için önemliydi. 1898'in ikinci yarısında ekonomistler birlik içinde ağırlık kazandılar. Gazeteleri *Raboçaya Mıysl* aracılığıyla Rusya'da sendikalizmi ve bernştayncılığı yaydılar. Tutuklamadan kaçan birliğin eski üyeleri Lenin'in Birlik geleneğini sürdürdüler. Bunlar 1898'de RSDİP'in birinci kongresinin hazırlanmasına yardımcı oldular ve Kongreden sonra yayınlanan Manifesto'yu hazırladılar. – 145.

[42] 27 Nisan (9 Mayıs) 1895'te Yaroslavl'da büyük tekstil fabrikasındaki grevcilere karşı baskılar. Ücretlerde kesinti yapılmasına karşı bir protesto çağrısı ile greve 4.000'den fazla işçi katılmıştı.

Lenin'in bu grevle ilgili makalesi bugüne kadar bulunamamıştır. – 146.

[43] *S. Petersburgski Raboçi Listok* – İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliğinin organı idi. Ancak iki sayısı çıktı – 1. sayı Şubat (Ocak tarihini taşıyordu) 1897'de ve 2. sayısı Cenevre'de Eylül 1897'de yayınlandı.

Gazete, işçileri ekonomik savaşımlarını geniş siyasal istemlerle birleştirmeye ve bir işçi partisinin gerekliliğine ağırlık vermelerine çağırıyordu. – 146.

[44] Lenin'in sözünü ettiği *özel toplantı,* St. Petersburg'da 14 ve 17 Şubat (26 Şubat-1 Mart) 1897 tarihleri arasında yapıldı. Toplantıya V. İ. Lenin, A. A. Voneyev, G. M. Kırjijanovski ve St. Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliğinin öteki üyeleri, yani Sibirya'ya sürgüne gönderilmeden önce hapisten salıverilen Birliğin "eski" üyeleri ile Lenin'in tutuklanmasından sonra Birliğin liderliğini üstlenen "gençler" katılmışlardı. – 148.

[45] "*Listok*" *Rabotnika,* Yurtdışındaki Rus Sosyal-Demokratları Birliğinin (*union*) gazetesi, 1896'dan 1898'e kadar Cenevre'de düzensiz olarak yayınlanmıştır. Tamamı on sayı yayınlanmıştır, 1-8. sayıları Emeğin Kurtuluşu Grubu tarafından hazırlanmıştır.

Birliğin (*League*) üyelerinin çoğunluğu ekonomizme yönelince Emeğin Kurtuluşu Grubu birliğin yayınlarını hazırlamayı kabul etmemiş ve 8 ve 9. sayıları (Kasım 1898) ekonomistler tarafından yayınlanmıştır. – 148.

[46] *V. V.* – 1880'lerde ve 1890'larda liberal narodniklerin ideologlarından olan V. P. Vorontsov'un takma adı. "Rus Sosyal-Demokrasisinin V. V.ler'i" ile Lenin Rus Sosyal-Demokrat hareket

içerisinde oportünist eğilimi temsil eden ekonomistleri kastetmektedir. – 150.

[47] *Avusturya Sosyal-Demokrat Partisinin Viyana Kongresi,* 2-6 Kasım 1901'de yapıldı ve bu kongre 1888 Hainfeld programının yerine yeni bir program kabul edildi. Bu yeni programın taslağı 1899 Brünn kongresinde atanan özel bir komisyon (V. Adler ve ötekiler) tarafından hazırlandı, program bernştaynculığa büyük ödünler vermişti. – 153.

[48] *Hirsch-Duncker sendikaları* – Burjuva ilerici partinin üyeleri olan Hirsch ve Duncker tarafından Almanya'da 1868'de kurulan reformcu sendikalar. Emekle sermaye arasındaki "uyum" teorisine bağlı kalarak Hirsch-Duncker sendikalarının vaftiz babaları kapılarını işçilere olduğu kadar kapitalistlere de açtılar ve grev savaşımlarının amaçsız savaşımlar olduğunu ileri sürdüler. Bunlar, işçilerin kapitalizmin boyunduruğundan, kapitalist toplumun içerisinde burjuva yasaları ve sendika örgütleri yoluyla kurtarılacağını söylüyorlardı. Onlara göre sendikaların asıl işlevleri, işçiler ile kapitalistler arasında ve mali kaynakların birikiminde aracılık etmektir. Grevlere karşı olumsuz bir tutum takınarak Hirsch-Duncker sendikaları, gerçekte, grev-kırıcılığı görevini yerine getiriyorlardı. Eylemleri, karşılıklı yardım derneklerinde ve eğitim çalışmalarında yoğunlaşmıştı. Mayıs 1933'e kadar varlıklarını sürdüren Hirsch-Duncker sendikaları Almanya'da hiçbir zaman işçi sınıfı hareketi içerisinde önemli bir rol oynamamışlardır. 1933'te bu sendikanın önderleri faşist "işçi cephesine" katıldılar. – 156.

[49] *İskra* ("Kıvılcım"). – Lenin'in 1900 yılında kurmuş olduğu, bütün Rusya için ilk illegal gazete. Bu gazete, ekonomistlerin yenilmesinde, dağınık haldeki sosyal-demokrat grupların birleştirilmesinde ve Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin ikinci kongresinin hazırlanmasında kesin ve etkin bir rol oynadı.

Polis baskısından ötürü, çarlık Rusyası içinde bir devrimci gazetenin yayınlanması olanaksızdı. Daha Sibirya'da sürgündeyken, Lenin, yurtdışında bir gazetenin yayınlanması planını bütün ayrıntılarıyla uygulamaya girişti.

Lenin'in *İskra*'sının ilk sayısı 11 (24) Aralık 1900'de Leipzig'de çıktı. Bundan sonra Münih'te, (Temmuz 1902'den sonra) Londra'da ve 1903 baharından başlayarak da Cenevre'de yayınlandı.

İskra'nın yazıkurulunda V. İ. Lenin, G. V. Plehanov, Y. O. Martov, P. B. Akselrod, A. N. Potreso ve V. İ. Zasuliç vardı. İlk günlerde sekreteri İ. G. Smdoviç-Leman idi. Daha sonra, 1901 baharında N.

K. Krupskaya, yazıkurulu sekreteri oldu; Krupskaya, aynı zamanda *İskra*'nın Rusya'daki sosyal-demokrat örgütlerle yazışmalarını da yönetiyordu. Lenin, fiilen yazıkurulu başkanı ve *İskra*'nın bütün eylemlerinin yöneticisiydi. *İskra*'da yazdığı yazılar, partinin kurulmasıyla, Rus proletaryasının sınıf savaşımıyla ilgili bütün temel sorunları ve uluslararası sahnedeki bellibaşlı olayları ele alır.

İskra'nın çizgisini benimseyen RSDİP grupları ve komiteleri St. Petersburg, ve Moskova ve Samara da dahil olmak üzere, Rusya'nın birçok kentinde kuruldu.

İskra örgütleri, Lenin'in eğittiği profesyonel devrimciler tarafından kuruluyor ve onların yönetimi altında çalışıyordu (N.E. Bauman, İ. V. Babuşkin, S. İ. Gusev, M. İ. Kalinin, G. M. Kırjijanovski bunlar arasındaydı).

Lenin'in girişimiyle ve onun doğrudan katılmasıyla *İskra*'nın yazıkurulu, partinin program taslağını hazırladı (gazetenin 21. sayısında yayınlanmıştır) ve 1903 Temmuz-Ağustosunda toplanan RSDİP ikinci kongresi düzenlendi.

O zamana kadar Rusya'daki yerel sosyal-demokrat örgütlerin çoğunluğu *İskra* ile ilişki kurmuşlardı. Onun taktiklerini, programını ve örgütlenme planını benimsiyorlar ve *İskra*'yı yolgösterici organ olarak kabul ediyorlardı. İkinci kongre, özel bir kararla, partiyi kurma uğrundaki savaşımda oynamış olduğu önemli rolü kaydetti ve *İskra*'yı RSDİP'in merkez organı olarak kabul etti.

İkinci kongre, Lenin, Plehanov ve Martov'u, *İskra*'nın yazıkurulu olarak seçmişti. Eski altı yazıkurulu üyesinin yazıkurulunda kalması gerektiğinde direnen Martov, kongrenin kararlarına karşın, *İskra* yazıkurulunda çalışmayı kabul etmedi ve gazetenin 45-51. sayıları Lenin ile Plehanov tarafından yayınlandı. Bundan sonra Plehanov, menşeviklerden yana bir tutuma büründü ve parti kongresinin görevden uzaklaştırmış olduğu bütün eski menşevik yazıkurulu üyelerinin kurula alınmalarını istedi. Lenin, buna razı olmadı ve 19 Ekim (1 Kasım) 1903'te yazıkurulu üyeliğinden çekildi; merkez komitesine seçildi ve menşevik oportünistlere karşı buradan savaşım verdi. *İskra*'nın 52. sayısını tek başına Plehanov yayınladı. 13 (26) Kasım 1903'te kendi başına hareket eden ve kongreye meydan okuyan Plehanov, eski menşevik üyeleri yazıkuruluna aldı. *İskra*'nın 52. sayısından itibaren menşevikler, *İskra*'yı kendi organları haline getirdiler. Artık bolşevik eski-*İskra*'nın yerini, menşevik yeni-*İskra* almıştı. – 160.

[50] Eski-*İskra* ya da *İskra* n° 1-51. (Bkz: not 49.) – 163.

[51] *Osvobojdenye* ("Kurtuluş"). – 1902 Haziranından, 1905 Eki-

mine kadar, P. B. Struve'nin editörlüğü altında yurtdışında yayınlanan onbeş günlük gazete. Bu gazete, Rus liberal burjuvazisinin organıydı. 1903'te gazetenin çevresinde liberal-monarşistler toplandılar ve (Ocak 1904'te) liberal-monarşist *Osvobojdenye* Birliğini kurdular. Bu birlik, 1905 Ekimine kadar yaşadı. Bu birliğin üyeleri, Zemstvo anayasacılarıyla birlikte, Rusya'da başlıca burjuva partisi olan ve 1905'te kurulan Kadet Partisinin çekirdeğini oluşturdular. – 174.

52 *Vperyod,* Cenevre'de 22 Aralık 1904 (4 Ocak 1905)'ten 5 (18) Mayıs 1905 tarihine kadar yayınlanan illegal bolşevik haftalık. Tamamı onsekiz sayı çıkmıştır. Lenin gazetenin örgütleyicisi, ideolojik yolgöstericisi ve önderi idi. Partinin üçüncü kongresi özel bir kararla gazetenin parti ilkelerini savunarak, devrimci hareketin getirdiği taktik sorunlarda ve üçüncü kongrenin toplanması için savaşımda yaptığı büyük hizmetleri kaydetmiş ve gazeteye teşekkürlerini bildirmiştir.

Üçüncü kongrenin kararı ile *Proletari*'nin yerine merkez organ olarak *Vperyod* kabul edilmiştir. 14 (27) Mayıstan 12 (25) Kasım 1905'e kadar Cenevre'de yayınlanmıştır. Yirmialtı sayı çıkarılmıştır. – 175.

53 9 Ocak 1905'te doğrudan çarın emri ile hükümet birlikleri papaz Gapon'un önderlik ettiği barışçıl bir gösteride St. Petersburg işçilerinin çara bir dilekçe sunmak üzere Kışlık Saraya yürüyen göstericiler üzerine ateş açtılar. Bu soğukkanlı hareket, bütün Rusya'da yığın halinde siyasal grevlerin ve gösterilerin "kahrolsun otokrasi!" sloganı ile dalga dalga yayılmasına yolaçmıştı. 9 Ocak olayları 1905-07 devriminin başlangıcını işaretledi. – 176.

54 Önce *Zeitung des Arbeiter – Vereins zu Köln* başlığı ve *Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit* (Özgürlük, Kardeşlik, Emek) alt başlığı ile adlandırılıyordu. Yayıncıları Komünist Birlik üyelerinden Joseph Moll ve Karl Schapper idi. 1848 Nisanı ile Ekimi arasında kırk sayı çıktı. 1848 Ekiminde gazetenin adı *Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit* olarak değiştirildi ve bu yeni başlık altında Ekim 1848'den Haziran 1849'a kadar yirmiüç sayı daha çıktı. – 181.

55 *Klestakov,* Nikolai Gogol'un bir oyunundaki yüksekten atan ve yalancı *genel müfettiş* – 184.

56 *Kadetler,* Anayasacı – Demokrat Partinin, Rusya'daki liberal monarşist burjuvazinin önde gelen partisinin üyeleri. Kadet Partisi, Ekim 1905'te kuruldu; burjuvazinin, büyük toprak sahiplerinin,

burjuva aydınlarının temsilcilerini içeriyordu. Çalışan halkı aldatmak için kadetler, kendilerine "Halkın Özgürlüğü Partisi" adını verdiler, ama aslında bir anayasal monarşi isteminin ötesine geçemediler. Kadetler, devrimci harekete karşı savaşım verdiler, esas amaçları çar ve feodal toprakbeyleri ile iktidarı paylaşmaktı. Birinci Dünya Savaşı sırasında (1914-18), kadetler, çar hükümetinin ilhakçı dış politikasını etkin bir biçimde desteklediler. Şubat burjuva demokratik devrimi sırasında monarşiyi kurtarmaya çalıştılar. Geçici burjuva hükümetinde kilit noktaları ellerinde tutan kadetler halka karşı, karşı-devrimci bir politika izlediler. Ekim sosyalist devriminin zaferinden sonra kadetler, Sovyet iktidarının uzlaşmaz düşmanı oldular ve karşı-devrimcilerin bütün silahlı hareketlerinde ve müdahalecilerin savaşımında etkin bir rol oynadılar. Müdahalecilerin ve beyaz muhafızların bozguna uğratılmalarından sonra kadetler, yurtdışına kaçtılar ama anti-sovyet, karşı-devrimci eylemlerini bırakmadılar. – 187.

57 *Bezzaglavtsi,* devrimci kabarma 1905-07'de inmeye başlayınca aktif hale gelen Rus burjuva aydınlarının yarı-kadet, yarımenşevik grubu. Grup adını, St. Petersburg'da 1906 Ocak-Mayısı arasında yayınlanan haftalık *Bez Zaglaviya*'dan almıştır. Yayınlayıcısı Prokopoviç idi. Daha sonra bunlar sol kadet gazete *Tovariş* etrafında toplandılar. Taraf tutmadığını ileri sürerek Bezzaglavtsi aslında burjuva liberalizminin ve oportünizmin aracıydı ve Rusya'da ve uluslararası sosyal-demokrasi hareketi içerisindeki revizyonistleri destekleri. – 187.

58 *Kişinev pogromu* – Çarlık Rusya'sındaki yahudi katliamlarının en şiddetlilerinden biri idi. Bu katliam 1903 Nisanında içişleri bakanı V. K. Plehve tarafından kışkırtılmıştı. Yüzlerce insan öldürülmüş ve yaralanmış ve binden fazla ev yağma edilip yıkılmıştı.

Sedlet pogromu 1906 Ağustosunun sonunda düzenlenmişti. Kasaba top ve silah ateşine tutulmuş, yüzlerce insan öldürülmüş ve yaralanmıştı. – 188.

59 *Novoye Vremya* ("Yeni Zamanlar"). — 1868'den 1917'ye kadar St. Petersburg'da çıkan bir günlük gazete: Farklı zamanlarda farklı yayıncılara ait olmuş ve politik çizgisini tekrar tekrar değiştirmiştir. Önce ılımlı liberal çizgideydi, ama 1876'dan sonra aristokrasi ve bürokrasi arasındaki gerici çevrelerin organı haline geldi. 1905'ten sonra Kara-Yüzlerin organı oldu. 1917 Şubat burjuva demokratik devriminden sonra, burjuva Geçici Hükümetinin karşı-devrimci politikasını bütünüyle destekledi ve bolşeviklere karşı

ateşli bir kampanya yürüttü. 26 Ekim (8 Kasım) 1917'de Petrograd Sovyeti Devrimci Askerî Komitesi tarafından kapatıldı. Lenin, *Novoye Vremya*'dan satın alınabilir basının tipik bir örneği olarak sözeder.

V. Burenin, *Novoye Vremya*'nın 4 Şubat 1894 tarihli sayısında yayınlanan "Eleştirel Notlar" başlıklı parçada, marksistlerle savaştığı için Mihayilovski'yi övmüştü. – 189.

60 Lenin, *Zihna (Rina)* gazetesini, Letonya sosyal-demokrasisinin merkez organını kastediyor. Gazete, Mart 1904'te kuruldu.

1940'ta gazete Letonya Komünist Partisi Merkez Komitesinin ve Letonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Sovyetinin organı oldu. – 189.

61 *Polonya Sosyalist Partisi,* 1892'de kurulan reformcu ulusal bir örgüt. Programını bağımsız bir Polonya için savaşıma dayandıran PSP, Polonyalı işçiler arasında ayrılıkçı, milliyetçi bir propaganda yürütüyordu, ve bu işçileri Rus işçileriyle birlikte otokrasiye ve kapitalizme karşı ortak savaşımdan uzaklaştırma yolunda çaba sarfediyordu. 1906'da PSP iki hizbe bölündü: "Sol Kanat" ve kendisine "PSP'nin devrimci hizbi" adını takan sağ şoven kanat.

RSDİP'nin bolşevik kolunun etkisi altında ve aynı zamanda Polonya ve Letonya Sosyal-Demokrat Partisinin ve PSP'nin "sol kanadının üyesi" basit işçilerin etkisi yüzünden, bu sol kanat yavaş yavaş şoven milliyetçilikten uzaklaştı. Birinci Dünya Savaşı sırasında, PSP'nin "Sol Kanat"ının büyük bir kısmı enternasyonalist bir tutum benimsedi ve Aralık 1918'de Polonya Sosyal-Demokrat Partisi ile birleşti; bu iki parti, birlikte, Polonya Komünist İşçi Partisini oluşturdular. (Polonya Komünist Partisinin 1925'e kadar adı böyleydi.)

PSP'nin sağ kanadı, Birinci Dünya Savaşı sırasında, şoven-milliyetçi politikasını sürdürdü ve Avusturya-Alman emperyalizminin saflarında savaşa katılan Polonya lejyonlarını oluşturdu.

Polonya burjuva devletinin kurulmasından sonra, PSP'nin sağ kanadı, yeniden PSP adını aldı. Hükümette yer alan PSP, iktidarı Polonya burjuvazisine teslim etti, sistemli bir anti-sovyetik ve anti-komünist propaganda yürüttü. Sovyetler ülkesine karşı saldırı politikasını, Batı Ukrayna ve Batı Beyaz Rusya'ya karşı, bir sömürgeci fetih ve baskı politikasını savundu. Pilsuvski'nin faşist hükümet darbesinden sonra (Mayıs 1926), PSP resmen muhalefetteydi, ama eylemde faşistlerle işbirliği yapıyordu ve Sovyet aleyhtarı propagandasını sürdürüyordu.

İkinci Dünya Savaşı sırasında PSP, yeniden ikiye bölündü. Gerici şoven bölümü VRN, yani "*Volnosç, Rosnosç, Niyepodleznosç*" ("Özgürlük, Eşitlik, Bağımsızlık") adını alarak faşistlerle işbirliği yaptı ve Londra'daki Polonya siyasal mültecilerinin gerici "hükümetine" katıldı. Öteki bölüm, PSP'nin sol kanadı "Polonya Sosyalist İşçi Partisi" (PSİP) adını aldı ve 1942'de kurulan Polonya İşçi Partisinin (PİP) de etkisiyle Hitler istilacılarına karşı birleşik cepheye katıldı ve Polonya'nın faşist kölelikten kurtulması ve SSCB ile dostça ilişkiler kurulması için savaşım verdi.

1944'te Doğu Polonya'nın Alman istilasından kurtarılmasından ve Polonya'nın Ulusal Kurtuluş Komitesinin kurulmasından sonra, Polonya Sosyalist İşçi Partisi yeniden PSP adını aldı ve PİP ile birlikte halkçı demokratik Polonya'nın kuruluşuna katıldı. Aralık 1948'de, PİP ile PSP birleştiler ve Birleşmiş Polonya İşçi Partisini (BPİP) oluşturdular. – 193.

62 *Keçe içindeki adam,* Anton Çehov'un aynı adı taşıyan bir hikayesinde her türlü yenilikten ve girişimden korkan darkafalı bir yobazı canlandıran baş kahraman. – 204.

63 *Küçük çocuk akıl* sözü ile, Rus hicivcisi Saltikov-Şçedrin'in öykülerinden birinde ürkek ve aşırı dikkatli bir darkafalıyı temsil eden "akıllı küçük balık"a atıfta bulunuluyor. – 204.

64 *Sovremennaya Jizn,* 1906 Nisanından 1907 Martına kadar Moskova'da yayınlanan menşevik bir gazete. – 208.

65 *Otkliki,* 1906 ve 1907'de St. Petersburg'da yayınlanan derlemeler. Üç derleme çıktı, birincisi *Otkliki* başlığı altında, öteki ikisi *İzdatelstvo Otkliki* başlığı altında yayınlandı. – 208.

66 Bkz: 34 nolu açıklayıcı not. – 209.

67 "*İşçi kongresi*" ve "*geniş bir işçi partisi*" düşüncesi 1905-1907 devriminin yenilgisinden sonra menşevikler arasında yaygınlaşan oportünist bir akımın temsilcileri tasfiyeciler tarafından öne sürülmüştü. Larin, tasfiyecilerin lideri idi.

Tasfiyeciler adlarını, işçi sınıfının illegal devrimci partisinin dağıtılması gerektiği yolundaki istemlerinden aldılar. Bunlar işçilerin çarlığa karşı savaşımını durdurmalarını istiyorlar, ve sosyaldemokratların, sosyalist devrimcilerin ve anarşistlerin katılacakları "işçi kongresi" biçiminde yüksek bir organa bağlı programsız, oportünist bir "geniş" küçük-burjuva partisinin kurulmasını önermişlerdi. Bu parti, tasfiyecilerin görüşlerine göre devrimci sloganları terk etmeli ve yalnızca çar hükümetinin izin verdiği legal eylem-

lere girişmelidir. Lenin menşeviklerin Sosyal-Demokrat İşçi Partisini tasfiye etmek ve işçi sınıfının öncüsünün küçük-burjuva yığınları içerisinde erimesini sağlamak yolundaki bu son derece zararlı girişimi sergiledi. Tasfiyecilerin politikası işçiler arasında destek görmedi. 1912'de yapılan RSDİP'in Prag konferansı tasfiyecileri partiden attı. – 209.

68 Lenin İkinci Enternasyonalin birinci kongresini ve aynı anda Paris'te yapılan Fransız olanakçıları ile İngiliz sosyal-demokrat federasyonu tarafından yapılan kongreyi kastediyor. – 216.

69 *Decazeville grevi* – Ocak 1886 Fransız kömür işçilerinin yaptıkları grev. Grev askerî birlikler tarafından kırılmıştı.

Radikaller de dahil, burjuva milletvekilleri hükümeti ve grevcilere zulmedilmesini desteklediler. Radikal milletvekillerinin bu hareketi millet meclisinde kendi gruplarını kuran işçi milletvekillerinin kendilerini desteklememelerine malolmuştur. – 222.

70 Engels, *Aramızdaki Ayrılıklar* ve Rusya'da kapıyı çalan devrim konusunda 23 Nisan 1885'te Vera Zasuliç'e yazmıştı. (Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar 2,* Sol Yayınları, Ankara 1996,, s. 193-196.) – 225.

71 *Ekimciler* ya da *Onyedi Ekim Birliği* – 1905 Kasımında kurulan büyük sanayi burjuvazisi ile toprak sahiplerinin karşıdevrimci bir partisi. Devrimden korkarak "medeni özgürlükler" ve bir anayasa vaadeden çarın 17 Ekim 1905 Manifestosunu sözde benimseyen Ekimciler, çarın iç ve dış politikasını tümüyle desteklediler. Partinin liderleri büyük bir fabrikatör olan A. Guçkov ile büyük bir malikane sahibi olan M. Rodzianko idi. – 229.

72 *3 (16) Haziran 1907 hükümet darbesi.* – 3 Haziran 1907'de İkinci Duma dağıtıldı ve Duma seçimleri için yeni bir yasa yayınlandı.

Bu yasa, toprak sahiplerine sanayi ve ticaret burjuvazisine daha geniş temsil hakkı verirken köylülerin ve işçilerin temsilcilerine eskiden olduğundan birkaç katı daha az temsil hakkı veriyordu. Ülkenin Asya kesimindeki halkın çoğunluğu her türlü seçim hakkından yoksun bırakılırken, Polonya ve Kafkasya'dakilerin temsil edilmeleri yarıya indirilmişti.

3 Haziran rejimi ya da Stolipin gericiliği Rusya'da böyle başlamıştı. – 230.

73 *Molçalinizm* — A. S. Griboyedov'un *Akıl Acı Getirir* adlı oyunundaki korkudan yaltaklık eden ve dalkavuk biri olan Molçalin'in

adından alınmadır. – 230.

[74] *Balalaykin* — Saltikov-Şçedrin'in *Modern Şarkı* adlı yapıtında bir kahraman, kişisel refahını her şeyin üstünde tutan liberal bir geveze, kararsız bir serüvenci ve yalancı. – 235.

[75] *Yeni-Kantçılar* — 19. yüzyılın yarısında Alman burjuva felsefesindeki gerici bir eğilimin temsilcileri idiler. Bunlar Kant'ın felsefesindeki materyalizm öğelerini reddederek bu felsefedeki en gerici, idealist öğelerin üzerinde durdular. Yeni-kantçılar "Kant'a dönüş" sloganını atarak, Kant'ın idealizmini dirilttiler ve diyalektik ve tarihsel materyalizmle savaştılar. Engels *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu* adlı yapıtında, yeni-kantçıları "teorik gericiler", berbat seçmeciler ve hilebazlar olarak nitelendirmiştir.

Alman Sosyal-Demokrat Partisindeki yeni-kantçılar (Bernstein, Schmidt ve diğerleri), Marx'ın felsefesini, ekonomik teorisini ve sınıf savaşımı ve proletarya diktatörlüğü öğretisini değiştirdiler. Rusya'da yeni-kantçılık, P. B. Struve, S. N. Bulgakov ve diğer "legal marksistler" tarafından temsil ediliyordu.

Lenin "legal marksistler"i ve onların yeni-kantçılığı Rusya'ya getirme girişimlerini eleştirmiştir. Bu eleştiri, *Narodizmin Ekonomik İçeriği ve Onun Bay Struve'nin Kitabındaki Eleştirisi (Marksizmin Burjuva Yazınında Yansıması)* (1895), ve *Eleştirel Olmayan Eleştiri* (1900) başlıklı ilk yapıtlarında bulunabilir. Lenin, doksanların sonunda dış basında çıkan, Plehanov'un yeni-kantçılara karşı makalelerini övmüştür. Plehanov, Bernstein ve Schmidt'in yeni-kantçılığını, "gerici burjuvazinin gerici bir teorisi" olarak damgalamıştır. Yeni-kantçılığın kapsamlı bir eleştirisi, Lenin'in *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* (1909) başlıklı yapıtında bulunabilir.

Lenin, yapıtlarında yeni-kantçı öznel-idealist felsefenin, bilimsel doğa ve toplum bilimine düşman olduğunu göstermiş ve bir burjuva ideolojisi olarak onun sınıfsal özünü sergilemiştir. Bugün yeni-kantçı görüşler, gerici filozoflar tarafından marksizm-leninizme karşı açtıkları haçlı seferinde kullanılmaktadır. – 244.

[76] Lenin, bundan kısa bir süre sonra, Mayıs 1909'da basılan *Materyalizm ve Ampiryokritisizm*'i yazdı. Burada Bogdanov'un ve öteki revizyonistlerin ve onların felsefi öğütçüleri, Avenarius ve Mach'ın ayrıntılı bir eleştirisini yaptı. Marksizmin teorik temellerini savundu ve geliştirdi ve Engels'in ölümünden kitabının çıkışına kadarki dönemde bilimin, özellikle de doğabilimin tüm başarılarının materyalist bir genellemesini yaptı. – 245.

[77] *Devrimci Sendikalizm* —19. yüzyılın sonunda, Batı Avrupa

işçi hareketinde bir küçük-burjuva, yarı-anarşist akımdı.

Sendikalistler, proletaryanın politik savaşım yürütmesine gerek olmadığını ve sendikaların işçileri genel bir greve çağırarak devrim olmaksızın kapitalizmi altedebileceğini ve üretimin denetimini elegeçirebileceğini savunuyorlardı. Lenin "birçok ülkede, devrimci sendikalizmin, oportünizmin, reformizmin ve parlamenter kretenizmin doğrudan ve kaçınılmaz bir sonucu olduğunu" belirtmiştir. (V. İ. Lenin, *Collected Works,* c. 13, s. 166.) – 250.

[78] Bkz: Friedrich Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm,* "Giriş" Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 30-55. – 254.

[79] *Tanrı Yapma* – Stolipin gericiliği döneminde, 1905-07 devriminin yenilgisinden sonra marksizmden kopan parti aydınlarının bir kesimi arasında başgösteren, marksizme düşman bir dinsel felsefî akım.

"Tanrı yapıcılar" (Lunaçarski, Bazarov ve ötekiler), yeni, "sosyalist" bir dinin kurulmasını öğütlediler ve marksizmi dinle uzlaştırmaya çalıştılar. Bir ara Maksim Gorki'nin de desteğini aldılar. *Proletari*'nin genişletilmiş yazıkurulunun bir toplantısı "tanrı yapma" akımını mahkum etti ve özel bir kararla, bolşevik kesimin, "bilimsel sosyalizmin böyle çarpıtmalarını" reddettiğini ilan etti.

Lenin, *Materyalizm ve Ampiryokritisizm*'inde ve Şubat-Nisan 1908 ve Kasım-Aralık 1913 tarihlerinde Gorki'ye yazdığı mektuplarında "tanrı yapma"nın gerici niteliğini sergiledi. – 273.

[80] *Vekhi* – N. Berolyayev, S. Bulgakov, P. Struve, M. Gerşenzon ve karşı-devrimci liberal burjuvazinin öteki temsilcilerine ait, kadet himayesinde bir makaleler derlemesi, 1909 ilkyazında Moskova'da basılmıştır. Yazarlar, Rus aydınları üzerine makalelerinde V. G. Belinski ve N. G. Çernişevski de dahil olmak üzere, Rus halkının önde gelen temsilcileri tarafından yerleştirilmiş olan devrimci-demokratik gelenekleri gözden düşürmeye çalışmışlar, 1905 devrimci hareketini kötülemişler, ve "süngüleri ve hapisaneleri ile", burjuvaziyi "halkın gazabından" koruduğu için çarlık hükümetine teşekkür etmişlerdir. Yazarlar, aydınları otokrasiye hürmet etmeye çağırmışlardır. – 274.

[81] *Gençler* – Alman Sosyal-Demokrat Partisi içinde küçük-burjuva, yarı-anarşist bir muhalefet. 1890'da biçimlenen grubun çekirdeği partinin teoricileri ve önderleri pozunu takınan genç yazarlardan ve öğrencilerden oluşuyordu. Bu muhalefet, Sosyalistler Yasasının (1878-90) kaldırılmasından sonra partinin etkinlik koşullarında oluşan değişikliği anlayamadı. Legal savaşım yöntemlerini

reddetti, sosyal-demokrasinin parlamentoya katılmasına karşı çıktı ve partiyi küçük-burjuvazinin çıkarlarını savunmakla suçladı. Engels bu gruba karşı engellemeler yapmıştır.

Ekim 1891'de toplanan, Alman Sosyal-Demokrat Partisinin Erfurt kongresi, Gençler'in bazı liderlerini partiden attı. – 282.

[82] Bu, Rus siyasal yazınında, gerici toprakbeylerinin aşırı sağ temsilcileri için kullanılan isimdir. – 287.

[83] *Otzovizm* – (Geri çağırma anlamına gelen *otozvat*'tan gelme) 1905-1907 devriminin yenilgisinden sonra bolşevikler arasında ortaya çıkan oportünist bir eğilim. Otzovistler (Bogdanov, Aleksinski, Lunaçarski ve ötekiler) legal çalışma biçimlerinin kullanılmasına karşı çıkıyorlardı ve Dumadaki sosyal-demokrat milletvekillerinin geri çağrılmasını istiyorlar ve sendikalarda ve çalışan halkın öteki legal örgütlerinde çalışmayı reddediyorlardı.

Bu eğilime karşı savaşım 1908 yılında gelişti ve otzovistlerin lideri A. Bogdanov 1909 yılında Bolşevik Partisinden atıldı. – 288.

[84] *Montanyar ve Jironden* —18. yüzyılın sonunda, Fransız burjuva devrimi sırasında burjuvazinin iki siyasal grubu. Montanyarlar ya da jakobenler, o zamanın devrimci sınıfı olan burjuvazinin, mutlakiyetin ve feodal sistemin kaldırılmasından yana olan daha kararlı temsilcilerine verilen addı. Öte yandan, jirondenler devrim ile karşı-devrim arasında yalpalıyorlardı, politikaları ise monarşi ile uzlaşma politikasıydı.

Lenin "sosyalist jirond" deyimini sosyal-demokrat hareket içindeki oportünist eğilim için, "montanyar" ya da proleter jakoben terimini ise devrimci sosyal-demokratlar için kullanıyordu. – 291.

[85] *Kırsal Yönetici* — Çarlık Rusyası'nda toprak sahibi soylular tarafından atanan ve idari ve adli görevler yapan bir kırsal memur. – 293.

[86] *Zimmerwald Solu Grubu* —1915 Eylülü başlarında, İsviçre'de Zimmerwald'da toplanan, enternasyonalist sosyalistlerin ilk konferansında Lenin tarafından oluşturulmuştur. Lenin, bu konferansı, savaşa karşı uluslararası hareketin gelişmesinde "ilk adım" olarak tanımlar. Zimmerwald Solu grubunda, yalnızca Lenin'in başkanlığındaki bolşeviklerin tutumları doğru ve her yönüyle tutarlı idi. – 335.

[87] *Örgütleme Komitesi* —Ağustos 1912'de menşevik tasfiyecilerin ve tüm öteki parti aleyhtarı grup ve akımların konferansında oluşan, menşeviklerin yol gösterici merkezi. – 342.

88 *Savaş Sanayisi Komiteleri* —1915'te Rusya'nın büyük emperyalist burjuvazisi tarafından kuruldu. İşçiler üzerinde etkinlik kazanma çabası ile burjuvazi bu komitelere bağlı olan "işçi grupları"nı kurdu. Burjuvazi cephane fabrikalarında yüksek bir emek verimi için bu "işçi grupları"nın ajitasyonunda yarar görmüştü.

Menşevikler bu burjuva girişiminde etkin görev aldılar. Bolşevikler işçilerin çoğunluğu tarafından bu komitelerin boykot edilişlerini desteklediler. – 351.

89 *Çheydze Hizbi* — Dördüncü Duınada menşeviklerin grubu. Birinci Dünya Savaşı sırasında, görünüşte merkezci bir tutum takınırlarken, bu grup, Rus sosyal-şovenlerle aynı çizgide bir yol izledi. – 354.

90 *Naşe Dyelo* — Aylık bir menşevik dergi, Rusya'nın sosyal-şovenleri olan tasfiyecilerin sözcüsü. 1915'te Petrograd'da, Ekim 1914'te kapanan *Naşa Zarya*'nın yerine çıktı.

Golos Truda, Naşa Golos'un kapatılmasından sonra Samara'da 1916'da çıkarılan legal menşevik gazete. Üç sayısı çıktı. – 354.

91 *Jugend-Internationale* — Zimmerwald Solu grubunun peşinden giden sosyalist gençlik örgütlerinin uluslararası birliğinin organı. 1915 Eylülünden 1918 Mayısına kadar Zürih'te yayınlandı. – 357.

92 *Enternasyonal Grubu* — Sol sosyal-demokrat Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring, Clara Zetkin ve ötekiler tarafından Birinci Dünya Savaşının patlak vermesinden sonra kuruldu. Sol sosyal-demokratların Ocak 1916'daki tüm-Almanya konferansında bu grup, Rosa Luxemburg'un önerdiği şekilde hazırlanan uluslararası sosyal-demokrasinin görevleri konusunda tezler kabul etmiştir. 1916'da *Spartacus* imzası altında illegal olarak, "Siyasal Mektuplar"ı yayınlayıp dağıtmaya başlamıştır. Spartakistler emperyalist savaşa karşı, Alman emperyalistlerinin yağmacı politikasını ve sosyal-demokrat liderlerinin ihanetlerini sergileyerek yoğun bir propaganda yürüttüler. Ne var ki, teorinin temel sorunlarında ve pratik politikada ciddi yanlışlar yaptılar. Ulusların kendi kaderlerini tayin ilkesini marksist anlamında, yani bu ilkenin ayrılarak bağımsız devletler kurmalarını da içerdiğini, kabul etmediler, emperyalist dönemde ulusal kurtuluş savaşlarının olasılığını kabul etmediler, devrimci partinin rolünü küçümsediler ve hareketin kendiliğindenliğine kapıldılar. Bunların yanlışları Lenin tarafından *Junius Kitapçığı, Proleter Devrimin Askerî Programı* ve öteki yapıtlarında eleştirilmiştir.

1917'de, spartakistler Merkezci Bağımsız Sosyal-Demokrat Parti ile birleştiler, ama örgütsel özerkliklerini korudular. Kasım 1918 devriminden sonra bağımsızlardan koptular ve aynı yılın Aralığında Alman Komünist Partisini kurdular. – 358.

[93] Bu sözler Kadet Partisi lideri P. N. Milyukov tarafından söylenmişti. Londra belediye başkanının 19 Haziran (2 Temmuz) tarihinde verdiği bir öğle yemeğinde Milyukov şöyle söylemişti: "... Rusya'da artık bütçeyi denetleyen bir yasama meclisi olduğuna göre, Rus muhalefeti, majestelerinin muhalefeti olacaktır. Majestelerine karşı bir muhalefet değil." (*Reç,* Sayı 167, 21 Haziran [4 Temmuz], 1909). – 372.

[94] Bu anti-bolşevik slogan 1905'te Parvus ve Trotski tarafından ileri sürüldü. Karşı-devrimci trotskiciliğin temel postulatlarından biri haline gelen köylülüğün katılmadığı bir devrim sloganı Lenin tarafından sert bir biçimde eleştirildi. – 373.

[95] *Shylock* — Shakespeare'in *Venedik Taciri* adlı oyunundaki tefeci. – 391.

[96] Rus yazarı N. G. Pomyalovski, *İlahiyat Fakültesi Yaşamından Çizgiler* adlı romanında ilahiyat fakültesi öğrencilerinin yaşamını anlatmıştır. – 392.

[97] *Rusya Demokratik Konferansı* — Sosyalist-devrimcilerin ve menşeviklerin egemen durumda oldukları sovyetlerin merkez yürütme komitesi tarafından iktidar sorununa karar vermek bahanesiyle, asıl amacı yığınların gittikçe büyüyen devrimci atılımına bir saptırıcı bulmak üzere toplandı. Konferans tarihi önce, 12 (25) Eylül olarak saptandı sonra ertelendi ve 1917 yılında 14 Eylül-22 Eylül (27 Eylül-5 Ekim) arasında Petrograd'da yapıldı. Konferansa 1.500'den fazla temsilci katılıyordu. Menşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin liderleri küçük-burjuva ve burjuva örgütler lehine olarak işçi ve köylü temsilcilerinin sayısını azaltmak için olanaklı olan her şeyi yaptılar, böylece onlar konferansta çoğunluğu elde ettiler.

Rus Sosyal-Demokrat (Bolşevik) İşçi Partisi merkez komitesi 3 (16) Eylül toplantısında konferansa katılmaya karar verdi ve partinin taban örgütlerine, "konferansta partimizin temsilcilerinin olanaklı olduğu kadar kalabalık ve olanaklı olduğu kadar birlik halinde bir grup olarak katılmalarını sağlamak için bütün çabaların sarfedilmesi" gerektiğine işaret eden bir genelge yolladı. Konferansa katılmayı kabul ederken, bolşevikler, menşevikleri ve sosyalist-

devrimcileri suçlamak için konferans kürsüsünden yararlanmak istiyorlardı.

RSDİP(B) merkez komitesine, Petrograd ve Moskova komitelerine gönderdiği "Bolşevikler İktidarı Almalı mıdırlar?" başlıklı mektubunda ve RSDİP(B) merkez komitesine gönderdiği "Marksizm ve Ayaklanma" başlıklı mektupta Lenin, bolşeviklerin demokratik konferans karşısındaki tutumlarını belirliyor.

Konferans, parlamenter düzenin Rusya'da kurulduğu izlenimini verecek bir ön-parlamento (geçici cumhuriyet konseyi) kurulmasına karar verdi. Oysa bizzat geçici hükümet tarafından kabul edilen bir kararnameye göre ön-parlamento hükümetin yanında ancak danışsal bir rol oynayacaktı. Parti merkez komitesi tarafından toplantıya çağrılan demokratik konferansa katılan bolşeviklerin toplantısında, 50'ye karşı 77 oyla ön-parlamentoya katılma kararı alındı.

"Sahtekarlığın Şampiyonları ve Bolşeviklerin Yanılgıları", "Bir Yazarın Notları", "Partimizin Yanılgıları", ve "Bunalım Olgunlaşmıştır" başlıklı yazılarında Lenin, demokratik konferans konusunda bolşevikler tarafından işlenen taktik yanılgıları eleştirdi; Lenin, açıkça bolşeviklerin ön-parlamentoyu terketmelerini istedi ve bütün çabaların ayaklanmanın hazırlanmasına sarfedilmesinin gereğini belirtti. Merkez komitesi Lenin'in önerisini inceledi ve ön-parlamentoya katılmayı savunan Kamenev, Zukov ve ötekilerin muhalefetine karşın, temsilcilerini ön-parlamentodan çekmeye karar verdi. Ön-parlamentonun açılış günü olan 7 (20) Ekimde, bolşevikler, bir bildiri okudular ve parlamentoyu terkettiler. – 401.

98 *Aleksandrinski Tiyatrosu* — Bir demokratik konferansın toplandığı yer. *Peter ve Paul Kalesi,* Kışlık Sarayın karşısında Neva'nın öbür yakasında bulunmaktaydı. Çarlık günlerinde, devrimciler için bir hapisane olarak kullanılmıştır. Kalenin büyük bir cephaneliği vardı ve Petrograd'da önemli bir stratejik nokta oluşturuyordu. – 404.

99 *Subay Kadetler* — Çarlık Rusyası'nda askerî akademi öğrencileri. – 404.

100 *Vahşi Tümen* — Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturulmuştu. Kuzey Kafkasya'nın dağlı halkları arasından gönüllüler toplanmıştı. Bu, general Kornilov'un, devrimci Petrograd'a karşı harekete geçirdiği bir saldırı gücüydü. – 404.

101 *Vendée* —18. yüzyılın sonunda burjuva devrimi sırasında Fransa'da karşı-devrimin fesat kaynağı. Devrimci Fransa'ya karşı

savaşlarında karşı-devrimciler katolik papazların çok etkisinde kalan geri kalmış Vende köylülerinin desteğini sağlamak için onlara başvurdular. – 407.

102 *Novoya Jizn* ve *Vperyod* — Menşevik dergiler
Dyelo Naroda — Sosyalist-devrimci bir gazete. – 412.

103 *İtilaf* — Bu sözcük son biçimini 1907'de almış bulunan emperyalist kuvvetler bloku (İngiltere, Fransa ve Rusya) anlamında kullanılmaktadır. Bu blok, öteki emperyalist bloka, Üçlü İttifak'a (Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) karşı kurulmuştur. *İtilaf* adı, 1904 yılında İngiltere ile Fransa arasında imzalanmış bulunan ve *Entente cordiale* diye bilinen antlaşmadan gelmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında *İtilaf*'a ABD, Japonya ve öteki ülkeler de katılmışlardır. Ekim Devriminin ardından Sovyet Cumhuriyeti'ne karşı girişilen silahlı müdahalenin esinlendiriciler ve örgütleyicileri bu blokun önde gelen üyeleri (İngiltere, Fransa, ABD ve Japonya) olmuştur. – 428.

104 Lenin, üyeleri kadetleri, menşevikleri ve sosyalist-devrimcileri de kapsayan yıkıcı bir casus örgütü tarafından düzenlenen Petrograd'ın kuşatılması planını kastediyor. Örgüt yabancı haberalma örgütlerinden talimat alan sözümona ulusal merkez tarafından yönetiliyordu. 13 Haziran 1919'da yaptıkları plana uygun olarak tertipçiler, Krasnaya Gorka kalesinde bir ayaklanmaya giriştiler. Kıyı muhafızları ve Baltık donanmasının gemileri kaleye karadan ve denizden saldırdılar. 16 Haziran'da kale Sovyet birlikleri tarafından işgal edildi. Planın arkasındaki karşı-devrimci örgüt ortaya çıkarıldı ve tasfiye edildi. – 443.

105 *Bern Enternasyonali* — İkinci Enternasyonal sosyal-şoven ve merkezci partiler tarafından, Bern'de, 1919 Şubatında yapılan konferansta yeniden diriltildi. – 445.

106 *Sadowa Savaşı* — (*Kralove Hradec* [*Königgretz*] kasabası yakınında bir köy) 3 Temmuz 1866'da oldu. Avusturya-Prusya savaşını Prusya lehine sonuca bağladı. – 449.

107 *Brest-Litovsk Antlaşması* — Sovyet Rusya ile Dörtlü İttifak (Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Türkiye) arasında 3 Martta Brest-Litovsk'ta imzalanan ve 15 Martta da Tüm Rusya Sovyetleri Dördüncü (Olağanüstü) Kongresi tarafından onaylanan barış antlaşması. Barış koşulları Sovyet Rusya için çok ağırdı: Polonya, hemen tüm Baltık bölgesi ve Byelorussiya'nın bir kısmı Almanya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın denetimi altına giriyor ve

Ukrayna, Almanya'ya bağlı ayrı bir devlet olarak Sovyet Rusya'dan ayrılıyordu. Kars, Batum ve Ardahan kentleri Türkiye'ye bırakılıyordu. Almanya, Ağustos 1918'de, Sovyet Rusya'yı, koşulları tamamıyla bir yağma demek olan parasal bir antlaşmayla birlikte ek bir antlaşma daha imzalamak zorunda bıraktı.

Brest-Litovsk antlaşmasının imzalanmasına, Trotski'ye ve "sol" komünistlerin anti-parti grubuna karşı yürütülen şiddetli bir savaşım eşlik etti. Brest-Litovsk Antlaşmasının imzalanmasını sağlamak Lenin'e çok büyük çabalara maloldu. Brest barış antlaşması Lenin'in taktiklerindeki bilgeliğin ve esnekliğin, kendisinin çok karmaşık bir durumda tek doğru politikayı geliştirme yeteneğinin eşsiz bir örneğidir. Brest-Litovsk antlaşmasının imzalanması tutarlı bir siyasal ödündü.

Brest-Litovsk antlaşması, Sovyet cumhuriyetine nefes alma, çözülmekte olan eski orduyu dağıtma ve yeni bir orduyu, Kızıl Orduyu yaratma olanağı verdi; Sovyet devletine, sosyalist kuruluşu geliştirme ve içteki karşı-devrime ve yabancı müdahaleye karşı savaşım için güçlerini toplama olanağı sağladı. Brest-Litovsk antlaşmasının imzalanması, barış savaşımının daha da geliştirilmesini kolaylaştırdı ve savaşan ülkelerin ordularında ve halklarında devrimci ruhu geliştirdi. Almanya'daki Kasım devriminin ve monarşinin yıkılmasının ardından 13 Kasım 1918'de, tüm Rusya merkez yürütme komitesi, yağmacı Brest-Litovsk antlaşmasını reddetti. – 515.

[108] *Pod Znamenem Marksizma* — 1922 Ocağından 1944 Haziranına kadar Moskova'da yayınlanan aylık felsefi, toplumsal ve ekonomik bir dergi. – 517.

[109] *Ekonomist* — 1921-22 arasında Petrograd'da Rus Teknik Derneğinin sanayi ve ekonomi dairesi tarafından yayınlanan bir dergi.

Rus Teknik Derneği — 1866'da St. Petersburg'da kurulan ve öteki kentlerde kolları olan bilimsel bir kuruluş. Sanayinin gelişmesini ve teknik bilgilerin yayılmasını teşvik etti.

Ekim sosyalist devriminden sonra mühendis, memur, avukat, dükkancı ve eski fabrikatör olan üyelerinin çoğu Sovyet yönetimine karşı düşmanca bir tutum takındılar. 1929'da dernek kapatıldı. – 525.

A

Adler, Friedrich (1879-1960). – Avusturyalı sosyal-demokrat; devrimci marksizmi ve proletaryanın sınıf savaşımını reddedişini marksist terminoloji ardına gizleyen bir akım olan avusturya-marksizminin teorisyeni. – 482.

Adler, Victor (1852-1918). – Avusturya Sosyal-Demokrat Partisinin kurucularından ve önderlerinden; 1880-90'larda Engels ile ilişkilerini sürdürmüş, ama Engels'in ölümünden hemen sonra reformist olmuş ve oportünizmin önderlerinden biri haline gelmiştir. – 68.

Akimov (Vladimir Petroviç Makhnovetz'in takma adı, 1872-1921). – Rus sosyal-demokrat, ekonomizmin önde gelen temsilcisi, aşırı oportünist. – 163.

Arakçeyev, Aleksi Andereyeviç (1769-1834). – Paul I ve Aleksandr I'in saltanatı sırasında sarayın önde gelen kişilerinden. Kendisi sınırsız bir polis despotizmi ve keyfî ordu yönetimi dönemiyle birlikte anılır. – 99.

Aristoteles (İÖ 384-322). – Platon ile birlikte antikçağın en büyük filozofu. Atina'da ders verdi. Ölümünden bir yıl önce "dine saygısızlık"tan ötürü hakkında açılan soruşturmadan kaçmak için Atina'yı terk etmek zorunda kaldı. Platon'un öğrencisi olduğu halde onun görüşlerine karşı çıktı. Aristoteles, duyulur dünyanın sistemli gözlemi ile Platon'un felsefesine gerçekçi temeller vermeye çalıştı, ama o da Platon gibi çıkış noktası olarak, kavramı, fikri alır. Maddenin içinde ayrılmazcasına ona bağlı bulunan fikir, etkin, oluşturucu (*entelechie*) ilkedir, kavram, amaçtır (*telos*), eşyanın biçimidir. Biçim ve madde bir bütünlük oluşturur, o da tözdür. O, doğadaki erekliği (*finalite*) kökenden gelen tanrısal bir ilkeye vardırır. Bu bakımdan onun dünyayı erekbilimsel anlayışı, örneğin bir Demokritos'un mekanik dünya anlayışına ters düşer. Doğru uslamlamanın öğretisi olarak mantığın kurucusudur Aristoteles. Engels, Aristoteles'i bütün Yunan filozofları arasında en evrensel beyin olarak, diyalektik düşünce düzeninin temel biçimlerinin üzerinde araştırmalara girişmiş bir beyin olarak nitelendirir. (Bkz: Engels, *Entwicklung des Sozialismus von der Wissenshaft zur Tat*.). – 319, 321.

Arnim-Suckow, Heinrich Alexander (1798-1861). – Prusyalı baron ve diplomat, Camphausen kabinesinde dışişleri bakanı. – 178.

Auer, İgnaz (1846-1907). – Alman sosyal-demokrat, oportünist bir önder. – 216.

Aveling, Eleanor. – Bkz: Marx, Eleanor.

Avenarius, Richard (1843-1896). – Alman burjuva filozof, Berkeley ve Hume'un öznel idealizmini yeniden canlandırmış olan ampiryokritisizmin kurucularından. – 256, 258, 259, 262.

Akselrod, Pavel Borisoviç (1850-1928). – Menşeviklerin önderlerin-

den. 1883'te Emeğin Kurtuluşu Grubunun kurucularından biriydi. 1900'den itibaren *İskra* ve *Zarya* yazıkurullarının üyesiydi. İkinci parti kongresinden sonra (1903), etkin bir menşevik oldu. – 122, 123, 139, 160.

B

Bakunin, Mihail Aleksandroviç (1814-1876). – Rus devrimci; narodizmin ve anarşizmin ideologlarından. Birinci Enternasyonalde marksizmin yeminli bir düşmanı olarak hareket etmiştir, bölücü eylemlerinden ötürü 1872 Lahey kongresinde Enternasyonalden çıkartılmıştır. – 17, 141, 216.

Bauer, Bruno (1809-1882). – Alman idealist filozof, önde gelen bir genç-hegelci. – 13, 66.

Bauer, Edgar (1820-1886). – Alman yayıncı, genç-hegelci. – 66.

Bazarov, V. (*Rudnev, Vladimir Aleksandroviç*) (1874-1939). – Rus filozof ve iktisatçı, 1896'dan itibaren sosyal-demokrat hareket içine katılmıştır. 1907-10 yıllarındaki gerici yükseliş sırasında bolşeviklikten ayrılmıştır; marksist felsefenin mahıçı anlamda bir revizyoncusu. Yaşamının son yıllarında roman ve felsefi yapıtlar çevirmiştir. – 245, 262.

Bebel, August (1840-1913). – Alman sosyal-demokrat ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin kurucularından ve başlıca önderlerinden. Alman işçi hareketi içerisindeki revizyonizmin ve reformizmin etkin bir muhalifi. – 72, 213, 214, 216, 217, 222, 223, 298, 299, 378, 379, 383.

Becker, Johann Philipp (1809-1886). – Alman işçi, Almanya'daki 1948-49 devrimine katılmıştır; 1860'larda Birinci Enternasyonalin etkin üyelerinden biriydi; Marx ve Engels'in dostu. – 207, 226.

Beesly, Edward Spencer (1831-1915). – İngiliz tarihçi ve pozitivist filozof; İngiltere'de Auguste Comte'un düşüncelerini herkesin anlayabileceği bir hale getirmiş ve yapıtlarını da İngilizce'ye çevirmiştir. – 254.

Belinski, Vissarion Grigoryeviç (1811-1848). – Rus devrimci demokrat, yazınsal eleştirmen, yayıncı ve materyalist filozof; Rusya'da toplumsal ve estetik düşüncenin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. – 140.

Belousov, T. O. (d. 1874). – Menşevik tasfiyeci, üçüncü devlet Dumasında üye. – 276.

Berkeley, George (1685-1753). – Gerici İngiliz filozof, önde gelen bir öznel idealist. – 323.

Bernstein, Eduard (1850-1932). – Alman Sosyal-Demokrat Partisinin ve İkinci Enternasyonalin aşırı oportünist kanadının önderi, revizyonizmin teorisyeni – 72, 73, 128, 134, 135, 213, 214, 216, 217, 244, 249, 294, 398, 416, 427.

Bismarck, Otto (1815-1898). – Prusya (ve daha sonra Alman) diplomatı ve devlet adamı. 1862'de Prusya başbakanı ve dışişleri bakanı. Alman imparatorluğunun ilk şansölyesi. Alman topraklarını zorla Prusya egemenliği altında birleştirmiştir. Sosyalistler Yasasının yazarı. – 15, 49, 114, 225, 267, 275, 298, 307.

Bissolati, Leonida (1857-1920). – İtalyan Sosyalist Partisinin kurucularından, bu partinin sağ kanadına önderlik etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven bir tutum almıştır. 1916-18'de makamı olmayan bir bakan. – 352.

Blanc, Louis (1811-1882). – Fransız küçük-burjuva sosyalist, tarihçi; kapitalizmde sınıf çelişkilerinin uzlaşmazlığından kuşku duymuştur; proleter devriminin muhalifi, burjuvazi ile uzlaşmaya çalışmıştır. – 77, 183, 372.

Blanqui, Louis Auguste (1805-1881).

– Fransız devrimci, ütopyacı, komünizmin önde gelen temsilcilerinden; birkaç gizli derneğin ve komplonun örgütleyicilerinden; 1830 ve 1848 devrimlerine etkin olarak katılmıştır. Sınıfsız bir toplumdan yana olmuş, ama Marx'ın proleter devrimi ve proletaryanın diktatörlüğü öğretilerinin özünü anlayamamıştır; devrimin bir avuç gizli tertipçi tarafından başarılabileceğini savunmustur. – 114, 121, 189, 190, 191, 193, 194, 202, 203, 204, 266, 274, 373, 374, 398, 399.

Bogdanov, Aleksandr Aleksandroviç (1873-1928). – Rus sosyal-demokrat, filozof, sosyolog ve iktisatçı; sahte-marksist terminoloji ardında kendi ampiryomonizm sistemini (öznel idealist mahçı felsefenin bir türü) yaratmaya kalkışmıştır. – 245, 253, 259, 263.

Borkheim, Sigismund (1825-1885). – Alman yayıncı, demokrat; 1848-49 devrimine katılmıştır. – 408.

Born, Stephan (gerçek adı *Buttermilch, Simon*) (1824-1898). – Alman işçi, dizgici, Komünist Birliğin üyesi; 1848-49 Alman devrimi sırasında Alman işçi sınıfı hareketi içerisindeki reformizmin ilk temsilcilerinden biri; devrimden sonra hareketten çekilmiştir. – 181, 182, 183, 184.

Böhm-Bawerk, Eugen (1851-1914). – Burjuva iktisatçı; ekonomi politikte Avusturya okulunun bir temsilcisi. Kârın, işçi sınıfının sömürülmesinden değil, mevcut maddi zenginlik ile gelecekteki maddi zenginlik arasındaki farkın öznel tahmininden çıktığını iddia ederek Marx'ın artı-değer teorisini eleştirmiştir. Onun gerici görüşleri burjuvazi tarafından kapitalizmi savunmak üzere kullanılmaktadır. – 246, 247.

Bracke, Wilhelm (1842-1880). Alman sosyal-demokrat, Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin (Eisenach) kurucularından (1869) ve önderlerinden; Marx ve Engels'in yakın bir çalışma arkadaşı. – 214, 378.

Brentano, Lujo (*Ludwig Joseph*). (1844-1931). – Alman burjuva iktisatçı, "Katheder-sosyalizmi"nin temel temsilcilerinden biri, sınıf savaşımının yadsınmasını savunmuş ve toplumsal çelişkilerin kapitalizm altında ortadan kaldırılmasının ve reformist sendikalar kurarak ve fabrika yasaları çıkartarak işçilerle kapitalistlerin çıkarlarının uzlaştırılmasının olanaklı olduğunu iddia etmiştir. – 201.

Brouckire, Louis de (d. 1870). – Belçika İşçi Partisinin önderlerinden ve teorisyenlerinden, Birinci Dünya Savaşı öncesinde bu partinin sol kanadının başını çekmiştir. 1914-18 savaşı sırasında açıkça bir sosyal-şoven olmuştur. – 250.

Brousse, Paul (1844-1912). – Fransız küçük-burjuva sosyalist, Fransız sosyalist hareketi içerisinde oportünist bir eğilim olan olanakçılığın önderlerinden ve ideologlarından. – 216-217, 250.

Büchner, Ludwig (1824-1899). – Alman burjuva fizyolog ve filozof, kaba materyalizmin temsilcisi. – 20, 199, 254.

Bulgakov, Sergey Nikolayeviç (1871-1944). – Rus gerici iktisatçı, idealist filozof. 1905-07 devriminden sonra anayasacı demokratlarla saf tutmuş, felsefi mistisizm vaaz etmiş, karşı-devrimci bir yayın olan *Vekhi*'de yazılar yazmıştır. – 199.

Bulkin (*Semyonov*), *Fyodor Afanasyeviç* (d. 1888). – Rus sosyal-demokrat; devrim yılları (1905-07) sırasında ve yeni devrimci yükseliş sırasında bir tasfiyeciydi, Birinci Dünya Savaşı sırasında da bir savunmacı. – 352.

Bulugin, Aleksandr Grigoryeviç (1851-1919). – Büyük toprakbeyi ve çarlık devlet adamı. İçişleri bakanı

(1905): Ülkedeki büyüyen devrimci hareketi bastırmak amacıyla danışsal devlet Duması konusunda bir yasa hazırlamıştır. 1905-07 devrimi yüzünden bu Bulugin Duması toplanamamıştır. – 239.

Burns, John (1858-1943). – Siyasal bir kişilik haline gelmiş bir İngiliz işçi. 1880'lerde bir sendika önderi. 1892'de parlamentoya girmiştir. Parlamentoda işçilerin çıkarlarına karşı gelmiş ve kapitalistlerle işbirliğini savunmuştur. 1905-14'te bakan. Sonradan politikadan çekilmiştir. – 223.

C

Cabet, Etienne (1788-1856). – Fransız yayıncı, ütopik komünizmin önde gelen temsilcisi. – 77.

Camphausen, Ludolf (1803-1890). – 1848'de Prusya başbakanı, liberal burjuvazinin önderi, gericilikle uzlaşma politikası gütmüştür. – 175, 177, 178.

Canitz, August (1783-1852). – Prusyalı general; gerici soyluluğun ve bürokrasinin temsilcisi; Mayıs-Haziran 1848'de Camphausen kabinesinde savaş bakanı. – 178.

Carus, Paul (1852-1919). – Gerici Amerikan filozofu, öznel idealist ve mistik; dini bilim ile uzlaştırmaya çalışmıştır, budizmi yaymıştır. – 261.

Champion, Henri Hyde (1857-1928). – İngiliz sosyal-reformist, sosyal-demokrat federasyonu üyesi; muhafazakarlarla yapılan bir seçim anlaşması üzerine 1887'de federasyondan atılmıştır. – 223.

Clemenceau, Georges (1841-1929). – Fransız devlet adamı, 1906-09'da ve 1917-20'de başbakan. Sovyet Rusya'ya yapılan silahlı müdahalenin örgütleyicisi ve esinlendiricisi, Rus karşı-devriminin destekçisi, Rusya'nın "iktisadi ablukaya" alınması ve boğazlanması için çalışmıştır. – 453.

Comte, Auguste (1789-1857). – Fransız burjuva filozof ve sosyolog, olguculuğun kurucusu. – 254.

Cornelissen, Christian. – Hollandalı anarşist; Birinci Dünya Savaşı sırasında bir şoven olmuştur. – 393.

Cornelius, Hans (1863-1947). – Alman burjuva filozof, öznel idealist. Mahçılığı içkin ve pragmacı felsefe ile tamamlamaya çalışmıştır, mahçılık ile yeni-olguculuk arasında aracılık rolü oynamıştır. – 261.

Cromwell, Oliver (1599-1658). – İngiliz devlet adamı; onyedinci yüzyıl burjuva devriminde önde gelen bir kişi; 1653'ten itibaren İngiltere'nin ulu koruyucusu. – 309.

Ç

Çenkeli, Akaki İvanoviç (1874-1959). – Rus sosyal-demokrat, menşevik, Dördüncü Devlet Duması'nda üye; Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven bir tutum takınmıştır; 1918-21'de Gürcistan'ın menşevik hükümetinde dışişleri bakanı; yurtdışına göçmüştür. – 346.

Çereteli, İrakli Georgieviç (1882-1959). – Bir menşevik önder. 1917'de Geçici Hükümette posta ve telgraf bakanı, sonra da içişleri bakam. Ekim Devrimi'nden sonra Gürcü hükümetindeki karşı-devrimci azınlığın önderi. Gürcistan'da Sovyet iktidarının zaferinden sonra beyaz muhacir. – 369, 372, 392, 400.

Çernenkov, B. N. (d. 1883). – Sosyalist-devrimci, 1919'da Sovyet hükümetine karşı silahlı savaşımdan vazgeçen sosyalist-devrimci *Halk* grubunun üyesi. – 459.

Çernişevski, Nikolayi Gavriloviç (1828-1889). – Rus devrimci demokrat, Rus sosyal-demokratlarının başlıca bir önceli; felsefi görüşleri,

marksizm-öncesi materyalist felsefenin doruk noktasını temsil eder. – 140, 518.

Çernov, Viktor Mihailoviç (1876-1952). – Sosyalist-devrimci partinin önderi; burjuva Geçici Hükümette tarım bakanı (1917): Ekim Devriminden sonra karşı-devriinin örgütleyicilerinden biriydi; beyaz mülteci. – 392, 400, 487, 489.

Çheydze, Nikolayi Semyonoviç (1864-1926). – Bir menşevik önder; Üçüncü ve Dördüncü Devlet Dumalalarında üye, Dördüncü Duma'da menşevik grubun başkanı; Birinci Dünya Savaşı sırasında bir merkezci oldu. Ekim Devrimi'nden sonra Gürcistan'daki karşı-devrimci Transkafkasya Seim'inin başkanıydı; yurtdışına göçmüştür. – 352, 354, 369, 372.

D

Dan, Fyodor İvanoviç (1871-1947). – Bir menşevik önder; gericilik yıllarında (1907-10) ve yeni bir devrimci şahlanış sırasında tasfiyecilere önderlik etmiştir; Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven olmuştur. – 295.

Danton, Georges (1759-1794). – 18. yüzyıl Fransız Devriminde önde gelen bir kişi. – 406, 407.

David, Eduard (1863-1930). – Alman Sosyal-Demokrat Partisinin sağ kanat önderi, revizyonist; Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven olmuştur. – 346.

Demokritos (İÖ 460-370). – Yunanlı materyalist filozof. Atomculuğun kurucularından. – 323.

Denikin Anton İvanoviç (1872-1847). – Çarlık generali, iç savaş sırasında (1918-20) beyaz muhafız önderi. Güney Rusya'daki beyaz muhafızların komutanı olarak general Kornilov'un halefi. Mart 1920'de ordularının püskürtülmesinden sonra ülkeden kaçmıştır. – 507.

Descartes, René (1596-1650). – Fransız ikici profesör, matematikçi ve naturalist. – 323.

Dietz, Johann Heinrich Wilhelm (1843-1922) – Alman sosyal-demokrat, sosyal-demokrat yayınevinin kurucusu, 1881'den sonra Reichsat vekili. –72.

Dietzgen, Eugen (1862-1930). – Joseph Dietzgen'in oğlu ve onun yapıtlarının yayıncısı. Felsefi görüşlerini materyalizmi ve idealizmi uzlaştırdığını iddia ettiği "doğatekciliği" olarak adlandırmıştır. Joseph Dietzgen'in felsefi görüşlerinin mutlak olduklarını düşünmüş ve marksizmi bunlarla "tamamlamak" gerektiğini iddia etmiştir; işi materyalizmi ve diyalektiği yadsımaya kadar vardırmıştır. – 518.

Dietzgen, Joseph (1828-1888). – Diyalektik materyalizme bağımsız olarak ulaşmış bir Alman sepici, sosyal-demokrat ve filozof. Marx, diyalektik materyalizmi anlamaktaki hatalarına ve yanlışlıklarına karşın, çalışan bir kişi olarak çalışmalarının oldukça mükemmel ve takdire değer olduğuna işaret etmiştir. – 199, 207, 257, 258, 259, 261, 262, 323, 518, 519.

Dnevnitski, P. N. (*Tsederbaum, F. O.*) (d. 1883). – Rus sosyal-demokrat, menşevik, yayıncı. 1909'dan itibaren yurtdışında yaşamıştır, parti yanlısı menşeviklerle saf tutmuştur. – 300.

Drews, Arthur (1865-1935). – Alman, eski hıristiyanlığın burjuva gerici tarihçisi. Yapıtlarında İsa'nın tarihsel varlığını reddetmiştir. İnsanlığı materyalizmden uzaklaştırmak amacıyla, yığınların dinsel görüşlerinin idealist felsefeye dayandırılması gerektiğini önermiştir. – 521.

Dubasov, Fyodor Vasilyeviç (1845-1912). – Çar gericiliğinin önderlerinden. 1905-07 ilk Rus devriminin

bastırılmasında etkin olmuştur. – 235.

Duhem, Pierre (1861-1916). – Fransız teorik fizikçi; fiziğin tarihi konusundaki yapıtların yazarı; bilgi teorisi alanında bir mahçı. – 259.

Duncker, Franz (1822-1888). – Alman burjuva politikacı ve yayıncı; 1868'de Max Hirsch ile birlikte reformist sendikalar örgütlemiştir. – 156.

Dühring, Eugen (1833-1921). – Alman filozof ve iktisatçı, küçükburjuva ideolog; felsefî görüşleri olguculuğun, metafizik materyalizmin ve idealizmin seçmeci bir karışımını temsil ediyordu. – 68, 83, 199, 212, 243, 246, 254, 255, 266, 268, 274.

E

Einstein, Albert (1879-1955). – Relativite teorisinin yaratıcısı. – 519, 523.

Engels, Elisabeth Franziska (1797-1873) – Friedrich Engels'in annesi. – 75.

Engels, Friedrich (1796-1860) – Friedrich Engels'in babası, tekstil manüfaktürcüsü. – 63.

Engels, Friedrich (1820-1895). – 14-16, 19-26, 28, 43-55, 60-81, 83, 89, 120, 127, 128, 135, 137, 139, 140, 142, 143, 145, 181-184, 199, 205, 207-223, 225, 226, 233, 234, 243, 246, 253-256, 261, 262, 265-268, 270, 275, 276, 284, 306-311, 313, 320, 326, 328, 329, 331, 337, 338, 346-351, 355, 360, 362, 364, 367, 373, 374, 378, 379, 382, 383, 390, 392, 396, 408-413, 417, 418, 422, 423, 425, 426, 432, 461, 463, 476, 491.

Epikuros (İÖ 341-270). – Yunanlı materyalist filozof, tanıtanımaz, Demokritos'un izleyicisi. – 13.

F

Fechner, Gustav Theodor (1801-1887). – Alman naturalist ve idealist filozof. – 254.

Feuerbach, Ludwig (1804-1872). – Marksizm-öncesi dönemde Alman materyalist filozof. – 13, 14, 18, 19, 20, 50, 57, 253, 254, 255, 256, 261, 262, 266, 268, 269, 274.

Foch, Ferdinand (1851-1929). – Fransız mareşal: Birinci Dünya Savaşı sırasında yüksek mevkilerde bulunmuştur; Nisan 1918'de müttefik kuvvetlerin başkomutanı oldu. – 449.

Fomin (*Krokhmal, V. N.*) (1873-1933). – Rus sosyal-demokrat; ikinci parti kongresinden sonra menşevik oldu; 1904'ün sonunda RSDİP'in merkez komitesine menşevik kanattan girdi. – 160.

Fourier, François Marie Charles (1772-1873). – Fransız ütopyacı sosyalist. – 119, 141.

G

Galliffet, Gaston Alexandre (1830-1909). – Fransız general; Paris Komününün kasaplarından. – 360.

Garibaldi, Giuseppe (1807-1882). – İtalyan devrimci demokrat, ulusal kurtuluş ve İtalya'nın birleştirilmesi hareketlerine önderlik etmiştir. – 307.

Gassendi, Pierre (1592-1655). – Fransız materyalist filozof, astronomi, matematik, mekanik ve bilim tarihi alanlarındaki yapıtlarıyla da tanınır. – 323.

George V (1865-1936). – Büyük Britanya kralı (1910-36). – 335.

George Henry (1839-1897). – Amerikalı yayıncı ve burjuva iktisatçı; kapitalizmin bütün toplumsal çelişkilerinin çözümlenmesinin bir aracı olarak toprakların burjuva devleti tarafından ulusallaştırılmasını savunmuştur. Amerikan işçi hareketi-

ne önderlik ederek onu burjuva reformizmine götürmeye çalışmıştır. – 209, 210.

Ghe, Aleksandr Y. (1879-1919). – Rus anarşist. Ekim Devriminden sonra Sovyet yönetimini desteklemiştir. – 393.

Gierke. – Prusya millet meclisi üyesi; Hansemann kabinesinde tarın bakanı (1848). – 179.

Gladstone, William Ewart (1809-1898). – İngiliz devlet adamı, liberal partinin önderi, 1868-74'te, 1880-85'te, 1886'da, 1892-94'te başbakan; liberal kabinelerde bakan. Sömürgeci bir politika izlemiştir. – 310.

Grave, Jean (1854-1939). – Fransız küçük-burjuva sosyalist, anarşizmin teorisyenlerinden; Birinci Dünya Savaşı sırasında bir sosyal-şoven olmuştur. – 393.

Grimm, Robert (1881-1958). – İsveç Sosyal-Demokrat Partisinin önderlerinden; Birinci Dünya Savaşı sırasında bir merkezci; İki-buçukuncu Enternasyonalin kurulmasına yardımcı olmuştur. – 357.

Grün, Karl (1817,1887). – Alman küçük-burjuva yayıncı; 1840'ların ortalarında "hakiki sosyalizm"in önde gelen temsilcilerinden. – 77, 253.

Grünberg, Karl (1861-1940). – Avusturyalı sosyal-demokrat; hukukçu, iktisatçı ve tarihçi; 1911-29'da 14 ciltlik *Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung*'u yayınlamıştır. – 331.

Guçkov Aleksandr İvanoviç (1862-1936). – Büyük kapitalist, ekimcilerin örgütleyicisi ve önderi; Birinci Dünya Savaşı sırasında merkezî savaş sanayisi komitesi başkanı. 1917 Şubat Devriminden sonra birinci burjuva Geçici Hükümette savaş ve donanma bakanı idi. Ekim Sosyalist Devriminden sonra yurtdışına kaçmıştır. – 363, 370, 373.

Guesde, Jules (1854-1922). – Fransız sosyalist hareketinin ve İkinci Enternasyonalin örgütleyicilerinden ve yöneticilerinden biri, Fransız Sosyalist Partisinin kurulmasına (1901) yardımcı olmuştur. Marksist düşüncelerin Fransa'da yayılmasına ve Fransız sosyalist hareketinin gelişmesine çok emeği geçmiştir, ama teori ve taktiklerde sekter nitelikte hatalar yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde sosyal-şoven görüşleri benimsemiş ve Fransız burjuva hükümetinin bir üyesi olmuştur. – 250.

Guizot, François (1787-1874). – Fransız burjuva tarihçi ve devlet adamı; 1840'tan 1848 Şubat Devrimine kadar Fransız iç ve dış politikasını yönetmiştir, bu yönetim büyük finans burjuvazisinin çıkarlarını temsil etmiştir. – 27.

Gvozdyov, Kuzma Antonoviç (d. 1883). – Menşevik tasfiyeci; Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven görüşleri benimsemiştir; merkezî savaş sanayisi komitesinde işçi grubunun başkanı. – 352, 354.

H

Hales, John (d. 1839). – Sendikacı. 1872'den itibaren Enternasyonalin İngiliz federal konseyinin reformist kanadına önderlik etmiştir. İngiliz liberal burjuvazisi ile yakın ilişkiler kurmuştur, Birinci Enternasyonalin genel konseyine ve Enternasyonalin önderleri Marx ve Engels'e karşı etkinlikler yürütmüştür; İrlanda işçi hareketine ilişkin olarak şoven görüşlere sahipti. Mayıs 1873'te genel konsey tarafından Enternasyonelden atıldı. – 347.

Hansemann, David Justus (1790-1864). – Prusyalı devlet adamı; büyük Alman kapitalist, liberal burjuvazinin önderlerinden; Mart-Eylül 1848'de Camphausen ve Auerswald kabinelerinde Prusya maliye bakanı, gericilikle uzlaşma politikası

gütmüştür. – 177, 178, 179.

Hapsburg. – İçinden Kutsal Roma İmparatorluğunun yöneticilerini çıkartmış (kesintili olarak 1273'ten 1806'ya kadar) soylu bir Alman ailesi; Avusturya'nın (1804'ten itibaren) ve Avusturya-Macaristan'ın (1867-1918) yöneticileri. – 200.

Hauptmann, Gerhart (1862-1946). – Alman piyes yazarı; işçi ayaklanmasına adanmış bir piyesin yazarı. – 114.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831). – Büyük Alman filozof, nesnel idealist; Alman burjuvazisinin ideoloğu. Hegel'in tarihsel meziyeti, diyalektik materyalizmin kaynaklarından biri olan diyalektiğin derin ve ayrıntılı bir çözümlemesini yapmış olmasıdır. – 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 50, 57, 63, 64, 84, 141, 161, 243, 245, 254, 256, 319, 321, 322, 323.

Heine, Heinrich (1797-1856). – Büyük Alman ozan ve yayıncı. – 229.

Henderson, Arthur (1863-1935). – İngiliz İşçi Partisi önderlerinden ve trade-unioncu; Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven görüşlere sahip olmuştur; İşçi Partisi kabinelerinde bakan. – 353.

Heraklitos, Efesli (İÖ. 6.-5. y.y.). – Yunanlı materyalist filozof, antik diyalektiğin kurucusu. – 319, 323.

Herzen, Aleksandr İvanoviç (1812-1870). – Rus devrimci demokrat; materyalist filozof, yazar ve yayıncı. – 140

Herzentstein, Mihail Yakovleviç (1859-1906). – Rus iktisatçı, anayasacı-demokrat önder; bu partinin tarım sorunu konusundaki teorisyeni. – 179.

Hilferding, Rudolf (1877-1941). – Alman Sosyal-Demokrat Partisinin ve İkinci Enternasyonalin oportünist önderlerinden. 1910'da tekelci kapitalizmin incelenmesinde kesinlikle olumlu bir rol oynamış olan *Finans Kapital*'i yayınlamıştır; ama bu kitap ciddi teorik hatalar ve oportünist önermeler de içermektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-emperyalistlerle birlik yapılmasını savunan bir merkezci idi. Savaştan sonra "örgütlü kapitalizm" teorisini yaratmıştır. 1917'de Almanya Bağımsız Sosyal-Demokrat Partisinin önderi oldu; Sovyet yönetiminin ve proletarya diktatörlüğünün düşmanı. – 342, 345, 436, 437.

Hillquit, Morris (1869-1933). – Amerikan sosyalist, başlangıçta marksizmden yana olmuş, ardından reformizme ve oportünizme sapmıştır; reformist ABD Sosyalist Partisinin kurucusu. – 207.

Hindenburg, Paul von (1847-1934). – Alman mareşal ve devlet adamı; Birinci Dünya Savaşı sırasında doğu cephesindeki Alman ordularına kumanda etmiştir, daha sonra genelkurmay başkanı. – 449.

Hirsch, Max (1832-1905). – Alman iktisatçı ve yayıncı, emek ile sermayenin uzlaşması ilkesine dayanarak örgütlenen sendikaların kurucusu. Yapıtlarında proletaryanın devrimci taktiklerine karşı reformizmi savunmuştur. – 151, 156, 213.

Hobson, John Atkinson (1858-1940). – İngiliz burjuva iktisatçı, burjuva reformizminin ve pasifizminin tipik bir temsilcisi. Yaşamının son yıllarında açıkça emperyalizmi savunmuş ve "dünya devleti teorisi"ni savunmuştur. – 342, 343, 344.

Hohenzollern. – İçerisinden Prusya krallarını (1701-1918) ve Alman imparatorlarını (1871-1918) çıkarmış bir Brandenburg hanedanı. – 200.

Holbach, Paul Henri (1723-1789). – Fransız materyalist filozof ve tanrıtanımaz. 18. yüzyılda Fransız burjuvazisinin ideologlarından. – 323.

Höchberg, Karl (1853-1885). – Alman sağ-kanat sosyal-demokrat, yayıncı, Sosyalistler Yasasının yürürlüğe

girmesinden (1878) sonra burjuvaziyle birleşmeyi ve proletaryanın çıkarlarını burjuvaziye teslim etmeyi savunarak partinin devrimci taktiklerine karşı durmakta Bernstein ve Schramm ile işbirliği yapmıştır. – 212, 213, 214, 215.

Holyoake, George Jacob (1817-1906). – İngiliz reformist. – 47.

Hume, David (1711-1776). – İngiliz filozof, öznel idealist, bilmesinlerci. – 20, 245, 254, 255, 256, 323.

Huxley, Thomas Henry (1825-1895). – İngiliz naturalist, Charles Darwin'in yakın arkadaşı; onun öğretilerini herkesçe anlaşılabilir bir hale getirmiştir. Felsefe alanında kendisini Hume'un izleyicisi olarak adlandırmıştır, ama doğabilimin somut sorunlarıyla uğraşması sonucu materyalist görüşlere sahip olmuştur. – 20, 254, 256.

Hyndman, Henry Mayers (1842-1921). – İngiliz reformist sosyalist. 1881'de sonradan Sosyal-Demokrat Federasyon adını alan (1884) demokratik federasyonu kurmuştur. 1900-10'da Uluslararası Sosyalist Büronun üyesi. İngiliz Sosyalist Parti önderlerinden; Salford parti konferansının kendisinin emperyalist savaş sırasında takındığı sosyal-şoven tutumu mahkum etmesinden sonra 1916'da partiden ayrılmıştır. – 217, 353, 354.

İ

İzgoyev (Lande, Aleksandr Solomonoviç) (d. 1872). – Rus burjuva yayıncı, anayasacı demokrat partinin ideologu. Başlangıçta bir "legal marksist" idi, bir dönem sosyal-demokratlardan yana olmuştur, 1905'te bir anayasacı demokrat olmuştur. – 292.

J

Jacoby, Johann (1805-1877). – Alman yayıncı, politikacı, burjuva demokrat. 1872'de Sosyal-Demokrat Partiye katılmıştır. 1874'te Reichstag'da sosyal-demokrat üye. Marksist değildi, ama Marx ve Engels kendisini, onunla bir çok konuda düşünce ayrılıkları içinde olmalarına karşın, proleter harekete gelen bir demokrat olarak takdir etmişlerdir. – 449.

James William (1842-1910). – Amerikalı filozof ve psikolog, öznel idealist, pragmacılığın kurucularından. – 259.

Jaures, Jean (1859-1914). – Fransız ve uluslararası sosyalist hareketin önde gelen kişilerinden, *L'Humanite*'nin kurucusu ve başyazarı. Fransız Sosyalist Partisinin reformist sağ kanadının önderi. Militarizme karşı etkin bir savaşçı. Birinci Dünya Savaşının arifesinde militaristler tarafından kiralanan biri tarafından öldürülmüştür. – 250.

Junius. – bkz: Luxemburg, Rosa.

K

Kablukov, Nikolai Alekseyeviç (1849-1919). – Rus iktisatçı ve istatistikçi, liberal narodizmin savunucusu. Küçük köylü ekonomisinin "yıkılmaz" olduğu yolundaki idealin yorumcusu olmuş ve köy topluluğunun köylülüğün farklılaşmasının önlenmesine yardımcı olduğunu savunmuştur. – 179.

Kamişanski, P. K. – St. Petersburg defterdarı. İkinci Dumadaki sosyal-demokrat grubun yargılanması sırasında bunların mahkum olmalarını sağlamıştır. 1810'da Vyatka valisi. – 235.

Kant, Immanuel (1724-1804). – Alman filozof. Alman klasik idealizminin kurucusu. Kant'ın bilgi teorisi çelişkilidir, materyalizmin öğeleri ile idealizmin öğelerinin bir bileşimidir, bu bileşim ifadesini nesnel

olarak varolan "kendinde şey" teorisinde bulur. – 20, 244, 254, 255, 256, 261.

Karaulov, Mihail Aleksandroviç (1878-1917). – Monarşist, İkinci ve Üçüncü Dumalarda üye. Ekim Devriminden sonra Terek bölgesindeki karşı-devrimin önderlerinden biri. – 292.

Kautsky, Karl (1854-1939). – Alman Sosyal-Demokrat Partisinin ve İkinci Enternasyonalin önderlerinden; başlangıçta bir marksist, oportünizmin en tehlikeli ve zararlı türü olan merkezciliği (kautskicilik) —enternasyonalizm konusunda laf kalabalığı ardına gizlenmiş sosyal-şovenizm— savunarak bir marksizm döneği olmuştur; gerici ultra-emperyalizm teorisinin yazarı. Ekim Devrimine, işçi sınıfının diktatörlüğüne ve Sovyet yönetimine açıkça karşı çıkmıştır. – 73, 152, 186, 187, 195, 327, 337, 338, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 354, 356, 360, 363, 372, 376, 377, 410, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 433, 435, 436, 437, 438, 441, 446, 453, 482, 486, 487, 489, 516.

Kelley–Wischnewetzky, Florence (1859-1932). – Amerikan Sosyalist İşçi Partisi üyesi; F. Engels'in *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* adlı yapıtını İngilizceye çevirmiştir; sonradan bir burjuva reformisti olmuştur. – 217.

Kerenski Aleksandr Fyodoroviç (d. 1881). – Sosyalist-devrimci. Şubat 1917 burjuva-demokrat devriminden sonra adalet, savaş ve donanma bakanı ve daha sonra da burjuva Geçici Hükümetin başkanı ve silahlı kuvvetler başkomutanı. Ekim Devriminden sonra Sovyet hükümetine karşı eyleme girişmiş ve 1918'de yurtdışına kaçmıştır. – 400, 436.

Kiesewetter, A. A. (1866-1933). – Rus liberal burjuva tarihçi ve yayıncı, Anayasacı Demokrat Partinin önderlerinden. Yapıtlarında 1905-07 Rus devriminin anlamını çarpıtmıştır. – 234.

Kolçak, Aleksandr Vasilyeviç (1873-1920). – Çarlık amirali; monarşist. Ekim Devriminden sonra kendisini Rusya'nın en yüksek yöneticisi ilan etmiş ve Urallar'daki, Sibirya'daki ve Uzak Doğudaki askerî diktatörlüklere önderlik etmiştir. 1919'da Kolçak'ın birlikleri Kızıl Ordu tarafından bozguna uğratıldı, Kolçak esir alındı ve 7 Şubat 1920'de Irkutsk devrim komitesinin kararı ile kurşuna dizildi. – 507.

Koltsov, D. (*Ginsburg B. A.*) (1863-1920). – Rus sosyal-demokrat; ikinci parti kongresinden (1903) sonra etkin bir menşevik oldu; menşevik yayınlara yazılar yazmıştır. – 184.

Kornilov, Lavr Georgiyeviç (1870-1918). – Çarlık generali, monarşist, 1917-18 yıllarında Rusya'daki karşı-devrimci güçlerin önderlerinden. – 400, 401.

Kriege, Hermann (1820-1950). Alman gazeteci, "hakiki sosyalizm"in temsilcisi; New York'ta yayınlanan *Volkstribun*'un yöneticisi. – 166-172.

Kropotkin, Pyotr Alekseyeviç (1824-1921). – Rus devrim hareketine katılanlardan, anarşizmin başlıca teorisyenlerinden biri; Birinci Dünya Savaşı sırasında şoven görüşlere sahip olmuştur. – 393.

Kugelmann Ludwig (1830-1902). – Alman sosyal-demokrat, Karl Marx'ın dostu, Almanya'da 1848-49 devrimine katılanlardan, Birinci Enternasyonal üyelerinden. Marx'a Almanya'da olup bitenler konusunda bilgi vererek onunla 1862–74 yıllarında yazışmıştır. Marx'ın Kugelmann'a yazdığı mektuplar ilk kez 1902'de *Die Neue Zeit*'ta yayınlanmıştır. – 49, 197, 200, 202, 203, 205,

206, 208, 233, 254.

L

Labriola, Arturo (1873-1959). – İtalyan politikacı, hukukçu ve iktisatçı; İtalya'daki sendikalist hareketin önderlerinden; sendikalizm teorisi konusundaki kitapların yazarı, bu kitaplarında marksizmi revize ederek kendi devrimci dediği sendikalizmi marksizme uyarlamaya çalışmıştır. – 250.

Lafargue, Laura. – bkz: Marx, Laura.

Lafargue, Paul (1842-1911). – Fransız ve uluslararası işçi hareketinin önde gelen kişilerinden; Fransız İşçi Partisinin kurucularından, yetenekli bir yayıncı; Fransa'da bilimsel komünizmin ilk taraftarlarından biri, Marx ve Engels'in yakın bir dostu ve çalışma arkadaşı. – 218, 307.

Lagardelle Hubert (d. 1874). – Fransız küçük-burjuva politikacı; anarko-sendikalist. – 250.

Lange, Friedrich Albert (1828-1875). – Alman burjuva filozof, yenikantçı; materyalizm ve sosyalizm düşmanı. – 199.

Larin, Y. (*Lurye, Mihail Aleksandroviç*) (1882-1932). – Rus sosyaldemokrat, menşevik, 1905-07 devriminin yenilgisinden sonra tasfiyeciliği etkin olarak desteklemiştir. Ağustos 1917'de bolşevik partiye katılmıştır. Ekim Devriminden sonra hükümette ve iktisadi kurullarda görev almıştır. – 209, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 302, 303.

Lassalle, Ferdinand (1825-1864). – Alman küçük-burjuva sosyalist; işçi sınıfı hareketini olumlu yönde etkileyen Alman İşçileri Genel Derneğinin (1863) kurucularından. Ama, bu derneğin başkanlığına seçilen Lassalle, örgütü oportünist bir çizgide yönetmiştir. Teorik ve politik görüşleri Marx ve Engels tarafından sert bir biçimde eleştirilmiştir. – 17, 48, 49, 53, 73, 119, 155, 212, 319, 379, 386, 387, 388.

Leclair, Anton von (d. 1848). – Avusturyalı gerici filozof, öznel idealist, içkin okulun temsilcisi, fideizmi savunmuştur. – 262.

Legien, Karl (1861-1920). – Alman sağ-kanat sosyal-demokrat, Alman sendikalarının önderi; revizyonist. Birinci Dünya Savaşı sırasında aşırı bir sosyal-şoven. – 346, 353, 433.

Lenin, Vladimir İliç (1870-1924). – 175.

Lensch, Paul (1873-1926). – Alman sosyal-demokrat. Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven. – 327, 349.

Levitski, V. (*Tsederbaum, Vladimir Osipoviç*) (d. 1883). – Rus sosyal-demokrat, menşevik. Gericiliğin yükselişi ve devrimci hareketin yeniden şahlanışı sırasında, 1907-10'da tasfiyeci bir önder. Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven görüşler savunmuştur. – 293, 294, 302.

Liebknecht, Wilhelm (1826-1900). – Alman ve dünya işçi sınıfı hareketinin önde gelen bir kişisi, Alman Sosyal-Demokrat Partisinin kurucularından ve önderlerinden. 1875'ten yaşamının son günlerine kadar Alman Sosyal-Demokrat Partisi merkez komitesi üyesi ve bu partinin merkez organı *Vorwärts*'in başyazarı, Birinci Enternasyonalin çahşmalarında ve İkinci Enternasyonalin kuruluşunda etkin olmuştur. – 49, 54, 55, 73, 106, 213, 214, 216, 217, 222, 299.

Lloyd George, David (1863-1945). – İngiliz devlet adamı; Liberal Partinin önderi, 1916-22'de başbakan. Sovyet Rusya'ya karşı girişilen silahlı müdahalenin ve ablukanın

akıl hocalarından ve örgütleyicilerinden. – 353, 354, 428.

Longuet, Charles (1833-1903). – Fransız sosyalist, olanakçı olan bir prudoncu; Birinci Enternasyonalin genel konsey üyesi (1866-67 ve 1871-72) ve Paris Komününe katılanlardan (1871). – 307.

Longuet, Jean (1876-1938). – Fransız Sosyalist Partisi ve İkinci Enternasyonal önderlerinden; yayıncı; Charles Longuet ve Jenny Marx'ın oğlu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız Sosyalist Partisi içindeki merkezci azınlığa önderlik etmiştir. – 482.

Longuet, Jenny (1844-1883). – Dünya işçi sınıfı hareketine katılanlardan, Marx'ın büyük kızı. Proleter enternasyonalizmi konusunda gazetelere yazılar yazmıştır. – 17.

Lopatin, Herman Aleksandroviç (1845-1918). – Rus devrimci, narodnik; Birinci Enternasyonalin genel konsey üyesi. – 305.

Lopatin, Lev Mihailoviç (1855-1920). – Rus idealist filozof, tinciliği savunmuş ve "ruhun ölümsüzlüğü"nün gerçeklenmesinin, felsefenin temel konularından biri olması gerektiğini düşünmüştür; ruhu, kendi özgür iradesine sahip yaratıcı bir başlangıç olarak açıklamıştır. – 261.

Lunaçarski, Anatoli Vasilyeviç (1875-1933). – Sonradan önde gelen bir Sovyet devlet adamı olan profesyonel devrimci.

İkinci parti kongresinden (1903) sonra bolşevik olmuş, ama gericilik yıllarında (1907-10) marksizmden sapmış, partiye karşı olan *Vperyod* grubunun üyesi olmuş ve marksizmin din ile birleştirilmesini savunmuştur. Lenin onun hatalı görüşlerini açığa vurmuş ve eleştirmiştir. – 260, 261, 263, 273.

Luxemburg, Rosa (*Junius*) (1871-1919). – Alman ve Polonya işçi sınıfı hareketinin ve İkinci Enternasyonalin önde gelen kişilerinden, Alman Komünist Partisinin kurucularından. – 426.

Lvov, Georgi Yevgenyeviç (1861-1925). – Rus prensi ve büyük toprak sahibi; Anayasacı Demokrat Partinin üyesi; Mart-Temmuz 1917'de Geçici Hükümette bakanlar kurulu başkanı ve içişleri bakanı. Ekim Devriminden sonra yurtdışına göçmüştür. – 370, 372, 373.

M

MacDonald, James Ramsay (1866-1936). – İngiliz devlet adamı, İşçi Partisinin kurucularından ve önderlerinden. Parti ve İkinci Enternasyonal içinde aşırı oportünist bir politika izlemiştir. 1924, 1929-31 ve 1931-35'te başbakan. – 482.

Mach, Ernst (1838-1916). – Avusturyalı fizikçi ve filozof, öznel idealist, ampiryokritisizmin kurucularından. – 252, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 288.

Mahov (gerçek adı, *Kalafati, D. P.*) (1871-1940). – Rus sosyaldemokrat; ikinci parti kongresinden sonra menşevik olmuştur. – 162.

Mann, Tom (1856-1941). – İngiliz işçi sınıfı hareketi içinde önde gelen bir kişi, İngiliz Komünist Partisine 1920'de katılmıştır. – 223, 347.

Manning, Henry Edward (1808-1892). – 1875'ten itibaren İngiliz kardinali, Papa'nın laik gücünün ateşli bir savunucusu olmakla tanınır. – 223.

Manilov, Aleksandr Appollonoviç (1861-1920). – Rus burjuva iktisatçı. Anayasacı demokrat, ekonomi politik profesörü ve Moskova üniversitesi rektörü (1905-1911). – 179.

Martov, L. (*Çederbaum, Yuli Osipoviç*) (1873-1923). – Menşevik bir ön-

der; gericilik (1907-10) ve devrimci şahlanış yılları sırasında tasfiyeci. Birinci Dünya Savaşı sırasında merkezci bir tutum takınmıştır. Ekim Devriminden sonra Sovyet yönetiminin düşmanı olmuş ve 1920'de yurtdışına göçmüştür. – 160, 162, 163, 294, 300, 301, 303, 342, 345, 446, 487, 489.

Martinov, A. (Pikker, Aleksandr Samoiloviç) (1865-1935). – Rus sosyaldemokrasisi içerisinde ekonomizmin önde gelen bir temsilcisi; menşevik, sonradan, Komünist Partiye katılmıştır. – 175.

Marx, Eleanor (1855-1898). – Karl Marx'ın en küçük kızı ve Eduard Aveling'in karısı; işçi sınıfı hareketinde önde gelen bir kişi. – 17, 222.

Marx, Heinrich (1782-1838). – Karl Marx'ın babası. – 13.

Marx, Jenny, née von Westphalen (1814-1881). – Karl Marx'ın karısı. – 14, 17.

Marx, Karl (1818-1883). – 11, 13-28, 30-39, 41-64, 66-70, 72-87, 89-91, *101, 110, 111, 120, 127-129, 135,* 139, 145, 153, 166-168, 171, 172, 174-178, 180-182, 184, 197-210, 212-215, 217-225, 229, 230, 233, 234, 236, 243-247, 250, 251, 253-256, 260-262, 265, 266, 268, 270, 277, 305-313, 321, 323, 325-331, 341, 346-348, 353, 355, 362, 364, 365, 367, 373-380, 382, 386-390, 393, 394, 399, 402, 406, 407, 413, 415, 417-419, 421-427, 431, 434, 437, 440, 441, 453, 461, 496, 497, 512-514, 521, 524.

Marx, Laura (1845-1911). – Fransız işçi sınıfı hareketine katılanlardan, Marx'ın kızı ve Paul Lafargue'ın karısı. – 17.

Maslov, Pyotr Pavloviç (1867-1946). – Rus iktisatçı, sosyal-demokrat, menşevik. Gericilik yılları sırasında (1907-10) tasfiyeci bir tutum takınmıştır. – 199.

Mazzini, Giuseppe (1805-1872). – İtalyan burjuva devrimci; İtalya'nın birleştirilmesi savaşımı sırasında İtalyan burjuvazisinin cumhuriyetçi demokrat kanadının önderlerinden ve ideologlarından. – 17, 307.

Mehring Franz (1846-1919). – Alman Sosyal-Demokrat Partisinin başlıca sol kanat önderlerinden; tarihçi ve yayıncı, Alman Komünist Partisinin kurucularından. – 166, 174, 175, 180, 183, 207, 208, 212, 213, 215, 217, 375.

Mignet, François-Auguste (1796-1884). – Liberal eğilimli bir Fransız burjuva tarihçi. – 27.

Mihaylov, N. N. (1870-1905). – Ajanprovokatör, 1895 Aralığında verdiği bilgilerle, Lenin'in ve İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele St. Petersburg Liginin diğer önderlerin yakalanmasına yolaçtı. – 150.

Mihailovski, Nikolai Konstantinoviç (1842-1904). – Rus sosyolog, yayıncı ve yazınsal eleştirmen, liberal narodizmin önde gelen bir teorisyeni, sosyolojide öznel okulun temsilcisi. Marksizme karşı amansız bir savaşıma girişerek 1892'de *Russkoye Bogatstvo* dergisini çıkarmıştır. – 110, 111.

Millerand, Etienne-Alexandre (1859-1943). – Fransız devlet adamı. 1880'lerde bir küçük-burjuva radikali idi; 1890'larda sosyalistlerden yana olmuş ve Fransız sosyalist hareketi içerisindeki oportünist eğilimin başını çekmiştir. *1899'da gerici* burjuva hükümetinde bakan oldu. – 134, 135, 249.

Milyukov, Pavel Nikolayeviç (1859-1943). – Anayasacı Demokrat Partinin önderi, Rus emperyalist burjuvazisinin ideoloğu, tarihçi ve yayıncı. – 234.

Moleschott, Jacob (1822-1893). – Hollandalı bilim adamı; kaba materyalizmin esas temsilcilerinden biri. – 20.

Moll, Joseph (1812-1849). – Alman ve

uluslararası işçi sınıfı hareketinin önde gelen kişilerinden Komünist Birliğin merkez komitesi üyesi, 1848-49 devrimine katılanlardan. – 181.

Most, Johann (1846-1906). – Alman anarşist. 1860'larda işçi sınıfı hareketine katıldı. 1878'de Sosyalistler Yasasının yürürlüğe girmesinden sonra İngiltere'ye göçtü ve 1882'de de anarşizm vaaz etmeyi sürdürdüğü Amerika'ya gitti. – 549, 213, 274, 282.

Mühlberger, Arthur (1847-1907). – Alman küçük-burjuva yayıncı, prudoncu, mesleği fizikçi. – 243.

N

Napoléon I (1769-1821). – Fransa imparatoru (1804-14 ve 1815). – 515.

Napoléon III (*Louis Bonaparte*) (1808-1873). – Fransız imparatoru (1852-70). – 200.

Nikola II (1868-1918). – Son Rus imparatoru (1894-1917). – 335, 368, 410.

Noske, Gustav (1868-1946). – Aşırı sağ kanat Alman sosyal-demokrat; işçi sınıfı haini ve kasabı; Ocak 1919'da Karl Liebknecht'e ve Rosa Luxemburg'a yapılan suikastin örgütleyicisi. – 433.

O

Ostwald, Wilhelm Friedrich (1853-1932). – Alman doğabilimci ve idealist filozof. "Fiziksel" idealizmin bir türü olan enerjizmin savunucusu. – 260, 261.

Owen, Robert (1771-1858). – Büyük İngiliz ütopyacı sosyalist. – 1119, 141.

P

Pannekoek, Anton (1873-1960). – Hollandalı sosyal-demokrat. 1909'da Hollanda Sosyal-Demokrat Partisi adını alan Hollanda Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin sol kanadının organı olan *De Tribune*'ün (1907) kurucularından. 1918-21'de Hollanda Komünist Partisi üyesi, Kominternin çalışmalarına katılmış ve aşırı solcu sekter görüşler savunmuştur. 1921'de Komünist Partiden ayrılmış ve siyasal çalışmalardan çekilmiştir. – 279, 281, 282, 283.

Pearson, Karl (1857-1936). – İngiliz matematikçi, biyolog ve filozof; mahçı. – 259.

Petrunkeviç, İvan İlyiç (1844-1929). – Rus toprakbeyi; anayasacı demokrat partinin kurucularından, bu partinin merkez komitesi üyesi, birinci Duma üyesi. – 178.

Petzoldt, Joseph (1862-1929). – Alman gerici filozof, öznel idealist, Mach ve Avenarius'un öğretilisi; bilimsel sosyalizm muhalifi. – 261, 262.

Philo, Judaeus (İÖ 1. yy-İS 1. yy). – Filozof; yahudi aleksandracı okulun başı, yahudilik ve platonculuğu ve stoacılığı birleştirmeye çalışmıştır. Mistisizmi hıristiyan tanrıbilimini güçlü bir biçimde etkilemiştir. – 319.

Plato (İÖ 427-347). – Eski Yunan filozof, nesnel idealist. – 323.

Plehanov, Georgi Valentinoviç (1856-1918). – Rus ve dünya işçi sınıfı hareketinin önde gelen bir kişisi. Rusya'da marksizmi ilk yayanlardan, Rusya'daki ilk marksist grup olan Emeğin Kurtuluşu Grubunun kurucusu. İkinci parti kongresinden (1903) sonra oportünizmle uzlaşmayı savunmuştur. Gericilik yıllarında (1907-10) marksizmin mahçı revizyonuna ve tasfiyeciliğe karşı durmuştur. Ekim Devrimine karşı tutumu olumsuzdu, ama Sovyet yönetimine karşı savaşıma katılmıştır. – 68, 98, 128, 160, 184, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 225, 228, 245, 319,

322. 346, 353, 363, 374, 393, 518.

Poincare, Jules Henri (1854-1912). – Önde gelen bir Fransız matematikçi ve fizikçi. Felsefi görüşlerinde Mach'a yakındı. – 260, 261.

Poincare, Raymond (1860-1934). – Fransız burjuva devlet adamı; hükümetlerde görevler almıştır. 1912-13'te, 1922-24'te 1926-29'da başbakan. Birinci Dünya Savaşının kışkırtıcılarından. – 335.

Pomyalovski, Nikolai Gerasimoviç (1835-1863). – Rus demokrat yazar. – 392.

Popov, (Rozanov, V. İ.) (1876-1939). – Rus sosyal-demokrat, Güney İşçi grubundan ikinci parti kongresi delegesi, merkezci görüşlere sahipti; kongreden sonra etkin bir menşevik olmuştur. – 160.

Potresov, Aleksandr Nikolayeviç (1869-1934). – Bir menşevik önder; gericilik yılları (1907-10) ve devrimci yeniden şahlanış yıllarında tasfiyecilerin başını çekmiş ve *Naşa Zarya*'yı ve öteki tasfiyeci legal yayınları yönetmiştir. Ekim Devriminden sonra Sovyet yönetimi düşmanı, yurtdışına göçmüştür. – 302, 346, 352, 354.

Prokopoviç, Sergei Nikolayeviç, (1817-1955). – Rus burjuva iktisatçı ve yayıncı, doksanların sonunda ekonomizmin önde gelen temsilcilerinden ve Rusya'da bernştaynculığın ilk savunucularından biriydi. 1906'da Anayasacı Demokrat Partinin merkez komitesi üyesi. Emek konusunda, bu konuyu bernştayncı liberal bir biçimde ele alan birkaç kitap yazmıştır. – 155.

Proudhon, Pierre Joseph (1809-1865). – Fransız yayıncı, iktisatçı ve sosyolog, küçük-burjuvazinin ideoloğu, anarşizmin kurucularından. – 15, 17, 50, 77, 78, 119, 141, 183, 199, 202, 204, 243, 307, 316, 325, 326, 328, 332.

R

Renan, Ernest (1823-1892). – Fransız dilbilimci ve tarihçi, idealist filozof. – 184.

Renaudel, Pierre (1871-1935). – Fransız Sosyalist Partisinin reformist bir önderi; Jaurès'nin ölümünden sonra *L'Humanité* yöneticisi (1914-20); Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven bir tutum takınmıştır. – 353, 354.

Renner, Karl (1870-1950). – Avusturyalı devlet adamı, Avusturya sağ kanat sosyal-demokratların önderi ve teorisyeni; burjuva milliyetçi bir teori olan "kültürel-ulusal özerklik teorisi"nin yazarlarından biri. Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven görüşler benimsemiştir. Avusturya şansölyesi (1919-20). – 429.

Ricardo, David (1772-1823). – İngiliz iktisatçı, klasik burjuva ekonomi politiğinin en önde gelen temsilcilerinden. – 37, 59, 85, 199.

Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl (1805-1875). – Alman kaba iktisatçı ve politikacı, Prusya "devlet sosyalizmi" konusunda gerici düşünceler savunmuştur. – 37.

Rodiçev, Fyodor İsmailoviç (d. 1856). – Büyük Rus toprak sahibi, bir anayasacı demokrat önder, Anayasacı Demokrat Partinin merkez komitesi üyelerinden; Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Devlet Dumalarında üye. – 178, 237.

Ruge, Arnold (1802-1880). – Alman yayıncı, genç-hegelci. – 15, 50, 66.

Ryazanov, David Borisoviç (1870-1938). – Rus sosyal-demokrat; Birinci Dünya Savaşı sırasında merkezci bir tutum takınmıştır; *Golos* ve *Naşe Dyelo* adlı menşevik gazetelere yazılar yazmıştır. – 331.

S

Saint-Simon, Claude Henri (1760-1825). – Önde gelen Fransız ütopyacı sosyalist. – 141.

Saltikov-Şçedrin Mihail Yevgrafoviç (1826-1889). – Tanınmış bir Rus satir yazarı, devrimci demokrat. – 525.

Schapper, Karl (1812-1870). – Alman ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin önde gelen bir kişisi, adalet birliğinin önderlerinden. Komünist Birliğin merkez komitesi üyesi, 1848-49 devrimine katılanlardan; 1850'de birlik bölündüğünde, sekter "sol" grubun önderi; 1856'da tekrar Marx ile birleşmiştir. – 48.

Scheidemann, Philipp (1865-1939). – Alman Sosyal-Demokrat Partisinin aşırı sağ kanadının önderlerinden; Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven görüşler savunmuştur. Şubat-Haziran 1919'dan itibaren Alman burjuva hükümetinin başı; Alman işçi sınıfı hareketinin 1918-21'de kanlı bir biçimde bastırılışını örgütleyenlerden biri. – 353, 354, 429, 433, 436.

Shelling, Friedrich Wilhelm (1775-1854). – Alman klasik felsefesinin temsilcisi; nesnel idealist; sonradan mistisizme sapmış ve bir din taraftarı olmuştur. – 254.

Schippel, Max (1859-1928). – Alman sosyal-demokrat, revizyonist; Reichstag'da üye (1890-1905). – 216.

Schramm, Karl August. – Alman sosyal-demokrat, reformist. Marksizmi eleştirmiştir; 1880'lerde partiden ayrılmıştır. –213, 215.

Schubert-Soldern, Richard (1852-1935). – Alman filozof, felsefede içkinci okulun temsilcisi. – 262.

Schulze-Delitzch, Herman (1808-1883). – Alman burjuva iktisatçı ve politikacı; 1860'larda burjuva ilerici partinin önderlerinden; kooperatif dernekler kurarak işçileri devrimci savaşımdan saptırmaya çalışmıştır. – 155.

Schuppe, Wilhelm (1836-1913). – Alman filozof, öznel idealist, felsefede içkinci denen okulun başı. – 262.

Schevegler, Albert (1819-1857). – Alman tanrıbilimci, filozof, dilbilimci ve tarihçi. – 321.

Schweitzer, Johann Baptist (1833-1875). – Alman lasalcıların önderi Lassalle'ın ölümünden sonra Alman Genel Emek Birliğinin başkanı; Bismarck'ın Almanya'yı Prusya hegemonyası altında birleştirme politikasını desteklemiştir. – 73.

Schwerin Maximilian (1804-1870). – Prusyalı devlet adamı, gerici soyluluğun ve bürokrasinin temsilcisi. 1848'de Camphausen kabinesinde üye. – 178.

Seel, Richard (1819-1875). – Alman ressam, 1845-48'te Paris'te yaşadı, Engels'le tanıştı, besteci ve yazar olarak da bilinir. –76.

Sismondi, Jean-Charles Léonard Simonde de (1773-1842). – İsviçreli iktisatçı, kapitalizmin küçük-burjuva eleştirmeni. – 341.

Skobelev, Matvei İvanoviç (1885-1939). – Menşevik, 1912'de Dördüncü Devlet Duması üyesi, Birinci Dünya Savaşı sırasında bir sosyal-şoven. – 352.

Smith, Adam (1723-1790). – İngiliz iktisatçı, klasik burjuva ekonomi politiğinin en büyük temsilcilerinden biri. – 33, 85.

Sombart, Werner (1863-1941). – Alman kaba burjuva iktisatçı, Alman emperyalizminin önde gelen ideologlarından. Mesleğinin başlangıcında "sosyal-liberalizm"in teorisyenlerinden biri. Sonradan kapitalizmi uyumlu bir ekonomik sistem olarak tanımlayarak bir marksizm muhalifi oldu. – 201, 233.

Sorge, Friedrich (1828-1906). – Alman sosyalist, Amerikan ve dünya işçi sınıfı ve sosyalist hareketine etkin olarak katılmıştır. Birinci Enternasyonalin etkin bir üyesi; Marx

ve Engels'in dostu ve çalışma arkadaşı. – 49, 53, 207, 208, 210, 213, 214, 215, 347.

Sorokin, Pitirim Aleksandroviç (d. 1889). – Rus burjuva sosyolog, sosyalist-devrimci; 1917 öncesinde Petersburg üniversitesinde yardımcı profesör. 1912-22'de Petrograd'da yüksek öğrenim kurumlarında sosyoloji öğretim üyesi. 1922'de yurtdışına göçmüştür. – 525, 526.

Spartaküs (?-İÖ 71). – Romalı gladyatör; İÖ 73-71'de antik Roma'daki en büyük köle ayaklanmasının önderi. – 472.

Spectator (*Nakhimson M. İ.*) (d. 1880). – Rus iktisatçı ve yayıncı, 1899-1921'de bundçu, Birinci Dünya Savaşı sırasında merkezci olmuştur. Dünya ekonomisi konusunda kitaplar yazmıştır. – 342.

Spinoza, Baruch (1632-1677). – Hollandalı materyalist filozof, tanrıtanımaz. – 323.

Stederbaum. – bkz: Martov L.

Stein, Lorenz (1815-1941). – Alman burjuva iktisatçı. – 23.

Steklov, Yuri Mihailoviç (1873-1941). – Rus sosyal-demokrat, ikinci parti kongresinden (1903) sonra bolşeviklere katılmıştır. Şubat 1917 devriminden sonra "devrimci savunuculuk" yandaşı olmuştur, sonradan bolşeviklerden yana olmuştur. – 369, 372.

Stirling James (1820-1909). – İskoçyalı filozof; ötekilerin yanısıra Hegel konusunda da bir kitap yazmıştır. – 73.

Stirner, Max (gerçek adı, *Schmidt, Johann Kaspar*) (1806-1856). – Alman filozof, burjuva bireyciliğinin ve anarşizminin teorisyeni. – 307.

Stolipin, Pyotr Arkadyeviç (1862-1911). – Rus devlet adamı, büyük toprak sahibi, bakanlar kurulu başkanı ve içişleri bakanı (1906-11). Adı, devrimci hareketin bastırılmasına yönelmiş amansız bir siyasal gericilik dönemi ile birlikte anılır (1907-10 Stolipin gericiliği). – 230, 235, 299, 300, 302, 304.

Struve, Pyotr Derngardoviç (1870-1944). – Rus burjuva iktisatçı ve yayıncı; 1890'larda "legal marksizm" savunucusu. Sonradan Anayasacı Demokrat Partinin merkez komitesi üyesi olmuştur; Ekim Devriminden sonra bir beyaz mülteci. – 155, 156, 201, 230, 234, 263, 292.

Suhanov, N. (*Gimmer, Nikolay Nikolayeviç*) (d. 1882). – Küçük-burjuva eğilimli bir Rus iktisatçı ve yayıncı; menşevik. Ekim Devriminden sonra Sovyet iktisadi örgütlerinde ve kurumlarında çalışmıştır. 1931'de gizli menşevik örgütünün önderi olarak mahkum olmuştur. – 512, 514, 515.

Surkov, Pyotr İlyiç (1876,1946). – Rus sosyal-demokrat, bolşevik, Üçüncü Dumada üye. – 265, 276, 277.

Ş

Şçedrin. – bkz: Saltikov Şçedrin.

Şer V. V. (d. 1883). – Rus sosyal-demokrat, menşevik. – 459.

T

Thierry-Augustin (1795-1856). – Fransız Restorasyon döneminin burjuva liberal tarihçisi. – 27.

Thiers, Adolphe (1797-1877). – Fransız burjuva tarihçisi ve devlet adamı, Paris Komünü kasabı. – 27.

Thünen, Johann Heinrich (1783-1850). – Alman burjuva iktisatçı, tarım ekonomisi konusunda uzman; büyük toprak sahibi. Sınıf uzlaşmacılığının savunucusu, emek ile sermaye arasında hiçbir uzlaşmaz çelişki olmadığını iddia etmiştir. – 199.

Timiryazev, Arkadi Klementyeviç (1880-1955). – 1908'de Moskova üniversitesinde profesör; 1921'de

SBKP'sine girmiştir. – 523.

Travinski (Kırjijanovski Gleb Makimilianoviç) (1873-1959). – Komünist Partinin emektarı, ünlü bir Sovyet bilim adamı, elektrik mühendisi. Devrimci harekete 1893'te katılmıştır. Lenin ile birlikte İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliğinin örgütlenmesine yardımcı olmuştur. 1902 güzünde ikinci parti kongresinin tertip komitesi üyesi; kongreye katılmamış ama merkez komitesine üye seçilmiştir. – 160.

Trotski, Lev (1879-1940). –160, 517.

Trubetskoy, Sergei Nikolayeviç (1862-1905). – Liberal siyasal görüşlere sahip bir Rus prensi; idealist filozof, ılımlı bir anayasa aracılığı ile çarlığı güçlendirmeye çalışmıştır. – 179.

Tugan-Baranovski, Mihail İvanoviç (1865-1919). – Rus burjuva iktisatçı; 1890'larda "legal marksizm"in önde gelen bir savunucusu, sonradan Anayasacı Demokrat Partiye katılmıştır. – 388.

Tussy. – bkz: Marx, Eleanor.

V

Vandervelde, Emile (1866-1938). – Belçika İşçi Partisinin önderi, İkinci Enternasyonalin uluslararası sosyalist bürosunun başkanı aşırı oportünist görüşlere sahipti. Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şoven, hükümetlerde görev almıştır. – 250.

Vaneyev, Anatoli Alekseyeviç (1872-1899). – Rus devrimci, sosyal-demokrat; Lenin, Kırjijanovski ve ötekilerle birlikte İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaşım Birliğinin merkez grubunun üyesiydi. 1899'da ekonomist "Credo"ya karşı bir protestonun hazırlanmasına katılmıştır. – 146, 148.

Vasilyev (Lengnik) F. W. (1873-1936). – Rus sosyal-demokrat, bolşevik; devrimci harekete 1893'te katılmıştır; 1901'de *İskra* örgütüne girmiştir; ikinci parti kongresinde (1903) merkez komiteye ve parti konseyine seçilmiştir. Ekim Devriminden sonra hükümette ve partide önemli görevlerde bulunmuştur. – 160.

Veresayev (Smidoviç, Vikenti Vikentyeviç) (1867-1945). – Rus yazar ve doktor. – 412.

V. İ. – (İvaşin, Vladimir Pavloviç) (1869-1904). – Rus sosyal-demokrat, ekonomist, *Raboçeye Dyelo*'nun yöneticilerinden, ikinci parti kongresinden sonra menşevik olmuştur. – 149.

Viereck, Louis (1851-1921). – Alman sosyal-demokrat, Dühring'in izleyicisi, partinin sağ kanadına katılmıştır. 1896'da yavaş yavaş işçi sınıfı hareketinden çekildiği Amerika'ya göçmüştür. – 214, 215, 222.

Vipper, Robert Yuryeviç (1859-1954). – Sovyet tarihçi, akademisyen, yapıtları çok geniş olgusal malzeme içerir. – 521.

Vl. L. (Vladimirov, L. — asıl adı, *Şeinfinkel, Miron Konstantinoviç)* (1879-1925). – Rus sosyal-demokrat, bolşevik. – 311.

Vogt, Karl (1817-1895). – Alman naturalist, kaba materyalist, küçükburjuva demokrat, proleter devrimcilere karşı girişilen bir katliam kampanyasının kışkırtıcısı. – 16, 20, 52.

Volkmann, Paul (1856-1938). – Königsberg'de teorik fizik profesörü; felsefede seçmeci; materyalizme karşı çıkmış, protestan kilisesini savunmuştur. – 322.

Vollmar, Georg Heinrich (1850-1922). – Almanya Sosyal-Demokrat Partisinin oportünist kanadının önderlerinden biri; gazeteci; reformizmin ve revizyonizmin ideologlarından. – 135, 214, 219.

V. V. (Vorontsov, Vasili Pavloviç) (1847-1918). – Rus iktisatçı ve ya-

yıncı, 1880'lerde ve 1890'larda liberal narodizmin ideoloğu, çarlık hükümeti içerisinde uzlaşmayı savunmuş ve marksizme karşı çıkmıştır. – 151.

W

Ward, James (1843-1925). – İngiliz psikolog ve idealist filozof, tinci. – 259, 261, 262.

Webb, Sidney (1859-1947) ve *Beatrice* (1859-1943). – İngiliz sosyologlar; 1883-84'te reformist Fabyan derneğini kurmuşlar, işçi hareketinin tarihi konusunda kitaplar yazmışlardır. Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal-şovenizmi savunmuşlardır. Ekim Devriminden sonra Sovyetler Birliği'ne yakınlık duymuşlardır. – 234, 350.

Weitling, Wilhelm ((1808-1871). – Alman işçi sınıfı hareketinin ilk aşamalarında önde gelen bir kişi, ütopik eşitlikçi komünizmin bir teorisyeni. – 154.

Westphalen, Jenny von. – bkz: Marx, Jenny.

Weydemeyer, Joseph (1818-1866). – Alman devrimci, Komünist Birliğin üyesi, Almanya'da 1848-49 devrimine katılanlardan; sonradan Amerika'ya göçmüştür; Birinci Enternasyonalin üyesi; Marx ve Engels'in dostu. – 375.

Wilhelm II (1859-1941). – Almanya imparatoru ve Prusya kralı (1888-1918). – 335.

Willich, August (1810-1878). – Prusyalı subay, Komünist Birliğin üyesi, 1849 Baden ayaklanmasına katılmıştır; sekter maceracı hizbin önderi, bu hizip birlikten 1850'de kopmuştur. – 48.

Wilson, Woodrow (1856-1924). – Amerikalı devlet adamı, ABD başkanı (1913-21). Ülke içindeki işçi sınıfı hareketini amansızca bastırmayı amaçlayan bir politika gütmüştür. Sovyet Rusya'ya karşı girişilen silahlı savaşımın başlıca kışkırtıcılarından ve örgütleyicilerinden. – 428, 429.

Wischnewetzky. – bkz: Kelley-Wischnewetzky.

Y

Yurkeviç, Pavel Solomonoviç (1873-1945). – Rus sosyal-demokrat, menşevik, felsefi görüşlerinde pozitivizme ve pragmatizme yakındı; gericilik yıllarında (1907-10) marksizmin yerine bir tür mahçı ampiryosembolizm koymaya çalışarak marksist *felsefeyi revize* etmeye kalkıştı. – 263.

Z

Zasuliç, Vera İvanovna (1849-1919). – Rusya'daki narodnik ve daha sonra da sosyal-demokrat harekete etkin olarak katılmıştır, Emeğin Kurtuluşu grubunu kuranlardan; menşevik olmuştur. –68, 225.

Zola, Emile (1840-1902). – Yetenekli bir Fransız yazarı. – 412.

Zubatov, Sergey Vasilyeviç (1864-1917). – Moskova gizli polis dairesi başkan yardımcısı (1899), sonra da başkanı; zubatovculuğun ya da "polis sosyalizmi"nin akıl hocası ve örgütleyicisi. İşçileri devrimci hareketten saptırabilmek için jandarmanın ve polisin himayesi altında sahte işçi örgütleri kurmuştur. İlk Zubatov örgütü Moskova'da 1901'de kurulmuştur, daha sonra öteki kentlerde de kurulmuştur. Zubatovculuk büyüyen devrimci hareket tarafından yıkılmıştır. – 155, 157.

SOL YAYINLARI
Sorumlu Yönetmen: Muzaffer İlhan Erdost
İLHANİLHAN KİTABEVİ
Karanfil Sokak 30/1 Kızılay Ankara
Tel: 0312 417 0008 Faks: 0312 419 4376

BASKI: KUBAN MATBAACILIK
Matbaacılar Sanayi Sitesi 558 Sokak No: 20 İvedik Ankara
Tel: 0312 395 2070

RENK AYRIMI: REPRO C
Özveren Sokak 25-2 Kızılay Ankara
Tel: 0312 229 3741

ISBN 975-7399-61-2

25.00